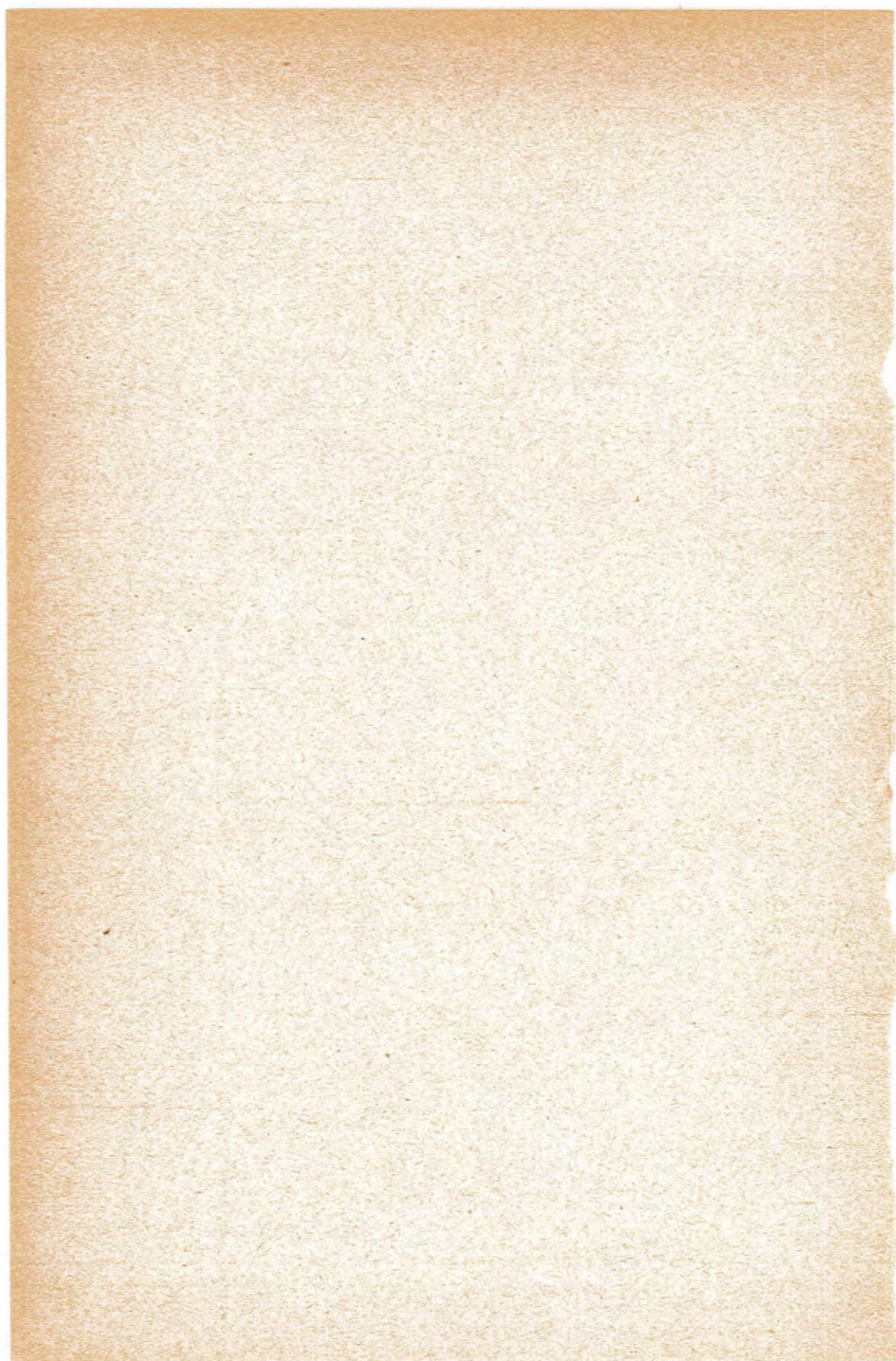
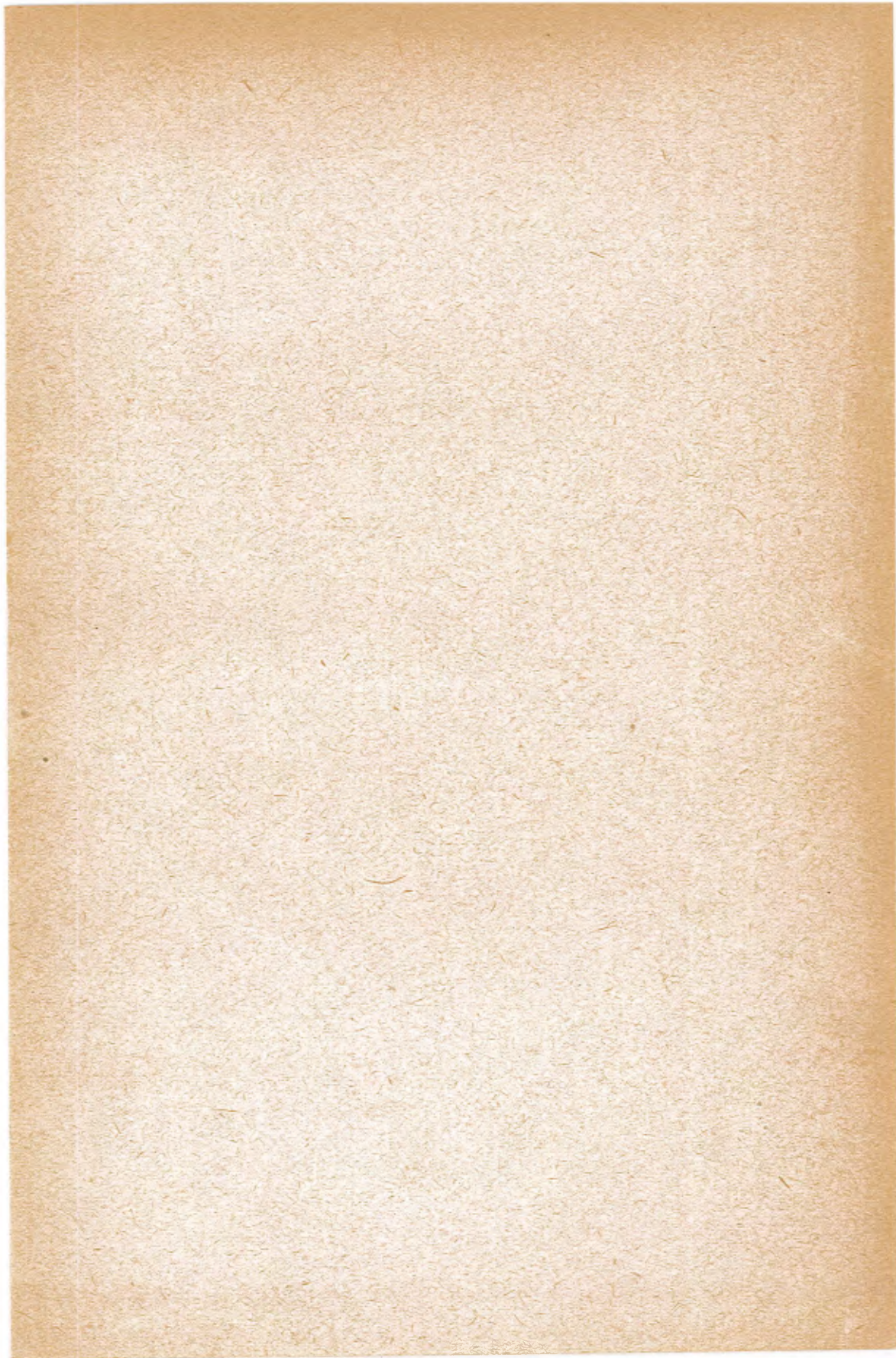

I LUKU

HISTORIALLISTIA TUTKIMUKSIA

JULKAISSET

SUOMEN HISTORIALLINEN SEURA

XII

K. R. MELANDER

SILLIN ELI SUURHAILIN KALASTUKSESTA
MAASSAMME 1500-LUVULTA ALKAEN
YNNÄ ENTISAIKAIN KALA-
TALOUDESTAMME

SILLIN ELI SUURHAILIN KALASTUK-
SESTA MAASSAMME 1500-LUVULTA
ALKAEN YNNÄ ENTISAIKAIN
KALATALOUESTAMME

KIRJOITTANUT

K. R. MELANDER

MIT EINEM AUSZUG IN DEUTSCHER SPRACHE

HELSINKI 1931
SUOMAL. KIRJALL. SEURAN KIRJAPAINO O.Y.

Alkulause.

Samaten kuin monet muut viimeaikaisista tutkimuksistani on tämä nyt ilmestyvä tulos tuomiokirjain ja verokirjain lukemisesta valtioarkistossamme. Muutamat Porin seudun tuomiokirjoista saamani tiedot sillinkalastuksesta johtivat ensin huomioni tähän kysymykseen. Muistelin aikaisemmin nähneeni Kyminkartanon läänin tileissä 1500-luvulta joitakuita tietoja verona kannetusta krampesillistä (s.o. kuivatusta sillistä), jota nimitystä en silloin ollut saanut selville. Kun myöhemmin näin muittenkin Suomen läänien ja kihlakuntain tileissä tietoja krampesillistä ja painetuissa lähteissä puhuttavan Pohjoismaissa tavattavasta sillistä, päätin asiata tutkia. Virkatehtäväni koulussa eivät kuitenkaan minulle paljontakaan aikaa tällaiseen työhön myöntäneet. Se vaati nimittäin pitkäaikaista tilikirjain tarkkaa tutkimista. Tietoja krampesillistä eri paikoilla pitkin maamme rannikkoa on vanhoissa tilikirjoissa sangen runsaasti 1500-luvulta ja jonkin verran myöskin 1600-luvulta. Ja on niitä haettava muistakin lähteistä sieltä täältä, niin että aikaa kuluu, ennenkuin kaikki voidaan saada kokoon.

Kun ainehiston kokoominen tältä alalta ehkä voisi olla luonnontieteelliselle tutkimukselle joksikin hyödyksi, päätin ryhtyä tähän työhön saatuani virkaeron. Koulutoimistani päästyäni olenkin johdonmukaisemmin työtäni jatkanut, niin että nyt olen tilaisuudessa tutkimukseni tulokset julkaisemaan.

Koska olen luonnontieteeseen aivan perehtymätön, on minun ollut pakko kääntyä asiantuntijain puoleen ja olen saanut monta kertaa tervetullutta avustusta. Tässä kohden olen minä suuressa kiittolisuuden velassa professori T. H. Järvelle ja kalastusneuvos E. Hellevaaralle, joiden puoleen olen useasti kääntynyt ja varsin-

kin viimeainittua kysymyksilläni hyvin paljon vaivannut. Myöskin professori K. E. Kivirikko ja lehtori E. W. Suomalainen ovat muita mainitsematta minulle tietoja antaneet.

Mielenkiintoista on minulle tässä työssä ollut saada selville, missä määrin meidän aikanamme niinsanottuja silliä maassamme pyydetään, voidakseni tehdä vertauksia menneisiin aikoihin. Professori Järven ja varsinkin kalastusneuvos Hellevaaran välityksellä olen tullut tilaisuuteen kääntyä kalastuksenneuvojain puoleen eri osissa maattamme. Myöskin ovat professorska Emmi Hultman ja professori Jonathan Reuter antaneet minulle tietoja sillinkalastuksesta ja hankkineet mulle sellaisia. Ja olen näille neljälle henkilölle tästä ystävällisestä avustuksesta suuressa kiitollisuuden velassa. Myöskin professori Hultmanille tulee minun lausua vilpittömän kiitollisuuteni niistä kielellisistä selityksistä, jotka hän on minulle antanut.

Niille henkilöille, joilta joko muitten välityksellä tai suoraan heidän puoleensa kirjallisesti kääntymällä olen saanut tietoja sillinkalastuksesta eri osissa maattamme, lausun tässä myöskin kiitokseni. He ovat kalastuksenneuvoja G. A. Sikström Repoluodossa (Replot), kalastuksenneuvoja K. Salminen Ahlaisissa, kalastusseuran puheenjohtaja L. Isaksson Lyökissä, herra J. A. Wahlbäck Isokarilla, herra O. Jansson Korpoossa, kalastuksenneuvoja A. Haapala Turussa, herra K. Th. Karlsson Rymättylässä, rovasti J. L. Wikman Eckerössä sekä kalastuksenneuvoja K. Nordberg ja kansanedustaja A. Forsberg Brändössä ja lehtori E. Öhman Tammisaaressa. Kolmelta viimeainitulta olen varsin runsaasti tietoja saanut. Näiden lisäksi saan vielä kiittää suosiollisesti annetuista sillinkalastusta koskevista tiedoista herra S. A. Fagerströmiä Pirttisaaressa Porvoon pitäjää, kalastuksenneuvojaa Fr. Forsellia Pernajan pitäjässä, herra opettaja J. Niemelää Helsingissä sekä opettaja V. Suomalaista Kuutsalossa.

Tietojen runsaus, joka tässä tutkimuksessa ilmenee 1500-luvulta, riippuu tarkasta ja perusteellisesta kirjanpidosta, jonka Kustaa Vaasa pani toimeen valtion taloudessa. Se meni merkantiilisyyden tapaan melkein luonnottomuuteen määräysten ankaruudessa, varsinkin kruununkartanojen suhteen. Ei riittänyt, että näiden kartanojen voudit tileissään ilmoittivat, paljonko he olivat saaneet satona kylvöstä peltoon. Hallitus otti asiakseen arvos-

tella, paljonko piti satona saada eri viljelyskasveista. Ja jos asianomainen kartanonvouti tilissään ilmoitti sadon hallituksen arviota pienemmäksi, merkittiin verokamarissa hänen tiliinsä, että hän oli puuttuvan määrän velkaa. Samaten meneteltiin lehmää kohden saadun voin ja lammasta kohden saatujen juustojen ja villojen suhteen. Niistäkin vouti voi joutua velkaan kruunulle. Myöskin teurastuksessa naudoista ja lampaista saadun talin ja sioista saadun ihran suhteen noudatettiin samaa menettelyä. Mikäli vouti ei tilissään ilmoittanut saaneensa säädettyä määrää, merkittiin hänen velakseen, mikä siitä puuttui. En kuitenkaan ole huomannut tileihin merkityksi, että kartanovoudit olisivat sentapaisia velkoja valtiolle maksaneet. Sellaisiakin ilmoituksia, kuin miten paljon lihaa teurastettaessa piti tulla nautaeläimistä, lampaista ja sioista, näkee kruununkartanojen tileissä, mutta routeja ei veloteta, jos saatu lihamäärä ei vastannut arvioitua. On mahdollista, että hallitus tahtoi voudeille vain ohjeeksi ilmoittaa, miten paljon lihaa eri elukkalajeista keskimäärin saatiin, vaikka se kyllä olisi voinut lihan suhteen asettua yhtä ankaralle kannalle kuin rasvan ja talin suhteen.

Hevosten ja muun karjan ruokkimisesta talvella näkee voudeille annettuja ohjeita ja kartanojen tileissä on vuosittain ilmoitettuna, miten paljon heiniä ynnä muuta ravintoa erilaisille koti-eläimille oli annettu.

Niin pitkälle ei valtion etua puoltava hallitus kuitenkaan mennyt, että olisi kalastuksesta kartanon voudeilta vuosittain vaatinut virallisesti vahvistettua määrää kalaa. Siinä tyydyttiin parempaan tai huonompaan kalaonneen.

Tämä valtion tulojen seikkaperäinen tilitys vaatikin useita lajeja tilejä. Sentähden näemme 1500-luvulla paitse varsinaisia tilikirjoja, joissa tarkkaan lueteltiin sekä tulot että menot, useita erikoisluetteloja niiden täydennykseksi. Sellaisia ovat kymmenysluettelot, sakkoluettelot, lampuotiveroluettelot, kalaveroluettelot muita mainitsematta. Rinnan verokirjain kanssa oli tätä kirjanpitoa varten vielä veromanttaaliluettelot eli maakirjat, joissa ilmoitettiin talojen arvioitu suuruus ynnä kunkin talon osalle tuleva vuotuinen vero. Varsinaisten verokirjain rinnalla löytyvistä lisätilityksistä ovat kalaveroluettelot olleet tutkimukselleni tärkeinä lisinä edellisistä saataviin tietoihin. Tilikirjoista

Pohjanmaata koskevat tarjoovat enimmin aineksia sillinkalastuksen tutkijalle. Mutta niistä saadut tiedot eivät ole verrattavia kalaveroluetteloiden antamiin. Viimemainituissa mennään seikka-peräisyydessä siksi pitkälle, että ilmoitetaan, miten paljon kalaa eri sillinkalastajat tai sillinkalastuksella olleet venekunnat verona maksoivat.

Jos kaikki nämät erilaatuiset kirjat ja erikoisverojen luettelot olisivat säilyneet edes useimmilta tilivuosilta, olisi tutkijalla niistä hyvin paljon hyötyä. Mutta niin ei ole asian laita. Jo verokirjoja puuttuu monta. Manttaali- eli maakirjoja on niitä paljon vähemmän ja sitten vähenee vähenemistään muitten tilitysten lukumäärä, joista kalaveroluetteloja on kaikkein vähimmin. Useista kihlakunnista niitä ei enää laisinkaan ole tallella. Toisista taas löytää sellaisia vain muutamalta tilivuodelta. Tämä seikka häiritsee suuresti tutkijan työtä.

Näistä asianhaaroista johtuikin, että seuraavassa esityksessä tiedot toisesta maakunnasta ovat täydellisemmät kuin toisesta ja samasta maakunnasta voi olla runsaammin aineksia ja täydellisempi esitys toiselta ajanjaksolta kuin toiselta.

Olen tässä tutkimuksessani esittänyt asiat suureksi osaksi maakunnittain sentähden, että samaan maakuntaan kuuluvain kihlakuntain tileissä selostus silliveron kannosta on enimmäkseen samaan tapaan laadittu.

Niinkuin jo mainitsin, on paljonkin eroa 1500- ja 1600-luvun välillä. Myöhemmän sataluvun alussa muuttui valtakunnan tilinpito nimittäin paljon suppeammaksi. Erityisiä kalaveroluetteloja ei enää ole 1600-luvulta eikä lampuotiveroluettelojakaan. Ja itse verokirjoista katoavat erityiset selvittelyt kalaveroista. Tiedot silliverosta ja sen kautta sillinkalastuksesta ovat niissä perin niukat. Mutta sen sijaan huomaa muutamia kalastusta ja samalla sillinkalastusta koskevia tietoja tältä vuosisadalta Turun hovioikeuden perustamisen kautta säännöllisiksi muuttuvissa tuomiokirjoissa. 1700-luvulta saa jo painetuista lähteistäkin tietoja sillinkalastuksesta, mutta kummaltakin näistä kahdesta sataluvusta tiedot ovat niin niukkoja, että olen voinut samaan lukuun ne yhdistää. 1800-luvulta ja vuosisadaltamme olen taas käyttänyt painettuja lähteitä ja niitä tiedonantoja, jotka edelläluetelluilta asiantuntijoilta olen saanut. Olen tahtonut pyrkiä aivan meidän

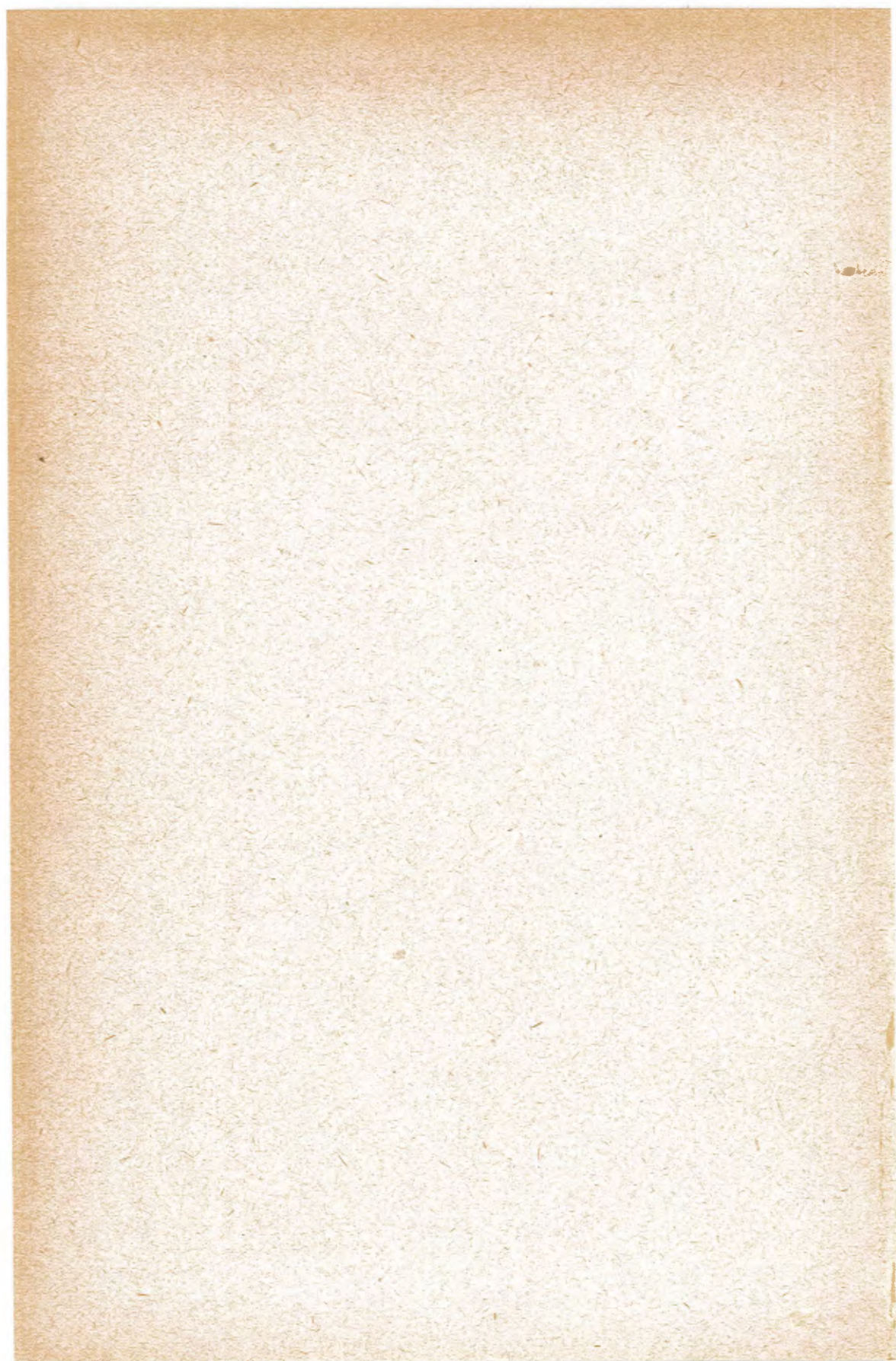
aikoihimme asti, että saisin jonkun verran selvitetyksi sillinsaantia eri aikoina ja tehdäkseen vertauksia niiden välillä. Juuri nykyä, jolta tietoja on runsaasti saatavina, on sovelias tällaiseen vertailuun, varsinkin 1500-lukuun, jolta on enemmän aineksia kuin lähinnä seuraavilta.

Sen johdosta, että painatuksen aikana päätin siirtää enimmäkseen vanhaa kalatalouttamme koskevista tiedoista uuteen eli XIII lukuun, rikkoutui jossakin määrin aikaisempi suunnitelmani aineksien jaosta. X luvun kasvaessa perin pitkäksi katsoin nimittäin parhaaksi jättää siihen vain osan aavistamattomasti kasvaneista kalatalouttamme kuvaavista aineksista, joista suuri osa koski muutakin kuin sillinkalastusta. Alkuperäinen ohjelmani laajeni myöskin siitä, että lisäsin XIV luvun voidakseni siten julaista runsaat tietoni entisaikain kalastusneuvoista.

Viimeistä lukua kirjoittaessani olen saanut arvokasta apua kalastusneuvoksilta E. Hellevaaralta ja P. Profeltilta sekä insinööri E. Tukkilalta ja opettaja Niemelältä Helsingissä, lehtori K. Enwaldilta Kuopiossa ja konsuli E. Hirmulta Kemissä.

Suuria vaikeuksia ovat minulle tuottaneet kalastusneuvojen ja kalastuslaitteitten selvittäminen ja tietojen hankkiminen siitä, missä asiakirjoissa mainitut kalastuspaikat sijaitsevat. Erehdyksiä on voinut tapahtua, mutta toivon, että tuleva tutkimus ne oikaisee.

Tekijä.

Katsaus sillinkalastukseen muutamissa Euroopan maissa.

Silli tavataan meidän aikanamme Pohjoisjäämeressä ja Atlantinmeressä ynnä niihin yhtyvissä sisämerissä ja lahdelmissa. Euroopan puolella sitä saadaan aina Vienan merestä Biskajan lahteen saakka. Näyttää siltä, kuin tämä kala jo vanhoista ajoista saakka olisi niissä vesissä liikkunut, vaikka tiedot käyvät yhä vähäisemmiksi, kuta kauemmaksi menneisiin aikoihin sen vaiheita seuraamme.

Teoksessaan »Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering» Cronholm näet väittää, että nyt mainitun hallitsijan hallitusaikana Ruotsiin tuotiin silliä¹ paitsi Norjasta myöskin Espanjasta. Kun Hollanti senaikuisissa asiakirjoissa mainitaan eri maana, vaikka se vasta Vestfaalin rauhan kautta tunnustettiin

¹ Tämän yhteydessä tahdon huomauttaa, että ruotsin kielessä aika myöhäiseen tavataan sana »strömning» (= silakka eli haili). Sitä ennen tarkoitti sana »sill», (= silli) sekä silliä että hailia ja kilohailia. Asiasta olen professori O. F. Hultmanilta saanut erittäin arvokkaan ja valaisevan selvityksen, jonka painatan tähän. Se kuuluu: »Det gamla nordiska ordet för såväl »strömning» och »vassbuk» som »sill» är *sill* (fornsvenska *sild*); sålunda kallas i Skånelagen vassbuken *brudsill*, d.v.s. »broddsill» eller »taggsill». Ordet strömning förekommer, så vitt av urkunderna kan ses, ej förr än på 1400-talet i svenskan och har sannolikt under formen *strömling* (som även förekommer i 1400-tals svenskan) inlånats från medellågtyskan, där motsvarande ord lydde *stromelink*»

Eräässä vanhassa tutkimuksessa Ruotsin sillinkalastuksesta nimellä »Svenska sillfisket från de äldsta tider intill konung Gustaf I:s antråde till regeringen», jonka A. D. Enander on julaissut Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademins handlingarein 7 osassa, sanotaan: I äldre tiders handlingar omnämnes ej ofta strömning, utan merendels sill ända till K. Carl 8:des Hamneskrå af år 1450 (jo mainittu teos ja osa, 167 siv. muistutus).

lopullisesti Espanjasta eronneeksi, ei tässä voi olla Hollannin sillistä puhetta. Ennemmin voi otaksua tämän Espanjan sillin tulleen siihen vielä yhdistetystä Belgiasta, vaikka kyllä niihin aikoihin tästä maasta tulleet tavarat enimmäkseen mainitaan erikseen espanjalaisista ja Belgiaa tavallisesti Espanjan Alamaiksi nimitettiin. Sen lisäksi ei Belgia 1600-luvullakaan niinkuin nykyään ole ollut tunnettu sillin vientimaana. Olisin sentähden taipuvainen otaksumaan, että Cronholmin mainitsema Espanjan silli todella oli sieltä tuotu, mutta seudulta, jossa se vieläkin tavaataan, nimittäin Biskajanlahden tienoilta.

Muuten voi yleispiirtein sanoa, että silli on levinnyt Pohjois-Atlantin sekä Euroopan että Amerikan puoleiselle rannikolle. Tyvenenmeren pohjoisissa osissa elävää Clupea Pallasi on katsottu sen läheissukulaiseksi ja todennäköisesti se on sillin muunnos pikemmin kuin eri laji.

Sillin kutu tapahtuu pääasiallisesti keväisin tai syksyisin. Paikotellen se kutee kaikkina vuoden kuukausina. Sillin tutkijat eroittavat toisistaan kaksi sillimuotojen pääryhmää, nimittäin meri- ja saaristomuodot. Edelliset asustavat aina suolaisessa meressä ja kutevat enimmäkseen syksyisin. Jälkimäiset pysyttelevät lähempänä rannikkoja ja nousevat etupäässä keväisin murtovesiin kutemaan.¹

Englannissa näkyy sangen aikaiseen olleen suuri ja vilkas sillin pyynti. Sen ja ankeriaan kalastus oli erittäin tuottava jo anglosaksien aikana, paikoittain myöskin lohen. Silloinkin, niinkuin nykyään, sillit vaelsivat Englannin itärantaa pitkin ja sitten kanavan kautta eteläiseen suuntaan antaen sekä Englannin että Alamaiden asukkaille tilaisuutta sillin kalastukseen. Keskiaikana englantilaiset saivat silliä runsaasti Norfolk-in maakunnan rannikolla sijaitsevan Yarmouthin kaupungin edustalla olevilta matalikoilta (bancs). Siellä harjoittivat sillinkalastusta varsinkin Scarboroughhin kaupungin asukkaat. Tämä kaupunki on Yorkin kreivikuntaan kuuluvan Northridingin maakunnan rannikolla. Keski-aikaisten silliverojen suuruudesta Englannissa huomaamme selvään, että tätä kalaa koko paljon saatiin. Niin suoritti Sandwi-

¹ Tietosanakirja; Cronholm, Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering, IV osa, 292 siv., Mailman eläimistö, IV osa, 498 ja 499 siv.

chin paikkakunta Canterburyn arkkipiispalle 40,000 silliä vuodessa, Lewis (Sussexin maakunnassa) Winchesterin St. Petersin kirkolle 38,500 ynnä maa-alueen omistajalle 16,000 silliä sekä eräs maa-kartano Suffolkissa St. Edmundin abottikunnalle aikaisemmin 30,000 ja myöhemmin 60,000 silliä vuodessa.¹

Alamaalaisten sillinkalastuksesta tiedämme, että sitä entisaikoina paitsi omilla vesillä harjoitettiin suuressa määrin kalastuspaikoilla vieraisissa maissa. Kotimaassa silliä pyydettiin Zuider-
sessa, mikä sillilaji kaiketi, niinkuin meidän aikanamme, oli pienikokoinen verrattuna Pohjanmeren silliin. Missä määrin alamaalaiset Pohjanmerellä saivat menneinä aikoina silliä omilla aluevesillään, lienee vaikeata ratkaista. Nykyään ei niillä silliä saada ja alamaalaisten sillinpyynti tällä merellä on kohdistunut tunnettuun Dogger Bankiin, joka on Tanskan ja Englannin välillä lähempänä jälkimmäistä. Mutta keskiaikana ja niiden ajan alkupuolella alamaalaiset harjoittivat kalastusta myöskin Englannin rannikolla. Heidän kalastusoikeutensa siellä perustui vanhoihin 13. ja 14. vuosisadalla tehtyihin sopimuksiin. Se vahvistettiin uudestaan vuoden 1496 suurella kauppasopimuksella, jonka kautta Alamaiden ja Englannin kauppasuhteet järjestettiin. Mutta alamaalaisten kalastus Skotlannin rannikolla ei perustunut tällaisiin sopimuksiin, vaikka sen pitkäaikaista sallimista voitiin käyttää todistuksena täydellisestä kalastusoikeudesta siellä.² Kun Englannin oma kalastus 16. vuosisadan lopussa alkoi nopeasti edistyä, syntyi ulkomaalaisten ja englantilaisten kalastajain kesken riitoja, joissa lukuisimmat hollantilaiset kalastajat olivat voitolla. Kun tämän

¹ Lappenberg, Geschichte von England, I osa, 621 siv.; G. Bry, Histoire industrielle et économique de L'Angleterre, 115 siv.

² Olaus Magnus sanoo teoksessaan »Historia de gentibus septentrionalibus» (ensi painos Roomassa 1555) ruotsinnoksen IV.osa, 201 ja 202-siv.), että flanderilaiset kalastajat pyysivät silliä Englannin ja Skotlannin rannikolla ja että tätä silliä Roomassa nimitettiin Flanderin silliksi. On mahdollista, että tämä erehdys on seuraavalla tavalla syntynyt. Keskiaikana Etelä-Euroopan laivat kulkivat Flanderissa sijaitsevaan Brüggen kaupunkiin Keski- ja Pohjois-Euroopan tavaroita hakemaan. Kun Brügge on Flanderissa, sai nähtävästi sieltä tuotu silli Flanderin sillin nimen, mikä taas johti Olaus Magnuksen otaksumaan, että se oli flanderilaisten kalastajain pyytämä. Keskiajan lopussa Brüggen kauppa siirtyi Antwerpeniin.

johdosta Englannin kalastus alkoi vähetä ja aiheutti siellä tyytymättömyyttä, julkaisi kuningas Jaakko I asetuksen vuonna 1609, jossa ulkomaalaisille myönnettiin kalastusoikeus Englannin rannikolla ja sen sisämerissä vain ehdolla, että siitä maksoivat veroa.

Alamaissa tämä vero synnytti suuren suuttumuksen ja seuraavana vuonna lähetettiin Englantiin suuri alamaalainen lähetystö puolustamaan kansalaistensa oikeuksia ja sopimaan asiasta. Sillä olikin menestystä, koska senaikuiset valtiolliset vaikeudet pakottivat Jaakon hakemaan Alankomaiden kannatusta, jonka tähden hän lakkautti kalastusveron. Mutta ennenpitkää englantilaiset alkoivat uudelleen vaatia hollantilaisten kalastuksen rajoittamista, jonka tähden Jaakko I kesällä 1616 jälleen määräsi veron vieraitten kalastajain suoritettavaksi. Aluksi hollantilaiset kalastajalavueet niskoittelematta suorittivat veron kuninkaan veronkantajille, mutta asettuivat myöhemmin samana vuonna vastustavalle kannalle, kun pari Englannin vesille tullutta hollantilaista suojeluslaivaa karkoitti veronvaatijat. Tämä synnytti Englannissa suuren vihamielisyyden, mutta siitä huolimatta hollantilaiset esiintyivät entistä rohkeammin. Kun seuraavana vuonna kuninkaalliset viranomaiset saapuivat veronkanton, joutuivat he väkivallan esineeksi ja vietiin Alankomaihin. Verisiä taisteluja syntyi hollantilaisten ja englantilaisten ynnä heihin yhtyneitten skottlantilaisten kalastajain välillä ja suurella vaivalla saatiin sota vältetyksi.

Vuonna 1618 lähetettiin Alankomaista Englantiin uusi lähetystö. Se sai riitaisuudet, jotka koskivat Pohjoismaista ja Itä-Indian kauppaseuraa, sovitetuksi, mutta sillinkalastusta koskeva kysymys jäi vielä ratkaisematta, koska toivottiin tulevaisuudessa sopivan tilaisuuden tarjoutuessa saada vanhat sopimukset siitä tarkastetuksi. Siten jäi kysymys kalastuksesta entiselleen, mutta pelättävää oli, että Englanti ennen pitkää tulisi uudistamaan entistä pontevammin vaatimuksensa.

Varsinkin 1500-luvun keskivaiheilla näkyy Alamaiden sillinkalastus olleen hyvin suuri. Hollannin ja Zeelannin maakunnista, jotka tätä kalastusta harjoittivat, oli silloin 6,000 kalastusalusta sillinpyynnillä. Vuonna 1601 oli näiden alusten lukumäärä vähentynyt neljanteen osaan eli 1500:ksi. Vuonna 1640 oli yksin Hollannin maakunnasta 700 isoa 16 lästiä vetävää alusta sillin-

pyynnillä ja niistä 400 tai 500 Zuiderzeen rannalla sijaitsevasta Enkhuizenin kaupungista. Tällä kaupungilla oli vielä 170 pienempää 7 tai 8 lästin alusta sillinpyynnillä Zuiderseellä. Ei ole luultavaa, että Zeelannin maakunnalla oli niin paljon kalastusaluksia kuin Hollannin maakunnalla, joten edellä mainitut summat nähtävästi vastaavat enempää kuin puolta Alamaiden kalastuslaivastoa. Kun vertaamme toisiinsa näiden sillinpyynnillä olleitten alusten lukumäärää eri ajanjaksoilta, huomaamme, että Alamaiden sillikalastus oli taantumaan päin luultavasti Englannin edistyvän sillinpyynnin johdosta.¹

Paitse Pohjanmerellä alamaalaiset pyrkivät sillinkalastukselle keskiaikana myöskin Skoonen maakunnan rannikolle. Skooneen saapui myöskin, niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, normandialaisia, vieläpä englantilaisia ja skotlantilaisia, vaikka heillä piti olla silliä runsaasti omilla vesillään. Mutta ehkä kutupaikkoja vaihtelevat sillit hylkäsivät ajoittaisin heidän rannikkonsa.²

Aikanamme tavataan silliä hyvin vähässä määrin Itämeressä, vaikka se ajoittaisin sangen suurissa parvissa liikkuu Kattegatissa. Mutta keskiajalla ja uuden ajan ensi vuosikymmeninä näkyy asianlaita olleen melkein päinvastoin. Silloin sillin saalis oli hyvin runsas Itämeren luonaisessa kulmassa Skoonen rannikolla ja aikakauden kirjailijat kehuiivat Skoonen onnea tämän kalan sille tuottaman rikkauden tähden. Skoonen varallisuutta nähtävästi sillirikkautensa tähden katsottiin Kristuksen syntymääkin aikaisemmaksi. Vanha kansanomainen tanskalainen runonpätkähän siitä lausuu: »Do Christus lod sig føde, Stod Lund og Skanør i grøde», eli suomeksi: »Kun Kristus syntyi suvaitsi, jo Lund ja Skanør kukoisti.» Mutta ensimmäinen varma tieto Skoonen rannikon kuuluisasta sillinkalastuksesta saadaan vuoden 1220 tienoilla kuolleen tanskalaisen Saxon kronikasta. Hän lausuu:

¹ Muutamat vaikeat kohdat tästä hollanninkielisestä tekstistä on minulle suosiollisesti kääntänyt Alankomaiden kenraalikonsuli Helsingissä Chr. H. J. van Niftrik, josta täten lausun hänelle sulimmat kiitokseni.

² Blok, Geshiedenis van het Nederlandsche Volk, IV osa; 27—30 siv.; Hansische Geschichtsblätter 1709, Bd XV, 132 siv. (Wilkins, Zur Geschichte des niederländischen Handels im Mittelalter.); G. Bry, edellämainittu teos, 141 ja 142 siv.

»Niin runsaasti on kalaa salmessa (Juutinraumassa), että toisinaan ei niiden tähden saa laivoja liikkumaan. Kekseliäästi valmistettujen pyyntineuvojen sijasta voi niitä käsilläkin ammentaa.» Erään kertomuksen mukaan oli todella vuonna 1313 siksi runsaasti silliä kokoontunut Skoonen rannikolle, että niitä kädellä voi poimia vedestä.¹ Samoihin aikoihin sitä ruvettiin runsaasti saamaan Englanninkin rannikoilla. Vuonna 1527 eräs kirjailija kuvaa Skoonen sillin paljoutta seuraavin sanoin: »Meri on salmessa toisinaan pohjasta pinnalle asti niin täynnä sillejä, että niitä ei tarvitse vain nuotalla pyytää, vaan voidaan puisella lapiolla alukseen ammentaa». Niin oudoilta kuin edelläkerrotut tiedot tuntuvatkin, on meidän aikanamme samanlaista sillien paljoutta ilmennyt, vaikka toisissa paikoin. Niin kertoi »Göteborgs Tidning» syksyllä 1886, että kalaa (silliä) oli Marstrandin satamaan kasaantunut niin paljon, että sitä voi ammentaa millä astioilla hyvänsä.²

Vielä vähän enemmän kuin vuosikymmen sitten vuonna 1916 Helsingin »Hufvudstadsbladet» kertoo maaliskuun loppupuolella, että edellisten saaliin puolesta huonojen viikkojen jälkeen tavattomia silliparvia oli kokoontunut Skagerackiin ja Kattegattiin. Viimeksi kuluneella viikolla olivat näet sillinpyytäjät yhden ainoan päivän kuluessa saaneet 675,000 naulaa (marker) silliä, joista tuli 20,000 laatikkoa kalaa. Yhden kalaveneen osalle tuli yhdestä ainoasta apajasta 45,000 naulaa silliä. Tällaiset tapaukset ovat kuitenkin aikanamme satunnaisia.

Mutta siirtykäämme jälleen keskiaikaiseen sillinpyyntiin.

¹ Vielä oudommalta tuntuu kertomus, että eräs fregätilaiva kerran jouduttuaan silliparveen kärsi haaksirikon, aivan kuin se olisi joutunut hiekkamatalikolle. Toinen melkein yhtä käsittämättömältä tuntuva kertomus on, että sillejä toisinaan kasaantui niin tiheään lahtiin Ruotsin (kaiketi länsi-Ruotsin) rannikolle, että niitten keskelle pistetty seiväs pysyi pystyssä. Nämä jutut kertoo ruotsalainen Enander maamiehensä Lannérin teoksen mukaan, »Handlingar till svenska fiskeriernas historia.» (Enander, Svenska sillfisket ifrån äldsta tider intill konung Gustaf I:s antråde till regeringen, Vikterhets-hist.-o. antiqvsakademins handlingar VII osa, 169 s.)

² Hansische Geschichtsqwellen, IV osa (1887) XXI ja XL siv. (Schäfer, Das Buch des lübeckischen Vogts auf Schonen); Hansische Geschichtsbätter 1890—1891, 116 siv. (Stieda, Das Schonenfahregelag in Rostock.)

1500-luvun kronikkain kertomuksen mukaan silliä saatiin 11. sataluvulla perin runsaasti Pommerissa Odervirran suulla ja varsinkin Rügenen rannikoilla. Paras saantiaika oli marraskuussa rajujen tuulten vallitessa. Mutta myöhemmin, luultavasti vuosisadan lopulla tämä kala jälleen siirtyi Skoonen rannikolle Skanöriin ja Falsterbohon. Toisen vanhan lähteen mukaan olisi tämä hyvä sillin saantiaika Pommerissa varsinaisesti alkanut vuonna 1169.

Kolmannen kertomuksen mukaan olisi silli 1200-luvulla jälleen jättänyt Skoonen rannikon ilmestyäkseen runsaassa määrin Pommerin rannikolle, mutta sillä kertaa viihtynyt siellä vain 12 vuotta, v. 1268—v. 1280. Viimemainitusta vuodesta alkaen oli se jälleen runsaassa määrin saatavana Skoonen puolella. Ja historiallisista lähteistä näemmekin, että silliä esimerkiksi vuonna 1278 Rügenistä vietiin muuanne Saksaan. Todellisuudessa lie-nee silliä saatu hyvänlaisesti Rügenin rannikolla 1200-luvun alkupuolellakin, koska kerrotaan laivain vuonna 1224 vieneen silliä Rügenistä. Sitä oli siis siellä saatu edellämainittujen tietojen mukaan ainakin 1100-luvun myöhemmällä puoliskolla sekä 1200-luvulla. Mutta tämän myöhemmän sataluvun lopussa näyttää todella sillin saanti Rügenin luona vähentyneen siinä määrin, ettei sillä kaupallisessa suhteessa merkitystä ollut. Ehkä tämä vähentyminen todella alkoi, niinkuin edellä mainitsimme, vuoden 1280 vaiheilla. Skoonen rannikolla sillin saanti tämän jälkeen pysyi hyvin runsaana lähes kolmesataa vuotta, niinkuin myöhemmin tulemme näkemään.

Liivin- ja Kuurinmaankin rannikolla väitetään silliä kerran saadun aika paljon nimittäin vuonna 1313, vaikka nähtävästi paljon pienemmässä määrin kuin Pommerin ja varsinkin Skoonen rannikolla.¹

Säännöllinen ulkomaalaistulva sillin kalastukseen Skoonen rannikolle on arveltu alkaneen aikaan, jolloin siirryttiin 12. vuosisadasta 13:een. Niihin aikoihin sillinpyynti Skoonessa kohdistui pääasiallisesti pieneen leveäteräisen kirveen tai vasaran muotoi-

¹ Hufvudstadsbladet 1916 n:o 79 (20/3); Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademins handlingar, VII osa, 171, 172 ja 174 siv. (Enander, Afhandling om svenska sillfisket ifrån de äldsta tider intill konung Gustaf I:s anträde till regeringen.)

seen niemimaahan sen lounaisella rannalla. Siellä oli lähellä toisiaan kaksi paikkakuntaa, jotka sen kautta saivat merkityksensä, nimittäin Skanör ja Falsterbo. Näistä voitti sillin kalastuksessa ja kaupassa edellinen alussa kokonaan jälkinmäisen, sillä 13. vuosisadalla on vain puhetta Skanörin sillimarkkinoista. Falsterbo tulee asiakirjoissa ensi kerran puheeksi vuonna 1316.

Tanskan valtakunnan alamaisten ohella saksalaiset olivat ensimmäiset ulkomaalaiset, jotka kalastusaikaan Skoonessa kävivät, ja heistä näkyvät lybeckiläiset saapuneen muita aikaisemmin. Ennen pitkää olivat useat muut hansakaupungit edustettuina näillä Skoonen kalastuspaikoilla ja niiden lisäksi, niinkuin jo mainitsimme, Englanti, Skottlanti, Alamaat sekä Normandie Ranskassa. Mutta 1300-luvun myöhemmällä puoliskolla hansalaiset, saatuaan Skoonessa suuret etuoikeudet, rupesivat sen kalastuspaikoilta sulkemaan pois muita ulkomaalaisia. Tanskan valtakunnan alamaisia he luonnollisesti eivät voineet yrittää poistaa näiltä kalarikkailta vesiltä.

Niinkuin jo mainitsimme, Skanör oli alussa monta vertaa tärkeämpi kalastuspaikka kuin Falsterbo. Mutta 1300-luvulla jälkinmäinen pääsi kalansaannissa kohoomaan edellisen rinnalle ja 1400-luvun alussa oli sillinkalastus Falsterbossa täydellisesti voittanut Skanörissa harjoitetun. Saksalaisten kalastus- ja kalansuolatuspaikat Skanörissa olivat samalla ruvenneet vähenemään niin, että ne 1400-luvun lopussa olivat melkein kadonneet, samalla kuin ne Falsterbossa olivat mitä kukoistavimmalla kannalla.

Heidän etuoikeutensa näillä vesillä olivat saaneet suurimman laajuutensa Stralsundissa Tanskan kanssa tehdyssä rauhassa v. 1370. Sen mukaan hansakaupungeille oli myönnetty oikeus Skoonen kalastuksessa pitää omia kalastajia ja laivoja. Samalla he, niinkuin muutkin ulkomaalaiset, toivat näille kalastuspaikoille monenlaista tavaraa myytäväksi. Itse kalanpyytämisestä saksalaiset 1300-luvun lopusta alkaen yhä enemmän ja enemmän luopuivat jättäen sen maan asukasten huolehdittavaksi.¹

Skoonen kalastusaika eli niin sanottu »Skoonen aika» alkoi aikaisintain Jaakon päivän aikana eli heinäkuun 25 p:nä ja kesti

¹ Hansische Geschichtquellen, IV osa, XXII, XXXVI, XXXVII ja XLIX siv.

enintään Martin päivään eli marraskuun 11 p. vanhaa lukua. Tavallisesti se kuitenkin oli tätä aikaa lyhyempi ja pidettiin syyskuuta parhaimpana saantiaikana. Mitä ennen elokuun 24 päivää suolattiin, katsottiin kaupassa kesäsaaliiksi ja huonommaksi tavaraksi.

Veneitä, joita sillinkalastuksessa käytettiin, arvelee näiden olojen tarkka tutkija Schäfer nykyään käytettyjen kokoisiksi. Miehistöä niissä näkyy olleen 5 tai 6 miestä ainakin erään tiedon mukaan 1500-luvun alulta. Itse kalastus tuntuu aina vanhimmista ajoista saakka tapahtuneen verkoilla, mutta myöskin nuotalla. Kalastusajaksi voi Skoonen rannikolle kokoontua yli 37,000 henkeä.¹

Eräs tanskalainen tullinhoitaja ilmoitti vuonna 1537 kuningas Kristian III:lle, että yksin Falsterbossa saatiin päivässä vähintään 2,000 fuderia silliä ja että siellä vuodessa tulliluetteloiden mukaan suolattiin 8,000 lästtiä eli 96,000 tynnyriä silliä. Koska tämä tieto on saksalaisen Schäferin teoksesta, tarkoitetaan nähtävästi fuderilla saksalaista sellaista, joka vastasi kahden hevosen vetämän kuoiman suuruista määrää.

Keskiajan lopussa ja uudenajan alussa silliä saatiin myöskin toisissa paikoin Skoonen rannikolla niinkuin Landskronan, Malmon, Trelleborgin, Ystadin, ja Simbrishamnin (Sömmershamnin)

¹ Torpsonin vuonna 1887 ilmestyneessä teoksessa »Norden, dess natur och näringslif» annetaan veneitten nykyisestä miehistöstä sillikalastuksessa jotenkin sama tieto. Sanotaan nimittäin haryojen kalastajista olevan veneitten omistajia. Sentähden viimeksimainitut ottavat veneeseensä neljä tai viisi kalastajaa, joilla kullakin on omat verkkonsa. Veneen omistajalla on kuitenkin pari verkkoa enemmän kuin muilla. Näin ollen miehistö tulee olemaan viisi tai kuusi miestä jotenkin entisaikain tapaan. Kalastuspaikat sijaitsevat Torpsonin ilmoituksen mukaan nykyään Skoonen länsirannikolla aina Hallannin rajalle saakka. Sellaisina hän mainitsee pohjoisesta alkaen Hallandin Väderön, Kullenin sekä etelämpänä Saltholmin ja mannermaan välillä olevan Flintrännan. Sen lisäksi silliä pyydetään idempänä Bornholmin pohjoispuolella. Flintrännaniin Torpson kertoo kalastusajaksi kokoontuvan 400—800 venettä sillin pyynnille. Tuoreena suuri osa tätä silliä myydään ajoneuvoineen sitä noutamaan tulleeille sisämaan asukkaille, jotka itse sen suolaavat talvea varten. (Torpson, jo mainittu teos, 3 ja 4 siv.)

tienoilla sekä muualla.¹ Tanskan vesillä niitä mainittuihin aikoihin pyydettiin Jyllannin puolella Aalborgin läheisyydessä sekä saaristossa Möenin, Borgholmin, ynnä muittenkin saarien kohdalla. Borgholmin sillikalastus oli sinne houkutellut saksalaisia jo 1300-luvulla. Lübeckissä näkyy olleen erityinen Aalborg-fahrer kauppaseura. (Näitä Aalborgin sillejä lybeckiläiset väittävät saadun suuressa määrin Limfjordista). Vuonna 1537 saatiin Skoonen rannikolta (Falsterbo siihen luettuna) ynnä Aalborgista, Möenistä ja Bornholmista yhteensä 30,000 lästiä eli 360,000 tynnyriä silliä.

Seutuna, josta silliä saatiin, mainitaan Tanskassa vielä sen länsirannikko, jolta eräs Tanskan olojen kuvaaja Jonas Koldingensis vuonna 1594 ilmestyneessä teoksessaan väittää pyydetyn tavattoman paljon silliä. Samaten sillikalastusta harjoitettiin jonkun verran Drakörin kylän vesillä vastapäätä Köpenhaminaa Amagar saarella. Viimemainitulla paikkakunnalla hansalaiset näkyvät 1200-luvulla käyneen sillinkalastuksen johdosta. Draköria tutkijat ovat toisinaan sekoittaneet Dragöriin.²

Edellämainittu Bornholmin silli näkyy nykyään olevan pienpuoleinen sillilaji, jota myydään Köpenhaminassa ja paikkakunnilla Saksan Itämeren rannikolla. Samalla rannikolla mahtoi 1600-luvun loppupuolella myöskin Aalborgin silli olla tavallinen kauppatavara päättäen siitä, että sitä esimerkiksi vuosina 1682 ja 1685 tuotiin Stettiniin.

Olemme jo edellisessä huomanneet, että silli aikain kuluessa oli siirtynyt paikasta toiseen. Kahdesti kerrotaan sen jättäneen Skoonen siirtyäkseen joksikin ajaksi Pommeriin, mutta näiden vaellusten jälkeen uudelleen Skoonen puolelle. Ja tällä rannikolla olemme nähneet sen ensin oleskelleen pääasiallisesti

¹ Hansische Geschichtsqwellen, IV osa, XI, XL ja L siv. (edellämainittu Schäferin tutkimus).

² Hansische Geschichtsqwellen, IV osa, XLIII siv., 7 muist. ja IXIV ynnä 126 siv. (äskän mainittu Schäferin tutkimus); Hansische Geschichtsbätter 1890—1891, 117 ja 120 siv. (Edellä mainittu Stiedan tutkimus); Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 2 osasto 665 siv.; Hansische Geschichtsqwellen, toinen sarja, I osa, 25 siv. (Siewert, Geschichte und Urkunden der Rigafahrer in Lübeck im 16 und 17 Jahrhundert); Styffe; Skandinavien under Unionstiden, 49 siv.

Skanoirin edustalla mutta sittemmin sieltä muuttaneen Falsterbohon.

Skoonen rannikolta silli 1500-luvun keskivaiheilla suureksi osaksi poistui. Se jäi lopulta sinne kokonaan tulematta. Niinkuin edellä (siv. 11 muist.) olemme kertoneet, saadaan meidän päivinämme silliä joltisestikin Skoonen rannikolla, mutta se ei enää ole aikaisempaa isoa ja lihavaa lajia, vaan samaa pientä silliä, jota kerroimme pyydettävän Bernholmin tienoilla.

Oleskelupaikkojaan usein vaihtava silli oli vuodesta 1556 alkanut entistä suuremmassa määrin siirtyä siihen aikaan Norjaan luetun Bohusläänin rannikolle varsinkin Marstrandin kaupungin tienoille. Sen jälkeen sillin saalis siellä kasvoi vuosi vuodelta ja tuli sen kalastusalue ulottumaan Marstrandista pohjoiseen Hornborgssundiin¹ saakka. Jo vuonna 1561 Tanskan kuningas katsoi syytä olevan säätää erityisen asetuksen tämän seudun sillinkalastuksesta.²

Tarkempia tietoja sekä varsinaisen Norjan että tästä Marstrandin puolen sillinkalastuksesta saamme norjalaisen papin Peder Claussønin vuonna 1590 kirjoittamasta teoksesta »Norges og omliggende Øers sandfærdige Beskrivelse».

Hän väittää aina jossakin paikoin Norjaa löytyneen ylen paljon silliä. Toisinaan oli tätä kalaa saatua runsaasti Etelä-Norjassa, toisinaan jossakin Pohjois-Norjassa. Joskus sitä oli ollut paljon saatavana sekä Pohjois- että Etelä-Norjassa, vieläpä Norjan länsipuolellakin, kaiketi sen rannikon keskiosissa. Ennen omaa aikaansa Claussøn sanoo sillin saannin olleen erittäin hyvän Karmsundissa³ ja vuonoissa sen ympärillä Stavangerin ja Bergenin välisellä alueella aina vuoteen 1560 saakka, jolloin muutos tapahtui. Usein oli siihen vuoteen mennessä niillä seudun kalastusneuvoilla vedetty maalle niin paljon sillejä, että ne jäivät sinne mätänemään suurina

¹ Hornborgssund on se salmi, jonka varrelle vanha, Kvilten pitäjän alueella sijaitseva, Hornborgin linna oli rakennettu.

² Hansische Geschichtswälten, (1887), IV, osa, XLII ja XLIII siv.; Pommeranica kokoelma Ruotsin valtioarkistossa.

³ Karmsund on länsipuolella suurta Karmön saarta, joka on Stavangerista luoteiseen. Mainittu salmi on siis paljon lähempänä Stavangeria kuin Bergenia (Claussønin edellämainittu teos, 67 ja 68 siv.)

kasoina kuin heinä, koska niitä ei voitu säilyttää.¹ Siihen aikaan ei nimittäin saapunut niin paljon vieraita kauppiaita sillin ostoa varten kuin myöhemmin. Varsinkin vuonna 1559 oli erään kertojan mukaan sillin saanti Bergenin edustalla hyvin suuri, niin että tynnyrillinen silliä maksoi 4, 5 tai 6 skillinkiä, mutta tynnyri, johon silli pantiin, 18 skillinkiä. Vaan jo sitä seuraavina vuosina oli tämä kalaonni ohitse. Vuosina 1565—1567 kerrottiin, ettei silliä saatu, koska silliparvet pysyttelivät ulompana merellä. Vuosina 1569 ja 1570 oli sillinsaanti aivan vähäinen ja lakkasi melkein jo seuraavana vuonna.

Edellämainittu Claussen kertoo erityisesti, että Vigin (ruotsiksi Viken'in²) alueella Marstrandista pohjoiseen Bohusläänissä (katso siv. 13) oli muinaisina aikoina ollut ylen hyvä sillin saanti. Mutta erään tarun mukaan silli sieltä noitakeinoilla karkoitettiin seuraavalla tavalla. Pahansuovat ihmiset olivat noitakeinonaan käyttäneet kuparihevosen upottamista mereen, jolla olivat sillin karkoittaneet maanpuolelta. Tätä Claussen, pappi kun oli, katsoi vain turhaksi loruksi. Silli samaten kuin muu kala oli todellisuudessa poistunut ihmisten kiittämättömyyden johdosta jumalaa kohtaan ja heidän syntiensä tähden. Samaten kävi tämän seudun vielä hänen aikanaan.³ Vuodesta 1556 alkaen kasvoi, niinkuin kerroimme, sillinsaanti Vigissä Bohusläänissä uudelleen siksi runsaaksi, että ei ainoastaan Tanskasta ja Holsteinistä vaan

¹ Vielä meidän aikanamme voi Norjassa toisinaan saada ylen runsaasti silliä. Niin kerrottiin Hufvudstadsbladetissa kesäkuun 14 p:nä 1916 (n:rossa 159), että eräs kalastaja oli Bergenin kaupungin edustalla yhdellä kertaa saanut 14,000 maaliasilliä. Kun hän moi saaliinsa 40 kruunusta maalilta, voitti hän 552,860 kruunua. Lehti lisää, että tämä sillin saalis oli suurin, mikä Norjassa oli saatu ja ehkä suurin koko maailmassa. Mainittu maal on vain yleinen mitan nimi eikä siis tarkoita mittaa, jolla on erikoinen suuruus. Luultavata on, että henkilö, joka on tämän tiedon ruotsintanut Hufvudstadsbladialta varten jostakin Norjan lehdestä, on erehtynyt käännöstyössään. Edellä olemme saman lehden mukaan kertoneet sinä vuonna saadusta suuresta sillisaaliista Skagerackissa ja Kattegatissa.

² Viken, joka on nykyisen Bohusläänin pohjoisosassa, muodosti unionin ajan alussa oman läänin, mutta yhdistettiin luultavasti sittemmin Bohusläänin. (Styffe, Skandinavien under unionstiden, 358 siv.)

³ Peder Claussen, Norges og omliggende Øers sandfærdige Beskrivelse, 24—26 siv. (painettu 1632).

myöskin muista valtakunnan osista lännessä ja pohjoisessa saapui muutamaan tuhanteen nouseva määrä laivoja, jaaloja (skuta), jahteja ja veneitä miehistöineen sinne silliä pyytämään niiden ohella, jotka paikkakunnalla asuivat.

Sen lisäksi oli muutamia tuhansia henkilöitä lähiseuduilta siirtynyt sinne vakinaisesti asumaan kalastajina rannikolla sekä lahtien ja vuonojen rannoilla. Siten oli 8 tai 9 pohjoismaista meripenikulmaa (Ugesøta) pitkin rannikkopuolta näiden kalastajain ynnä porvarien, talonpoikain ja aatelistenkin rakennuksia. Monta tuhatta laivaa saapui sinne silliä noutamaan Tanskasta, Saksasta, Hollannista, Englannista, Skotlannista ja Ranskasta.

Mutta tullivirkamiesten kalatullin kannossa tekemäin väärinkäytösten ja paikallisten kalastajain riitain johdosta muualta saapuneitten pyytäjain kanssa sekä kalastusalueella alkaneen ylellisen elämän ja kevytmielisyyden tähden sanoo Claussøn jumalan ankarasti rangaisseen paikkakuntaa. Hän lähetti nimittäin vuonna 1587 pyydyksiin sillin mukana eriskummallisen kalan siten ilmoittaen, että hän tulisi heiltä heidän jumalattomuutensa tähden ottamaan siunauksensa ja hyvät antimensa. Niin kävikin lähinnä seuraavina vuosina. Sillinsaanti väheni nimittäin siinä määrin, että monta sataa kauppiasta ja kalastajaa oli turhaan omaksi vahingokseen tehnyt suuria kustannuksia sen pyyntiä varten.

Tätä niinkutsuttua Marstrandin silliä jo mainittu Claussøn väittää siksi suureksi, että sitä meni tynnyriin suolattaessa vain 8 volia. Kun yksi vol oli 4 snesia ja snesiin laskettiin 20 kappaletta oli vol 80 kappaletta, joten tynnyriin laskettiin menevän 640 silliä. Kuitenkin sanoo hän pohjoisemman Norjan sillin olleen Marstrandin silliä suuremman.

Sillinkalastuksesta Trondhjemin seutuvilla voin mainita, että se vuonna 1591 menestyi aika hyvin Romsdalenin¹ amtin rannikoilla. Vuodesta 1617 alkaen ja varsinkin 1620-luvun keskivaiheilla saatiin taas hyvin paljon silliä Trondhjemin vuonossa. Niinkuin näistä esimerkeistä näemme, oli sillin saanti Norjassa

¹ Romsdalen on amtti eli lääni Trondhjemin eteläpuolella. Siihen kuuluu muun muassa suuresta kalakaupastaan nykyään tunnettu Kristiansundin kaupunki.

hyvin vaihteleva, niin että erinomaisen menestyksellisten vuosien jälkeen voi tulla aikoja, jolloin ei saatu juuri mitään.¹

Teoksessaan »Illustreret Norges Historie» Øverland arvelee, että silliä entisaikoina savustettiin ja kuivatettiin, siis meneteltiin lähes samaan tapaan kuin aikanamme muutamissa paikoin niin kutsutun »Flaksildin» (halaistun sillin) valmistuksessa. Sellainen menettelytapa näyttää hänestä olleen käytännössä Bohusläänin kalastuspaikoilla, mutta muuallakin Norjassa, missä silliä saatiin. Tähän voin puolestani huomauttaa, että vielä 1600-luvun alussa muun kalan ja sillinkin kuivattaminen maassamme oli aivan yleinen, niinkuin myöhemmin tulemme näkemään. Sillin suolaamisesta mainitsee Øverland erehtyen, että sen keksi vuonna 1416 hollantilainen, eli oikeammin flandernilainen kalastaja Beukelsz. Mutta hän oli aikoja sitä ennen kuollut ja sen lisäksi näyttävät hansalaiset jo 1360-luvulla tunteneen sillin suolaamisen.² Siitä huolimatta katsottiin Alamaissa vielä 1500-

¹ Øverland, Illustreret Norges historie, Folkeudgabe VI osa, 246—247 siv.

² Ruotsalainen Enander, joka, niinkuin edellä kerroimme, Ruotsin »Vitterhets-, historie- och antiqvitetssakademins handlingar» VII osaan on painattanut kirjoituksen »Svenska sillfisket från de älsta tider, intill konung Gustaf I:s anträde till regeringen» väittää (s:lla 175 muistutus g) että sillin suolaaminen oli tunnettu jo ennen Beukelszin aikoja. Sen hän koettaa todistaa sillä, että nim. Willebrandt teoksessaan »Hansische Cronik» mainitsee hansapäivillä Lübeckissä vuonna 1368 päätetyn: »dass man mit gewalt auf Schonen fahren, und Hering saltzen volles». Siis olisivat hansalaiset jo silloin tunteneet suolaamiskeinon. Että Willebrandtilla on oikein, huomaa julaistuista Hansarecessesistä. Niin sanotaan vuoden 1368 Lübeckissä pidetyn hansakaupunkien kokouksen päätösten selostuksessa: »Dann wird die Fahrt nach Schonen frei gegeben, Jul. 25 an dem Tage, von welchem jene privilegien König Albrechts in Bezug auf Schonen datiert sind, soll dies in den Städten verkündet werden; Aug. 1 darf man Land gehen, um den Hering zu salzen. Tämän selostuksen jälkeen tulevassa alasaksalaisessa tekstissä tulee suolaaminen todella puheeksi pari kertaa niinkuin s. 419 (7 kohdassa) ja 420 (9 kohdassa). Mutta tunnettua on, että Beukelsz, joka oli kalastaja Flanderissa, ainakin paransi sillin suolausta. Hänen väitetään keksineen niinkutsutun böklinkikalan valmistuksen savustamalla ja hänestä se näyttää saaneen nimensä. Beukelszin arvellaan kuolleen vuonna 1397. (Hansarecesse I Band. Die Recesse und andere Akten der Hansetage von 1256—1430, s. 406, 419, 420; Jo mainittu Øverlandin teos, VI osa, 252 siv.)

luvulla Beukelszia sillin suolaamisen varsinaiseksi keksijäksi. Kerrotaanpa Kaarle V:nnen pitäneen tämän keksinnön johdosta ylistävän puheen vainajan haudalla ja sen lopetettuaan siellä julkisesti syöneen suolatun sillin käytännöllisestikin tunnustaakseen keksinnön suuren merkityksen. Norjassa sillin suolaaminen mahtoi Øverlandin arvelun mukaan aikaisemmin kuulua poikkeuksiin. On arveltu, että silliä ei Norjassa keskiaikana lainkaan suolattu ja pantu tynnyreihin, mutta se tuntuu epäiltävältä. Sitä vastaan puhuvat nimittäin seuraavat tiedot. Vuonna 1322 arvioitiin lästi (se painoi 12 leiviskää) Norjan silliä Hullissa yhdeksi punnaksi rahaa, mutta seuraavana vuonna 1323 25 lästiä Norjan silliä 54 punnaksi. Kun hinta seuraavana vuonna kohosi enemmän kuin kahdenkertaiseksi, on katsottu luultavaksi, että edellisellä kerralla oli puhetta kuivatusta, myöhemmällä suolatusta sillistä. Suurta määrää suolaa ei Norjassa suinkaan ollut edes 1500-luvulla. Vanhastaan oli siellä ollut suolan valmistusta ja ulkomaaltakin oli sitä tuntuvia määriä tuotu. Mutta sitä ei sittenkään ollut kyliksi suurta kalansaantia varten ja 1570-luvulla Øverland sanoo hallituksen aika ajoin tehneen yrityksiä saada oikein järkiperaistä (rationel) kotimaista suolanvalmistusta aikaan. Omituiselta tuntuu, ettei 1550-luvun myöhemmällä puoliskolla, jolloin tavattoman sillin saannin johdosta täytyi jättää suuria määriä tätä kalaa rannalle mätänemään, sitä yritetty kuivatusta tai savustaa. Mutta ehkä silloin sillillä oli niin mitätön hinta, ettei kannattanut sellaistaakaan yrittää.¹

Ruotsissa näkyy jo ennen niinkutsuttujen skoonelaisten maakuntain yhdistämistä siihen paikoittain olleen sillinpyyntiä Itämeren ja Pohjanlahden rannikolla. Niin väitetään jo aikaiseen keskiaikana silliä pyydetyn Itämeren eteläosassa Ruotsin alueellakin. Ölannin sillinkalastus näkyy aikaisemmin keskiaikana olleen jotenkin suuri. Paras todistus, että sillinkalastus varhain oli tällä saarella päässyt alulle, on eräs asiakirja vuodelta 1346. Siinä ilmoitetaan saaren kirkkojen perustamisen aikoihin määrätyn, miten paljon silliä seurakuntalaiset maksaisivat kirkkolleen.

¹ Øverland, *Illustretet Norges historie*, VI osa, 252 siv.; *Den norske sjefarts historie fra de ældste tider til vore dage med bidrag av Alexander Bugge, Fredrik Schell, etc.*, I osa, 151 siv.

Tämän kertoja Hans Hildebrand lisää vielä teoksessaan »Sveriges medeltid», että 1100-luvulla Ölannissa jo oli kirkkojen rakentamisen aikakausi. Siten olisi jo niihin aikoihin Ölannissa ollut sillin kalastusta. Vuoden 1346 asiakirjasta näkee, että sillikymmenykset laskettiin silliverkkojen mukaan, joten sielläkin niinkuin Skoonessa ja sitä lännempänä olevissa seuduissa sillinkalastukseen käytettiin enimmäkseen verkkoja. Mutta samasta v. 1346 luettelosta huomaamme, että vain Ölannin eteläosan asukkaat mainittavassa määrin silliä kalastivat ja että sielläpäin silliä varsinaisesti saatiinkin. Samaa todistaa myöskin eräs asiakirja vuodelta 1279, jolla Linköpingin piispa Henrik antoi Nydalan luostarille kaksi pitäjää Ölannin eteläisimmässä osassa, että munkeilla ei olisi puutetta sillistä, joka heille oli tärkeä ravintoaine. Mutta 1300-luvun keskivaiheilla silli rupesi jo vetäytymään pois ölantilaisten kalavesiltä. — Ruotsalainen Enander kertoo jo puheena olleessa tutkimuksessaan, että kuningas Birger Maununpojan säännössä vuodelta 1297 arkkhiippakunnan ja Helsinglandin papiston kymmenyksistä määrätään ne kannettaviksi sillinä, lohena ja oravannahkoina y.m. Vuonna 1299 määrättiin taas Helsinglannin papisto saamaan kymmenyksensä lohena, hailina ynnä muina verokappaleina. Edellistä näistä tiedoista voisi muuten katsoa todistukseksi, että jo keskiaikana sillinkalastusta Helsinglannissa harjoitettiin, jollei niinkuin kerroimme, sillisana niihin aikoihin olisi voinut hailia tarkoittaa. Mutta hailin mainitseminen vuonna 1299 osoittaisi taas näiden kalain välillä jo silloin eroa tehdyin. Niinkuin tulemme näkemään, saatiin sitten uudella ajalla tästä maakunnasta kyllä silliä.

1500-luvulla mainitsee Grotenfelt talonpoikain sekä Suomen että Ruotsin puolelta tuoneen Tukholmaan kuivattua silliä, joka kävi »krampesillin» nimellä. Mistäpäin Ruotsin puolelta tuotu silli oli, ei Grotenfelt mainitse, mutta ottamalla huomioon Ruotsin silloiset merenrannikot, se oli Itämeren ja Pohjanlahden rannoilta saatua.¹

¹ Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 2 osasto, 664 ja 665 siv., Enander, usein mainittu teos, 174 siv.; Grotenfelt, Suomen kaupasta ja kaupungeista Vaasansukuisten hallitsijain aikana 140 siv.; Hadorph, Samling, af gamla stadgar, efter Björkörätten, 6 siv.

1500-luvulta on tieto sillin saannista Pohjanlahden rannikolta Ruotsissa. Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä vuodelta 1578 kerrotaan nimittäin, että Lämpäiskylän rannalle Uudellakirkolla syksyllä 1577 haaksirikkoutui (sönderlopp) ångermanlantilainen laiva (ett gärdeskepp). Se oli matkalla Viipuriin lastinaan Ångermanlannista lähetettyä ylimääräistä veroa, jota oli haileja 5 lästiä $7\frac{1}{4}$ tynnyriä, krampesilliä $6\frac{1}{2}$ tynnyriä ja niiden lisäksi muuta sekä suolattua että kuivattua kalaa, voita ynnä lihaa. Yllämainittu Lämpäiskylä on nykyinen Lepäisen saari Uudellakirkolla, jolla on samanniminen kylä. Tämä saari on sangen likellä laivaväylää, joka nykyään tulee pohjoisesta päin ja saaren läheisyydessä jakaantuu kahtia, niin että toinen haara jatkaa eteläistä suuntaa ja toinen kulkee Uuteenkaupunkiin. Ainakin 1600-luvulla näyttää sama etelään suuntautuva väylä kulkeneen sangen lähellä Lepäisen saarta ja oli asianlaita arvatenkin sama 1500-luvulla, mikä selittäisi haaksirikon siellä tapahtuneen.

Kun Ångermanlannista lähetetty krampesilli oli siellä kannettua ylimääräistä veroa, oli se varmaankin tämän maakunnan rannikolla pyydettyä, sillä verona ei suoritettu muualta tuotuja verokappaleita.¹

Keski-Ruotsin rannikolla näyttää ainakin 1600-luvun keskivaiheilla saadun silliä, päättäen eräästä kohdasta Kristiina kuningattaren aikana Ruotsissa käyneen ranskalaisen lähettilään Ogierin matkakertomuksesta. Hän sanoo nimittäin, että talonpoikaismajassa Taalainmaassa matkustajalle ei ole muuta tarjona kuin silliä ja maidonheraa, kaiketi hyvin hapanta maitoa. Sillit ostettiin sinne saaristolaisilta Mälärjärven ympäristössä, kaiketi Tukholman saaristosta ja paikkakunnilta sen pohjois- ja eteläpuolella. Että Ogier tiesi tehdä eroa sillin ja hailin välillä, huomaamme hänen kertomuksestaan, miten hailia syötiin paljon pääkaupungissa Tukholmassa.

Pohjanlahden rannikolla tavattiin silli 1600-luvun alkupuolella siksi pohjoisessa kuin Vesterbottenissa. Sitä seudun asukkaat yhdessä lohen ja erilaisten kuivattujen kalain kanssa möivät pääkaupunkiin ja eteläisempiin paikkakuntiin.

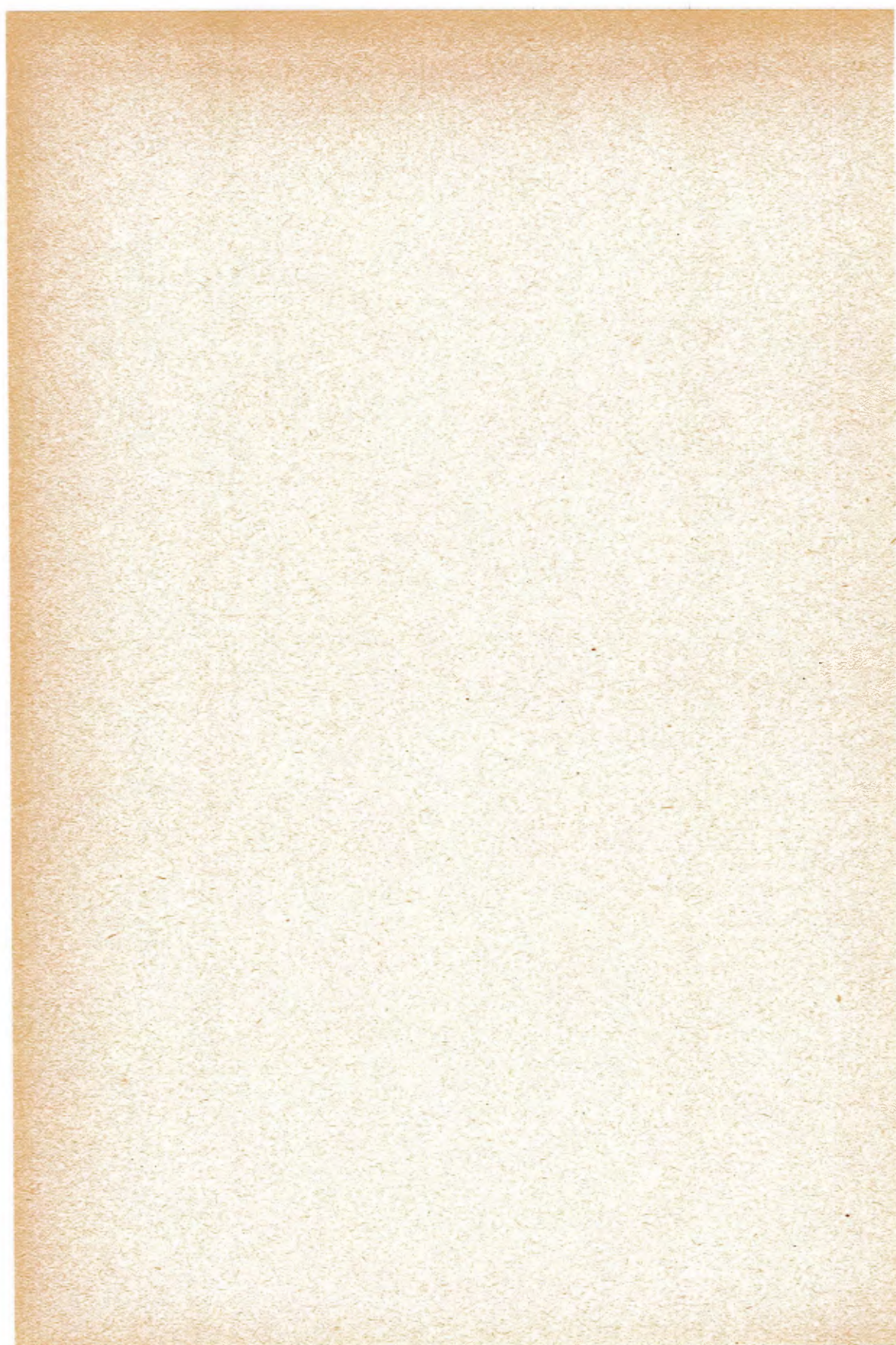
¹ Suom. valt. ark. nid. 1340 (v. 1578) fol. 98; nid. 1340 (v. 1578) fol. 98.

Rovasti Bromanin kirjoittamassa niinkutsutussa »Helsingeboken» kerrotaan, ettei silliä oltu ennen vuotta 1700 tavattu Helsinglannin rannikolla. Mutta sen jälkeen se oli yhä enemmän ja enemmän näyttäytynyt siellä päin. Sitä oli Hudiksvallin seudulla pyydetty sekä nuotalla että verkoilla, niin talvella kuin kesällä vuosina 1720—1725. Tähän tiedonantonsa Broman on vielä lisännyt, että silliä saatiin vuonna 1742 runsaasti nuotalla Hudiksvallin tienoilla. Tämä sillin puuttuminen ennen vuotta 1700 tuntuu kyllä vähän oudolta, kun 1500-luvulla silliä saatiin Ängermanlannissa ja 1600-luvulla Vesterbottenissä, mutta maasammekin niinkutsuttu silli usein vaihteli olinpaikkaa, niinkuin seuraavasta tulemme näkemään. Edellisestä Ruotsia koskevasta esityksestä huomaamme siis, että suurimmalla osalla Ruotsin itäistä rannikkoa on entisaikoihin niin sanottua silliä saatu.¹

Niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, on nykyistä Ruotsin itärannikolla tavattavaa niinkutsuttua silliä muutamain tutkijain mielestä katsottava vain erittäin suurikasvuiseksi haidiksi, joka usein saavuttaa tavallisen sillin koon. Tämä ei voi koskea keskiaikana niin kuuluisaa Skoonen silliä ja nähtävästi ei myöskään Etelä-Ölannin rannikoilla sekä Ruotsin ulkopuolella Itämeren etelä- ja lounaisosassa keskiaikana tavattua silliä.

¹ Cronholm, edellä mainittu teos, III osa, 582 ja 591 siv.; Helsingeboken (prosten Bromans »Glysisvallur») utgifven af K. Haegermark, 161 siv.

II LUKU

Tietoja sillinkalastuksesta maassamme 1530- ja 1540-luvuilla.

Mitään varmaa tietoa, että maassamme jo keskiaikana olisi silliä pyydetty, ei tietääkseni löydy, vaikka se kyllä on otaksuttavaa.¹ Sillä jo aikaisimmissa maamme tileissä alkaen 1530-luvun lopusta tapaa sillin verokappaleena. 1540-luvulla sitä verona kannettiin pitkin maamme etelärannikkoa sekä 1550-luvulla myöskin Pohjanlahden rannikolla jotenkin pohjoisiin seutuihin saakka. Oliko senaikuisissa asiakirjoissa silliksi nimetty kala todella Itämeressä tavattava sillilaji, on luonnollisesti vaikea sanoa, kun sen ruumiinrakenteesta, kasvamisen nopeudesta ja elintavoista ei ole meille jäänyt mitään kirjallisia muistiinpanoja. Tässä kohtaa tutkijaa sama vaikeus kuin hänen arvostellessaan

¹ Eräs tutkija S. Linnainmaa kertoo albumissa Satakunta II julkaisemassaan kirjoituksessa »Kalastuksesta Pohjois-Satakunnan rannikolla» (184 siv.) seuraavan tiedon: »Sillin kalastuksesta puhutaan jo keskiajalla eräässä asiakirjassa 1400-luvulta, joka mainitsee, että silliä kalastettiin Lauttijärvellä». Muistutuksena on tämän lisäksi ilmoitettu, että Lauttijärvi on kylä Merikarvialla. Mistä lähteestä tieto on saatu, ei kirjoituksessa mainita. — J. W. Ruuth kertoo tutkimuksessaan »Satakunnan asutusoista keskiaikana (Historiallinen Arkisto, XV osa, 15 siv.), että Järventausta ja Pakkala omistivat vielä 1600-luvulla suuria alueita nykyisissä Siikaisissa, jopa Lautjärvelläkin Merikarvialla. Vähän myöhemmin hän sanoo: Vielä 1600-luvulla mainitaan myöskin »Lautjärven sillin kalastus» Pohjanlahdessa Merikarvialla. Tämä myöhempi silliä koskeva tieto on otettu Turun ja Porin läänin peruutusmaakirjasta, jossa (nid. 6978; siv. 1322) seisoo Lautjärven jälkeen vain »sillfiske» ilman mitään aikailmoitusta. Muissa Ruuthin käyttämässä asiakirjoissa, joissa Lauttijärvi tulee puheeksi, ei ole mitään lausuttu keskiaikaisesta sillin kalastuksesta siellä.

Keski- ja Pohjois-Ruotsin itärannikolla tavattua edellisessä puheena ollutta silliä.

Niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, saatiin paikoittain maamme rannikolla sangen runsaasti silliä, vaikkei sen pyytäminen meillä tuottanut likimaillekaan niin hyviä tuloksia kuin sillinpyynti Skoonessa, Bohusläänissä sekä Norjassa ynnä muualla Pohjanmeren rannoilla. Seuraavassa tulen ottamaan puheeksi sillinkalastuksen maassamme, mikäli siitä saa tietoja verokirjain veroilmoitusten ja tuomiokirjoissa tavattavain satunnaisten tietojen perustuksella. Olen kuitenkin jättänyt mainitsematta kirkon kymmenyksissä ylen harvoin mainitut sillimäärät.

Vanhimman tiedon maassamme saaduista silleistä tapaa Turan läänin ensimmäisessä tilissä, joka on vuodelta 1538. Siinä ilmoitetaan Maskun pitäjässä silloin kannetun kultakin täysiveron talonpojalta 700 niinkutsuttuja »krampsillar»¹ eli, niinkuin tulemme näkemään, kuivattuja² sillejä. Kun täysiveron talon-

¹ Sanasta krampesill arvelee professori O. F. Hultman, joka suosiollisesti on minulle antanut tietoja tämän sanan synnystä, että edellinen osa sitä nimittäin »krampe» tulee ruotsinkielen verbistä »krympa» ja lähemmin norjalaisesta murre-sanasta »krampe». Hän lausuu tästä asiasta seuraavaa. »Ett ord *krampsill* anföres i A. F. Dalins Ordbok öfver svenska språket, utgiven 1850, och uppges där betyda »Soltorkad sill». För övrigt anträffas det icke i ordböcker öfver den nyare svenskan såsom Svenska akademiens Ordlista öfver svenska språket, ej heller i dialektordböckerna (från Finland och Sverige) eller i ordböcker öfver fornsvenskan. Ordets förra del bör kanske sammanställas med verbet *krympa* och närmast med det norska dialektordet *krampe* »en gammel indtorret og kroget Mand» (Ross, Norsk Ordbog s. 424). Sidoförmen *kramsill* är utan tvivel utvecklad ur *krampsill*. Niinkuin seuraavasta esityksestä tulee näkyviin, käytetään tilikirjoissa joskus muotoa *kramsill*.

² Maassamme kuivatettiin paitsi silliä 1500-luvulla useita kala-lajeja, nk. kuore, särki, nahkiainen, ahven, hauki, turska, säynäs, turpa, lahna, siika, sulkava, kampela, ankeriainen ja ehkä lohi. Aikaisemmin hailiakin kuivatettiin, vaikka se jo 1550-luvulla veronkannossa jotenkin säännöllisesti tavataan suolattuna. Siitä kerrotaan Viipurin läänin ensimmäisissä tilikirjoissa, jotka samalla koskevat siihen yhdistettyjä Kyminkartanon ja Porvoon läänejä. Siten tämän läänin tilissä tilivuodelta 1541 sanotaan, että yhteiskalavesiltä (allmänningsvattnet) Suur-saaren (Högeland) ja Lavansaaren (Löfsall) luona oli verona saatu 1400 tuhatta kuivaa hailia. Seuraavassa eli tilivuoden 1542 tilissä samasta läänistä mainitaan varastossa löytyvän 189 tuhatta kuivaa hailia. Raase-

poikain lukumäärä oli 92, saatiin siten verona 64,400 silliä. Maskun pitäjän ohella mainitaan silloin kannetun verona sillejä myöskin Lemun pitäjästä. Siellä joka savu maksoi 1,200 krampsillia, joten pitäjässä löytyvältä 25 savulta saatiin 30,000 krampsillia.¹ Nämät krampsillit ilmoitetaan vastaavan 6 tynnyriä, joten tynnyriä kohden tuli 5,000 kappaletta. Marstrandin suolattuja sillejä laskettiin, niinkuin kerroimme, norjalaisten ilmoitusten mukaan 1500-luvulla menevän 640 tynnyriin. Se tynnyri vastasi 8 valia eli valia, johon taas meni 80 kappaletta. Mutta Ahvenanmaalla laskettiin vuonna 1543 menevän Skoonen silliä 16 valia tynnyriin. Kun ei ole otaksuttavasti ollut suuruudessa mainittavaa eroa Marstrandin ja Skoonen sillien välillä, on luultavaa, että Marstrandin silliin käytettiin sangen pieniä tynnyrejä, jotka olivat vain puolet puheenalaisista Ahvenanmaan tynnyreistä. Tätä suurta lajia oli kaiketi myöskin tynnyri, jossa vuonna 1538 Lemun sillit säilytettiin. Sellaiseen tynnyriin olisi siis pitänyt mennä 1280 Skoonen ja luultavasti myöskin Marstrandin silliä, joten siihen mahtui 3,9 kertaa enemmän Lemun sillejä, joiden luku oli 5,000. Mutta kuivattuna kala kutistuu paljon pienemmäksi ja käy hyvin litteäksi. Paitsi että kalan koko sen kautta vähenee, pienenee myöskin paino sangen tuntuvasti. Kalastuksenneuvojan Salmisen (Ahlaisissa) arvelun mukaan sillin paino kuivattaessa vähenee 68 %, jotavastoin kalastuksenneuvoja Sikström (Rep-

porin läänin tilissä tilivuodelta 1541 ilmoitetaan linnan varastossa olevan 10 leiviskää kuivia haileja. Tilivuonna 1543 sanotaan tässä varastossa säilytetyn puolikippuntau kuivia haileja. Tilivuonna 1544 ilmoitetaan taas kuivatetun linnan kalastuksesta saatuja haileja, jotka kuivina painoivat leiviskän. Myöhemmissäkin 1500-luvun tileissä tavataan jokunen tällainen tieto. Niin näemme Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjään ynnä Ilmajoen kappelin kala- ja hyljeveroluettelosta tilivuodelta 1559, että Lolahden kylässä Vöyrin pitäjää oli haileja kuivatettu. Samalla tavalla oli vuosina 1556 ja 1575 menetetty Helsingin kartanon kalastuspaikoilla. (Viipurin läänin tilit 1541, nid. 4994, fol. 46 v. ja 1542, nid. 4995, fol. 49; Raaseporin linnan ja läänin tilit 1541, nid. 2921, fol. 24; 1543, nid. 2933, fol. 22 ja 1544, nid. 2938, fol. 45 v.; Jo mainittujen Pohjanmaan pitäjään tili 1559, nid. 4602, fol. 30 v.; Helsingin kartanon y.m. tilit 1556, nid. 3040 fol. 43, ja 1575, nid. 3355, fol. 2.)

¹ Kun Meri-Masku niihin aikoihin oli Maskun kappelina ja Lemun pitäjään silloin kuului Askainen, on mahdollista, että sillit saatiin Meri-Maskussa ja Askaisissa olevilta yhteiskalavesiltä.

lotissa) arvelee sen painon vähenevän 70 % eli $\frac{7}{10}$. Kalastuksen-neuvoja Haapala Turussa katsoo tämän painon häviön voivan men-nä aina 75 % eli $\frac{3}{4}$. Kooltaan kala ei kuitenkaan voi kuivattuna niin paljon pienemmäksi käydä, vaikkakin pää leikattaisiin pois ja se halaistaisiin. Luulisin olevan kyllin, jos koko vähenee puoleksi entisestään tai vähän sen alle. Ja kun otamme huomioon, että kala kuivaessaan kangistuu ja sitä on vaikeampi sulkea kokoon kuin tuoretta kalaa, lienee syytä otaksua kuivaa silliä menevän tynnyriin kahta vertaa enemmän kuin tuoreena suolattua. Näin ollen olisi tuoreina suolattuja Lemun sillejä mennyt 2500 tienoilla tynnyriin ja ne olleet likimaille puolta pienemmät Skoonen sillejä. Mutta vaikeata on tässä varmoja päätöksiä tehdä, kun meillä ei edes ole tarkkoja tietoja tynnyrien suuruudesta verrattuina toisiinsa.¹

Turun puolella en ole vuoden 1638 jälkeen moneen aikaan ti-leissä tavannut mainittuna kotimaista silliä, mutta sen sijaan 1540-luvun alussa Viipurin läänissä. Tämän läänin ynnä linnan tilissä vuodelta 1541 sanotaan nimittäin, että varastossa oli 607,000 krampsilliä. Myöhemmin ilmoitetaan samassa tilissä, että oli rukiilla ostettu 686,000 krampesilliä. Tällainen vaihdon muo-dossa tapahtunut osto oli, niinkuin seuraavassa esityksessä tulemme näkemään, maassamme tavallinen eikä vaihtokaupalla ulkomaalaista silliä ostettu, vaan kotimaista. Muuten en ole tili-kirjoissa tavannut muuta kuivattua ulkomaalaista silliä mainit-tuna kuin Ruotsista tuotua. Olemmehan edellisessä luvussa kerto-neet, että Ångermanlannista Viipuriin matkalla oleva ruokata-varaa, muun muassa krampesilliä, kuljettava laiva joutui vuonna 1577 Uudellakirkolla karille (19 siv.) Vielä on vuoden 1541 tilissä ilmoitus, että Viipurin linnaan oli tullut, varastossa oleva määrä siihen luettuna, 2693 tuhatta eli kimppeä krampesilliä. Me näem-me siis, että kimppuun laskettiin täällä menevän 1000 silliä. Edellämainitut kaksi sillikimppumäärää (varastossa oleva ja vaih-don kautta saatu), ovat yhdessä vain 1293 kimppeä, joten on tullut lisää 1,400 kimppeä krampesilliä. Olivatko nekin ostamalla saa-tuja vai verona kannettuja, siitä ei saa tilikirjasta selvitystä.

¹ Suom. valt. ark. nid. 484 (vuonna 1538), fol. 43; nid. 2601 (v. 1543) fol. 39 v, 58, 63 ja 68 v.

Seuraavan vuoden 1542 tilissä en ole tavannut mitään tietoa sillistä, ei varastossa olevasta, ostetusta tai verona maksetusta.

Vasta vuodelta 1543 on meillä tietoja Viipurin läänissä pyydetystä sillistä. Sen tilissä sanotaan nimittäin Viipurin pitäjystä, (Koivistoa siihen lukematta, joka tilissä esiintyy eri hallintopitäjänä), että saaristosta saatiin osuuskalana (lottfisk) neljä lästiä haileja. Tätä osuuskalaa sanotaan kannettavan syksyllä $\frac{1}{2}$ tynnyriä joka kalastuksella olleelta veneeltä. Kohta sen jälkeen ilmoitetaan, että tästä saaristosta keväällä maksetaan krampesilliä sen mukaan, miten paljon kalaa vuodessa saadaan. Ja suoritetaan tätä veroa joka neljäs tuhatmäärä (eli kimppu) saaliista. Näin laskien lankesi kruunulle 650 tuhatta eli kimppua. Eräästä myöhemmästä paikasta samaa tiliä ilmenee, että nyt puheenalainen silli oli osuuskalaa. Osuuskalalla tarkoitetaan näissä tileissä kruunulle siinä muodossa tulevaa kalaveroa, että sille lankesi osa saaliista. Siitä tulemme myöhemmin tapaamaan toisistaan vähän eroavia selityksiä.¹

Vuosien 1544, 1545 ja 1546 Viipurin linnan ja sen alle kuuluvain läänien tileissä ei ole mitään tietoja krampesilleistä. Ne tavataan jälleen vuoden 1547 tilikirjassa, joka ei enää käsitä Porvoon lääniä. Siinä ilmoitetaan varastossa säilytetyn 808 kimppua krampesilliä. Ulkosaarilta kannetuksi sanotaan 1415 $\frac{1}{2}$ kimppua, rukiilla ostetuksi 2508 kimppua sekä suolalla ostetuksi 150 kimppua. Yhteensä oli siten Viipurin linnassa 4881 $\frac{1}{2}$ kimppua krampesilliä, mikä on jo sangen suuri määrä. Osuuskalaksi ei tätä ulkosaarilta kannettua silliä tilissä sanota eikä myöskään niiltä tullutta »tynnyrikalaa» eli suolakalaa, jota oli saatu 2 lästiä 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä.

Vuoden 1548 tilissä sanotaan krampesillivaraston olevan 3276 $\frac{1}{2}$ kimppua, jonka lisäksi oli ulkosaarilta kannettu osuuskalana 2530 kimppua. Siten oli krampesillin kokonaissumma 5806 $\frac{1}{2}$ kimppua. Kannetun sillin ohella puhutaan tässä tilissä myöskin Viipurin linnassa suolatusta osuuskalasta nimittäin 10 lästistä 8 tynnyristä. Ehkä kuului samaan osuuskalaaan myöskin saaristossa suolattu 6 lästin tynnyrikala sekä ulkosaarilta kannettu ja suolattu tynnyrikala, jota oli 1 lästi 3 tynnyriä. Mitä kalaa

¹ Suom. valt. ark. nid. 4994 (v. 1541), fol. 44, 49 ja 52; nid. 4495 (v. 1542); nid. 4998 (v. 1543) fol. 21 ja 23.

nämät kolme viimeksi mainittua erää kaloja oli, ei tilissä ilmoiteta.

Viipurin linnan ja sen alle kuuluvain läänien tilissä vuodelta 1549 sanotaan krampesillä olevan varastossa 1809 $\frac{1}{2}$ kimppua. Kcivistolta ja ulkosaarilta oli osuuskalaverona saatu 2822 kimppua, joten krampesillin loppusumma tuli olemaan 4631 $\frac{1}{2}$ kimppua. Vielä mainitaan tässä tilissä, että linnassa oli suolattu 2 lästtiä 8 $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja saaristossa ynnä ulkosaarilla 4 $\frac{1}{2}$ lästtiä haileja. Mahdollista on, että kahtena edellisenä vuonna tileissä tavattu tynnyrikala ja vuoden 1548 suolattu osuuskala olivat haileja. Mutta missä määrin nämät vuoden 1549 hailit ja edellisten vuosien tynnyrikalat olivat osuuskalaa, ei tilien avulla saa selville.¹

Jos vertaamme toisiinsa eri vuosina osuusverona kannettuja krampesillimääriä ajalta 1543—1549, huomaamme niiden vuosi vuodelta kasvavan. Vuoteen 1547 on vuodesta 1543 krampesillisumma kasvanut enemmän kuin kahdenkertaiseksi ja vuodesta 1547 vuoteen 1549 lähes kahdenkertaiseksi.

Udellamaalla tavataan myöskin jo 1540-luvulla krampesillejä tilikirjoissa, vaikka kyllä myöhemmin kuin Varsinais-Suomessa ja Viipurin läänissä. Ne tulevat nimittäin puheeksi ensi kerran Raaseporin läänissä vuonna 1546 ja vuonna 1547 Porvoon läänissä, joka silloin jo oli Viipurin läänistä eroitettu.

Vaikka vuoden 1547 Porvoon läänin verokirjassa krampesillit mainitaan, eivät ne kuulu veronkantokappaleisiin. Ne olivat vain lahjakaloja, jotka läänin rannikkopitäjäin talonpojat olivat kuninkaalleen Kustaa Vaasalle lahjoittaneet. Tämä osoittaa, että näitä sillejä Ruotsissa ja sen hovissakin katsottiin arvokkaiksi kaloiksi, koska juuri niitä kuninkaalliseksi lahjaksi valittiin. Koko lahjoitettu määrä oli 207 kimppua eli, kun saman tilin ilmoituksen mukaan kimppuun meni 1,000 kappaletta, 207,000 sillia. Niistä olivat Pyhtään pitäjäläiset lahjoittaneet 70,000 eli runsaasti kolmanneksen, pernajalaiset 60,000, Porvoon pitäjäläiset 31,000, sipoolaiset 28,000 sekä Helsingin pitäjäläiset 18,000. Jotenkin tässä suhteessa toisiinsa taisi niihin aikoihin näiden eri pitäjäin sillinsaalis olla.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5012 (v. 1547) fol. 12, 13 v., 14 ja 31 v.; nid. 5016 (v. 1548), fol. 14 ja 16 v.; nid. 5018 (v. 1549), fol. 14 ja 16.

Porvoon läänissä tuli vuoden 1547 jälkeen krampesilli jotenkin pysyväiseksi verokappaleeksi tileissä. Vuonna 1548 sitä saatiin kannetuksi vaihdon kautta. 3 lästiä 4 tynnyriä suolaa vaihdettiin nimittäin 51 yksiniinuinuoraiseen¹ (enbastad) kimppuun ynnä 1030 kaksiniinuinuoraiseen kimppuun krampesillä. Porvoon kuninkaankartanon kalastajat saivat sinä vuonna 13 kaksiniinuinuorasta kimppua krampesillejä kartanon kalavesillä. 25 nuotalta, joilla kalastettiin kaukaisimmilla meriluodoilla, kannettiin 2 kimppua nuottaa kohti eli 50 kimppua. Kaikkiaan saadusta 1,144 kimpusta krampesillä oli siis valtaavan suurin osa vaihdon kautta saatu. Kartanoon kokoontuneista krampesilleistä lähetettiin 980 kimppua Tukholman linnaan.²

Vasta seuraavan vuoden 1549 tilissä Porvoon läänistä näemme suoranaisen ilmoituksen, että krampesillä osuusverona kannettiin. Tilissä kerrotaan nimittäin, että varastossa oli niitä 1,132 $\frac{1}{2}$ kimppua (a 1,000 kappaletta). Sen lisäksi oli 40 kimppua ostettu sekä veronkannossa osuussillinä saatu 9 kimppua. Siten oli kaikkiaan saatu 1,181 $\frac{1}{2}$ kimppua silliä. Tämä osuuskala (lottifisk) oli, niinkuin jo kerroimme (27 siv.), osa kalastajain saaliista, joka verona maksettiin.³ Verosillimäärä oli siis sangen vähäinen.

¹ Näihin aikoihin valmistettiin enimmäkseen nuorat niinistä ja kaiketi usein pienemmätkin nauhat. »Enbastad» tarkoittaisi silloin, niinkuin yllä mainitsin, yhdellä niinuinuoralla tai nauhalla sidottu ja »tvebastad» kahdella samanlaisella nuoralla sidottu. Kuivia kaloja niinkuin krampesillit voitiin luonnollisesti helposti sitoa kokoon. Muotojen »enbastad» ja »tvebastad» sijasta tavataan myöskin muodot »enbestad» ja »tvebestad», jotka vaan ovat edellisten toisintomuotoja. Keskiaikaisessa ruotsin kielessä samaten kuin muutamissa murteissa meidän aikanamme tavaan sananparsii »basta och binda» merkityksessä sitoa. Rietzin julkaisemassa »Svenskt dialektlexikon» sanotaan, että »basta» sanan vastineet ovat: tanskankielessä *baste*, keskiyläsaksanmurteessa *besten*, ja vanhassa yläsaksankielessä *bestan*. Muoto »besta» lähinnä muistuttaisi vanhaa yläsaksankieltä. Katsó myöskin Söderwallin julkaisemaa »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket».

² Suom. valt. ark. nid. 2958 (v. 1547) fol. 3 v.; nid. 2960 (v. 1547) fol. 9; nid. 2964 (v. 1548), fol. 16 v.; nid. 2965 (v. 1548), fol. 12 v. ja 13.

³ Verot jakaantuivat näihin aikoihin kahteen pääryhmään: vakinaisiin ja ylimääräisiin. Vakinaisista veroista ovat 1500 luvulla huomattavimmat: vuotuinen vero ja nimismiesvero. Ylimääräiset verot olivat laadultaan tilapäisiä, vaikka muutamat niistä muuttuivat säännöllisiksi.

Miten suuri osa kalasaaliista veroksi lankesi, ei tässä tilissä mainita. Enin osa vuonna 1549 kartanon varastossa olleista krampesilleistä nimittäin 1,027 kimppeä lähetettiin Tukholmaan kaiketi linnan tarpeiksi samoin kuin edellisenä vuonna.¹

Niinkuin jo sanoin, tulee krampesilli puheeksi Raaseporin läänin tilikirjoissa ensi kerran vuonna 1546. Tässä alkupuoleltaan puutteelliselta näyttävässä tilikirjassa ei puhuta mitään krampesillin kannosta verona. Mainitaan vain, että sitä oli lähetetty Tukholman linnaan 274 1/2 kimppeä eli tuhatta. Kolmena seuraavana vuonna ei Raaseporin läänin tileissä krampesillistä mitään puhuta.² — Niinkuin olemme nähneet, lähetettiin vuodesta 1546 alkaen Raaseporin ja Porvoon lääneistä aika suuria krampesillimääriä Tukholmaan ja sen linnaan. Tämä vieni johtui ehkä siitä, että niihin aikoihin Ruotsin vesillä saatiin vähänlaisesti sillejä. Uudenmaan rannikollekin ne kaiketi olivat aivan äskettäin suuremmissa määrin ilmestyneet.

Ahvenanmaalla ja Satakunnassa ei tavata mitään silliveroa koko 1500-luvulla eikä ainakaan seuraavan vuosisadan alkupuolella, vaikka Satakunnassa jo 1500-luvulla silliä saatiin ja molemmissa maakunnissa niitä nykyään pyydetään. Ahvenanmaan suhteen tutkijalla on se vaikeus, että valtioarkistostamme puuttuu hyvin paljon sen tilikirjoja. Niin puuttuvat aikakaudelta 1570—1599 kaikilta tilivuosilta paitsi vuodelta 1597 Ahvenanmaan varsinaiset tilikirjat. Tilejä on siltä ajalta vain jokunen ylimääräisistä veroista sekä kymmenysluetteloja ja kartanojen tilejä. Kahta viime mainittua lajia on useitakin. Tämän johdostahan Ahvenanmaasta ei voi aivan varmaa päätöstä tehdä. Mutta jotenkin luultavalta näyttää, että sen vesillä liikkui ainakin keväisin, jolloin sillejä pyydettiin, vähänlaisesti näitä kaloja, jonka johdosta hallituksen ei kannattanut siellä silliveroa kantaa.

sen johdosta, että niitä yhtäjaksoisesti vuosi vuodelta kannettiin. Niiden joukossa muodostivat aikaa myöten sangen suuren ryhmän ne, joista ruotsiksi käytettiin nimitystä »gärder». Tämän nimityksen voisimme suomentaa apuveroksi. Alkuansa oli myöskin edellä puheena ollut osuuskalavero apuvero, vaikka se monin paikoin pitkiksi ajoiksi muuttui säännöllisesti kannetuksi ja siten tavallaan sai vakinaisen veron luonteen.

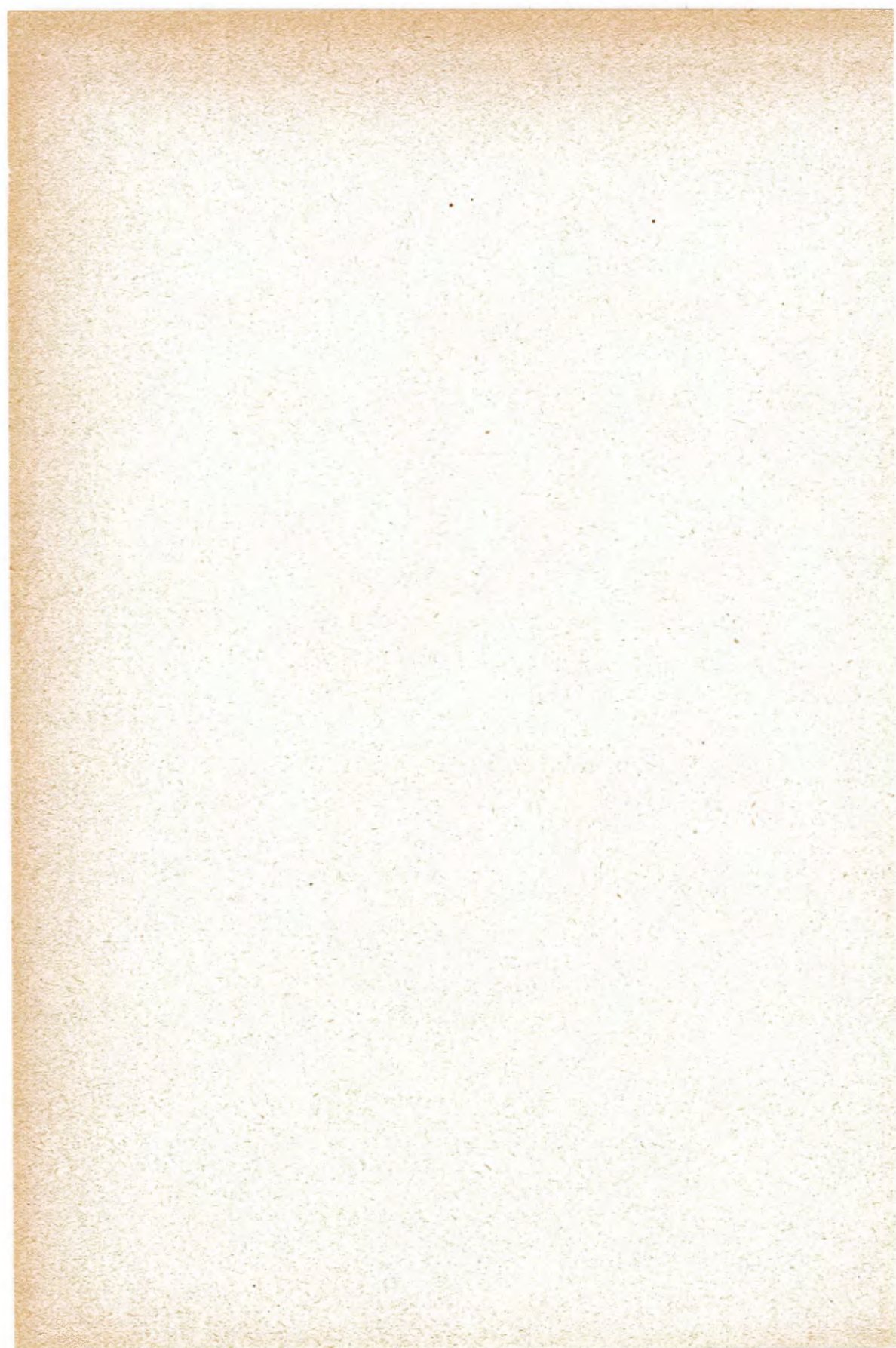
¹ Suom. valt. ark. nid. 2976 (v. 1549) fol. 15 v. ja 38.

² Suom. valt. ark. nid. 2951 (v. 1546), fol. 5.

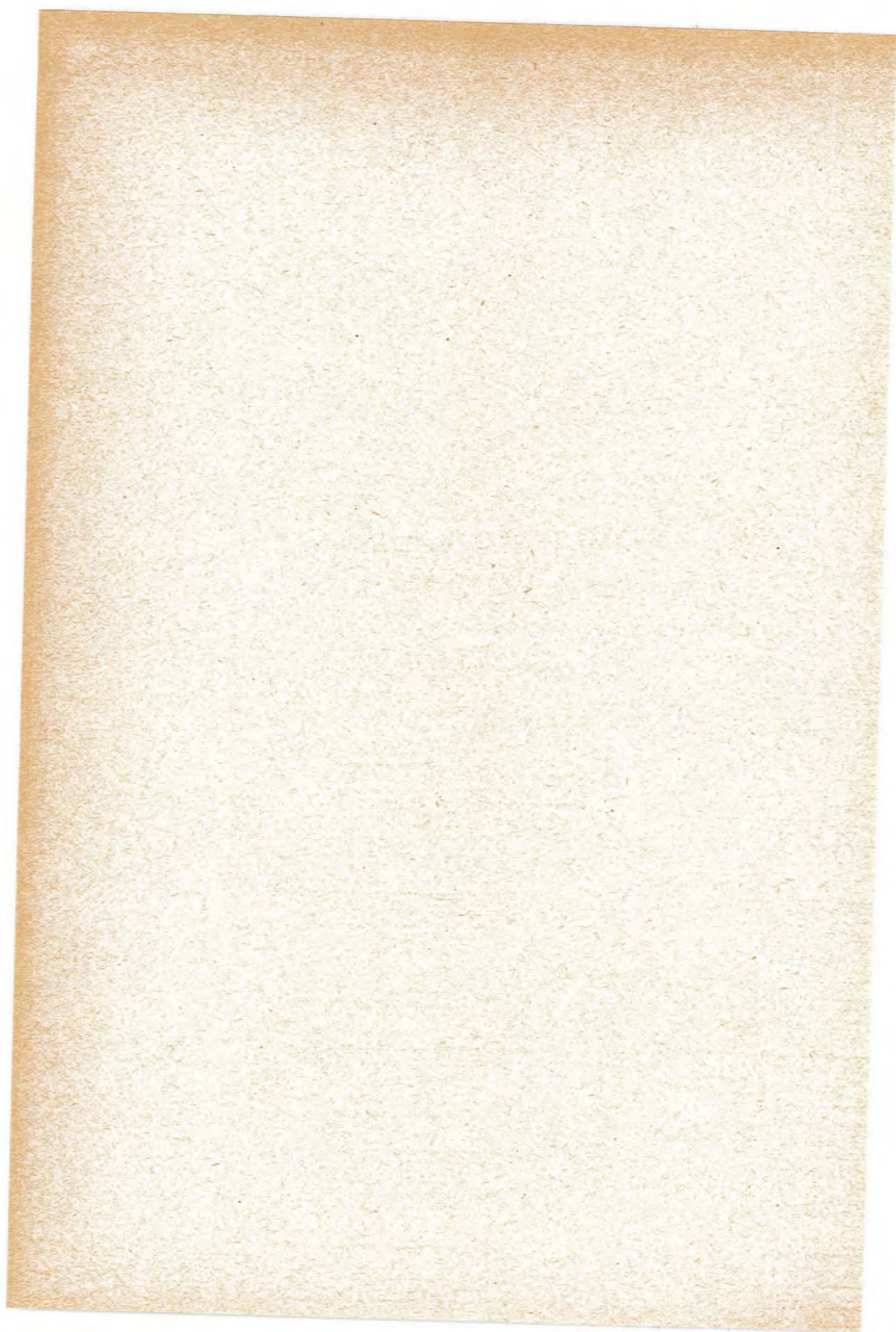
Sekin seikka, että vuosina 1566 ja 1567 ei Ahvenanmaalta tuotu kaupaksi Tukholmaan sillejä laisinkaan, vaikka niitä sinne saapui muualta maastamme, tukee nyt lausuttua mielipidettämme.¹

Pohjanmaalta ei ole tietoa silliverosta 1540-luvulta, mutta, niinkuin tulemme näkemään, ilmenee se siellä jo seuraavalla vuosikymmenellä.

¹ Grotenfelt, Suomen kaupasta ja kaupungeista Vaasansukuisten hallitsijain aikana, 140 siv.

III LUKU

Varsinais-Suomen sillivero ja sillin saanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

Niinkuin jo mainitsin, tavataan krampesilli verokappaleena Varsinais-Suomessa vuoden 1538 tilikirjassa. Mutta sen jälkeen ei siitä ole tietoa vuoteen 1554 saakka eli 15 vuoden kuluessa. Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä viimeainitulta vuodelta on nimittäin ilmoitettu, että Taivassalon ja Korpoon pitäjissä lisäapuveron (hjelpgård) kannossa oli krampesilliä suoritettu 10 tynnyriä. Tämä sillimäärä oli sitten lähetetty Turun linnaan. Seuraavan vuoden 1555 tili samoista kihlakunnista ei sisällä krampesillistä mitään eikä myöskään niiden sitä seuraava eli vuoden 1556 tili. Mutta viimeainitun vuoden tili Uudenkirkon, Laitilan ja Rauman pitäjistä sisältää ilmoituksen, että eräs Uudenkirkon talonpoika Matti Muntilasta oli suorittanut tulli- eli verokrampesilliä yhden tynnyrin. Muntilan suhteen on kuitenkin tilinlaatija erehtynyt.¹ Se ei kuulu eikä näy ennenkään kuuluneen Uuteenkirkkoon, vaan Vehmaan pitäjästä erotettuun Lokalahteen.

¹ Tilikirjan ilmoitus on, niinkuin yllä mainitsin, harhaan vievä, jollei silli ehkä ollut Uudenkirkon kalavesiltä saatu. Nykyaikaisissa kartoissa tapaa niillä seuduin Muntila nimisen kylän vain Lokalahdella, joka aikaisemmin on kuulunut Vehmaan eikä Uudenkirkon pitäjään. Tämä Muntila sijaitsee lähellä meren rantaa Lokalahden kirkolta länteen. Siihen tulokseen tämän kylän paikasta tulee Maanmittaushallituksen taloudellisen kartan, Matkailijayhdistyksen kartan ja Inbergin Turun ja Porin läänin kartan avulla. Samaan päätökseen tulee tutkimalla vanhoja karttoja niinkuin »Charta öfver Åbo län afkopierad vid kongl. landtmäterikontoret 1713.» Ruokalisän, kymmenysten, lukkarinvakan, lehmäverovoin ja pariskuntaveron luettelossa Nousiaisten, Mynämäen ja Vehmaan pitäjistä tilivuodelta 1560, mainitaan Muntilan (Mundilan) talo siinä osassa Vehmaan pitäjää, joka nykyään kuuluu Lokalahteen.

Pari muutakin tietoa verona kannetusta krampesillistä tapaa tältä vuodelta Varsinais-Suomesta. Lemun, Maskun ja Raision pitäjään tilissä v. 1556 sanotaan nimittäin kannetun kuoreita yksi tynnyri ja krampesilliä 3 tynnyriä. Näiden kuore- ja krampesillitynnyrien kerrotaan veropuntarin mukaan painavan $2\frac{1}{2}$ leiviskää. Saman vuoden Perniössä sijaitsevan Pyhäjoen (Helgeä) kartanon tilissä on tieto osuusverona kannetusta 17 tynnyristä krampesilliä. Näiden tynnyrien ilmcitetään taas painavan 3 leiviskää, mutta ei sanota, mistä painosta on puhetta.¹

Vuoden 1557 tileissä on jo vähän runsaammin tietoja krampesillistä. Niin sanotaan Rymättylän, Korpoon ja Taivassalon pitäjään² tilissä tältä vuodelta, että sopimuskrampesilliä³ oli vuotuisen veron yhteydessä saatu 5 tynnyriä sekä lisäapuveron yhteydessä $11\frac{1}{2}$ tynnyriä eli yhteensä $16\frac{1}{2}$ tynnyriä krampesilliä. Saman vuoden tilistä Nousiaisten, Mynämäen ja Vehmaan pitäjistä näemme, että Pyhäjoen (Helgeä), kartanossa oli nuotalla ja katiskoilla saatu muun muassa sillejä, joista kuivattuina tuli tynnyri, sekä lästi⁴ 11 tynnyriä haileja. Tämän johdosta on huomattava, että sillit ja hailit olivat varmaankin nuotalla saatuja, sillä, niinkuin meidän aikanamme, pyydettiin niitä silloin nuotalla ja erilaisilla verkoilla. En ole ainoastakaan senaikuisesta asiakirjasta huomannut, että sillit ja hailit olisivat eksyneet katiskoihin. Samasta tilistä näemme edelleen, että Mynämäen ja

Sen sijaan ei tavata mitään Muntilaa ruokalisän luettelossa Uudenkirjon ja Rauman pitäjistä tilivuodelta 1558. Rymättylässä tavataan kyllä kolmetaloinen Muntilan kylä tämän pitäjän ynnä Korpoon ja Taivassalon ruokalisän, kymmenysten, lukkarinvakan, lehmäverovoin ja pariskuntaveron luettelossa tilivuodelta 1560, mutta sitä ei voitane tarkoittaa, kun Rymättylä on niin kaukana Uudeltakirkolta. (Suom. valt. ark. nid. 755 (v. 1558); nid. 861 (v. 1560) fol. 23; nid. 866 (v. 1560), fol. 7).

¹ Suom. valt. ark. nid. 573 (v. 1554) fol. 11; nid. 603 (v. 1556) fol. 11; nid. 613 (v. 1556) fol. 10; nid. 616 (v. 1556), fol. 6 v. ja 12.

² Näistä pitäjistä kuuluivat Rymättylä ja Korpo Maskun ja Taivassalon Vehmaan kihlakuntaan.

³ Sopimuskrampesilli kuului niin sanottuun sopimusveroon (stadgaskatt), joka oli suuruudeltaan pysyväiseksi määrätty kautta vuosien, eikä niinkuin enimmäkseen muut verot muutosten alainen. Sitä maksoivat enimmäkseen kruunun lampuodit ja se luettiin vuotuisen veroon.

⁴ Lästiin kalaa laskettiin nyt puheena olevaan aikaan 12 tynnyriä kihlakunnan mittaa.

Vehmaan talonpojat olivat osuuskalana (lottfisk)¹ maksaneet muun kalan ohella 3 tynnyriä krampesilliä sekä 2 lästiä 11 tynnyriä haaleja. On vielä mainittava, että tämän vuoden tileissä verohailit, samaten kuin myöhemmin puheeksi tulevat, ovat suolattuja eikä kuivattuja niinkuin krampesillit.

Vuonna 1558 ilmoitetaan Rymättylän, Korpoon ja Taivassalon pitäjän tilikirjassa, että viideltä Naantalien luostarin entiseltä lampuotitalolta oli vuotuisessa verossa kannettu sopimuskrampesilliä 5 tynnyriä. Kaiketi oli edellisen vuoden 5 tynnyriä krampesilliä myöskin heidän suorittamaansa. Näiden entisten luostaritalojen sopimusverona 1558 suorittama hailimäärä oli sillien summaa vain puolitynnyriä suurempi eli 5 $\frac{1}{2}$ tynnyriä. Edellisen lisäksi oli näistä pitäjistä samana vuonna kannettu (ehkä osuusverona) 7 nuotalta 7 tynnyriä krampesilliä eli tynnyri nuotalta. Näin ollen krampesillin kanto oli yhteensä 12 tynnyriä.

Kumpaiselta nyt mainituista vuosista on tietoja sillitynnyrin painosta. Siten sanotaan Pyhäjoen kartanon ynnä Nousiaisten, Mynämäen ja Vehmaan pitäjän tilissä vuodelta 1557 toisessa paikassa, että 3 krampesillitynnyriä painoi 6 leiviskää, ja toisessa, että 14 näitä tynnyrejä painoi 28 leiviskää. Viimemainituista ilmoitetaan sen lisäksi, että Tukholman puntarilla painoivat 42 leiviskää. Edellinen paino oli varmaankin paikkakunnan paino, jolla sillitynnyri siis painoi 2 leiviskää ja Tukholman puntarilla tuli sen painoksi 3 leiviskää.² Jo mainitussa vuoden 1558 Rymättylän, Korpoon ja Taivassalon tilistä näemme, että 10 Turun linnan lähetettyä tynnyriä krampesilliä painoi yhteensä 2 kippunutta 2 leiviskää, mikä tynnyriä kohti on 4 leiviskää 4 naulaa. Nämä tynnyrit olivat nähtävästi Tukholman painolla punnitut. Viimemainitut tynnyrit painoivat siten enemmän kuin vuonna 1557 puheina olleet sillitynnyrit Tukholman painon mukaan. Ehkä niissä oli tavallista suurempia ja lihavampia sekä sen johdosta raskaampia sillejä. Sillin paino ja suuruus tulee myöhemmässä luvussa tätä tutkimusta perusteellisemmän esityksen

¹ Ei tälläkään kertaa ole, niinkuin muutamissa muissa tileissä, ilmoitettu, miten suuri osa saaliista oli verona maksettava.

² Niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, oli Tukholman paino niihin aikoihin valtakunnan pääpaino johon paikallispainoja verrattiin.

alaiseksi, jonka tähden emme tässä yhteydessä näihin asioihin enempää kajoo.

Edellä mainitut vuoden 1558 tilissä tavattavat Naantalın luostarin lampuodit, jotka olivat suorittaneet yhteensä 5 tynnyriä silliä, olivat kaikki Helsingin kylästä Taivassalossa. Tämän vuoden maakirjassa ilmoitetaan nimittäin, että kaikki viisi kylässä olevaa Naantalın luostarin entistä lampuotia maksoi kukin tynnyrin krampesilliä. Sen ohella he kukin maksoivat tynnyrin hailia.

Vuonna 1559 näemme edelleen silliveroa kannetun Taivassalon pitäjistä. Silloin oli sen määrä 9 tynnyriä, jotka saatiin yhtä monelta nuotalta. Nämä nuotat omistavat talot ja kylät olivat, Raimo, Hilois, Helsinginkylä, Lecko, Gunnarsby, Torois, Gumila, Sarslax ja Sannais. Nyt luetelluista paikoista saamme kartan avulla enimmästä selvän, missä ne sijaitsevat. Hilois eli Hilloinen on mannermaanpuolella erään salmen rannalla Taivassalon kirkolta luoteiseen. Helsingin kylä on Hilloisesta lounaiseen meren rannalla ollen vanha Ruotsin Helsinglannista nähtävästi tullut suomalaistunut siirtokunta. Lecko on varmaankin Leikluoto Taivassalon niemimaan länsipuolella. Tätä, [eiä Lyökkiötä (Lökö)], joka on ulkoluoto Pyhamaan saarista länteen päin, kaikei tilissä tarkoitetaan. Torois eli Toroinen on Taivassalon kirkolta jotenkin kaakkoon. Gunnarsby on varmaankin nykyinen Kunnarainen. Se sijaitsee Taivassalon pitäjään ennen kuuluneessa Kustavissa Siusluodon pohjoisosassa. Gumila eli Kummila on Taivassalon kirkolta koilliseen. Sannais eli Sannainen on mannermaalla Taivassalon kirkolta luoteiseen. Raimoa en ole kartoista tavannut, mutta se sijaitsi kaikei Siusluodolla Kustavissa, koska tilivuoden 1560 ruokalisän, kymmenysten, lukkarinvakan, lehmäverovoin ja pariskuntaveron luettelossa Korpoon, Rymättylän ja Taivassalon pitäjistä luetellaan ennen sitä Gunnarsby ja Boda, sekä sen jälkeen Salmittu ja Östansjö (nykyinen Kaitainen), jotka kaikki ovat Siusluodolla Kustavissa. Sarslax eli Sarselax taas on varmaankin Sarsala, joka on Taivassalon kirkolta koilliseen. Tätä otaksumaa tukee se seikka, että jo mainitussa ruokalisän y. m. luettelossa vuodelta 1560 Korpoaa, Rymättylän ja Taivassalon pitäjistä Sarselaksin läheisyydessä tavataan sellaiset nimet kuin Iso ja Pieni Särkilähti, sekä

Halasmäki (nyk. Halesmäki), jotka todella sen läheisyydessä sijaitsivat.

Myöskin Lemun pitäjistä, josta vuonna 1538 oli verona kannettu runsaasti silliä, näkyy sitä myöhemminkin saadun jonkun veran. Sitä osoittavat tässä pitäjässä sijaitsevain Niittykartanon ja Monoisten (Mones) kartanon varasto- eli inventarioluettelot vuodelta 1559. Edellisessä kartanossa oli nimittäin varastossa tynnyri ja myöhemmässä kippunta 11 leiviskää krampesilliä. Kun paikkakunnalla luettiin 2 leiviskää krampe- eli kuivaa silliä tynnyriin, vastasi siis Monoisten kartanon sillivarasto $15 \frac{1}{2}$ tynnyriä.

Mynämäellä sijaitsevan Saaren kartanon kalavesillä näkyy ainakin vuonna 1539 saadun silliä. Kartanon varastossa niitä oli yksi tynnyri ja sen nuotalla oli saatua sillejä, jotka kuivina vastasivat $17 \frac{1}{2}$ leiviskää eli $8 \frac{3}{4}$ tynnyriä. Talonpoikain, kaiketi kartanon alle kuuluvain pitäjain talonpoikain, osuuskalana oli saatu 15 tynnyriä eli 30 leiviskää krampesilliä. Niillä seuduin taisi sinä vuonna olla aika hyvä sillinsaanti hailinsaantiin verrattuna, koska talonpoikain osuuskalana suorittama hailimäärä oli vain 10 tynnyriä.¹

1560-luvulla alkavat tiedot Varsinais-Suomesta verona saadusta krampesillistä vähitellen lisääntyä ja on niitä vuosikymmenen lopussa jo aika paljon. Vuoden 1560 tilissä Pöytyän, Kaarinan, Maarian, Maskun ja Vehmaan pitäjistä ilmoitetaan sen alussa olevassa inventario- eli varastotilityksessä kuivan kalan joukossa 2 leiviskää krampesilliä. Vaikka kyllä tilien alussa tavattavat inventarioluettelot usein sisältävät tietoja edelliseltä tilivuodelta jälle jääneestä varastosta, on tämä sillimäärä kuitenkin tilivuodelta 1560. Myöhemmin mainitaan näet samassa tilikirjassa löytyvässä luettelossa viidestä edellämaitusta pitäjistä ynnä Monoisten kartanosta 1560 saaduista verokappaleista uudelleen samat 2 leiviskää krampesilliä.

¹ Suom. valt. ark. nid. 650 (v. 1557), fol. 21 v. ja 32; nid. 678 (v. 1557), fol. 2 v. ja 33; nid. 739 (v. 1558), fol. 4 v., 17 v. ja 29; nid. 740 (v. 1558), fol. 20 v.; nid. 785 (v. 1559); fol. 5 v. ja 17 v.; nid. 787 (v. 1559), fol. 51 v.; 2 nid. 789 (v. 1559) fol. 8; nid. 790 (v. 1559), fol. 5 v.; nid. 802 (v. 1559), fol. 10 v., 11 v. ja 12; nid. 811 (v. 1559).

Saman vuoden tilistä Korpoon, Rymättylän ja Taivassalon pitäjistä huomaamme, että kaikissa näissä pitäjissä maksettiin osuuskalana nuotalta 1 tai 2 tynnyriä haileja. Mutta sen ohella kannettiin Taivassalon pitäjässä seitsemältä kesänuotalta tynnyri krampesilliä nuottaa kohti. Paikkakunnat, joilta sillivero saatiin, sijaitsivat kaikki Taivassalon pitäjässä sekä siitä aikanamme eri seurakunnaksi eronneessa Kustavissa. Ne olivat: Torois, Sannais, Gunnarsby, Vesterby, Vehaks, Salmittu ja Kurilax. Näistä paikoista on Gunnarsby eli nykyinen Kunnarainen, Sannais nykyinen Sannainen ja Torois eli Toroinen meille ennen tuttuja vuoden 1559 tilistä. Muutkin saamme selville kartasta ottaen huomioon paikkakunnat, jotka niitten yhteydessä mainitaan saman vuoden luettelossa Taivassalon ruokalisästä, lehmäverovoista ja kymmenyksistä. Jotkut niistä käyvät vielä jotenkin vanhalla nimellään. Niin on Vesterby Kustavissa Siusluodon eteläisessä osassa ja Salmittu eli Salmenniitty saman luodonkoillisosassa. Vehaks eli Vehanen on Taivassalon kirkolta luoteiseen. Kurilaks on taas vanhoissa kartoissa samalta kirkolta lounaiseen¹ ja lieenee nykyinen Kurjala. Niinkuin tästä huomaamme, saatiin silli paremmin sisä- kuin ulkosaaristosta, sillä varsinkin Taivassalossa sijaitsevat edelläluetelluista paikkakunnista ovat sisäsaaristoon luettavat. Muuten on huomattava, että kaikki muut näistä vuonna 1560 silliveroa suorittaneista paikkakunnista paitse Vesterby ja Salmittu sen lisäksi suorittivat kukin tynnyrin haileja.²

Vuonna 1561 mainitaan krampesilli Monoisten kartanon ynnä Maarian eli Röntämäen, Nummen eli Kaarinan, Raision, Maskun ja Lemun pitäjän tilissä vuotuisen veron yhteydessä.³ Sitä oli tullut perin vähän vain 200 kalaa. Ne olivat ehkä Maarian pitäjistä, josta myöhemmin krampesilliä maksettiin kappaleittain verona. Saman vuoden tilissä Taivassalon, Korpoon ja Rymätty-

¹ Eräässä vanhassa kartassa, johon on merkitty »Charta öfver Åbo län, afcopierad vid kongl. lendtmäterikontoret 1713», nähdään juuri Kurilax niillä paikoin, missä nykyään on Kurjala.

² Suom. valt. ark. nid. 852 (v. 1560), fol. 4 ja 14; nid. 863 (v. 1560), fol. 4; nid. 864 (v. 1560), fol. 2; 2 v. ja 3.

³ Tämä vuotuisen veron yhteydessä kannettu sillivero oli luultavasti sopimusveroa. Katso siitä 36 siv. 3 muist.

län pitäjistä krampesilli niinkään mainitaan vuotuisen veron yhteydessä ja oli sitä saatu 3 tynnyriä. Tilissä ei sanota, mistä se oli saatu, mutta niinkuin jo huomasiimme, oli sitä aikaisemmin maksettu Taivassalon pitäjistä ja oli kaikei tälläkin kertaa sieltä saatu.

Vuonna 1562 krampesilli jälleen tulee kahdessa kihlakunnassa puheeksi. Pöytyän, Maarian, Raision, Maskun, Lemun, Nousiaisten, Mynämäen ja Mynämäen metsäseudun tilissä mainitaan nimittäin vuotuisen veron yhteydessä 1 tynnyri 200 kappaletta krampesilliä. Niinkuin seuraavan vuoden tilistä huomaa, olivat ne Maarian ja Raision pitäjistä. Tämän lisäksi sanotaan varastossa löytyvän 5 leiviskää krampesilliä. Myöskin Vehmaan, Uudenkirkon ja Rauman pitäjään ynnä Lapin kappelin tilissä samalta vuodelta sanotaan krampesilliä kannetun nimittäin yksi tynnyri. Tilissä on tämä veronkanto ilmoitettu osastossa kuivasta kalasta seuraavin sanoin: »Ähr upp buret af bönder och wachterauma fiske samt lapjoki och voidhiloto: Ider — 3700 vogo 3 skeppund 15 lb 4 m:r, Krampsild — 1 t:a.» Tästä lyhyestä ilmoituksesta ei voi päättää, millä mainituista kolmesta paikasta sillit saatiin. Niistä on kaksi myöhempää Rauman läheisyydessä. Voidhiloto eli Voiluoto on pienen Kuljaisjoen suulla Raumalta etelään ja Lapjoki eli Lapinjoen kylä lähellä Lapinjoen suuta Raumalta koilliseen. Vahterauma sijaitsee tilikirjain mukaan Uudenkirkon pitäjässä. Professori A. Salenius on minulle suosiollisesti ilmoittanut, että se on Vahteruksesta länteen Uudenkirkon pitäjän eteläosassa.

Vuonna 1563 on tietoja krampesillistä osuuskalana vain tilissä, joka käsittää enimmänsä osan Maskun ja Vehmaan kihlakunnista.¹ Sen mukaan oli sitä kannettu talonpojilta ja saatu vain 2 leiviskää. Mutta ilmoitusta, miltä seudulta ne olivat saatuja, ei tilissä ole. Saman vuoden tilissä Taivassalon, Rymättylän, Korpoon, Nauvon ja Paraisten pitäjistä ei kannettua krampesilliä lainkaan mainita. Näyttää siis siltä, kuin silliveron kanto olisi toistaiseksi lakannut Taivassalossa v. 1561 jälkeen. Samaten puuttuu verosilli viimeksi lueteltujen pitäjään tilistä vuosina

¹ Tilissä mainitut pitäjät ovat Pöytyä, Maaria, Raisio, Masku, Lemu, Nousiainen, Mynämäen suurpitäjä, Mynämäen metsäseutu, Vehmaan ruotsalainen ja sen suomalainen pitäjä, Petteksen lääni, Hallulan, Laitilan ja Rauman pitäjät.

1564 ja 1565. Muistakaan Varsinais-Suomen pitäjistä ei vuonna 1564¹ silliä osuusverona kannettu.

Sen sijaan tavataan silli lampuotien sopimusverossa kaikkina äsken mainittuina vuosina 1563, 1564 ja 1565. Vuonna 1563 suoritti nimittäin Maanpään entinen piispan lampuotitalo Hirvensalossa Maarian pitäjää 200 kappaletta krampesilliä.² Naantalin luostarilla aikaisemmin ollut Käkölän lampuotitalo Luonnonmaalla Raisiossa (nykyään Naantalin maalaisseurakunnassa) suoritti taas tynnyrin samaa kalaa. Seuraavana vuonna 1564 saatiin sopimusveron krampesilliä vain 200 kappaletta nimittäin Maanpäästä. Käkölä ei näet sinä ja seuraavana vuonna krampesilliä maksanut. 1565 saatiin 400 kappaletta krampesilliä, niistä

¹ Vuoden 1564 Maskun kihlakunnan tilissä ilmenee kyllä vuotuisen veron summasta, että oli kannettu 2 tynnyriä krampesilliä, mutta sitä ennen ei ole muuta silliä tässä tilissä mainittu kuin lampuotiveroon kuuluvat 200 silliä. Kun verolyhennyksessä ei mitään sillipoistoa mainita ja säästyneessä vuotuisessa verossa jälleen tavataan nuo 200 silliä, on selvää, että tiliä laatiessa on erehdys tapahtunut. Tilintekijä on varmaankin vuotuisen veron summaan pannut 2 tynnyriä silliä 200 sillin sijasta.

² Vuoden 1563 Maskun ja Vehmaan kihlakuntain lampuotitalojen luettelossa mainitaan sekä Maanpään että Jänissaaren talot silliveroineen. Mutta Jänissaaren veron yli on vedetty viiva ja lehden reunaan merkitty, että talo oli läänitetty rouva Margarethalle. Jolly Ramsay julkaisemassa teoksessa »Frälse släkter i Finland intill Stora ofreden», mainitaan piispa Martti Skytten vuonna 1545 saaneen oikeuden pitää ja viljellä Niityn kartanoa Lemun ja Jänissäären taloa Maarian pitäjässä. Hänellä oli sisar Margaretha, joka oli naimisissa ensin Maunu Henrikinpojan ja myöhemmin Pentti Niilonpojan kanssa. Mutta kun tämä Margaretha Juhontytär jo vuonna 1545 oli kuollut, ei Jänissaari piispa Martin kuoltua 1550 olisi voinut hänelle siirtyä. Jolly Ramsayn nyt puheena olleessa teoksessa tavattavista Margareta nimisistä aatelisrouvista voitaisiin Jänissaaren lääniksi saaneeksi mahdollisesti otaksua kahta seuraavaa. Toista on arveltu Pietari Henrikinpojan Kärkisten herran puolisoiksi ja mainitaan tämä Margareta vuosina 1569, 1572 ja 1573 aatelisten ratsupalvelusluetteloissa. Vuonna 1580 hän osti Tuorlan kartanon Kaarinan pitäjässä. Toinen rouva Margaretha (Henrikintytär) oli Teivalan kartanon omistajatar ja ensi kerran naimisissa Sigfrid Delphinin eli Marsvinin ja toisen kerran rälssimiehen Severin Sigfridinpojan kanssa, joka kuoli vuonna 1598. Tämä rouva Margareta eli vielä vuonna 1609 leskenä kartanossaan Teivalassa Pirkkalassa. Mutta epävarmaa on, voidaanko näitäkään pitää Jänissaaren läänitykseksi saaneiksi (Jolly Ramsay, yllämainittu teos, 81, 265, 305, 407 ja 408 siv.)

200 Maanpäästä ja sama määrä Jänissaaresta. Viimemainittu talo oli myöskin entinen piispan lampuotitalo ja sijaitsee sek in Hirvensalossa Maariassa.

Vuoden 1565 Vehmaan kihlakunnan tilissä ilmoitetaan, että neljältä säynäskalastuspaikalta Uudenkirkon ja Rauman pitä-jissä sekä 13 nuotalta Vehmaan pitäjässä oli saatu 3850 säynästä ja 13 $\frac{1}{4}$ tynnyriä krampesilliä. Tästä lyhyestä kalastuspaikkoja koskevasta ilmoituksesta ei ilmene, missä silliä pyydettiin, mutta luultavata on, että sinä vuonna silliä oli saatu Vehmaan pitäjästä samaten kuin seuraavana vuonna 1566¹

Vuodelta 1566 meillä on tilissä Piikkiön, Liedon, Kaarinan, Sauvon, Nauvon ja Paraisten pitäjistä Piikkiön kihlakuntaa, Korpoon ja Rymättylän Maskun kihlakuntaa sekä Taivassalon Vehmaan kihlakuntaa tieto, että krampesilliä suoritettiin 2 tynnyriä. Näiden pitäjain seuraavan vuoden 1567 tilissä ilmoitetaan kannetuksi 5 tynnyriä sopimuskrampesilliä. Niiden yhteinen paino oli 11 $\frac{1}{2}$ leiviskää, mikä olisi tynnyriä kohti 2 leiviskää 6 naulaa. Kummaltakaan vuodelta ei ole tietoa, mistä sillit oli saatu.² — Maskun kihlakunnan eli Pöytyän, Maarian, Raision, Maskun, Lemun, Nousiaisten ja Mynämäen pitäjain ynnä Mynämäen metsäseudun tilistä vuodelta 1566 saamme tiedon, että siellä sopimusverona oli kannettu 400 krampesilliä. Sillien lukumäärä kohta viittaa Maanpään ja Jänissaaren taloihin Maarian pitäjässä. Ja kun siihen haemme selitystä näiden pitäjain kruunun lampuotiluettelosta samalta vuodelta, näemmekin, että nämät talot kumpikin vanhaan tapaan suorittivat verona 200 silliä. Seuraavan vuoden 1567 samat pitäjä käsittävässä Maskun kihlakunnan tilissä tapaamme jälleen nuo Maanpään ja Jänissaaren talojen suorittamat 400 krampesilliä.

Maskun kihlakunnan tilissä vuodelta 1566 sanotaan talonpoikain maksaneen osuuskalaveronsa osuuksien (lotter) mukaan.

¹ Suom. valt. ark. nid. 905 (v. 1561), fol. 24; nid. 908 (v. 1561), fol. 9; nid. 941 (v. 1562), fol. 1 v., 33 ja 133 v.; nid. 946 (v. 1562), fol. 30; nid. 967 (v. 1563), fol. 79; nid. 971 (v. 1563), fol. 14 ja 42; nid. 995, (v. 1564), fol. 13 v., 15 ja 22; nid. 997 (v. 1564), fol. 22 v.; nid. 1022 (v. 1565), fol. 18 v.; nid. 1025 (v. 1565), fol. 13 ja 13 v.; nid. 1026 (v. 1565), fol. 38 v.

² Suom. valt. ark. nid. 1057 (v. 1566), fol. 39 v.; nid. 1074 (v. 1567), fol. 45.

Siten he nuottakunnittain olivat jataverkoistaan suorittaneet haileja ja krampesilliä, toiset osuudet enemmän, toiset vähemmän, niinkuin voudin luettelosta ilmenee.¹ Tämä luettelo ei kuitenkaan ole säilynyt. Samalla ilmoitetaan osuuskien olleen 122 ja jataverkkojen 270. Nuotoista ei tässä mitään puhuta, joten silliä ei niillä saatu. Osuusverona oli kannettu 1 lästi 6 tynnyriä haileja, 23 1/2 leiviskää krampesilliä ja leiviskä kuivia lahnoja.

Myöskin seuraavan vuoden 1567 tilissä Maskun kihlakunnasta näemme saman selityksen osuusveron suorituksesta kuin edellisen vuoden tilissä. Mutta tällä kertaa osuudet ovat vähentyneet 110:ksi, kun taas jataverkkojen lukumäärä on 362:ksi kasvanut. Osuusverona on suoritettu 75 leiviskää 12 naulaa krampesilliä ja leiviskä kuivia säynäitä. Hailia ei tässä selostuksessa osuuskalan kannosta mainita. Nähtävästi se ei sinä vuonna osuuskalaveroon kuulunut.² Voudin luetteloa, johon tässäkin viitataan, ei tältä kään vuodelta ole säilynyt.

Vehmaan kihlakunnan tilissä³ vuodelta 1566 ilmoitetaan, että Vehmaan pitäjän talonpojat olivat 13 nuottakunnan puolesta maksaneet 6 1/2 tynnyriä krampesilliä eli 1/2 tynnyriä nuottakunnalta. Seuraavan vuoden 1567 Vehmaan kihlakunnan tilissä ei ole mitään tietoa krampesillin kannosta verona.

Vuoden 1568 Maskun kihlakunnan tilistä huomaamme, että lampuotiverona oli maksettu tynnyri ja 400 kappaletta krampe-

¹ Ruotsiksi tämä kohta kuuluu tilissä näin: »Ähr wetandes att bönderne hafwa utgiort effter notelag och skötor, så att somblige lother skötor mera och somblige mindre som hanslängd widhare förmåler.» Näyttää siltä, kuin »lott» sana tällä kertaa tarkoittaisi jataverkko-osuuksia (lother skötor), mutta niin että samalle osuudelle voi kuulua useita jataverkkoja. Olihan osuuksia vain 122 ja jataverkkoja 270. Seuraavana vuonna 1567 oli osuuksia ainoastaan 110 ja jataverkkoja 362, siis enemmän kuin kolmekertaisesti. Tileistä ei ilmene, omistiko yksi tai useampi talollinen tällaisen osuuden. Mutta kun samalla on puhetta nuottakunnista, on luultavampaa, että osuudessa useampi talollinen oli osakkaana.

² Suom. valt. ark. nid. 1045 (v. 1566), fol. 38 ja 51 v; nid 1048 (v. 1566), fol. 11; nid. 1083 (v. 1567), fol. 9 v. ja 25; nid. 1087 (v. 1567), fol. 13 v.

³ Vehmaan kihlakuntaan luettiin silloin niinkuin kahtena seuraavana vuonna Vehmaan suomalainen ja ruotsalainen sekä Uudenkirkon Petteksen ja Hallun läänien ynnä Laitilan ja Rauman läänien pitäjät. Vv. 1567 ja 1568 tuli Taivassalo lisäksi.

sillii. Saman vuoden lamputiveron luettelosta näemme taas, mitkä lamputitalot saman silliveron olivat suorittaneet. Tynnyri oli saatu jo mainitusta Käkölästä Luonnonmaan saarella silloista Raision pitäjää. Kappalettain laskettua sillii olivat niinkuin aikaisemmin entiset piispan lamputitalot Maanpää ja Jänissaari Hirvensalossa Maarian pitäjää kumpikin suorittanut 200 kappaletta. Maskun kihlakunnan osuussillivero suoritettiin 1568 samaten kuin kahtena edellisenä vuonna osuuksien mukaan ja olivat jataverkko-osuudet (lother sköther) edelleen 110 niinkuin 1567. Osuuksien veromäärä ei myöskään vielä ollut määrätty, vaan maksoivat toiset enemmän, toiset vähemmän. Verokalana lankesi siten valtiolle 75 leiviskää 12 naulaa krampesillii. Jos vuonna 1568 niinkuin 1567 laskettiin 2 leiviskää 6 naulaa sillii tynnyriin, oli mainittu sillimäärä 32 tynnyriä 2 leiviskää. Sillin ohella saatiin vuonna 1568 osuusverona Maskun kihlakunnasta lahjoja 3 leiviskää eli yhteensä 78 leiviskää 12 naulaa kalaa. Niin ollen ei osuuden suoritettavaksi tullut keskimäärin täyttä leiviskää. Tilissä kyllä ilmoitetaan nytkin, että erityiseen luetteloon oli pantu, paljonko kukin maksoi. Mutta se puuttuu tältäkin vuodelta. Sellainen olisi hyvin mielenkiintoinen, koska siitä ilmenisi, millä paikkakunnilla tätä kihlakuntaa niihin aikoihin sillii pyydettiin.

Vehmaan kihlakunnassa näkyy sen sijaan vuonna 1568 suoritettava osuusvero olleen tarkoin määrätty. Sen tilissä sanotaan nimittäin, että se suoritettiin nuotta- ja verkkokalastuksesta, niin että joka nuottakunta (notslagh) maksoi tynnyrin sillii. Muuta kalaa ei Vehmaan kihlakunnassa tähän veroon kuulunut. Nuottakuntia mahtoi olla 14, kun se määrä sillitynnyrejä suoritettiin. Maksaminen nuotan mukaan osottaisi sillii saadun siinä määrin nuotalla, ettei lopulta verkoista puhutakaan. Mutta mahdollista on myöskin, että nuottakunnilla olisi ollut verkkoja, joilla sillii pyysivät. Niinhän nuottakunnat Maskun kihlakunnassa jataverkoistaan sillii maksoivat. Ei Vehmaankaan vuoden 1568 tilistä saa tietoa, missä sillii oli pyydetty.

Vuodelta 1569 Maskun ja Vehmaan kihlakunnilla oli yhteinen tili. Siinä sanotaan osuusveron kannosta, että talonpojat, jotka saaristossa nuottaa ja jataverkkoja käyttivät, maksoivat kukin osuutensa sen mukaan, miten kullekin sopivaksi näytti (utgöra

en lott efter som hvar synes). Erotusta ei siis tällä kertaa tehty Maskun ja Vehmaan kihlakuntain maksutavan välillä.

Osuusveroa saatiin sinä vuonna Maskun kihlakunnassa 66 leiviskää 14 naulaa krampesilliä ja 4 leiviskää kuivia säynäitä, mutta Vehmaan kihlakunnassa yksistään krampesillejä nimittäin 46 leiviskää. Muuttaen nämät sillileiviskät tynnyreiksi laskien niinkuin vuonna 1567 tynnyriin 2 leiviskää 6 naulaa saamme Maskun sillimäärän 29 tynnyriksi ja Vehmaan 20 tynnyriksi krampesilliä.

Kun pidämme silmällä sillinsaantia näistä kahdesta kihlakunnasta vuosina 1568 ja 1569, huomaamme silliä kannetun verona enemmän Maskun kuin Vehmaan kihlakunnassa. Se osottaisi sillikalastuksen menestyneen paremmin edellisessä kihlakunnassa kuin myöhemmässä.¹

Edellä puheena olleina vuosina verona saadusta osuussillistä olen laatinut taulukon, johon en ole ottanut useassa osassa maattamme krampesillin ohella kannettua hailia, koska se Varsinais-Suomessa monena vuonna puuttuu osuuskalan tilityksestä. Kun myöskin on ollut vaikeata saada selville, oliko kannettu silli todella osuuskalaa, olen ottanut taulukkoon kaikki sillierät, joita sellaisiksi voi arvella, vieläpä vuosilta 1554 ja 1557 lisäapuveron krampesillin. Eri vuosien sillisummat tavataan seuraavasta taulukosta.

Vuodet	1554	1556	1557	1558	1559	1560	1561
Sillimäärät	20 leiv. ²	2 leiv.	29 leiv. ³	14 leiv.	48 leiv.	16 leiv. ⁴	6 leiv.
Vuodet	1562	1563	1565	1566	1567	1568	1569
Sillimäärät	2 leiv.	2 leiv.	26 $\frac{1}{2}$ l.	40 $\frac{1}{2}$ leiv. ⁵	87 leiv.	107 leiv.	112 leiv.
					2 naul.	16 naul.	14 naul.

¹ Suom. valf. ark. nid. 1051 (v. 1566) fól. 32; nid. 1107 (v. 1568), fol. 11 v. ja 29; nid. 1112 (v. 1568), fol. 33; nid. 1130 (v. 1569), fol. 13 v. ja 29 v.

² Tämä summa on kokonaan lisäapuveroa.

³ On laskettu myöskin lisään lisäapuveroa 23 leiviskää.

⁴ Tästä sillimäärästä on 2 leiviskää laadultaan epä tietoista.

⁵ Vuodesta 1567 alkaen on muuttaessa sillitynnyrejä leivisköiksi laskettu tynnyri 2 leiviskäksi 6 naulaksi, mutta sitä ennen on se laskettu vain 2 leiviskäksi. Edellisessä esityksessä, jossa tämä jo on ollut puheena, olemme samalla huomauttaneet tämän painon olevan kihlakunnan painoa.

Vuosilta 1570 ja 1571 on taas Vehmaan ja Maskun kihlakunnilla eri tilinsä. Vuoden 1570 Vehmaan kihlakunnan tilissä on osuuskalana valtiolle langenneena mainittu vain haileja ei krampesilliä. Maskun kihlakunnasta ei taas siltä vuodelta ole tiliä, mutta seuraavan vuoden 1571 tilissä ilmoitetaan osuuskalana 1570 saadun 11 tynnyriä 1 leiviskä 8 naulaa krampesilliä. Vuoden 1571 osuuskalaa koskevassa ilmoituksessa tästä kihlakunnasta sanotaan saadun entistä vähemmän silliä, nimittäin 22 leiviskää 5 naulaa. Vehmaan kihlakunnasta saatiin vuonna 1571 osuuskalana silliä vähän enemmän kuin Maskun nimittäin 25 leiviskää.

Maskun kihlakunnassa suoritettiin edelleen osuusverosillin ohella sopimusverona silliä lampuotitaloista. Siitä ei kuitenkaan saa tietoa vuodelta 1570 kihlakunnan tilikirjasta, joka, niinkuin kerroimme, puuttuu. Mutta samalta vuodelta säilyneestä tämän kihlakunnan lampuotiveroluettelosta saamme tämän tiedon. Sen mukaan Maanpään ja Jänissaaren entiset piispaantalot suorittivat kumpikin 200 kappaletta krampesilliä sekä entinen Naantalin luostarin talo Käkölä tynnyrin samanlaista silliä. Mutta tässä luettelossa tapaamme toisenkin entisistä Naantalin luostarin taloista sillin maksajana nimittäin Röötilän¹ Rymättylässä, jonka maksumäärä oli 2 tynnyriä krampesilliä.

Maskun kihlakunnasta saatu sopimusveron krampesillimäärä oli näin ollen vuonna 1570 Röötilän veron kautta kasvanut 2 tynnyrillä ollen siten 3 tynnyriä 400 kappaletta. Samansuuruinen lampuotiveroon kuuluva sillimäärä tavataan Maskun kihlakunnan tilissä vuodelta 1571.

Edellä puheena olleista silliä verona maksavista kruunun taloista Juhana III oli toukokuun 16 p:nä vuonna 1569 antanut läänitykseksi Ragvald Halvarinpojalle² Maanpään ja Jänis-

¹ Röötilän talo sijaitsee Rymättylän pitäjän pääsaarella, jolla kirkkokin on. Se on Laitsalmesta melkein pohjoiseen ja Halspannan saaresta luoteiseen.

² Tässä tarkoitetaan nähtävästi sitä Ragvald Halvarinpoikaa, joka oli aatellisen Ram eli Örnram suvun kantaisä. Hän oli vuosina 1553—1555 Maskun ja Vehmaan kihlakuntain eli Pohjois-Suomen sekä vuonna 1556 Rymättylän, Korpoon ja Taivassalon pitäjän voutina. Samana vuonna hän tuomittiin mestattavaksi, koska tilinteossaan oli kruunua kavaltanut. Hänelle hankki kuitenkin hänen anoppinsa armahduksen

saaren hänen elinajaksen. Jänissaaren Ragvald Halvarinpoika siis oli saanut rouva Margarethan jälkeen. 20 p:nä toukokuuta 1569 Juhana myönsi Röötilän verosta muun muassa kaksi tynnyriä krampesilliä eintarpeiksi Naantalin viimeisille nunnoille. Tähän sillimäärään oli vielä lisätty vuonna 1571 1 1/2 tynnyriä osuuskalana saatua silliä, niin että nunnat saivat yhteensä 3 1/2 tynnyriä. Ainakin tästä vuodesta alkaen Käkölä oli panttitilinä eräällä Lassi Laurinpojalla. Seuraavana vuonna 1572 ei enää mainita Naantalin nunnille annettua silliä, mutta Ragvald Halvardinpojan läänitys pysyi voimassa samaten kuin Lassi Laurinpojan panttioikeus Käkölään.¹

Sillin ohella oli, niinkuin edellä kerroimme, Maskun kihlakunnassa vuonna 1568 kannettu osuuskalana lahjoja sekä 1569 säynäitä eikä kumpanakaan vuonna haileja. Vehmaan kihlakunnassa taas ei osuussillin ohella niinä vuosina muuta kalaa kannettu. Mutta vuodesta 1570 alkaen kannettiin sekä Maskun että Vehmaan kihlakunnassa osuuskalana sillin rinnalla haileja, joita sen jälkeen saatiin paljon runsaammin kuin sillejä. 1570 saatiin Maskun kihlakunnassa haileja 1 lästi 6 tynnyriä 1 nelikko sillin määrän ollessa 11 tynnyriä 1 leiviskä 8 naulaa. Mutta seuraavana vuonna 1571 eroitus oli vähän pienempi, sillä 1 lästiä 1/2 tynnyriä haileja vastasi tässä kihlakunnassa 22 leiviskää 5 naulaa sillejä. Vehmaan kihlakunnassa ei, niinkuin mainittiin, vuonna 1570 osuuskalana silliä kannettu, joten siltä ei voi verrata silli- ja hailimääriä toisiinsa. Vuonna 1571 taas kannettiin tässä kihlakunnassa osuusverona haileja 2 lästiä ja silliä 25 leiviskää eli kumpaakin kalaa enemmän kuin Maskun kihlakunnassa samana vuonna. Mutta sen sijaan oli Vehmaan kihlakunnassa silliä kan-

panttaamalla kruunulle maatiloja kavalletun summan 1000 markan arvosta. Ragvald Halvarinpoika näkyy sittemmin jossakin määrin saavuttaneen Juhana III:n suosion, koska sai yllämainitut talot läänitykseksi. (Verokirjat valtioarkistossa; Jolly Ramsay, Frälesläkter i Finland intill stora ofreden, 325 siv.)

¹ Suom. valt. ark. nid. 1156 (v. 1570 maakirja), fol. 12 v., 21 v. ja 41 v.; nid. 1174 (v. 1571), fol. 12 v., 21, 24 v. ja 26 v.; nid. 1208 (v. 1572), fol. 14 v., 24, 29 v., 41 ja 41 v.

² Suom. valt. ark. nid. 1107 (v. 1568), fol. 11 v., 26 v. ja 29, nid. 1110 (v. 156.) fol. 12 v.; nid. 1112 (1568), fol. 33; nid. 1130 (v. 1569), fol. 29 v.; nid. 1174 (v. 1571), fol. 34; nid. 1181 (v. 1571), fol. 26 v.

nettuun hailimäärään verrattuna saatu vähemmän kuin Maskun kihlakunnassa.

Vuonna 1572 ovat Vehmaan ja Maskun kihlakuntain tilit uudelleen yhdistetyt ja oli silloin niissä osuusverona kannetun sillin määrä 28 leiviskää 5 naulaa. Se oli pienempi kuin edellisen vuoden sillinkanto, joka näistä kahdesta kihlakunnasta yhteensä oli 47 leiviskää 5 naulaa. Mutta kun niiden manttaali- eli maakirjassa samalta vuodelta löytyvään Vehmaan kihlakunnan osuuskalaveron luetteloon tutustumme, huomaamme, että vähennys silliverossa oli tapahtunut juuri tässä kihlakunnassa. Sen sijaan, että edellisenä vuonna 1571 Vehmaan kihlakunnasta oli tullut $2\frac{3}{4}$ leiviskää enemmän silliä kuin Maskun, tuli nyt vain 6 leiviskää silliä Vehmaan kihlakunnasta ja loput 22 leiviskää 5 naulaa jäi Maskun kihlakunnan osalle. Siellä oli siis silliveron saanti jotenkin entisellään, joka osottaisi sillinsaanninkin pysyneen ennallaan, mutta Vehmaan kihlakunnassa se näkyy tuntuvasti vähenneen.

Vehmaan kihlakuntaa koskevasta kalaveroluettelosta v. 1572 huomaamme silliä saadun yksinomaan Taivassalon pitäjistä, joka ennenkin oli tässä kihlakunnassa ollut pääasiallisena sillin saanti-paikkana. Luettelossa mainituista silliveron maksajista voimme päättää, missä päin Taivassalon pitäjää silliä oli saatu. Heistä asui yksi Mariusessa eli nähtävästi nykyisessä Marjusessa Taivassalon kirkolta jotenkin etelään, kaksi Domarisissa eli nykyisessä Tuomaraisessa etelään edellisestä, yksi Karhulahdessa kaiketi nykyisessä Karhulassa Taivassalon kirkolta hiukan kaakkoon päin, yksi Leklothossa eli Leikluodossa, johon jo vuoden 1558 sillinkannon yhteydessä tutustuimme, ja yksi Mustesalissa, varmaankin Mussalossa, joka isonpuoleinen saari on Taivassalon niemimaan länsipuolella samaten kuin Leikluoto, mutta viimeainitusta luoteiseen. Jos vertaamme näitä paikkoja, joiden kalavesiltä sillit oli saatu, aikaisemmin samassa pitäjässä puheena olleisiin kalastuspaikkoihin, huomaamme, että niistä kaikki muut ovat uusia paitsi Leikluoto. Varmaankin on edellämainitusta kalaveroluettelosta Maskun kihlakuntaa koskeva osa hävinnyt. Siten ei saa tietoa, millä paikkakunnilla siinä kihlakunnassa silliveroa kannettiin. Se olisi mielenkiintoista, koska sieltä ei tällaisia tietoja paljon lainkaan saa. Haileja saatiin osuus-

verona vuonna 1572 näistä kahdesta kihlakunnasta 3 lästiä 2 tynnyriä.

Vuoden 1573 Maskun ja Vehmaan kihlakuntain yhteisestä tilistä näemme osuussilliveron summan jonkun verran pieneneen. Se on nimittäin molemmista kihlakunnista yhteensä 22 leiviskää 15 naulaa vaakapainoa.¹ Mutta osuushailivero on vielä enemmän vähentynyt, sillä se on molemmista kihlakunnista yhteensä 14 tynnyriä 1 1/2 nelikköä.

Vehmaan ja Maskun kihlakuntain vuoden 1574 yhteisestä tilistä näemme, että osuusverona oli kannettu 16 leiviskää krampesilliä ja 18 tynnyriä haileja. Kun krampesillileivisköjä, jotka tilissä sanotaan olevan Turun eli paikkakunnan painoa, meni kolme tynnyriin, oli siis saatu sillimäärä 5 tynnyriä ja yksi leiviskä. Sillitynnyri oli siten vuonna 1674 painavampi kuin vuonna 1567. Verratessamme tätä osuussilliveroa edellisten vuosien osuussilliveroon huomaamme sen yhä pienentyneen.²

Osuuskalana saatiin Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa vuonna 1575 19 tynnyriä 1 leiviskä 5 naulaa krampesilliä. Krampesillitynnyri ilmoitetaan nytkin 3 leiviskän painoiseksi veropainoa eli paikkakunnan painoa. Vuonna 1576 ilmenee poikkeus siinä kohden, ettei näiden kihlakuntain kalaverossa krampesilliä mainita. Mutta vuonna 1577 se jälleen ilmestyy niiden yhdistettyyn osuusveroon ollen silloin 16 1/2 tynnyriä.

Vuosina 1575 ja 1577 oli osuuskalana suoritettu krampesillimäärä tavallista suurempi verrattuna osuusverona maksettuihin hailiin. Niin vastasi 1575 suoritettuja 26 1/2 tynnyriä hailia 19 tynnyriä 1 leiviskä 5 markkaa krampesilliä ja 1577 33 1/2 edellistä kalaa ja 16 1/2 tynnyriä myöhempää. Kalastusneuvoista 1577 vuoden tilissä huomautetaan erityisesti, että osuuskala saatiin nuotalla ja jataverkoilla (skötor).³

Vuonna 1578 ei krampesilliä enää tapaa näiden kahden kihlakunnan osuusverossa ja sama on asian laita seuraavinakin vuosina.

Tässä tarkoitetaan varmaankin Tukholman vaakapainoa.

¹ Suom. valt. ark. nid. 1208 (v. 1572) fol. 83; nid. 1210 (v. 1572) fol. 87; nid. 1239 (v. 1573), fol. 50 v; nid. 1263 (v. 1574) fol. 16, 33 v. ja 50 v.

³ Suom. valt. ark. nid. 1288 (v. 1575), fol. 47 v.; nid. 1308 (v. 1576); nid. 1324 (v. 1577), fol. 17 v. ja 50; nid. 1340, (v. 1578), fol. 17 ja 61 v.

Lamputien suoritettava sopimuskrampesillivero Maskun kihlakunnassa oli vuoden 1572 jälkeen 1570-luvulla edelleen 3 tynnyriä ja 400 kappaletta. Siitä suoritettiin niinkuin aikaisemmin Jänissaari ja Maanpää Maarian pitäjässä kumpikin 200 kappaletta, Käkölä Raisiossa yhden tynnyrin ja Röötilä Rymättylässä kaksi tynnyriä. Näistä taloista oli Ragvald Halvarinpojalla aina vuoteen 1576 asti läänityksenä Jänissaari ja Maanpää. Mutta luultavasti hänen kuolemansa johdosta Juhana III vuonna 1577 lahjoitti nämät tilat äpäraryttärelleen Sofia Gyllehjelmille, joka meni naimisiin Pontus de la Gardien kanssa. Niinkuin tulemme näkemään oli herra Pontuksen perillisillä nämät tilat vielä 1600-luvulla. Käkölän talo taas oli edelleen panttitilana Lasse Laurinpojalla, joten kruunun kannettavaksi jäi vain 2 Röötilästä saatua krampesillitynnyriä. Tämän lamputiveron sillin tulemme jälleen tapaamaan 1600-luvun silliveron kannossa¹.

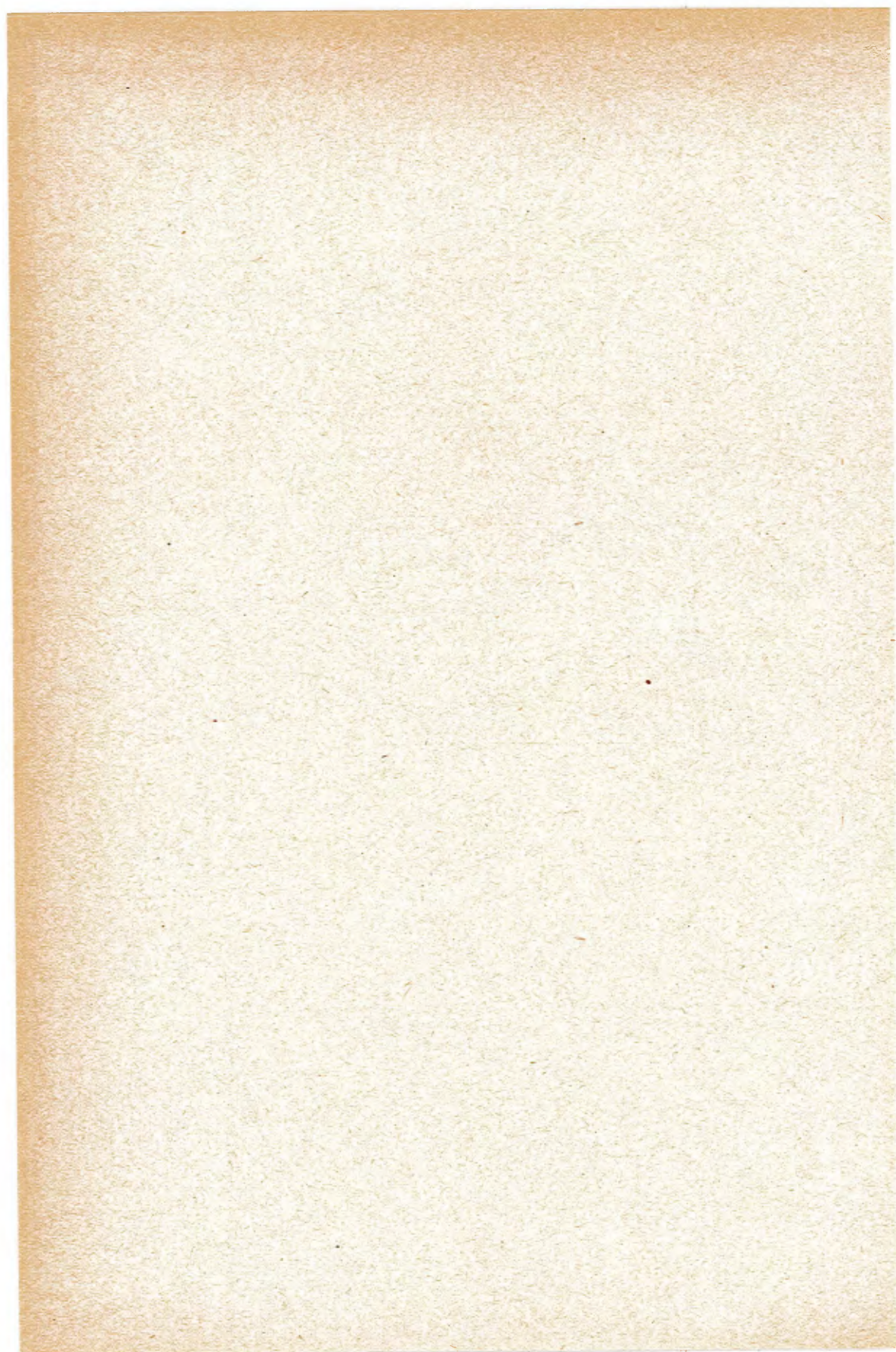
Lopuksi liitän tähän taulukon sillin ja hailin kannosta osuuskalana Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa aikakaudella 1570—1578, koska niitä näissä kihlakunnissa sillä ajanjaksolla melkein aivan yhtäjaksoisesti kannettiin.

¹ Suom. valt ark. nid. 1239 (Maskun ja Vehmaan kihl. tili 1573), fol. 15, 27, 33 v., 48 v. ja 49; nid. 1288 (samain kihl. tili 1575), fol. 15, 28, 33 v., 45 ja 46 v.; nid. 1308 (samain kihl. tili 1576), fol. 16, 31 v., 45 v. ja 46 v.; nid. 1340 (samain kihl. tili 1578), fol. 17, 36 v., 43 v., 59 v. ja 60 v.

	1570	1571	1572	1573	1574	1575	1576	1577	1578
				Molemmat kihlakunnat yhdessä.					
Maskun	—	Maskun	—	—	—	19 t:riä	—	16 1/2 t.	—
11 t:riä	—	22 leiv.	25 leiv.	28 leiv.	22 leiv.	16 leiv.	1 leiv.	—	—
4 leiv.	—	5 naut.	—	5 naut.	15 naut.	5 naut.	—	—	—
8 naut.	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Sillejä	—	—	—	—	—	—	—	—	—
1 lasti	3 lastia	1 lasti	2 lastia	3 lastia	—	—	—	—	—
6 t:riä	7 t:riä ¹	1/2 t:riä	—	2 t:riä	14 t:riä	18 t:riä	26 1/2 t.	30 t:riä	33 1/2 t.
1 nel.	3 nel.	—	—	—	1 1/2 nel.	—	—	—	11 1/2 t.
Halleja	—	—	—	—	—	—	—	—	—

¹ Vehmaan kihlakunnassa vuonna 1570 mainitusta hallimäärästä 3 lastia 7 lynnäviä 3 nelikkoa käy vain 4 lasti 6 lynnäviä 1 nelikko osuusveron nimillä. Vasta yhteisessä Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä v:ta 1572 saa tämä hallivero kokonaisuudessaan osuusveron nimien.

IV LUKU

Uudenmaan sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

1550-luvulta on edelleen tietoja krampesillistä Uudenmaan tileissä ja on sellaisia Porvoon läänistä vuodesta 1550 alkaen. Niihin aikoihin kuului tähän lääniin yhä vielä Pyhtään pitäjä, jossa runsaammin silliä saatiin kuin lähempänä Porvoota sijaitsevissa pitäjissä. Vuodelta 1550 on vain lyhyt ilmoitus, että varastossa oli 6 kimppeä, ja 25 nuottaveneeltä, jotka olivat olleet kalastuksella meriluotojen luona, siis ulkosaaristossa, kannettiin yhteensä 50 kimppeä krampesilliä. Tätä veroa tuli siis niinkuin vuonna 1548 kaksi kimppeä nuotalta, mikä seuraavan vuoden tilissä nimenomaan sanotaan. Seuraavan vuoden 1551 tilikirjassa on aivan sama tieto maksetusta 50 kimpusta silliä lisäyksellä, että veroitetut kaksikymmentäviisi nuottaa eli, käyttäen edellisen tilin sanamuotoa, nuottavenettä, oli kotoisin Pyhtäältä ja Kymistä. Koska Kymi niihin aikoihin oli Pyhtään kappeli, luettiin se sekä kirkollisesti että hallinnollisesti Pyhtään pitäjään.¹ Kaiketi olivat pyhtääläiset edellisenä vuonna, jopa v:sta 1548 alkaen silliveron maksaneet. Sekä vuonna 1550 että vuonna 1551 saadut 50 kimppeä silliä näkyvät olleen osuuskalana saatuja. Osuuskalana sanotaan vielä vuonna 1551 kannetun Pernajan ja Pyhtään talonpojilta joka kundes kimppu siitä krampesillistä, jonka Liivinmaalle (varmaankin Viron puolelle) veivät.² Siten saa-

¹ Kymi oli tullut kappeliksi vähän ennen vuotta 1442 (Akiander, Herdaminne för fornda Viborgs och nuvarande Borgå stift, I osa, 439, s. Leinberg, Finlands territoriala församlingars namn etc., 100 siv.)

² Monessa muussakin tilissä ja asiakirjoissa näemme, että Itämeren maakuntia ja varsinkin Viroa ynnä Liivinmaata yhteisellä nimellä nimitetään Liivinmaaksi ja itämerenmaakuntalaisia liivinmaalaisiksi (lifländare). Vielä Venäjän vallan aikana tavataan nämät nimitykset

tiin verona 125 $\frac{1}{2}$ kimppeä krampesilliä. Vielä oli eräästä kaleerista eli laivasta otettu 18 kimppeä vasten kieltoa maasta vietyä krampesilliä. Kun tämän ohella oli varastossa 21 kimppeä krampesilliä, tuli kokonaissummaksi 214 $\frac{1}{2}$ kimppeä tätä kalaa.

Samaten kuin Viipurin läänissä vuonna 1548 mainitaan näissä Porvoon läänin tileissä 1550-luvun alussa joskus sillin ohella muuta osuuskalaa. Siten sanotaan vuoden 1551 tilissä, että talvinuotilta oli kannettu kuninkaan osuuskalaa 1 lästi 9 tynnyriä 1 nelikko haileja ja suolattu kartanon suolalla. Vielä mainitaan kannetuksi talonpojilta ja Kuninkaallisen Majesteetin suolalla suolatuksi 2 lästiä haileja. Niitä ei kuitenkaan osuuskalaksi sanota.

Vuoden 1552 Porvoon ja Helsingin kartanojen tilissä sanotaan Porvoon kartanossa olevan varastossa 102 kimppeä krampesilliä. 40 Pyhtään pitäjän nuotalta (nötter) oli sinä vuonna kannettu 80 kimppeä ja 16 Kymin kappelin nuotalta 29 $\frac{1}{2}$ kimppeä krampesilliä. Pyhtään nuotista huomaa kohta, että kultakin oli verona suoritettu 2 kimppeä. Reunaan on tämän pitäjän silliveron kohdalle merkitty: »joka nuotalta 2,000», mikä ilmoittaisi kimppeun menneen 1,000 silliä. Mutta Kymin kappelissa ei suoritusta sillimäärästä saa kahta kimppeä nuottaa kohti. Varmaankin muutamilta nuotilta oli joko saaliin vähyden tähden taikka ehkä enemmän lyhyemmän kalastusajan johdosta vaadittu veroksi pienempi määrä sillejä. Paitse näitä verona saatuja sillejä sanotaan tilissä Pyhtään ja Pernajan pitäjistä suoritetun maksusta (på betalning) 262 kimppeä krampesilliä. Ne näyttävät siis ostetuilta, vaikka sanat »på betalning» voitaisiin myöskin käsittää velanmaksun suoritukseksi.¹ Yhteensä oli tällä tapaa Porvoon kartanoon sinä vuonna saatu 473 $\frac{1}{2}$ kimppeä krampesilliä.²

Itämeren maakunnista ja niiden asukkaista ja lienee siinä varsinainen muutos tapahtunut näiden maakuntain päästyä itsenäisiksi. (Katso esim. Bienemann, *Livländische Sagen*, 1 s:lla)

¹ Tilikirjassa ei ole mitään muuta tietoa tästä krampesillimäärästä. Mutta kun muina vuosina Porvoon kartanoon, niinkuin jo näimme ja tulemme näkemään, krampesillejä ostettiin, on luultavaa, että tälläkin kertaa ostoa tarkoitetaan.

² Suom. valt. ark. nid. 2984 (v. 1550), fol. 14 v.; nid. 2993 (v. 1551), fol. 16, 16 v., 17 ja 60 v.; nid. 3004 (v. 1552), fol. 13; nid. 3005 (v. 1552), fol. 12 ja 12 v.

Vuonna 1553 sanotaan, että Porvoon kuninkaankartanossa oli kannettu 172 kimppua krampesilliä verona, mutta sen varastossa näkyy niitä silloin olleen sangen runsaasti nimittäin 1809 $\frac{1}{2}$ kimppua, kaiketi edellämäinittu määrä siihen luettuna. Seuraavan vuoden 1554 tilistä huomaamme jälleen, että silliveron varsinaisina kantopaikkoina olivat Pyhtään ja Kymin seurakunnat ja olivat kaiketi sellaisina olleet myöskin edellisenä vuonna. 1554 suoritti nimittäin 30 Pyhtään ja Kymin nuottaa yhteensä 80 kimppua krampesilliä eli $2\frac{2}{3}$ kimppua nuotalta. Sen lisäksi niiltä talonpojilta, jotka olivat kalaa Lüvinmaalle (oikeastaan Viroon) vieneet, oli kannettu joka seitsemäs tuhat viennin määrystä, se on 270 tuhatta kappaletta eli 270 kimppua. Kun varastossa oli 146 kimppua, tuli krampesillin kokonaisuudeksi 496 kimppua.

1555 näyttää Porvoon läänissä verona suoritettu krampesillimäärä olevan uudestaan kasvamaan päin. Tilissä sanotaan nimittäin Pyhtään, Pernajan ja Porvoon pitäjistä osuuskalana kannetun 159 kimppua krampesilliä. Silliveronkanto oli siten ulotettu Pernajan ja Porvoon pitäjiinkin. Kymiä ei nyt mainita, mutta nähtävästi on puhetta Pyhtään hallintopitäjästä, johon, niinkuin mainittiin, Kymi kuului. Varastossa oli Porvoon kartanossa silloin 81 kimppua, joten, kannettu silli siihen luettuna, yhteissumma tuli 240 kimppua silliä.

Raaseporin läänissä tulevat 1550-luvulla krampesillit puheeksi vasta vuoden 1553 tilissä. Silloin oli varastossa 304 kimppua joko ostettuja tai edelliseltä tilivuodelta säästöön jääneitä krampesillejä. Talonpojilta oli verona kannettu $14\frac{1}{2}$ kimppua, joista kuitenkin ei ole ilmoitusta, mistä osasta lääniä ne oli saatu. Raaseporin lääni oli silloin tavallista laajempi, koska siihen vuoden 1555 loppuun saakka luettiin sen jälkeen siitä erotettu Helsingin kartano ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjät. Ne olivat alkuaan Porvoon lääniin -kuuluvia, mutta jäivät toistaiseksi vuoteen 1563 asti eri hallintopiiriksi.

Seuraavana vuonna 1554 oli krampesilliä vain vähän varastossa, niinkuin näyttää Helsingin kartanossa, nimittäin 4 kimppua eli 4 leiviskää. Sen lisäksi oli tätä kalaa ostettu 70 kimppua, jotka painoivat $3\frac{1}{2}$ kippuntaa eli leiviskän joka kimppu. Mutta talonpojilta kannettua krampesilliä ei mainita. Vuonna 1555

ilmoitetaan, että Helsingin kartanossa oli varastossa 1 1/2 kimp-pua eli leiviskää krampesilliä. Kartanon nuotilla ja verkoilla oli monenlaisen muun kalan ohella saatu sillejä, jotka kartan-kalastajat olivat kuivattaneet 30 kimpuksi krampesilliä. Vielä oli Porvoon läänin talonpojilta saatu luultavasti osta-malla 46 kimpua krampesilliä, jotka ilmoitetaan painaneen 46 leiviskää. Varsinaisen Raaseporin läänin pitäjistä saadusta krampesillistä ei tilissä puhuta.¹

Tästä läänistä saatiin vuonna 1556, jolloin Helsingin kartano ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjät jo olivat siitä erotetut, vain Raaseporin kartanon kalastuksesta 10 leiviskää 9 naulaa krampe-silliä. Mistään talonpojilta kannetusta krampesillistä ei puhuta.²

Pitäjineen eri tilin saaneen Helsingin kartanon varastossa oli vuonna 1556 15 kimpua krampesilliä. Verona kannettiin, näh-tävästi Helsingin ja Sipoon pitäjain talonpojilta, 136 kimpua, joten, varasto siihen luettuna, tuli yhteensä 151 kimpua. Por-voon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan pitäjain tilissä samalta vuodelta sanotaan, että niiltä nyt mainittujen pitäjain talon-pojilta, jotka olivat krampesilliä vieneet Liivinmaalle (eli Viron puolelle), oli tullina kannettu joka seitsemäs kimppe. Siten oli saatu kannetuksi 72 kimpua. Koko määrä vietyjä sillikimppuja oli tämän mukaan 504 kimpua. Pyhtään pitäjää ei tässä tilissä mainita, koska se vuoden 1556 alusta oli siirretty Kyminkartanon lääniin.² Miten monta nuottaa oli Porvoon läänissä tilivuosina 1550—1556 sillinsaannista verotettu ja sillä tapaa saadut silli-määrät näemme seuraavasta taulukosta. Siihen olen liittännyt sillimäärät, jotka tätä kalaa Viron puolelle vieneet talonpojat olivat valtiolle suorittaneet. Koska hailista osuuskalana on hyvin vähän tietoja, en sitä tähän taulukkoon ole ottanut.

¹ Suom. valt. ark. nid. 3010 (v. 1553), fol. 28 v.; nid. 3023 (v. 1554), fol. 29 v.; nid. 3031 (v. 1555), fol. v. 17 ja fol. v. 36.

² Suom. valt. ark. nid. 3054 (v. 1556), fol. 15 v.

Tilivuodet	1550	1551	1552	1553	1554	1555	1556
Veroitetut nuotat	25	25	56	—	30	—	—
Sillikimppuja veroina maksettu	50	50	109 ¹ / ₂	172	80	159	136
Viroon silliä vieneet maksaneet kimppuja	—	125 ¹ / ₂	—	—	270	—	72
Krampesillikimppujen summat	50	175 ¹ / ₂	109 ¹ / ₂	172	350	159	208
Rästiksi vuonna 1556 jääneet ja vuonna 1557 kannetut 25 leiviskää eli 25 kimppua	—	—	—	—	—	—	25 ¹
krampesillia	—	—	—	—	—	—	25 ¹

Vuoden 1556 summaksi on taulukkoon otettu vain Helsingin kartanoon kannetut sillikimput, koska Porvoon kartanon alle kuuluvista pitäjistä ei sinä vuonna silliä kanneltu. Raaseporin läänin perin vähäistä sillin kantoa en ole tähän taulukkoon ottanut. Sitähän saatiin tällä ajalla talonpojilta verona vain vuonna 1553.

Vuonna 1557 mainitaan Helsingin kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilissä ensin, että oli laivuri Hannu Gammalilta kannettu ¹/₂ nelikkoja silliä. Kun sitä ei krampesilliksi sanota, oli se nähtävästi suolattua silliä ja kaiketi kotimaista, koska se verona kannettiin. Ulkomaalainen silli tavataan nim. tileissä joko ostotavarana tai takavarikkoon otettuna. Kun samassa tilissä tapamme muutamia muita laivureja, joilta oli haileja kannettu,² on mahdollista, että tämä laivuriryhmä harjoitti kalastusta ja kalan suolaamista, jotka veroituksen aiheuttivat.

Sen lisäksi ilmoitetaan samassa tilissä kannetun 107 kimppua krampesillia Sipoon ja Helsingin pitäjistä. Samoista pitäjistä oli 64 nuotalta tullina eli verona kannettu 2 lästiä 8 tynnyriä haileja, niin että joka nuotan osalle tuli ¹/₂ tynnyriä. Nämät pitäjistä saadut sillit ja hailit olivat varmaankin osuusveroa.

¹ Koska vuonna 1555 ilmoitetaan krampesillikimppun painaneen leiviskän, olen otaksunut sen olleen myöskin 1556 ja 1557 leiviskän painoisen ja muuttanut sillileiviskät kimpuiksi.

² Samana tilivuonna oli Hannu Gammalilta ja Henrik Grottilta kannettu kuivaa ankeriaista, edelliseltä ¹/₂, myöhemmältä yksi leiviskä.

Saman vuoden Porvoon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan pitäjään tilissä ilmoitetaan kartanon varastossa olevan $11\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä. Sen lisäksi oli kannettu osuuskalana nuotakunnilta 2 kippuntaa $4\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä. Eräältä Matti Sigfridinpojalta, kai entiseltä voudilta, oli kannettu edellisen vuoden 1556 osuuskalaa 1 kippunta 5 leiviskää krampesilliä. Kun vielä oli vaihtokaupassa saatu 3 pannista maltaita 1 kippunta 6 leiviskää krampesilliä, oli koko vuoden kanto ynnä varasto 5 kippuntaa 7 leiviskää. Hailien saanti paljastaan osuusverona oli tähän verraten valtavan suuri. Niitä saatiin nimitäin 51 nuotalta 2 lästiä 1 tynnyri 3 nelikkoa.¹

Vuonna 1558 saatiin entistä runsaammin krampesilliä Porvoon läänistä. Jos jälleen alotamme Porvoon läänin läntisemällä osalla Helsingin kartanolla ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjillä, niin näemme, että itse kartanon kalastuksella saatiin $\frac{1}{2}$ nuotalla (kaiketi omistaen puolet nuotasta) Massebyn² vesillä 4 tynnyriä haileja ja seitsemän kimppua krampesilliä laskien kimppuun 1,000 kappaletta. Muista kartanon kalastuspaikoista oli saalis 35 kimppua krampesilliä. Siten oli sen kalastuksesta saaliiksi tullut yhteensä 42 kimppua krampesilliä. Mutta samaten kuin edellisenä vuonna oli nytkin vaihtokaupassa saatu silliä. Ensin oli, luultavasti Porvoon puolelta, ostettu 8 Helsingin pannilla rukiita ja 9 samoja panneja ohria 68,000 krampesilliä laskien, niinkuin tilissä ilmoitetaan, pannin hinnaksi 4,000 silliä. Kun saman tilin mukaan sekä ruis- että ohrapannin hintana oli 10 äyriä, tuli tuhannen krampesillin hinnaksi $2\frac{1}{2}$ äyriä. Koska, niinkuin aikaisemmin olemme kertoneet, 1,000 krampesilliä laskettiin menevän kimppuun, tuli siten sillikimppukin $2\frac{1}{2}$ äyrin hintaiseksi. Tämän lisäksi oli luultavasti myöskin Porvoon puolelta ostettu 18 Helsingin pannilla kauroja 36 tuhatta kappaletta krampesilliä maksaen kaurapannin 2,000 sillistä. Niinkuin jo mainittiin vastasi 1,000 silliä kimppua, joten nyt puheenalainen sillimäärä oli 36 kimppua. Kun Helsingin mitan mukaisen

¹ Suom. valt. ark. nid. 3070 (v. 1557), fol. 30 v., 32 v ja 33; nid. 3088 (v. 1557), fol. 24 ja 25.

² Tässä tarkoitetaan luultavasti Masabytä Kirkkonummen pitäjässä, joten sen vesillä saadut krampesillit oikeastaan ovat luettavat Raaseporin läänistä saaduiksi.

kaurapannin hinta oli 7 äyriä, tuli kimpun eli 1,000 sillin hinnaksi $3\frac{1}{2}$ äyriä. Sitten oli kolmannessa vaihtokaupassa saatu Viipurin saaristosta 4 Tukholman pannista ruisjauhoja sekä 6 tynnyristä soiniolutta (svenneöl) 72 tuhatta krampesilliä. Näiden tavarain hinnoituksesta ilmoitetaan tilissä, että ruisjauhopanni maksoi 12 äyriä, soiniolut 2 markkaa tynnyri sekä krampesilli 2 äyriä tuhat, joten sekä myydyn että ostetun tavaran hinta oli 144 äyriä eli 4 taalaria 16 äyriä. Tällä tapaa oli kartanoon saatu kaikkiaan 218,000 kappaletta krampesilliä. Osuushaileja oli saatu Helsingin ja Sipoon pitäjistä $2\frac{1}{2}$ lästtiä. Porvoon kartanon sekä Porvoon ja Pernajan pitäjän ynnä Artjärven neljänneksen tilissä vuodelta 1558 ilmoitetaan kannetun talonpoikain keväällä käyttämiltä nuotilta osuusverokrampesilliä 39 kimppua, jotka yhteensä painoivat kippunan sekä 30 kimppua kuoreita, jotka taas yhteensä painoivat $\frac{1}{2}$ kippuntaa. Siten ei sillikimppu enää leiviskää painanut, vaan 10,26 naulaa. Kuorekimpun paino oli taas 6,60 naulaa. Nuottia sanotaan talonpojilla keväällä olleen kaikkiaan 23 ja joka nuotalta maksetun 3 kimppua joko silliä tai kuoreita. Näistä nuotista ilmoitetaan kuorenuottia olleen 10 sekä sillinuottia 13. Kun Porvoon kartanossa oli varastossa ennistään 2 kippuntaa $15\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä, kohosi tämä summa sinä vuonna kannetun krampesillin kanssa 3 kippuntaan $15\frac{1}{2}$ leiviskään. Osuusverohailia saatiin samana vuonna 50 hailinuotalta 2 lästtiä 1 tynnyri eli 25 tynnyriä, mikä on $\frac{1}{2}$ tynnyriä nuotalta.¹

Helsingin kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilistä vuodelta 1559 näemme, että kartanon varastossa vuoden alussa oli $6\frac{1}{2}$ kimppua krampesilliä. Osuuskalaverona talonpojat olivat maksaneet 80 kimppua samaa kalaa. Kartanon omalla kalastuksella oli sitä saatu $8\frac{1}{2}$ kimppua sekä Massebyn kalastuksesta 2 kimppua. Sen lisäksi oli vaihtokaupalla saatu ilmoittamattomasta määrästä viljaa 190 kimppua krampesilliä laskien sillikimpun 3 äyriin arvoiseksi ja 4 tynnyristä soinileipää (svennebröd) 16 kimppua krampesilliä sekä yhdestä tynnyristä voutiolutta 18 kimppua samaa silliä. Yhteissumma näistä oli siten 321 kimp-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3095 (v. 1558), fol. 21 v., 22 ja 42 v.; nid. 3096 (v. 1558), fol. 5; nid. 3135 (v. 1558), fol. 15 v., 66 v. ja 67.

pua krampesilliä eli kappaleluvussa 321,000 kappaletta, jos kimp-
puun edelleen meni 1,000 silliä. Helsingin ja Sipoon pitäjään talon-
pojilta saatiin 60 nuotalta $2\frac{1}{2}$ lästiä haileja osuuskalaa.¹

Samana vuoden Porvoon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan
pitäjään tilissä sanotaan krampesilliä olleen varastossa 19 lei-
viskää eli 57 kimppeä. Siitä huomaamme kolmen kimpun yh-
dessä painaneen leiviskän, joten kimpun painoksi tuli 6,66 naulaa.
Sen lisäksi oli talonpojilta kannettu osuuskrampesilliä $55\frac{1}{2}$
kimppeä, jotka yhdessä painoivat kippunan ja 3 leiviskää eli
23 leiviskää. Siten saadaan vähän yli 2,4 kimppeä leiviskää kohti
ja kimpun painoksi noin 8,29 naulaa. Kartanon kalastuksella
oli taas saatu 60 kimppeksi kuivatettu määrä sillejä, jotka myös-
kin yhteensä painoivat kippunan ja 3 leiviskää eli vähän päälle
2,6 kimppeä leiviskää kohti. Kimpun painoksi tuli näin ollen
7,66 naulaa. Siten oli kaikkiaan karttunut $172\frac{1}{2}$ kimppeä, jotka
painoivat yhteensä 3 kippunaa 5 leiviskää eli ei täyteen 2,66
kimppeä leiviskää kohti, kimpun painon ollessa 7,54 naulaa.
Itse krampesilliveron kannossa talonpojilta näkyy vaaditun $1\frac{1}{2}$
kimppeä nuotalta, sillä nuottia oli 37 ja, niinkuin kerroimme,
kimppeä $55\frac{1}{2}$.

Myöskin kuoreita kannettiin, samaten kuin edellisenä vuonna
osuuskalana ja vaadittiin niitä $1\frac{1}{2}$ kimppeä nuotalta. Nuotat
ja saadut kuorekimput olivat lukumäärältään samat kuin silli-
veron kannossa nimittäin edelliset 37 ja myöhemmät $55\frac{1}{2}$.
Ainoastaan kalain paino oli erilainen, sillä $55\frac{1}{2}$ kimppeä kuoreita
painoi vain 16 leiviskää, joten leiviskään meni lähes 3,47 kimppeä
kuoreita, kun sillejä meni leiviskään 2,4 kimppeä. Kuorekimpun
painoksi tuli tämän mukaan 5,766 naulaa. Itse kartanonkin
kalastuksessa saatiin kuoreita, vaikka kimppeluvussa vähemmän
kuin sillejä nimittäin 40 kimppeä. Ne painoivat yhteensä 13
leiviskää, joten leiviskä vastasi lähes 3,08 kimppeä ja kimpun
painoksi tuli 6,5 naulaa. Tässä ilmenee siis päinvastainen suhde
kuin silliin nähden. Kartanon kalavesillä saatu silli oli nimittäin,
niinkuin näimme, kepeämpi ja kaiketi pienempi kuin pitäjistä

¹ Itse Helsingin kartanon kalastusneuvoilla oli sinä vuonna eri pai-
koissa saaristossa saatu sangen runsaasti haileja nimittäin 6 lästiä 1
tynnyri $\frac{1}{2}$ nelikkoa. Yhtä onnellinen vuosi oli 1561, sillä silloin saatiin
kartanon kalastusneuvoilla 6 lästiä $8\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja.

verona suoritettu. Mutta sen kalastuksella saadut kuoreet olivat taas painavammat ja nähtävästi isommat kuin talonpoikain suorittamat. Myöskin hailia kannettiin 1559 osuuskalaverona ja vaadittiin sitä niinkuin ennen $\frac{1}{2}$ tynnyriä nuottaä kohti. Hailia saatiin 128 silakkanuotalta 5 lästiä 4 tynnyriä.¹

Edellä mainittu omituinen vastakohta, että krampesillikimppu Porvoon läänissä vuosina 1554 ja 1555 painoi leiviskän, mutta vuonna 1558 vähän yli puoli leiviskää ja vuonna 1559 menee alas lähes $7\frac{1}{2}$ naulaan, voi riippua erilaisista syistä. Krampesillit voivat toisena vuonna olla pienempiä ja kuivempia ja sentähden kepeämpiä kuin toisena. Mutta enimmin on kaiketi tässä kohden syynä painojen erilaisuus. Helsingin ja Porvoon leiviskät olivat näihin aikoihin Tukholman leiviskää kahta vertaa suuremmat, niin että yksi niiden leiviskä oli kaksi Tukholman leiviskää. On luultavaa, että vuosina 1554 ja 1555 on puhetta Tukholman leiviskästä ja vuosina 1558 ja 1559 Helsingin ja Porvoon kartanojen leiviskästä. Vuonna 1559 ovat nähtävästi myöskin mainitsemani muut seikat kuivan kalan painoon vaikuttaneet.²

Yhtä huonolla kannalla kuin edellisinä vuosina oli sillin saanti Raaseporin läänissä myöskin vuonna 1557. Senvuotisessa Raaseporin kartanon ynnä Karjan, Pohjan ja Tenholan pitäjän tilissä ilmoitetaan itse kartanossa olevan varastossa 19 naulaa krampesilliä. Sen kalastuksesta oli tämän lisäksi saatu 11 leiviskää krampesilliä, joten sillimäärä oli kasvanut 11 leiviskäksi 19 naulaksi. Seuraavan vuoden 1558 Raaseporin ja Pohjan kartanojen tilistä näemme, että Raaseporin kartanossa oli varastossa $2\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä. Sen nuotalla oli saatu (varmaankin kevätpuolella) ja sittemmin kuivatettu 19 leiviskää 7 naulaa silliä eli varastossa oleva sillimäärä siihen luettuna 21 leiviskää 17 naulaa. Siis oli edelleen Raaseporin läänissä sillin saanti heikonpuoleinen, vaikka kyllä kahden edellisen vuoden tulosta parempi. Eikä vuoden 1558 sillinsaannin loppusumma paljon parane, jos laskemme lisään,

¹ Suom. valt. ark. nid. 3143 (v. 1559), fol. 20, 85 v. ja 86; nid. 3170 (v. 1559), fol. 18, 66, 68 ja 69.

² Suom. valt. ark. Helsingin kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilit nid. 3070 (v. 1557), fol. 8; nid. 3095 (v. 1558), fol. 1; nid. 3143 (v. 1559), fol. 1; Porvoon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan pitäjän tilit nid. 3088 (v. 1557), fol. 1 ja nid. 3170 (v. 1559), fol. 1 v.

mitä Helsingin kartanoon oli sinä vuonna tuotu Massebystä Kirkkonummelta, joka oikeastaan Raaseporin lääniin kuului.¹

Uuden Raaseporin kartanon ja seitsemän pitäjän² tilissä vuodelta 1559 sanotaan, että oli hailin, lahnan, turskan, kuoreen ynnä muun kalan ohella kartanon nuotilla ja katiskoilla saatu sillejä, joista tuli kuivina 3¹/₂ leiviskää krampesilliä. Ainakin lienevät silli ja haili nuotalla saatuja kaloja. Toisessa paikassa tiliä sanotaan taas, että kartanon verkoilla oli saatu sillejä, jotka kuivattuina painoivat 21 leiviskää 4 naulaa. Siten oli yhteinen sillikalastuksen saalis 24 leiviskää 14 naulaa krampesilliä.³

Niistä tiedoista päättäen, jotka edellä olen esittänyt, huomaa lukija, että sillinsaanti nk. Porvoon läänissä⁴ 1550-luvun lopulla oli hyvänpuoleinen, mutta että se hailinsaantiin verrattuna oli aivan vähäinen. Raaseporin läänissä saatiin taas silliä ylen vähän, niin että siellä sillin ja hailin saannin vertaaminen toisiinsa ei olisi minkään arvoinen, varsinkin kun silliä ainoastaan vuonna 1553 oli kannettu osuuskalana. Tämän veron kannostahan juuri olemme saaneet vertailun näiden kahden kalan välillä. Hailin kalastuksesta tahdon vielä mainita, että minä 1550-luvulla, jolloin olen jonkun verran verrannut silliveroa hailiveroon, olen ottanut hailin puheeksi vain, mikäli sitä saatiin osuuskalana. Mutta tämän lisäksi se esiintyy verokappaleena myöskin vuotuisessa verossa.

Myöskin 1560-luvulla saatiin silliä vähänlaisesti Raaseporin läänissä. Vuoden 1560 tilistä tähän lääniin kuuluvista kartoista ynnä Tenholan, Karjan, Pohjan, Inkoon, Siuntion, Kirkkonummen ja Espoon pitäjistä näemme kuivan kalan tilityksestä, että krampesilliä oli saatu 24 leiviskää 7 naulaa antamalla niiden sijasta kippunta 4 leiviskää 7 naulaa ruokakalaa. Kun aikaisemmin oli varastossa, kaiketi edelliseltä vuodelta, kippunta 12 naulaa krampesilliä, lisääntyi vaihdon kautta varasto 2 kippunnaksi 4 leiviskäksi 19 naulaksi. Seuraavana vuonna 1561 kannettiin

¹ Suom. valt. ark. nid. 3081 (v. 1557) fol. 25 v.; nid. 3121 (v. 1558) fol. 11 v.; nid. 3122 (v. 1558) fol. 10 sekä nid. 3125 (v. 1558) fol. 11.

² Nämät seitsemän pitäjää olivat Tenhola, Pohja, Karja, Inkoo, Siuntio, Kirkkonummi ja Espoo.

³ Suom. valt. ark. nid. 3159 (v. 1559) fol. 3 v., 39 ja 39 v.

⁴ Tässä tarkoitan alkuperäistä Porvoon lääniä, johon sekä Porvoon että Helsingin kartanot pitäjineen kuuluivat.

verona Raaseporin läänissä 4 leiviskää 13 naulaa krampesilliä. Vuoden 1562 tilissä ei taas puhuta mitään krampesillin kannosta ja seuraavalta vuodelta puuttuu tili tästä läänistä. Mutta vuodelta 1564 on meillä sen tilissä, joka käsittää Tammisaaren kartanon ynnä Tenholan, Karjan, Pohjan, Inkoon, Siuntion ja Lohjan pitäjät, ilmoitus, että Tammisaaren kartanon rengit olivat kalastaneet Östervikenin ja Sommarön luona ja tuloksena kalastuksesta oli 4 leiviskää säinäitä, 6 leiviskää krampesilliä sekä 9 tynnyriä tuoretta kalaa. Luultavasti saatiin sillit muun nyt luetellun kalan yhteydessä.

1565 vuoden Tammisaaren kartanon ja kuuden edellämainitun Raaseporin läänin pitäjän tilistä näkee, että Vanhan Raaseporin kartanon rengit olivat kalastaneet Sommarön ja Torstholmin¹ luona ja oli saalis kuivaamisen jälkeen 15 leiviskää krampesilliä. Tammisaaren kartanon tilityksessä mainitaan Sommarön luona saatuina 12 leiviskää sekä Torstholmin luona saaduiksi 3 leiviskää krampesilliä. Talonpojat läänissä olivat sinä vuonna verokalana maksaneet vain hailia, ei krampesilliä. Muita sillin kalastuspaikkoja Raaseporin läänistä kuin nämät nyt puheena olleet kolme ja edeltämainittu Massebyn vesillä oleva en ole tavannut.²

Samalla kannalla kuin 1565 näkyy krampesillin saanti olleen seuraavanakin vuonna 1566 Raaseporin läänin rannikolla. Saaristossa talonpojat eivät nimittäin suorittaneet kalaverossaan silliä. Ainoastaan Raaseporin Vanhan kartanon rengit olivat Sommarön luona kalastaneet nuotalla, verkoilla ynnä jataverkoilla

¹ Edellä puheena olleista kalastuspaikoista on *Österviken* professorska Hultmanin minulle suosiollisesti antaman tiedon mukaan nähtävästi nykyinen *Karisviken*, joka *Båssafjärdenistä* kulkee itäänpäin Tammisaaren kaupungin eteläpuolitse ja ulottuu Snappertunan kirkon ja Raseborgin läheisyyteen erottaen Degerön mannermaasta. Muutamissa kartoissa tämän selän alkuosaa nimitetään *Dragsviks fjrdäen*. *Sommarö* sijaitsee etelään päin *Guldösta* sekä itään päin *Danskogista* ja pohjoiseen *Elgösta* läntisimpänä osana erästä yhdeksi saareksi kasvanutta saariryhmää, jonka muina alkusaarina näyttää olleen itäänpäin kulkien *Grevö*, *Kopparö* ja *Fåfängö*. *Torstholm* eli *Tostholm* on *Barösälmen* läntisessä suussa *Svartö* ja *Orslandet* nimisten saarten välillä.

² Suom. valt. ark. nid. 3176 (v. 1560), fol. 18; nid. 3205 (v. 1561), fol. 55 v.; nid. 2348 (v. 1564), fol. 34 v. ja 35; nid. 3265 (v. 1565), fol. 39 ja 69.

ja saaneet hailin ohella sillejä, joista kuivattuina tuli 15 leiviskää krampesilliä. Samanlaiseksi sillinsaanti seuraavana vuonna 1567 muodostui. Silloinkin Raaseporin Vanhan kartanon rengit olivat ainoat sillin saajat, mutta ainoan sillinkalastuspaikan Sommarön vesillä saatu saalis oli sinä vuonna kuivattuina vain 7 leiviskää.

Kun Raaseporin läänin tilit puuttuvat vuodelta 1568, on siirryttävä mainittuja kartanoja ja pitäjiä koskevaan tiliin vuodelta 1569, jolloin Raaseporin Vanhan kartanon rengit Sommarön luona olivat verkoilla kalastaneet ja lopullisiksi saaliiksi tullut 6 leiviskää krampesilliä. Talonpoikain sillimaksusta ei nytkään puhuta.

Seuraavan vuoden 1570 tilissä edellämaituista kartanoista ja pitäjistä ilmoitetaan Tammisaaren kartanon renkien kalastaneen nuotalla ja verkoilla Östervikenin Munksundin, Kalvholmenin¹ ja Sommarön luona. Saaliiksi oli muun kalan ohella siltä kesältä tullut 11 leiviskää krampesilliä. Nämät sillit saatiin varmaankin niinkuin aikaisemmin Sommarön kalavesillä. Mutta itse teossa taisivat tällöinkin Raaseporin Vanhan kartanon kalamiehet sillit saada, sillä krampesillin jälkeen, joka mainitaan viimeisenä kalalajeista, on tiliin lisätty sanat: »brukade grevens egna fiskare vid Gamla Raseborg».

Vielä vuodelta 1571 on meillä Raaseporin läänin tilissä tietoja sillin saannista. Sanotaan nimittäin, niinkuin edellisen vuoden tilissä, Tammisaaren kartanon renkien nuotalla ja verkoilla kalastaneen edellämaituissa neljässä paikassa sekä saaneen, varmaankin Sommarön luona, sillejä, jotka kuivattuina painoivat 7 leiviskää 12 naulaa. Kaiketi olivat tälläkin kertaa sillin saajat Raaseporin Vanhan kartanon miehiä, vaikka lisäys siitä on jäänyt tiliin panematta. Kun Raaseporin läänistä puuttuu tilejä vuosilta 1572 ja 1573 ja seuraavain vuosien 1574 ja

¹ Professorska Hultmanin minulle suosiollisesti antaman tiedon mukaan nimitettiin ennen kapeata salmea Hvitsandin ja Gullön välillä lounaiseen päin Tammisaaren kaupungista »Munksundiksi». Nykyään se käy nimellä »Hvitsands-strömmen». Kalvholmen on hänen ilmoituksensa mukaan pohjoisempi kahdesta isonpuoleisesta saaresta Tammisaaresta etelään päin. Etelämpi näistä isommista saarista on »Kavelholmen». Näiden läheisyydessä olevat pienet saaret käyvät nimellä »Slottsholmarna».

1575 tileissä ei tavata krampesilliä, on luultavaa että sillinsaanti 1570 luvun alussa niillä seuduin loppui.¹

Raaseporin läänistä on vielä mainittava, että vuodesta 1564 alkaen Espoon kartano ynnä Espoon ja Kirkkonummen pitäjät olivat siitä erotetut ja siirretyt Porvoon lääniin, mutta niistä oli tuskin krampesilliä saatu. — Porvoon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan pitäjän tilistä vuodelta 1560 on meillä muutama tieto krampesillistä. Silloin oli kartanon nuotalla saatu Svinön luona (under Svinö) sillejä, jotka kuivattuina olivat 20 kimppua. Saantipaikka oli siis aivan Porvoonjoen suun läheisyydessä. Svinö on ainoa sillinsaantipaikka, joka Porvoon lääniin tileissä mainitaan. Verona kannetun ja varastossa olevan kalan joukossa oli taas 46 kimppua krampesilliä. Helsingin kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilissä v. 1560 mainitaan muun kalan joukossa 2,000 krampesilliä, jotka näkyvät olevan Helsingin kartanolle kuuluvilta kalastuspaikoilta pyydettyjä. Osuus-krampesilliä oli kannettu 54 kimppua, mutta osuushailia en ole tässä tilissä huomannut.

Vuoden 1561 Helsingin kartanon ja Helsingin pitäjän tilissä (Sipoon pitäjä oli silloin Klaus Flemingille läänitetty) ilmoitetaan talonpojilta kannetun osuuskalana 27 1/2 kimppua krampesilliä, mutta tietoa ei ole tähän veroon kuuluvasta hailista.²

¹ Suom. valt. ark. nid. 3270 (v. 1566), fol. 46 v; nid 3290 (v. 1567), fol. 38; nid 3309 (v. 1569), fol. 45; nid. 3316 (v. 1570), fol. 66 v.; nid. 3325 (v. 1571), fol. 50 v.

² Sen sijaan saatiin vuonna 1561 Helsingin kartanon omalla kalastuksella runsaasti haileja. Siten sanotaan sen tilityksessä, että oli saatu kaikkialla saaristossa (allestädes i skärgården) kahdella nuotalla suurhaileja (storströmming) 4 lästiä 7 tynnyriä ja pieniä haileja (småströmming) 2 lästiä 1 1/2 tynnyriä, yhteensä 6 lästiä 8 1/2 tynnyriä. Ilmoitus, että haileja oli nuotalla saatu kaikkialla saaristossa osoittaa kartanolla olleen laajat kalavedet. Aikaisemminhan olemme nähneet, että sillä oli kalastusoikeus Raaseporin läänissäkin nimittäin Massebyssä Kirkkonummella. Aikanamme on ruotsinkielinen rahvaamme ruvennut nimellä »storströmming» nimittämään silliä. Mutta kun tässä, niinkuin muissa Helsingin kartanon ja sen alle kuuluvain pitäjän tileissä, tehdään sillistä erikseen selkoa, tarkoittaa »storströmming» varmaankin hailia. »Små strömmingillä» tarkoitetaan taas joko kilohailia tai pienikokoista hailia. Tätä asiaa tulemme myöhemmin uudelleen koskettelemaan. (nid. 3196, fol. 16 ja 35)

Samana vuoden Porvoon kartanon ynnä Porvoon ja Pernajan pitäjäin tilissä ei ole osuuskalana saatua krampesilliä, mutta niinkuin edellisellä vuonna oli Svinön luona kartanon nuotalla saatu sillejää, joista kuivina tuli 20 kimppua. Vuodelta 1562 ei tässä kohden tietoja ole saatavana, koska tili puuttuu. Vuosilta 1563 ja 1564 on taas Porvoon läänistä, johon siitä alkaen luettiin sekä Helsingin että Porvoon kartanojen alle kuuluneet pitäjät, tieto, että talonpojat olivat suorittaneet osuuskalana 1563 muun muassa 30 kevätnuotalta 60 kimppua ja 1564 kesänuotoilta ¹ 33 kimppua krampesilliä. Mutta kun tilin varastoluettelossa seisoo 55 kimppua krampesilliä vuodelta 1564 ja sen sijaan 33 kimppua kuoreita samalta vuodelta ja nämät määrät kumpaakin kalaa lähetettiin varastosta pois, on jotenkin selvää, että kuore- ja sillikimppujen luvut aikaisemmassa ilmoituksessa ovat vaihtuneet. Kuoreita on nimittäin siinä ilmoitettu saadun 55 kimppua. Vuonna 1563 ilmoitetaan päitse kannettuja 60 kimppua silliä saadun erään merirosvon (fribytare) laivasta 2 lästia 2 tynnyriä silliä. Kun tämä sillimäärä tavataan suolatun kalan joukossa, ei se mitään krampesilliä ollut. Mutta oliko se maastamme ostettua tai ulkomaalta tuotua, on vaikea sanoa. Myöhempi näistä vaihtoehdoista tuntuu luultavammalta. Vuodesta 1564 on huomattava, että Porvoon lääniin silloin luettiin päitse Helsingin ja Porvoon kartanoja ynnä Helsingin, Sipoon, Porvoon ja Pernajan pitäjää, niinkuin jo sanottiin, Espoon kartano sekä Espoon ja Kirkkonummen pitäjät Raaseporin läänistä.²

Samaten kuului Espoon kartano ja mainitut kaksi pitäjää vielä vuosina 1565—1571 Porvoon lääniin. Ensimmäiseltä näistä vuosista 1565 on seuraavat tiedot krampesillistä. Tilityksessä kannetuista veroista sanotaan, että talonpojat aina sen mukaan, miten paljon olivat kalastaneet, olivat osuuskalana maksaneet kuoreitten ja tuoreen kalan ohella krampesillejä, joita silloin oli saatu 30 kimppua. Kartanon (niinkuin varmuudella voi päättää Porvoon kartanon) kalastuksen lopullinen saalis oli ollut 35 kimppua krampesilliä. Sen lisäksi oli saatu Lassi Laurinpojalta

¹ Nuottain lukumäärää ei ole vuonna 1564 ilmoitettu.

² Suom. valt. ark. nid. 3175 (v. 1560), fol. 13 ja 43 v; nid. 3190 (v. 1560), fol. 22; nid. 3196 (v. 1561), fol. 16 v. ja 36; nid. 3211 (v. 1561), fol. 24; nid. 3227 (v. 1563), fol. 23, 50 v. ja 71; nid. 3244 (1564), fol. 33 ja 62.

merirosvon (fribytarens) laivasta otetut 28 kimppua krampesillejä. Ne olivat ehkä maastamme saatuja, koska olivat kuivia sillejä, niinkuin yleensä maamme rahvaalta kannetut sillit. Viipurin linnasta oli vielä lähetetty 2 leiviskää krampesilliä. Edellämaintujen kartanojen ja rannikkopitäjään tilissä vuodelta 1566 ilmoitetaan talonpoikain maksaneen osuuskalana kesänuotistaan muun kalan ohella 50 kimppua krampesilliä. Seuraavan vuoden 1567 tilissä ilmoitetaan tämä krampesilli, joka osuuskalana suoritettiin kesänuotista, 30 kimpuksi. Vuonna 1568 on mainittujen pitäjään ja kartanojen tilissä tämä osuuskalaa kuuluva talonpoikain krampesillin suoritus kesänuotista kohonnut 40 kimppuun. Vuodelta 1569 ei ole tätä asiaa koskevaa kunnollista tiliä, mutta seuraavan vuoden 1570 tilissä näistä pitäjistä ja kartanoista on talonpoikain osuuskalana maksama silli 26 kimppua ja vuoden 1571 tilissä 30 kimppua. Seuraavan vuoden 1572 tilissä ei enää mainita puheena olleista pitäjistä saadun osuuskalana silliä¹, joten sen kanto nähtävästi oli loppunut 1571. Raaseporin läänissä ei oltu silliä kannettu talonpojilta osuusverona vuoden 1561 jälkeen ja sitä ennen vain vuonna 1553, joten ei ole otaksuttavaa, että sitä 1570-luvun alussa olisi uudelleen ruvettu kantaan tämän veron yhteydessä.²

Tahdon vielä lisätä kalastuksesta Porvoon läänissä, että ainakin vuosina 1561, 1570 ja 1571 silliä ynnä nk. tuoretta kalaa ja kuoreita tilien mukaan pyydettiin sekä kesä- että talvinuotalla. Jos tämä tieto todella silliä koski, saatiin niihin aikoihin samaten kuin muutamissa paikoin meidän aikanamme silliä talvellakin. Mutta epäiltävää se on, koska tilien tiedonannot eivät ole tarkkoja, ja tässä talvikalastus voi koskea muita kaloja vaan ei silliä. Hailista osuusverokalana Uudellamaalla en ole tilivuodesta 1560 alkaen puhunut vertaamalla sitä silliin syystä, että tässä maakunnassa sillin saanti oli mitättömän pieni hailin saannin rinnalla. Porvoon läänistä, jonka osuuskalaverossa sekä silli että haili

¹ Niinkuin Kyminkartanon läänistä puhuessamme tulemme näkemään, oli vuonna 1572 Pernajan pitäjä siirretty Kyminkartanon läänisiin, niin että sekin voi puolestaan vaikuttaa silliveronkannon loppumiseen.

² Suom. valt. ark. nid. 3261 (v. 1565), fol. 40, 63 ja 63 v.; nid. 3277 (v. 1566), fol. 50; nid. 3287 (v. 1567), fol. 30 ja 51; nid. 3301 (v. 1568), fol. 36; nid. 3313 (v. 1570), fol. 25 v.; nid. 3320 (v. 1571), fol. 40.

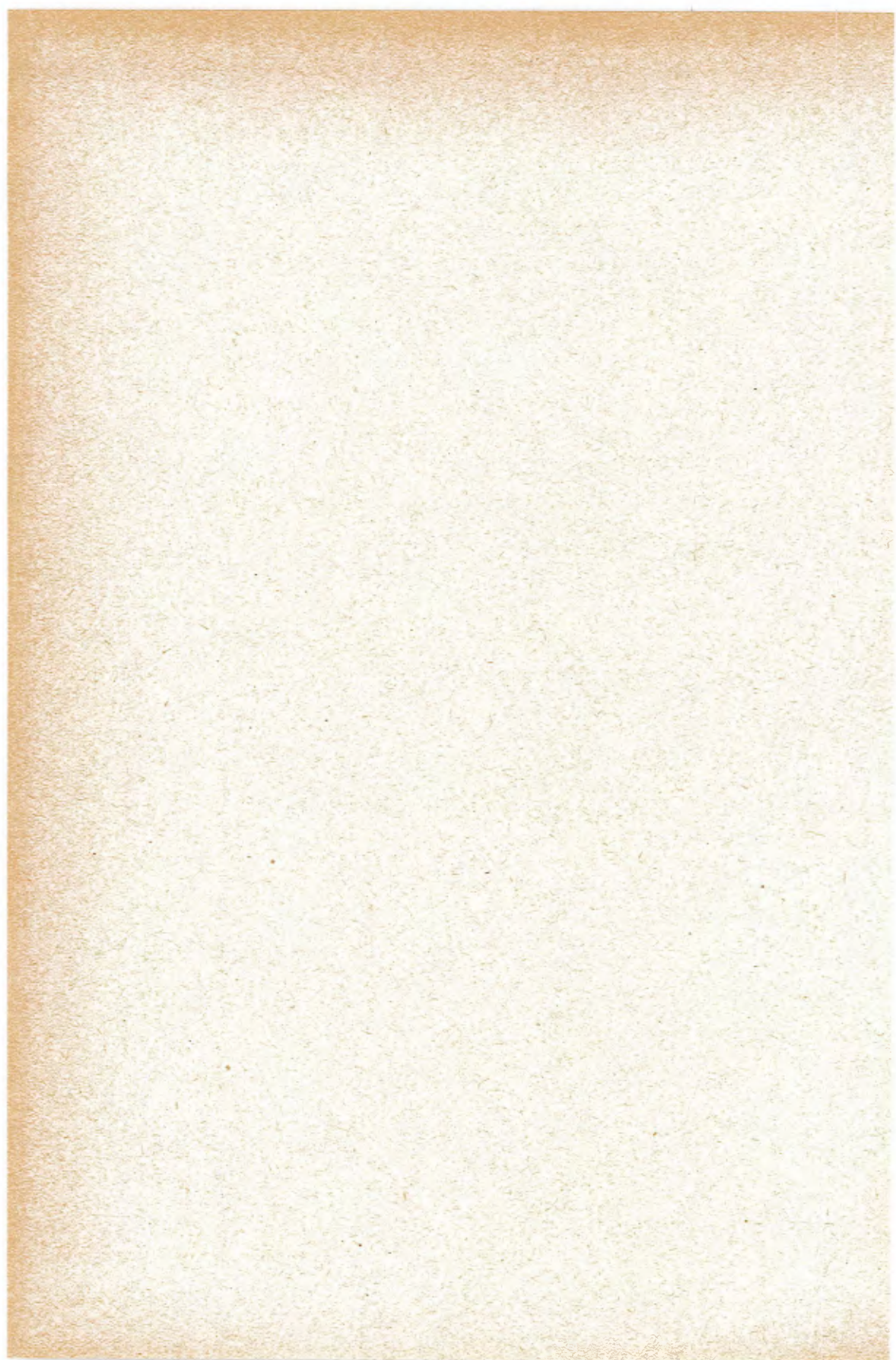
Vuosina	1557	1558	1559	1560	1561	1563	1564	1565	1566	1567	1568
<i>Kartanojen silhin saanti</i>											
Helsingin kartanon	—	42 kimpua	8 1/2 kimpua	2 kimpua	—	—	—	—	—	—	—
Porvoon kartanon	—	—	60 kimpua	20 kimpua	20 kimpua	—	—	35 kimpua	—	—	—
<i>Osuuskolan-kanto</i>											
Silli- ja knorruotat	—	13 ¹	37	—	—	30	—	—	—	—	—
Sillit	151 1/2 kimpua ²	39 kimpua	135 1/2 kimpua	100 kimpua ³	27 1/2 kimpua ⁴	60 kimpua ⁵	55 kimpua	30 kimpua ⁶	50 kimpua	30 kimpua	40 kimpua
Hainuotat ...	145	50 ⁷	188	78 ⁸	44 ⁷	216	189	120	136	108	100
Halleja	4 lastia ⁹ 9 tynnyriä 3 nelkkoa	4 lastia ⁹ 7 tynnyriä	7 lastia ¹⁰ 10 tynn.	3 lastia ⁸ 3 tynnyriä	1 lasti ⁸ 10 tynn.	9 lastia ⁹	7 lastia ¹⁰ 10 tynn. 3 nelkkoa	5 lastia ¹⁰	5 lastia ¹⁰ 8 tynn.	4 1/2 lastia ¹⁰	4 lastia ¹⁰ 2 tynnyriä

¹ Tässä on vain silhinuotat. ² Näiden joukossa on 2 kippuntaa 4 1/2 leiviskää kramposillia Porvoon kartanon alle kuuluvista pitäjistä, joiden silhin pitäisi vastata 44 1/2 kimpua, jos kimppu edelleen niinkuin vuonna 1555 painoi leiviskän. Muut 107 kimpua ovat Helsingin kartanon alle kuuluvista pitäjistä. Sen lisäksi oli Hannu (Jammalilta kannettu 1/2 nelkkoa silliä. ³ Tässä summassa on 46 Porvoon läänin kimpua ja niiden joukossa on myöskin varastossa olevat silli kimpup, joita ei ole kannetuista eroiteltu. ⁴ Nämä sillit ovat kaikki Helsingin kartanon alle kuuluvista pitäjistä kannettuja. ⁵ Näiden lisäksi oli eräältä merirovoilta olettu 2 lastia 2 tynnyriä silliä. ⁶ Näidenkin lisäksi oli merirovoilta otettu silliä nimittäin 28 kimpua ⁷ Vuosilta 1558 ja 1560 ja 1561 ovat hainuotat Porvoon kartanolle kuuluvista Porvoon ja Pernajan pitäjistä. ⁸ Vuosilta 1560 ja 1561 olevat hailsuimmat ovat Porvoon kartanolle kuuluvista Porvoon ja Pernajan pitäjistä.

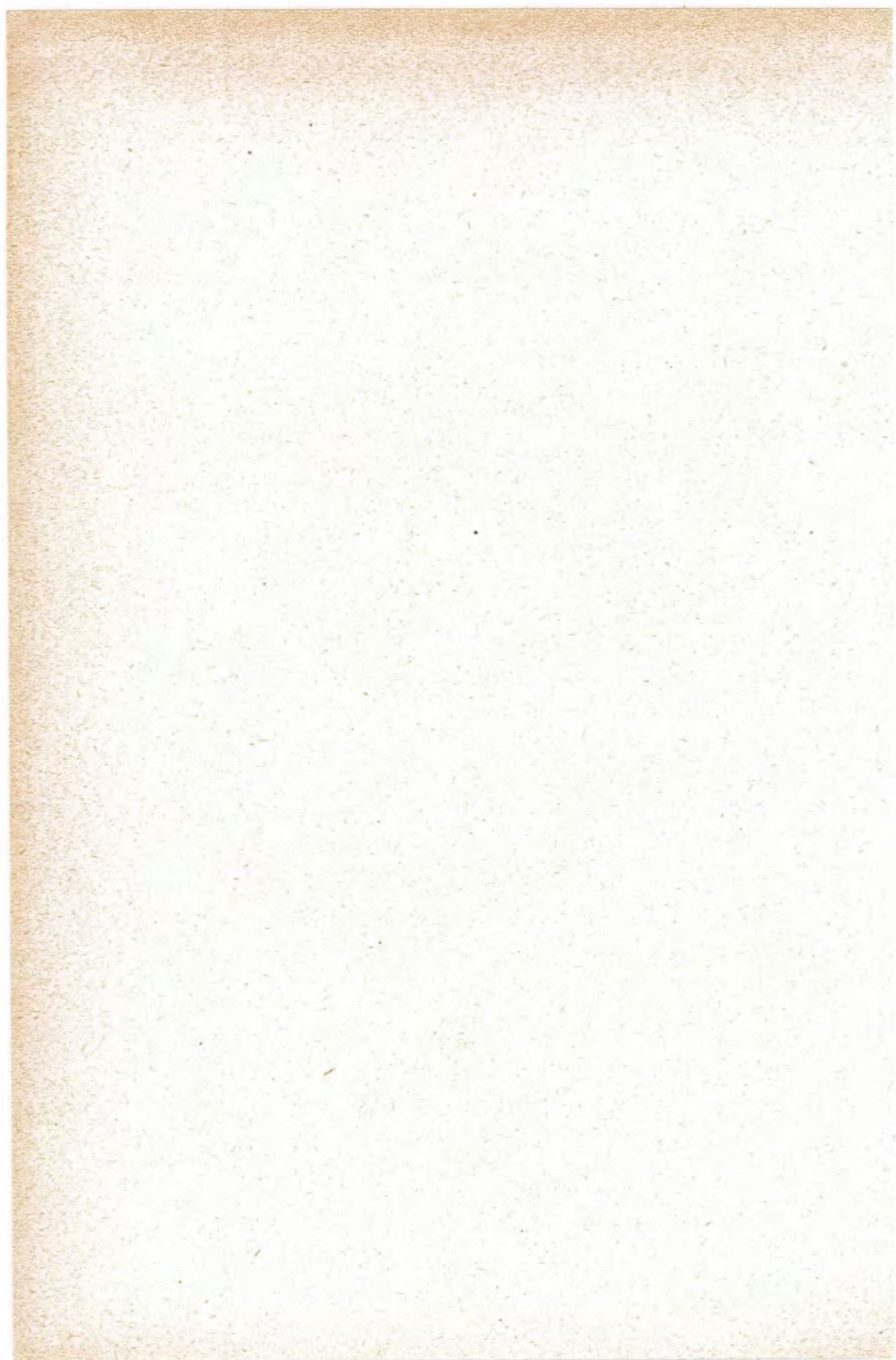
tavataan, nähdään näiden kalain suhde toisiinsa viereisellä sivulla olevasta taulukosta. Kun Raaseporin läänissä silliä verona saatiin vain parina vuonna, ei siitä kannata taulukkoa laatia.

Vuosina	1570	1571
Silliä.....	26 kimpp.	30 kimpp.
Hallinuottia.....	104	96
Halleja.....	4 lästia 4 tyynn.	4 lästia

Huom.! Vuodesta 1563 alkaen on Helsingin ja Porvoon kartanoilla ynnä niiden alle kuuluvilla pitäjillä yhteinen tili. Sitä ennen oli kummallakin kartanolla ynnä niiden alle kuuluvilla pitäjillä eri tilinsä.

V LUKU

Kyminkartanon läänin sillivero ja sillin saanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun ensi vuosina.

Kun Uudeltamaalta siirryimme idemmäksi Kyminkartanon lääniin, tapaamme sen alueeseen kuuluvana paitse myöhemminkin siihen luettuja Virolahden ja Vehkalahden pitäjiä Säkkijärven pitäjän, joka sittemmin Viipurin lääniin siirrettiin. Eri tiliä Kyminkartanon läänistä ei kuitenkaan ole ennen vuotta 1556, koska se siihen saakka oli Viipurin lääniin yhdistetty. Pyhtään pitäjä, joka aikaisemmin oli Porvoon lääniin kuulunut, siirtyi Kyminkartanon lääniin kuuluvaksi samana vuonna 1556, vaikka sen ja Kyminkartanon tili oli erillään läänin kolmen muun pitäjän tilistä vuoteen 1562 asti, jolloin ne yhdistettiin.

Kun veronkanto Pyhtäällä paremmin muistuttaa oloja Porvoon läänissä, johon se kauvan aikaa oli kuulunut, otan sen krampesilliveron kannon vuoteen 1559 ensin puheeksi, ja sitten tämän veron suorituksen Vehkalahden, Virolahden ja Säkkijärven pitäjissä. Kyminkartanon läänin pitäjien ryhmittäminen nyt mainitulla tavalla aiheutuu siitäkin, että vuoden 1559 jälkeen silliveron kanto Pyhtäällä supistuu sangen pieneksi, jonka tähden se jo alkaen vuodesta 1560 helposti voidaan yhdistää silliveroa koskevaan esitykseen kolmesta muusta läänin pitäjästä.

Kyminkartanon kalavesiltä ja Pyhtään pitäjästä pyydetystä kevätsillistä ei ole vielä vuodelta 1556 tietoja. Vasta vuoden 1557 tilissä on ilmoitus, että 12 Kymin (nähtävästi Kymin kapelin) lampuotia maksoi joka veneestään tullina eli osuusverona 8 kimppua kuivaa silliä, jonka olivat saaneet Kuutsalon niemen luona, eli yhteensä 96 kimppua. Sen lisäksi yhdeksän samoja lamputeja, jotka Sandön luona kalastivat, olivat maksaneet tullina eli osuusverona nelikön haileja veneeltä, joten kruunulle oli langennut 2 tynnyriä 1 nelikko haileja. Vielä otettiin tullina

25 pyhtääläisen veneeltä, joilla olivat kalassa olleet Korsholman niemen (Korsholmsudd) luona, 2 kimppua krampesilliä veneeltä eli yhteensä 50 kimppua. Kaikkiaan oli Kyminkartanoon sinä vuonna osuusverona saatu 146 kimppua krampesilliä.

Nyt puheena olleista paikkakunnista on Kuutsalo lähellä Kotkaa, siitä kaakkoon. Korsholm on nähtävästi Pyhtään Kainissaaren kaakkoispuolella sijaitseva Ristisaari (Korsö), sillä muita sen nimisiä saaria ei niillä seuduin ole. Sandö voisi ehkä olla Pyhtään Länsi-Kirkonkylästä (Vester-Kyrkoby) länteen sijaitseva Sandholmin saari, sillä Virolahden Santasaarta tuskin voitaneen tarkoittaa.

Seuraavana vuonna 1558 sanotaan vain, että 12 venettä eli venekuntaa oli kalassa ollut Kuutsalon niemen luona ja maksanut veneeltä 4 kimppua, joten osuuskalana oli saatu 48 kimppua krampesilliä. 22:lta niitten talonpoikain veneeltä, joilla Korsholman niemen luona kalastettiin, oli taas saatu, kantaen veneeltä 2 kimppua, 44 kimppua krampesilliä. Itse kartanon kalastuksesta ilmoitetaan, että 28:lla sen hailiverkolla hailien ohella oli saatu sillejä, joista kuivattuina oli tullut 116 kimppua. Yhteensä oli siis tätä kalaa saatu 208 kimppua. Sen lisäksi oli saatu 1 tynnyri 1 nelikko hailleja nuotalla, jossa kartanolla oli toinen puoli ja talonpojilla toinen.

Vuonna 1659 ilmoitetaan Pyhtään talonpoikain suorittaneen kalastuksestaan osuuskalana 3 kimppua veneeltä, joten kruunulle lankesi veneitten ollessa 59 177 kimppua krampesilliä ja sen lisäksi 6 kimppua kuoreita eli yhteensä 183 kimppua. Varastossa sanotaan olleen 90 kimppua krampesilliä, joten loppusummaksi tuli 267 kimppua tätä kalaa. Kartanon kesänuotalla oli merenpuolella (saltsjön) saatu 5 tynnyriä hailleja.

Vehkalahden, Virolahden ja Säkkijärven pitäjain tilissä vuodelta 1556 sanotaan krampesilliä saadun osuusverona 2527 kimppua, joka osoittaa saaliin sinä vuonna olleen erittäin runsaan. Selitystä, minkä perusteen mukaan tämä sillivero kannettiin, ei tilissä ole. Eräässä toisessa samanvuotisessa näitten pitäjain tilissä, joka koskee rästiksi jäänyttä veroa samalta vuodelta, sanotaan kannetun 933 kimppua krampesilliä. Mutta tämä rästisumma sisältyy kaiketi edellä mainittuun 2527 kimppuun, koska samanvuotisessa seikkaperäisessä sillin kantotilissä ilmoitetaan

sinä vuonna kaikkiaan saaduksi viimeainittu kimppumäärä. — Haileja kannettiin osuusverona näistä kolmesta pitäjästä vuonna 1556 23 lästiä $2\frac{1}{2}$ tynnyriä.

Seuraavan vuoden 1557 tilissä sanotaan näiden kolmen pitäjän (Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden) talonpoikain maksavan osuuskalaa (lottfisk), koska vetävät nuottaa ja käyttävät (kaiketi kalastukseen) pieniä saaria pitkin meren rannikkoa (utmed sjösidan). Sitä ilmoitetaan talonpoikain suorittavan joka kalastuksella olleelta veneeltä eli venekunnalta tynnyrin haileja ja toisinaan 10 tai 11 kimppua krampesilliä, sen mukaan, miten saavat, toiset enemmän, toiset vähemmän. Kalastuksella oli kaikkiaan ollut 228 venettä eli venekuntaa ja verona oli saatu 19 lästiä $2\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja sekä 2689 kimppua krampesilliä. Olisiko ehkä ollut enemmän kuin 228 venekuntaa hailikalastuksella, sillä jo 19 lästistä tulee tynnyri venekuntaa kohti, jos laskee, niinkuin silloin oli tapana, 12 tynnyriä lästiin. Silliäkin tulee enemmän kuin 11 kimppua venekunnalta nimittäin lähes 11,8 mutta tästä kalalajista ei ollut tarkoin määrätty, miten paljon joka venekunnan piti suorittaa. Myöhemmin mainitaan samassa tilikirjassa, että koko vuoden kanto krampesilliä oli $3,719\frac{1}{2}$ kimppua, mutta silloin siihen on luettu edellisenä vuonna 1556 rästiksi jääneet $1,030\frac{1}{2}$ kimppua krampesilliä. Siten oli vuoden 1557 todellinen kanto jo mainitut 2,689 kimppua krampesilliä.

Vuoden 1558 tilistä näemme krampesilliveron tulleen suuruudeltaan tarkoin määrätyn osuuskalaveron kannossa. Sitä kannettiin nimittäin joka kahdeksas kimppu sillisaaliista. Valtiolle sinä vuonna langennut sillimäärä oli vähän suurempi kuin edellisenä vuonna 1557 nimittäin $2,875\frac{1}{2}$ kimppua, joka edellämaintun veroselityksen mukaan vastaisi 23,004 sillikimppun saalista. Sillinkalastuksella oli ollut 213 venekuntaa eli vähän vähemmän kuin 1557. Haileista osuusverossa ilmoitetaan 1558, että niitä myöskin kannettiin uudella tavalla nimittäin $\frac{1}{2}$ tynnyriä veneeltä eli venekunnalta. Kun venekuntia oli 199, olisi haileja pitänyt karttua $99\frac{1}{2}$ tynnyriä eli 8 lästiä $3\frac{1}{2}$ tynnyriä, mutta tilissä sanotaan niitä saadun 8 lästiä $4\frac{1}{2}$ tynnyriä, joka osoittaisi venekuntia olleen kaksi lisää.¹

¹ Suom. valt. ark. nid. 5119 (v. 1556), fol. siv. 7 ja 32; nid. 5120 (v. 1556), fol. 1 v.; nid. 1522 (v. 1556), fol. siv. 1—5 ja 7—13; nid. 5144 (v.

Vuonna 1559 on osuuskalaverona saatu sillimäärä myöskin hyvin suuri, vaikka kyllä jonkun verran pienempi vuoden 1558 kantoa. Silloin jatkui edelleen kantotapa vaatia verona joka kahdeksas kimppu saaliista, joten kruunun osalle tuli 308 venekunnalta osuuskalana 2,416 kimppua. Sen lisäksi otettiin kahdelta Piispansaarella Koivistolla asuvalta talonpojalta heidän ulko-luodolle piiloittamansa krampesilli yhteensä 40 kimppua, joten koko vuoden summa kohosi 2,456 kimppuun.¹ Kun ottaa edellämainitun 2,416 krampesillin summan kahdeksankertaisena saa 19,328 kimppua, mikä summa tilissä ilmoitetaan todelliseksi saaliiksi. Mutta kun viranomaisten oli mahdoton tarkalleen valvoa, paljonko kalastajat joka kerta saivat, ja tuskin yrittivätkään todellista valvontaa, on luultavata, että saaliin määrä oli paljonkin suurempi. Me tulemmekin näkemään, että tämän veron kanto seuraavalla vuosikymmenellä muuttui toisenlaiseksi.

Vielä on vuodelta 1559 mainittava, että muonaveron yhteydessä kannettiin 13 kippuntaa 17 leiviskää krampesilliä. Jos krampesillikimppun paino oli sama kuin 1558, olisi se 8 naulaa, sillä sen vuoden tilissä sanotaan kolme eri kertaa krampesillikimppun painavan 8 naulaa. Tämän laskun mukaan saataisiin nuo vuoden 1559 13 kippuntaa 17 leiviskää vastaamaan noin 692 $\frac{1}{2}$ kimppua. Koko sinä vuonna kruunulle langennut krampesillimäärä nousisi siten 3,148 $\frac{1}{2}$ kimppuun.

Edellämainitun muonaveron kannosta on lisättävä, että sen suorittaneet kolme pitäjää olivat seuraavat krampesillimäärät maksaneet, nimittäin Säkkijärvi 3 kippuntaa 14 leiviskää, Virolahti 6 kippuntaa 3 leiviskää ja Vehkalahti 4 kippuntaa. Tämä vero suoritettiin nautakunnittain niin, että näiden kolmen pitäjän 25 nautakunnasta kukin suoritti 11 leiviskää 1 $\frac{1}{2}$ naulaa krampesilliä. Sen mukaan laskien olisi pitänyt tulla 13 kippuntaa

1557), fol. siv. 4 v. 9 v. ja 13, nid. 5146 (v. 1557), fol. 116 v. — 123 v.; nid. 5166 (v. 1558), fol. siv. 27 v; nid. 5167 (v. 1558), fol. siv. 68—74.

¹ Tämän lisäksi tilissä sanotaan kannetun 11 virolaisveneeltä, joiden omistajilla oli tapana kalastaa Virun luona tullimaksuna 10 äyriä kullakin eli yhteensä 13 markkaa 6 äyriä. Virulla tarkoitetaan nähtävästi Vironluotoja, jotka ovat jonkun matkaa koilliseen päin Haapasaaresta.

16 leiviskää 17 $\frac{1}{2}$ naulaa, mutta summa näkyy tulleen tasoite-
tuksi 13 kippunaksi 17 leiviskäksi.

Viimeksi puheena olleesta neljästä tilivuodesta 1556—1559 on mainittava, että niiden summassa on jonkun verran Säkkijärveä idempänä rannikon läheisyydessä saatua silliä, mikä osuuskalaverona on Kyminkartanoon suoritettu. Sen lisäksi on ollut Viipurin ja Koiviston seurakunnista sillinpyytäjiä Vehkalahten, Virolahden ja Säkkijärven kalavesillä, jotka tästä syystä ovat sillistään mainitun veron Kyminkartanoon suorittaneet. Tällainen on asian laita voinut olla seuraavinakin vuosina, vaikka siitä ei ole tileissä ilmoitusta. Ulkoluodot, joiden luona sillikalastus tapahtui, näyttävät olleen kruunun kalavesillä. Siitä, miltä eri paikoilta sillinpyytäjät olivat kotoisin sekä millä luodoilla ja saarilla ulkosaaristossa kalastustaan harjoittivat, tulemme myöhemmin laajemmin puhumaan. Osuuskalaveroon kuuluva haili kannettiin 1559 myöskin edellisenä vuonna 1558 alulle pantuun tapaan, niin että joka venekunta suoritti $\frac{1}{2}$ tynnyriä. Näitä venekuntia oli 1559 189, joten olisi pitänyt tulla 94 $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja kruunun osalle. Mutta niitä tuli 7 lästiä 9 tynnyriä 3 nelikkoa. Kun kalalästiin siihen aikaan, niinkuin jo mainitsin, laskettiin meillä 12 tynnyriä ja tynnyriin 4 nelikkoa, on veromäärä tynnyreiksi muutettuna 93 tynnyriä 3 nelikkoa. Verona saadussa hailimäärässä on siten kolme nelikkoa liian vähär, jos kaikki venekunnat olisivat puoli tynnyriä haileja maksaneet. Sentähden on luultavaa, että kolme venekuntaa oli maksanut vain nelikon, kaiketi syystä etteivät olleet kalassa olleet niin kauvan aikaa kuin muut.¹

Vuonna 1560 ilmoitetaan, että Kyminkartanoon oli kannettu Pyhtään pitäjän kruunun lampuodeilta, kaiketi sopimusverona, 69 kimpua krampesilliä. Tällainen sopimusvero (stadgaskatt) oli, niinkuin edellä (36 s. 3 muist.) huomautimme, tehdyn sopimuksen perustuksella kannettu ja suuruuodeltaan kerta kaikkiaan määrätty vero, jota tavallisesti lampuodeilta kannettiin.

Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahten samanvuotisessa tilissä ilmoitetaan osuuskalana saadun 140 kimpua krampesilliä,

¹ Suom. valt. ark. nid. 5180 (v. 1559), fol. 27, 27 v. ja 53 v; nid. 5183 (v. 1559), fol. 15—26.

mikä sanotaan olevan kuudes osa saaliista. Uusi kantotapa oli siten taas astunut voimaan. Ottaen edellämainitun kimpumäärän kuusikertaisena saamme koko sillisaaliin 840 kimpuksi. Hailia suoritettiin osuuskalana näissä kolmessa pitäjässä niinkuin muutamana edellisenä vuonna $\frac{1}{2}$ tynnyriä venekunnalta. Sitä karttui 74 venekunnalta yhteensä 3 lästiä 1 tynnyri eli 37 tynnyriä.

Vuonna 1561 olivat kruunun lampuodit Pyhtäällä Kyminkartanoon suorittaneet 22 kimpua sopimuskrampesillä. Sen lisäksi tähän kartanoon oli ostettu 58 kimpua krampesillä, joten sinne oli tätä kalaa kaikkiaan saatu 80 kimpua. Saman vuoden Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden tilissä sanotaan sopimusverona suoritetun 4 kimpua krampesillä. Niinkuin tulemme näkemään, koski tämä maksu vain yhtä lampuotitaloa nimittäin Pajulahtea Virolahdella.

Osuuskalan kannosta sinä vuonna Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjissä sanotaan, että krampesillä suoritti 48 venekuntaa eli nuottaa joka kuudennen kimpun saaliistaan, ja oli sitä kannettu $172 \frac{1}{2}$ kimpua. Koko saalis olisi siten ollut vain 1,035 kimpua. Osuushailiverona suoritti samaten 48 venekuntaa eli nuottaa kukin $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja oli sitä yhteensä saatu 2 lästiä 1 tynnyri eli 25 tynnyriä. Tällä kertaa mahtoi pari venekuntaa maksaa kumpikin tynnyrin tai venekuntia lienee ollut kaksi enemmän eli yhteensä 50, sillä muuten ei saada veroksi 25 tynnyriä.

Vuoden 1562 yhteisessä Kyminkartanon, Säkijärven, Virolahden, Vehkalahden ja Pyhtään pitäjät ynnä Elimäen neljänneksen käsittävässä tilissä ilmoitetaan edelleen kannetun kolmessa ensin mainitussa pitäjässä joka nuotta- tai verkkoveneestä syksyllä $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja, mutta kevätkalastuksesta krampesillä joka kuudes kimppu saaliista. Kevätkalastukseen käytettyjä veneitä oli sinä vuonna 122 ja krampesillä saatiin verona 729 kimpua. Kun tämä määrä oli kuudes osa saaliista, oli siis koko kevään sillinsaanti 4,374 kimpua. Mutta sangen vähän luultavaa on, niinkuin jo mainitsimme, että hallituksen edustajat saivat veronkantoansa varten tarkan tiedon kalasaaliista. Päinvastoin on otaksuttavaa, että siitä suuri osa salattiin.

Hailia kannettiin Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjissä 127 venekunnalta (puoli tynnyriä kultakin) yhteensä

5 lästiä 3 1/2 tynnyriä. Pyhtäältä, josta haileja samalla tavalla osuuskalana kannettiin 13 veneeltä, ei ole tietoa veron määrästä. Sanotaan, vain »että vouti seuraavana vuonna saa siitä tiliä tehdä». Pyhtäältä on tässä tilissä yleensä sangen vähän tietoja.

Kyminkartanon ja edellämainittujen seurakuntain tilistä vuodelta 1563 huomaamme saadun osuusverona Virolahden, Vehkalahten ja Pyhtään pitäjistä 300:lta keväällä sillikalastuksella olleelta venekunnalta joka kuudes kimppu saaliista ja oli verosumma 3,613 1/2 kimppua. Tämän mukaan olisi koko saaliin pitänyt olla 21,681 kimppua, vaikka se kaiketi oli paljon suurempi. Sillin saanti tuntuu tällä kertaa perin runsaalta, kun ottaa huomioon, että kalarikas Säkijärven pitäjä siitä vuodesta alkaen oli Viipurin lääniin yhdistetty. Vähän myöhemmin sanotaan samassa tilissä, että krampesilliä oli varastossa 38 kimppua. Sen lisäksi Martti Knuutinpoika Säkijärven, Virolahden, Vehkalahten ja Pyhtään pitäjän vouti oli muun kalan ohella lähettänyt 45 kimppua krampesilliä sekä Kyminkartanon vouti Eerikki Olavinpoika 22 kimppua krampesilliä. Näistä sillimääristä oli ainakin edellinen jotakin jäännöstä edellisen vuoden kannosta, sillä eihän vuoden 1563 tili enää koskenut Säkijärveä vaan ainoastaan kolmea muuta edellä mainituista pitäjistä. Vuoden 1562 tili taas koski kaikkia näitä neljää pitäjää. Myöhempi erä oli kaiketi Kyminkartanon kalastuksen sillinsaalis. Vuotuisen veron yhteydessä ilmoitetaan saadun 26 kimppua krampesilliä, joka oli kruunun lampuotien sopimusveroa. Kun nämät kaikkiaan 131 kimppua käsittävät sillierät lisätään osuuskalan krampesilliin 3,613 1/2 kimppua, saamme tilin loppusumman silleistä nimittäin 3,744 1/2 kimppua krampesilliä.

Osuusverona kannettiin yhä haileja 1/2 tynnyriä venekunnalta ja saatiin niitä edellämainitusta kolmesta pitäjistä (Virolahti, Vehkalahti ja Pyhtää) yhteensä lästi eli 12 tynnyriä. Tästä tynnyrimäärästä päättäen venekuntain luku oli 24.¹

Seuraavassa taulukossa on nähtävänä sillin- ja hailinkalastuksesta Kyminkartanon läänissä verona saadut sillin- ja hailimäärät

¹ Suom. valt. ark. nid. 5205 (v. 1560), fol. siv. 20 v; nid. 3213 (v. 1561), fol. siv. 56; nid. 5226 (v. 1561), fol. siv. 15 v. ja 37; nid. 5242 (v. 1562), fol. siv. 37; nid. 3240 (v. 1563), fol. siv. 24, 30 v. ja 57.

ynnä kalastamassa olleet venekunnat vuosina 1556—1563. Tämä koskee aikaa, jonka alkupuolella määräykset sillin kannosta osuuskalana vaihtelivat.

Vuosi	Sillejä		Haileja	
	Venekuntia	Verona saatu silliä	Venekunta	Verona saatu hailia
1556	312	2527 kimpmaa	335	278 $\frac{1}{2}$ ¹ tynnyriä
1557	rästinä kann.	4030 $\frac{1}{2}$ »	—	—
1557	265 ²	2835 ² »	—	232 $\frac{3}{4}$ ³ tynnyriä
1558	247 ²	2967 $\frac{1}{2}$ ² »	199	100 $\frac{1}{2}$ »
1559	367 ²	2593 ² »	189	93 tynn. 3 nel.
1559	muulla tavoin saatuja	732 $\frac{1}{2}$ »	—	—
1560	—	140 »	74	37 tynnyriä
1560	muulla tavoin saatuja	69 »	—	—
1561	48	472 $\frac{1}{2}$ »	48	25 tynnyriä
1562	122	729 »	127	63 $\frac{1}{2}$ »
1563	300	3613 $\frac{1}{2}$ »	24	12 »

Niinkuin tästä luettelosta selvemmin kuin edellisestä esityksestä huomaamme, oli sillin saanti sangen suuri vuosina 1556—1559. Mutta sen jälkeen se vuosina 1560 ja 1561 oli jotensakin vähäinen kohotakseen jo tuntuvan puoleisesti vuonna 1562. Mutta vuonna 1563 se kasvoi suuremmaksi kuin koskaan ennen huolimatta siitä, ettei Säkkijärven pitäjä enää lääniin kuulunut.

Hailin saanti verona oli 1556 ja 1557 sangen suuri, mutta kahtena seuraavana vuonna vielä kohtalainen. Sen jälkeen se oli taas aika pieni laskien vuonna 1563, jolloin sillinsaanti oli suurin, vain 12 tynnyriksi. Jonkun verran poikkeeva tästä las-

¹ Summat ovat tileissä lästeinä ilmoitetut, mutta olen ne muuttanut tynnyreiksi laskien 12 tynnyriä lästiin.

² Vuosina 1557, 1558 ja 1559 sillikalastuksella olleista veneistä oli v:nna 1557 37, v:nna 1558 34 ja v:nna 1559 59 pyhtää- ja kymiläisten omistamia. Sillikimppusummissa on taas vuonna 1557 146, vuonna 1558 92 ja 1559 177 kimpmaa pyhtää- ja kymiläisten maksamia. Vuoden 1559 jälkeen ei enää mainita Pyhtäältä ja Kymistä tullutta osuus-silliveroa vuosina 1560—1562, mutta vuosina 1563—1567 sitä jälleen kannettiin Pyhtään hallintopitäjästä.

³ Tässä summassa on kaksi tynnyriä ja nelikko pyhtää- ja kymiläisten maksamia haileja. Muina vuosina ei tilityksessä näistä seurakunnista osuuskalana suoritettuja haileja mainita.

kusuunnasta oli vuosi 1562, jolloin verona saatiin $63\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja.

Vuonna 1564 kannettiin edelleen nuo kruunun lampuotien sopimusveroon kuuluvat 26 kimppua krampesilliä, jotka nähtävästi saatiin Pyhtään ja Virolahden pitäjistä, koska tämä lampuotivero koski niitä. Osuussilliveroa suoritettiin edelleen kevätkalastuksesta Virolahden, Vehkalahden ja Pyhtään pitäjissä, mutta uudella tavalla, sillä nyt vaadittiin 6 kimppua venekunnalta. Nähtävästi oli vanha kantotapa huomattu epävarmaksi. Kun nyt puheenalaisena vuonna 1564 venekuntia oli 263, olisi pitänyt verona tulla 1578 kimppua krampesilliä, mutta saatiinkin $1581\frac{1}{2}$. Näyttää siis siltä, kuin olisi jo mainittujen venekuntien ohella ollut joku lisäksi, joka suoritti $3\frac{1}{2}$ kimppua krampesilliä. Haileja, joita edelleen pyydettiin syksyllä ja suoritettiin $\frac{1}{2}$ tynnyriä venekunnalta, saatiin verona vain 2 tynnyriä. Venekuntia oli siten hailin kalastuksella ollut ainoastaan 4. Sen saanti näyttää sinä vuonna sillin saantiin verrattuna todellakin mitättömän pieneltä.

Vuonna 1565 säilyi edelleen tuo lampuotien sopimusveroon kuuluva 26 krampesillikimppun kanto. Osuusverona saatiin taas krampesilliä kolmesta edellämainitusta pitäjästä vähän vähemmän kuin edellisenä vuonna, nimittäin 1,464 kimppua 244 venekunnalta. Siten suoritettiin entiseen tapaan kevätkalastuksesta täsmälleen 6 kimppua venekunnalta. Suolakalaa, kaikei pääasiallisesti haileja, saatiin 1565 tuntuvasti enemmän kuin edellisenä vuonna nimittäin laskien $\frac{1}{2}$ tynnyrin mukaan venekunnalta 1 lästi 1 tynnyri 3 nelikkoa eli 13 tynnyriä 3 nelikkoa. Kun venekuntien luku oli 27, osottaisi se kannon tuottaneen $13\frac{1}{2}$ tynnyriä eli lästin ja $1\frac{1}{2}$ tynnyriä. Mistä yksi nelikko oli tullut liikaa, ei tilissä ilmoiteta.

Vuosina 1566 ja 1567 oli jo sillimaksua suorittavista lampuotitaloista muutamia läänitetty yksityisille, jonka tähden kannetun sopimuskrampesillin määrä aleni 1566 21:ksi ja 1567 22 kimpuksi. Osuusverona saatiin edellämainituista Virolahden, Vehkalahden ja Pyhtään pitäjistä sen sijaan näinä vuosina krampesilliä hyvin runsaasti nimittäin laskien 6 kimppua venekunnalta 1566 460 venekunnalta 2,760 kimppua ja 1567 386 venekunnalta 2,316 kimppua. Suolakalaa, nähtävästi haileja, saatiin mainituista pi-

täjästä 1566 64 venekunnalta 32 tynnyriä ja 1567 56 venekunnalta 28 tynnyriä laskien $\frac{1}{2}$ tynnyriä venekunnalta. Yhä edelleen oli sillien saantiaika keväällä ja hailien syksyllä. Vuodelta 1567 on erityisesti huomattava, että Kyminkartanon omat rengit olivat yhdellä verkolla ja nuotilla saaneet erilaista kalaa muun muassa 9 tynnyriä haileja ja 4 tynnyriä $1\frac{1}{2}$ nelikkoa silliä. Koska tätä silliä ei nimitetä krampesilliksi, oli se luultavasti suolattua eikä kuivatettua silliä.¹

Vuonna 1568 oli lampuodeilta sopimusverona saatu sillimäärä läänitysten johdosta niinkuin 1567 vähentynyt 22 kimppuun. Ostusverona keväällä saatu krampesillimäärä, joka tuli vain Virolahdelta ja Vehkalahdelta, oli sen sijaan paljon pienempi kuin kahtena edellisenä vuonna nimittäin laskien 6 kimppua venekuntaa kohti 127 venekunnalta 762 kimppua krampesilliä. Suolakalaa, kaiketi haileja, saatiin osuuskalan kannossa syksyllä 65 venekunnalta 2 lästiä $8\frac{1}{2}$ tynnyriä yhä edelleen $\frac{1}{2}$ tynnyrin mukaan venekunnalta. Pyhtäältä ei siis enää osuuskalaa kannettu, vaikka tilit edelleen sitä koskivat.

Vuodelta 1569 ei ole Kyminkartanon läänistä tallella tiliä, joten tässä esityksessä on siirryttävä 1570-luvulle. Vuonna 1570 oli lampuotien sopimusverona suorittama sillivero lisääntyväin läänitysten kautta laskenut entistä enemmän nimittäin 26:sta kimpusta 18 kimppuun. Osuuskalana saatiin taas Vehkalahdelta ja Virolahdelta laskien 6 kimppua venekunnalta 87 venekunnalta 522 kimppua krampesilliä. Suolakalan saanti osuusverona näistä kahdesta pitäjistä ei sillin saannin vähenemisestä ollut kasvanut, vaan vähentynyt vuoden 1568 jälkeen ollen 1570 24 venekunnan vero 12 tynnyriä, edelleen $\frac{1}{2}$ tynnyrin mukaan venekunnalta.

Vuonna 1571 oli lampuotien 26 kimppua käsittävästä sopimusverosta jäänyt valtiolle yksi kimppu enemmän kuin edellisenä vuonna nimittäin 19 kimppua krampesilliä. Tilissä on tämä sopimusvero ilmoitettu saaduksi Virolahden, Vehkalahti ja Pyhtään pitäjistä. Tässä on varmaankin Vehkalahti tullut liikaa, sillä muissa tileissä ei sitä mainita sopimusveron yhteydessä.

¹ Suom. valt. ark. nid. 3299 (v. 1564), fol. 23 v., 35 ja 37; nid. 3274 (v. 1565), fol. 28 ja 45; nid. 3285 (v. 1566), fol. 20 v. ja 40; nid. 3295 (v. 1567), fol. 10 v., 20, 25 ja 26 v.

Osuuskalana maksettiin entiseen tapaan Virolahdelta ja Vehkalahdelta 81 venekunnalta, kuuden kimpun mukaan kultakin, 486 kimppua krampesilliä. kevätkalastuksesta sekä syyskalastuksesta 6 tynnyriä suolakalaa 12 venekunnalta $\frac{1}{2}$ tynnyrin mukaan kultakin.¹

Taulukkoon sovitettuina ovat tiedot silli- ja suolakalaosuusverosta vuosina 1564—1571 seuraavat:

Vuosi	Sillejä		Haileja eli suolakalaa	
	Venekuntia	Verona saatu silliä	Venekuntia	Verona saatu haileja
1564	263	1581 $\frac{1}{2}$	4	2 tynn.
1565	244	1464	27	13 $\frac{3}{4}$ »
1566	460	2760	64	32 »
1567	386	2316	56	28 »
1568	127	762	65	32 $\frac{1}{2}$ »
1570	87	522	24	12 »
1571	81	486	12	6 »

Niinkuin tästä taulukosta huomaamme, on sillivero koko suuri vuoteen 1567 saakka ja vuosien 1566 ja 1567 määrät sangen loistavat. Vuonna 1568 taas sillivero tuntuvasti vähenee, mikä kaiketi osaksi johtui siitä, ettei osuuskalaa enää kannettu Pyhtäältä, ja vähenemistä jatkuu kahtena seuraavana vuonna. Suolakala- eli hailivero on yleensä varsinkin vuosina 1564 ja 1571 pienenneläinen verrattuna aikaisempiin vuosiin. Muihin verrattuina ovat tässä suhteessa vuodet 1566, 1567 ja 1568 poikkeuksellisen parempia.

Vuonna 1572 ilmenee se poikkeus lääniin luettujen pitäjän suhteen, että Virolahti on jätetty pois siirtyen Viipurin lääniin ja sijaan on tullut Pernajan pitäjä Porvoon läänistä. Vuoden tilin mukaan saatiin lampuotien sopimusveroon uuden pitäjätalouden mukaan alkuaan kuuluvasta 22 kimpusta kannetuksi kruunulle krampesilliä 14 kimppua talojen läänittämisen joh-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3304 (v. 1568), fol. 22 v., 36 ja 42; nid. 5342 (v. 1570), fol. 19, 33 v. ja 38; nid. 5355 (v. 1571), fol. 18, 36 ja 40.

dosta.¹ Osuuskalaverona kevätkalastuksesta tuli 122 venekunnalta 732 kimppeä krampesilliä 6 kimpun mukaan venekunnalta sekä suolakalaa syyskalastuksesta 23 venekunnalta, $\frac{1}{2}$ tynnyrin mukaan kultakin, $11\frac{1}{2}$ tynnyriä. Osuus kalan kanto rajoittui nyt vain Vehkalahteen, kun Virolahtea ei ollut mukana.²

Vuosi 1573 on edelleen poikkeuksellinen, koska se koskee Pernajan, Pyhtään ja Vehkalahden pitäjiä ynnä Elimäen neljänestä. Lamputien sopimuskalaverosta Pyhtään pitäjässä, jonka krampesillin summan piti olla 22 kimppeä, jäi valtiolle vain 10 kimppeä edellä mainitusta syystä. Osuus kalana saatiin vaatien edelleen venekunnalta 6 kimppeä yhteensä 368 kimppeä. Venekuntain lukua ei tilissä ilmoiteta, mutta nyt mainitun veronkantomääräyksen mukaan niitä olisi pitänyt olla 61 täyden kimpumäärän suorittaneita sekä yksi, jolta oli kannettu vain kaksi kimppeä krampesilliä. Suolakalaa ei sinä vuonna osuusverona tuotu Kyminkartanoon, sillä Antti Niilonpojan sanotaan kantaneen sen talonpojilta Viipurin linnaan. Määräykset sen kannosta näkyvät pysyneen entisellään. Vuoden 1573 osuus kalan kanto tuntuu edelleen koskeneen vain Vehkalahtea, Virolahden jäätyä pois. Vuonna 1574, jonka tili jälleen käsittää kaikki aikaisemmat pitäjät nimittäin Virolahden, Vehkalahden ja Pyhtään ynnä Elimäen neljänneksen, lankesi sopimusverossa siihen alkuperäisesti kuuluneista 26 sillikimpusta kruunulle 22 kimppeä.³ Osuus krampesilliä saatiin 559 kimppeä 93 venekunnalta, jotka olivat Vehkalahden ja Virolahden pitäjistä. Kun venekunnalta vaadittiin 6 kimppeä, oli tullut yksi kimppeä liikaa, jollei vielä yksi vene olisi aivan lyhyeltä kalastusajalta sitä suorittanut. Miten paljon haileja oli 1574 kannettu osuusverona, ei tästä tilistä ilmene, sillä samaten kuin edellisellä tilivuonna Antti Niilonpoika oli kantanut

¹ Niinkuin edellä (80 siv.) kerroimme, oli Virolahdella vain yksi silliä sopimusverona maksava talo Pajalahti, joka suoritti 4 kimppeä. Jällellä oli siten sen jäätyä pois 22 kimppeä entisestä 26 kimpusta krampesilliä.

² Suom. valt. ark. nid. 3336 (v. 1572), fol. 16 ja 43.

³ Tilissä sanotaan tässä paikassa, että oli jäänyt verolyhennyksen jälkeen 22 leiviskää, vaikka pääveron alkusummassa puhutaan 26 kimpusta ja verolyhennyksessä 4 kimpusta. Mutta luultavaa on, että kimppeä painoi leiviskän, niinkuin esimerkiksi monessa Uudenmaan tilissä sanotaan, jonka tähden todella voi vaihtaa kimppeä sana leiviskään.

ne Viipurin linnaa varten. Vuonna 1575, jonka tili käsittää saman hallinnollisen alueen kuin edellinen, oli sillinkalastuksella Vehkalahden ja Virolahden pitäjistä venekuntia 145, joilta kevätkalastuksesta saatiin 6 kimpun mukaan kultakin 870 kimppua krampesilliä. Kun tiedämme, että syksyllä harjoitetusta hallinkalastuksesta maksettiin $\frac{1}{2}$ tynnyriä venettä kohden ja verona suoritettiin 4 tynnyriä haileja, tuntuu siinä kalastuksessa olleen vain 8 venekuntaa. Sillinkalastus oli siten paljon tuottavampi. Vielä mainitaan tässä tilikirjassa usein puheena ollut sopimusverosilli, jonka kokonaissumma nyt niinkuin edellisenä vuonna oli 26 kimppua. Siitä poistettiin kuitenkin läänitysten tähden edelleen 4 kimppua, niin että kruunulle jäi 22 kimppua.

Seuraavan vuoden 1576 samain pitäjain tilissä ilmoitetaan niinkään sopimusverosillin kokonaissumma 26 kimppuiksi. Tästä määrästä poistettiin nyt edellämaitusta syystä 8 kimppua, joten valtion osalle tuli 18 kimppua. Neljänä seuraavana vuonna sopimusverosillin kruunulle lankeeva jäännös pysyi tässä kimppumäärässä ja väheni sen jälkeen vielä paljon pienemmäksi. Koska myöhemmin tulemme luomaan katsauksen sen kanton tämän vuoden jälkeen, jätämme selvittelyn siitä toistaiseksi.

Osuusverosilliä saatiin nytkin Vehkalahden ja Virolahden pitäjistä nimittäin 146 venekunnalta yhteensä 846 kimppua krampesilliä. Näyttää siltä, kuin venekunnat nyt olisivat tämän veron suorittaneet paremmin saamansa saaliin suuruuden kuin lukunsa mukaan, sillä kuuden kimpun mukaan venekunnalta olisi karttunut 876 kimppua. Mutta mahdollista on myöskin, että useat venekunnat olivat kalassa toisia lyhyemmän ajan ja sentähden suorittivat pienemmän veron.

Samaten kuin vuonna 1575 saatiin 1576 osuuskalaverona haileja vain 4 tynnyriä, joka voimassa olevan maksumääräyksen mukaan ilmoittaisi olleen haileja pyytämässä vain 8 venekuntaa.¹

Vuonna 1577 Virolahden ja Vehkalahden osuuskalaveron silli oli taas 477 kimppua ja sitä pyytämässä käyneet venekunnat 79 $\frac{1}{2}$. Sen jälkeen sillisaalis samaten kuin sitä pyytämään lähte-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3342 (v. 1573), fol. 19, 42 ja 44 v.; nid. 5398 (v. 1574), fol. 15 ja 32 v.; nid. 5411 (v. 1575), fol. 18 v. ja 36 v.; nid. 5424 (v. 1576), fol. 19 v. ja 31 v.

neitten venekuntain luku vähenevät vuosi vuodelta vuoteen 1581, jolloin sillisaalis kohosi 450 kimppuun ruveten siitä lähtien uudesta väheneeseen, niin että vuonna 1583 saatiin vain 252 kimppua, johon verokappalten vaihdon kautta tuli lisäksi 2 leiviskää 17 ¹/₇ naulaa krampesilliä. Kalastuksella olleitten veneitten lukua ei näinä vuosina mainita. Sillikimppujen luku tämän veron kannossa kohosi jälleen tuntuvasti vuonna 1584.

Suoritettujen krampesillikimppujen lukumäärä oli nimittäin silloin 504 ja venekuntain 84. Vuonna 1585 samat luvut taas paljon vähenevät, niin että sillikimppuja verona saatiin 438 ja venekuntain luku oli 73. Mutta seuraavana vuonna 1586 huomaamme uudelleen nopean nousun, sillä sillikimppuja ilmoitetaan olleen 846 ja venekuntia 141. Seuraavana vuonna 1587 sillimäärä kuitenkin kohta aleni aina 116 kimppuun. Venekuntain lukumäärää ei sen vuoden tilissä mainita.¹

Koska vuonna 1588 osuusverosilliä ruvettiin uudella tavalla kantamaan, on syytä valaista sitä aikaisemmin verona kannetun sillin ja hailin summia ja niitä kalastamassa käyneitten venekuntain lukua seuraavalla taulukolla. Siihen en ole ottanut tietoja vuosilta 1572, 1573 ja 1574, syystä, että ne ovat veroa maksavain pitäjain suhteen muista eroavia. Kahdesta ensinmainitusta tilistä puuttuu nimittäin Virolahti ja sijaan on tullut Pernaja. 1574 vuoden tilissä on kyllä jo Virolahti Pernajan sijasta, mutta siltä vuodelta puuttuu samaten kuin edelliseltä 1573 ilmoitus kannetusta osuushailista. Siten tulee taulukkomme käsittämään aikakauden 1575—1587.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5437 (v. 1577), fol. siv. 30, 31 ja 34 v.; nid. 5453 (v. 1578), fol. siv. 21 v., 32, 33 ja 36; nid. 5465 (v. 1579), fol. siv. 19 v. 30, 31 ja 34; nid. 3393 (v. 1580), fol. siv. 35 v.; nid. 5489 (v. 1581), fol. 33 v.; nid. 5504 (v. 1582), fol. 18 v. 33, 34 ja 37; nid. 5520 (v. 1583), fol. 2, 47 v. ja 68; nid. 5537 (v. 1584), fol. 15 ja 49 v.; nid. 5554 (v. 1585), fol. 30 v. ja 55; nid. 5570 (v. 1586), fol. 46 v. ja 49; nid. 5586 (v. 1587), fol. siv. 54 v.

Vuosi	Sillejä		Haileja	
	Venekuntia	Verona saatu sillia	Venekuntia	Verona saatu haileja
1575	145	870	8 *	4 tynn.
1576	146	846	8 *	4 »
1577	79 $\frac{1}{2}$ **	477	16	8 »
1578	73 $\frac{2}{3}$	442	22	11 »
1579	12 ***	370	24 *	12 »
1580	—	332	—	15 »
1581	—	450	32	16 »
1582	24 ***	303	—	11 t. 3 $\frac{1}{2}$ n.
1583	—	252	42	21 tynn.
1584	84	504	32	16 »
1585	73	438	44	22 »
1586	141	846	29	14 $\frac{1}{2}$ »
1587	—	116	—	17 »

Niinkuin tästä taulukosta huomaamme, menevät krampesillin summat vain vuosina 1575, 1576 ja 1586 yli 800 kimppua ja vuonna 1584 vähän yli 500. Muut summat ovat alle 500 ja viimeisen vuoden 1587 summa vain 116 kimppua. Hailimäärät ovat sangen pieniä nimittäin 4 tynnyriä kahtena ensimmäisenä vuonna ja vain kaksi kertaa vuosina 1583 ja 1585 hailivero nousee yli 20 tynnyrin.

Vuosien 1583—1586 tileissä on tietoja myöskin Kyminkartanon kalastuksella saadusta sillistä. Sitä näkyy pyydetyn nuotalla, sillä sen ohella tileissä mainittu vata oli vuoden 1585 ja muutamain muitten tilien mukaan tarkoitettu kuoreitten kalastukseen. Nyt mainittua sillia saatiin 1583 7 kimppua, 1584 16 kimppua ja 1585 47 kimppua. Mutta vuodelta 1586 on sillistä, kuoreista ja

* Tällä merkillä merkityjä summia ei ole tileissä, vaan ne on saatu ottamalla kahdenkertaiseksi hailitynnyrien summa.

** Niinkuin aikaisemmin olemme selittäneet, tarkoittavat nämät murtoluvut, että joku venekunta on ollut sillinkalastuksella vain murtoluvun ilmoittaman osan kalastuskautta.

*** Nämät kaksi veneitten summaa (vv. 1579 ja 1592) ovat ilmeisesti tiliin väärin merkityjä.

särjistä yhteinen summa 22 kimppua, joten ei siltä saa erikseen pyydettyjen sillien summaa.

Vuonna 1588 alkaa jälleen muutos osuussillin kannossa. Siirryttiin uudelleen jo hylättyyn tapaan vaatia määrätty osa kalastuksen saaliista tällä kertaa joka neljäs kimppu. Sen sijaan on hailin kanto entisellään, niin että kannettiin $\frac{1}{2}$ tynnyriä venekunnalta. Kantaen krampesillia uudella tavalla saatiin 1588 usein mainituista pitäjistä 197 kimppua. Sen jälkeen osuuskalaa koskeva sillivero jälleen kohosi vuonna 1589 749 kimpuksi, mutta laski uudelleen vuonna 1590 melkein samaksi kuin vuonna 1588 eli 199 kimpuksi krampesillia. Vuonna 1591 on uusi nousu 410 kimppuun silliä, jonka jälkeen summa vuonna 1592 laskee 380 kimppuun noustaksensa 1593 400 kimppuun. Siihen tuli vielä verokappalten vaihdon kautta toisiin lisää 395 kimppua, joten vuoden summa kohosi 795 kimppuun. Sen jälkeen sillimäärä on kolmen vuoden kuluessa 200 ja 300 kimpun välillä (v. 1594 266, v. 1595: 212 ja v. 1596 238 kimppua). Kuitenkin on muistettava, että vuonna 1595 verokappalten vaihdon kautta saatiin lisää 10 kimppua krampesillia, joten lopullinen kruunulle tullut määrä tätä kalaa oli 222 kimppua. Osuussilliveron väheneminen saavuttaa lopulta huippunsa vuonna 1597 ollen silloin 4 kimppua 10 leiviskää. Vuonna 1598 se on taas 320 kimppua ja pysyi sitten 300 yläpuolella vuoteen 1601, jolloin se on 300 kimppua. Siihen tuli vielä verokappalten vaihdon kautta lisäksi 30 kimppua. Sen jälkeen osuusveron silli uudelleen vähenee vuonna 1602 195 kimpuksi, vaikka verokappalten vaihdon kautta tuli 64 kimppua lisää, joten saadun sillin summa kasvaa 259 kimpuksi. Vuonna 1603 on verona kannetun krampesillin summa taas 250 kimppua, johon verokappalten vaihdon kautta tuli lisäksi 7 kimppua. Vuonna 1604 mainitaan vielä osuuskalavero tilikirjassa, mutta saatuja kalasummiä ei ole siihen merkitty. Sen jälkeen se tileistä katoa.

Osuuskalaveron ohella näemme koko nyt puheena olleella ajalla edelleen lampuotien sopimusverossa Virolahden ja Pyhtään pitäjistä nuo säännölliset 26 kimppua krampesillia, joista suurin osa, joskus kaikki, lyhennetään veronmaksusta koska enimmäkseen niitä suorittavista taloista olivat läänitettyt. Niin ei kruunulle vv. 1598 ja 1599 jäänyt mitään ja useina näistä viimeisistä vuosista

se sai vain 4 kimppeä. Tämä sillivero jäi vielä osuuskalaveron lakattua voimaan.¹

Myöskin Kyminkartanon kalastuksesta on tileissä tältä ajanjaksolta muutamalta vuodelta tietoja nuotalla saadusta sillistä. Siten ilmoitetaan vuoden 1588 saalis krampesillinä 12 kimpuksi, vuoden 1589 13 kimpuksi, vuoden 1590 16 ja seuraavan vuoden 1591 24 kimpuksi. Uudelleen tapaamme näitä tietoja tämän kartanon sillinsaaliista krampesilliksi kuivattuna vuodesta 1599 alkaen. V. 1599 oli saalis 30 leiviskää, vuonna 1602 taas 49 leiviskää 8 naulaa sekä 1603 15 leiviskää 12 naulaa.

Osuuskalaverona kannetusta hailista en vuoden 1576 jälkeen ole puhunut, koska sitä nyt puheena olevalla ajanjaksolla karttui sangen vähän ja sen kantotapa, niinkuin mainittiin, oli entiselään. Sen lisäksi hailin summat eri vuosilta tulevat näkyviin tätä aikaa koskevasta taulukosta.

Osuuskalaveron kannon lopettaminen oli ehkä yhteydessä uuden maassamme toimitetun verollepannon kanssa, joka tapahtui Kaarle IX hallitusaikana. Suomessa hän aloitti sen voutisääntönsä julkaisemisella vuonna 1602 ja se jatkui vuoteen 1609 asti. Useita vanhoja veroja yhdistettiin silloin niinkutsuttuun vuotuiseseen veroon ja veronkanto eri osissa maattamme tehtiin enemmän yhdenmukaiseksi.

Että osuuskalaveron lakattuakin Kyminkartanon läänissä saatiin sillejä, näemme paitse sillimaksusta lampuotien yhä säilyvässä sopimusverossa,² myöskin Kyminkartanon kalastuksesta.

¹ Suom. valt. ark. nid. 3439 (v. 1588), fol. siv. 38 v.; nid. 5615 (v. 1889), fol. siv. 16, 40, 41, 43 v. ja 70; nid. 5630 (v. 1590), fol. siv. 19, 45, 46, 49 ja 83; nid. 5645 (v. 1591), fol. siv. 15 v., 36 ja 70; nid. 5672 (v. 1593), fol. siv. 42 v. 44 v. ja 46 v.; nid. 5689 (v. 1594), fol. siv. 14 ja 46 v.; nid. 5706 (v. 1595), fol. siv. 46, 49 v. ja 51; nid. 5724, (v. 1596), fol. siv. 14 v., 42 ja 45; nid. 5739 (v. 1597), fol. siv. 45 v., 46 ja 48 v.; nid. 5754 (v. 1598), fol. 10 v., 23 ja 25; nid. 3483 (v. 1599) fol. siv. 9 ja 23 v.; nid. 3492 (v. 1600), fol. siv. 15 ja 33 v.; nid. 3499 (1601), fol. siv. 13, 28 ja 37 v.; nid. 5809 (v. 1602), fol. siv. 25, 27 ja 38; nid. 5822 (v. 1603), fol. 10 v. 27 v. 29, 30 ja 44; nid. 3516. (v. 1604), fol. siv. 8 v., 21 ja 23.

² Siitä tulemme enemmän puhumaan siirtyessämme laajemmin kuvaamaan oloja 1600-luvulla.

Siellä saatiin nimittäin vuonna 1608 nuotalla muun kalan ohella 129 kimppua krampesillia.¹

Siitä, missä määrin saatiin eri vuosina sillejä ja haileja alkaen vuodesta 1588 ja jatkuen vuoteen 1603, jolloin osuussillin summat tileissä loppuvat, olen laatinut seuraavan alempana tavattavan tilaston. Tähän tilastotaulukkoon en ole ottanut kalastuksella olleita venekuntia, koska niitä ei kaikissa tileissä ole. Miten paljon kumpaakin kalaa verona venekunnilta oli vaadittu, olen jättänyt merkitsemättä, koska se edellisestä esityksestä käy tarkalleen selville.

Vuosi	Sillejä	Silakoita
	Verona saatu silliä	Verona saatu haileja
1588	197 kimppua	29 ¹ / ₂ tynnyriä
1589	749 »	16 » 2 nel.
1590	199 »	7 ¹ / ₂ »
1591	410 »	8 »
1592	380 »	8 ¹ / ₂ »
1593	400 »	6 tynn. 7 leiv. 3 naul.
1594	266 »	7 tynnyriä
1595	212 »	7 »
1596	238 »	8 »
1597	4 » 10 leiv.	4 »
1598	320 »	8 »
1599	305 »	6 »
1600	346 »	—
1601	300 »	4 tynnyriä
1602	195 »	3 ¹ / ₂ »
1603	250 »	—

Niinkuin jo mainittiin, vaadittiin tällä nyt puheena olevalla ajanjaksolla venekunnalta joka neljäs kimppu saaliista. Se oli tuntuva veronkorotus verrattuna siihen, mitä aikaisemmin tätä kantotapaa noudattaen oli venekunnilta vaadittu. Edellisestähän

¹ Melander, Suomen ynnä Käkisalmen läänin ja Inkerin veroista, 3 siv. (Historiallinen Arkisto XIV osa); Suom. valt. ark. nid. 3885 (v. 1608), fol. 39.

olemme nähneet, että pyhtääläisiltä oli vuonna 1557 vaadittu silliveroa eri tavalla. Toisilta oli kannettu 8, toisilta vain 2 kimppeä krampesillia venekunnalta. Seuraavana vuonna 1558 oli saman pitäjän kalastajilta kannettu toisessa kalastuspai-kassa 2, toisessa taas 4 kimppeä venekunnalta. Mutta vuonna 1559 oli tässä kohden pyhtääläisten suhteen tasoitus tapah-tunut, niin että joka venekunnalta vaadittiin 3 kimppeä krampesillia.

Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjässä oli taas alussa osuusveromaksu isonlainen. Kannettiin nimittäin vuonna 1557 10 tai 11 kimppeä silliä venekunnalta. Seuraavina vuosina 1558 ja 1559 vaadittiin edellämmainituissa kolmessa pitäjässä tätä veroa joka kahdeksas kimppeä saaliista. Vuodesta 1560 alkaen kannettiin taas tätä veroa edellämmainituista kolmesta pitäjistä vuoteen 1563 joka kuudes krampesillikimppu.¹ Vuosina 1564—1587 oli sama vero taas kuusi kimppeä silliä venekunnalta muut-tuen, niinkuin sanoimme, vuonna 1588 joka neljänneksi kimpuksi kalastajain saaliista. Mutta huolimatta tästä veron lisäyksestä aina neljanteen osaan saaliista vuonna 1588, on sen kautta kruu-nulle langennut sillimäärä yleensä heikonpuoleinen, vaikka se ajottaisin vähän kohoo.

Niiden neljän ajanjakson kuluessa, joita edellisessä olemme erikseen käsitelleet, näemme silliveron asteittaisen vähenemisen. Parhaimmat tulokset ovat ajanjaksolta 1556—1563, vaikka silloin yleensä verona vaadittiin vain pieni osa saaliista. Lähelle sitä kohoo seuraava ajanjakso 1564—1571, mutta sen ja sitä seuraa-van ajanjakson välillä on jo suurempi ero. Huonoimmat tulokset kaikista osoittaa viimeinen ajanjakso 1588—1603, vaikka ero sen ja kolmannen jakson välillä ei ole perin suuri. Huomioon on otettava, että toisella ajanjaksolla puuttuu silliä suorittavain pitäjain joukosta Säkkijärvi, mutta Pyhtää on taas mukana alkupuolen tätä jaksoa. Kolmannella ajanjaksolla ei enää ole osuuskalan kantoa Pyhtäältä, joka seikka kaikei vähän vaikutti kahteen myöhempään ajanjaksoon. Mutta ottaen huomioon mak-

¹ Vuodesta 1563 vuoteen 1567 sanotaan tileissä krampesillia kan-netun Pyhtään pitäjistä, mutta sieltä saadut sillimäärät taisivat olla jokseenkin pienet.

savain pitäjain vähenemisen on sittenkin myönnettävä, että sillinsaanti ehdottomasti oli vähentynyt.

Hailin kannossa osuusverona ei niin paljon muutoksia kanto-tavassa tapahtunut kuin sillin suhteen. Pyhtäällä sitä kannettiin vuonna 1557 osuusverona nelikko venekunnalta. Sen jälkeen ei sieltä ole tietoa hailin kannosta tässä verossa. Mutta Säkki-järven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjissä sitä vuonna 1557 kannettiin tynnyri veneeltä ja vuodesta 1558 alkaen aina 1600-luvun alkupuolelle, niinkuin edellä olemme kertoneet, $\frac{1}{2}$ tynnyriä veneeltä.

Niiden saanti osuusverona oli Kyminkartanon läänissä pienlainen, mutta sekin väheni ajanjakso ajanjaksolta ja oli muutamina viimeisistä vuosista ylen pieni.

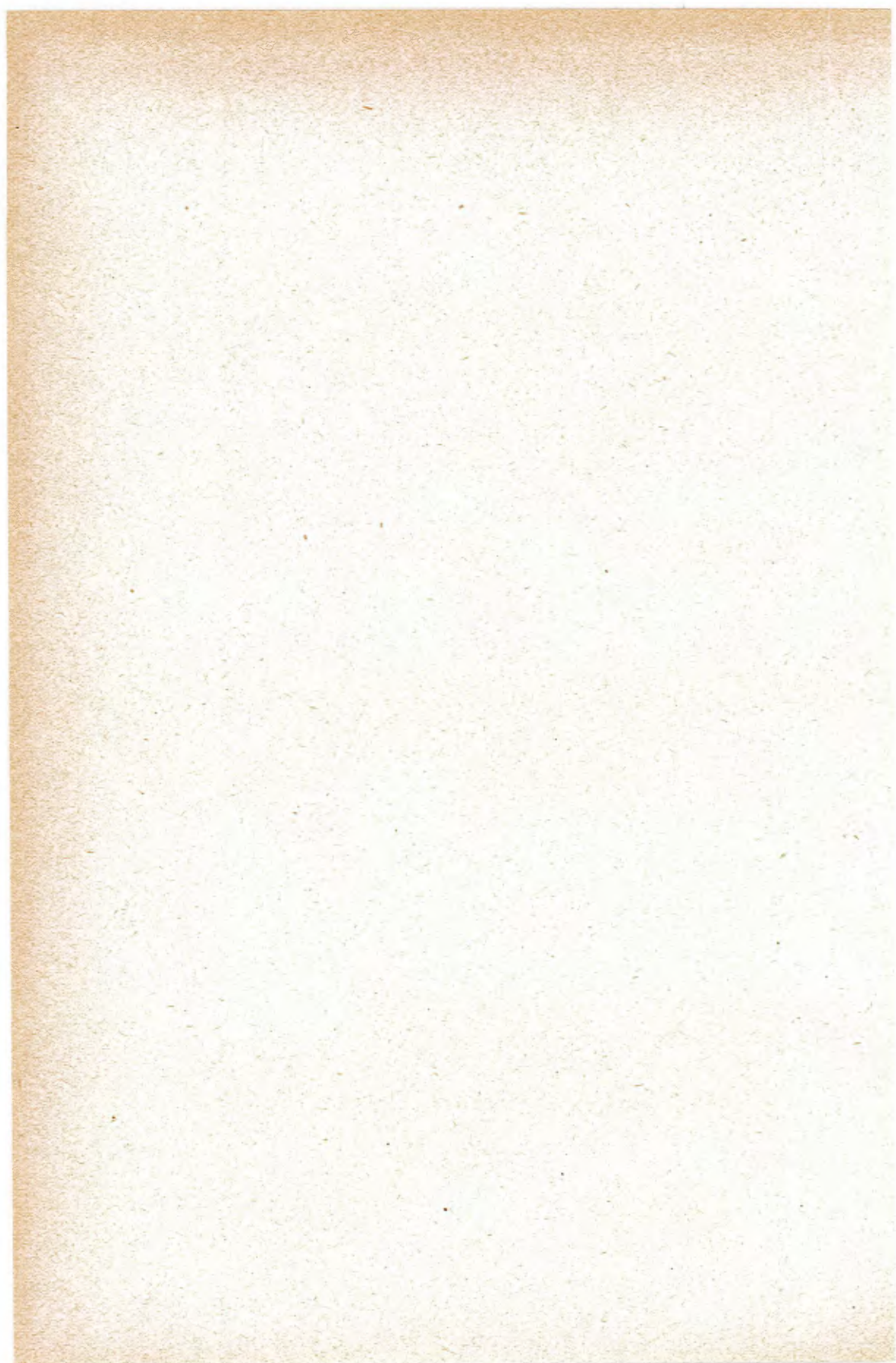
Edellä puheena olleen lampuotiveroon kuuluvan sillin suorittivat ainakin tilivuoden 1579 lampuotiluettelon mukaan Hinkebölen, Malmin ja Stockforsin tilat sekä kolme Kaunissaaren (Fagerön) taloa Pyhtäällä ynnä Pajulahden talo Vehkalahdella. Näistä taloista on Hinkeböle ja Malm eli nykyinen Malms Pyhtään Pörtön saaren pohjoisosassa, Malms pohjoisempana ja Hinkeböle eli oikeammin Hinkarböle siitä lounaiseen. Kaunissaari eli Pyttis-Fagerö on taas ulkona meressä Pörtöstä kaakkoon. Stockfors on Kymijoen erään sivuhaaran varrella Pyhtään kirkolta kaakkoon. Pajulahti on Virolahti nimisen lahden pohjukassa Virolahden pitäjässä. Stockforsin talolla oli varmaankin kalastuspaikka ulompana meren puolella, sillä Kymijokea myöten ei luonnollisesti silli pyrkinyt ylös.

Sillimäärät, jotka näistä taloista sopimusverona suoritettiin, olivat seuraavat. Hinkarböle maksoi 4, Malms 2, Stockfors 4, kolme Kaunissaaren taloa kukin 4, sekä Pajulahti 4 kimppeä eli yhteensä 26 kimppeä.¹ Näistä taloista läänitettiin useat yksityisille. Siten amiraali ja koko Suomen gubernaattoni Hannu Laurinpoika Björnram, Isnäsin herra, oli ainakin vuonna 1570

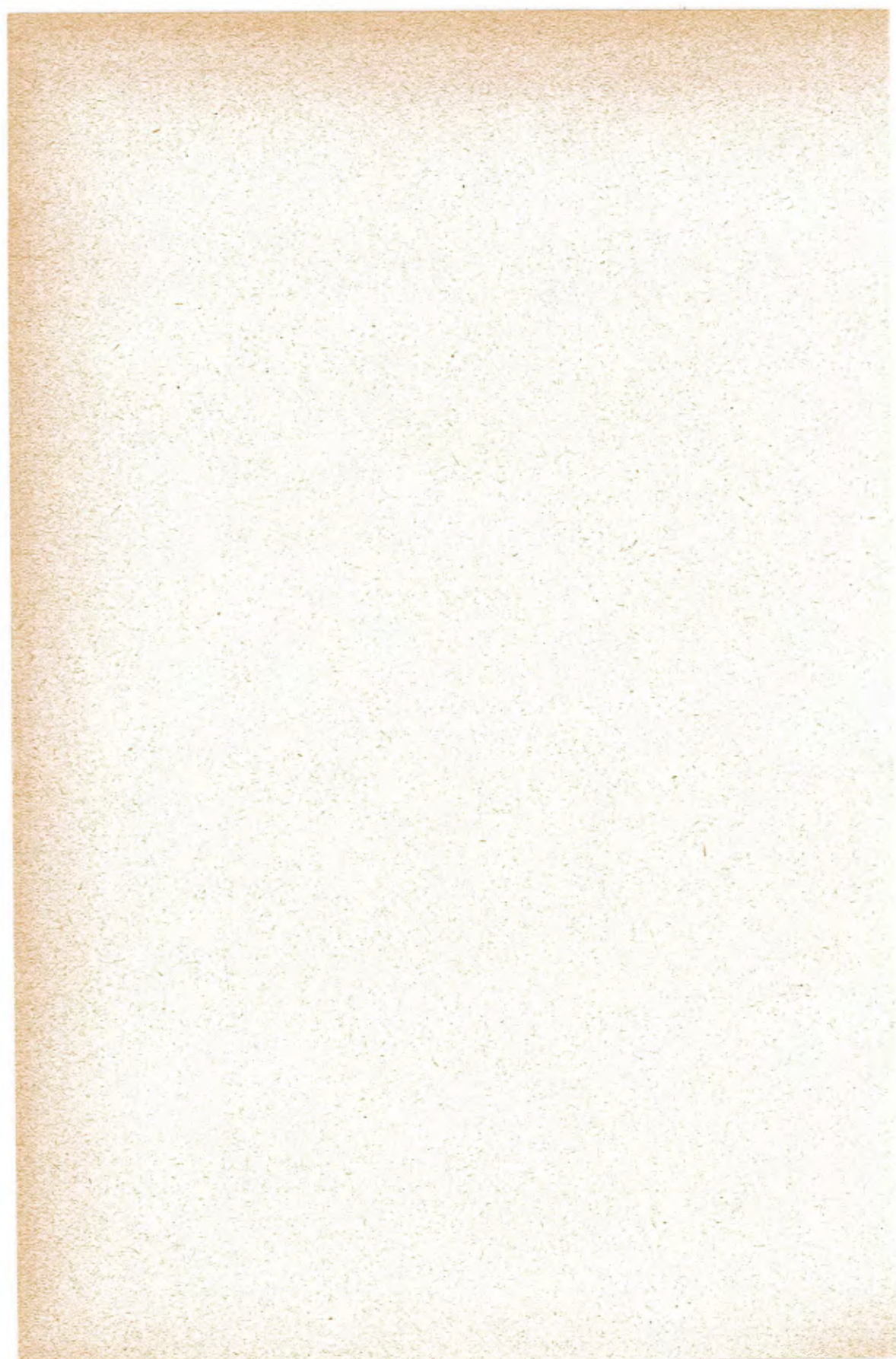
¹ S. v. ark. Kyminkartanon läänin maakirja 1579, nid. 5466, fol. 40, 42 v., 43 ja 43 v. — Tässä maakirjassa on erehdyksestä siirretty kaikki muut ylläpuheena olleista krampesillia maksavista lampuotituloista Virolahteen kuuluviksi päitse Kaunissaaren tilat, jotka luetaan Pyhtään pitäjään.

(ehkä jo 1569) saanut panttitilakseen Stockforsin talon Pyhtäältä. Hattulan kihlakunnan entisen voudin Kristoffer Mikkelinpoika Böllian leski sai Juhana III:lta vuonna 1584 Yrjö Boijelle luovuttamansa Kullan neljänneksen sijasta Tenholassa läänitykseksi Hinkarbölen Pyhtäällä. Mutta kun hän kuninkaalle valitti tämän talon riittämättömyyttä korvaukseksi Kullasta, soi kuningas hänelle vuonna 1588 lisäksi Malmsin talon Pyhtäällä. Stockfors annettiin Hannu Laurinpoika Björnramin kuoltua 1571 edelleen panttitalona hänen vävyilleen Martti Boijelle, Gennarbyn ja Isnäsin herralle, joka silloin palveli ratsumiehenä Lauri Torsteninpojan lipullisessa. Vuoden 1597 tilikirjassa ilmoitetaan, että Antti Boijen lipullisessa majoitusmestarina palvelevalle Martti Klaunpojalle (myöhemmin aateloitu Hästesko'ksi), Numlahden herralle, oli suotu osittain vahingonkorvaukseksi, osittain maksamattoman palkan sijasta läänitykseksi viisi kruunun lamputitaloa Virolahdella. Kun yksi niistä maksoi sopimusverona 4 kimppeä krampesilliä, oli se kieltämättä Pajulahti. Nämät talot olivat varmaankin aivan äskettäin annettuja, koska kruunu vielä vuonna 1595 oli kantanut Pajulahden veron. Edellä mainitut kolme silliveroa maksavaa lamputitaloa Kaunnissaarella Pyhtäällä olivat ainakin vuodesta 1595 alkaen autiona, joten kruunulle parina vuonna ei jäänyt mitään osuutta lamputien Kyminkartanon läänissä maksamista 26 kimpusta krampesilliä.¹

¹ Jolly Ramsay, *Fräsesläkter i Finland intill stora ofreden*, 30, 42, 64 ja 198 siv.; *Lagus, Finska adels gods och ätter*, 86 ja 87 siv.; S. v. a. Virolahden, Vehkalahten ja Pyhtään pitäjän ynnä Elimäen neljänneksen tilit 1568 (maakirja y. m.) nid. 3306, fol. 22, 26, 26 v. 27, 27 v.; 1570, nid. 5342, fol. 24 ja 24 v.; 1595, nid. 5706, fol. 27, 38; 40 ja 41; 1596, nid. 5724, fol. 28, 38, 40, 41 ja 42; 1597; nid. 5739, fol. 26, 36 v., 38, 40, 41 ja 42.

VI LUKU

Viipurin läänin sillivero ja sillin saanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

1550-luvulta on tästä läänistä tietoja verona kannetusta krampesillistä vuosi vuodelta aivan alusta alkaen. Tätä veroa, johon silli kuului, nimitettiin täälläkin niinkuin muualla merenrannikollamme osuusveroksi. On muistettava, että Viipurin lääni näihin aikoihin käsitti paitsi Viipurin pitäjää ja siihen hallinnollisesti yhdistettyä Koivistoa¹ myöskin Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjät. Vuoden 1550 tilissä sanotaan, että Viipurin linnan varastossa oli 2970 $\frac{1}{2}$ kimppua krampesilliä. Osuuskalana ulkosaarilta ja Koivistosta oli kannettu 1,200 krampesillikimppua. Sen lisäksi oli vaihtokaupassa saatu 5 punnasta 5 $\frac{1}{2}$ pannista rukiita 355 kimppua krampesilliä, joten loppusummaksi tuli 4525 $\frac{1}{2}$ kimppua. Nyt mainituilla ulkosaarilla tarkoitettiin ainakin myöhemmin Tytärsaarta, Lavansaarta ja Seiskaria. Vielä ilmoitetaan tilissä, että talonpojilta oli kannettu osuuskalana haileja 7 lästää 4 tynnyriä $\frac{1}{2}$ nelikkoa. Seuraavan vuoden 1551 tilissä sanotaan varastossa oleva sillimäärä 3,006 $\frac{1}{2}$ kimpuksi. Ulkosaarilta ja Koivistolta oli tällä kertaa kannettu vain 676 kimppua krampesilliä. Vaihdon kautta oli nytkin krampesilliä saatu, nimittäin lästistä 2 punnasta ja 5 pannista rukiita 890 krampesillikimppua. Niinkuin tilissä huomautetaan, oli vaihdossa panni rukiita tullut vastaamaan 10 sillikimppua. Edellä-

¹ Paitsi että Koivisto näihin aikoihin oli hallinnollisesti Viipurin pitäjään yhdistetty kuului se siihen myöskin kirkollisesti sen kappelina vuoteen 1575 asti. Kerran Koivistoa eräässä läänityskirjeessä Kustaa Vaasan hallitessa nimitetään pitäjäksi. (Akiander, Herdaminne för forna Viborgs nuvarande Borgä stift, 94 siv., Leinberg, Finlands territoriala församlingars namn, ålder etc. 116 siv.; Lagus, Finska adelns gods och ätter, 116 siv.)

mainittu ruismäärä oli nimittäin 89 panna. Krampesillin yhteissummaksi Viipurin linnassa tuli siten siltä vuodelta 4572 $\frac{1}{2}$ kimppeä. Niiden paino ilmoitetaan silloin sangen vähäiseksi. Sanotaan nimittäin kolmen kimpun painavan leiviskän, mikä on $6\frac{2}{3}$ naulaa kimpulta. Mutta varmaankin tässä on puhetta paikkakunnan painosta. Sinä vuonna ilmoitetaan sillin ohella osuuskaalana kannetun myöskin haileja ja kuoreita talonpojilta manitsematta, miltä seuduin niitä verona vaadittiin. Haileja ilmoitetaan silloin saadun $7\frac{1}{2}$ lästiiä 3 nelikkoa ja kuoreita taas 160 kimppeä.

Sillinsaanti osuusverona näkyy seuraavana vuonna 1552 vielä vähentyneen. Sitä sanotaan porvareilta ja talonpojilta linnan läheisyydessä osuuskaalana saadun krampesillinä 500 kimppeä. Mutta myöhemmin esiintyvät myöskin koivistolaiset ja ulkosaaristolaiset tämän sillimäärän maksajina. Varastossa ilmoitetaan sen ohella olevan 2922 $\frac{1}{2}$ kimppeä. Kun vielä oli ostettu $1\frac{1}{2}$ lästillä 2 pannilla rukiita 1,100 kimppeä krampesilliä, tuli kokonaissumma olemaan 4,522 $\frac{1}{2}$ kimppeä krampesilliä. Sillikimppu painoi myöskin tämän vuoden tilin mukaan $6\frac{2}{3}$ naulaa.

Muuten tavataan tässäkin tilityksessä osuusverosta muutamia muita kaloja, nimittäin haileja 6 lästiiä 11 tynnyriä, tuoretta kalaa 2 lästiiä 8 tynnyriä sekä (kuivia) kuoreita 732 $\frac{1}{2}$ kimppeä.¹

Osuuskaalaverosta sanotaan vuonna 1553, että sitä suorittivat porvarit ja talonpojat 107 veneeltä $\frac{1}{2}$ tynnyriä kultakin. Mutta ei edes hällimaksussa, joka muualla tavallisesti suoritettiin puolitynnyrillä veneeltä, saa tätä venelukua sopimaan yhteen suoritettun veromäärän kanssa. Haileja saatiin nimittäin 10 lästiiä 8 tynnyriä 3 nelikkoa eli 128 $\frac{3}{4}$ tynnyriä, joka vastaisi jo 257 $\frac{1}{2}$ venettä. Sen lisäksi tähän kantoon kuului tuoretta kalaa 3 lästiiä $1\frac{1}{2}$ nelikkoa eli 36 tynnyriä $1\frac{1}{2}$ nelikkoa, 444 kimppeä kuoreita ja 869 kimppeä krampesilliä, joita ei myöskään voi sovelluttaa veneitten lukuun. Tämän sillimäärän lisäksi oli varastossa 975 $\frac{1}{2}$ kimppeä ja vaihtokaupalla oli ostettu 1,881

¹ Suom. valt. ark. nid. 5027 (v. 1550), fol. 11 ja 12 v.; nid. 5036 (v. 1551), fol. 2 ja 16; nid. 5047 (v. 1552) fol. 3 ja 15; Leinberg, Finlands territoriala församlingars ålder etc. 116 siv.

kimppua krampesilliä, joten yhteissummaksi tuli 3,725 $\frac{1}{2}$ kimppua. Toisesta paikasta tiliä huomaamme, että porvarit, luultavasti Viipurin, olivat olleet Koiviston ja ulkosaarten talonpoikain mukana silliä pyytämässä, mutta mistä silliä saatiin, ei tästä tilistä ilmene. Kun siksi suuri sillimäärä kuin 1,881 kimppua saatiin vaihtokaupalla lisäksi, tuntuu sillisaanti olleen vuonna 1553 Viipurin puolella aika hyvä.

Osuuskalaverosta Viipurin läänistä vuodelta 1554 on aivan niinkuin vuoden 1552 tilissä ilmoitus, että sitä oli kannettu porvareilta ja talonpojilta linnan ympäristössä. Siihen lisätään nytkin, että sitä oli myös saatu ulkosaaristolaisilta ja koivistolaisilta. Krampesilliä oli tullut 1,084 kimppua, haileja 5 lästiä 8 $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja kuoreita 229 $\frac{1}{2}$ kimppua. Venekuntia oli 137 ja soveltuu niiden lukumäärä hailikalastukseen, koska edelleen sanotaan kannetun $\frac{1}{2}$ tynnyriä kalaa veneeltä.

Vuoden 1555 tilikirjassa sanotaan, niinkuin edellisenä vuonna, osuusveroa kannetun sekä talonpojilta ja porvareilta linnan ympäristössä että koivistolaisilta ja ulkosaaristolaisilta. Krampesilliä oli saatu joka neljäs niinuinuorakimppu (hvert fjerde bast)¹, yhteensä 1260 kimppua, haileja 8 lästiä 3 $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja kuoreita 245 kimppua. Kalastuksella olleitten veneitten luku ilmoitetaan tässä tilissä 199:ksi ja sanotaan kannetun kultakin veneeltä $\frac{1}{2}$ tynnyriä kalaa. Tämä soveltuu aivan saatuihin hailitynnyreihin, joita todella, laskien 12 tynnyriä lestiin, saatiin 99 $\frac{1}{2}$. Minkä perusteen mukaan kuoreita verona kannettiin, ei siis ilmene tilistä. Sillistä ilmoitetaan vielä, että varastossa oli 469 kimppua ja että oli 9 punnalla 1 pannilla rukiita ostettu 550 kimppua, joten kokonaissummaksi tuli 2,279 kimppua krampesilliä.²

Tästä kuuden vuoden ajanjaksosta 1550—1555 olen laatinut seuraavan taulukon sillin ja hailin kannosta osuusverona. Tässä verossa tavataan kyllä vuosina 1551—1555 myöskin kuoreita ja vuosina 1552 ynnä 1553 tuoretta kalaa, mutta kun niitä

¹ Olemme jo edellä (29 siv. 1 muist.) puhuessamme Porvoon läänin silliveron kannosta maininneet, että nuorat suureksi osaksi niinistä valmistettiin ja sillikimput arvatenkin niininauhoilla sidottiin kokoon.

² Suom. valt. ark. nid. 5059 (v. 1553), fol. 3—5; nid. 5073 (v. 1554), fol. 2.v.; nid. 5088 (v. 1555), fol. 3,24 v. ja 25.

ei aikaisemmin ole taulukkoihin otettu, on ne tälläkin kertaa jätetty pois. Myöskin venekunnat olen tähän taulukkoon sovit-
tanut, koska niiden lukumäärä on Kyminkartanon läänin taulu-
koissa ollut ja niistä on tileissä tiedot vuosilta 1553—1555.

Vuonna	Silliä	Haileja	Veneitä
1550	1200 kimpua	7 lästiä 4 tynnyriä $\frac{1}{2}$ nel.	
1551	676 »	7 $\frac{1}{2}$ lästiä 3 nelikkaa	
1552	500 »	6 lästiä 11 tynnyriä	
1553	869 »	10 lästiä 8 tynn. 3 nel.	107
1554	1084 »	5 lästiä 8 $\frac{1}{2}$ tynnyriä	137
1555	1260 »	8 lästiä 3 $\frac{1}{2}$ »	199

Niinkuin taulukosta huomaa, on sillin saanti vuosina 1550, 1554 ja 1555 aika suuri, mutta tuntuu hailin saanti myöskin sangen runsaalta, varsinkin vuonna 1553. Suhteet muistuttavat vähän sillin ja hailin kantoa Kyminkartanon läänissä, mutta vertailua haittaa paljon puute veneitä koskevista tiedoista. Niitten avulla Kyminkartanon läänissä arvostelimme, miten suuressa määrin väestö harjoitti näiden kahden kalan pyytämistä. Tämän yhtäläisyyden syynä näiden kahden läänin välillä on varmaankin se, että nyt puheenalaisina vuosina Viipurin lääniin vielä luettiin nuo vuodesta 1556 alkaen tästä läänistä erotetut Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjät.

Vuonna 1556, jolloin viimeainitut pitäjät jo kuuluivat Kyminkartanon lääniin, on kruunulle Viipurin läänistä langenneen krampesillin summa entistä paljon pienempi. Silliä tuottavista pitäjistä on nimittäin silloin jälellä vain Viipurin pitäjä ynnä siihen vielä hallinnollisesti ja kirkollisesti yhdistetty Koivisto, koska se oli Viipurin pitäjän kappeli. Sen lisäksi on muistettava, niinkuin jo kerroimme (79 siv.), että vuodesta 1556 alkaen ainakin neljä vuotta eteenpäin, jollei kauvemmin, paljon Viipurin läänin sillikalastajia suoritti osuuskalaveronsa Kyminkartanon läänissä. On mahdollista, ettei tämän asiantilan vallitessa Viipurin linnaan osuussilliveroa suoritettu monestakaan muusta kalastuspaikasta kuin suurten Suomen lahden saarten, Tyttärsaaren, Lavansaaren ja Seiskarin kalavesillä löytyvistä. Silliveron kokonaissumma onkin vuonna 1556 yhteensä vain 474 kimpua.

Siitä oli kannettu 324 kimppua 27 virolaisveneeltä, jotka olivat kalastaneet Tytärsaaren, Seiskarin ja Lavansaaren luona, nimitäin kultakin venekunnalta 12 kimppua.¹ 15 muulta, luultavasti suomalaiselta, venekunnalta oli vaadittu 10 kimppua kultakin eli yhteensä 150 kimppua. Seuraavana vuonna 1557 saatiin Viipurin pitäjältä, Koivisto siihen luettuna, osuuskalana 238 $\frac{1}{2}$ kimppua sekä niiltä, ehkä virolaisilta, jotka olivat kalastaneet Tytärsaaren ja Lavansaaren, luona, 201 kimppua krampesillia. Kun edelliseltä vuodelta oli varastossa 3 $\frac{1}{2}$ kimppua krampesillia, tuli loppusummaksi 443 kimppua. Vuoden 1558 Viipurin läänin tilissä sanotaan Viipurin pitäjän ynnä Koiviston talonpoikain suorittaneen kevätkalastuksesta verona 134 kimppua krampesillia. Sen lisäksi oli virolaisveneiltä vaadittu tämän kalan kalastuksesta veroa rahassa tai kalana. 24 virolaisvenekunnalta, jotka ilmoituksen mukaan eivät olleet mitään sillia saaneet, vaadittiin kalan sijasta rahamaksua 10 äyriä venekunnalta eli yhteensä 30 markkaa. Seitsemältä muulta virolaiselta venekunnalta, joilla oli parempi onni ollut ja saaneet sillia, vaadittiin verona 10 sekä lisäksi yhdeltä 6 kimppua eli yhteensä 76 kimppua krampesillia. Vielä oli pantu Lavansaaren, Seiskarin ja Tytärsaaren kalastajille kultakin saarelta erikseen suoritettavaksi sillivero, nimittäin Lavansaarelta 70, Tytärsaarelta 23 ja Seiskarista 4 kimppua krampesillia. Sillikimppujen yhteissumma on siis 307, mutta tilissä ilmoitetaan kannetun sillin määräksi 343 kimppua. Joko kuuluu tähän summaan joku edellisessä mainitsematta jäänyt sillimäärä tai tuli lisäksi varastossa löytyneitä sillikimppuja, joiden kautta summa kasvoi. Osuushailia kannettiin vuonna 1558 183 nuotalta syyskalastuksesta, samaten kuin 1555, $\frac{1}{2}$ tynnyriä nuotalta, joten saatiin 91 $\frac{1}{2}$ tynnyriä eli 7 lästiä 7 $\frac{1}{2}$ tynnyriä.²

Vuonna 1559 on Viipurin läänissä silliveron eli -tullin määrä taas kasvanut 625 kimpuksi krampesillia. Mutta seuraavina vuosina on se tuntuvasti pienempi ja vaihteli paljon eri vuosina. Siten

¹ Jo vuoden 1550 tilissä ilmoitetaan 51 Liivinmaan s. o. Viron venekunnan maksaneen kalastuksestaan Suomen puolella 74 markkaa 5 äyriä 18 penninkiä verona, mutta ei ole tietoa, pyysivätkö ne sillia. (Viipurin pitäjän tili 1550, nid. 5080, fol. 3. Suom. valt. ark.)

² Suom. valt. ark. nid. 5115 (v. 1556), siv. 7 v. ja 8; nid. 5133 (v. 1557), siv. 15; nid. 5157 (v. 1558) fol. 19, 19 v. ja 20.

kannettiin vuonna 1560 — 119, 1561 — 42, 1562 — 80, ja 1563 — 41 kimpua krampesillia. Siitä, kufka tämän silliveron eli -tullin suorittivat, on nyt mainittujen vuosien tilikirjoissa erilaisia tietoja. Vuonna 1559 sanotaan vain talonpoikain suorittaneen sen kalastuksestaan. Seuraavana vuonna ilmoitetaan 12 virolais-veneen suorittaneen silliveron. Oman maan kalastajista ei puhuta mitään. 1561 olivat Koiviston ja Tytärsaaren talonpojat suorittaneet mainitun silliveron sen mukaan, kuin heillä oli siihen varaa. 1562 olivat koivistolaiset ja neljän ulkosaaren asukkaat yhteisummana suorittaneet 80 kimpua krampesillia. Ulkosaarilla tarkoitetaan varmaankin Piispansaarta Koiviston pitäjässä ynnä Lavansaarta, Seiskaria ja Tytärsaarta. Tilikirjoissa ne nyt rupeavat käymään ulkosaarten nimellä. Niin on esimerkiksi asianlaita vuonna 1566. 1563 saatiin krampesillia verona vain kahdelta ulkosaarelta nimittäin Lavansaarelta, josta suoritettiin 30, ja Seiskarista, josta suoritus oli 11, siis yhteensä 41 kimpua.¹ On huomattava, että tämän vuoden tili jo koskee paitse Viipurin pitäjää ja siihen kuuluvaa Koivistoa myöskin Säkijärveä.²

Vuodesta 1564 alkaen krampesillivero kannettiin venekuntain mukaan, niin että säädetty kimpumäärä lankesi kunkin venekunnan suoritettavaksi. Saman vuoden Viipurin ja Säkijärven pitäjään sekä Koiviston ynnä ulkosaarten tilissä ilmoitetaan epävarmain (ovissa) kruunun saatavain selvityksessä kannetun 5 kimpua krampesillia joka Ristiniemen luona kalastaneelta venekunnalta. Kun venekuntia oli 10 tuli siten verosillia 50 kimpua. Nähtävästi oli sillinkalastus keväällä, koska samalla kertaa puheeksi tulevasta hallinkalastuksesta sanotaan, että se tapahtui syksyllä. Hallia saatiin vain perin vähän, nimittäin kaikkiaan 1 1/2 tynnyriä eli 3 nuotalta kultakin 1/2 tynnyriä.

Vuonna 1565 alkoi silliveron summa uudelleen kohota sekä suuremman maksun että lukuisampain venekuntain tähden. Vene-

¹ Tähän saakka tämä sillivero ei aina käy osuussillin nimellä, vaan kannettua silliä sanotaan myös tullikrampesilliksi, apukrampesilliksi y.m. Vasta vuodesta 1564 alkaen on sen säännöllisenä nimenä osuus-krampesilli.

² Suom. valt. ark. nid. 5177 (v. 1559), fol. siv. 37 v.; nid. 5203 (v. 1560), fol. siv. 14 ja 23; nid. 5222 (v. 1561), fol. siv. 34 ja 37; nid. 5239 (v. 1562), fol. siv. 39 ja 56 v.; nid. 5255 (v. 1563), fol. siv. 27 ja 39.

kunnalta vaadittiin nimittäin 10 kimppeä. Venekuntain luku taas oli kasvanut edelliseen vuoteen verrattuna kolmikertaiseksi eli 30:ksi, joten sillikimppuja tuli 300. Tähän kalastukseen otti, niinkuin mainitsimme, vuodesta 1563 alkaen osaa säkkipäijärveläisetkin. Säkkipäijärvi kuuluikin siitä vuodesta pysyväisesti Viipurin läänin. Koivistolaisia ei taas enää mainita sillin maksajina. Vuonna 1566 verosillin saanti vielä kasvoi, nimittäin 366 $\frac{1}{2}$ kimppuun. Venekuntia oli silloin 37, mutta yksi niistä ei kuitenkaan suorittanut säädettyä silliveroa, vaan ainoastaan 6 $\frac{1}{2}$ kimppua nähtävästi lyhyemmän kalastusajan johdosta.¹

Vuonna 1567 tuli äkinäinen muutos huonompaan päin silliveron kannossa kruunulle. Sillikalastuksella oli vain kaksi venekuntaa, jotka maksoivat joka kymmenennen kalan eli kimpun saaliistaan. Siten sillivero aleni 10 kimpuksi. Kun täällä nähtävästi luotettiin kalastajain ilmoitukseen saaliistaan, niinkuin Kyminkartanon läänissä tehtiin, ei nyt mainitun sillinsaaliin todenperäisyydelle voi paljonkaan arvoa antaa. Mutta seuraava vuosi 1568 toi taas mukanaan tuntuva nousu. Veneitten luku kasvoi ja kantotapa muuttui uudelleen 10 kimpuksi venettä kohti. Siten saatiin 28 venekunnalta 280 kimppua krampesillia.² Sen jälkeen tämä vero rupeesi hitaisesti vähenemään ollen 1569 18 venekunnalta 183, 1570 17 venekunnalta 170 ja 1571 niinkään 17 venekunnalta 170 kimppua. Viimeksi mainittuna vuonna valtio kuitenkin sai lisäksi 109 kimpun sillimäärän, koska vuotuisen veron kannossa osa talonpoikain rahaveroa muutettiin silliksi.

¹ Itse tilissä vuodelta 1566 on väärä tieto osuussillin suorituksesta. Sanotaan nimittäin, että 36 silliä pyytäneeltä venekunnalta oli vaadittu venekuntaa kohti 6 $\frac{1}{2}$ kimppua krampesillia. Mutta siitä huolimatta ilmoitetaan saatu sillimäärä 366 $\frac{1}{2}$ kimpuksi. Onneksi on saman vuoden maakirjassa asiasta parempi selvitys. Siinä sanotaan, että Viipurin ja Säkkipäijärven pitäjän talonpojat olivat maksaneet osuuskrampesillia 10 kimppua venekunnalta, mutta jo mainittujen 36 venekunnan lisäksi yksi venekunta oli suorittanut 6 $\frac{1}{2}$ kimppua. Tämän selvityksen perusteella saadaan todella 366 $\frac{1}{2}$ kimppua krampesillia (Nid. 3494, fol. 93 s.)

² Vuoden 1568 tilissä on kantotapa väärin ilmoitettu nimittäin joka kymmenenneksi kalaksi eli kimpuksi saaliista, mutta saman vuoden maakirjassa on oikein ilmoitettu, että kannettiin 10 kimppua venekunnalta (Nid. 3514, fol. 92.)

Siten tuli koko kannettu sillimäärä sinä vuonna olemaan 279 kimppeä. Nähtävästi oli keväällä 1571 silliä ilmestynyt Viipurin läänin kalavesille entistä enemmän, koska rahvas sangen alhaisesta arviohinnasta nimittäin 2 äyristä sillikimpulta vaihto suoritettavan rahaveronsa silliksi. Mitä kalastajiin tulee, on mainittava, että ainakin vuonna 1571 koivistolaiset jälleen esiintyivät osuuskalan maksajina.

Vielä on huomattava, että vuoden 1569 silliveron summa 183 kimppeä 18 venekunnalta riippunee siitä, että joku venekunta oli näiden 18 lisäksi ollut jonkun aikaa sillin kalastuksella ja siitä verona suorittanut 3 kimppeä silliä.

Vuonna 1572 oli osuuskalana suoritettu määrä krampesilliä edellisten vuosien summia tuntuvasti suurempi nimittäin 254 kimppeä 25 venekunnalta. Kun veronmaksumääräyksen mukaan tuli 25 venekunnan suoritettavaksi 250 kimppeä, oli nähtävästi myöskin 1572 ollut yksi venekunta lisäksi silliä pyytämässä maksaen verona 4 kimppeä. Paitse luultavaa lisäystä sillinsaannissa on silliveron kasvuun vuonna 1572 varmaankin paljon vaikuttanut se seikka, että paitse Viipurin ja Säkkijärven pitäjään myöskin Virolahden sillivero on otettu mukaan. Sama on asianlaita vuonna 1573, jolloin näistä kolmesta pitäjästä saatiin 22 $\frac{1}{2}$ ¹ venekunnalta 225 kimppeä krampesilliä. Olemme jo edellisessä puheessamme Kyminkartanon läänistä mainineet Virolahden siirtämisen Viipurin lääniin.

Kumpanakin vuosista 1572 ja 1573 kannettiin osuuskalaveron ohella silliä lampuotien sopimusverossa aivan pieni määrä nimittäin 4 kimppeä kumpaisenakin. Se koski kaiketi Virolahden pitäjää, jossa tätä sopimusveroa kannettiin Pajulahden talolta, niinkuin Kyminkartanon läänistä puhuttaessa olemme nähneet.²

Miten paljon silliä vuosina 1556—1573 lankesi kruunulle edellä

¹ Puoli venekuntaa tarkoittanee, että yksi venekunta oli ollut vain puolet kalastusajasta mukana.

² Suom. valt. ark. nid. 5270 (v. 1564), fol. 20 ja 32 v.; nid. 5280 (v. 1565), fol. 34 v.; nid. 5293 (v. 1566), fol. 36; nid. 5294 (v. 1566), fol. siv. 93 v.; nid. 5304 (v. 1567), fol. 20; nid. 5313 (v. 1568), fol. 19 v.; nid. 5314 (v. 1568), fol. 92; nid. 5326 (v. 1569), fol. 30 v.; nid. 5340 (v. 1570), fol. 31; nid. 5351 (v. 1571), fol. 28, 29 ja 32; nid. 5370 (v. 1572), fol. 17 v. ja 32 v.; nid. 3585 (v. 1573), fol. siv. 14 v. ja 33.

Viipurin läänin silliveronkanto vuosina 1556—1573.

Tilivuodet	1556	1557	1558	1559	1560	1561	1562	1563	1564	1565	1566	1567	1568	1569	1570	1571	1572	1573	
Osuuverona saatu silli kimppuina	150	238 $\frac{1}{2}$	134	625					50	300	366 $\frac{1}{2}$	10	280	183	170	170	254	225	
Lavansaaren, Seiskarin, Piispansaaren ja Tyttärsaaren asukk. kannettu vuot. sillimaksu kimppt. Viirosta tulleilta kalastajilta kannettu sillimaksu kimppuina	—	—	97	—	42	80	41	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Veronkannossa verokappalten vaihdon kautta saatu silli kimppuina.	324	201	76	—	119	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	
Loppusummat	474	439 $\frac{1}{2}$	307	625	119	42	80	41	50	300	366 $\frac{1}{2}$	10	280	183	170	279	254	225	
Viipurin läänin osuussilliveroa maksaneet venekunnat.																			
Tilivuosina	—	—	—	—	—	—	—	—	1564	1565	1566	1567	1568	1569	1570	1571	1572	1573	
Venekuntain luku	—	—	—	—	—	—	—	—	40	30	37	2	28	18	17	17	25	22 $\frac{1}{2}$	

selvitetyssä veronkannossa ja verokappalten vaihdossa, näemme edellisellä sivulla olevasta taulukosta. Siihen on myöskin liitetty luettelo vuosina 1564—1573 osuussilliveroa suorittaneista venekunnista. Hailien kannosta osuusverona en siinä puhu, koska siitä saa tietoja vain muutamilta edellä puheena olleilta vuosilta.

Vuoden 1574 tilikirjassa ei enää ole tilitystä Virolahden pitäjistä, joka jälleen oli Kyminkartanon lääniin siirretty, ja onkin sentähden Viipurin ja Säkkijärven pitäjistä sillinkalastukselle keväällä lähteneitten venekuntain luku vain 17 sekä kannettujen sillikimppujen 170. Vuonna 1575 ilmoitetaan Viipurin ja Säkkijärven pitäjistä saaduksi keväällä 19 venekunnalta osuuskalaveroa kultakin 10 kimppua krampesilliä eli yhteensä 190 kimppua. Seuraavana vuonna 1576 Viipurin ja Säkkijärven talonpojat suorittivat osuusverona 10 venekunnalta edelleen 10 kimppua krampesilliä kultakin eli yhteensä 100 kimppua. Sen lisäksi oli kahdelta ulkosaarelta, Lavansaarelta ja Seiskarilta, kannettu niiltä, jotka olivat kevätkalastuksella olleet, yhteensä kippunta krampesilliä.¹

Vuonna 1577 näkyy Viipurin ja Säkkijärven pitäjistä olleen 19 venekuntaa sillinpyynnillä ja osuusverona suorittaneen 170 kimppua silliä. Kun venekunnalta vaadittiin 10 kimppua, olisi tämän summan pitänyt olla 190, jollei muutamilta venekunnilta langennut pienempää summaa lyhyemmän kalastusajan tähden. Seuraavana vuonna 1578 tuntuu sillinkalastus paljon taantuneen, sillä keväällä sitä varten kalassa käyneet venekunnat ilmoitetaan vain 4 1/2:ksi ja sillikimppujen luku 45:ksi. Vuodelta 1579 ei ole Viipurin läänistä tiliä, mutta vuonna 1580 oli sillinkalastuksella keväällä 60 venekuntaa, jolloin osuusvero kohosi, niinkuin tilin reunaan on merkitty, 600 kimppuun, vaikka itse tilityksessä seisoo 60 kimppua. Tilinlaatija on siten erehdyksestä laskenut vain yhden sillikimppun venekuntaa kohti, vaikka niitä piti tulla 10. Vuosina 1581—1585 oli sillinsaanti verona yhä pienukainen. Se vaihteli 100 ja 220 kimpun välillä vuotta kohti olleen venekunnat edelleen paitsi vuonna 1584² kymmenes osa kimppujen luvusta.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5396 (v. 1574), fol. 27 ja 27 v.; nid. 5409 (v. 1575), fol. 21; nid. 5422, (v. 1576), fol. 19 v.

² Ainoastaan vuonna 1584 ei venekuntain luku ollut 1/10 kimppujen lukumäärästä, vaan 16 venekuntaa kohti tuli 163 sillikimppua.

Siten oli sillimaksu vuonna 1581 220, v. 1582 100, v. 1583 170, v. 1584 163 sekä v. 1585 130 kimppua silliä. Mutta tämä vero yleni vuonna 1586 320 kimppuun.

Seuraavana vuonna 1587 tuli uudelleen tuntuva lasku 55 kimppuksi. Kalastuksella sanotaan sinä keväänä olleen vain viisi venekuntaa, jotka tilissä olevan ilmoituksen mukaan, 10 kimppua venekuntaa kohti, olisivat tuottaneet vain 50 kimppua. Mutta luultavasti oli kuudes vene ollut mukana puolet kalastusajasta ja sentähden maksanut vain viisi kimppua silliä. Vuosina 1588 ja 1589 puuttuu tileistä tietoja valtiolle langenneesta silliosuusverosta. Edelliseen näistä tileistä on merkitty, että osuuskalastajat (lottfiskarne) itse kantavat veron ja ovat velvolliset tekemään siitä selkoa (böra göra kunskap före). Nähtävästi he olivat aikaisemminkin itse keskuudessaan veron kantaneet, mutta siksi ajoissa jättäneet viranomaisille silliveron, että siitä saatiin selvitys tilikirjaan. Näinä kahtena poikkeusvuonna se nähtävästi oli myöhästynyt. Kaiketi juuri sentähden, että kalastajat itse veronkannosta huolehtivat, oli varma määrä silliä pantu kunkin venekunnan suoritettavaksi, eikä määrätty osa kalasaaliista.

Vuonna 1590 lisääntyi jälleen silli osuusverokalana 243 kimppuksi $24 \frac{3}{10}$ venekunnalta. Nuo $\frac{3}{10}$ venekuntaa tarkoittanevat, että yksi vene lisäksi oli ollut $\frac{3}{10}$ kalastusajasta mukana. Mutta kolmena seuraavana vuonna väheni sillivero tuntuvasti vuosi vuodelta. Siten saatiin osuuskalaverona 1591 160 kimppua, 1592 40 kimppua ja 1593 vain 24 kimppua. 1591 ja 1592 kannettiin aikaisempaan tapaan 10 kimppua venekunnalta, venekuntain ollessa 16 ja 4, mutta vuonna 1593 oli sillinkalastuksella vain 2 venekuntaa, jotka kumpikin osuuskalaverona suorittivat 12 kimppua krampesillä. Ei sillinpyynti Viipurin puolella silti ollut loppumassa, vaikka viimeainittuna vuonna vero ja luonnollisesti myöskin saalis oli tuntuvasti vähentynyt, sillä seuraavana vuonna 1594 kohosi sillivero 143 kimppuun 14 venekunnalta, jotka eivät aivan vastanneet saatua sillimäärää. Vuonna 1595 huomaamme jälleen nousun. Silloin oli saatu osuuskalaverona $218 \frac{1}{2}$ kimppua krampesillä $21 \frac{17}{20}$ venekunnalta noudattaen siten aikaisempaa periaatetta, että venekunta suoritti 10 kimppua. Nuo $\frac{17}{20}$ venekuntaa tar-

koittavat kaiketi, että yksi venekunta oli ollut mukana $17/20$ kalastusajasta.¹

Tämän jälkeen oli krampesillivero kolmena vuonna alle 100 kimppua nimittäin v. 1596 67 kimppua, v. 1597 46 kimppua sekä v. 1598 $90\frac{1}{2}$ kimppua. Vuonna 1599 sillivero jälleen kohosi 140 kimppuun. Kalastuksella oli näinä vuosina ollut 1596 $6\frac{7}{10}$, 1597 $4\frac{3}{5}$, 1598 $9\frac{1}{20}$ sekä 1599 14 venekuntaa. Saadut sillimäärät suhtautuivat siten aivan oikein venekuntiin ollen viimeainitut täsmälleen kymmenes osa edellisistä. Aikakaudella 1600—1604 sillivero oli vuonna 1600 96 kimppua ja v. 1601 100 kimppua. Vuonna 1602 se kohosi aina 140 kimppuun aletakseen 1603 50 ja 1604 vain 20 kimppuksi. Venekunnat olivat edelleen aivan säännöllisesti kymmenentenä osana sillimäärästä ollen 1600 $9\frac{3}{5}$, 1601 10, 1602 14, 1603 5 ja 1604 vain 2. Tämän jälkeen krampesilliä ei enää kannettu verona Viipurin läänissä. Edellä puheena ollut uusi verollepano alkoiinkin siellä näihin aikoihin. Aivan tämän silliveronkannon loppuun saakka ilmoitetaan tileissä tästä läänistä silliä keväällä kalastetun.²

Krampesilliveron kannon loputtua tavattiin edelleen Viipurin ja Säkijärven pitäjien kalavesillä silliä, vaikkakin sillinsaanti nähtävästi oli paljon vähennyt. Sen näkee veronkantoa koskevain verokappalten vaihdosta, sillä tapana oli, niinkuin jo aikaisemmin kerroimme, että talonpojat saivat jonkun verokappalelajin sijasta, jota heillä ei ollut, toisia maksaa. Siten maksettiin Viipurin läänissä vuotuisen veron kannossa toisten verokappalten sijasta vuonna 1606 89 kimp-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5435 (v. 1577), fol. siv. 22 v.; nid. 5451 (v. 1578), fol. siv. 27 v.; nid. 5476 (v. 1580), fol. siv. 28; nid. 5487 (v. 1581), fol. siv. 34; nid. 5502 (v. 1582), fol. siv. 24 v. ja 25; nid. 5518 (v. 1583), fol. siv. 33 v.; nid. 5535 (v. 1584), fol. siv. 33; nid. 5552 (v. 1585), fol. siv. 38; nid. 5568 (v. 1586), fol. siv. 28; nid. 5584 (v. 1587), fol. siv. 32; nid. 5598 (v. 1588), fol. siv. 28; nid. 5613 (v. 1589), fol. siv. 32; nid. 5628 (v. 1590), fol. siv. 32; nid. 5643 (v. 1591), fol. siv. 34; nid. 5657 (v. 1592), fol. siv. 33; nid. 5670 (v. 1593), fol. siv. 33; nid. 5687 (v. 1594), fol. siv. 41; nid. 5703 (v. 1595); fol. siv. 36; nid. 5722 (v. 1596), fol. siv. 36 v.

² Suom. valt. ark. nid. 5737 (v. 1597); fol. 42; nid. 5751 (v. 1598), fol. 38; nid. 5767 (v. 1599), fol. 39; nid. 5780 (v. 1600), fol. 27; nid. 5794 (v. 1601), fol. 25; nid. 5807 (v. 1602), fol. 33; nid. 5820 (v. 1603), fol. 32 ja 32 v., nid. 5839 (v. 1604), fol. 35.

pua 5 naulaa sekä vuonna 1607 15 leiviskää 13 naulaa krampesilliä.¹

Koska vuodesta 1574 vuoteen 1586 osuuskalan tilityksessä sillin ohella ilmoitetaan, paljonko syyskalastuksesta haileja vuosittain kannettiin, on syytä luoda siihen lyhyt katsaus. Niinkuin edellisestä esityksestä huomaa, tavataan haili aikaisemmin tämän läänin osuuskalan verossa vain muutamana vuonna. Suurin määrä ajanjaksolla 1574—1586 osuuskalan kannossa saatua hailia oli vuonna 1574 nimittäin $21\frac{1}{2}$ tynnyriä. Mutta siitä se äkkiä aleni, ollen vuonna 1575 ainoastaan 4 tynnyriä ja v. 1576 $9\frac{1}{2}$ tynnyriä kohotakseen vuonna 1577 jälleen isonlaiseksi nimittäin 36 tynnyriksi. Vuonna 1580 se, oltuaan v. 1578 vain 7 tynnyriä 1 nelikko, uudestaan nopeasti kohosi nimittäin $25\frac{1}{2}$ tynnyriksi ja oli suurimmillaan vuonna 1581 nim. $44\frac{1}{2}$ tynnyriä, sekä vielä 26 tynnyriä vuonna 1582. Sen jälkeen se pienenä pysyi, laskien vuonna 1585 äkkiä aina 12 tynnyriksi 3 nelikoksi, kohotakseen taas vuonna 1586 15 tynnyriksi. Veneitten lukumäärä pysyi tämän ajan maksettujen hailitynnyriä summaa kahta vertaa suurempana paitse vuonna 1585, jolloin 25 venekunnalta verona kannettiin nelikko yli puolen niiden luvusta, niinkuin edellisestä huomaa.

Olen laatinut alempana olevan taulukon sekä krampesillin että hailin kannosta osuusverona ja näitä kaloja pyytämässä käyneitten venekuntain luvusta vuosina 1574—1586. Siitä puuttuu tiedot vuodelta 1579 syystä, että sitä koskeva tili on kadonnut.

Tilivuodet	Krampesillin kanto		Hailin kanto	
	Venekuntia	Silliä	Venekuntia	Haileja
1574	17	170 kimpua	43	$21\frac{1}{2}$ tynnyriä
1575	19	190 »	8	4 »
1576	10	100 »	19	$9\frac{1}{2}$ »
1577	19	170 »	72	36 »
1578	$4\frac{1}{2}$	45 »	$14\frac{1}{2}$	7 tynn. 1 nel.
1580	60	600 »	51	$25\frac{1}{2}$ tynnyriä

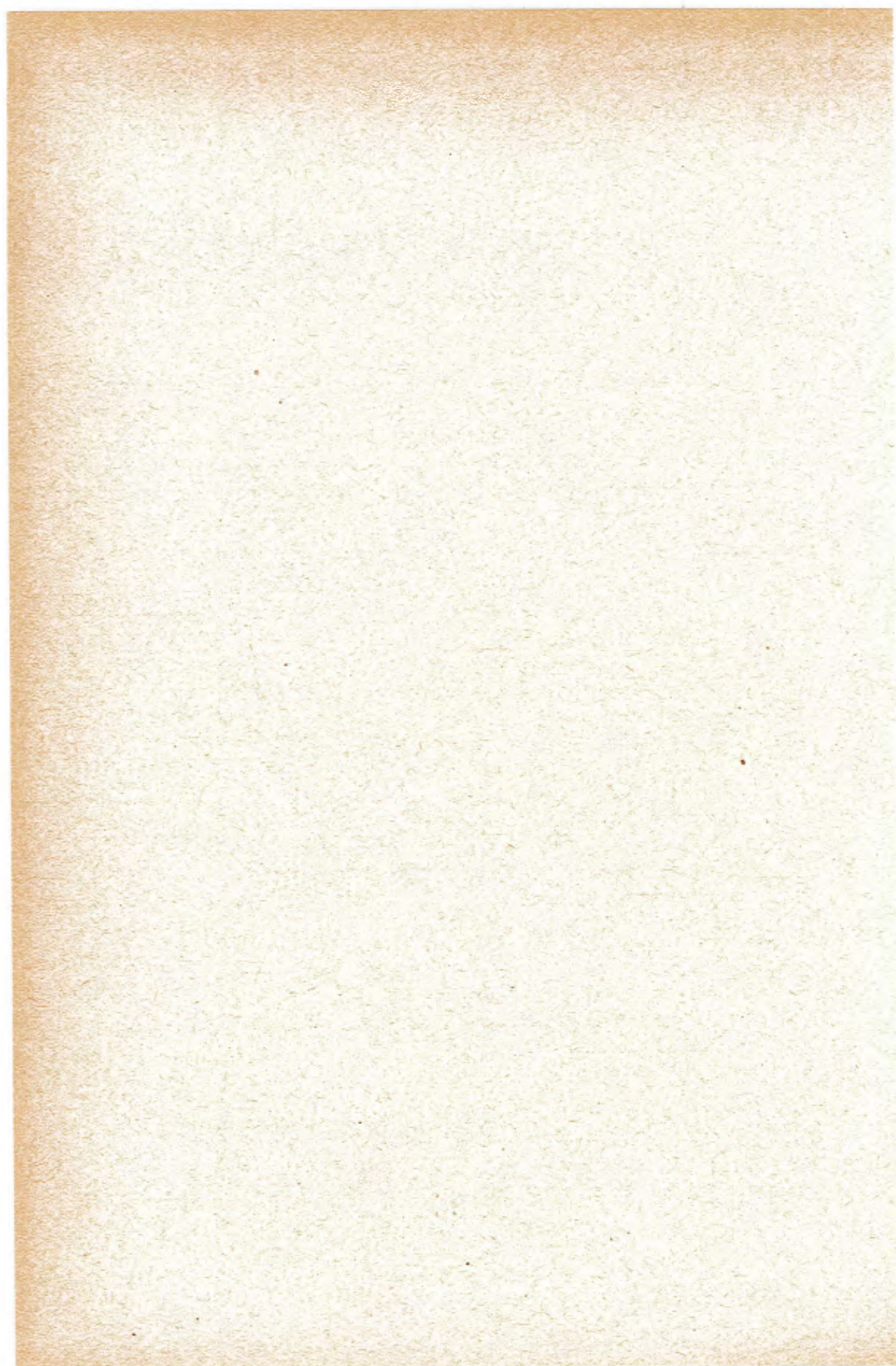
¹ Suom. valt. ark. nid. 5867 (v. 1606), fol. 16; nid. 5884 (v. 1607), fol. 19.

Tilivuodet	Krampesillin kanto			Hailin kanto	
	Venekuntia	Silliä		Venekuntia	Haileja
1581	22	220	kimppua	89	44 $\frac{1}{2}$ tynnyriä
1582	10	100	»	52	26 tynnyriä
1583	17	170	»	28	14 »
1584	16	163	»	28	14 »
1585	13	130	»	25	12 tynn. 3 nel.
1586	32	320	»	30	15 »

Niinkuin aikaisemmasta esityksestäni ilmenee, huomaa tästäkin taulukosta, etteivät Viipurin läänin krampesillisummat ole verrattaviakaan niihin sillimääriin, jotka osuusverona kannettiin Kyminkartanon läänissä. Täytyy myöskin, päättäen venekuntien luvusta, myöntää, että osuusveron alainen hailikalastus Viipurin läänissä, vaikka kyllä pienenlainen, on osuusveroa suorittavaa sillinkalastusta suurempi. Poikkeuksena ovat, niinkuin taulukosta huomaamme, vain vuodet 1575, 1580 ja 1586, joina asiainlaita on päinvastainen. 1550- ja 1560-luvulla oli niistä harvoista tiedoista päättäen, jotka meillä on, hailin maksu osuusverona perin vaihteleva. Edellähän olemme nähneet sitä saadun vuonna 1558 7 lästiä 7 $\frac{1}{2}$ tynnyriä eli tynnyreinä 91 $\frac{1}{2}$ tynnyriä, mutta vuonna 1564 vain 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä.

Lopuksi on vielä huomautettava seikasta, josta jo puhuin selostessani Kyminkartanon läänin sillinkalastusta ja jota uudelleen koskettelin tämän luvun alussa. Mainitsin silloin, että osan Kyminkartanon läänin sillinsaaliista ainakin vuosina 1556—1559, mutta ehkä myöhemmiltäkin vuosilta, oikeastaan olisi pitänyt siirtyä Viipurin läänin tiliin. Mitään taulukkoa silliveron kannosta vuodesta 1587 alkaen en ole laatinut, koska edellisestä esityksestä ilmenee joka vuodelta kannetut sillimäärät ja sillinpyynnillä olleet venekunnat eikä enää ole tilaisuutta keskenään verrata sillin ja hailin kantoa.

VII LUKU

Katsaus sillinkalastukseen Kyminkartanon ja Viipurin läänissä 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun alkuvuosina.

Verokirjoissa tavattavat tilitykset sillinkalastuksesta Kyminkartanon läänissä ovat siinä kohden tutkijalle mielenkiintoiset, että niiden joukossa on erityisiä luetteloja, joista saa useita tietoja läänin kalavesillä harjoitetusta sillinkalastuksesta. Näissä luetteloissa, joita olen löytänyt vuosilta 1556, 1557, 1558 ja 1559, tapaa tietoja kalastuspaikoista, niillä kalastaneista venekunnista, toisinaan miehistöineenkin sekä paikkakunnista, joilta kalastajat olivat kotoisin. Usein on sen lisäksi erikseen ilmoitettu, paljonko joka venekunta silliä verona suoritti. Vaikka nämät selostukset oikeastaan ovat Kyminkartanon lääniä varten, mainitaan niissä myöskin kalastuspaikkoja Viipurin läänin puolella. Sen lisäksi oli varsinaisesti Kyminkartanon lääniin kuuluvilla kalastuspaikoilla paljon Viipurin läänin asukkaita kalastamassa. Vielä nämät luettelot ovat siinä kohden mielenkiintoiset, että niistä nähdään, miten talonpoikia jotenkin kaukaisilta paikkakunnilta sisämaassa saapuivat Kyminkartanon ja Viipurin läänin meriluodoille kalastamaan.

Kalastuspaikat tavataan mainituissa selostuksissa järjestettyinä pitäjän mukaan ja sijaitsevat enimmäkseen niistä Vehkalahten, Virolahden ja Säkijärven silloisissa pitäjissä. Parissa niistä tulee myöskin Viipurin pitäjän kalastuspaikat vähän puheeksi, mutta varsinaisen Pyhtään pitäjän kalastuspaikkoja ei niissä mainita, vaan useita Kyminkartanon kappeliin kuuluvia.

Vehkalahtella luetellaan näissä luetteloissa seuraavat kalastuspaikat nimittäin Stampö ja Utstampö, Kaldskär, Brändö, Finniskär (Finnö), Bjerkskär (Bjerkö) Sköldö (Kilpisaari), Virolätha

eli Viroltho, Pittkelotho (Långskär), Bastö, Aspö, Aspskär, Bredskär, Vellingskär ja Kyrkskär. Kun kartan avulla koetamme hakea, missä nyt luetellut paikat sijaitsevat, lienee syytä alkaa lännestä päin. Silloin on lähinnä edellämainittu Kyrkskär eli Kyrkö. Se on varmaankin Kuutsalon eteläpuolella ja Kotkasta vähän kaakkoiseen suuntaan sijaitseva Kirkkomaansaari. Siitä edelleen kaakkoon päin kulkien tulemme Haapasaareen ja sitä ympäröivään saariryhmään. Pohjoispuolella Haapasaarta tapamme kartasta edellämainitun Virolthon, jonka nykyinen nimi on Vironluodot ja Haapasaaren lounaispuolella Pitkelothon eli Pitkäludon, joka myöskin tilin luettelossa mainitaan. Tämä Pitkäludoto, joka tavataan vuoden 1559 kalastusluettelossa voi olla toisissa tileissä mainittu Långskär. Toinen Pitkäludoto, joka myöskin voisi olla tililuetteloiden Långskär, on ulkona meressa Virolahden kirkolta melkein etelään. Se kuuluu Virolahden seurakuntaan, mutta edellinen Pitkäludoto Vehkalahden. Haapasaa-resta melkein itään päin on edellämainittu Sköldö, joka on nykyinen Kilpisaari ja käy tällä suomalaisella nimellä vuoden 1559 luettelossa. Itse Haapasaari on edellämainittu Aspö, joka, niinkuin kartoista helposti huomaa, on ulkona Suomen lahdella Haminaasta melkein etelään. Sen yhteydessä mainittu Aspskär on siitä lounaiseen ja nimitetään nykyään suomeksi Askeriksi. Askerista länteen on äsken mainitsemamme Bredskär, suomeksi Reiskeri. Se on taas Kotkasta melkein etelään.

Edellämainittu Bastö on ehkä lyhennys Bastuöstä eli Saunasaaresta, joita löytyy useita. Vuoden 1558 luettelossa ei puhutakaan kalastuspaikkana Bastöstä, vaan Bastufuskäristä. Muuten on huomattava, että nimeä Niinisaari ei nyt puheenalaisessa saaristossa tapaa. Saunasaarista voi mielestäni joko Kuorsalon eteläosasta länteen sijaitseva sen niminen saari tai Tammion saaren läheisyydessä siitä hiukan koilliseen sijaitseva Saunasaari olla tilikirjan tarkoittama. Asettaisni myöhemmän etusijalle, koska se on ulompana meressä. Aivan ulkosaaristossa ovatkin enimmästämän seudun sillinkalastuspaikat. Tammion saari on tilin mainitsema Stampö eli Stamö, joka on Kuorsalon saaresta melkein etelään. Tammionsaaren eteläkaakkoon on tilikirjain Utstampö eli Ulko-Tammio. Tammion saaren ryhmään kalastuspaikkoja kuuluu, niinkuin edellisessä arvelimme, myöskin Saunasaari sekä

tilissä mainittu Brändö, nykyinen Rääntiön saari, joka on Tammiosta etelään. Edellämainittu Vellingskär nykyinen Vellini on Tammiosta kaakkoon ja Ulko-Tammiosta koilliseen. Puheena ollut Kaldskär on ehkä Tammiosta koilliseen oleva Vasikkasaari. Viimemainittu on Kaldfjerdiksi eli Kalfjerdiksi aikaisemmin nimitetyn Sydänkylän ulkopuolella. Mutta toisinaan, niinkuin esimerkiksi Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1619, käy tämä kylä nimellä Kalfwess, jonka ruotsinkielinen alkuosa juuri merkitsee vasikkaa. Se seikka antaa aihetta otaksumaan, että nyt puheena olleen kylän ulkopuolella olevaa saarta on ruotsiksi ensin nimetty Kalfskäriksi käännöksenä suomalaisesta Vasikka-saaresta, vaikka se myöhemmin on muuttunut Kaldskäriksi.¹ Finnö (Finnskär) on nykyinen Vinni Tammiosta ja Rääntiön-saaresta etelään. Vinnistä hiukan lounaiseen suuntaan on edellämainittu Bjerkskär eli Bjerkö nykyinen Koivuluoto.

Vielä on tämän yhteydessä mainittava, että vuoden 1558 luettelossa kalastuspaikoista tavataan vehkalahtelaisten käyttämään joukossa Heinäsaari. Sen niminen saari on nykyisessä Kymin pitäjässä Kotkasta lounaiseen Mussalon luoteisessa mutkassa. Toinen Heinäsaari on Virolahdella Paation saaren koillispuolella olevasta Pajusaaresta itään. Ehkä edellistä näistä tarkoitetaan, koska se on muitten vehkalahtelaisten kalastuspaikain joukossa.

Nyt luetelluista saarista ja luodoista kuuluu läntisempi osa nykyään Kymin pitäjään nimittäin Kirkkomaansaari ja Haapa-saari koko saariryhmineen, ynnä Mussalon luona oleva Heinäsaari niin, että raja Kymin ja Vehkalahden pitäjän välillä kulkee itäpuolella Kilpisaarta. Tammion suuri saariryhmä ja Kuorsalon läheisyydessä mainittu Saunasaari kuuluvat taas nykyisten rajain mukaan Vehkalahden pitäjään.

Kun siirrymme niihin kalastuspaikkoihin, jotka tilikirjain luetteloiden mukaan kuuluivat virolahtelaisten ja heidän kanssaan toimivien muualta tulleitten kalastajain alueeseen, tapaamme muutamia jo puheena olleita. Semmoisia ovat Haapaluoto eli Aspö, Tammio eli Stampö, Pitkäluoto eli Långskär ja Vellini eli Vellingskär. Nyt puheeksi tuleva Pitkäluoto eli Långskär

¹ Kyminkartanon läänin tili 1619 nid. 3606, fol. 9 v.

voi olla toinen edellämainittuja sen nimisiä luotoja, joka on Virolahden kirkolta etelään. Näiden lisäksi mainitaan luetteloissa Svartholm ja Svartö, Mörkholm, Karttis eli Karttusö, Skrifvoskär, Skinnarö eli Skinnarholm, Hofvarö, Bockö, Tjufskär, Kokkoiluoto, Kiwskär, Högskär, Färskär, Kiiskilax sekä Opö skär eli Oby skär ja Hakiamme Nemi.

Aikaisemmin luetelluista nimistä on huomattava, että Virolahden kalastuspaikkain joukossa mainittu Haapaluoto nähtävästi tarkoittaa Haapasaarta eikä näissä tileissä myöskin tavattavaa Aspskäriä, jonka suomalaisena nimenä nykyään on edellämainitusta ruotsinkielisestä väännetty Askeri. Luoto on usein liitännäisenä hyvinkin suurten saarten nimissä niinkuin Hailuoto Oulun edustalla, Repoluoto (Replot) lähellä Vaasaa, Siusuoto Kustavissa, Hirvenluoto ja Satavaluoto Turun läheisyydessä y.m. Eräs Svartholm niminen saari on kyllä Pyhtään saaristossa Vahterpäystä itään, mutta on hyvin vähän luultavaa, että virolahtelaiset olisivat sinne saakka lähteneet kalastukselle, kun niillä tienoin ei tapaa muita heidän käyttämiään kalastuspaikkoja. Paremmin soveltuisi Svartholmaksi Mussalo, joka on Kotkan läheisyydessä siitä lounaiseen, tai samasta kaupungista itäänpäin oleva Suur-Mustan saari tai Mustasaari Haminan edustalla. Mutta luultavinta on, että Svartholmalla tarkoitetaan Virolahden omassa piirissä olevaa Mustamaata, joka on ulkona meren puolella Virolahden kirkolta lounaiseen. Mahdollista on, että Svartöllä tarkoitetaan samaa saarta, mutta jos se on eri saari, olisi Suur-Musta tai Mustasaari maantieteellisesti lähinnä Mustan nimeä kantavista saarista. Mörkholm on ehkä Suur-Varjo Mustasaaren etelä- ja Suur-Mustan pohjoispuolella. Nämät kolme saarta, Suur-Musta, Mustasaari ja Suur-Varjo, tapaamme kaikki Vehkalahden pitäjän vesillä. Karttis eli Karttusö on nykyinen Majakartti eli Kartti.¹ Se on ulkona meressä Ulko-Tammion saaresta. Skrifvoskär on taas nykyinen Kriuvu edellä puheena olleesta Vellingistä itään. Bockö on nykyinen Pukkionsaari Virolahden kirkolta kaakkoon ja suuresta Paation saaresta jotenkin etelään. Vähän

¹ Opettaja A. Suomalainen Kuutsalosta on minulle tämän tiedon ystävällisesti antanut.

kauempana meren puolella kuin se ovat Skinnarö eli Skinnarholm nykyinen Kinnarit, jo aikaisemmin mainittu Virolahden Pitkäluoto (Långskär), sekä Hofvarö nykyinen Huovarinsaari. Nämät saaret ovat toisistaan eteläänpäin siinä järjestyksessä kuin ne luettelimme. Pohjoisin niistä, Kinnarit, on Virolahden kirkolta melkein etelään, ehkä hiukan kaakkoon päin kallistuvaa suuntaa. Kiwskär on nykyään Kiuskeri, jonka nykyinen ruotsinkielinen nimi on Vidskär. Alkupuolesta tilikirjan nimeä *Kiw* olisi taipuvainen otaksumaan, että luodon alkuperäinen niihin aikoihin vielä käytetty nimi oli Kiviluoto tai ehkä paremmin Kivikari. Kiiskilähti sijaitsee Paation ja sen pohjoispuolella olevasta Laitsalmen saaresta hiukan koilliseen, melkeinpä pohjoiseen. Se mainitaan vuonna 1557 kalastuspaikkana, mutta muuten ilmoitetaan kalastajia tämän lahden kohdalla olevasta Kiiskilahden kylästä käyneen muualla kalastuksella. Kokkoiluoto on varmaankin nykyinen Kokkoluoto, pieni saari Pitkäpaaden saaresta melkein kaakkoon. Högskär on nähtävästi Korkeasaari Säkkipjärvellä Muhulahdesta etelään. Färskär on kaiketi Lammassaari, joka sekkin on Säkkipjärvellä Niemenlautan eli Iivanalan kylästä kaakkoon. Pyhtäällä on kyllä toinen Lammassaari¹, mutta se olisi siellä kalastaville virolahtelaisille liian kaukainen. Sen lisäksi ei silliveroluetteloissa tavata ainoatakaan kalastuspaikkaa Pyhtäällä. Tjufskär (Tiuffskär, kirjoitettu myöskin Tijwskeer), joka mainitaan näillä nimillä tilivuosina 1557, 1558 ja 1559, voi ehkä pitämällä ensimmäistä nimeä silmällä olla Varis niminen saari, joka on Ulko-Tammiosta melkein pohjoiseen hiukan koillispuolelle kallistuvaan suuntaan ja Vellingin saaresta luoteeseen. Olisi nimittäin mahdollista, että tilintekijä kääntäessään nimen ruotsiksi olisi toisiinsa sekoittanut sanat varis ja varas. Mutta jos nimeä Tijwskeer katsotaan oikeammaksi, niin voi ehkä ajatella Tiurinsaarta Koivistolla. Vaikeata kuitenkin on näistä asioista varmuudella päättää, sillä siinä määrin sekavat ovat kalastuspaikkain nimet tileissä. Kahta kalastuspaikan nimeä Virolahden pitäjää koskevassa ryhmässä en ole saanut selville,

¹ Tämä Pyhtään Lammassaari (Färskär) on Kräkötä ympäröivässä arkepelagissa pieniä saaria, johon sen ohella kuuluu Pitkäsaari, Krabbholm, Kuussaaret y.m. (Suomenmaa. V. Viipurin lääni, 42 siv.)

nimittäin Hakiameniemen, jolla vuonna 1557 ilmoitetaan käyneen kalastajia, sekä Obyskärin, (Opöskär), jolla vuosina 1557, 1558 ja 1559 kalastajia mainitaan olleen. Että Opöskär todella kuului Virolahteen, huomaa vuoden 1559 maakirjasta Kyminkartanon läänistä, jossa Opö on mainittu lähellä Paatiota ja Laitsalmea.¹

Kun tarkastelemme niiden kalastuspaikkain ryhmitystä, jotka lankeevat Virolahden pitäjän alueelle, ei enää tapaa siksi suuria luoto- ja saariryhmiä kuin Vehkalahden kalastusta koskevassa selvittelyssä. Ainoastaan Kinnarit, Pitkäluoto ja Huovarinsaari voidaan katsoa ikäänkuin samaan ryhmään kuuluviksi ja lähellä niitä on Kinnareista koilliseen sijaitseva Pukkionsaari.

Samaten kuin Vehkalahden kalastuksen yhteydessä mainituista kalastuspaikoista huomasimme, että monet kuuluivat muuhun pitäjään, teemme tämän huomion Virolahden kalastuksen suhteen. Niin kuuluu Askeri eli Aspskär Kymin pitäjään, Tammio, Velling, Karttu eli Majakarttu sekä Tjufskär, jos sillä Varissaarta tarkoitetaan, Vehkalahden pitäjään. Lammassaari taas on Säkkijärvellä ja, jos Tjufskär eli Tjuskär tarkoittaisi Tiurinsaarta, siirtyisimme Koivistolle saakka.

Säkkijärven kalastuksen selvittelyssä tapaamme vähemmän kalastuspaikkoja kuin kahta aikaisemmin mainittua pitäjää koskevissa. Mutta Säkkijärvellä onkin vähemmän ulkosaaria kuin edellisissä pitäjissä.

Säkkijärven kalastuspaikkoina mainitaan edellä jo puheena olleet Tjufskär eli Tjuskär, Opöskär eli Obyskär ja Högskär eli Koriasaari. Uusina tapaamme kulkiennestä itään päin Korshamnin, Skainäsin, Orisaaren, Korsnäsin, Niemenlautan, Sandön, Rödhällin ja Rödskärin sekä Vilaniemen. Korshamn, nykyinen Ristisatama, on Säkkijärvellä Urpalanlahdesta itään. Lahtea sen edustalla nimitetään myös Ristisatamaksi. Skainäs on niemi viimeksi mainitun lahden itäpuolella. Se käy nykyisissä kartoissa Kaijanniemen nimellä. Mutta maisteri Rosénin minulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan kansa tätä nientä vielä sanoo Kainiemeksi ja Suomenmaa teoksen Viipurin lääniä koskevassa osassa tavataan myöskin muoto Kainiemi.² Orisaari on Kai-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5181 (1559.)

² Suomenmaa, V osa, 85 siv.

niemen kärjestä vähän matkaa itään. Seuraava niemi itään Kainiemen jälkeen on Korsnäs eli Ristiniemi¹. Sen jälkeen on mannermaan puolella Vilaniemi Vilalahden itäpuolella sekä niemellä siitä koilliseen Niemenlautan eli Iivanalan kylä, jonka edustalla vuoden 1556 sillinkalastusluettelon mukaan parin venekunnan olisi pitänyt silliä pyytää. Sandö on nähtävästi nykyinen Hietasaari, joka on Orisaaresta hiukan koilliseen. Edellä jo puheena ollut Korkeasaari on Muhulahden kylästä etelään. Sitten on Rödhäll, nykyinen Tuppuransaari, joka on merimiehille tuttu paikka väylän varrella Viipuriin. Rödsjär on nähtävästi jo mainittu Rödhäll eli Tuppuransaari. Se mainitaan vain vuoden 1559 luettelossa, josta puuttuu Rödhäll. Mutta löytyy todella Rödsjär niminen luoto, joka on Vehkalahdella ulkona merellä Mustamaasta etelään ja Ulko-Tammiosta kaakkoon. Kun vuoden 1559 luettelon mainitsemalla Rödsjärillä kävi kalastajia Uuraasta ja Niemenpään kylästä Viipurin pitäjää sekä Koivusaarelta Koivistolla, ja luettelosta kokonaan puuttuu Rödhäll, on jotenkin varmaa, että tarkoitetaan lähellä olevaa Rödhälliä eikä sängen kaukana sijaitsevaa Vehkalahden Rödsjärä.

Ryhmittymistä ei enää huomaa Säkkijärven kalastuspaikain suhteen, niinkuin näimme kahdesta edellisestä pitäjästä puhuessamme. Ne tavataan yksitellen ja ovat milloin niemiä ja saarien kohdalla, milloin taas lahdelmissa. Kauvempana rannikolta ulkona meressä niitä ei tapaa. Mutta syynä siihen on, että Säkkijärven puolella ei enää ole saaristoa. Muutamat näistä kalastuspaikoista siirtyvät Säkkijärven ulkopuolelle niinkuin Tuppuransaari ja Tiurinsaari, jos nimittäin sillä Tjufskärä eli Tjuskärä tarkoitettaisiin. Tuppuransaari kuuluu Johanneksen pitäjään ja Tiurinsaari Koivistoon.

Niinkuin edellisestä huomaa, lankee suurin osa kalastuspaikoja Vehkalahden vieläpä Kyminkin pitäjän piiriin ja muodostavat sillä alueella kaksi jotenkin suurta ryhmää, nimittäin Haapa-

¹ Suomen Museossa vuodelta 1902 J. R. Aspelin kirjoituksessaan »Ristillä pyhitettyjä paikkoja» arvelee, että Ristisatama ja Ristiniemi (ruotsalaisilla nimillä: Korshamn ja Korsnäs) ovat saaneet nimensä siitä, että Torkel Knuutinpojan ristijoukko mahtoi nousta maalle niillä paikoin, vaikkei seudun nykyisen väestön keskuudessa ole tarinaa näiden nimien synnystä säilynyt. (Mainittu Suomen Museon vuosikerta, 27 siv.)

saaren ja Tammion ryhmät. Edelliseen kuuluu Haapasaaren ohella Reiskari, Askeri, Pitkäluoto, Kilpisaari ja Viroluodot. Myöhempään kuuluu Tammion ohella Vasikkasaari, Mustamaa, Rääntiönsaari, Vinni, Koivuluoto, Ulko-Tammio, Velling ja Varis (Tjufskär). Kolmanteen ryhmään kuuluvat, niinkuin edellä mainittiin, Kinnarit, Pitkäluoto ja Huovarinsaari ja tavallaan voi siihen myöskin lukea Pukkionsaaren, vaikka se on muista kauempana. Niinkuin jo huomautimme, ovat näistä viimeainituista saarista itään päin sijaitsevat kalastuspaikat hajallaan ilman ryhmitystä.

Sillinkalastuspaikkoja, jotka kuuluivat varsinaiseen Pyhtään pitäjään, ei silliveroluetteloissa tavata, mutta niihin aikoihin Pyhtääseen hallinnollisesti kuuluvassa Kymin seurakunnassa niitä on monta, niinkuin aikaisemmin olemme osoittaneet. Selostuksesta silliveron kannosta olemme edellisessä nähneet, että Pyhtäällä silliä saatiin. Parhaimpana todistuksena siitä ovat nuo kuusi silliveroa maksavaa lampuotitaloa tässä pitäjässä. Niistähän kolme oli Kaunissaarella, jotka ehkä sitä ympäröivillä kalavesillä silliä pyysivät. Missäpäin Hinkabölen, Malmsin ja Stockforsin talojen sillinpyyntipaikat olivat, ei tileistä ilmene. Mutta sillinkalastuspaikkana Pyhtäällä voitane nimestä päättäen pitää Sillöret nimistä saarta, joka sijaitsee Kuussaaresta pohjoiseen ja Lill-Kuppiksen talosta kaakkoon. Se on kyllä sisäsaaristossa, mutta niinkuin aikaisemmin olemme maininneet, voi silli siirtyä sinnekin. Edellä (76 siv.) on mainittu, että pyhtääläiset saivat silliä Korsholmin niemen luona, joka Korsholm nähtävästi on Pyhtään Kaunissaaren kaakkoispuolella sijaitseva Ristisaari (Korsö). Jos sillinkalastuspaikka Lammassaari (Fårö) olisi ollut tämänniminen Pyhtään saari, saataisiin tässä pitäjässä sillinkalastuspaikka lisäksi. Mutta, niinkuin aikaisemmasta esityksestämme (119 siv.) huomaa, ei tämä luultavalta tunnu. Ei myöskään ole luultavaa, niinkuin edellä huomautimme, että Pyhtään Svartholm olisi ollut sillinkalastuspaikka (118 siv.).

Kun siirrymme kalastusta harjoittaviin venekuntiin, on lähinnä huomioon otettava kalastusneuvot ja venekuntain miehistön lukumäärä. Vaikka kyllä kalastusneuvot Kyminkartanon läänin ja Viipurin läänin tileissä harvoin tulevat puheeksi, näyt-

tää siltä, kuin täällä, niinkuin monessa paikoin muualla, olisi käytetty ulkosaaristossa verkkoja ja ehkä erityisiä silliverkkojakin, silloin kun yksinomaan silliä pyydettiin. Näissä verkoissa oli luonnollisesti silloin suuremmat silmukat kuin hailiverkoissa. Mutta nuottaa käytettiin myöskin paljon. Niin saatiin esimerkiksi Kyminkartanossa sillit nuotalla ja verkoilla.¹

Mitä taas venekuntain miehistöön tulee, saamme siitä tietoja vuoden 1556 Kyminkartanon läänin sillinkalastusluettelosta. Selvityksessä kalastuspaikoista ja niillä toimivista kalastajista mainitaan siinä myöskin venekuntain miehistö. Valtaavassa enemmistössä venekuntia oli miehiä neljä. Vain yhdessä oli kaksi miestä. Kuuteen venekuntaan kuului kolme miestä. Viisi miestä kuului useaan venekuntaan. Kuudella miehellä varustettuja veneitä oli jonkun verran vähemmän kuin viisimiehisiä ja seitsemällä miehellä varustettuja vain seitsemän. Yhdeksässä venekunnassa oli kahdeksan miestä ja vain yhdessä yhdeksän. Venekuntain miesluku vaihteli siis sangen paljon, kun se oli 2 ja 9

¹ Vuosina 1558 ja 1567 saatiin Kyminkartanossa silliä verkoilla. Vuosina 1583—1585 ja 1608 ei mainita tämän kartanon kalastusvehkeiden joukossa verkkoja, vaan nuotta sekä kuorekalastukseen käytettyjä vatoja, joita oli kaksi vuonna 1585, mutta tavallisesti vain yksi. Kun useimpina näistä vuosista kalansaaliiseen kuului sillejä, saatiin ne siis nuotalla. Vuoden 1561 Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjän tilissä, sanotaan, että joka nuotalta eli veneeltä kannettiin verona silliä ja hailia, mutta kun kannetut kalamäärät luetellaan, puhutaan vain veneistä. Tässä voisi ehkä olla samanlainen asian tila kuin Mas-kun kihlakunnassa vuosina 1566 ja 1567, jolloin nuottakunnat maksoivat verona silliä, jonka jataverkoillaan olivat saaneet. (Katsö 44 siv.). Vaikeata on nimittäin otaksua, että ulkoluodoilla olisi ainoastaan nuottaa käytetty. Seuraavan vuoden 1562 tilissä sanotaan taas, että näiden pitäjän talonpojat kalastuksestaan syksyllä maksoivat osuushaileja joka nuotta- tai verkkoveneestään. Kohta sen jälkeen sanotaan osuussillii maksetun joka veneeltä, tarkoittaen nähtävästi tässäkin sekä nuotta- että verkkoveneitä. Varsinkin 1500 luvun alkupuoliskolla ei maassamme tehty juuri lainkaan eroa nuottain ja verkkojen välillä. Kyminkartanon laita on taas toinen kuin ulkosaariston. Se sijaitsi sisäsaaristossa ja sen kalavedet olivat kaiketi myöskin siellä. [Suom. valt. ark. nid. 3139 (v. 1558) fol. 21; nid. 552 (v. 1583—1586) fol. 2; 15,300 ja 46 v.; nid. 5885 (v. 1608) fol. 39; nid. 5226 (v. 1561) fol. 15; nid. 5242 (v. 1562) fol. 37; nid. 3295 (v. 1567) fol. 26].

välillä. Mutta otaksuttavaa on, että suuremmilla venekunnilla oli parikin alusta ja runsaammin verkkoja mukanaan.

Määrä sillikimppuja, jotka eri venekunnat verona suorittivat, vaihteli vielä enemmän kuin niihin kuuluva miehistö. Vuonna 1556 maksettujen sillikimppujen lukumäärä vaihteli venekuntaa kohti 2 ja 20 kimpun välillä ja 2:sta 16:sta ovat kaikki kimppuluvut edustettuina, mutta 16 jälkeen on vain 18 ja 20. Edellisen määrän, 18 kimppua, suoritti vain yksi ja myöhemmän 20 kimppua kaksi venekuntaa. Kahden kimppun maksajia oli vain yksi venekunta.

Vuoden 1557 luettelossa venekuntain sillikimppujen suorituksesta, joka alkaa $1\frac{1}{2}$ kimpusta, ovat kaikki kokonaisluvut edustettuina 2—16 kimppuun ja puolikimppuja on siellä täällä kokonaislukujen lisäksi. Yli 16 kimppua maksavista kuusi suoritti 20, kaksi 26 ja yksi 30 kimppua krampesillä.

Vuonna 1558 maksoivat venekunnat krampesillikimppuja 2:sta 40:een saakka. Mutta yhtäjaksoisesti olivat eri luvut edustettuina 2:sta—20:een. Kaksi kimppua suoritti vain kaksi venekuntaa sekä $2\frac{1}{2}$ kimppua yksi venekunta. (Myöhemminkin tavataan siellä täällä joku $\frac{1}{2}$ kimppua kokonaisluvun lisäksi). Kolmesta kimpusta alkaen rupesi venekuntain luku jo huomattavasti lisääntymään ja 20 kimppua maksavia oli vielä kuusi venekuntaa. Mutta muutamat edellisistä luvuista olivat heikosti edustettuja. Niin suoritti vain yksi venekunta 19 kimppua. 20 kimppua suorittavain jälkeen tavataan luettelossa kaksi venekuntaa, jotka suorittivat 30, ja yksi venekunta, joka 40 kimppua maksoi. Vuonna 1559 venekuntain suorittama sillikimppumäärä vaihteli 2 ja 13 välillä niin, että kaikki luvut ovat edustettuina. Sen lisäksi on yksi 15 kimpun maksaja sekä neljä 19 kimpun ja yksi 20 kimpun maksajaa. Tämä vuoden 1559 luettelo eroaa edellisistä siinä, että 19 ja 20 kimpun maksajain jälkeen on kirjoitettu luku 2, joka varmaankin tarkoittaa, että heillä oli ollut kalastuksessa kaksi venettä. On luultavaa, että edellisinäkin vuosina, milloin suoritettu kimppumäärä on lähennellyt 20 tai mennyt sen yli, on ollut saman henkilön johdolla kaksi ja ehkä kolmekin venettä. Sitä ei kuitenkaan ole tililuetteloihin millään tavoin merkitty.

Montako venekuntaa oli silliä kalastamassa edellä puheena

olleilla eri kalastuspaikoilla noina neljänä vuonna 1556—1559, joista tilastoon soveltuvia tietoja on saatavana, voimme myöskin laskea. Olen seuraavalle sivulle painettuun taulukkoon ottanut nämä kalastuspaikat venekuntineen aakkosjärjestyksessä. Kuitenkaan en ole niitä ryhmittänyt pitäjän mukaan, koska eri pitäjän asukkaat usein kalastivat samalla kalastuspaikalla ja edellisestä on ilmennyt, mihin pitäjään nämät kalastuspaikat kuuluvat.

Tätä taulukkoa seuraavalle sivulle olen taas taulukkoon sovitellut tietoja siitä, miten paljon silliä oli verona kannettu eri edellisessä taulukossa mainituilla kalastuspaikoilla. Siten voi helposti toisiinsa verrata eri kalastuspaikoilla olleita venekuntia ja kalastuksesta maksettua sillimääriä.

Eri kalastuspaikoilla olleet venekunnat.

	1556	1557	1558	1559	Yhteensä
1 Askeri (Aspskär).....	21	5	11	19	56
2 Bastufuskär, Bastö (Saunasaari)	—	3	7	—	10
3 Haapasaari (Haapaluoto, Aspö).....	10	10	14	—	34
4 Hakianiemi (Hakiame Nemi).....	—	3	—	—	3
5 Heinasaari.....	—	—	1	—	1
6 Hietasaari (Sandö).....	1	—	—	—	1
7 Houvarinsaari (Hofvarö, Hofverskär)	13	12	12	12	49
8 Kajaniemi (Kainiemi, Skainäs).....	9	7	8	6	30
9 Kaldskär (Vasikkasaari)	—	3	—	—	3
10 Kiiskilaks	—	3	—	—	3
11 Kilpisaari (Sköldö) myös nimetön saari 1556 ¹	54	40	53	49	196
12 Kinnarit (Skinnarö, Skinnarholm)....	10	8	7	8	33
13 Kirkkomaansaari (Kyrkö, Kyrkskär)	—	—	4	6	10
14 Kiuseri (Kiwskär, Vidskär)	25	—	—	—	25
15 Koivuluoto (Bjerkö) ²	8	17	19	19	63
16 Kokkoluoto (Kockoilotho)	—	3	—	—	3
17 Korkiasaari (Högskär)	2	4	4	5	15
18 Kriuvu (Skrifvoskär).....	—	5	6	—	11
19 Lammassaari (Fårskär).....	6	—	—	—	6
20 Majakartti (Karttis)	—	6	—	6	12
21 Mörkholm (Suur-Varjo)	—	—	—	2	2
22 Niemenlautta	2	—	—	—	2
23 Opö, Obyskär	—	9	8	8	25
24 Orisaari	—	1	—	—	1
25 Pitkälö (Långskär) ³	14	18	10	27	69
26 Pukkionsaari (Bockö)	20	23	19	18	80
27 Reiskari (Bredskär)	14	8	6	6	34
28 Ristiniemi (Korsnäs)	23	28	23	20	94
29 Ristisatama (Korshamn)	—	1	—	—	1
30 Rääntiönsaari (Brändö)	5	9	8	5	27
31 Svartholm (Mustamaa?)	—	11	8	—	19
32 Svartö (Suur-Musta?)	—	7	—	7	14
33 Tammio (Stampö)	20	24	25	2	71
34 Tjufskär (Varis?)	—	24	17	18	59
35 Tuppuransaari (Rödhäll, Rödsjär) ..	9	9	9	12	39
36 Ulko-Tammio (Utstampö)	—	—	—	22	22
37 Velling (Vellingskär).....	31	17	16	24	88
38 Vilaniemi	7	—	—	—	7
39 Vinni (Finnskär, Finnö)	8	10	9	11	38
40 Vironluodot	—	19	—	3	22

¹ Tili ei tässä kohden ole aivan selvä, sillä tilivuoden 1556 kalastusluettelossa ei mainita Kilpisaarta, mutta sensijaan yksi nimetön kalastuspaikka. Kun tälle nimetömälle saarelle oli saapunut 55 venekuntaa, lienee se Kilpisaari, joka oli paras kalastuspaikka.

² Tilivuoden 1556 silliveroluettelossa sanotaan, että Viipurin pitäjistä oli ollut 8 venekuntaa sillä pyytämässä »Börcke skeerissä», jota voisi arvella Koiviston saaristoksi. Mutta kun sieltä ei ole mitään sillikalastuspaikkaa kalastuslueteloissa mainittu, olen otaksunut, että Koivuluotoa tarkoitetaan, varsinkin kun vuoden 1559 sillikalastusluettelossa sanotaan Viipurin pitäjäläisiä olleen Koivuluodolla (Bjerkö) sillä pyytämässä.

³ Jos kändellä eri Pitkälöillä kalastettiin nimittäin sekä Vehkalahdella että Virolahdella sijaitsevalla, tulee edellisen luodon osalle 1556:7, 1557:5, 1558:3 ja 1559:23 venekuntaa. Myöhemmän luodon osalle tulee taas 1556:7, 1557:13, 1558:7, 1559:4 venekuntaa.

Eri kalastuspaikoilla saadut sillimäärät.

	1556	1557	1558	1559	Yhteensä
1 Askeri (Aspskär).....	241	50	177 ¹ / ₂	130	598 ¹ / ₂
2 Bastufuskär, Bastö (Saunasaari)	—	21	32 ¹ / ₂	—	53 ¹ / ₂
3 Haapasaari (Haapaluoto, Aspö)	43	106	280 ¹ / ₂	—	429 ¹ / ₂
4 Hakianiemi (Hakiame Nemi).....	—	16	—	—	16
5 Heinasaari.....	—	—	6	—	6
6 Hietasaari (Sandö)	4	—	—	—	4
7 Huovarinsaari (Hofverö, Hofverskär)	78	97	65	83	323
8 Kaijaniemi (Kainiemi, Skainäs)	125	57	106	30	318
9 Kaldskär (Vasikkasaari)	—	15	—	—	15
10 Kiiskilaks	—	23	—	—	23
11 Kilpisaari (Sköldö) myös nimetön saari 1556 ¹	501	240	756	339	1836
12 Kinnari (Skinnarö, Skinnarholm)	48	61	35	41	185
13 Kirkkomaansaari (Kyrkö, Kyrkskär)	—	—	26	47	73
14 Kiuseri (Kiwskär, Vidskär)	258	—	—	—	258
15 Koivuluoto (Bjerkö) ¹	77	151	267 ¹ / ₂	148	643 ¹ / ₂
16 Kokkoluoto (Kockoilotho)	—	25	—	—	25
17 Korkiasaari (Högskär)	30	22	13	31	96
18 Kriuvu (Skrifvoskär).....	—	27	36	—	63
19 Lammassaari (Färskär).....	30	—	—	—	30
20 Majakartti (Karttis)	—	54	—	33	87
21 Mörkholm (Suur-Varjo)	—	—	—	8	8
22 Niemenlautta	19	—	—	—	19
23 Opö, Ohyskär	—	103	45	54	202
24 Orisaari	—	14	11 ¹ / ₂	—	25 ¹ / ₂
25 Pitkäluoto (Längskär) ²	96	108	90	227	521
26 Pukkionsaari (Bockö)	116	203	160	150	629
27 Reiskari (Bredskär)	122	44	65 ¹ / ₂	40	271 ¹ / ₂
28 Ristiniemi (Korsnäs).....	189	254	92	204	739
29 Ristisatama (Korshamn)	—	5	—	—	5
30 Rääntiönsaari (Brändö)	31	46	30	47	154
31 Svartholm (Mustamaa?)	—	44	40	—	84
32 Svartö (Suur-Musta?)	—	52	—	57	109
33 Tammio (Stampö)	157	248	119	21	545
34 Tjufskär (Varis?)	—	245 ¹ / ₂	265	126	636 ¹ / ₂
35 Tuppuransaari (Rödhäll, Rödsjär) ..	86	63	31	71	251
36 Ulkö-Tammio (Utstampö)	—	—	—	186	186
37 Velling (Vellingskär)	³ 173	91	129	199	592
38 Vilaniemi	39	—	—	—	39
39 Vinni (Finnskär, Finnö)	71	75	51	104	301
40 Vironluodot	—	113	—	19	132

¹ Tätäkin taulukkoa koskee se, mitä edellisellä sivulla olevassa taulukossa mainitsimme Kilpisaaresta ja Koivuluodosta.

² Jos eroittaa toisistaan vehkalahtelaisten ja virolahtelaisten saamat sillikimput, on edellisiä 1556: 65, 1557: 44, 1558: 40 ja 1559: 181 kimpua. Myöhempiä oli taas 1556: 31, 1557: 64, 1558: 50 ja 1559: 46 kimpua.

³ Näitten joukosta puuttuu ilmoitus siitä, paljonko yksi kalastaja oli sillä verona maksanut. Ehkä hän oli saanut niin vähän silliä, ett'ei maksua vaadittu.

Jos käymme vertaamaan toisiinsa näitä kahta taulukkoa, huomaamme, mikä luonnollista onkin, ettei kalastuspaikoilla aina saatu silliä samassa suhteessa kuin niille oli venekuntia kokoontunut kalastukselle, sillä kalastuksessa voi onni olla hyvin vaihteleva. Ensi sijalle kalastuspaikoista on venekuntien suhteen asetettava Haapasaaren saariryhmään kuuluva Kilpisaari, jonka vesillä oli yhteensä 196 venekuntaa. Varsinkin vuosina 1556 ja 1558 oli siellä saatu runsaasti kalaa ja, vaikka 1558 oli kalassa yksi venekunta vähemmän kuin 1556, on sittenkin vero ja luultavasti saaliskin 50 % suurempi. Jos venekuntaluvun mukaan järjestämme muut kalastuspaikat, saamme toiselle sijalle Ristinien 94 venekunnalla, kolmannelle Vellingin 88:lla, neljännelle Pukkionsaaren 80:lla, viidennelle Tammion saaren 71:lla, kuudennelle Pitkäluodon 69:llä sekä seitsemännelle Koivuluodon 63 venekunnalla. Tässä olemme kuitenkin otaksuneet, että olisi ollut vain yksi Pitkäluoto eikä kaksi. Kahdeksannelle sijalle tulisi Tjufskär 59 venekunnalla, jonka kokonaissumma venekuntia on 4 pienempi lähinnä edellistä, mutta jolla voisi olla sitä suurempi kokonaissumma, jos siellä jo vuonna 1556 olisi kalastettu eikä vain kolmena seuraavana vuonna.

Toisia kalastuspaikkoja tapaamme tässä taulukossa, joiden kalavesillä on vain jonakin vuonna joku venekunta ollut. Niin oli Heinäsaaren, Hietasaaren, Orisaaren ja Ristisataman luona kalastuksella vain yksi venekunta, ensimainitulla vuonna 1558; myöhemmistä Hietasaarella 1556, Orisaaren ja Ristisataman vesillä 1557. Vain kaksi venekuntaa oli ollut kalastamassa kahdella kalastuspaikalla nimittäin Niemenlaudan kohdalla vuonna 1556 ja Mörkholmalla vuonna 1559. Kolmeen rajoittui kalastajavenekuntain luku Hakianiemen, Kaldskärin, Kiiskilahden ja Kokkoluodon luona, ja kaikkien niiden kohdalla vuonna 1557.

Kun siirrymme silmäilemään eri kalastuspaikoilla suoritettua silliveroa, tulee tässäkin ensi sijalle kohonneen Kilpisaaren jälkeen Ristinieni toiselle sijalle. Edelliseltä saatiin nimittäin 1,836, myöhemmältä 739 kimppeä. Mutta sen jälkeen rupee järjestys eroamaan edellä selvittämästämme venekuntia koskevasta. Kolmannelle sijalle tulee nimittäin edellisessä seitsemännellä sijalla ollut Koivuluoto 643 $\frac{1}{2}$ kimpulla, neljännelle edellisen järjestelymme kahdeksantena ollut Tjufskär 636 $\frac{1}{2}$ kimpulla ja

vasta viidennellä tapaamme edellisen luettelon mukaan neljännellä olleen Pukkionsaaren, jonka kimppluku on 629. Kuudennelle sijalle siirtyy aikaisemmin venelukunsa vähyyden tähden mainitsematta jättämämme Askeri 598^{1/2} kimpulla ja seitsemännelle edellisessä venelukuun katsoen kolmanneksi sijoittamamme Vellinki 592 kimpulla. Kahdeksantena järjestyksessä näemme nyt Tammiön saaren 545 kimpulla, joka venelukuun katsoen edellä kohosi viidennelle sijalle. Pitkäluoto, jonka edellisessä vertailussa kuudenneksi asetimme, tulee nyt yhdeksänneksi 521 kimpulla.

Ylen pienet sillimäärät saatiin taas verona Hietasaarelta, nimittäin 4, Ristisatamasta, 5, Heinäsaarelta 6 ja Mörkholmasta 8 kimpua eikä Kaldskäristä, Hakianiemeltä ja Niemenlaudalta tulleet veromäärät kehuttavia olleet nimittäin 15, 16 ja 19 kimpua. Vasta Kiiskilahdesta alkaa yli 20 menevä määrä verosillikimppuja.

Mitään käsitystä sillisaaliin vaihtelusta emme tilikirjoista voi saada niiden talojen suhteen Pyhtäällä ja Virolahdella, jotka silliä suorittivat sopimusverona. Niinkuin aikaisemmin olemme huomauttaneet puhuessamme niiden silliverosta, oli vero joka vuosi sama riippumatta saaliin suuruudesta.

Mielenkiintoista on myöskin nähdä, miltä eri paikkakunnilta ne venekunnat olivat kotoisin, jotka kävivät kalassa usein puheena olleilla kalastuspaikoilla. Siitä saadaan tietoja tilivuosien 1556 ja 1559 sillinkalastusluetteloista. Niidenkin selvittelyssä voimme luetellen paikannimet aakkosjärjestyksessä pitäjittäin alkaa lännestä päin Kyminjoen varrelta.

Sillä tapaa kulkien on meillä ensimmäisenä pitäjänä Pyhtää. Sen piiriin kuuluvina taloina, jotka sillinkalastusta harjoittivat, tunnemme ennestään kolme Kaunissaarella sijaitsevaa ynnä Hinkaböle, Malms ja Stockfors. Pyhtääseen kuului tuskin se Kvarnby (Qvernby), joka mainitaan kalastajain kotipaikkana sekä vuoden 1556 että vuoden 1559 kalastusluettelossa, vaan se on nähtävästi Vehkalahden Myllykylä, johon pitäjään se kalastusluettelossakin lasketaan. Pyhtääseen kuuluva Kvarnby on pienen joen rannalla koilliseen Stockforsista ja melkein samaan suuntaan Pyhtään kirkolta. Pyhtään aluetta oli mahdollisesti vielä *Scartsola*, joka ehkä voisi olla nykyinen Svart-

verkin kylä. Svartsolan asukkaat olivat tilivuonna 1556 kalastuksella Askerin (Aspskärin) luona.

Nykyisessä *Kymin* pitäjässä ovat seuraavat kalastajain kotipaikat:

Buxby kuului luultavasti *Kymin* pitäjään, vaikken ole sitä kartasta tavannut. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia nimettömän eli Kilpisaaren, Vinnin ja Tammion luona.

Bärnäs (Bernes) on kylä *Kymin* linnasta itään. Kalastajia oli sieltä Pitkäludolla vuonna 1556.

Eskilä (Eskilsby) on *Kymin* kirkolta vähän pohjoiseen *Kymi*joen itäisimmän haaran varrella. Sieltä oli kalastajia Pitkäludolla vuonna 1556 ja Askerilla vuonna 1559.

Helilä (Heligby) on *Kymin* kirkolta etelään *Kymi*joen itäisimmän haaran varrella. Kalastajia oli sieltä Pitkäludolla vuosina 1556 ja 1559.

Huruksela (Hurux) on Inkeröisistä etelään. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Kilpisaarella.

Jäppilän kylä (Jeppilä) on *Kymi*joen länsirannalla vähän Korkeakosken yläpuolella. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Askerilla.

Kalliokosken kylä on Kalliokosken kohdalla *Kymi*joen itäisimmän sivuhaaran varrella vastapäätä Helilää ja lounaaseen *Kymin* kirkolta. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Askerilla.

Kaukolan kylä on *Kymi*joen itäisen haaran varrella *Kymin* pitäjän kirkolta lounaiseen ja Langinkoskelta pohjoiseen. Sieltä oli tilivuonna 1556 kalastajia Reiskarilla.

Koivukosken kylä on nähtävästi Koivukosken rannalla *Kymi*joen varrella. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Askerin luona. Koivukoski kuuluu *Kymi*joen läntisempään haaraan ja on vähän matkan päässä haaraantumiskohdasta.

Korkeakosken kylä (Högfors) on *Kymi*joen itäpuolella samannimisen kosken rannalla. Sieltä oli Reiskarin luona kalastajia vuonna 1559.

Laajakoski (Bredfors) on kylä samannimisen kosken rannalla *Kymi*joen varrella. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Askerin ja Reiskarin luona.

Metsäkylä (Skogsby) on *Kymin* kirkolta länteen päin. Sieltä

oli kalastajia vuonna 1556 nimettömällä paikalla eli Kilpisaarella ja samalla saarella vuonna 1559.

Osalan kylä, kaikieti *Osula*, joka tilivuoden 1556 maakirjan mukaan kuului Korkeakosken nautakuntaan (nötlag) ollen siten niihin aikoihin Pyhtääseen luettua Kymin pitäjää, mutta tilivuoden 1559 maakirjassa tavataan se Vehkalahdella. Edellistä tietoa katsoisin oikeammaksi, koska Kyminkartanon läänin tilissä tilivuodelta 1595 ynnä muutamissa muissa sen tileissä sanotaan, että Osulan, Korkeakosken ja Hurukselan kylät yhdessä olivat saaneet vapautuksen 4 heinäparmaan veromaksusta. Niinkuin jo mainitsin, kuului kaksi myöhempää kylää Kymin pitäjään. Osalasta oli vuonna 1556 kalastajia Reiskarilla ja Askerilla.¹

Saksalan kylä (Saxaby) on Tavastilan rautatieasemalta kaakoon päin ja saman pienen joen varrella kuin myöhemmin puheeksi tuleva Ylä-Nummi. Kylän asukkaat olivat vuonna 1556 kalastuksella nimettömällä luodolla eli Kilpisaarella.

Sukus kylä. Se kuului tilivuonna 1556 Korkeakosken verokuntaan ja siis nykyiseen Kymin pitäjään. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Askerilla.²

Tamsan kylä (Tampsa by) on nähtävästi Tamsankosken rannalla Kymijoen läntisen haaran varrella. Tamsankoski on Koivukosken jälkeen tuleva koskipaikka, kun kulkee tätä läntistä haaraa pitkin merelle. Tästä kylästä oli vuonna 1556 kalastajia Askerilla.

Ylä-Nummi (Ylenumme) on Tavastilan rautatieasemalta pohjoiseen saman pienen joen varrella kuin Saksala. Sen kalastajia oli vuosina 1556 ja 1559 Kilpisaarella (vuoden 1556 nimettömällä luodolla.)

Nykyisessä *Sippolan* pitäjässä sijaitsevat seuraavat kalastajain kotipaikat:

Enäjärven kylä (Enne Järff) on Enäjärven rannalla Sippolan kirkolta koilliseen. Sieltä oli lähdetty kalastamaan vuonna 1556 nimettömälle luodolle eli Kilpisaarelle ja vuonna 1559 sekä Kilpisaarelle että Vinnin luodolle.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5706 (1595), fol. 36.

² Suom. valt. ark. nid. 5121 (1556 vuoden manttaali- eli maakirja Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjistä), fol. 29.

Hirvelän kylä (Hijrffvele) on Sippolan kirkolta koilliseen. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Tammion saarella ja 1559 Kilpisaarella.

Kannusjärven kylä (Kanng-Järff) on Enäjärveltä etelään. Kalastamassa oli sieltä kyläläisiä vuosina 1556 ja 1559 Vinnin ja Rääntiön luodoilla.

Liikala (Lickala) on Sippolan kirkolta etelään. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 nimettömällä saarella eli Kilpisaarella ja 1559 samalla saarella.

Mämmälä (Memmele by) on Kymijoen itärannalla Anjalan kirkolta koilliseen. Sieltä oli kalamiehiä vuonna 1556 nimettömällä eli Kilpisaarella ja vuonna 1559 samalla saarella.

Saaramaa (Sarma) on kylä Kaipiaisten asemalta kaakkoon. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia nimettömällä saarella eli Kilpisaarella ja samalla saarella vuonna 1559.

Sukula by. Se on arvatenkin Suikkola etelään päin Anjalan kylästä, mutta itä- eli Sippolan puolella Kymijokea, jollei sillä Sukusta tarkoiteta. Reiskarilla oli sieltä kalastajia vuonna 1556.

Viiala (Viala) on Kymijoen varrella Anjalan kartanosta melkein pohjoiseen. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Kilpisaarella.

Vehkalahden pitäjässä sijaitsevat seuraavat kalastajain kotipaikat:

Braxby on varmaankin nykyinen Brakila eli Rakila, joka on Vilniemestä kaakkoon ja sijaitsee samalla niemellä kuin se. Sieltä oli vuonna 1556 lähtenyt kalamiehiä Vellingille.

Bölisby, Bölsby, kaiketi Pyöli, joka on Reitkallista itään. Sieltä oli vuonna 1556 pyyntömiehiä Vellingillä.

Kaarniemi (Kärnäs) on erään lahden rannalla vastapäätä Hevossaarta Tavastilan asemalta kaakkoon. Sen asukkaat kalastivat vuonna 1556 Askerin ja Reiskarin luona sekä vuonna 1559 Kirkkomaansaaren vesillä.

Kuorsalo (Korsalla) on suuri saari Haminasta kaakkoon. Kalastuksella sen asukkaat olivat vuosina 1556 ja 1559 Vellingillä.

Myllykylä (Kvarnby) on pohjoiseen Haminasta pienen joen varrella. Kalastajia oli sieltä vuonna 1556 Tammion, Reiskariin ja Rääntiön saarilla sekä 1559 Ulko-Tammiolla.

Mäntlahti (Mentelax by) on Kuorsalosta pohjoiseen. Sen

asukkaat kävivät vuonna 1556 Pitkäludolla ja vuonna 1559 Vellingillä kalastuksella.

Neuvottoman kylä (mainitaan sekä *Lill newott by* että *Stor newott by*) Neuvottoma on Tavastilan asemalta kaakkoon. Pien-Neuvottoman asukkaat kalastivat vuosina 1556 ja 1559 Kilpisaaren vesillä (edellisenä vuonna oikeastaan nimettömässä paikassa). Suur-Neuvottomalaiset kävivät kalassa Kilpisaarella vain vuonna 1559.

Paijärven kylä (Paijerffby) on Haminasta pohjoiseen. Kyläläiset olivat vuonna 1559 kalastuksella Ulko-Tammiolla.

Pampyölin kylä (Bamböll by) on koilliseen Haminasta. Sen asukkaat olivat kalastamassa vuonna 1556 Tammion saarella ja vuonna 1559 Pitkäludolla.

Pyhellon kylä (Pöhelde) (tilivuoden 1557 Kyminkartanon läänin manttaali- eli maakirjassa se tavataan nimellä Pyheldh¹) on pienen Vehkajoen varrella Vehkalahden pitäjän pohjoisosassa kahden järven välillä. Sen asukkaat kalastivat vuonna 1559 Rääntiön saaren vesillä.

Reitkalli (Bredkall) on Haminasta luoteeseen. Sen asukkaat olivat vuonna 1556 kalastuksella nimettömällä eli Kilpisaarella.

Sivatti (Siffwatt by) on koilliseen Haminasta. Sen asukkaita oli vuonna 1556 kalastuksella Vinnin saarella, Tammion saarella ja Vellingillä, vuonna 1559 taas kahdella ensimmäisellä luodolla ja Ulko-Tammiolla.

Strömsby (nykyinen Salmenkylä). Se on Husulan joen varrella pohjoiseen Haminasta. Sieltä oli asukkaita kalastuksella vuonna 1556 Vinnin saarella, Rääntiöllä, Vellingillä ja nimettömällä eli Kilpisaarella, vuonna 1559 taas Kilpisaarella.

Summan kylä (Summa by) on Haminasta länteen. Asukkaita oli sieltä vuonna 1556 nimettömällä eli Kilpisaarella sekä vuonna 1559 Pitkäludolla kalastuksella.

Vehkjärvi (Veckijerff by) on kylä Haminasta pohjoiseen. Sieltä oltiin kalastuksella vuonna 1556 Tammion saarella ja 1559 Ulko-Tammiolla.

Vilniemi (Villnäs by) on nykyään kartano pitkällä niemellä

¹ Suom. valt. ark. nid. 5146 (v. 1557).

Haminasta etelään. Asukkaita sieltä oli vuonna 1556 Vellingillä kalassa.

Vehkalahden pitäjää oli nähtävästi myöskin kalastusluettelossa vuodelta 1559 mainittu *Bocksböle*, jonka nimistä paikkaa en ole mistään saanut selville. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Pitkäluodolla ja Kilpisaarella. Samaan pitäjään luetaan 1559 vuoden kalaveroluettelossa myöskin *Hirola*-niminen paikkakunta, jota en ole senaikuisista maakirjoista enkä mistään kartasta löytänyt. Sieltä oli jo mainittuna vuonna kalastajia Koivuluodolla. Niinikään Vehkalahteen kuuluvana mainitaan vuoden 1556 kalastusluettelossa *Röyttzby*, jota en myöskään ole kartasta löytänyt. Se on ehkä Kyminkartanon läänin manttaaliluettelossa vuodelta 1557 mainittu Roudzby, joka siinä tavataan Haminan pohjoispuolella sijaitsevain kylien joukossa. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Vellingillä.

Virolahden pitäjästä tapaamme taas seuraavat lukuisat sillinkalastajain kotipaikat:

Grennäs, nähtävästi nykyinen *Rännänen*, joka on Virolahden kirkolta länteen, vähän lounaiseen kääntyvään suuntaan, länsiosassa samaa niemimaata, jolla kirkonkylä sijaitsee. Sieltä oli kyläläisiä vuonna 1556 kalastuksella Huovarinsaarella.

Häppilän kylä (Heppile) on Haminasta kaakkoon ja Vilniemestä itään. Sieltä oli kalastajia Vellingillä vuonna 1559.

Heikkilä. Yksi Heikkilä on Tylijärvestä lounaiseen Vaalimaanjoen varrella Järvelän ja Vaalimaan kylien välillä. Kaksi Heikkilää (Ylä- ja Ala-Heikkilä) on Helylän kylässä Virolahden lahden itäpuolella melkein vastapäätä Pyterlahtea. Ehkä näitä myöhempiä Heikkilöitä, jotka nähtävästi aikaisemmin olivat samaa taloa, tarkoitetaan puheenalaisessa luettelossa. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Huovarinsaarella.

Järvenkylä (Träskby) on Rännäsestä länteen päin pienellä niemimaalla. Sieltä oli kalastajia Pitkäluodolla vuonna 1556 ja Vellingillä vuosina 1556 ja 1559.

Kattilainen (Kattila by) on kylä Haminasta itään. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Vellingillä.

Kiiskilahti (Kijskilax by) on kylä rannikolla Vaalimaanjoen suusta lounaiseen. Sieltä kävi kalastajia vuosina 1556 ja 1559 Askerilla.

Klamila (Glamila) on lähellä Haminaa Sydänkylän luona. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Lammassaarella.

Koskela on kylä lähellä Vaalimaanjoen suuta Kiiskilahdesta koilliseen. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia Haapaluodolla (Aspö).

Laitsalmi (Laitsalmiby) on kylä samannimisellä saarella Kiiskilahdesta etelään ja Paation saaresta pohjoiseen. Sieltä oli kalastajia Mörkholmalla vuonna 1556.

Mattila on kylä Virojoen kylästä koilliseen. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Pukkionsaarella.

Pajulahti on aikaisemmin Kyminkartanon sopimusveron yhteydessä ollut puheena. Missä sen asukkaat silliä kalastivat, ei tilistä ilmene.

Pihlajain by varmaankin nykyiset Ala- ja Ylä-Pihlaja, jotka ovat Pyterlahdesta luoteiseen. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Kinnareilla ja Huovarinsaarella, vuonna 1559 taas Majakartilla ja Opölla.

Pyterlahti (Pytherlax) on kylä Virolahden kirkolta pohjoiseen. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Pukkionsaarella ja vuonna 1559 Majakartilla.

Ravijoki (Ravio) on kylä Järvenkylästä pohjoiseen. Sen kalastajia oli Huovarinsaarella vuosina 1556 ja 1559.

Reinikkalan kylä on lähellä Vaalimaanjoen suuta. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Haapaluodolla (Aspö).

Savikkala (Savickala) on Virolahdella Virojoen kylästä pohjoiseen. Kalastajia oli sieltä Pukkionsaarella vuosina 1556 ja 1559.

Säkjärvi (Sekajärfby) on kylä samannimisen järven rannalla melkein pohjoiseen Virolahden kirkolta. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Pukkionsaarella.

Sydänkylä (Kaldfjerd) on mannermaalla Kuorsalosta koilliseen. Sen asukkaita tapaamme vuonna 1556 Lammassaarella sekä vuosina 1556 ja 1559 Vellingillä, Pitkäluodolla ja Svartölla kalastuksella.

Tiilikkala (Tilickala) on kylä Ylä-Pihlajasta koilliseen. Sieltä oltiin kalastuksella vuonna 1556 Pukkionsaarella.

Urpala by, varmaankin nykyiset Ala- ja Ylä-Urpala. Näistä on edellinen Urpalanjoen suulla Urpalanlahden rannalla, myö-

hempi taas saman joen varrella Reinikkalasta koilliseen. Sieltä oli kalastajia vuosina 1556 ja 1559 Askerilla.

Vaalimaa (Wadelmo, Vadelma ja Vadma by, viimemainittu lyhennys edellisistä pitemmistä muodoista). Se on kylä Vaalimaanjoen varrella edellämainitusta Mattilasta kaakkoon. Sieltä oli lähdetty kalastukselle vuonna 1556 Askerille sekä vuosina 1556 ja 1559 Pukkionsaarelle.

Vestböle, kaiketi Länsikylä, joka on Kuorsalosta koilliseen. Kalastajia oli sieltä vuonna 1559 Vellingillä.

Virojoki (Wiroioki) on kylä likellä Virojoen suuta Tiilikkalasta kaakkoon. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Pukkionsaarella.

Vielä on sillikalastusluetteloissa kaksi paikkaa mainittuna Virolahden pitäjään kuuluvina, joista en ole saanut selville, missä ne sijaitsevat, nimittäin:

Amböle, josta vuonna 1556 oli kalastajia Kinnareilla, sekä

Österböle, josta taas oli vuonna 1559 lähdetty kalastukselle myöskin Kinnareille.

Miehikkälän kappelissa ovat seuraavat sillinkalastajain kotipaikat:

Miehikkälän kylä (Mehickele) on Virojoen varrella Haminasta koilliseen. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Huovarinsaarella.

Muurikkalan kylä (Murickala by) on Urpalanjoen varrella sijaitsevasta Ylä-Urpalasta pohjoiseen ja Hujakkalasta etelään. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Korkiasaarella. — Tähän voin lisätä kaksi kalastajain kotipaikkaa vuoden 1556 silliveroluettelosta, jotka ehkä kuuluivat *Valkialan* pitäjään nimittäin:

Hamar, joka tavataan Vehkalahteen luettujen paikkakuntain joukossa ja mahdollisesti voisi olla Hamarin talo Oravalan kylässä Valkialan pitäjää. Sieltä oli vuonna 1556 kalastajia nimettömällä eli Kilpisaarella.

Räihelä, joka edellämainitussa tilissä luetaan Virolahden pitäjään, on ehkä Ruohola Valkialan eteläosassa. Sieltä oltiin vuonna 1556 pyyntömatkalla Kiuskerillä. Näistä kahdesta paikasta on kuitenkin hyvin vaikeata saada selvää.

Säkkijärven pitäjässä ovat seuraavat sillinkalastajain kotipaikat:

Anikkala on Säkkijärven pohjoisosassa Hanhijärven eteläpuolella. Vuonna 1556 oli sieltä kalastajia nimettömällä eli Kilpisaarella.

Heinlahti (Heinelax) on kylä Säkkijärvellä Iivanalan eli Niemenlautan kylästä länteen. Sieltä oli kalastajia vuonna 1556 Vilaniemellä.

Karvola (Karffuola by) on kylä Säkkijärven kirkolta luoteeseen ja kirkonkylän naapurikylä. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Ristiniemellä.

Koukiola by, kaiketi Kaukialan kylä Säkkijärvellä. Se on sen lahden pohjukassa, jonka idänpuolisen niemimaan kärjessä on Ristiniemi. Kaukialasta oli vuonna 1556 kalastajia lähtenyt kalastusretkille Vilaniemelle.

Kuuluvala on nykyään talo Tervajoen kylässä Tervajoen suulla, vaikka sitä vuoden 1559 silliveroluettelossa sanotaan kyläksi. Sieltä oli kalastajia Ristiniemellä vuosina 1556 ja 1559.

Lahnajärvi (Lachna Järffby) on kylä Säkkijärven kirkolta melkein pohjoiseen. Sieltä oli kalastajia Ristiniemellä vuonna 1559.

Laihajärvi (Laiha Jerff by) on kylä Ala-Urpalasta pohjoiseen samannimisen järven rannalla. Sieltä kävi kalastajia Vilaniemellä vuonna 1556 ja Korkiasaarella vuosina 1556 ja 1559.

Lahtela on kylä Patrusjärven rannalla. Sieltä oli kalastajia Ristiniemellä vuonna 1556.

Lavola (Laffuola by) on kylä Säkkijärven kirkolta pohjoiseen. Sieltä oltiin Ristiniemellä kalastamassa vuonna 1559.

Muhulahti (Muhulax by) on kylä samannimisen lahden rannalla luoteiseen Tuppuransaaresta. Sieltä oli vuonna 1556 lähdetty Ristiniemelle kalastukselle.

Nisalahti (Nisalax by) on kylä Säkkijärven kirkolta koillisitään. Sieltä käytiin kalassa Ristiniemellä vuosina 1556 ja 1559.

Padros by. Tarkoitetaan jotakin Patrusjärven rannalla olevaa kylää. Sieltä oli myöskin lähtenyt kalastajia Ristiniemelle vuosina 1556 ja 1559.

Salajärvi (Sala Jerff by) on kylä Säkkijärven kirkolta luoteeseen. Kalastajia oli sieltä Askerilla vuonna 1559.

Suurpäälä (Surpä by¹) on kylä Säkkijärven kirkolta etelään.

¹ Suurpäälästä oli ehkä vuonna 1559 sillinkalastaja Kainiemellä.

Sieltä oli kalastajia lähtenyt Tuppuransaarelle (Rödsjär) vuonna 1559.

Säckijärven kirkonkylä (Seckejärff, Säckijärff). Sieltä näkyy olleen kalastajia vuonna 1556 Kaijaniemellä eli Kainiemellä, Ristiniemellä ja Tuppuransaarella (Rödhäll).

Tervajoki (Terffvaioki) on kylä Tervajoen suulla Säckijärven kirkolta koilliseen. Sieltä oli kalamiehiä Ristiniemellä vuosina 1556 ja 1559.

Vilajoki (wilaioki) on Vilajoen suulla Säckijärven kirkolta itään. Sieltä oli kalastajia Kainiemellä vuosina 1556 ja 1559.

Viipurin pitäjään kuuluvat seuraavat sillinpyytäjän kotipaikat:

Hapensaari (Happensarij) on saarikylä Uuraansalmesta pohjoiseen. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Ristiniemellä.

Karppila (Karpila by) on Uuraan saaresta melkein pohjoiseen. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Ristiniemellä.

Lihaniemi (Lihanemij by) on lähellä Viipuria, vastapäätä Viipurin pitäjän Piispansaarta. Sieltä oli vuonna 1559 kalamiehiä Koivuluodolla.

Naulasaari (nawlasari) on Viipurista melkein luoteiseen. Sieltä oli vuosina 1556 ja 1559 kalastajia Ristiniemellä.

Repola by. Tarkoitetaan ehkä Lyykylän Repolaa Viipurin pitäjässä. Sieltä oli kalastajia Kiuskerilla vuonna 1556 sekä vuosina 1556 ja 1559 Ristiniemellä.

Samola (Samula by) on Uuraan saaresta itään. Sieltä oli kalamiehiä Koivuluodolla vuonna 1559.

Uuraansalmi (Trångsund). Tarkoitetaan luultavasti Uuraansaarta. Sieltä oli lähtenyt kalamiehiä Tuppuransaarelle (Rödsjär) vuonna 1559.

Johanneksen pitäjään kuuluvat seuraavat sillinpyytäjän kotipaikat:

Kivitokes on Uuraan saaren eteläosassa ja muodostaa sen läntisimmän etelään pistävän niemen. Sieltä oli kalamiehiä vuonna 1556 Tuppuransaarella.

Tilissä sanotaan nimittäin siellä olleen Madz Surpa, jossa myöhemmässä nimessä a:n päällä on pieni melkein kohtisuora viiva. Tämä viiva ei kuitenkaan aivan ä:n pilkulta näytä.

Koskijärvi on Rokkalanjoen varrella kaakkoon Rokkalasta. Sieltä tulleita kalastajia oli vuonna 1559 Koivuluodolla.

Niemelä (Niemeles by) on kylä mannermaalla vastapäätä Hannukkalan saarta. Vuonna 1559 oli sieltä kalastajia Koivuluodolla.

Niemenpää (Nemespä by). Ehkä sillä tarkoitetaan sen niemen kärkeä, jolla Niemelän kylä on. Kalastamassa oltiin sieltä vuonna 1559 Tuppuransaarella (Rödskår).

Revonsaari (reffuosari by) on kaiketi kylä, johon luettiin saman nimisen saaren eteläosan talot. Revonsaari on iso saari lahdessa, joka on merenpuolella Johanneksen pitäjää. Sieltä oli kalastajia lähtenyt vuonna 1556 Tuppuransaaressa (Rödhäll) ja vuonna 1559 Tjufskärille.

Rokkala (Rokkala by) on Rokkalanjoen suulla. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia Koivuluodolla.

Räihälä (Räihäila by) on kylä Revonsaaren pohjoisosassa Johanneksen pitäjän kirkolta lounaiseen. Sieltä oli vuonna 1556 kalamiehiä Kiuskerillä.

Vahtola (wachtola) on mannermaalla melkein etelään Rokkalasta ja vastapäätä Riionsaarta. Sieltä oli vuonna 1559 kalastajia lähtenyt Koivuluodolle.

Koiviston pitäjässä ovat seuraavat sillinpyytäjain kotipaikat:

Makslahdi (Maxsalax by) mainitaan kartoissa kylänä Koivistolla kahdessa paikassa nimittäin sen suuren lahden pohjukassa, jossa Revonsaari on, sekä siitä paikasta vähän pohjoiseen päin rannikolla jotenkin Revonsaaren eteläkärjestä kaakkoon. Sieltä oli kalamiehiä lähtenyt vuonna 1556 Kiuskerille ja vuonna 1559 Tjufskärille.

Mannola (manola) on kylä Koiviston kirkolta pohjoiseen. Sieltä oli kyläläisiä vuonna 1556 Kiuskerillä kalassa.

Piispansaari (Bispensö) on joko Piispansaareksi aikaisemmin nimitetty Koiviston pohjoisin saari Piisaari tai pieni Piispansaari lähellä Viipuria. Piispansaaressa oltiin kalastamassa vuonna 1556 Kiuskerillä ja 1559 Tjufskärillä eli, niinkuin tilissä sanotaan, Tijwskärillä.

Vainuori (Vatinora) on Koiviston kirkolta alkavan pitkän niemen kärkipuoli. Kalastajia oli sieltä vuonna 1556 Tuppuransaarella (Rödhäll).

Koivistolta itse nimismies vuonna 1556 oli kalassa Tuppuran-saarella (Rödsjär). Samalla kertaa siellä oli toinenkin koivistolainen sillinkalastuksella. Ei kummastakaan ilmoiteta, mistä kylästä he olivat kotoisin.

Lapveden eli Lappeen pitäjistä oli vuonna 1556 yksi sillinpyytjä Hietasaaren (Sandön) luona.

Kun otamme tarkemman silmäilyn alaisiksi nämät luettelot, joista tapaa tietoja kalastajain kotipaikoista, huomaamme paikoittain, että toisen kalastuspaikkana käytetyn saaren tai luodon asukkaat omalta paikkakunnaltaan lähtivät sillinpyynnille toiseen paikkaan. Niin oli vuosina 1556 Tammion saarelta kaksi venekuntaa sillinkalastuksella Vellinginluodolla. Vuoden 1556 suhteen tämä on sangen outoa, koska silloin Tammion saarella oli sillinkalastuksella 20 venekuntaa.

Huomiota herättävä seikka on, että kalastajia tuli sillinpyynnille kaukaisista seuduista. Niinkuin jo sanoin, oli vuonna 1556 yksi aina Lappeen pitäjistä Saimaan rannalla. Kotipaikoista päättäen taisi muutamia olla kotoisin Valkialasta. Sipolastakin kalastajia oli sangen kaukaa niinkuin Enäjärveltä ja Saaramaasta.

Seikka, joka paljon helpoitti sisämaan kylien asukasten tuloa sillinkalastukselle rannikkoseudulle, oli niiden läheisyydessä olevat joet, joita pitkin voivat kulkea vetäen koskipaikoissa veneensä maata myöten, jolleivät uskaltaneet koskia laskea. Monet edelläpuheena olleista kalastajain kotikylistä olemme huomanneet olleen jokien varsilla ja useat näistä joista olivat nähtävästi niihin aikoihin vesirikkaammat kuin nykyään.

Omituista on myöskin nähdä, miten muutamista sisämaan kylistä oli lähtenyt usealle luodolle kalastajia. En tahdo puhua niistä kalastajista, jotka eri vuosina kalastivat eri paikoilla. Mutta samanakin vuonna useilta paikkakunnilta oli kahdessa, muutamalta kolmessa ja neljässäkin sillinpyytäjiä. Semmoisia paikkakuntia, joista sillinpyytäjiä lähti samana kesänä kahdelle pyyntipaikalle saa 10. Kahdesta niistä oli kahtena vuonna kalastajia kahdella paikalla. Kaukaiselta Enäjärveltäkin oli 1559 kahdella luodolla kalastajia. Kolmelle kalastuspaikalle lähti samana kesänä miehiä sillinpyyntiin viidestä kylästä nimittäin Buxbystä, Sivatista, Myllykylästä, Sydänkylästä ja Säkijärven

kylästä. Neljään paikkaan lähteneitä oli ainoastaan yhdestä kylästä nimittäin Salmenkylästä.

Niinkuin jo aikaisemmin mainitsimme, luetaan näissä luette-loissa eri pitäjain kalastajain joukkoon paljon muista pitäjistä niiden kalastuspaikoille tulleita. Niin on varsinkin Vehkalahden laita. Sen yhteyteen vuonna 1559 viedyistä kylistä on sängen monta Kymin seurakunnasta, joka silloin luettiin hallinnollisesti Pyhtään pitäjään kuuluvaksi, mutta on siinä myöskin muutamia Viipurin pitäjistä, johon Johanneksen pitäjä silloin luettiin. Viipurin pitäjään kuuluivat esimerkiksi Samolan ja Lihaniemen kylät, Johannekseen taas Niemelän, Rokkalan ja Vaahtolan kylät. Virolahden pitäjään luetaan samana vuonna jokunen Vehkalahden kylä niinkuin Mäntlahti ja Säkkijärvellä sijaitsevat Salajärvi ynnä Laihajärvi. Säkkijärven alueeseen siirretään taas kyliä senaikuisesta Viipurin pitäjistä, johon Koivisto siihen aikaan luettiin.

Vaikka meren rannikolla asuvat niihin aikoihin paljon laiminlöivät hailikalastuksen ja suuremmassa määrin käänsivät huomionsa sillinpyyntiin, oli sisämaan asukasten laita päinvas-tainen. Viimemainittuja tuli nimittäin paljon enemmän syksyllä hailin kuin keväällä sillin kalastukselle. Ehkä heiltä maanviljeli-jöinä liikenä enemmän aikaa lähteä kalastusretkille syksyllä kuin keväällä.

Edellisessä olemme kertoneet, miten tilivuonna 1556 yksi talonpoika Lapvedeltä oli tullut Kyminkartanon läänin meren-rannikolle silliä pyytämään. Mutta samana vuonna oli syyspuo-leen Lapvedeltä 24 talonpoikaa lähtenyt meren saarille samassa läänissä hailikalastukselle.

Myöskin Viipurin pitäjän kalavesille näkyvät lapveteläiset syksyisin pyrkineen. Niin näemme Viipurin pitäjän tilistä tili-vuodelta 1557, että sinne oli tullut Lapvedeltä neljästä neljännek-sestä hailia pyytämään yhteensä 21 talonpoikaa, jotka maksoivat osuushailiveron. Jääsken pitäjistä oli sinä vuonna saapunut Viipurin pitäjään niinkään hailinkalastukselle kolmesta neljän-neksestä yhteensä 8 talonpoikaa. Vielä vuonna 1607 Viipurin porvaristo oli valittanut Kaarle IX:lle, että jääskeläisiä ja lap-veteläisiä tuli 10 ja 12:kin peninkulman päästä kalastamaan hei-dän kaupunkinsa kalavesille. Kirjeellään 3 p:ltä heinäkuuta sa-

mana vuonna Kaarle kuningas tämän johdosta kielsi Jääsken ja Lapveden asukkaita kalastamasta Viipurin kalavesillä.¹

¹ Suom. valt. ark. nid. 5122 (1556) ja nid. 5134 (1557), fol. 56 ja 56 v. nid. 5882 (v. 1607) fol. 41.

VIII LUKŪ

Muutamia tietoja Satakunnan silliverosta ja sillin saannista 1500-luvulla.

Kun siirrymme pitkin Pohjanlahden rannikkoa Satakuntaan, on meille esityksestä Varsinais-Suomen kalaveroista jo ennestään tuttu Lapjoelta ja Voiluodolta vuonna 1562 kannettu silli. Molemmat paikkakunnat ovat näet Satakuntaa. Miten paljon siitä yhden tynnyrin krampesillistä, jonka nämät kaksi paikkakuntaa maksoivat valtiolle yhdessä Vahterauman kanssa, lankeksi kahden edellämainitun osalle, ei tilistä ilmene. Mutta jo aikaisemmalta ajalta, nimittäin vuodelta 1545, on meillä tieto Satakunnasta saadusta sillistä. Saman vuoden Porvoon ja Bodan kartanojen ynnä niiden alle kuuluvain lampuotitalojen tilistä näemme, että Porvoon kartanoon oli Kokemäen kartanosta lähetetty $\frac{1}{2}$ tynnyriä Ulvilan silliä (Ulsby sild). Tilissä on tästä sillimäärästä vielä ilmoitus, että sen otti venäläinen päällysmies (rytse Höffuetzmannen). Nähtävästi tässä ei tarkoiteta maahamme sodan aikana hyökännyttä venäläistä päällikköä, vaan sinä vuonna Porvoon kartanossa pidätetyn Venäjän lähetystön päällikköä. Ehkä sillit olivatkin juuri samaa lähetystöä varten Kokemäen kartanosta Porvoon kartanoon tilattuja.¹

Koska nyt puheenalaisia sillejä ei sanota krampesilleiksi, huomaa, etteivät ne olleet kuivattuja vaan luultavasti suolattuja. Kaiketi niitä jo 1500-luvulla, niinkuin näemme asianlaidan olleen 1700-luvulla, katsottiin lihavuutensa tähden erikoisen maukkaiksi, josta syystä hallitus jo niihin aikoihin suolan kalleudesta huolimatta antoi suolata ne.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5007 (v. 1545), fol. 13 ja 21 v.

Näiden sillien nimitys Ulvilan sillit antaa aihetta otaksu-
seen, että ne olivat Ulvilan kalastajain pyytämät. Vuonna 1737
maamme taloudellisia oloja tutkimassa käynyt Ulrik Rudenschöld
kertoo selostuksessaan tästä matkasta, että siihen aikaan silliä
Porin puolella pyysivät Kokemäen ynnä useitten muitten sisä-
maassa sijaitsevain pitäjain talonpojat sekä muutamat porilaiset.
Tätä sillinkalastusta oli harjoitettu siihen saakka merenselällä
Kokemäen joen suun edustalla Sanduddenin, kaiketi Hietanie-
men, kohdalla, mutta viime vuosina Rudenschöld sanoo kalas-
tajain siirtyneen kauemmaksi tällä selällä lähemmäksi Repo-
saarta.

Samassa kertomuksessaan Rudenschöld puhuessaan hailin-
kalastuksesta Kokemäenjoen suulla sanoo haileja ennen aikaan
pyydetyn $\frac{3}{4}$ penikulmaa Porin kaupungin yläpuolella Anolan
kartanon kohdalla (wid Annula Säteri). Jos haileja saatiin tämän
Nakkilan pitäjää olevan kartanon seutuvilla, tuntuu hyvin luulta-
valta, että sillejä vuoden 1545 tienoilla vielä saatiin Ulvilassa,
joka on paljon likempänä Kokemäenjoen nykyistä suuta kuin
Anola. Olkoon niinkin, että Rudenschöld puhuessaan hailinkalas-
tuksesta Anolan kohdalla itse teossa tarkoittaa vielä vuotta 1545
aikaisempaa aikaa. Tässä kohden on nopea maatuminen Koke-
mäenjoen suulla asian tilaa hyvinkin selittävä. On nimittäin mah-
dollista, ettei Ulvila vielä vuonna 1545 ollut Kokemäenjoen var-
rella, vaan että meren lahti joen suulla ulottui sen kohdalle saakka.

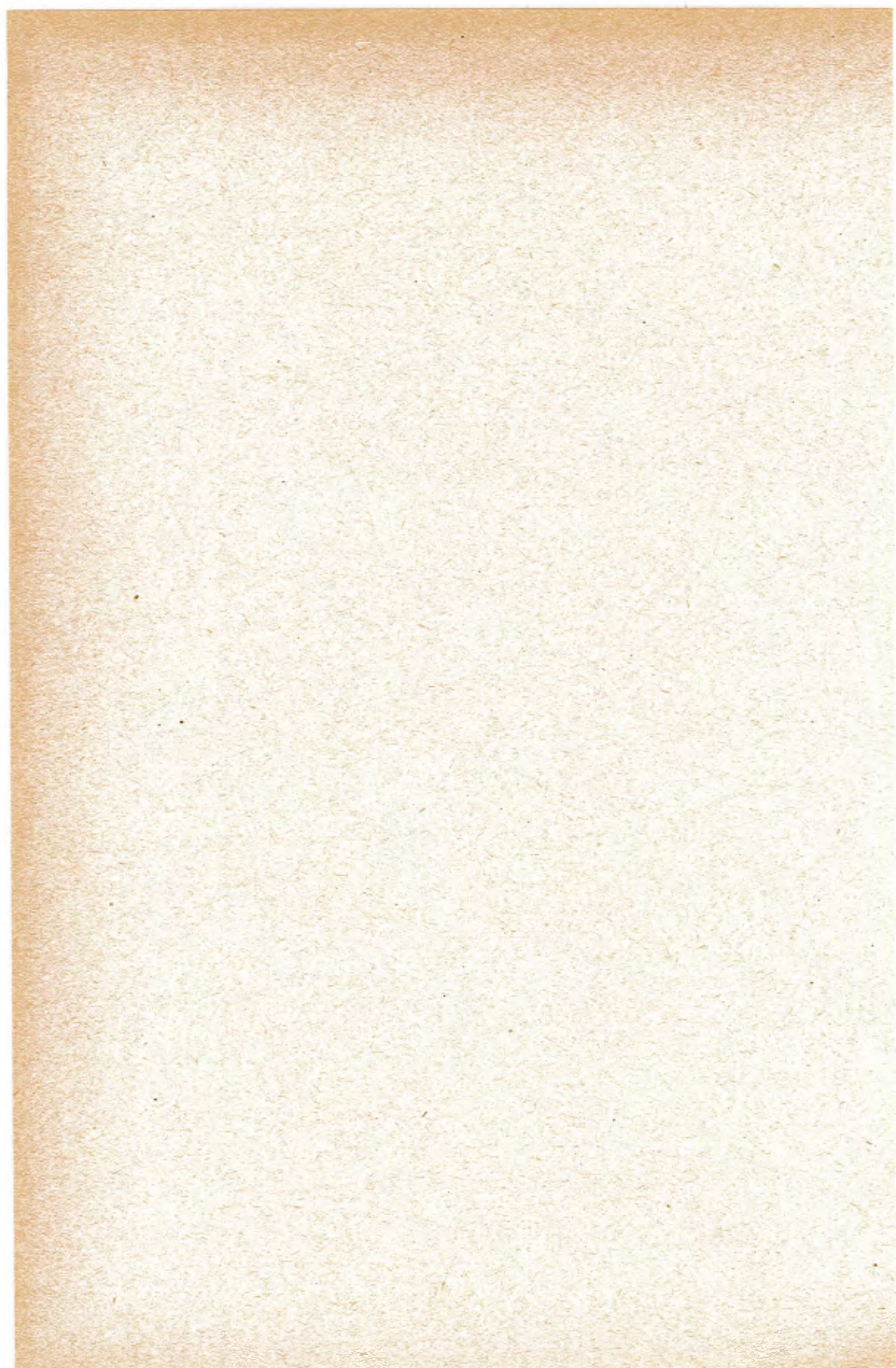
Professori J. W. Ruuthin Porin kaupungin historiaan van-
hoista asiakirjoista saatujen tietojen nojalla piirtämässä kartassa
onkin Ulvilan kirkonkylä sen merenlahden pohjukassa, johon
Kokemäenjoki laskee ja Ulvilan kaupunki aivan sen läheisyy-
dessä joen suulla. Koska maamme silli usein nousee mataliin
salmiin kutemaan, on otaksuttavaa, että se 1540-luvulla piti
kutupaikkoinaan niitä salmia, jotka siihen aikaan olivat molem-
min puolin erästä Ulvilan kirkonkylän edustalla olevaa saarta.
On muuten mahdollista, että lahdelma Ulvilan kohdalla oli jon-
kun verran leveämpi kuin Ruuth on tähän Porin perustamisaikaa
vuonna 1558 kuvaavaan karttaan piirtänyt. Sillinkalastajina
esiintyivät vuonna 1545 paitse Ulvilan pitäjän talonpoikia luulta-
vasti myöskin mitättömäksi käyneen Ulvilan kaupungin por-
varit. Kaupunki oli nimittäin unioonin aikakauden lopussa Tans-

kan ja Ruotsin välisessä sodasta paljon kärsinyt. Vihollisten merirosvot olivat anastaneet sen kauppalaivat ja lopulta tulleet itse kaupunkiakin ryöstämään ja polttamaan. On arveltu tämän häviön kohdanneen Ulvilaa ennen vuotta 1512.¹

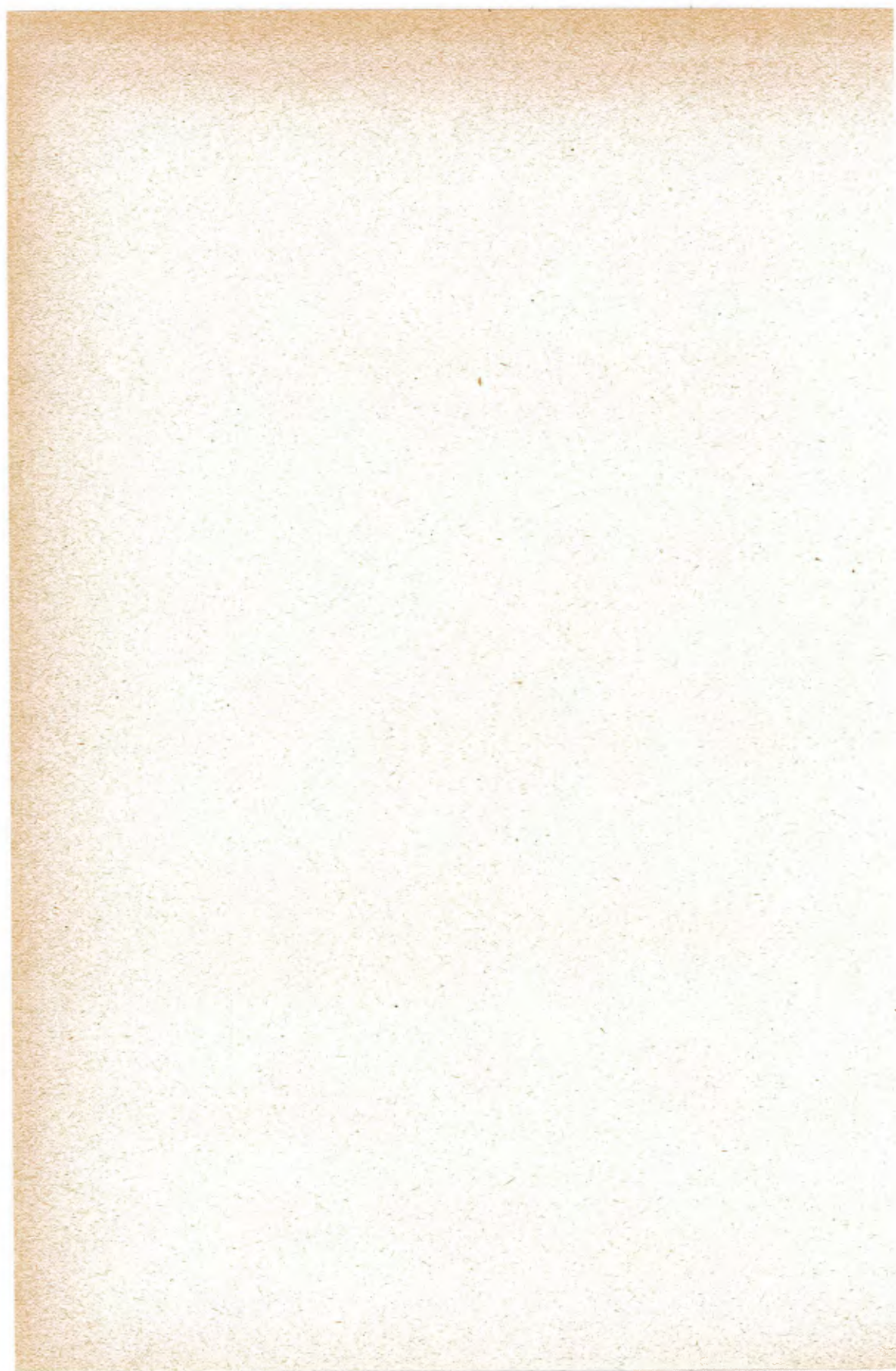
Itse Satakunnan tileissä on nähtävänä vain jokunen tieto 1570-luvulta, että silliverkkoja ja sillinuottaa käytettiin, mutta verokalana suoritettiin vain haileja. On mahdollista, että niihin aikoihin hailparvissa uiskenteli vähänlaisesti sillejä, niin että siksi rajoitettua saalista ei kannattanut veroittaa. Mutta kun kalastajilla oli erikoiset silliverkot ja nuotat, on luultavaa, että niillä aikaisemmin oli etupäässä sillejä saatu, eihän muuten olisi kannattanutkaan valmistaa erityisiä pyyntineuvoja silliä varten. Toiseksi tuntuu vähän oudolta lukea Porin kartanon tileistä, että vuosina 1570 ja 1572 oli silliverkoilla saatu edellisenä vuonna 8 tynnyriä ja myöhempanä 6 tynnyriä haileja. Vuonna 1571 oli taas saatu sillinuotalla 7 tynnyriä haileja. Tulee ehdottomasti ajatelleksi, että nyt mainitut hailit joko mahtoivat olla siksi suuret, että tarttuivat suurisilmukkaiseen silliverkkoon tai nuotataan taikka sitten olivat pienenpuoleisia sillejä, jotka tilintekijä luki hailien joukkoon. Muuten on mahdollista, että vuonna 1571 erehdyksestä puhutaan sillinuotasta silliverkon sijasta, sillä mainittu vuosi on ainoa, jona puhutaan sillinuotasta, muina vuosina on tietoja vain silliverkoista. Vuosina 1581 ja 1582 on saman kartanon kalustoluetteloissa edellisessä 14 ja myöhemmässä 16 silliverkkoa sekä vuonna 1601 samoissa luetteloissa 6 kappaletta sillijataverkkoa (sillskötor). Miten paljon kalaa näillä silliverkoilla kolmena viimeksi mainittuna vuonna saatiin, en tileissä ole tavannut².

¹ Ulrik Rudenschöldin kertomus taloudellisesta y.m. oleista Suomessa 1738—1741, 86 ja 87 siv. (Kuuluu kokoelmaan »Todistuskappaleita Suomen historiaan julaissut Suomen Historiallinen Seura, VI osa.); J. W. Ruuth, Porin kaupungin historia, 29 ja 37 siv.

² Suom. valt. ark. nid. 2226 (v. 1570), fol. siv. 30; nid. 2237 (v. 1571), fol. siv. 28; nid. 2248 (v. 1572), fol. siv. 58; nid. 2333 (v. 1581), fol. siv. 81; nid. 2342 (v. 1582), fol. siv. 65; nid. 2440 (v. 1601), fol. siv. 90 v.

IX LUKU

Pohjanmaan sillivero ja sillin saanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

1550-luvulla tavataan Pohjanmaalla krampesilliä, niinkuin kerroimme, mutta vasta vuonna 1558. Korsholman kartanon ynnä Mustasaaren, Vöyrin ja Kyrön¹ pitäjän ja Ilmajoen kappelilin tilissä siltä vuodelta mainitaan, että talonpojat olivat joka

¹ Kyrön pitäjä mainitaan näihin aikoihin tileissä niiden pitäjän joukossa, jotka harjoittivat merikalastusta, koska sen taloilla oli maakappaleita ja kalastusoikeuksia Vaasan saaristossa. 1600-luvun tuomiokirjoissa olen tavannut oikeusjuttuja, joissa nämät kyröläisten saaristo-omistukset tulevat puheeksi. Enimmät niistä mahtoivat olla ikivanhoista ajoista jo ennen Pohjanmaan ruotsinkielisen väestön maahamme tuloa kyröläisten omistamia. Mutta muutamat tuntuvat olevan ostettuja tai avioliittojen solmimisen kautta perintönä saatuja. Naimiskauppoja näkyy nimittäin tehdyn yllämainittujen kolmen pitäjän asukasten kesken. Vielä meidän aikanamme näkyy vanhasta Pohjanmaan Kyrön pitäjistä syntyneissä Ison ja Vähän Kyrön ynnä Laihian pitäjissä muutamilla taloilla olevan osuuksia saarista ja kalavesistä mainitussa saaristossa. Sen huomaa insinööri Ollilan kirjoituksesta »Pohjanmaan pitäjän saaristo-omistukset Vaasan seudulla.» Niitä näkyy olevan etupäässä Kaukaluodon (Köklot) saarella sekä Vallgrundin ja Mikkelskärin saaristoissa, joista kahdesta myöhemmästä seuraavassa tulemme usein puhumaan sillinkalastuksen yhteydessä. Ollilan ilmoituksen mukaan on nykyään Laihian pitäjässä vain yhdellä talolla tällaista omistusta ja Isossa Kyrössä 6 talolla kolmessa kylässä. Mutta Vähäkyröläisillä on tätä saaristo-omistusta vielä runsaasti, nimittäin 45, neljäntoista kylään kuuluvalla talolla. Näin suurelle määrälle taloja on tämä omistus nähtävästi siirtynyt talojen jaon kautta. Liian laajaperäiseksi kävisi tässä tuomiokirjain avulla koettaa selostaa näitä saaristo-omistuksia 1600-luvulla. Toivon voivani myöhemmin siihen ryhtyä. Nykyaikaisesta maaomistuksesta Vaasan saaristossa saa lukija paljon arvokkaita tietoja Ollilan edellämainitusta tutkimuksesta, joka on painettu albumin Kyrönmaa I osaan.

kalastuspaikalla saamastaan kalasta osuuskalaverona suorittaneet joka kuudennen leiviskän tai naulan. Vero suoritettiin erilaisena kalana ja joukossa oli myöskin krampesillejä 8 kippuntaa 2 leiviskää 15 naulaa.¹ Silli saatiin, niinkuin kalastusta koskevista erikoistileistä huomaa, enimmäkseen muun kalan ohella ja siinä tapauksessa tulos tuntuu aika hyvältä, sillä laskien edellisen summan kuusikertaiseksi saamme saaliin 48 kippunnaksi $16\frac{1}{2}$ leiviskäksi. Todellinen saalis oli varmaankin paljon suurempi, sillä veroilmoituksessa maksajat koettavat tulomäärää tuntuvasti supistaa ja niihin aikoihin se oli varmaankin sääntönä. Sen lisäksi sillit olivat tuoreina paljon painavimmat kuin kuivina kadottaen, niinkuin aikaisemmin olemme kertoneet, kuivattamisen kautta lähes $\frac{3}{4}$ ja vähintään yli $\frac{2}{3}$ painostaan.

Haileja oli verona saatu edellämäinuituista pitäjistä kantaen samalla tavalla joka kuudes tynnyri tai leiviskä yhteensä 12 lästiä $2\frac{1}{2}$ tynnyriä.

Pietarsaaren pitäjistä ei ole tilissä ilmoitettu mitään silliä saadun siltä vuodelta, mutta sen sijaan Kaarlepyyn pitäjän tilityksessä sanotaan saadun verona nuottakalastuksesta Kannuksen selällä säynäitten ja ahvenien ohella 2 tynnyriä krampesillia. Vieläpä on tässä tilissä tieto, että Saloisten pitäjässä Saloisten selällä oli käytetty 13 hailinuottaa (13 nötter efter strömming) ja saaliista verona maksettu 4 tynnyriä nuottakrampesillia ynnä siikoja, vaan ei haileja.² Krampesillitynnyrit näkyvät painaneen yhteensä 12 leiviskää, joten tynnyrin painoksi tuli 3 leiviskää. Pohjois-Pohjanmaalta oli siten yhteensä saatu 6 tynnyriä krampesillia. Haileja oli Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjistä verona kannettu niinikään joka kuudes kala ja saatu edellisestä 2 lästiä 5

¹ Näissä selostuksissa verona kannetusta sillistä ja hailista olen kohdistanut huomioni pääasiallisesti osuusveroon jättäen muun muassa kymmenykset pois, joihin Pohjanmaalla toisinaan kuului paitse hailia, silliäkin.

² Kaarlepyyn pitäjän 2 tynnyristä krampesillia ei tilissä sanota, miten ne oli saatu. Ne tavataan nimittäin vain kalaveron loppusummassa. Saloisten pitäjän nuotilta kannetusta verosta sanotaan taas, että joka nuotta oli suorittanut leiviskän kalaa ja oli verona saatu 4 tynnyriä krampesillia ynnä leiviskä (kaiketi kuivia) siikoja. Siten vastaisivat nuo 4 tynnyriä silliä 12 leiviskää.

tynnyriä sekä myöhemmästä 6 lästiä 3 tynnyriä eli molemmista pitäjistä yhteensä 8 lästiä 8 tynnyriä. Silliveron koko Pohjanmaalta vuodelta 1558 saamme seuraavalla tavalla lasketuksi. Koska saman vuoden tilistä näkee krampesillitynnyrin painavan 3 leiviskää, saamme Pohjois-Pohjanmaan 6 krampesillitynnyriä 18 leiviskäksi. Niinkuin mainitsimme, oli Etelä-Pohjanmaan sillivero 8 kippuntaa 2 leiviskää 15 naulaa. Kun siihen lisätään Pohjois-Pohjanmaan 18 leiviskää saamme 9 kippuntaa 15 naulaa krampesillia. Koko Pohjanmaan saaliin olisi pitänyt olla kuusi kertaa tämä summa eli 54 kippuntaa 4 leiviskää 10 naulaa, jos vero kaikkialla oli kuudes osa saaliista. Yhteinen Pohjanmaan osuushailiveron summa oli taas 20 lästiä 10¹/₂ tynnyriä.¹

Edellä puheena ollut Kannuksen selkä on nähtävästi nykyisessä Himingan pitäjässä. Siellä on lähellä meren rantaa etelään Himingan kirkolta Kannuksen kyläkunta, jonka kalavettä tässä varmaankin tarkoitetaan.

Seuraavana vuonna 1559 näemme Korsholman kartanon ja edellä mainittujen seurakuntain tilistä, että talonpojat vuotuisen veron ohella olivat osuuskalaverona suorittaneet tullikrampesillia joka kuudennen kalan eli 3 kippuntaa 11 leiviskää 2 naulaa. Tämän mukaan koko saaliin olisi pitänyt olla 21 kippuntaa 6 leiviskää 12 naulaa. Sen lisäksi talonpojat olivat vuokraksi (i lego), kaiketi oikeudestaan kalastaa kruunun kalavesillä, maksaneet 5 leiviskää krampesillia. Seuraavassa saman vuoden tilikirjassa on erikoisluettelo kalastajista ja kalastuspaikoista. Siinä mainitaan kalastuspaikkana Mustasaaren pitäjässä sen luoteisosassa aavan meren puolella sijaitseva suuri Björkön saari. Vöyristä tässä luettelossa tapaa kalastajain ohella sangen monta paikkaa, joista he olivat kotoisin. Ne ovat enimmäkseen Vöyriin joen rannalla nimittäin etelästä alkaen Rekipelto, Isräla (kaiketi Israels), Bergby, Memos (selvään Miemois), Mäkipää, ja Lälaks, sekä vähän matkaa länteenpäin mainitusta joesta lähellä meren rantaa Bertby. Tähän ryhmään kuuluu myöskin Bekijoki, nykyinen Rökiönkylä, joka kyläkunta-opettaja Åkerblomin Kuivalahdelta ilmoituksen mukaan on ensimmäinen kylä Vöyriin kirkolta

¹ Suom. valt. ark. nid. 4585 (v. 1558), fol. 8; nid. 4592 (v. 1558), fol. 7 v. ja 11 v.

itänpäin. Itäpuolelta tuleva puro yhtyy sen kohdalla Vöyrin jokeen vastapäätä pappilaa. Rekijoki on Miemoisista vähän pohjoiseen ja niinkuin se itäpuolella Vöyrin jokea. Paikaksi, josta silliä saatiin, mainitaan tilissä Mones Vöyrissä. Se on varmaan-kin Monån selkä Monån kylän kohdalla nykyisessä Munsalan pitäjässä. Haileja maksettiin taas osuuskalaverona Mustasaaren ja Vöyrin pitäjistä 1559 vuoden tilin mukaan yhteensä 6 lästiä 3 tynnyriä $3\frac{1}{2}$ nelikkoa ja 1 leiviskä. Kyrön pitäjistä ei haileja verona kannettu, koska sen asukkaat eivät hailikalastusta harjoittaneet.

Samana vuoden 1559 Saloisten Kalajoen, Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjien tilissä ilmoitetaan, että Kaarlepyyn pitäjään silloin luetun Lohtanäsin vesillä oli kalastuksesta sian ohella verona suoritettu, antamalla joka kuudennen kalan, 2 tynnyriä krampesilliä. Sen lisäksi tilissä mainitaan neljä muuta kalastuspaikkaa, joista oli verona suoritettu yhteensä 1 lästi 5 tynnyriä 3 nelikkoa haileja, vaan ei krampesilliä. Pietarsaarelaiset taas saivat sillejä hailien ohella Helsingören kalastuspaikalla jataverkoilla maksaen verona joka kuudennen kalan, nimittäin 6 tynnyriä krampesilliä ja 2 tynnyriä 3 nelikkoa haileja. Kahdessa muussa kalastuspaikassa maksettiin samalla lailla joka kuudes kala hailikalastuksesta, jonka yhteydessä ei silliä saatu, ja karttui niistä verona 1 lästi 6 tynnyriä haileja. Siten oli pietarsaarelaisilta kalastajilta kannettu yhteensä 6 tynnyriä krampesilliä ja 1 lästi 8 tynnyriä 3 nelikkoa haileja. Yhteensä oli siten sekä Kaarlepyyn että Pietarsaaren pitäjistä kannettu 8 tynnyriä krampesilliä sekä 3 lästiä $2\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja.

Ollen kuudesosa saaliista pitäisi edellämainittujen 8 krampesillitynnyrin vastata saatua 48 tynnyriä, joka, niinkuin aikaisemmin huomautimme, voi olla kaukana todellisesta määrästä. Nämät 8 tynnyriä krampesilliä sanotaan painaneen 1 kippunan 12 leiviskää, joka olisi 32 leiviskää eli 4 leiviskää tynnyriä kohti. Niinkuin edellisessä olemme nähneet, on tämä tavallista suurempi paino kuivaa krampesillä sisältävälle tynnyrille. On luultavata, että tässä tarkoitetaan Tukholman eikä Pohjanmaan painoa. Vuonna 1557 oli nimittäin Pohjanmaan puntarin leiviskä määrätty vastaamaan 26 Tukholman naulaa ja tuli siten 6 Tukholman naulaa isommaksi Tukholman leiviskää. Jos

vuoden 1658 sillitynnyrin paino Saloisissa 3 leiviskää oli Pohjanmaan painoa, tuli se todella Tukholman painossa vastaamaan lähes 4 leiviskää. Puuttuu vain 2 Tukholman naulaa.¹

Kun edellämainittujen tietojen avulla laskemme koko Pohjanmaan osuusveron summan, huomaamme vuonna 1559 kannetun 5 kippunaa 8 leiviskää 2 naulaa eli 108 leiviskää 2 naulaa krampesilliä sekä 9 lästiä 6 tynnyriä 1 nelikko 3 leiviskää eli 114 tynnyriä 1 $1\frac{1}{2}$ nelikkoa 1 leiviskä haileja. Tässä tilissä tavattava silliä ja hailia koskeva paino on luultavasti, niinkuin huomautimme, Tukholman painoa.

Seuraavasta taulukosta näemme, miltä kalastuspaikoilta vuosina 1558 ja 1559 oli verona suoritettu silliä ja haileja

¹ Suom. valt. ark. nid. 4601 (v. 1559), siv. 13, 27, 30 v., 31 v. ja 33, nid. 4602, (v. 1557); nid. 4606 (v. 1559), 17 v., 22, 23 ja 30 siv.; Historiallinen Arkisto XI, 94 siv. (Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteita j.n.e.)

Krampesillia		
Vuosina	1558	1559
<i>Mustasaaresta, Kyrös- tä ja Vöyristä</i>	8 kipp. 2 leiv. 15 naul.	3 kipp. 11 leiv. 2 naul.
Vuokranmaksu kalast.		5 leiviskää
<i>Kaarlepyyn pit.</i> Kan- nuksen selkä	2 tynnyriä	
Lohtanäsin luona ..		2 tynnyriä
<i>Pietarsaaren pitäjä</i> Helsingören luona ...		6 »
<i>Saloisten pit.</i> Salois- ten selkä	4 tynnyriä	
Summa	9 kipp. 6 leiv. 15 naul.	5 kipp. 8 leiv. 2 naul. ¹
Haileja		
Vuosina	1558	1559
<i>Mustasaaren pitäjä</i> } Kirkegårdsskäret ..	12 lästia 2 1/2 tynnyriä	1 lästi 1 tynnyri
Rikegrund (Ritgrund) } Klobbudden		1 » 2 »
Guidingen		10 1/8 tynnyriä
		1 lästi
<i>Vöyryn pitäjä</i> Stubben pitäjä		1 lästi 3 nelikkoa
Kobben		9 tynnyriä
Mikkelsöre		5 tynn. 1 leiviskä
<i>Kaarlebyn pitäjä</i> Vargskär	2 tynnyriä	3 tynnyriä
Trullö- ja Renö ² (Rö- dö) Kyrkofjärdens ..	10 1/2 »	7 tynn. 1 nelikko
Tankarin luoto	16 1/2 »	7 1/2 tynnyriä
<i>Pietarsaaren pitäjä</i> Pietarsaaren niemi ..	1 lästi 2 1/2 tynnyriä	3 1/2 tynnyriä
Helsingören niemi ..	13 1/2 tynnyriä	2 tynnyriä 3 nelikkoa
Torsön niemi	3 lästia 11 tynnyriä	1 lästi 2 1/2 tynnyriä
Summa	20 lästia 10 1/2 tynnyriä	9 läst. 6 tynn. 1 1/2 nel. 1 l.

¹ Niinkuin edellisestä esityksestä huomaa, on siinä vuoden 1558 summissa krampesillitynnyri laskettu 3:ksi, mutta vuoden 1559 summassa on se laskettu 4 leiviskäksi. Tässä taulukossa on taas kummaltakin vuodelta sillitynnyri laskettu 4 leiviskäksi.

² Vuoden 1559 tilissä sanotaan: Trullön ja Rödön.

Äsken mainittu Lohtanäs on kalastuksenneuvoja Sikströmin Replotista ilmoituksen mukaan Lohtajan kirkolta luoteiseen sijaitseva iso niemimaa. Se on nykyisen Lohtajan pitäjän alueella ja vähän etelämpänä kuin edellisenä vuonna mainittu Kannuksen selkä. Edellämäinittu Helsingören kalastuspaikka sijaitsee ulkona Pohjanlahdessa Pietarsaaren kaupungista luoteiseen Öregrundin saaren pohjoiskärjessä.¹ Viimemainittu saari on taas länsipuolella Helsingön saarta. Nämät tiedot tapaa nykyisestä seutua kuvaavasta merikartasta, mutta maanmittaushallituksen suuresta Suomen kartasta puuttuu kokonaan Helsingöre ja Helsingö käy nimellä Hessingö.

Paitse herra Sikströmiltä olen myöskin opettaja Åkerblomilta Kuivalahdelta saanut muutamista oudoista kalastuspaikoista tietoja. Näiden molempain herrain ilmoituksen mukaan on kalastuspaikka Kirkegårdsskäret likellä Rönnskärin valomajakkaa oleva Maalahden pitäjän Storskäret. Riigrundia eli Rikegrundia, niinkuin sitä 1560-luvun tileissä nimitetään, he molemmat sanovat Ritgrundiksi. Se on ulkona meressä luoteiseen Köklotista sijaitseva kalastuspaikka. Björkön saaresta se taas on koilliseen ja paljon lähempänä sitä kuin Köklotia. Klubbudden on ehkä Klubbhällarna nimisillä luodoilla Björköstä länteen ulkona meressä, mahdollisesti myöskin Klubbskärin nokka, joka on Vallgrundin saaren luoteisin niemi. Mikkelsören saaret sijaitsevat Kuivalahden kirkolta melkein pohjoiseen ja jotensakin samaan suuntaan rinnakkain olevista Köklotin ja Värleksin saarista. Björköstä on Mikkelsöre koilliseen ja Monån selästä länteen. Guidingen on kalastuksenneuvoja Sikströmin antaman tiedon mukaan Mikkelsörestä länteen. Stubban eli oikeastaan Stubben on pieni luoto Pohjanlahdessa Uudesta-Kaarlepyystä länteen. Kobben on kaiketi Kubban² niminen saari Veksalan pitkän niemimaan pohjois-osasta itään ja Uudesta-Kaarlepyystä luoteiseen. Vargskär on nähtävästi nykyisen Bergön saaren läheisyydessä. Tämä

¹ Tämä Helsingöre on eroitettava Helsingkallanista, joka on vedenalainen kari niillä seuduilla, noin 1½ metriä vedenpinnan alla (Kalastuksenneuvoja G. A. Sikströmin antama tieto).

² Toinen Kubben niminen aivan pieni saari on Eugmon suuresta saaresta luoteiseen ja Kokkolasta länteen. Sen olen löytänyt vain merikartoista. Se voisi ehkä myöskin sopia tilissä mainituksi Kobbeniksi.

Bergö, joka on suuren Vallgrundin saaren länsiosasta melkein etelään ja Vaasasta lounaiseen, käy nimittäin Hermelinin Vaasan läänin kartassa Vargön nimellä. Trullö ja Peuraluoto eli Rénö olivat kaiketi siihen aikaan molemmat saaria meressä, edellinen Kokkolan kaupungista luoteiseen, myöhempi siitä melkein pohjoiseen. Meidän aikanamme on edellinen jatkuvan maatumisen kautta muuttunut mannermaan yhteydessä olevaksi niemeksi. Ulkona meressä on kummankin ulkopuolella kariluoto, joiden nimet ovat Trullögrund ja Renögrund. Vuonna 1559 Renön sijasta mainittu Rödö on, niinkuin kartasta voi päätätä, mannermaahan yhtynyt saari Kokkolan kaupungista pohjoiskoilliseen. Tankarin luoto on ulkona meressä Kätön saaresta pohjoiseen ja Kokkolasta luoteiseen. Siellä on nykyään valomajakka. Pietarsaaren niemi on nähtävästi sen niemenkärki, joka Pietarsaaren kaupungista kulkee pohjoiseen. Torsö taas on iso saari Pietarsaaresta lounaiseen.

Seuraavana vuonna 1560 saatiin verona sillejä edelleen Mustasaaren ja Vöyrin pitäjistä. Edellisen pitäjän asukkaat pyytivät niitä hailien ohella Kirkegårdsskärenin, Alkinin ja Lapuran kalastuspaikoilla maksaen verona joka kuudennen kalan. Kirkegårdsskärenissä oli kalassa 50 talonpoikaa, joilla oli 25 venettä ja 100 jataverkkoa. Tilissä huomautetaan, että siellä, niinkuin sillin- ja hailinkalastuksessa muuallakin Pohjanmaalla, joka veneessä oli kaksi miestä eli talonpoikaa. Valtiolle lankesi Kirkegårdsskäretistä verona 3 leiviskää krampesilliä. Hailin saalis sieltä näkyy olleen sitä monta vertaa runsaampi, koska valtiolle langennut hailivero oli 1 lästi $3\frac{1}{2}$ nelikkoo. Alkinissä 30 talonpoikaa pyysi silliä ja hailia 15 veneellä ja 40 jataverkolla maksaen verona 2 leiviskää krampesilliä sekä 10 tynnyriä haileja. Lapuran luona oli kalastuksella 36 talonpoikaa 18 veneellä ja 50 jataverkolla, ja maksoivat he verona 2 leiviskää krampesilliä sekä 1 lästin 2 tynnyriä haileja. Sen lisäksi mustasaarelaiset saivat haileja Rikegrundin (Ripegrundin) ja Mikkelsören kalastuspaikoilla, josta saaliistaan maksoivat myöskin joka kuudennen kalan, edellisellä $8\frac{1}{2}$ tynnyriä, myöhemmällä $5\frac{1}{2}$ tynnyriä, mutta silliä he eivät näillä kalastuspaikoilla saaneet. Osuuskalana suoritettiin Mustasaaren pitäjässä yhteensä krampesilliä 7 leiviskää ja haileja ottaen kaikki edellämainitut kalastuspaikat lukuun 4

lästiä 2 tynnyriä $3\frac{1}{2}$ nelikkoa. Nyt puheeksi tulleista kalastuspaikoista tunnemme muut paitsi Alkinia ja Lapurania. Alkinista eli oikeammin Alkenista en ole herroilta Åkerblomilta ja Sikströmiltä tietoa saanut enkä sitä myöskään missään kartassa tavannut. Olisiko se mahdollisesti Alören, nykyään pieni niemi Wallgrundin saaren itärannalla, tai Alskär saman saaren pohjoisosassa.¹ Lapuran oikeastaan Lapören, jonne valomajakka on asetettu, on luoto luoteiseen Björkösta ja kaakkoon Valsöarneista.

Vöyriiläiset saivat silliä hailien ohella ainoastaan jo mainitun Mikkelsören luona, jossa mustasaarelaiset taas eivät näy niitä saaneen. Krampesilliä he suorittivat osuuskalana $4\frac{1}{2}$ leiviskää, kun haileja maksoivat kalastuksestaan tällä kalastuspaikalla yhden lästin ja 3 tynnyriä. Siellä oli heitä kalastuksella 60 talonpoikaa 30 veneellä ja 60 jataverkolla. Tässäkin pitäjässä oli niinkuin Mustasaarella vain kaksi miestä veneessä.

Haileja vöyriiläiset olivat pyytämässä Stubbanin ja Guidingenin kalastuspaikoilla, maksaen verona edellisellä yhden lästin $1\frac{1}{2}$ nelikkoa, myöhemmällä yhden lästin haileja.² Mutta silliä ei niillä paikoin saatu. Niinkuin mustasaarelaiset maksoivat myöskin vöyriiläiset osuusverona joka kuudennen kalan niin sillin kuin hailinkin saaliista. Tilikirjan mukaan oli, ottaen mukaan myöskin Stubbanista ja Guidingenista saadut veromäärät, kruunulle langennut Vöyristä yhteensä $4\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä sekä 3 lästiä 3 tynnyriä $1\frac{1}{2}$ nelikkoa haileja. Yhteensä saatiin näistä kahdesta pitäjästä $11\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä sekä $7\frac{1}{2}$ lästiä yksi nelikko haileja.

Samaten kuin vuonna 1559 saatiin 1560:kin Pohjois-Pohjanmaalla silliä Lohtanäsän luona Kaarlepyyn pitäjässä ja Helsing-

¹ Toinen Alskär on Mikkelsören saariston eteläosassa. Mutta kun Mikkelsören saariryhmä aina tulee tileissä yhtenäisenä puheeksi, katsoisin luultavammaksi, että aikaisemmin mainittu Alskär voisi olla Alkin eli Alken.

² Edellä puheena olleista kalastuspaikoista, joissa saatiin vain haileja, voin tässä mainita paitsi kalastajia myöskin venekunnat ja jataverkkomäärät. Mustasaarelaisia oli Ripegrundin eli Rikegrundin luona 20 talonpoikaa 10 veneellä ja 30 jataverkolla sekä Mikkelsören luona 30 talonpoikaa 15 veneellä ja 20 jataverkolla. Vöyriiläisiä oli Stubbanin luona 50 talonpoikaa 25 veneellä ja 70 jataverkolla sekä Guidingenin luona 40 talonpoikaa 20 veneellä ja 30 jataverkolla.

ören luona Pietarsaaren pitäjää. Edellisessä paikassa maksettiin verona 3 leiviskää ja myöhemmässä kippunta krampesilliä suoritamalla joka kuudennen kalan. Kummassakin paikassa sillit saatiin jataverkoilla sillit eroituksella, että Lohtänäsissä pyydettiin vain silliä, mutta Helsingöressä silli saatiin yhdessä hailien kanssa. Viimemainitussa kalastuspaikassa suoritettiin haileja verona 16 tynnyriä 1 nelikko. Samalla tapaa joka kuudennen kalan suorituksella maksettiin yksistään haileja verona Kaarlepyyn pitäjältä kolmelta kalastuspaikalta yhteensä 17 tynnyriä 1 nelikko ja Pietarsaaren pitäjältä Helsingören lisäksi neljästä kalastuspaikasta 4 lästiä 2 tynnyriä 3 nelikkoa haileja. Kaikkiaan saatiin tällä tapaa verona näistä kahdesta pitäjältä krampesilliä 1 kippunta 3 leiviskää ja haileja 7 lästiä 1 nelikko.¹

Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjien tilistä vuodelta 1561 saamme seuraavat tiedot Mustasaarella suoritetusta osuus- eli kuudennen kalan verosta. Krampesilliä maksettiin vain Alkinin ja Lapuran kalastuspaikoilta, edelliseltä 3 leiviskää 11 naulaa, myöhemmältä 1 leiviskä. Pääasiallisesti näkyy verona saadun haileja. Alkinista, jossa sillin- ja hailin pyynnillä näkyy olleen 34 talonpoikaa 17 veneellä ja 44 jataverkolla, maksettiin haileja 1 lästi $3\frac{1}{2}$ nelikkoa. Lapuran luona oli kalassa 30 talonpoikaa 15 veneellä ja 50 jataverkolla ja oli hailimaksu sieltä 7 tynnyriä. Ainoastaan haileja suoritettiin verona kolmelta muulta kalastuspaikalta. Kirkegärsskäristä, jonka luona 56² talonpoikaa 26 veneellä kalasti 102 jataverkolla, saatiin 1 lästi 3 tynnyriä. Rikegrundilta, jonka kalavesillä 20 talonpoikaa oli 10 veneellä ja 32 jataverkolla, suoritettiin 8 tynnyriä ja Mikkelsöreltä, jonka luona oli kalassa 36 talonpoikaa 18 veneellä ja 27 jataverkolla, tuli verona 13 tynnyriä haileja.

Vöyrin pitäjältä saatiin silliä hailien mukana Stubbanin ja Mikkelsören kalavesiltä. Edellisellä paikalla oli kalastamassa 54 talonpoikaa 27 veneellä ja 74 jataverkolla; myöhemmällä taas 58 talonpoikaa 29 veneellä ja 57 jataverkolla. Stubbanissa saatiin verona 17 tynnyriä haileja ja 2 tynnyriä krampesilliä, Mikkels-

¹ Suom. valt. ark. nid. 4616 (v. 1560), fol. 16 v., 17 ja 18; nid. 4623 (v. 1560), fol. 8 v. ja 10.

² Kun yleensä oli kaksi talonpoikaa venettä kohti. luulisi tämän luvun olevan 52.

ören luona 1 lästi 2 $\frac{1}{2}$ nelikkoa haileja ja 2 tynnyriä 14 naulaa krampesilliä. Krampesilliä lasketaan tässä tilissä menevän neljä leiviskää tynnyriin luultavasti Tukholman painoa. Guidingenin vesiltä, joilla 48 talonpoikaa 24 veneellä ja 36 jataverkolla oli kalastanut, maksettiin vain haileja nimittäin 12 tynnyriä.¹ — Pohjois-Pohjanmaalta puuttuu vuodelta 1561 tilikirja, jonka tähden tietoja ei ole saatavissa Kaarlepyyn ja Pietarsaaren silli- ja hailiverosta siltä vuodelta. Siten tuli vuoden osuusvero Pohjanmaalta olemaan, luultavasti Tukholman painon mukaan, 5 tynnyriä 1 leiviskä 5 naulaa krampesilliä ja 8 lästiä 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja.

Korsholman kartanon ja Mustasaaren pitäjän tilistä vuodelta 1562² näemme, että talonpojat Mustasaarella ja Vöyrissä hailikalastuksensa yhteydessä saivat ylen vähän silliä nimittäin vain yhdestä kalastuspaikasta, Tulokset osuussilli- ja hailiveron kannosta näemme seuraavista sitä koskevista tiedoista. Mustasaarelaisia oli ollut kalastuksella seuraavilla paikoilla. Kyrkogårdsskäretin luona oli ollut 40 talonpoikaa 100 verkolla maksaen 14 tynnyriä haileja. Alkenin luona oli taas ollut 40 talonpoikaa 20 veneellä ja 40 jataverkolla suorittaen yhden lästin haileja. Lapören kohdalla oli kalastuksella käynyt 45 talonpoikaa 22 veneellä ja verona maksanut 1 lästin 4 tynnyriä haileja. Rikegrundin kohdalle oli kalään lähtenyt 54 talonpoikaa mukanaan 80 jataverkkoa ja maksanut verona yhden lästin haileja sekä Mikkelsören luo 44 talonpoikaa varustettuna 70 jataverkolla maksaen kalastuksestaan verona 1 lästin 2 tynnyriä haileja.

Vöyriäiset olivat käyneet kalastuksella seuraavilla kolmella paikalla. Stubbanin luona sanotaan heitä olleen 70 talonpoikaa 120 veneellä varustettuina ja kalastuksestaan maksaneen verona 1 lästin 4 tynnyriä haileja sekä 1 tynnyrin 14 naulaa krampesilliä. Guidingenin luona kalasti 60 talonpoikaa 30 jataverkolla sekä suoritti veronaan 10 tynnyriä haileja. Saman veron 10 tynnyriä haileja suorittivat ne 30 15 veneellä kalastamaan lähteneet

¹ Suom. valt. ark. n:o. 4627 (v. 1561), fol. 19 v., 20, 21 v. ja 51 v.

² Tilin alussa on ilmoitettu sen vain niitä koskevan, koska Kyrön ja Vöyrin pitäjät olivat läänitettyt Klaus Kristerinpoika (Hornille) »Annomen» vapaaherralle. Tarkoitetaan varmaankin Äminnen eli Joensuuun kartanoa. Siitä huolimatta tilissä on tietoja Vöyrin osuusverosta.

talonpojat, jotka olivat olleet Mikkelsörenin luona.¹ Niinkuin edellisestä näemme, oli siis vuonna 1562 saatu vain Stubbanin luota sillejä. Yhteensä olivat siten mustasaarelaiset maksaneet 5 lästiä 8 tynnyriä haileja sekä vöyriäiset 3 lästiä haileja ynnä 1 tynnyrin 14 naulaa krampesilliä. Kaikkiaan oli näistä kahdesta pitäjästä suoritettu 8 lästiä 8 tynnyriä haileja sekä 1 tynnyri 14 naulaa krampesilliä. Ne talonpojat, jotka Ryssön (Rijsön)¹ luona kalastivat, olivat tästä oikeudestaan vuokrana kartanoon suorittaneet mitä erilaisimpain suomuskalain ohella 2 leiviskää krampesilliä. Ryssön kartano (nykyään Risö)² kuului ennen Korsholman alle. Itse Ryssön saari on kaiketi jo maaton ja sen nimikin jätetty karttoihin merkitsemättä. Opettaja K. V. Åkerblomin ilmoituksen mukaan Risö on Vanhan Vaasan luona. Sinne on nykyään maanviljelyskoulu sijoitettu. Joka tapauksessa se jo 1500-luvulla oli sisäsaaristoa, johon pieni määrä krampesilliä näkyy siirtyneen. Aikaisemmin mainitsemamme kalastuspaikat ovat taas kaikki aivan ulkosaaristossa. — Pohjois-Pohjanmaan silli- ja hailiverosta Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjistä, jotka yhä olivat siellä ainoat sillinsaantialueet, saadaan vuodelta 1562 seuraavat lyhyet tiedot. Tilissä sanotaan vain, että talonpoikain hailikalastuksesta, jota he harjoittivat saarten ja nienten luona, oli saatu verona, kantaen joka kuudennen kalan, krampesilliä 2 tynnyriä 1 nelikko sekä haileja 5 lästiä 8 tynnyriä 3 nelikkoa. Erikaisluettelosta näistä Pohjois-Pohjanmaan hailinkalastuspaikoista näemme, ettei silliä enää saatu niinkuin aikaisemmin Helsingören luona, vaan saivat pietarsaarelaiset hailien ohella yllämainitut 2 tynnyriä 1 nelikon silliä Storören³ kalastuspaikalla.

¹ Eri kalastuspaikkain kalastusta koskevista ilmoituksista on jäänyt pois joko veneitten tai verkkojen lukumäärä. Ainoastaan Alkenia koskevassa tavataan talonpoikain ohella sekä veneet että jataverkot. Stubbanista on väärin ilmoitettu veneitä olleen 120, pitää varmaankin olla jataverkkoja. Guidingin luona käytetyt 30 jataverkkoa ovat kaiketi erehdyksestä tulleet tiliin 30 veneen sijaan.

² Tileissä on toisinaan vaikea tehdä eroa *y* kirjaimen ja *ij* kirjainten välillä, jotka molemmat voivat tarkoittaa *y* kirjainta, mutta ainakin yhdessä tilissä nimittäin vuoden 1565 on selvästi kirjoitettu Risö.

³ Storörea en ole kartasta löytänyt. Sillä tarkoitetaan luultavasti Storötä, joka on aivan lähellä mannermaata Kantlahden kylän kohdalla Munsalassa.

Paitse Helsingören ja Storören luona pietarsaarelaiset saivat haileja kahdeksasta muusta kalastuspaikasta maksaen kaikkiaan verona 4 lästiä 10 tynnyriä 1 nelikon. Kaarlepyyn pitäjäläiset eivät mahtaneet silliä saada, koska he maksoivat kolmelta kalastuspaikaltaan verona vain haileja yhteensä $10\frac{1}{2}$ tynnyriä. Kumpaisenkin pitäjän yhteiseksi hailiveroksi tulee siten edellämainittu 5 lästiä 8 tynnyriä 3 nelikkoa. Kaikkiaan oli sinä vuonna saatu tätä kalaveroa $3\frac{1}{4}$ tynnyriä 14 naulaa krampesilliä sekä 14 lästiä 4 tynnyriä 3 nelikkoa haileja. Kun Ryssön vesiltä saatu sillimaksu luetaan mukaan, saadaan $3\frac{3}{4}$ tynnyriä 14 naulaa krampesilliä.

Vuonna 1563 talonpojat Mustasaaren, Vöyrin, Pietarsaaren ja Kaarlepyyn pitäjissä suorittivat edelleen osuuskalaverossaan sekä silliä että hailia ollen hailimaksu yhä sillimaksua monta vertaa suurempi. Näiden pitäjään kalastajain lisäksi tapaamme tässä tilissä vöyriäisten pyyntipaikoilla ulkosaaristossa myöskin kyröläisiä, jotka siitä alkaen kalastivat Stubbanin, Guidingenin ja Mikkelsören luona. Kalastuksesta eri kalastuspaikoilla tili antaa seuraavat tiedot. Mustasaareltä oli 60 talonpoikaa 100 verkolla ollut kalastamassa¹ Rikegrundilla ja verona suorittanut 5 leiviskää 8 naulaa krampesilliä sekä 2 lästiä ynnä tynnyrin haileja. 80 muuta saman pitäjän talonpoikaa maksoi verona kalastuksestaan 120 verkolla Mikkelsörellä 5 leiviskää krampesilliä ja 3 lästiä haileja. Ainoastaan haileja mustasaarelaiset olivat saaneet seuraavilla kalastuspaikoilla nimittäin Kyrkogårdskäretin luona (30 talonpoikaa 45 jataverkolla) maksaen 2 lästiä $2\frac{1}{2}$ tynnyriä, Alkenin kohdalla (50 talonpoikaa 50 jataverkolla) suorittaen 3 lästiä 5 tynnyriä ja 3 leiviskää sekä Lapörenin vesillä (40 talonpoikaa 45 jataverkolla) maksaen verona $2\frac{1}{2}$ lästiä haileja.

Kyrön ja Vöyrin pitäjistä oli Guidingenin luona ollut kalassa 60 talonpoikaa 56 jataverkolla² sekä verona maksanut lästin ja $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ynnä $\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä. Stubbanin luona 100 näiden pitäjään talonpoikaa oli kalastuksestaan 160 jataverkolla maksanut verona 1 lästin 2 tynnyriä haileja ja Mik-

¹ Veneitten lukumäärää ei tässä ilmoiteta.

² Veneitten lukumäärää ei tässäköön kohdassa ilmoiteta.

kelsören vesillä 80 samain pitäjän talonpoikaa saaliistaan 50 jataverkolla¹ suorittanut verona 1 lästin 1 tynnyrin haileja.

Korsholman kartanon oma kalastus ei tuottanut mitään silliä. Mutta harjoittamastaan kalastuksesta tähän kartanoon kuuluvan Ryssön kalavesillä talonpojat olivat vuokrana maksaneet joka kolmannen kalan ja oli tästä kalamaksusta 16 leiviskää krampesilliä. Ryssön luona vaadittiin siten kahta vertaa suurempi kalamaksu kuin muilla kalastuspaikoilla, joilla kannettiin vain joka kuudes kala.

Hailin- ja sillinkalastuksella olleitten Pietarsaaren ja Kaarlepyyn pitäjän talonpoikain luvusta, kalastusneuvoista ja kalastuspaikoista ei Pohjois-Pohjanmaan tilissä vuodelta 1563 mitään mainita. Sanotaan vain, että olivat jataverkoilla kalastaneet saarien ja nienten kohdalla ja verona maksaneet 7 lästiä 11 $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja sekä tynnyrin krampesilliä. Saman vuoden Pohjois-Pohjanmaan tulli- eli verokalan luettelossa mainitaan taas loppusummassa kannetuksi yhteensä 3 leiviskää krampesilliä. Tätä ei voi muulla tavoin selittää, kuin että krampesillitynnyri Pohjois-Pohjanmaalla arvosteltiin 3 leiviskäksi kaiketi paikkakunnan painoa.

Koko vuoden 1563 summan Pohjanmaalla osuus- eli kuudennen kalan verona kannetusta krampesillistä ja hailista saamme seuraavalla tavalla. Jos laskemme niinkuin 1559 ja 1561 Pohjanmaan krampesillitynnyrin neljäksi leiviskäksi Tukholman painoa, tulee Pohjois-Pohjanmaalla tilikirjan mukaan kannettu sillimäärä 1 tynnyri olemaan 4 leiviskää, vaikka se kalastusluettelon mukaan, olisi vain 3 leiviskää paikkakunnan painoa. Kun Etelä-Pohjanmaalta eli Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjistä saatiin yhteensä 10 leiviskää 18 naulaa ja Ryssön kalastuksesta 16 leiviskää krampesilliä, tulisi Pohjanmaan loppusumma olemaan 30 leiviskää 18 naulaa. Haileja taas saatiin Pohjanmaalla kaikkiaan 24 lästiä 5 tynnyriä 11 leiviskää.²

¹ Tämä jataverkkoluku tuntuu niin pieneltä, että enemmän luulisi sen tarkoittavan veneitä. Jataverkkoja oli tavallisesti hyvin runsaasti joskus kahta vertaa enemmän kuin kalastajia.

² Suom. valt. ark. nid. 4636 (v. 1562), 19 v. ja 47: nid. 4649 (v. 1563), fol. 22, 22 v. ja 27; nid. 4655 (v. 1563), fol. 22 v. — Hailiveron yhteissummassa mainitut 11 leiviskää on saatu lisäämällä Etelä-Pohjan-

Vuosilta 1564, 1565 ja 1566 on meillä, varsinkin kahdelta myöhemmältä, koko paljon tietoja sillinsaannista Pohjanmaalla. Sen eteläosasta saatiin paitse vanhoilta jo puheena olleilta hailin-kalastuspaikoilta silliä verona monenlaisen varsinkin suomuskalan yhteydessä Ryssön saaren vesiltä sekä mustasaarelaisten kalastuksesta Svartön luona ja kyröläisten Vikbyn selällä.

Vuonna 1564 ovat tiedot kalastuksesta näillä paikoilla vähän epämääräiset. Niin sanotaan mustasaarelaisten kalastuksesta, että he kalastaen 8 nuotalla ja 65 lanalla Vikbyn luona ja Koskenkylän (Koskiby) selällä, Svartön kohdalla, Hankmon¹ salmessa ja Voitilan (Voitbyn¹) luona suorittivat verona kuivain haukien ja kuoreitten sekä ahvenien ja särkien ohella 7 leiviskää krampesilliä. Kun varsinkin myöhemmissä tileissä sanotaan mustasaarelaisten saaneen tässä kalastuksessa sillinsä vain Svartön luona, on luultavinta, että asianlaita myöskin 1564 oli sama. Vaikka mustasaarelaiset eivät Vikbyn luona kalastaessaan silliä saaneet, oli kyröläisillä Vikbyn selällä yleensä parempi onni. Vuonna 1664-kin heistä sanotaan, että Vassorissa² ja Vikbyn selällä kuoreitten ja erilaisen suomuskalan ohella saivat silliä suorittaen niistä verona 6 leiviskää krampesilliä. Kalassa ilmoitetaan näillä kalastuspaikoilla olleen 99 talonpoikaa viidellä nuotalla. Kun ei muina vuosina Vassorin luona silliä saatu, olivat sillit varmaankin Vikbyn selältä. Ryssön luona saatiin nytkin silliä ja kannettiin kalavuokrana joka kolmas kala 46 kyröläiseltä kalastajalta, jotka siellä kahdella nuotalla kalastivat. Vuokramaksu käsitti suomuskalan ohella 23 leiviskää 8 naulaa krampesilliä.

Vuosina 1565 ja 1566 mustasaarelaiset saivat silliä Svartön luona ja kyröläiset Vikbyn selällä. Svartön kalastuksesta makset-

maan 3 leiviskään haileja Pohjois-Pohjanmaalta $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja, joka Tukholman painon mukaan vastaisi 8 leiviskää.

¹ *Koskeby* (Koskenkylä) on ehkä *Koskön* kylä Kuivalahden pitäjässä, joka on mannermaalla Repoluodon (Replot) saaresta ja Iskmon niemestä kaakkoon sekä Kuivalahden kirkolta luoteiseen. *Hankmo* on niemi, joka ennen näyttää olleen saari. Se on Kuivalahden kirkolta pohjoiseen. Nykyään on kaksi Hankmota nimittäin Vester- ja Öster-Hankmo. *Voitby* (Voitila) on Mustasaaren pitäjässä Kyrösjoen varrella Vaasan kaupungista koilliseen.

² *Vassorin* kylä on pienen Vassorin selän eli oikeammin lahden rannalla Kuivalahden pitäjässä, sen kirkolta melkein itäiseen suuntaan.

tiin osuus- eli kuudennen kalan veroa vuonna 1565 8 leiviskää ja 1566 12 leiviskää 6 naulaa krampesillä. Vikbyn selällä pyytämässä olleet kyröläiset kalastajat maksoivat taas samaa veroa vuonna 1565 7 leiviskää ja 1566 taas 9 leiviskää 7 naulaa krampesillä.

Korsholman kartanon oma kalastus ei kumpanakaan vuonna mitään silliä tuottanut, mutta Ryssön kartanon vesillä kalasti kumpanakin vuonna 40 talonpoikaa, jotka vuokrana suorittivat joka kolmannen saamistaan kaloista ja niiden joukossa 1565 $1\frac{1}{2}$ kippuntaa ja 1566 niinkään $1\frac{1}{2}$ kippuntaa krampesillä.

Näillä kalastuspaikoilla, Svartössä, Vikbyn selällä ja Ryssössä, ei sillien ohella saatu haileja, vaikka kyllä erilaisia muita kaloja.

Hailinkalastuksesta, joka useassa kalastuspaikassa samalla tuotti silliä, maksettiin osuuskalana yhä joka kuudes kala. Jo mainituilta kolmelta vuodelta 1564, 1565 ja 1566 on meillä tästä veronmaksusta seuraavat tiedot. Rikegrundin luona mustasaarelaisten kalavero oli vuonna 1564 6 tynnyriä haileja ja 5 leiviskää krampesillä. Vuonna 1565 saatiin sieltä verona $9\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja sekä 6 leiviskää krampesillä ja vuonna 1566 $2\frac{1}{2}$ lästiä haileja sekä 8 leiviskää krampesillä. Mikkelsören luona näkyvät näinä kolmena vuonna toiselta puolen mustasaarelaiset toiselta vöyri- ja kyröläiset käyneen kalastamassa. Edelliset maksoivat v. 1564 9 tynnyriä 1 nelikon haileja ja 10 leiviskää krampesillä, v. 1565 taas $8\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ja 12 leiviskää krampesillä sekä v. 1566 2 lästiä haileja ja 7 leiviskää krampesillä. Myöhemmät taas suorittivat v. 1564 7 tynnyriä 3 nelikkoo haileja ja 4 leiviskää krampesillä, v. 1565 $8\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ja 6 leiviskää krampesillä. 1566 heidän veromääränsä oli 5 tynnyriä haileja sekä 15 leiviskää krampesillä.

Vöyri- ja kyröläisillä oli sen ohella näinä kolmena vuonna kalastusta Stubbanin luona ja oli osuusverokala sieltä 1564 6 tynnyriä haileja ja 4 leiviskää krampesillä, 1565 $6\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ynnä 6 leiviskää krampesillä sekä 1566 $5\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ja 14 leiviskää 13 naulaa krampesillä. Myöskin Guidingenin luona kyrö- ja vöyriäiset olivat näinä kolmena vuonna kalastuksella maksaen verona 1564 3 tynnyriä haileja ja 3 leiviskää krampesillä, 1565 $4\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja ja 5 leiviskää

krampesilliä sekä 1566 3 tynnyriä haileja ja 10 leiviskää krampesilliä.¹

Mutta paitse mitä vuonna 1566 saatiin silliä edelläpuheena olleilla kalastuspaikoilla, menestyi sinä vuonna sillin pyynti Kirkegårdsskäretin, Allenin (kaiketi Alkenin) ja Lapörenin luona mustasaarelaisilta siksi hyvin, että he niistä tulleesta saaliista myöskin veroa maksoivat. Siten suoritettiin verona Kirkegårdsskäretissä haileja yksi lästi 1 1/2 nelikkoa ja krampesillejä 7 leiviskää 6 naulaa, Allenissa haileja 3 1/2 lästiä ja krampesillejä 5 leiviskää sekä Lapörenissä haileja 2 lästiä ja krampesillejä 5 leiviskää.

Näillä kolmella kalastuspaikalla mustasaarelaiset saivat vuosina 1564 ja 1565 yksinomaan haileja ja maksoivat saaliistaan veroa Kirkegårdsskäretin vesiltä saadusta 1564 6 tynnyriä ja 1565 8 1/2 tynnyriä, Alkenin luona saadusta 1564 5 tynnyriä ja 1565 yhden lästin 2 1/2 tynnyriä sekä Lapören kalastuksesta 1564 7 tynnyriä 1 nelikon ja 1565 11 tynnyriä 1 1/2 nelikkoa.²

¹ Suom. valt. ark. nid. 4659 (v. 1564), fol. 7, 7 v. 8 ja 8 v.; nid. 4672 (v. 1565), fol. siv. 16, 16 v., 17, 17 v., 40 ja 41; nid. 4676, (v. 1565), fol. 16 ja 17 v.; nid. 4680 (v. 1566), fol. 16, 16 v., 18, 18 v., 19 ja 22 v.

² Vv. 1565 ja 1566 oli kalastavain talonpoikain, veneitten ja verkkojen lukumäärä kumpanakin vuonna sama ylläluetelluilla kalastuspaikoilla. Siten oli Mustasaareltä Kirkegårdsskäretin luona 75 talonpoikaa, 37 venettä ja 120 jataverkkoa, Alkenin luona 48 talonpoikaa, 24 venettä ja 84 jataverkkoa, Rikegrundin luona 68 talonpoikaa, 34 venettä ja 106 jataverkkoa, Lapörenin luona 80 talonpoikaa, 40 venettä ja 160 jataverkkoa. Mikkelsörenin luona oli Mustasaareltä 130 talonpoikaa, 65 venettä ja 200 jataverkkoa sekä Vöyristä ja Kyröstä 90 talonpoikaa, 45 venettä ja 120 verkkoa. Vöyristä ja Kyröstä oli vielä Stubbanin luona 50 talonpoikaa, 25 venettä ja 100 verkkoa sekä Guidingenissa 58 talonpoikaa, 29 venettä ja 116 verkkoa. Ainoastaan Guidingenista ilmoitetaan tilivuonna 1566, ehkä erehdyksestä, että kalastajilla siellä olleitten veneitten lukumäärä oli 28, sen sijaan että vuonna 1565 ja pitkänä vuosisarjana vuoden 1566 jälkeen niiden lukumäärä ilmoitetaan 29:ksi. Vuonna 1564 on kalastajain, veneitten ja verkkojen luku eri kalastuspaikoilla melkein sama kuin v. 1565, vaikka kalastuspaikat on ryhmitetty muutamiin ryhmiin. Ainoastaan Kirkegårdsskäret on erikseen ja siinä eroavat talonpoikain ja veneitten luvut yhdellä siten, että edellisiä sanotaan olleen 75 sijasta 76 ja myöhempiä 37 sijasta 38. Yhteiset tiedot annetaan mustasaarelaisen kalastuksesta Alkenin ja Rikgrundin luona ynnä Lapören ja Mikkelsören luona sekä vöyriäisten kalastuksesta Stubbanin, Guidingenin ja Mikkelsören luona. Ainoat eroavaisuudet

Kaikkien näiden kolmen tilivuoden kalaverosummat ovat kuudes osa ilmoitetusta saaliista, niinkuin muutamissa kohden tilejä suoraan sanotaan. Ottamalla veromäärät kuusikertaisina saamme myöskin viranomaisille ilmoitetun kalamäärän, joka todellisuudessa on voinut olla paljon suurempi.

Pohjois-Pohjanmaalta silliä maksettiin vuonna 1564 verona kahdelta kalastuspaikalta, joilla pietarsaarelaiset olivat kalassa, nimittäin Storön ja Stubbeskärin luona. Edelliseltä tuli verona 4, myöhemmältä 3 tynnyriä krampesilliä eli yhteensä 7 tynnyriä. Kaarlepyyläiset eivät sinä vuosina mitään silliä verona suorittaneet. Paitse Storön ja Stubbeskärin luona pietarsaarelaiset saivat haileja ja maksoivat veroa seitsemällä muulla kalastuspaikalla niiden joukossa Helsingöressä.¹ Tätä hailiveroa karttui pitäjistä 3 lästiä 4 1/2 tynnyriä. Kaarlepyyläiset maksoivat kolmelta kalastuspaikalta verona haileja yhteensä 1 lästin 7 tynnyriä 3 nelikkoa, joten hailiveron summa näistä kahdesta pitäjistä oli vuonna 1564 5 lästiä 1 nelikko.

näiden suhteen ovat, että Alkenin ja Rikegrundin vesillä kalastaneita talonpoikia sanotaan olleen yhteensä 184, vaikka niitä olisi pitänyt olla 190 sekä että Stubbanin, Guidingenin ja Mikkelsören kalavesillä vöyriäisten käyttämiä jataverkkoja sanotaan olleen 396, vaikka niitten olisi pitänyt olla 386. Vuosia 1565 ja 1566 koskevista summista päättäen oli Mustasaarelta lähtenyt ulkosaariston kalastuspaikoille 401 kalastajaa eli paljon enemmän kuin Vöyristä ja Kyröstä, joista oli lähtenyt 198 kalastajaa. Vuonna 1564 on, niinkuin näyttää erehdyksestä, Mustasaarelta lähteneet kalastajat ilmoitettu 402:ksi, mutta Vöyriin kalamiehet 198:ksi, niinkuin seuraavina vuosina oli Vöyristä ja Kyröstä. Omituista kyllä ei vuoden 1564 tilissä mainita Kyrön pitäjää puhuttaessa näistä ulkosaariston kalastuspaikoista, vaikka niillä olleitten kalastajain luku on sama kuin seuraavina vuosina, jolloin kyröläiset ilmoitetaan olleen mukana. Tässä on varmaankin tilinlaatija unohtanut mainita Kyrön pitäjän.

¹ Nämät pietarsaarelaisten kalastuspaikat olivat: Helsingöre, Djupöre, Pedersörudd, Tankargrund, Båteskär, Storö, Stubbeskär, Stubbegrund ja Torsö. Djupöre on varmaankin Djupö Tankarista lounaiseen. Båteskärinä en ole mistään kartasta löytänyt. Stubbeskär ja Stubbegrund ovat luultavasti Stubbenin läheisyydessä. Muut nyt mainitut paikat ovat aikaisemmin olleet puheena. Kaarlepyyläisten kalastuspaikat olivat taas jo mainitut Djupöre ja Tankargrund sekä Renegrund, nähtävästi aikaisemmin puheena ollut Renögrund (Suom. valt. ark. nid. 4668 (v. 1564), fol. 21 v.)

Vuoden 1565 Pietarsaaren, Kaarlepyyn, Kalajoen, Saloisten, Limingan, Iin ja Kemin pitäjän tilissä ilmoitetaan, että Pietarsaaren pitäjässä oli monissa paikoin saatu krampesilliä nuotalla muun kalan ohella ja nuotalta suoritettu leiviskä kalaa. Kalansaaliista, josta enin osa oli ahvenia ja lahnoja, tuli verona yhteensä $1\frac{1}{2}$ leiviskää krampesilliä, joten niitä vain oli pieni määrä muitten kalain joukossa. Missä krampesilliä saatiin, ei tilistä tämän nuottakalastuksen yhteydessä ilmene. Sanotaan vain olleen 78 nuottaa, joita käytettiin Häpsalan, Gloskärön, Osmudsin, Alholmön, Leppälahden, Kallavikin, Mudensalan ja Birilön selillä.¹

Sen lisäksi sanotaan talonpoikain edellämaitun Gloskärön selällä (Gloskärsfjärdillä) kalastaneen pienillä nuotilla maksaan verona joka kuudennen kalan. Siten oli tästä nuottakalastuksesta Gloskärön selällä verokalana karttunut krampesillejä 2 leiviskää. Kun krampesillein kohdalle reunaan on merkitty 0 on luultavaa, ettei siellä edellisenä vuonna mitään krampesilliä saatu. Reunamerkintä näissä tileissä tarkoittaa nimittäin edellisen vuoden kantoa. Sillin kanto verona näistä kahdesta pitäjistä vuonna 1565 oli siten $3\frac{1}{2}$ leiviskää. Vuodesta 1566 alkaen edellälueteltujen Pohjois-Pohjanmaan pitäjän tilikirjoissa ei enää mainita mitään krampesillistä.

Haileja suoritettiin osuus- eli kuudennen kalan verona Pohjois-Pohjanmaalla Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjistä

¹ Näistä paikoista Häpsala on nykyinen Kronobyn pitäjässä sen kirkolta länteen päin meren rannalla sijaitseva Hopsala. Gloskärö on nähtävästi nykyinen Risöstä vähän itään sijaitseva Gloskar. Pieni mahdollisuus olisi myöskin, että sillä tarkoitettaisiin Gloskärin pientä saarta Vallgrundin saaren luoteisimman niemen läheisyydessä. Risö on suuren Larsmo saaren eteläpuolella. Osmudsista en ole tietoa saanut, vaikka sen suhteen olen kääntynyt kalastuksenneuvoja Sikstömin puoleen. Alholmö on Pietarsaaren kaupungin pohjoispuolella sijaitsevan niemimaan kärjessä. Leppälaks, nykyinen Lepplax, on mannermaalla lahden rannalla itään Pietarsaaren kaupungista. Kallavikista ei herra Sikström myöskään voinut tietoa antaa. Olisiko se väännös Kalvvikista ja siten lahti Kalvholmien saaren rannalla. Kalvholm on Risön läheisyydessä sijaitsevasta Gloskäristä itään. Mudensala on nykyinen Munsala ja Birilö nykyinen Pirilö erään suuren saaren pohjoiskärjessä Pietarsaaren kaupungista itään.

vuonna 1565 3 lästiä 10 1/2 tynnyriä sekä vuonna 1566 2 lästiä 1 tynnyri 1 nelikko.

Kun edellisen perustuksella laskemme kokoon, paljonko krampesilliä koko Pohjanmaalla vuosina 1564, 1565 ja 1566 verona suoritettiin, saamme vuodelta 1564 4 kippuntaa 10 leiviskää 8 naulaa, vuodelta 1565 4 kippuntaa 14 leiviskää sekä vuodelta 1566 6 kippuntaa 3 leiviskää 12 naulaa. Summa nousi siis vuosi vuodelta.

Hailien yhteissumma koko Pohjanmaalta kannetusta osuuseli kuudennenkalan verosta oli taas vuonna 1564 9 lästiä 2 1/2

Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjät. Kalastuspaikat, joissa silliä oli saatu	Vuonna 1560		Vuonna 1561		Vuonna 1562	
	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja
Kirkegärskär.....	3 leiv.	12 t:riä 3 1/2 nel.	—	15 t:riä	—	14 t:riä
Alken	2 »	10 t:riä	3 leiv. 11 naul.	12 » 3 1/2 nel.	—	12 »
Lapören	2 »	14 »	1 leiv.	7 t:riä	—	16 »
Rikegrund	—	8 1/2 t:riä	—	8 »	—	12 »
Mikkelsöre	4 1/2 leiv.	20 1/2 »	2 t:riä 14 naul.	25 » 2 1/2 nel.	—	24 »
Stubban ¹	—	12 » 1 1/2 nel.	2 t:riä	17 t:riä	1 t:ri 14 naul.	16 »
Guidingen	—	12 t:riä	—	12 »	—	10 »
Ryssö	—	—	—	—	2 leiv.	—
Svartö	—	—	—	—	—	—
Vikbyn selkä.....	—	—	—	—	—	—
Summa	11 1/2 leiv.	90 t:riä 1 nel.	21 leiv. 5 naul.	97 1/2 t:riä	6 leiv. 14 naul.	104 t:riä
Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjät Kalastuspaikat, joissa silliä oli saatu						
Lohtanäs	3 leiv.	—	—	—	—	—
Helsingöre	20 »	16 t:riä 1 nel.	—	—	—	—
Storöre	—	—	Puuttuu tili	—	2 t:riä 1 nel.	7 t:riä
Stubbeskär	—	—	—	—	—	—
Gloskärsfjärd y.m. . .	—	—	—	—	—	—
Summa	23 leiv.	84 t:riä 1 nel.	—	—	2 t:riä 1 nel.	68 t:riä 3 nel.
Yhteissumma	34 1/2 leiv.	174 1/2 t:riä	—	—	15 leiv. 14 naul.	172 t:riä 3 nel.

¹ Vasta vuodesta 1563 alkaen kalastivat kyröläiset yhdessä yöyriäisten kanssa Stubbanin,

tynnynriä, vuonna 1565 9 lästia 10 tyynynriä 1 1/2 nelikkaa sekä vuonna 1566 14 lästia 3 tyynynriä 1/2 nelikkaa.

Miten paljon sillejä ja haileja kannettiin eri vuosina osuusverona eri kalastuspaikoilla aikakaudella 1560—1566, näemme alempana olevasta taulukosta. Mikkelsören kalastuspaikan verosummaan on siinä yhdistetty sekä mustasaarelaisten että kyröja vöyriäläisten veromaksu. Sellaiset kalastuspaikat Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjissä, joista ei koskaan silliä saatu, olen taulukossa jättänyt mainitsematta.

Vuonna 1563		Vuonna 1564		Vuonna 1565		Vuonna 1566	
Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja
—	26 1/2 triä	—	6 triä	—	8 1/2 triä	7 leiv. 6 naul.	12 triä 1 1/2 nel.
—	41 triä 3 leiv.	—	5 »	—	14 1/2 »	5 leiv.	42 triä
—	30 triä	—	7 » 1 nel.	—	11 » 1 1/2 nel.	5 »	24 »
5 leiv. 8 naul. 5 leiv.	25 »	5 leiv.	6 triä	6 leiv.	9 1/2 triä	8 »	30 »
—	49 »	14 »	17 »	18 »	17 »	22 »	29 »
—	14 »	4 »	6 »	6 »	6 1/2 »	14 leiv. 13 naul.	5 1/2 triä
1/2 leiv.	12 1/2 triä	3 »	3 »	5 »	4 1/2 »	10 leiv.	3 »
16 »	—	23 » 8 naul.	—	30 »	—	30 »	—
—	—	7 leiv.	—	8 »	—	12 » 6 naul.	—
—	—	6 »	—	7 »	—	9 leiv. 7 naul.	—
26 leiv. 18 naul.	198 triä 3 leiv.	62 leiv. 8 naul.	50 triä 1 nel.	80 leiv.	71 triä 3 1/2 nel.	123 leiv. 12 naul.	145 triä 3 1/2 nel.
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	4 triä	5 1/2 triä	—	—	—	—
—	—	3 »	3 1/2 »	—	—	—	—
—	—	—	—	3 1/2 triä	—	—	—
1 tri	95 1/2 triä	7 triä	60 triä 1 nel.	3 1/2 triä	46 1/2 triä	—	25 triä 1 nel.
30 leiv. 18 naul.	293 1/2 triä 3 leiv.	90 leiv. 8 naul.	110 1/2 triä	94 leiv.	118 triä 1 1/2 nel.	123 leiv. 12 naul.	171 triä 1/2 nel.

Guidingenin ja Mikkelsören luona. Sitä ennen eivät kyröläiset käyneet näillä kalastuspaikoilla.

Vuodesta 1567 aina vuoteen 1572 kalastuspaikat ja saadut kalalajit olivat aivan samat kuin edellisinä, nimittäin niin että silliä, vaan ei häiliä, saatiin erilaisten suomuskalain ohella Svartön luona ja Vikin selällä, joista mustasaarelaiset käyttivät edellistä ja kyröläiset myöhempää. Sillin- ja hailinkalastusta mustasaarelaiset edelleen harjoittivat Kirkegårdsskärin, Alkenin, Rikegrundin, Lapörenin ja Mikkelsören luona, kyröläiset ynnä vöyri-läiset Stubbanin, Guidingenin ja Mikkelsören luona. Mutta mistään Ryssön luona saadusta sillistä eivät tilikirjat enää puhu. Sen lisäksi ei Pohjois-Pohjanmaalla Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjistä vuodesta 1566 alkaen, niinkuin jo kerroimme, enää silliä saatu.

Myöskin edellämainituilla kalastuspaikoilla käyneet talonpojat ynnä heidän veneensä ja jataverkkoja tai nuottansa ovat joka vuosi niinkään lukumäärältään yhtä monta. Siten oli Svartön luona vuosittain 54 talonpoikaa kolmella nuotalla ynnä 56 lanalla ja Vikin selällä 59 talonpoikaa 4 nuotalla. Ainoastaan Svartön suhteen on kaksi poikkeusta siinä kohden, että vuonna 1569 sanotaan talonpoikain olleen 58 ja vuonna 1570 68. Mustasaarelaisten puolesta oli Kyrkogårdsskärin luona talonpoikia 75, veneitä 37 ja jataverkkoja 120, Alkenin luona talonpoikia 48, veneitä 24 ja jataverkkoja 84, Rikegrundin luona talonpoikia 68, veneitä 34 ja jataverkkoja 106, Lapörenin luona talonpoikia 80, veneitä 40 ja jataverkkoja 160 sekä Mikkelsören luona talonpoikia 130, veneitä 65 ja jataverkkoja 200. Kyröläisten ja vöyri-läisten puolesta oli Stubbanin luona talonpoikia 50, veneitä 25 ja jataverkkoja 100, Guidingenin luona talonpoikia 58, veneitä 29 ja jataverkkoja 116 sekä Mikkelsören luona talonpoikia 90, veneitä 45 ja jataverkkoja 170. Mustasaarelaisten osalle tuli näistä summista siten 401 talonpoikaa, 200 venettä ja 670 jataverkkoa sekä kyröläisten ja vöyri-läisten osalle 198 talonpoikaa 99 venettä ja 386 jataverkkoa. Me näemme siis, että mustasaarelaiset paljon suuremmassa määrin harjoittivat tätä yhdistettyä hailin- ja sillinkalastusta kuin yhtyneet kyrö- ja vöyri-läiset.¹

¹ Suom. valt. ark. nid. 4689 (v. 1567), fol. 9—13 ja 14 v.; nid. 4697, fol. 12 v. 16.; nid. 4707 (v. 1569), fol. 11 v. ja 15 v.; nid. 4713 (v. 1570) fol. 12 v.—15 v.; nid. 4721 (v. 1571), fol. 12 v.—14 v.; nid. 4728. (v. 1572), fol. 14 v.—17 v.

Verona kalastuksestaan kaikilla edellä mainituilla paikoilla talonpojat yhä vielä suorittivat osuusverona kuudennen osan saaliistaan niinkuin aikaisemmin. Seuraavalla sivulla olevasta taulukosta tulemme näkemään, miten paljon silliä ja haileja eri kalastuspaikoilta vuosina 1567—1572 verona kruunulle lankesi.

Niinkuin itse taulukosta huomaa, on siihen kahtena eri ryhmänä pantu ne kalastuspaikat, joilla toiselta puolen mustasaarelaiset, toiselta kyrö- ja vöyriäiset pyytivät sekä sillejä että haileja. Kolmannen ryhmän muodostavat taas ne kalastuspaikat, joilla silliä pyydettiin vaan ei hailia. Loppusummissa on sillitynnyri aina muutettu 4 leiviskäksi.

<i>Mustasaaren pitäjä</i>	Vuosi 1567		Vuosi 1568	
	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja
Kyrkegårdsskäret	10 leiv.	10 tynn.	3 leiv.	9 tynn.
Alken	6 »	28 »	3 »	29 »
Rikegrund (Riksgrund)	5 »	17 1/2 »	—	18 »
Lapören	4 »	18 »	—	17 »
Mikkelsöre	5 »	18 »	—	19 »
Summa	30 leiv.	91 1/2 tynn.	6 leiv.	92 tynn.
<i>Kyrön ja Vöyrin pitäjät</i>				
Stubban	9 leiv.	7 tynn.	—	8 t. 2 1/2 nel.
Guidingen	10 »	8 »	81. 12 naul.	6 tynn.
Mikkelsöre	11 »	6 »	8 leiv.	7 »
Summa	30 leiv.	21 tynn.	16 leiv. 12 naulaa	21 tynn. 2 1/2 nel.
Svartö	8 leiv.	—	3 leiv.	—
Vikin selkä	7 »	—	4 »	—
Summa	15 leiv.	—	7 leiv.	—
Yhteissumma	75 leiv.	112 1/2 t.	29 leiv. 12 naulaa	113 tynn. 2 1/2 nel.

Kun pidämme silmällä sillinsaantia, huomaame, että se vuonna 1567 vielä oli suhteellisen hyvä tuottaen verona 75 leiviskää. Mutta jo seuraavana vuonna 1568 mahtoi se olla paljon huonompi, kun silliveroa ei lainkaan kannettu Rikegrundin, Lapörenin ja Stubbanin luona, jonka lisäksi mustasaarelaiset eivät Mikkelsören luona silliveroa maksaneet, vaikka kyrö- ja vöyri-läiset sen tekivät. Veron loppusumma olikin vain 29 leiviskää 12 naulaa. Stubbanin luona ei siitä lähtien silliveroa enää lainkaan maksettu. Vaikkakin Stubban vuonna 1569 oli ainoa paikka, josta ei silliveroa saatu, laski sen vuoden loppusumma sittenkin pienemmäksi kuin edellisen vuoden eli 19 leiviskäksi. Kahdenkertaiseksi sillivero kohosi vuonna 1570 eli 38 leiviskään 18 1/2 naulaan. Mutta sitten se taas äkkiä laski nimittäin 19 leiviskäksi 1571 ja vain 6 leiviskäksi 7 1/2 naulaksi 1572. Vuonna 1571 oli niitten kalastuspaikkain lukumäärä, joista silliveroa ei maksettu, kasvanut edellisiin vuosiin verrattuna vain yhdellä nimittäin

Vuonna 1569		Vuonna 1570		Vuonna 1571		Vuonna 1572	
Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja	Sillejä	Haileja
2 leiv.	4 tynn.	9 leiv.	11 tynn.	2 leiv.	8 tynn.	—	5 tynn.
3 »	8 »	5 »	18 »	3 »	14 »	—	8 »
2 ¹ / ₂ »	4 »	5 »	10 ¹ / ₂ »	—	8 »	—	4 ¹ / ₂ »
2 »	5 »	4 »	11 ¹ / ₂ »	4 ¹ / ₂ »	6 »	—	4 »
—	7 »	—	17 »	—	7 »	—	3 »
9 ¹ / ₂ leiv.	28 tynn.	23 leiv.	68 tynn.	9 ¹ / ₂ leiv.	43 tynn.	—	24 ¹ / ₂ tynn.
—	4 tynn.	—	10 tynn.	—	16 tynn.	—	10 tynn.
2 ¹ / ₂ leiv.	3 »	4 leiv.	9 »	2 ¹ / ₂ leiv.	12 »	2 l. 17 ¹ / ₂ n.	8 ¹ / ₂ »
3 »	2 »	3 l. 18 ¹ / ₂ n.	9 »	3 »	10 »	2 leiv.	8 »
5 ¹ / ₂ leiv.	9 tynn.	7 leiv. 18 ¹ / ₂ naul.	28 tynn.	5 ¹ / ₂ leiv.	38 tynn.	4 leiv. 17 ¹ / ₂ naul.	26 ¹ / ₂ t.
2 leiv.	—	5 leiv.	—	2 leiv.	—	—	—
2 »	—	3 »	—	2 »	—	1 ¹ / ₂ leiv.	—
4 leiv.	—	8 leiv.	—	4 leiv.	—	1 ¹ / ₂ leiv.	—
19 leiv.	37 tynn.	38 leiv. 18 ¹ / ₂ naul.	96 tynn.	19 leiv.	81 tynn.	6 leiv. 7 ¹ / ₂ naul.	51 tynn.

mustasaarelaisten kalastuspaikalla Rikegrundin meriluodon kohdalla. Vuonna 1572 eivät mustasaarelaiset enää maksaneet missään paikassa silliveroa ei edes Svartön kalastuspaikalla. Mutta kyrö- ja vöyriiläiset suorittivat edelleen tätä veroa entisillä kalastuspaikoillaan, kyröläiset Vikin selältäkin. Jos vertaamme mustasaarelaisten sillimaksua kyrö- ja vöyriiläisten suorittamaan ottaen edelliseen summaan Svartöstä ja myöhempään Vikin selältä saadun silliveron, tulemme seuraavaan tulokseen. Vuosina 1567, 1569, 1570 ja 1571 näemme, että mustasaarelaiset suuremman veron maksoivat suuremman saaliin tähden, vaikka kyllä tämä vero vuonna 1567 oli vain leiviskän suurempi. Mutta vuonna 1568 ovat kyröläiset ja vöyriiläiset tuntuvasti voitolla ja 1572:han mustasaarelaiset eivät mitään silliveroa suorittaneet. Jos taas vertaamme toisiinsa halliveroa toiselta puolen mustasaarelaisten toisella taas kyrö- ja vöyriiläisten suorittamana, huomaamme mustasaarelaisten olevan sen suorituksessa voitolla.

kaikkina muina vuosina paitse 1572. Silloin oli kyrö- ja vöyri-läisten vero kahta tynnyriä suurempi. Edellisenä vuonna 1571 oli mustasaarelaisten hailivero vain 5 tynnyriä kyrö- ja vöyri-läisten saman kalan veroa suurempi, joka jo ennusti muutosta päinvastaiseen suuntaan.

Jos luomme katsauksen silliveron kantoon Pohjanmaalla koko ajanjaksona 1558—1572, jota edellä olemme käsitelleet, huomaamme sen suuruudessa seuraavat vaihtelut. Ensi vuonna, jolloin sitä saatiin, eli 1558 on sen summa suurin eli 186 leiviskää 15 naulaa, laskien sillitynnyrin painon 4 leiviskäksi. Sen jälkeen suurin veromäärä saatiin vuonna 1566 eli 123 leiviskää 12 naulaa. Sitä seuraa vuosi 1559 108 leiviskällä 2 naulalla ja sitten tulevat vuodet 1565 94 leiviskällä, 1564 90 leiviskällä 8 naulalla ja 1567 75 leiviskällä. Muina vuosina veromäärä oli kohtalaisen hyvä, jos se kohosi 30 leiviskän tienoille tai vähän sen yli, mutta monena vuonna se oli tätä määrää vielä paljon pienempi. Siten saatiin vuonna 1561 21 leiviskää 5 naulaa, 1562 15 leiviskää 14 naulaa, 1569 ja 1571 kumpanakin 19 leiviskää ja viimeisenä kantovuonna 1572 vain 6 leiviskää 7 $\frac{1}{2}$ naulaa. Niinkuin tästä tilastosta huomaan, oli Pohjanmaalla, samaten kuin enimmäkseen rannikollamme, 1550-luvun loppu paras sillinsaantiaika ja 1560 luku 1570 lukua parempi. Viimemainitun luvun alkupuolellahan silliveron kanto Pohjanmaalla lakkasikin.

Hailinsaanti osuusverona on monta vertaa suurempi kuin sillin. Sen osoittavat edellä puheena olleet tilastolliset taulut. Sitä saatiin monena vuonna tynnyrittäin paljon enemmän kuin sillejä leivisköittäin, vaikka kyllä kuivatun kalan, niinkuin krampesillin, paino on suolatun kalan rinnalla pieni vastaten vähän yli neljättä osaa viimemainitun painosta. Suurimmat määrät haileja saatiin osuusverona vuosina 1563 293 $\frac{1}{2}$ tynnyriä 3 leiviskää, 1558 250 $\frac{1}{2}$ tynnyriä, 1560 174 $\frac{1}{2}$ tynnyriä¹, 1562 172

¹ Vuodelta 1561 puuttuu tili Pohjois-Pohjanmaalta, jonka tähden sen summat puuttuvat edelläolevasta vuodet 1560—1566 käsittävästä taulukosta. Mutta kun sinä vuonna Etelä-Pohjanmaalta osuusverona maksettiin 95 $\frac{1}{2}$ tynnyriä haileja, voi pitää varmana, että Pohjois-Pohjanmaan osa tätä veroa kohotti loppusumman paljon yli 100 tynnyrin. Sillä saatiin Pohjois-Pohjanmaalla niin vähän verona, että sen puuttuminen ei vuoden summaan paljon vaikuta.

tynnynriä 3 nelikkoa ja 1566 171 tynnyriä $\frac{1}{2}$ nelikkoa. Aina vuoteen 1568 hailivero pysyi määrissä, jotka olivat 100 tynnyriä suuremmat. Mutta vuonna 1569 tuli äkkiä jyrkkä muutos, sillä hailivero laski silloin 37 tynnyriin, mikä on pienin osuusverona kannettu hailimäärä. Kolmena viimeisenä tilastossamme mainittuna vuonna oli osuushailivero sitä paljon suurempi nimitäin 1570 96 tynnyriä, 1571 81 tynnyriä ja 1572 51 tynnyriä.

Kun tarkastaa Pohjanmaan tileissä löytyviä selvityksiä osuuskalaverosta, tulee päätökseen, että silliä harvoin pyydettiin erikseen, vaan että sitä enimmäkseen saatiin muun kalan ohella. Mutta niistä kalaveroluetteloista, jotka ovat säilyneet vuosilta 1558 ja 1559, huomaamme edellisenä vuonna 58 ja myöhempanä 43 kalastajan osuusverona suorittaneen vain krampesillia, joka osottaisi heidän yksin sitä pyytäneen ja luultavasti erityisillä silliverkoilla. Hyvin paljon oli sellaisia kalastajia, jotka silliä verona maksoivat yhdessä erilaisen suomuskalan niinkuin lahna, säynästen, haukien, ahvenien ja särkien kanssa. Kun haileja ei veromaksussa mainita, on selvää, ettei niitä kalastuspaikalla oltu saatu. On vaikea sanoa, oliko siihen syynä verkkojen silmukkain suuruus vai hailien puute niillä vesillä. Varmaa on kuitenkin, että tileistä huomaa silliä saadun sekä ulkona meren puolella että sisäsaaristossa, mutta haileja etupäässä ulompana merenselillä (i saltsjön), niinkuin muutamissa tileissä mainitaan.¹ Viimemainitusta on esimerkkinä tilikirjain kertomukset kyröläisten kalastuksesta ennen tilivuotta 1563. Heidän puuttuva hailinsaantinsa saa kalaveroluetteloissa vuosilta 1558 ja 1559 selityksensä seuraavin sanoin: »Ther vthi äre inge Strömingefiske, vrsaken är ath then Socknen ligger så högtt up i landetth». Tarkoitetaan kaiketi, että Kyrö oli suurimmaksi osaksi sisämaan pitäjää ja hyvin vähän koski meren rantaan², jonka tähden sen

¹ Aikaisemmin olemme maininneet, että kalastuksesta sisäsaaristossa Svartön ja Ryssön luona sekä Viikin selällä maksettiin silliä ja erilaista suomuskalaa vaan ei haileja. Sehän kyllä voi riippua suurisilmukkaisten kalastusneuvojen käyttämisestä, mutta luultavampaa on, ettei haileja liikkunutkaan näillä saariston vesillä, niinkuin edellä olemme huomauttaneet.

² Tutkimuksessaan »Pohjanmaan asuttamisesta» (Suomikirja vuodelta 1857, 143 siv.) Yrjö-Koskinen sanoo: »Vähänkyrön suomalaiset

asukkailla oli pitkä matka ulkosaaristoon hailien varsinaisille kalastuspaikoille. Mutta niinkuin jo aikaisemmin olemme kertoneet, kyröläiset olivat vuodesta 1563 alkaen vöyriäisten kanssa yhdessä haileja ja sillejä pyytämässä Stubbanin, Guidingenin ja Mikkelskärin luona, joilla paikoilla vöyriäiset aikaisemmin olivat yksin kalastaneet.

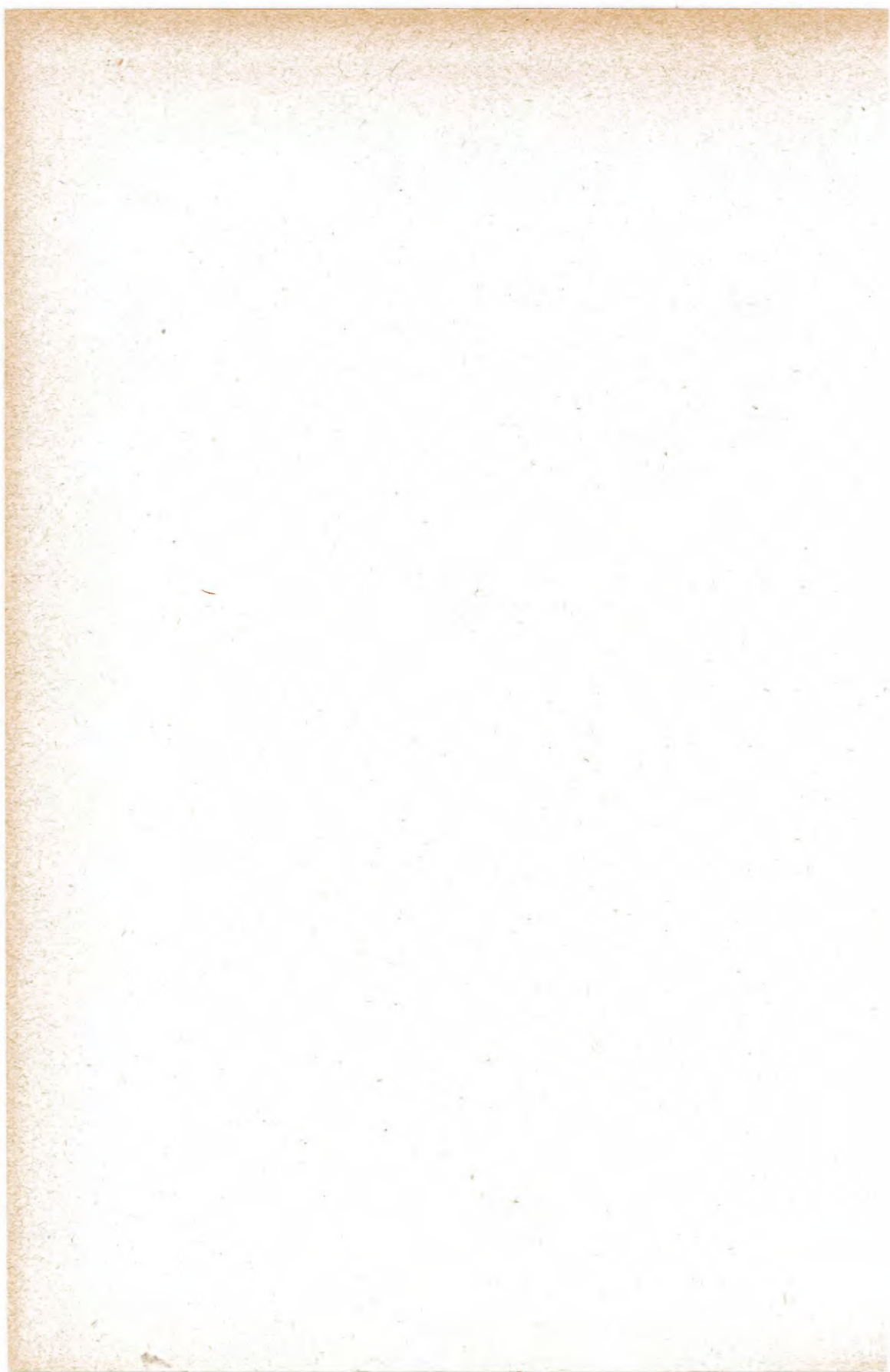
Missä silliä kalastettiin suomuskalan ohella, voi helposti verrata sillin saantia näiden muiden kalain saantiin, koska nekin niinkuin silli kuivattuina verona suoritettiin. Kalaveroluetteloja katsellessa huomaa monta kertaa, että silliä kalastuksesta sisäsaaristossa maksettiin suuremmassa määrin kuin useita lajeja näistä muista kaloista, joka osottaisi sillejä liikkuneen jotenkin runsaasti niillä kalavesillä. Joillakin kalastuspaikoilla, missä sillin ohella haileja saatiin, tuntuu verosta päättäen saalis kumpaakin kalaa olleen jotenkin yhtä suuri, kun ottaa huomioon sillin painon vähenemisen kuivaamisen kautta. Olemme jo kertoneet, että krampesillitynnyrin paino oli 4 leiviskää, kaiketi Tukholman painoa, joten sillinelikon painoksi tulisi yksi leiviskä samaa painoa. Kuivattaessa sillin paino nimittäin vähenee lähemmäs neljänneksen entisestä, mikä tämän tynnyrin köykäisyyden selittää. Kun Monäsin (Mones) kylässä Vöyriässä vuonna 1559 eräs kalastaja verona maksoi haileja $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja krampesilliä $\frac{1}{2}$ tynnyriä, täytyy sanoa, että hänen sillisaaliinsa mahtoi tuoreena olla ainakin yhtä suuri kuin hailisaalis. Sama mies oli verona maksanut, kaiketi kuivina, 19 naulaa säynäitä, joka osoittaa saaliin tätä kalaa olleen sillinsaalista paljon pienemmän. Toinenkin saman kylän kalastaja maksoi näitä kolmea kalalajia aivan samat määrät. Kolmas kalastaja mainitusta kylästä suoritti verona nelikon haileja, leiviskän krampesilliä ja $\frac{1}{2}$ leiviskää kuivia säynäitä. Kun nelikko krampesilliä painoi leiviskän, vastasi sillisaalis hyvin hailisaalista ja oli säynässaalista kahta vertaa suurempi. Mutta muualla varsinkin ulkosaariston kalastuspaikoilla haileja saatiin, niinkuin aikaisemmasta tilastostamme näkee, paljon runsaammin

pääsevät nytkin vielä merelle Mullon paikoilla, missä syvä merenlahti tunkeuu maahan.» Pääsy merelle oli kaiketi heille 1500-luvulla paljon helpompaa, koska maatuminen Pohjanlahden rannikolla ei silloin ollut läheskään niin pitkälle kehittynyt kuin meidän aikoinamme.

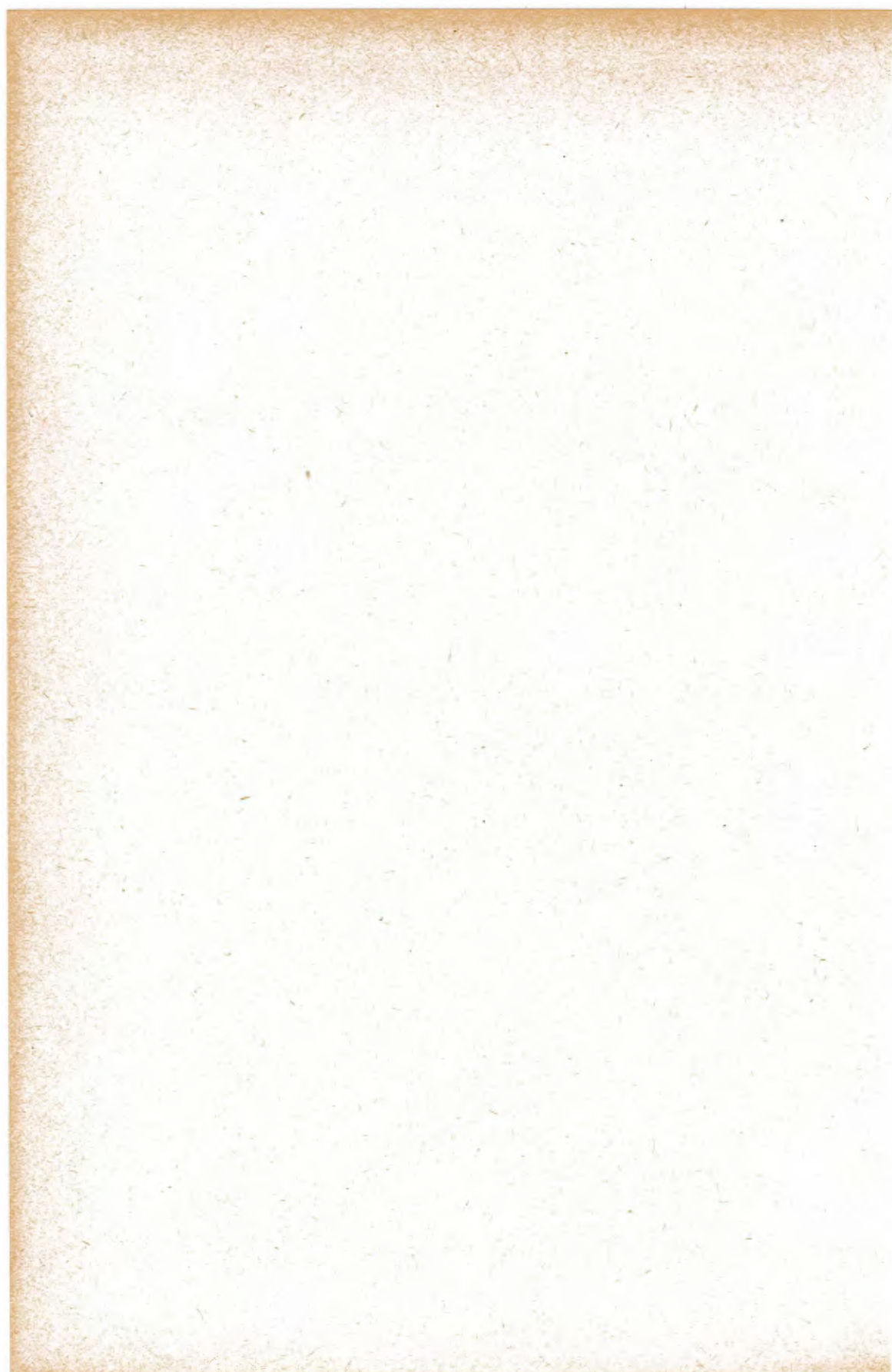
kuin sillejä ja se vaikutti, että hailivero lopulta olikin silliveroa monta vertaa suurempi.¹

Mitä kalastusneuvoihin tulee Pohjanmaalla, tuntuu paljon sillejä ulkosaaristossa tarttuneen niihin jataverkkoihin, joilla haileja pyydettiin. Haileja ja sillejä pyydettiin siellä paikoittain nuotallakin. Mutta näyttää siltä, niinkuin jo mainitsimme, että silliä muutamain paikoin pyydettiin eri silliverkoilla. Sisäsaaristossa käytettiin sillin ja suomuskalan kalastuksessa nuottia ja lanoja. Viimemainittuja vähän rysäntapaisia kalastusneuvoja käytettiin ainakin Svartön kalastuksessa.

¹ Suom. valt. ark. nid. 4587 (v. 1558) ja nid. 4602 (v. 1559.)

X LUKU

Yleiskatsaus sillinkalastukseen maassamme 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun ensi vuosina.

Sillinkalastuksessa näkyy maassamme enimmäkseen käytetyn verkkoja, useimmiten jataverkkoja (skötor). Paikoittain oli sillinkalastusta varten kudottu erityisiä silliverkkoja, joita niinkuin tiedämme, käytettiin Porin tienoilla. On myöskin luultavaa, niinkuin aikaisemmin huomautimme, että ne kalastajat Pohjanmaalla, jotka osuuskalana maksoivat vain krampesilliä, käyttivät erityisiä silliverkkoja. Muuten siellä näkyy ulkosaaristossa pyydetyn silliä hailin ohella jataverkoilla ja sisäsaaristossa suomuskalan ohella nuotilla ja lanoilla niinkuin edellä (172 siv.) kerroimme. Poikkeuksena tästä on sillinkalastus Saloisten pitäjässä ainakin vuonna 1558, jolloin nähtävästi koko aavalla Saloisten selällä nuotalla pyydettiin sillejä ja haileja. Kyminkartanon läänissä olivat ehkä keväisessä sillinkalastuksessa ulkosaaristossa, niinkuin aikaisemmin huomautettiin, erityiset silliverkotkin käytännössä. Kuitenkin on varmaa, että tässä läänissä nuottaakin käytettiin sillinkalastuksessa. Siihen viittaavat seuraavat osittain jo aikaisemmin puheena olleet otteet tileistä. Niin sanotaan vuoden 1557 Säckijärven, Virolahden ynnä Vehkalahden pitäjän tilissä »lottfisk utgörä bönderna i förne 3 socknar för det de draga not och bruka små öier utmed sjösidan» ja vuonna 1561 puhutaan osuuskalan maksusta nuotilta. Vuonna 1557 maksettiin Pyhtäällä jataverkköveneiltä silliä. Vuonna 1558 saatiin taas hailiverkoilla silliä Korsholmin niemen kohdalla. Porvoon läänissä käytettiin, niinkuin huomaamme tilivuoden 1565 tilikirjasta, sekakalalastukseen, jossa silliä saatiin, toisinaan pieniä nuottia »mindre nötter», ehkä jonkunlaisia vatoja. Uudellamaalla muuten käytettiin sillinkalastuksessa sekä nuottia että verkkoja,

niinkuin aikaisemmin siitä puhuessamme olemme kertoneet. Verkkoja tuntuu täälläkin käytetyn pääasiallisesti ulkosaariston vesillä («ytterst i hafsklipporne») niinkuin ilmoitetaan Porvoon läänin tilissä vuodelta 1548 tai vuoden 1550 tilissä, jossa sanotaan »på hafsklipporne» Enemmän kuin Porvoon läänissä näkyy Raaseporin läänissä käytetyn sillinkalastuksessa verkkoja. Silli saatiin tässä maakunnassa yleensä muun kalan ohella. Varsinais-Suomessa saatiin silliä paljon nuotalla pääasiallisesti hailien, mutta myöskin suomuskalan kanssa.¹ Maskun kihlakunnassa silliä kuitenkin enimmäkseen verkoilla pyydettiin ja osittain myöskin Vehmaan kihlakunnassa.

Miehistöstä sillinkalastusveneissä kerroimme jo, että Pohjanmaan rannikolla oli säännöllisesti venettä kohti kaksi miestä, niinkuin tileissä vuodelta 1560 ja muutamilta seuraavilta nimenomaan lausutaan. Myöhemmissä Pohjanmaan tileissä ovat nämät kaksi miestä muuttuneet kahdeksi talonpojaksi, mutta tämä seikka ei kai asian laittaa muuta.

Kyminkartanon ja Viipurin lääneissä, joissa keväisin pyydettiin yksinomaan sillejä, olemme huomanneet veneen miehistön paljon suuremmaksi. Niin oli esimerkiksi vuoden 1556 Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden pitäjän silliveroluettelossa venettä kohti miehiä kahdesta yhdeksään.² Nämät veneet olivat kaikei enimmäkseen paljon isommat kuin Pohjanmaalla käytetyt, sillä kalastivathan ainakin Viipurin läänin kalastajat saaristoakin ulompana Suomen lahden suurten saarien vesillä. Ei kuitenkaan aina kahdeksaksi tai yhdeksäksi ilmoitettu kalastajamiehistö kuulunut yhteen ainoaan veneeseen. Vuoden 1559 Kyminkartanon läänin silliveroluettelosta näemme nimitäin, että 19 tai 20 sillikimppua suorittaneella kalastajalla olikin kalastuksessaan kaksi venettä.

¹ Suom. valt. ark. Pohjois-Pohjanmaan tili 1558, nid. 4592, fol. 7 v.; Säkkijärven, Virolahden ja Vehkalahden tilit 1557, nid. 5144, fol. 4 v. ja 1562, nid. 5242, fol. 37; Kyminkartanon läänin tili 1591, nid. 5645, fol. 70; Porvoon läänin tilit 1548, nid. 2964, fol. 16 v.; 1550, nid. 2984, fol. 14 v. ja 1565, nid. 3261, fol. 40.

² Suom. valt. ark. nid. 5122 (1556), fol. 7—13.

1500-luvulla huomaa sillinsaantipaikkain suhteen ainakin muutamissa osissa maatamme vaihtelua. Tämä tulee varsinkin näkyviin Varsinais-Suomessa mutta myöskin Pohjanmaalla. Edellisessä näistä maakunnista kannettiin silliveroa jo vuonna 1538 Maskun ja Lemun pitäjissä. Mutta tämän veron kanto lakkasi jo seuraavana vuonna eikä siitä sen jälkeen ole Lemusta mitään tietoa aina vuoteen 1559 asti, jolloin sieltä uudelleen silliveroa suoritettiin. Samana vuonna silliveroa kannettiin Mynämäeltäkin, josta sitä ennen oli silliveroa saatu ainakin vuonna 1557. Näyttää myöskin siltä, kuin Vehmaan pitäjistä vain silloin tällöin olisi silliveroa suoritettu, vaikka tilien puutteellisuuden tähden on mahdoton päätellä, minä vuosina tätä veroa siellä todella kannettiin. Vehmaan kihlakunnan pitäjistä saatiin enimmin silliä Taivassalosta. Mutta on senkin suhteen huomattavissa väliaikoja, joina sieltä ei silliveroa maksettu. Vielä 1570-luvun alussa silliveroa Taivassalossa kannettiin, mutta sen jälkeen se sieltä lakkasi. 1500-luvun lopussa saatiin silliveroa vain Maskun kihlakunnasta muutamista edellä puheena olleista paikoista sopimusveron muodossa (katso 51 siv.)

Pohjanmaalla meidän vain tarvitsee katsella tilastollisissa taulukoissa mainittuja kalastuspaikkoja huomataksemme, että muutamista kalastuspaikoista niinkuin Saloisten selällä, Vargskärin, Tankarin luodon, Torsön niemen ja Lohtanäsin y. m. luota saatiin silliveroa vain jonakuna vuonna. Muutamalla sellaisella kalastuspaikalla, jolla silliveroa kannettiin pitkän ajanjakson kuluessa, ei sitä saatu joka vuosi, vaan voi tulla useita vuosia kestävä väliaika, joksi tämän veronkanto katkesi. Sekin, että osuussillin kanto lakkasi monessa osassa maatamme 1500-luvun lopussa, osottaa mielestäni sillinsaannin vähenemistä siinä määrin, ettei siitä veroa enää kannattanut vaatia. Osottavathan verona saadut sillimäärätkin viimeisinä kantovuosina tuntuva vähenemistä aikaisempiin aikoihin verrattuna.

Näistä tosiasioista päättäen tuntuu siltä, kuin silli ajottaisin suurina parvina siirtyisi toisille ehkä läheisille vesille siten muuttaen olopaikkaa tullakseen useastikin takaisin entisille elinsijoilleen. Enkä pitäisi mahdottomana, että silli Merenkurkun ja Porin välisiltä vesiltä on voinut vuorotellen siirtyä Ruotsin puolelle ja sieltä takaisin Suomen puolelle.

Sillin pyyntiajasta saamme Kyminkartanon ja Viipurin lääneistä runsaammin tietoja kuin muualta maastamme. Se näkyy siellä olleen kevät ja ehkä kesän alku, joka varmaankin silloin oli sillin kutuaika. Sillin pyynti keväällä oli kuivattamisenkin kannalta tärkeä, koska se siinä tapauksessa ehti hyvin kuivaa. Näistä lääneistä on kuitenkin huomattavana, että ensimmäisistä tileistä, joissa krampesilli tulee puheeksi, puuttuu ilmoitus, mihin vuoden aikaan silliä ja hailia pyydettiin. Myöhemmin on Kyminkartanon läänin tileissä muutamana vuonna vain lyhyt ilmoitus, että osuuskalaa pyydettiin keväällä ja syksyllä jättämällä mainitsematta, mihin aikaan silliä ja milloin hailia pyydettiin. Mutta sen jälkeen tulee taas vuosia, joilta nämät tiedot tavataan tileissä tarkoin ilmoitettuina. Sentähden voikin päättää näiden kahden kalan pyyntiaikain olleen säännöllisesti edellämäinitut.

Uudeltamaalta on Porvoon läänistä ilmoitus vuodelta 1563, että kevätnuotalla oli saatu kuoreita ja sillejä sekä vuosilta 1564, 1566, 1567 ja 1568, että kesänuotalla oli saatu sillejä, kuoreita ja muuta kalaa. Vuoden 1561 Helsingin kartanon ja pitäjän sekä vv. 1570 ja 1571 Helsingin, Porvoon ja Espoon kartanojen sekä Helsingin, Sipoon, Porvoon, Pernajan, Espoon, Kirkkonummen y. m. pitäjän tileissä on tieto, että talonpojat kesä- ja talvi- nuotistaan olivat saaliistaan verona maksaneet tuoretta kalaa, krampesilliä ja kuoreita. Tuskin kuivatettavaa silliä oli talvella pyydetty, josta syystä on otaksuttavaa, että krampesilliksi aiottu silli kesänuotalla saatiin. Varsinais-Suomesta on vuodelta 1560 ilmoitus, että Taivassalossa kesänuotalla saatiin sillejä.¹

Pohjanmaalta ei tästä asiasta tileistä mitään ilmene, mutta luonnollista on, että silliä, jota aiottiin kuivattaa, piti pyytää keväällä tai siksi aikaiseen kesällä, että kuivattaminen kävi hyvin päinsä. Kevät oli kaiketi siellä silloin niinkuin aikanamme sillin kutuaika. Sentähden on syytä otaksua, että Pohjanmaalla ja muilla paikkakunnilla, joilta ei ole tietoja sillin pyyntiajasta, se lankesi kevääksi tai kesän alkupuoleksi.

Sillinsaannissa, mikäli sitä silliveron avulla voi arvostella, tulee eri osissa maastamme jonkun verran erilaisuutta näkyviin.

¹ Suom. valt. ark. nid. 3244 (v. 1564), fol. 39; nid. 3320 (v. 1591), fol. 40.

Kyminkartanon läänissä oli sillivero- ja sillinsaanti yleispiirtein runsain 1550-luvun myöhemmällä puoliskolla vuosina 1556—1559 vaikka se vasta vuonna 1563 kohosi korkeimmilleen aivan poikkeuksellisesti. Sen jälkeen se vielä oli suhteellisen suuri vuosina 1564—1567.

Viipurin läänistä on sillinkalastukseen nähden vaikea puhua erikseen, sillä, niinkuin aikaisemmin olemme kertoneet, kuului alussa Kyminkartanon lääni Viipurin lääniin, myöhemmin taas Viipurin läänin kalastus jonkun ajan kuluessa suureksi osaksi veroitettiin Kyminkartanon läänissä.

Udellamaalla oli Raaseporin läänissä sillinsaanti pitkin matkaa vähäinen. Porvoon läänissä se oli paljon parempi ja saalis paras 1550-luvun myöhemmällä puoliskolla. 1560-luvulla sillinsaanti väheni, ja osuussillin kanto lakkasikin 1570-luvun alussa.

Varsinais-Suomessa sillinsaanti näkyy siihen kohdistuvasta verosta päättäen olleen paras vuosina 1568 ja 1569, vaikka se yleensä oli huononpuoleinen. 1570-luvulla se muualla kävi mitätömäksi ja sillivero lakkasi paitse Maskun kihlakunnassa, jossa, niinkuin jo edellä mainittiin, silliveron kantoa sopimusverona vielä seuraavalla vuosisadalla jatkettiin.

Pohjanmaalla alkoi, niinkuin tiedämme, silliveron kanto vuonna 1558, jolloin osuuskalaverosta päättäen sillinsaantikin oli parhain. Seuraavana vuonna 1559 se, niinkuin osuuskalavero osoittaa, vielä oli sängen suuri, vaikka vuoden 1566 tulos sen tuntuvasti voitti. Vuonna 1572 jo loppui sillinkanto kokonaan oltuaan sitä ennen vaihteleva suuruudeltaan.

Lopputuloksena voin mainita, että 1500-luvulla sillinsaanti oli kaikkein parhain Kyminkartanon läänissä. Sitten tuli järjestyksessä Viipurin lääni, varsinkin jos ottaa huomioon ne sillimäärät, jotka luettiin Kyminkartanon läänin kalastukseen, vaikka ne olivat Viipurin läänin kalastajain saalista oman läänin kalavesillä. Kolmantena järjestyksessä on Pohjanmaa, neljäntenä Porvoon lääni, viidentenä Varsinais-Suomi ja aivan viime eli kuudennelle sijalle joutunut näistä silliveron alaisista alueista Raaseporin lääni. Satakuntaa ja Ahvenanmaata en tässä katsoksessa ole kosketellut, koska edellisestä oli ylen vähän silliveroa kannettu ja myöhemmästä ei lainkaan.

Vaikeata lienee ratkaista, riippuiko sillin runsaampi saanti muutamina vuosina ilmasto-oloista, niin että talven oltua lauhkean ja kevään tultua aikaiseen silliä olisi etelästä päin runsaammin siirtynyt rannikoillemme. Ilmastosta tätä tutkimusta koskevaan aikaan ei Ruotsista eikä maastamme ole mitään tietoa. Tanskasta on eräs tutkija Speerschneider koonnut ne harvat tiedot, jotka sieltä ovat saatavina ja lisännyt niitä muutamilla muista maista. Hänen mukaansa ei Tanskassa vuonna 1538, jolloin Varsinais-Suomessa ensi kertaa silliveroa kannettiin, ollut juuri laisinkaan talvea. Vuosilta 1558 ja 1559, joina meillä monessa paikoin saatiin hyvänlaisesti silliä, ei Speerscheiderillä ole mitään tietoja Tanskasta, mutta Saksassa hän sanoo talven olleen lauhkean. Vuodesta 1563, jona sillinsaanti Kyminkartanon läänissä oli paras, tietää hän ilmoittaa, että Englannissa, Belgiassa ja Ranskassa talvi oli hyvin ankara. Mutta olisiko Pohjoismaissa, joissa usein on päinvastaiset ilmasto-olot, talvi ollut lauhkea, sitä hän ei tunne. Tanskassa näkyy taas olleen lauhkea talvi vuonna 1566, jolloin Pohjanmaalla oli paras tulos sillin pyynnissä. Maassamme oli ainakin Ahvenanmaan itäsaaristossa talvella 1566 siksi heikot jäät, ettei esimerkiksi Kumlingessa voitu mitään kärkeä pitää kelirikon tähden.¹ Tahdon tähän lisätä, että 1500-luvulla tilivuodet menivät jotenkin yhteen kalenterivuosien kanssa. Suurimpia poikkeuksia on Turun linnan ja läänin aikaisin tili, nimittäin tilivuodelta 1538, joka alkaa 26 p:nä toukokuuta ja loppuu 28 p:nä joulukuuta samana vuonna. Se on kaikesti tullut näin lyhyen ajan käsittäväksi, koska se nähtävästi on ensimmäinen vuositili Varsinais-Suomessa. Kuitenkin se käsittää koko kesän 1538 ja vähän toukokuuta lisäksi, niin että varmaankin koko tämän vuoden sillinkalastuksesta kannettu vero on tullut siihen. Veromäärähän tilitettiin vasta kalastuksen loputtua.

Tietoja, jotka jollakin tavoin valaisevat kalan kuivausta menneinä aikoina, saa vaan sattumalta jonkun 1500-luvulta,

¹ C. I. H. Speerschneider: Om isforholdene i danske Farvande i ældre og nyere tid. Aaren 690—1860, 72 ja 73 siv. (Kuuluu sarjaan: Publikationer fra det danske meteorologiske institut.); Hausen, Bidrag till Finlands historia, II osa, 187 siv.

mutta 1600-luvulta ei juuri mitään. Runsaan kalastusta koskevan aineiston joukossa, jonka tapaa 1500-luvun tilikirjoissa, olen huomannut vain seuraavat vähäiset kalain kuivausta koskevat ilmoitukset. Viipurin linnan tilissä vuodelta 1543 puhutaan 3,200 halaistusta (fläkt) siiasta ja Porvoon kuninkaan kartanon ynnä Porvoon, Pernajan ja Pyhtään pitäjain tilissä vuodelta 1553 20 halaistusta siiasta. Tällä myöhemmällä kerralla ne mainitaan kuivain kalain joukossa. Vaasan kreivikunnan keräjain pöytäkirjassa vuodelta 1653 puhutaan leiviskästä verona maksettuja suuria halaistuja ahvenia Vöyrissä. Etelä-Pohjanmaan kalaveroluettelossa vuodelta 1559 mainitaan muiden kuivain kalain joukossa neljä eri kertaa pieniä määriä halaistuja (flekt) ahvenia ja kerran halaistuja pieniä siikoja. Näiden ohella mainitaan tässä tilissä muitakin kuivia kaloja, joista ei sanota, että ne olivat halaistuja, nimittäin sillejä, haukeja, säynäitä ja siikoja, jotka viimeainitut mahtoivat olla isoja, koska niiden koosta ei mitään sanota. Tästä voisi ehkä johtua siihen päätökseen, että varsinkin pieniä ahvenia mutta myöskin joskus pieniä siikoja kuivatettiin halkaisematta, jonka tähden niiden halkaiseminen katsottiin poikkeukseksi ja mainittiin tilissä. Mutta suurista kaloista, jotka säännöllisesti halaistiin, ei sitä katsottu tarpeelliseksi mainita. Ehkä oli tapana ennen kuivausta halaista sillitkin, koska ovat suhteellisesti rasvaisia kaloja.¹

Vielä on mainittavana, että useissa tilikirjoissa verona kannettujen kalain joukossa tapaa niinkutsuttua »spetfisk». Sitä ei voi muuksi katsoa kuin halaistuksi ja tikkujen avulla leveillään pidetyksi kuivatuksi kalaksi. Siihen tapaan tulkitseekin ruotsalainen Dahlgren sanakirjassaan «Glossarium öfver föräldrade och ovanliga ord och talesätt i svenska språket» tämän sanan merkityksen.

Niinkuin pian tulemme näkemään, kuivatetaan nykyäänkin jonkun verran kalaa, isommat niistä halaistuina ja tikuilla leveillään pidettyinä.

Suolan puutteen ja kalliin hinnan tähden rahvas oli sen suhteen hyvin säästäväinen kalaa suolatessaan ja koetti niin paljon

¹ Suom. valt. ark. nid. 4999 (v. 1543), fol. 43 v.; nid. 3019 (v. 1553), fol. 14 v.; nid.; 4602 (v. 1559), fol. 13 v.; 22, 25 ja 25 v. Pohjanmaan tuomiokirja 1653—54 käräjät 8, 9 ja 10 p. syyskuuta 1653 fol. 168.

kuin mahdollista välttää sen käyttöä kuivaan kalaan. Luultavasti se ei uhrannut siihen lainkaan vähäisiä suolavarojaan. 1500-luvulta saa muutamista virallisista asiakirjoista tietoja, miten perin niukasti rahvas Ruotsin valtakunnassa suolavarojaan käytti varsinaiseen suolakalaan. Hallituksensa lopussa vuonna 1559 Kustaa Vaasan oli pakko kaksi eri kertaa ottaa tämä epäkohta puheeksi. Julistuksessaan kalastajille Stäkeborgin saaristossa heidän kalaverostaan ja kalan suolaamisestaan kuningas lausuu, etteivät saamaansa kalaa ajoissa suolaa ja, kun siihen ryhtyvät, kasaavat he kalat melkein suolaamattomina tynnyreihin. Sen kautta kalat pahenevat ja happanevat, niin että keitetessä hajoavat ja ruodat irtaantuvat eikä kukaan niitä voi syödä. Sellaista kalaa kuningas sanoo heidän vievän kauppa-kaupunkeihin ja sisämaahan, jota ostaessaan monet kalaa tarvitsevat kuninkaan köyhät alamaiset pahoin pettyvät. Sentähden kuningas ankarasti kehoittaa heitä tällaisesta menettelystä luopumaan ja hyvin suolaamaan ja valmistamaan (tillpynta¹) myytävän kalansa. Joka tämän julistuksen ilmestyttyä möi huonosti suolattua ja säilytettyä kalaa, oli kadottava tavaransa ja sen lisäksi maksava 40 markkaa sakkoa.

Samana vuonna koko Norrlannin asukkaille lähettämässään kirjeessä kuningas mainitsee tulleen valituksia niistä, jotka siellä harjoittivat hailin, lohen ja turskan pyytämistä. Heitä syytettiin nimittäin huonosta, petollisesta sen kalan suolaamisesta, jonka he Tukholmaan ja muihin kaupunkeihin myytäväksi toivat. Siten kuningas, jonka oli pakko paljon kalaa ostaa linnoihinsa ja kartanoihinsa, ja muut ostajat saivat rahallaan vain turmeltunutta kalaa. Kuninkaan mielestä suola ei niin kallista ollut, että sentähden täytyisi vuosittain turmella siksi paljon kalaa, kuin siihen saakka oli tapahtunut. Hän varoittaa tämän johdosta kalastajia

¹ Sanan »tillpynta» Södervall kääntää julkaisemassaan »Ordbok öfver syenska medeltidspråket» sanoilla: göra i ordning. Paremman merkityksen sille antaa Dahlgren teoksessaan »Glossarium öfver föräldrade eller ovanliga talesätt i svenska språket», sillä hän kääntää »tillpynta» sanoilla: »utrusta, tillreda, bereda» mainiten esimerkkien joukossa yllämainitun lauseen puheenalaisesta Kustaa Vaasan julistuksesta Stäkeborgin saariston kalastajille. Viimemainituista tillpynta sanan merkityksistä olisi mielestäni sana »tillreda» sopivin.

myymästä Tukholmassa ja muualla hapanta ja turmeltunutta kalaa sen takavarikoimisen uhalla. Samalla kuningas kääkee viranomaisia tarkkaan valvomaan tämän hänen määräyksensä noudattamista.

Myöskin Juhana III näkyy isänsä tapaan koettaneen saada kalan suolaamisen tyydyttävälle kannalle. Sen tähden hän aivan hallituksensa alussa keväällä 1569 julkasi avoimen kirjeen asukkaille Norrlannissa, Suomessa ja Ruotsin saaristossa suolakalasta. Siinä hän sanoo, että muutamat Norrlannissa, Suomessa ja monin paikoin Ruotsin saaristossa ja merenrannalla asuvat menettelevät epärehellisesti suolakalan kaupassa. He tuovat nimittäin myytäväksi Tukholmaan ja pienempiin kaupunkiin (uppstäderna) ynnä Mälارينjärven satamiin huonoa kalaa. Toiset eivät ole säilyttäneet kalaansa suolalla (kaiketi riittävällä suolamäärällä suolanneet), jonka tähden se on myytävässä puoleksi mädännyt ja melkein turmeltunut. Toisilla taas on suolakalaansa varten liian pienet tynnyrit, puolitynnyrit ja nelikot, joten he tuntuvasti ostajia vahingoittavat sekä maaseudulla että kaupungeissa. Tämän tähden kuningas ankarasti kääkee alamaisiaan käyttämään oikeita täysikokoisia kala-astioita ja niissä säilyttämään kalan hyvin suolattuna uhalla, että vastaisessa tapauksessa kadottavat sen ja saavat sakkoa 40 markkaa. Tämän lisäksi kuningas antaa muutamia määräyksiä Tukholmassa myytävästä ja sen kautta pohjoista ja eteläistä Mälaria tulevaa virtaa pitkin vietävästä suolakalasta. Ne kohdistuvat pääasiallisesti siihen, että Tukholman kaupungin kalansullojan piti saada kalaa ja kalatynnyrejä tarkastaa, ennenkuin ne siellä myytiin tai sen kautta kauvemaksi vietiin myytäväksi jo mainittuja teitä.¹

Tällainen asian tila lienee maassamme ja luultavasti Ruotsisakin aiheuttanut hallituksen toimenpiteen itse huolehtia verona kannetun suolattavaksi aiotun kalan suolaamisesta. Maamme kuninkaankartanojen ja linnain tilikirjoissa näkee ainakin 1540-luvusta alkaen tietoja verokalan suolaamiseen annetusta valtion suolasta.²

¹ Stiernman, Samling utaf kongl. bref, stadgar, förordningar etc. ang. Sveriges rikets commerce, politie och economie, I osa, 167, 168 ja 207, 208 siv.

² Suolattavaksi määrätystä verona saadusta kalasta vain osa, nimittäin läheltä tuotu, suolattiin kruunun linnoissa ja kartanoissa, mutta

Niinkuin olemme kertoneet, ei voi otaksua talonpoikain 1500- ja 1600-luvuilla suolanneen kuivatettua kalaa suolan kalleuden tähden, kun he käyttivät sitä perin säästävästi suolakalan suolaukseen. Mutta hallitus näkyy tässä kohden asettuneen toiselle kannalle. Muutamista kruunun linnain ja kartanojen tileistä näemme nimittäin, että niissä kuivaa kalaa suolattiin, mutta verona kannettua nähtävästi vasta sen jälkeen, kun se oli asianomaiseen linnaan tai kartanoon tuotu. Tähän päätökseen johtuu siitä, että tileissä on tarkalleen ilmoitettu, miten paljon suolaa kului kuivan kalan suolaamiseen leiviskää ja naulaa kohti. Kun veronkannon tilityksessä puhutaan kuivan kalan kannosta, on siis jotenkin varmaa, että talonpojat sen suolaamatta linnoihin ja kartanoihin toivat. Usein sanotaankin suoraan, että jo kuivatun kalan suolaamiseen oli kulunut joku määrä suolaa. Sängen vaikeata olisikin ollut näitä perin suuria kalamääriä linnoissa ja kartanoissa kuivattaa, jos ne olisi niihin tuotu tuoreena. Vielä olisi ollut vaarana, että pitkäin matkain päästä tuotuina kalat olisivat alkaneet pahentua ennen tuloa perille.

Lisätodistukseksi tästä voin mainita, että Olaus Magnus aikaisemmin puheena olleessa teoksessaan »Historia de gentibus

kauvempaa saatava suolattiin kruunun suolalla saantipaikalla, nähtävästi pahentumisen pelosta kuljetuksen kestäessä. — Tileistä Viipurin linnasta, jonka alle Porvoon lääni kuului vuoteen 1544 ja enin osa Kyminkartanon lääniä vuoteen 1556, on meillä muutamia tietoja verokalan suolaamisesta valtion suolalla. Siten sanotaan tämän linnan tilissä vuodelta 1543, että syksyllä saaristosta verona kannetut hailit olivat suolattavat linnan suolalla. Saman linnan tilissä vuosilta 1548 ja 1549 sanotaan, että verokala oli linnan suolalla suolattu linnan luona, saaristossa ja ulkosaarilla. Sen tilissä vuodelta 1550 ilmoitetaan, että talonpoikain suorittama osuuskala (haili) oli linnan suolalla suolattu. 1552 osa tätä läänin osuuskalaa suolattiin linnan suolalla saaristossa, osa taas itse linnassa. 1555 se taas suolattiin linnassa sen suolalla. Porvoon läänin tileissä puhutaan ainakin vuosina 1551 ja 1563 verokalan suolaamisesta valtion suolalla ja sama tieto on Raaseporin läänin tileissä vuosilta 1564 ja 1565. Lemun, Maskun ja Raision pitäjän tilissä vuodelta 1556 sanotaan kannettu osuushaili suolatuksi kuninkaan suolalla. Korpoon, Rymätylän ja Taivassalon pitäjän tilissä vuodelta 1560 sekä näiden ynnä Nauvon ja Paraisten pitäjän tilissä vuodelta 1563 puhutaan osuuskalan suolaamisesta Juhana herttuan suolalla. Vielä 1600 luvulta näemme esimerkkejä tästä suolaamisesta valtion suolalla.

septentrionalibus» lausuu kalain kuivatuksesta näin: Toisten kalojen annetaan kuivaa auringossa ja suolataan, jonka jälkeen ne survotaan ja syödään raakoina. Tästäkin siis nähdään, että suolaus tuli vasta kuivatuksen jälkeen.

Jos alatamme Itä-Suomesta, tapaamme Viipurin linnan tilissä vuodelta 1556 kuivatun kalan suolaamisesta useita tietoja. Siellä laskettiin menevän 5 naulaa suolaa kuivaa ankeriaan leiviskää kohti, sekä 3 naulaa suolaa kuivaa säynäs-, lahna- ja siikaleiviskää kohti. Porvoon kuninkaan kartanon ynnä Porvoon, Pernajan ja Pyhtään pitäjän tilissä vuodelta 1555 sanotaan kuluneen yhteensä $1\frac{1}{2}$ leiviskää suolaa seuraavain kuivain kalain suolaamiseen. Ne ovat 11 leiviskää säynäitä, 11 leiviskää lahnoja sekä $2\frac{1}{2}$ leiviskää sulkavia. Yhteensä oli siis 24,5 leiviskää kalaa, joten leiviskää kohti kului lähemmäs 1,23 naulaa suolaa. Helsingin kartanon tilissä vuodelta 1556 ilmoitetaan taas, että kippuntaan ja 1 leiviskään eli 21 leiviskään kuivia säynäitä kului 3 leiviskää suolaa. Siten tuli säynäsleiviskää kohti lähemmäs 3 naulaa suolaa. Tällä kertaa käytettiin paljon runsaammin suolaa kuin edellisenä vuonna Porvoon kartanossa.

Varsinais-Suomesta en ole tavannut tietoja suolatusta kuivasta kalasta, mutta Satakunnasta pari sellaista. Ulvilan kartanon ja Ala-Satakunnan tilissä vuodelta 1552 sanotaan kuivaan ruokakalaan kuluneen joka leiviskään $5\frac{1}{2}$ naulaa suolaa ja saman kartanon tilissä vuodelta 1557 kuivan ruokakalakippunan suolaamiseen menneen leiviskä $2\frac{1}{2}$ naulaa suolaa. Viimemainitun tiedon mukaan olisi leiviskään kalaa käytetty 1,125 naulaa suolaa.

Pohjanmaalta en ole sattunut löytämään tietoa kuivan kalan suolauksesta, mutta Kastelholman linnan ja Ahvenanmaan tilissä vuodelta 1550 on tieto, että kippunta kuivia säynäitä oli suolattu $3\frac{1}{2}$ leiviskällä suolaa. Leiviskään kuivaa kalaa oli näin ollen kulutettu $3\frac{1}{2}$ naulaa suolaa. Koska kaikissa näissä esimerkeissä sekä kala- että suolamäärät ovat painon mukaan arvosteltuja, on helppo laskea, missä suhteessa kalaan käytetty suolamäärä on eri tapauksissa. Enimmin suolaa oli kulunut ruokakalan suolaamiseen Ulvilan kartanossa vuonna 1552 eli vähän enemmän kuin neljäs osa kalan painosta. Sen jälkeen tulee ankeriaan suolaus Viipurin linnassa vuonna 1556, jolloin suolaa kului täsmälleen neljäs osa kalan painosta. Kolmannelle sijalle tulee kuivan säy-

nään suolaus Helsingin kartanossa vuonna 1556, joka ilmaisee 2,⁸⁶ naulaa suolaa kulutetun kalaleiviskään eli seitsemäs osa itse kalan painosta. Hyvin vähäisen osan kalan painosta muodostaa suola säynäitten, lahnain ja sulkavain suolauksessa vuonna 1555 Porvoon kartanossa ja ruokakalan suolauksessa Ulvilan kartanossa vuonna 1557. Edellisessä tapauksessa on suola 16,²⁶ osa ja myöhemmässä 17,⁷⁷ osa kalan painosta eli jos sen lausumme yksinkertaisempina murtolukuina edellisessä pienempi kuin 16 osa ja myöhemmässä 17 osaa pienempi ja lähemmäs 18 osa. On luultavata, että näissä kahdessa viime tapauksessa ei aiottu kuivattua kalaa kauvan säilyttää, jonka tähden suolaa oli niin vähän käytetty. Kuivan kalan runsaampi tai heikompi suolaus voi paitse tästä seikasta riippua kalan suuremmasta tai pienemmästä lihavuudesta ja rasvapitoisuudesta.¹

Nähtävästi jotenkin aikaiseen, vaikka tuskinpa vielä 1500-luvulla on maassamme kalaa kuivatettu kuivatusuunissa, niinkutsutuissa »ryssän-uuneissa». Se, että silli 1500-luvulla enimmäkseen keväällä pyydettiin, viittaa enemmän sen kuivattamiseen auringossa kuin kuivatus-uunissa. Myöskin tiedot sen saannista kesällä tarkoittanevat etupäässä alkukesää. Uunissa kuivattaminen käy nimittäin nopeasti eikä ole kauniista ilmasta riippuvainen niinkuin auringossa kuivattaminen. Kuivatus-uunia voidaan syyspuoleenkin käyttää. Ryssän-uuneja on useissa paikoin pitkin eteläistä ja läntistä rannikkoamme. Viipurin läänin länsiosassa kansa paikoittain väittää niitä virolaisten kalastajain rakentamiksi ollessaan kalanpyynnillä Suomen puolella, ja niiltä arvellaan paikkakuntalaisten tämän kuivatuksen oppineen. Näitä ryssäin uuneja mainitaan löytyvän Kymin, Virolahden ja Viipurin pitäjissä. Olemmehan edellisessä kertoneet, että virolaisia kalastajia tuli venekunnittain Kyminkartanon, Viipurin ja ehkä Porvoonkin läänin rannikolle ja saaristoon kalastamaan. Nimenomaan sanotaan Pitkäpaaden ryssänuuneja Virolahdella virolais-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5108 (v. 1551), fol. 34 v.; nid. 3034 (v. 1555), fol. 42 v.; nid. 3041 (v. 1556), fol. 19 v.; nid. 1948 (v. 1552), fol. 29 v.; nid. 2006 (v. 1557) fol. 56; nid. 2626 (v. 1550), fol. 35 v.; Olaus Magnus yllämainittu teos (ruotsinno), IV osa, 20 kirja, 26 luku, 198 siv.

ten rakentamiksi. Tällä saarella on myöskin lapveteläisten kalapirttien jäännöksiä ja kerroimmehan edellä, että lapveteläiset kävivät Viipurin läänissä vähän sillinkalastuksellakin, mutta varsinkin haileja pyytämässä. Kymissä tavataan jo puheena olleita ryssän-uuneja Kuutsalossa, Lehmäsaarella y. m. sekä Viipurin pitäjässä Saarelan koulukankaalla. Luultavasti virolaisilla ja muilla pitkämatkaisilla kalastajilla oli samaten kuin lapveteläisillä kalapirttejä kuivatusuuniensa lisäksi, sillä kalastusaika kesti varmaankin useita viikkoja. Suursaarella, jolla virolaiset myöskin kävivät kalastamassa, arvellaan pienten kiviraunioitten Lupinlahden pohjukassa, Lehtsatamassa, Liivalahdella ja Kytösatamassa olevan muinaisten kalastaja-asuntojen raunioita.

Udellamaalla ryssän-uuneja eli kalankuivatuslaitteita tavataan nykyään sekä Porvoon että Pernajan pitäjässä. Varsinais-Suomessa niitä on löydetty Hiittisissä useilla saarilla, niinkään Korpoossa ja Houtskärissä sen kirkkosaaren länsirannalla. Myöskin Rymättylässä Turun sisäsaaristossa on ryssän-uuneja. Mutta pohjoisempana läänin rannikolla niitä tavataan vain Luvialla. Siellä niitä on useissa paikoin niinkuin Anderskärillä eli Andeskärillä, Hyväluodolla, Kiuskerillä y. m. Ahvenanmaalla niitä on vain Eckerössä Mellanön ja Vesterön saarilla.

Vaasan läänissä näitä ryssän-uuneja tavataan pääasiallisesti sen eteläosassa. Siten on niitä Närpiön pitäjässä Tjärlaksin Stor-skatanilla ja Mustasaarella Iskmon Storölla. Raippaluodon pitäjässä kerrotaan olevan vanhoja kalankuivatus-uuneja Finnfladaniilla, Finnhamnissa, Valsöarna nimisillä saarilla, Laxgrundetilla y. m. Vöyrin pitäjässä on Koskebyssä ja Lotlahdessa muitten raunioitten joukossa pari ryssän-uunia. Luodon (Larsmon) pitäjässä on kiviraunioiden joukossa sellaisia, joita arvellaan kalankuivatus-uuneiksi, kalamajojen kiukaiksi sekä nuotta- ja verkkotelineiden tukikiviksi (näтивallar). Pohjoisempana kuin nyt mainitussa Luodon pitäjässä ei, professori Tallgrenin minulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan, maassamme ole varsinaisia ryssän-uuneja tavattu. Kälviän pitäjässä on Poroluodon krunnilla ja itse Poroluodolla tavattu kivikokoja, joita on arveltu nuottatelineiden tukikasoiksi, sekä kiuasraunioita. Maaksamaan pitäjän saaristossa on erilaisia kiviraunioita ja kivirivejä, joita

arvellaan kalastajain jättämiksi. Tarina väittää enimpää niistä venäläisten työksi, mutta kuivatus-uuneja ei ole tavattu.¹

Kalain kuivatus uunissa ei siis tainnut olla meillä tunnettu vielä 1500-luvulla. Mutta kalain savustaminen mahtoi maassamme ja Ruotsissa olla käytännössä jo keskiajan lopussa päättäen parista Olaus Magnuksen teoksessaan »Historia de gentibus septentrionalibus» siitä antamasta tiedosta. Tornion markkinoista puhuesaan hän sanoo siellä myytävän kalaa suuriin tynnyreihin suolattuna tai toisella tavalla paremman maun aikaansaamiseksi valmistettuna nimittäin savustettuna. Toisessa paikassa puhuesaan kalan valmistuksesta hän taas lausuu: »Savustetulle kalalle ei anneta niinkään vähän arvoa, niinkuin lohelle, lahnalle, siialle, sillille, nahkiaiselle, kuhalle ja kalastajakalalle (paddfisk)». Viimemainittua kalaa ei meillä saada. Näyttää siis siltä, kuin jo hänen aikanaan olisi kaikkia näitä kalalajeja Pohjoismaissa savustettu.²

Muutamasta asiakirjasta aivan 1500-luvun alusta näemme, että ainakin lohia silloin savustettiin. Kirjeessä valtionhoitaja Svante Sturelle elokuussa 1506 Pohjanmaan vouti Antti Pentinpoika lausuu, että hän omilla rahoillaan oli ostanut kalaa muun muassa 20 niinkutsuttua »spikelaxar». Tästä sanasta sanoo Söderwall sanakirjassaan »Ordbok öfver svenska medeltidsspråket», että se merkitsee savustettua tai suolattua lohta. En tunne, miten asian laita on Ruotsissa, mutta ainakin Suomen vanhoissa tileissä ei »spikelaxar» koskaan näe suolattujen kalain joukossa, vaan aina kuivan kalan yhteydessä. Sentähden olisin taipuvainen kääntämään tämän sanan savustetuksi tai kuivatuksi loheksi.

Toinenkin näitä »spikelaxar» koskeva tieto maastamme on unioonin ajalta. Syyskuussa 1513 kirjoitti nimittäin Satakunnan vouti Lauri Skrifvare valtionhoitaja Sten Sture nuoremmalle lähettävänsä hänelle erilaista kalaa ja niiden joukossa 14 »spikelaxar».³

¹ Suomenmaa, I osa, 121 ja 142 siv.; II osa, 27 siv.; III osa, 97, 101, 105, 164 ja 299 siv.; V osa, 52, 77, 91 ja 92 siv.; VII osa, 69, 169, 174, 186, 192, 265 ja 281 siv.

² Olaus Magnus, De gentibus septentrionalibus, 20 kirja 2 ja 26 luku (ruotsinnos) IV osa, 167 ja 198 siv.

³ Grönblad: Nya källor till Finlands medeltidshistoria, 280 ja 607 siv.

Maamme tilikirjoissa tavataan savustettua kalaa aikaisimmin Kokemäenkartanon tileissä. Ensi kerran olen nähnyt tiedon savustetusta kalasta sen tilissä v:lta 1544, joka ei kuitenkaan koske lohta, vaan siikaa. Sitten savustettu siika tulee puheeksi mainitun kartanon vuoden 1545 tilissä, ja sen tilissä v:lta 1547 olen savustetun siian ohella nähnyt ensi kerran mainittuna »spikelaxar». Siitä lähtien molemmat tavataan usein tämän kartanon veronkannossa.

Vanhin Pohjanmaan tili, jossa olen huomannut »spikelaxar» mainittuna, on vuodelta 1549. Sen jälkeen sen näkee tileissä joka vuosi. Mutta savustettua siikaa tapaa Pohjanmaan tileissä harvoin.¹

Etelä-Suomesta on aikaisin tieto »spikelakseista» Porvoon läänin tilissä v:lta 1549. Sitten ne tavataan Porvoon ja Helsingin kartanojen ynnä Helsingin, Sipoon, Porvoon, Pernajan ja Pyhtään pitäjän tilissä vuodelta 1551. Siinä sanotaan Helsingin kartanossa verona kannetun 60 »spikelaxar». Seuraavana vuonna 1552 ilmoitetaan tähän kartanoon saadun Helsingin lohikalastuksesta 58 »spikelaxar». Tämä lohikalastuspaikka oli nähtävästi Vantaanjoen suussa olevassa koskessa.

Itä-Suomessa olen vasta vuoden 1556 tilissä kolmesta neljänneksestä Pyhtään pitäjää ja Elimäen neljänneksestä nähnyt mainittuna »spikelaxar». Niitä sanotaan kannetun verona Kymi-joen kalastuksesta 15 kappaletta ja varastosta lähetetyn Viipurin linnaan 103 kappaletta.²

On hyvin luultavaa, että edellä puheena olleita ryssäuuneja jotenkin aikaiseen käytettiin kalain savustamiseen ja aikaisemmin kuin niiden kuivattamiseen, varsinkin niillä seuduin, missä lohia ja siikoja pyydettiin. Ehkä niitä käytettiin siihen tarkoitukseen jossakin määrin keskiaikanakin. Siihen viittaavat edellämainitut tiedot »spikelakseista» vuosilta 1506 ja 1513.

Tämän yhteydessä voin mainita, että 15 sataluvun jälkipuoliskolla savustettua kalaa suolattiin, kaiketi tarkoituksessa

¹ Suom. valt. ark. nid. 1926 (v. 1544), fol. 23; nid. 1928 (v. 1547), fol. 30; nid. 1929 (v. 1547), fol. 2 ja 9; nid. 4535 (v. 1549), fol. 3; nid. 4539 (v. 1550), fol. 11 v.; nid. 4542 (v. 1551), fol. 3.

² Suom. valt. ark. nid. 2976 (v. 1549) fol. 37 v.; nid. 2993 (v. 1551), fol. 18; nid. 3004 (v. 1552), fol. 13; nid. 3069 (v. 1556), fol. 4 ja 20 v.

saada se paremmin kestävään varastoon pantuna. On luultavaa, että suolaamiseen ryhdyttiin vasta savustamisen jälkeen, niin kuin arvelimme tehdyn kuivan kalan suolauksessa. Varsinkin sellaiset ilmoitukset tileissä, että »spikelakseja» ja savustettuja »siikarynkejä» oli suolattu, antaa tähän otaksumiseen aihetta. »Spikelakseiksi» ei nimittäin muita kuin savustettuja ja ehkä kuiviakin lohia nimitetty. Ja 300 kappaletta käsittäviksi rynkkeiksi ei yhdistetty muita kaloja kuin savustettuja siikoja.

Savustetun kalan suolauksesta voin esimerkkinä mainita, että Kyminkartanon läänin tilin mukaan vuodelta 1585 31 »spikelaksiin» suolaamisessa käytettiin kuhunkin suolaa $\frac{1}{3}$ naulaa. Saman läänin tilistä vuodelta 1600 taas ilmenee, että 24 »spikelaksiin» ja yhtä moneen savustettuun siikaan käytettiin kuhunkin naula suolaa.¹

Uvilan kartanossa olen huomannut savustettua kalaa suolatun ainakin vuosina 1552 ja 1553. Edellisen vuoden tilissä sanotaan käytetyn 17 savustetun »siikarynken» suolaamiseen 3 tynnyriä 3 leiviskää suolaa eli rynkeä kohti 3 leiviskää. Kun rynkessä oli 300 kappaletta, tuli joka siian osalle keskimäärin 0,2 naulaa suolaa. Myöhemmässä eli vuoden 1553 tilissä sanotaan, että savustettuihin siikarynkeihin, jotka painoivat yhteensä 8 kippuntaa, oli käytetty 2 tynnyriä 4 leiviskää suolaa. Siten kulutettiin siikakippuntaan $4\frac{1}{2}$ leiviskää ja siikaleiviskään $4\frac{1}{2}$ naulaa suolaa.²

Savustetusta kalasta voin vielä mainita, että olen kerran tavannut tiedon savustetusta hauista. Pinnonäsin³ kartanon tilissä vuodelta 1558 mainitaan nimittäin 3 leiviskää savustettuja haukeja.⁴

Rannikollamme saadun sillin suuruudesta 1500-luvulla on sangen vaikea saada minkäänlaista käsitystä. Ainoastaan silli-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5554 (v. 1585), fol. 71 v.; nid. 3492 (v. 1600), fol. 43.

² Suolatynnyri painoi 16 leiviskää.

³ Pinnonäsin kartano on Pietarsaaren kaupungin kohdalla, joka sen maalle rakennettiin.

⁴ Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552), fol. 29 v.; nid. 1954 (v. 1553), fol. 33; nid. 4590 (v. 1558), fol. 3.

kimppujen ja sillitynnyrien painosta on muutamia tietoja, niinkuin osittain jo on ollut puheena. Mutta ne ovat keskenään hyvin erilaisia riippuen ehkä sillien suuremmasta tai pienemmästä kuivuudesta ja muistakin seikoista. Sen lisäksi oli paino vaihteleva. Oli nimittäin, niinkuin jo kerroimme, käytännössä Tukholman paino, jota oli kahta lajia, puntaripaino ja vaakapaino, ja sen ohella eri paikkakuntain paino eli niinsanottu kihlakunnan paino. Viimemainittu oli 1500-luvun keskivaiheille asti useilla paikkakunnilla Tallinnan painoa syystä, että tällä kaupungilla keskiaikana oli ollut laaja kauppa ja suuri taloudellinen vaikutus maassamme.

Jos alotamme Varsinais-Suomella, näemme, että Lemun, Maskun ja Raision pitäjän tilissä vuodelta 1556 sanotaan sillitynnyrin painavan $2\frac{1}{2}$ leiviskää veropuntarilla, joka kaiketi oli kihlakunnan painon mukainen. Samana vuonna ilmoitetaan Pyhäjoen (Helgeå) kartanon tilissä sillitynnyrin paino 3 leiviskäksi. Saman kartanon ynnä Nousiaisten, Mynämäen ja Vehmaan pitäjän tilistä vuodelta 1557 huomaamme sillitynnyrin painavan 2 leiviskää paikkakunnan painoa, joka oli puntaripainoa, mutta 3 leiviskää Tukholman puntarilla. Kaksi leiviskää, varmaankin juuri kihlakunnan painoa, painavia sillitynnyrejä tapaamme tämän jälkeen kahden eri kuninkaankartanon tilissä vuodelta 1559 nimittäin Saaren ja Niiteen kartanojen. Vähän raskaampi näitä oli sillitynnyri Maskun kihlakunnassa vuonna 1567, se kun painoi 2 leiviskää 6 naulaa varmaankin kihlakunnan painoa. Mutta vielä raskaampi oli Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä vuodelta 1574 mainittu sillitynnyri, joka painoi 3 leiviskää veropainoa eli paikkakunnan painoa. Vuonna 1558 ilmoitetaan Rymättylän, Maskun ja Taivassalon pitäjän tilissä, että oli Turun linnaan lähetetty 10 tynnyriä silliä, jotka painoivat 2 kippuntaa 2 leiviskää eli 42 leiviskää, mikä on tynnyriä kohti 4 leiviskää 4 naulaa.¹ Niihin aikoihin oli tapana, että veroja kannettaessa käytettiin paikkakunnan eli kihlakunnan painoa ja mittaa, mutta saatuja veroja poislähetettäessä sekä annettaessa ravinnoksi linnoissa ja kartanoissa Tukholman mittaa ja painoa. Varsinais-Suomen kihlakunnan painon leiviskä oli niihin aikoihin

¹ Suom. valt. ark. nid. 739 (v. 1558), fol. 29.

ensin $27 \frac{3}{11}$ ja vähän myöhemmin 28 naulaa Tukholman vaa-alla sekä 30 naulaa sen puntarilla. Koska nämät 10 sillitynnäriä vuodelta 1558 olivat kihlakunnan varastosta lähetettyjä, mahtoivat ne olla Tukholman painon mukaan punnittuja ja nähtävästi sen vaakapainon, koska suuria tavaramääriä tavallisesti vaa-alla punnittiin. Ottaen huomioon edellämainitun Varsinais-Suomen puntarileiviskän suhteen Tukholman vaa'an leiviskään saamme 3 leiviskää Varsinais-Suomen kihlakuntapainoa lähenemään 4 leiviskää 4 naulaa Tukholman vaa'alla laskiessamme edellisen leiviskän $27 \frac{3}{11}$ naulaksi myöhempää. Mutta jos laskemme Varsinais-Suomen kihlakunnan leiviskän 28 Tukholman vaakanaulaksi, on 3 leiviskää edellistä painoa täsmälleen 4 leiviskää 4 naulaa myöhempää.¹ Forssell sanoo teoksessaan »Sveriges inre historia från Gustaf I» tavanneensa asiakirjan vuodelta 1583, jonka mukaan Turun läänin puntarileiviskä oli $1 \frac{1}{2}$ leiviskää Tukholman kaupungin puntarilla ja 1 leiviskän $7 \frac{3}{11}$ naulaa Tukholman linnan vaa'alla eli yhtä paljon kuin näimme sen olleen 1550-luvun lopussa. Otaksamalla, että Tukholman linnan vaakapaino 1583 oli yhtä suuri kuin sitä tarkastaessa vuonna 1557 (ja sen leiviskä 6 kiloa 866,08 grammaa) saa F-II Turun läänin puntarileiviskän metriseksi painoksi muutettuna 9 kiloksi 365,49 grammaksi. Sen mukaan tulisi Varsinais-Suomen 2 leiviskän sillitynnäriin metriseksi painoksi 18 kiloa 730,98 grammaa, 2 leiviskän 6 naulan sillitynnäriin 21 kiloa 540,63 grammaa, $2 \frac{1}{2}$ leiviskän sillitynnäriin 23 kiloa 413,72 grammaa ja 3 leiviskän sillitynnäriin 28 kiloa 96,47 grammaa. Aivan tarkka ei Forssellin lasku kuitenkaan voi olla, koska maaseudun painot eri aikoina vaihtelivat jonkun verran suuruudeltaan.

1600-luvun tileissä Maskun kihlakunnasta on ilmoitus, että yksi tynnyri 400 kappaletta krampesilliä maksoi 7 talaria 8 äyriä sekä toinen tieto, että mainitun sillitynnäriin hinta oli yksi talari ja loput 6 talaria 8 äyriä noiden 400 sillin hintana. Kun mainittuun sillitynnäriin meni 3,000 kappaletta, huomaamme, että hinnoissa oli hyvin suuri ero, jonka varmaankin aiheutti kappa-

¹ Suom. valt. ark. nid. 596 (v. 1556), fol. 3 v.; nid. 1075 (v. 1568), fol. 4; Melander. Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j.n.e. (Hist. Arkisto, XI, 96 ja 97 siv.)

lettain tavattavain sillien suurempi koko ja parempi laatu. Tämäkin näyttää osoittavan, että sillien suuruudessa oli pajon eroa. Koska myöhemmin jälleen tulemme puhumaan näistä Jänissaa-
ren ja Maanpään talojen verona maksamista 400 sillistä sekä Käkölän suorittamasta sillitynnyristä, emme tällä kertaa niitä enempää koskettele.

Udellamaalla sillikimppu painoi 1550-luvun edellisellä puoliskolla leiviskän. Sen huomaamme Helsingin ja Raaseporin kartanojen tilistä vuodelta 1554, jossa ilmoitetaan, että 70 kimp-
pua krampesillia painoi $3\frac{1}{2}$ kippuntaa eli 70 leiviskää. Saman
tapaamme Helsingin kartanon ja 8 Raaseporin läänin pitäjän
tilistä vuodelta 1555. Siinä mainitaan varastossa olevan $1\frac{1}{2}$
kimppua krampesillia, joiden paino oli $1\frac{1}{2}$ leiviskää sekä talon-
pojilta Porvoon läänissä saadun 46 yhtä monta leiviskää paina-
vaa krampesillikimppua. Mutta 1550-luvun lopussa krampesilli-
kimppu ilmoitetaan paljon kepeämmäksi, nimittäin 1558 10,²⁶
naulaa painavaksi ja vuonna 1559 vielä köykäisemmäksi. Por-
voon läänissä sanotaan silloin varastossa olevaa silliä menevän
3 kimppua leiviskään, joten kimpun painoksi tuli vain 6,⁶⁶ naulaa.
Talonpojilta verona saadut krampesillit painoivat taas 8,²⁹
naulaa kimppu ja kartanon omasta kalastuksesta saadut krampe-
sillit 7,⁶⁶ naulaa kimpulta. Keskimääräiseksi krampesillikimppun
painoksi tuli siten näistä kolmesta eri painomäärästä 7,⁵⁴ naulaa.
Kaikki nämät painomäärät näyttävät hyvin vähäisiltä. Että
varastossa oleva silli köykäisemmäksi oli käynyt, tuntuu luonnolli-
selta, sillä varastossa ollessaan se nähtävästi yhä edelleen kuivui.
Vaikka painoltaan näin köykäiset ovat näiden kahden vuoden
1558 ja 1559 sillikimput siitä huolimatta suhteellisesti raskaammat
kuin samoina vuosina verona kannetut kuorekimput. Vuonna
1558 painoi verona kannettu kuorekimppu 6,⁶⁶ naulaa ollen kyllä
vähän alle $\frac{2}{3}$ samanvuotisen sillikimppun painosta, mutta yhtä
raskas kuin seuraavan vuoden varastossa olevat sillikimput.
Nämät viimeksimainitut olivat varmaankin edellisen vuoden kantoa,
ja siten varastossa ollessaan kadottaneet enemmän kuin kolman-
neksen painostaan. Vuonna 1559 saadut kuoreet painoivat 6,⁵
ja 5,⁷⁶⁶ naulaa kimppu. Edellinen näistä oli Porvoon kartanon
kalastuksesta saatujen, myöhempi Porvoon ja Pernajan pitäjistä
kannettujen kuoreitten paino kimpulta. Eroitus painossa 1559

verona kannettujen krampesillien ja kuoreitten välillä tulee siten olemaan, jos jätämme sikseen varastossa olevat sillit, seuraava. Sinä vuonna saadut sillit painoivat nimittäin keskimäärin 7,975 naulaa kimppu, joka on 1,842 naulaa enemmän kuin kuorekimppujen keskimääräinen paino 6,133 naulaa. Sillikimppu ei siis painanut täyttä neljättäosaansa enemmän kuin kuorekimppu. Koska hailitkin usein ovat hiukan kuoreita suuremmat, on tämä eroitus aika vähäinen ja sillin paino Uudellamaalla siis jo 1558, mutta varsinkin 1559 keskimäärin sangen pieni.

Helsingin kartanon tilissä vuodelta 1558 sanotaan, että Masaby n kalastuspaikalta Kirkkonummella oli tuotu 1,000 kappaletta sisältäviä sillikimppuja. Mutta varsinaisesta Porvoon läänistä ei siltä vuodelta ole tätä asiaa valaisevaa tietoa. Voipi olla, ettei sillikimppuun kaikkialla Uudellamaalla vuosina 1558 ja 1559 enää mennyt täyttä tuhatta silliä. Mutta sillikimppun painon äkkinäinen väheneminen mainittuina vuosina voisi ehkä toisestakin seikasta riippua kuin mahdollisesta silliluvun vähenemisestä kimpussa. Siihen voi nimittäin myös vaikuttaa, mitkä osat kalaa poistettiin ennen kuivatusta. Jos silli aikaisemmin kuivatettiin halkaisematta vain ottamalla sisälmykset osittain pois, tuli se kuivana painavammaksi, kuin jos se oli halaistu, sisälmykset täydelleen poistettu ja pääkin leikattu poikki. Tällaisessa tilassa se paremmin kuivuikin. Jos kuoreesta ei poistettu muuta kuin osa sisälmyksiä, oli se tällaisessa tilassa suhteellisesti painavampi kuin edellämaitulla tavalla käsitelty silli. Tämä erovaisuus voi kuitenkin, niinkuin aikaisemmin (63 siv.) olen huomauttanut, paljon johtua aivan toisesta syystä, nimittäin siitä, että vuosina 1558 ja 1559 on käytetty Porvoon painoa ja sitä ennen tätä painoa puolta pienempää Tukholman painoa.

Kuitenkin mahtoi ainakin varsinaisen Porvoon läänin ja Pyhtään hallintopitäjän kalastuspaikoilta saatujen sillien joukossa olla isoja ja lihavia. Sellaisia olivat varmaankin ne sillit, jotka, niinkuin kerroimme, tältä alueelta vuonna 1547 lähetettiin lahjaksi kuningas Kustaa Vaasalle.

Samaten kuin Varsinais-Suomessa kannettiin Uudellamaalla kin verot paikkakunnan mitalla ja puntarilla, mutta annettiin varastoista veroesineitä Tukholman mitta ja puntaria käyttäen. Joskus näkee tileissä poikkeuksellisesti, niinkuin Helsingin kar-

tanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilissä vuodelta 1558, ilmoituksen, jossa sanotaan veroja kannetun varastoon ja sieltä niitä annetun eli maksetun Tukholman mitalla ja painolla. Mutta tämä tuntuu oudolta, kun siihen aikaan oli sääntönä käyttää veronkannossa maksumittaa ja -painoa suurempaa paikkakunnan mittaa ja painoa.

Sekä Helsingin että Porvoon kartanoissa, joiden tileistä olemme saaneet enimmäkseen tiedot krampesilleistä, käytettiin edellä puheena olleella ajanjaksolla 1555—1559 veronkantopainona niin sanottua Porvoon puntaria¹, jonka leiviskä oli kaksi leiviskää eli 40 naulaa Tukholman painoa. Näissä tileissä ei siis sanota, tarkoitetaanko vertailussa Tukholman puntari- vai vaakapainoa. Mutta edelläpuheena olleessa laskussaan Porvoon puntarileiviskän suuruudesta Forsell sanoo sen olevan metrisenä painona 13,732,16 grammaa. Se on täsmälleen kaksi kertaa niin suuri kuin hänen laskemansa Tukholman vaa'an leiviskä, joka taas oli 6 kiloa 866,08 grammaa.² On siis jotenkin selvää, että edellämainituissa tilien ilmoituksissa painosta tarkoitetaan vertausta Tukholman vaakapainoon.

¹ Porvoon kuninkaan kartanon tilissä vuodelta 1555 puhutaan erästä tämän kartanon erityisestä puntarista, jonka leivisköjä olen laskenut menevän noin 1,077 Porvoon eli Porvoon läänin puntarin leiviskään. (Suom. valt. ark. nid. 3034 fol. 62.)

² Siinä Forssellin tapaamassa asiakirjassa vuodelta 1583, jonka antamiin tietoihin perustuen hän laskee myöskin Porvoon läänin leiviskän suuruuden, annetaan seuraava tieto Porvoon leiviskän suuruudesta: »Item 7 R 16 $\frac{1}{2}$ mk (8 R) Borgå bismar gör på Stockholms väg 16 L ». Itse teossa siis tästä päättäen Porvoon puntarileiviskä oli vähän isompi kuin kaksi Tukholman vaa-an leiviskää, mutta viimeainittu oli nähtävästi käytännöllisistä syistä otaksuttu täsmälleen puoleksi Porvoon leiviskää. Tähän, nyt mainittuun suhteeseen molempain painojen välillä perustuu Forssellin lasku, että Porvoon leiviskä oli 13 kiloa 732,16 grammaa. Toisen tiedon mukaan, että 7 leiviskää 16 $\frac{1}{2}$ naulaa Porvoon puntarilla oli 16 Tukholman vaakaleiviskää, on hän saanut Porvoon leiviskän 14 kiloksi 30,3 grammaksi. Helsingin puntarista on Forssellilla samasta lähteestä saatu tieto, että 8 leiviskää 16 naulaa sillä oli 16 Tukholman vaakaleiviskää. Mutta tämä tieto koskee ehkä vain vuotta 1583 tai sitten se on virheellinen, sillä niinkuin jo sanoimme, olivat Porvoon ja Helsingin puntarit nyt puheena olleena aikana yhtä suuret ja molempain leiviskä kaksi Tukholman (vaa-an) leiviskää (Forssell, mainittu teos, 109—111 siv.).

Näin laskien tulisivat leiviskän painavat sillikimput nykyisen painon mukaan vastaamaan 13 kiloa 732,16 grammaa ja vuoden 1558 10,29 naulaa painavat sillikimput 7 kiloa 44,6 grammaa. Sillikimpuista vuodelta 1559 painoivat ne, jotka talonpojilta verona kannettiin, 5 kiloa 691,98 grammaa ja kartanon kalastuksella saadut 5 kiloa 259,42 grammaa kimpulta. Keskiarvoksi näistä kahdesta lajista sillisaalista tulee 5 kiloa 475,7 grammaa. Mutta niinkuin edellä osoitimme, voi sillikimpun painon tuntuva väheneminen vuosina 1558 ja 1559 riippua suureksi osaksi muista syistä kuin sillin pienemmästä koosta. Sen lisäksi on luultavaa, että vuosien 1554 ja 1555 leiviskän painavat sillikimput olivat Tukholman painon mukaan laskettuja eikä, niinkuin nyt olemme tehneet, Porvoon painon mukaan arvosteltuja. Silloin niiden paino olisi vain 6 kiloa 866,08 grammaa.

Itä-Suomen rannikolta Kyminkartanon ja Viipurin lääneistä on myöskin muutama ilmoitus sillikimpun painosta. Kyminkartanon, Pyhtään pitäjän ja Elimäen neljänneksen tilissä vuodelta 1558 on seuraavat asiaa valaisevat tiedot. Sanotaan nimittäin 26 sillikimpun painavan 10 leiviskää 8 naulaa, 116 kimpun taas 2 kippuntaa 6 leiviskää 8 naulaa ja 92 kimpun yhden kippunan 16 leiviskää 16 naulaa, sekä loppusummassa 234 sillikimpun painoksi 4 kippuntaa 13 leiviskää 12 naulaa. Montako silliä kimppuun laskettiin, ei tilissä mainita. Kaikissa näissä tapauksissa kimpun painoksi tulee 8 naulaa. Vuoden 1574 Pyhtään, Vehkalahden ja Virolahden pitäjän ynnä Elimäen neljänneksen tilissä ilmoitetaan sen alussa selostuksessa läänin painosta ja mitasta, että krampesillikimppu painoi leiviskän. Saman huomaa itse tilistä, jossa sanotaan 26 kimpusta krampesilliä vähenetyn neljä ja jällelle jääneen 22 leiviskää krampesilliä. Me näemme siis kimpun vaihdetuksi leiviskäksi, koska ne olivat samanarvoisia. Myöskin muutamista muista samain pitäjän tileistä, niinkuin esimerkiksi vuodelta 1579, huomaa niiden alussa olevasta painon ja mitan selostuksesta krampesillikimpun painavan leiviskän.

Viipurin pitäjän ja Koiviston tilikirjassa vuodelta 1562 sanotaan, että 80 kimppua krampesilliä painoi 2 kippuntaa, mikä olisi puoli leiviskää eli 10 naulaa kimpulta. Kuoreista taas ilmoitetaan 23 kimpun kuivattuja kuoreita painavan 7 leiviskää,

mikä vastaisi hiukkasen suurempaa painoa kimpulle kuin 6 nau-
laa nimittäin 6,087 naukaa. Kuoreen paino olisi tämän mukaan
keskimäärin noin $\frac{3}{5}$ sillin painosta.¹ Tämäkin erotus osottaa,
etteivät sillit mitään suuria olleet. Miten monta kuivaa silliä
kimppuun meni, ei Viipurin samaten kuin Kyminkartanon läänin
tunneta, mutta varmaa lienee, että kappaleluku sekä silli-
että kuorekimpuissa oli sama. Kyminkartanon läänin tilistä
vuodelta 1608 luemme, että krampesilliä oli lampuotien sopimus-
verossa lyhennysten jälkeen saatu 4 kimppua. Sen lisäksi oli
verokappaleita vaihtamalla saatu 18 leiviskää krampesilliä ja
lopuksi ilmoitetaan kaikkiaan varastoon tulleen 20 leiviskää
krampesilliä. Kun vaihdon kautta saatu sillimäärä oli 18 leivis-
kää, jää noitten neljän sillikimpuun osalle vain 2 leiviskää eli $\frac{1}{2}$
leiviskää kimpulta.²

Tietoja sillitynnyrin painosta olen tileissä huomannut vain
kolme kertaa nimittäin vuosien 1584—1586 Virolahden, Vehka-
lahden ja Pyhtään pitäjän ynnä Elimäen neljänneksen tileissä.
Niissä sanotaan, että tynnyriin meni 4 kimppua krampe- eli
kuivia sillejä kihlakunnan painon mukaan. Mutta vuoden 1584
tilistä huomaamme, että tässä tiedossa on aikaisemmin ollut 4 lei-
viskää, jotka on muutettu 4 kimpuksi. Tämä osottaisi kimpun
olleen leiviskän painoisen ja senhän se painoi vuonna 1574.³

Niinkuin tästä esityksestä huomaa, antavat mittaa ja painoa
koskevat ilmoitukset näitten kahden läänin tileissä aihetta otak-
sua, että sillikimppua enimmäkseen katsottiin leiviskän painoi-
seksi. Tämä leiviskä ei kuitenkaan painoltaan Porvoon läänin

¹ Vuoden 1552 Viipurin linnan tilissä sanotaan sekä krampesilli- että
kuorekimppujen painavan kolme yhdessä leiviskän. Mutta tämä mahtaa
johtua erehdyksestä, sillä kaikissa muissa tileissä, joissa näiden kalain
painosta puhutaan, sanotaan krampesillejä kuivia kuoreita raskaammiksi.
(N.d. 5047, fol. 15.) Samanlaatuisen, nähtävästi erehdyksestä johtunut, il-
moitus on Varsinais-Suomessa Lemun, Maskun ja Raison tilissä vuodelta
1556, että nimittäin silli- ja kuoretynnyrit painoivat $2\frac{1}{2}$ leiviskää veropun-
tarilla (N.d. 613, fol. 10.)

² Suom. valt. ark. nid. 3139 (v. 1558), fol. 34; nid. 5398 (v. 1574),
fol. 2, 15 ja 29 v.; nid. 5465 (v. 1579), fol. 1^a; nid. 5239 (v. 1562), fol. 39;
nid. 5885 (v. 1608), fol. 16 v., 17 v. ja 18.

³ Suom. valt. ark. nid. 5537 (v. 1584), fol. 3; 5554 (v. 1585), fol. 1;
nid. 1586 (v. 1586), fol. 1.

leiviskää vastannut, vaan oli sitä jonkun verran köykäisempi, niinkuin pian tulemme näkemään.

Nähtävästi riippui näissäkin lääneissä sillikimpun painon väheneminen puoleen leiviskään ja sen allekin samoista syistä, jotka otaksuimme Porvoon läänissä aiheuttaneen samanlaisen ilmiön. (Katso 202 siv.)

Kun edellämäinittujen sillikimppujen paino muutetaan nyky-aikaiseksi painoksi, on muistettava, että vuonna 1558 Kyminkartanossa ynnä Pyhtään pitäjässä ja Elimäen neljänneksessä käytetty paino oli varmaankin Viipurin painoa. Niiden tilissä edelliseltä vuodelta 1557 sanotaan tämä nimenomaan ja lisätään, että Viipurin puntarin leiviskä oli Tukholman vaa'an leiviskää 6 naulaa suurempi. Tällä tarkoitetaan, että Viipurin puntarileiviskä oli 26 Tukholman vaa'an naulaa. Kun muistamme Tukholman vaa'an leiviskän Forssellin laskujen mukaan olleen 6 kiloa 866,08 grammaa, saamme nyt puheenalaisen Kyminkartanon seudun leiviskän 8 kiloksi 925,904 grammaksi. Se on siten vähän suurempi kuin Forssellin laskun mukaan Viipurin ja Savonlinnan läänien puntarileiviskä vuodelta 1583, jonka hän ilmoitti 8 kiloksi 753,56 grammaksi, perustuen tietoon, että 12 leiviskää 11 naulaa Viipurin ja Savonlinnan puntarilla oli 16 leiviskää Tukholman vaa'alla. Siten tulisi laskien edellämäinittulla tavalla, 8 Viipurin läänin naulaa painava sillikimppu vastaamaan 3 kiloa 570,362 grammaa. Mutta laskien Forssellin tapaan se olisi 3 kiloa 501,42 grammaa. Tämä 8 naulan paino kimpulta Kyminkartanon läänissä tuntuu pienuutensa tähden jostakin tilintekijän erehdyksestä johtuvaksi.

Vuosien 1564 ja 1574 tileissä Virolahden, Vehkalahden ja Pyhtään pitäjistä ynnä Elimäen neljänneksestä¹ sanotaan, että leiviskä Vehkalahden ja Virolahden pitäjissä oli 26 Tukholman naulaa, mutta Pyhtään pitäjässä 30 Tukholman naulaa. Nähtävästi tässäkin, niinkuin vuonna 1557, tarkoitetaan Tukholman vaakanaloja. Kun Kyminkartano, jonka varastoa sillit olivat, sijaitsee Pyhtään pitäjässä, on luultavampaa, että vuoden 1574 leiviskän painoisen sillikimpun paino oli laskettu sen painon

¹ Tässä on huomattavana, että vuoden 1564 tilissä on paitse yllämainittujen pitäjien myöskin Kyminkartanon tilitys.

mukaan. Siten tulisi se edelliseen tapaan laskien vastaamaan 10 kiloa 299,¹² grammaa. Mutta otaksuen, että sillikimppu oli Virolahden ja Vehkalahden pitäjän painon mukaan laskettu, saisisimme sen painoksi edellämämainitun laskuni tuloksen 8 kiloa 925,⁹⁰⁴ grammaa tai Forssellin tapaan laskien 8 kiloa 753,⁵⁶ grammaa. Vuoden 1579 Kyminkartanon läänin tilissä mainittu leiviskän painava sillikimppu on taas, niinkuin tässä tilissä ilmoitetaan, laskettava sen suhteen mukaan, että Viipurin läänin leiviskä (kaiketi puntarileiviskä) oli 28 Tukholman vaa'an naulaa. Laskien Tukholman vaakaleiviskän niinkuin aikaisemmin 6 kiloksi 866,⁰⁸ grammaksi tulisi tämän vuoden 1579 kimpun paino vastaamaan 9 kiloa 612,⁵¹² grammaa. Mutta on mahdollista, että myöskin Kyminkartanon ja Viipurin läänien leiviskän painavat sillikimput ovat Tukholman vaakapainon mukaan punnittuja ja siten vastaavat 6 kiloa 866,⁰⁸ grammaa.

Kun vuonna 1562 sillikimppu Viipurin läänissä painoi puoli leiviskää paikkakunnan painoa, eli edellä mainittujen tietojen mukaan 13 Tukholman vaakanaulaa, tuli se vastaamaan 4 kiloa 462,⁹⁵² grammaa tai Forssellin laskuun perustuen 4 kiloa 376,⁷⁸ grammaa. Nämätkin sillikimpun painot tuntuvat luonnottoman pieniltä.

Vuonna 1608 sillikimppu Kyminkartanon läänissä painoi, niinkuin kerroimme, $\frac{1}{2}$ leiviskää. Kun silloin jo Örebron paino, joka näkyy olleen yhtä suuri kuin Tallinnan paino, oli tullut viralliseksi painoksi Ruotsin valtakunnassa, on tässä selvitettävä sen suhde nykyiseen painoon. Örebron eli Tallinnan painon naula näkyy 1600-luvun alussa olleen metrisessä painossa 421,² grammaa, joten puoli leiviskä Örebron painoa oli 4 kiloa 212 grammaa. Tämä vuoden 1608 kimppu oli siis vielä hiukan köykäisempi Viipurin läänin sillikimppua vuodelta 1562, joten tämäkin paino tuntuu ehdottomasti liian pieneltä.¹

Pohjanmaalta meillä on jo ensi vuosilta, jolloin silliveroa

¹ Suom. valt. ark. nid. 3139 (v. 1558), fol. 1 ja 34; nid. 3257 (v. 1564), fol. 1 ja 5; nid. 5398 (v. 1574), fol. 2; nid. 5465 (v. 1579), fol. 1^a; nid. 5239 (v. 1562), fol. 6 v. ja 39; nid. 5885 (v. 1608), fol. 16 v., 17 v. ja 18; Melander Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j. n. e. (Hist. Arkisto XI osa, 116 siv.); Forssell, edellä mainittu teos, 109—111 siv.

kannettiin, tietoja sillitynnyrin painosta. Saloisten selältä Saloisten pitäjässä vuonna 1558 saaduista ja sittemmin kuivatuista silleistä ilmeni, niinkuin kerroimme, että tynnyri niitä painoi kolme leiviskää. Seuraavan vuoden Pohjois-Pohjanmaan tilistä näemme taas, että Kaarlepyyn ja Pietarsaaren pitäjistä verona saadut krampesillitynnyrit painoivat 4 leiviskää kappale. Vielä vuoden 1561 Etelä-Pohjanmaan tilissä sanotaan, että verona kannettu krampesillitynnyri painoi 4 leiviskää.

Kaikissa näissä tileissä krampesillitynnyrin paino tulee puheeksi veronkannon yhteydessä, jonka takia on mahdollista, että painomäärä sekä vuodelta 1558 että vuosilta 1559 ja 1561 tarkoittaisi paikkakunnan painoa. Mutta niinkuin aikaisemmin kerroimme, tulee 3 leiviskää Pohjanmaan painoa Tukholman painoksi muutettuna niin likelle 4 leiviskää, että niistä puuttui vain 2 Tukholman naulaa. Se seikka tekee ratkaisun vaikeaksi eikä veronkannon tilityskään johdonmukaisesti perustunut paikkakunnan painoon ja mittaan. Edellä puhuessamme Pohjanmaan silliveron kannosta olemmekin katsoneet luultavaksi, että 4 leiviskää sillitynnyrin painona tarkoittaisi Tukholman painoa.

Kun tiedämme, että Pohjanmaan puntarileiviskä vuonna 1557 määrättiin vastaamaan 26 Tukholman naulaa ja Tukholman painona näissä tapauksissa käytettiin sen vaakapainoa, huomaamme Pohjanmaan puntaripainon yhtä suureksi kuin senaikuinen Viipurin läänin paino. Senhän Forssell on laskenut 8 kiloksi 753,⁵⁶ grammaksi, vaikka sen minun edellä selittämäni laskun mukaan pitäisi olla 8 kiloa 925,⁹⁰⁴ grammaa. Forssell on taas usein mainitun löytämänsä tiedon mukaan vuodelta 1583, jossa sanotaan 13^{1/2} Pohjanmaan puntarileiviskän olevan 16 leiviskää Tukholman vaa'alla, laskenut Pohjanmaan leiviskän 8 kiloksi 137,⁵⁷ grammaksi. Jos käytämme näitä kolmea kilomääriä Pohjanmaan sillitynnyrien painon laskemiseen, saamme otaksuen tämän maakunnan leiviskän olleen 8 kiloa 925,⁹⁰⁴ grammaa 3 leiviskän tynnyrin 26 kilon 777,⁷¹² gramman ja 4 leiviskän tynnyrin 35 kilon 703,⁶¹⁶ gramman painoiseksi. Jos laskemme Pohjanmaan leiviskän olleen 8 kiloa 753,⁵⁶ grammaa, tulee 3 leiviskän tynnyri 26 kilon 260,⁶⁸ gramman ja 4 leiviskän tynnyri 35 kilon 14,²⁴ gramman painoiseksi. Kun taas arvioimme saman maakunnan leiviskän 8 kilon 137,⁵⁷ gramman painoiseksi, tulee

3 leiviskän tynnyrin paino 24 kiloksi 412,71 grammaksi sekä 4 leiviskän tynnyrin 32 kiloksi 550,28 grammaksi.¹ Neljä leiviskää Tukholman vaa'alla painavan sillitynnyrin painoksi tulisi sen sijaan 27 kiloa 464,32 grammaa.

Niinkuin edellisestä esityksestä huomaa, oli sillin paino toisinaan suhteellisen pieni ja lähenikin hailin painoa. Eikä aina näy tehdyn tarkkaa eroa näiden kahden kalalajin välillä. Olemme jo ennen maininneet, että Porvoon kartanon tilissä vuodelta 1548 vuorotellen puhutaan sillistä ja hailista, vaikka oikeastaan silliä tarkoitetaan. Jollei suoranainen erehdys ollut sitä aiheuttanut, oli kaiketi ero sillin ja hailin koossa siksi pieni, että varastonhoitaja oli joutunut epätietoisuuteen, kummaksiko kalalajiksi hänen piti edellisiä katsoa. Mutta kerran nimittäin Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1591 käytetään kuivista silleistä välittävää nimitystä sillihailit (sillströmming). Noita nähtävästi aivan pieniä sillejä me olemme tavanneet juuri Porvoon, Kyminkartanon ja Viipurin lääneissä.²

Krampesillin hinta oli maassamme sangen vähäinen verrattuna useihin muihin kaloihin. Varsinkin Itä-Suomen rannikolla se oli hyvin alhainen, usein kuivien särkienkin hintaa pienempi, laskien molemmat kalalajit kimpuittain. Mutta kun särjet keskimäärin ovat suuremmat ainakin niitä sillejä, jotka olemme tavanneet monessa paikoin rannikoillamme, oli luultavasti särkikimppu myöskin sillikimppua raskaampi. Ehkä särki sen lisäksi ollen kookkaampi ja liharikkaampi oli kuivattuna silliä maukkaampi. Isompia kuivattuja kalalajeja oli krampesilli paljonkin huokeampi. Mainitsen tässä muutamia vertailuesimerkkejä kuivan kalan hinnoista 1500-luvulla.³ Porvoon kuninkaan kartanon

¹ Suom. valt. ark. nid. 4592 (v. 1558), fol. 7 v.; nid. 4606 (v. 1559), fol. 17 v.; 22 ja 30; nid. 4627 (v. 1561), fol. 51 v.; Melander, Suomen mitta- ja painosuhteista 1500-luvun loppupuoliskolla ja 1600-luvun alulla (Historiallinen Arkisto XI, 94 siv.) Forssell usein mainittu teos, 109—111 siv.

² Nid. 5646 (v. 1591), fol. 160.

³ Koska Juhana III hallitusaikana rahan arvo oli hyvin vaihtelevainen ja tällä vertailulla on tarkoitettu etupäässä selvittää kuivatun sillin hinnan suhdetta muiden kalain hintoihin, en ole yrittänyt laskea nykyisessä rahassamme tässä puheeksi tulevia hintoja.

tilissä vuodelta 1549 ilmoitetaan krampesillikimppun hinnaksi vain yksi äyri.¹ Vuoden 1556 Vehkalahden, Virolahden ja Säkkijärven pitäjän tilistä näemme, että krampesillikimppu maksoi 2 äyriä, särkileiviskä 3 äyriä ja puntakala (pundfisk), joka mahdollisesti oli kuivaa kalaa niinkuin särki, 5 äyriä leiviskältä. Viipurin pitäjän tilissä vuodelta 1557 ilmoitetaan taas, että leiviskä kuivaa kalaa (kaiketi suomuskalaa) maksoi markan eli 8 äyriä. Jos sillikimpuksa oli leiviskä, niinkuin siihen aikaan oli tavallista, oli sillin hinta kaikkien muitten kalain hintaa huokeampi. Niinkuin Vehkalahden y. m. pitäjän tilissä 1556 on Helsingin kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjän tilissä v:ltä 1558 2 äyriä hintana 1000:kunnalle krampesillia, jotka oli tuotu Viipurin läänistä. Kun niihin aikoihin Uudellamaalla vielä oli tapana ainakin osittain laskea 1,000 šillia kimppuun, vastasi kaiketi edellämäinittu tuhatmäärä jotenkin kimppua. Seuraavana vuonna 1559 oli kuitenkin Helsingin kartanon ja sen alle kuuluvain pitäjän kalavesiltä saatu sillikimppu arvokkaampi maksaen 3 äyriä eli saman, minkä edellä mainitsimme särkileiviskän vuonna 1556 maksaneen. Olipa tässä kartanossa jo vuonna 1558 krampesilli vaihtokaupassa vielä kalliimpi. Sanotaan nimittäin, että oli ostettu 18 Helsingin pannilla kauruja 36,000 krampesillia. Kauran hinnasta tiedämme, että saman tilin mukaan kaurapanni arvioitiin 7 tai 8 äyriksi, joten tuhannen krampesillin hinnaksi tulee 3 1/2 tai 4 äyriä. Mutta luultavasti nämät krampesillit olivat tavallista parempaa laatua. Vuoden 1586 Kyminkartanon läänin tilissä ilmoitetaan taas luettelossa verokappalten vaihdosta krampesillikimppu arvioiduksi 4 äyriksi ja kuivan kalan leiviskä, kaiketi suomuskalan, 6 äyriksi. Muitakin esimerkkejä voidaan mainita siitä, että sillia kookkaammat kalalajit kuivattuina olivat sitä kalliimmat.

Suolattun kalan hinta oli aivan suolaamattoman kuivatun kalan hintaa paljon suurempi kaiketi pääasiallisesti suolan kalteuden tähden², mutta nähtävästi myöskin syystä, että kala suolattuna paremmin säilyi ja oli maukkaampi. Siten näemme,

¹ Suom. valt. ark. nid. 3143 (v. 1549), fol. 13.

² Tämän tutkimuksen viime luvussa tulemme ottamaan tämänaikuisen suolanhinnan varsinaiseksi puheeksi, jonka tähden emme sitä tässä koskettele.

että edellämainitussa Säkijärven, Virolahden ja Vehkalahden tilissä vuodelta 1556 tynnyrikalasta, joka mahtoi olla suolattua, osa maksoi 4 markkaa eli 32 äyriä tynnyriltä ja toinen osa 2 1/2 markkaa, joka on 20 äyriä. Viipurin pitäjän tilissä vuodelta 1557 ilmoitetaan taas luettelussa myytyjä verokappaleita suolakalan (kaiketi suomuskalan) maksavan 4 markkaa s.o. 32 äyriä tynnyri. Samaten ilmoitetaan hailin (nimittäin suolatun) maksavan 4 markkaa tynnyri. Kun 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla Kyminkartanon läänissä laskettiin suolakalatynnyriin menevän 12 leiviskää, tulisi 4 markkaa tynnyriltä maksavan suolakalaleiviskän hinnaksi 2 äyriä 16 penninkiä, joka katsoen siihen, että tässä läänissä luettiin tynnyriin menevän vain 4 leiviskää krampesilliä, on aika hyvä hinta.

Pohjanmaalta olen tavannut seuraavan tiedon krampesillin hinnasta. Korsholman kartanon ynnä Mustasaaren, Vöyrin ja Kyrön pitäjän sekä Ilmajoen kappelin tilissä vuodelta 1559 sanotaan, että kuore, krampesilli, ahven ja särki maksoivat kaikki markan eli 8 äyriä leiviskältä. Nämät kalat olivat varmaankin kuivattuja. Tilistä ei ilmene, paljonko krampesillikimppu painoi. Kimppujahan ei tapaa Pohjanmaan tileissä, koska siellä kuiva kala arvioitiin painon mukaan ja tynnyrittäin. Mutta oudolta tuntuu se, että kuiva ahvenkin on samanhintainen kuin krampesilli ja kuore 8 äyriä leiviskältä on muuten aika suuri viimeainoitun kalan hinnaksi.¹

Norjassa oli ainakin keskiajalla kuivan sillin hinta suolatun sillin hintaa paljon pienempi. Sitä osoittaa seuraava ilmoitus. 1322 myytiin Hullissa Englannissa Norjan silliä yhden punnan hinnasta lästiltä. Seuraavana vuonna 1323, niinkuin näyttää myöskin Hullissa, 25 lästiä Norjan silliä maksoi 54 puntaa, joka on 2,16 puntaa lästiltä. Tämän suuren erotuksen hinnassa Norjan historiantutkijat ovat selittäneet johtuneen siitä, että edellisenä vuonna oli myyty kuivattua, mutta myöhempänä suolattua silliä. Kun en ole asiakirjoissa tavannut hintailmoitusta suolatusta Suomen sillistä, käy vaikeaksi verrata maamme kuivattujen ja suolattujen sillien hintoja vastaaviin hintoihin Norjassa. Sen lisäksi Norjan silli oli paljon suurempi ja lihavampi

¹ Suom. valt. ark. nid. 4601 (v. 1559), fol. 10.

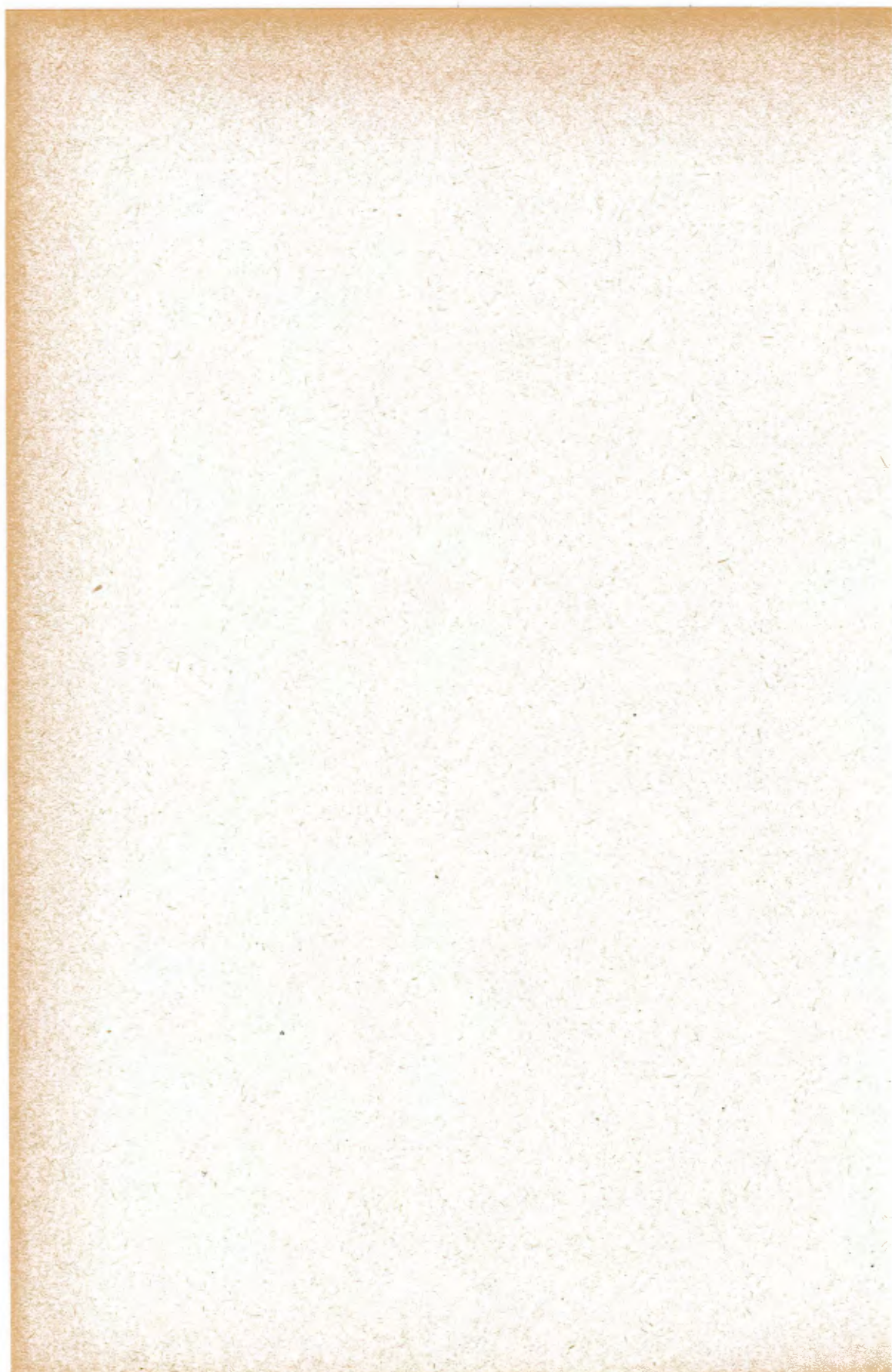
tätä niin sanottua Suomen silliä, jota keväällä pyydettiin ehkä laihimpana ollessaan.¹

Jos tahdomme toisiinsa verrata sillinsaantia Suomessa ja Ruotsissa, on tietääkseni vain yksi sellainen vertauskohta. Tukholman tulliluetteloissa on nimittäin vuosilta 1566 ja 1567 tietoja, paljonko talonpojat Ruotsista ja Suomesta toivat krampesilliä valtakunnan pääkaupunkiin. Sinne tuotiin tätä kalaa Suomesta vuonna 1566 yhteensä 921 tynnyriä. Siitä oli pohjalaisten tuomaa 245 tynnyriä, Pohjois-Suomen (sillä tarkoitetaan varmaankin Vehmaan ja Maskun kihlakuntia) talonpoikain 576 tynnyriä ja siis muista osista Suomea tullutta loput eli 100 tynnyriä silliä. Vuonna 1567 tuotiin Suomesta Tukholmaan yhteensä 503 tynnyriä krampesilliä, siis paljon vähemmän kuin edellisenä vuonna. Miten paljon sitä silloin lähetettiin eri osista maatamme, ei ole tietoa säilynyt. Mutta että vuonna 1566 Tukholmaan Suomesta tuotiin valtaavan paljon enemmän krampesilliä kuin Ruotsin puolelta, huomaamme seuraavasta tiedosta nyt mainitussa tullitilissä. Siinä ilmoitetaan nimittäin, että 1566 Tukholmaan oli tuotu kaikkiaan 1164 tynnyriä krampesilliä. Kun Suomesta tuotu määrä oli 921 tynnyriä, jäi tuonnista Ruotsin osalle vain 243 tynnyriä. Tämä määrä ei kohoa paljon yli neljännen osan siitä, mitä Suomesta tuotiin. Itä-Suomesta Kyminkartanon ja Viipurin lääneistä ei tainnut silliä juuri lainkaan joutua Tukholmaan, vaan vietiin se sieltä nähtävästi enimmästä päästä Tallinnaan ja ehkä jonkun verran Narvaankin. Olihan silli Suomen lahden eteläpuolella siksi haluttua tavaraa, että Virosta, niinkuin olemme kertoneet, tuli useita aluksia sillin pyynnille muutamain Suomen lahdessa olevain saarten vesille. Uudeltamaaltakin vietiin paljon siellä saatua silliä Tallinnaan kaupaksi. Kaiketi oli Porvoon läänin tilissä vuodelta 1551 mainittu kaleeri, jossa vasten kieltoa aiottiin viedä maasta krampesilliä, menossa Viron puolelle. Vuosina 1551, 1554 ja 1556 Porvoon

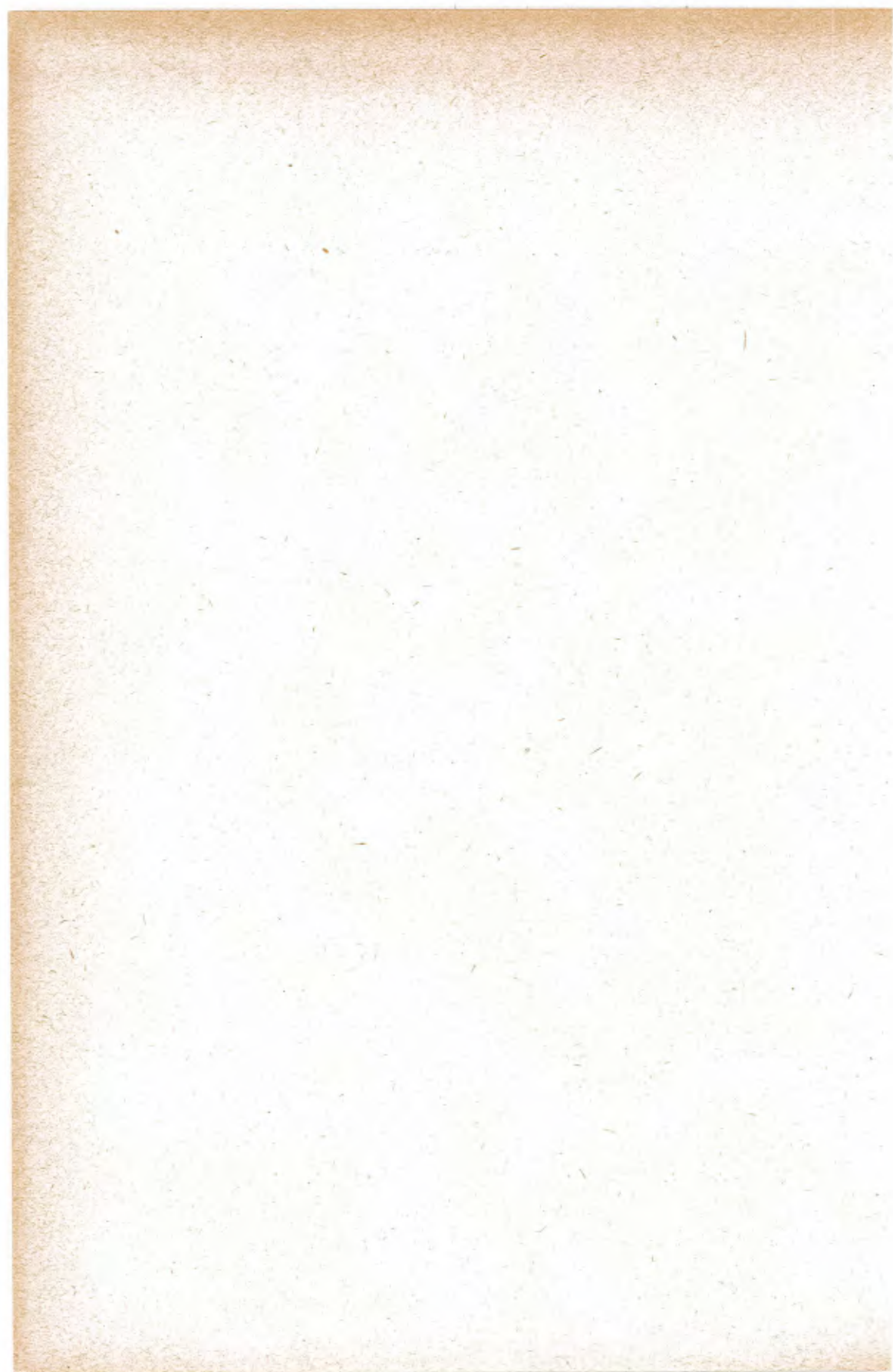
¹ Suom. valt. ark. nid. 2976 (v. 1549); nid. 5119 (v. 1556), fol. 7 v.; nid. 3095 nid. 5133 (v. 1557), fol. 8; nid. 3095 (v. 1558), fol. 21 v.; ja 42 v.; nid. 3143 (v. 1559), fol. 85; nid. 5465 (v. 1579), fol. 1^a, nid. 5570 (v. 1586), fol. 1 ja 52 v.; Den norske sjøfarts historie fra de aeldste tider til vore dage med bidrag av Alexander Bugge, Fredrik Scheel etc. I Bind. 150 siv.

läänin tilissä sanotaankin nimenomaan, että Porvoon, Pernajan ja Pyhtään pitäjän talonpojat veivät Liivinmaalle (s. o. Viron puolelle) krampesilliä.¹

¹ Grotenfelt, Suomen kaupungeista ja kaupasta ensimmäisten Vaasakuninkaitten aikana, siv. 140.

XI LUKU

Sillinkalastus maassamme 1600- ja 1700-luvulla.

Niinkuin jo aikaisemmin mainitsimme, säilyi silliveronmaksu maassamme 1600-luvullakin lampuotien sopimusverossa Maskun kihlakunnassa ja Kyminkartanon läänissä. Viimemainitusta läänistä näkee joskus mainittavan, että siinä krampesilliosuusveroakin kannettiin. Tämän ohella tapaa Lounais-Suomesta tiedon, että eräs lahjoitusmaan omistaja vaati talonsa vuokraajalta silliä vuokramaksuna.

Maskun kihlakunnan lampuotien sopimussilliveroa suoritti kaikkiaan kolme lampuotitaloa. Kaksi niistä oli, niinkuin tiedämme, Maarian pitäjässä Hirvensalon saaren länsirannikolla nimittäin Jänissaaren ja Maanpään talot sekä kolmas niihin aikoihin Raisioon, mutta nykyään Naantalın maalaisseurakuntaan luetulla Luonnonmaansaarella sijaitseva Käkölä. Näistä taloista oli kaksi ensimmäistä joutunut rälsitaloina Pontus de la Gardien perillisille ja piti 1600-luvulla hallussaan Jänissaarta Jaakko de la Gardie sekä Maanpäättä hänen veljensä Juhana de la Gardie. Viimemainitun kuoltua (v. 1642) näkyy hänen vävynsä Juhon Kurki saaneen Maanpään. Käkölän talo krampesillimaksuineen oli nähtävästi Lauri Laurinpojan panttioikeuden loputtua siirtynyt kruunulle takaisin, ja näkyy hallitus pitäneen sitä jonkun aikaa ratsumiestalona¹, mutta ainakin jo 1650 oli se Jaakko de la Gardien hallussa, joka kantoi senkin veron.²

¹ Muutamana vuonna niinkuin 1648 ja 1649 ei tileistä ilmene, että Käkölän talo olisi krampesilliä maksanut.

² Suom. valt. ark. nid. 1706 (v. 1608), fol. 8 v.; nid. 1801 (v. 1617); fol. 8; nid. 7240 (v. 1650), siv. 56; nid. 7278 (v. 1660) siv. 77, 82, 83 ja 84; nid. 7282 (v. 1661), siv. 87, 88 ja 89, nid. 7234 (v. 1648), fol. 62, 73 ja 74; nid. 7236 (v. 1649), fol. 67, 68 ja 69.

1600-luvun loppupuolelta olen toisesta paikasta Varsinais-Suomea nimittäin Piikkiön kihlakunnasta tavannut tiedon sillin saannista Haraldsholmin vesiltä Paraisissa. Saarella sijaitsevan kartanon vuokraaja oli 1680-luvun alkupuolella, ainakin vuonna 1683, velvollinen maksamaan vuokrana Niilo Brahelle 12 tynnyriä haileja ja yhden tynnyrin kramsillia, jolla selvään tarkoitetaan krampesillia. Sillinsaanti mahtoi hailinsaantiin verraten olla sangen vähäinen, kun ottaa huomioon edellämaitut verokalamäärät. Mutta aikaisemminhan ei Piikkiön kihlakunnasta oltukaan silliveroa ainakaan valtiolle kannettu. Haraldsholman saari on Itämeren puoleisempia saaria Paraisten pitäjässä ja lähellä Nauvoa. Se sijaitsee Suur-Tervon saaren eteläosasta länteen päin.¹

Kyminkartanon läänissä näyttävät sopimussilliveron alaiset lampuotitalot 1600-luvulla olevan samat kuin edellisellä vuosisadalla.² Ainakin 1620-luvulle saakka näistä taloista Hinkarböle ja Malms Pyhtäällä näkyvät kuuluneen Kristoffer Böljan pojille Viljamille ja Pietarille, mutta sitten ne siirtyivät Ernst Creutzin rälssitaloiksi. Silliverona niistä suoritettiin 10 kimppeä, joka seikka saa tutkijan otaksumaan, että tähän taloryhmään kuuluu myöskin Stockforsin tila samassa pitäjässä. Lampuotien sillimaksu oli nimittäin edelleen sama kuin 1500-luvulla, ja siitä olemme huomanneet Hinkarbölen ja Malmsin suorittamiksi vain 6 kimppeä, mutta jos Stockforsin 4 kimppeä tulee lisäksi, kasvaa sillimäärä edellämaituksi 10 kimppeksi. Neljä sopimusveroa suorittavaa taloa oli ainakin 1620-luvulta alkaen käskynhaltija Arvi Tönnenpoika Wildeman vainajan perillisillä panttitaloina. Niiden verolyhennyksessä mainitaan muun muassa 4 kimppeä krampesillia. Talo, joka heille tämän sillimäärän suoritti, oli varmaankin Pajulahti Virolahdella. Ikävätä on, että tilikirjain vaillinaisuuden tähden ei saa niistä tältä ajalta selville

¹ Suom. valt. ark. Ransakningsläng för Åbo och Björneborgs län 1683 rörande rå- och rörshegman och sätesgårdar n:d. 6944.

² Niinkuin aikaisemmin olemme kertoneet, oli 1500-luvun lopussa Hinkarböle, Malms ja Stockfors Pyhtäällä sekä Pajulahti Virolahdella läänitettyjä tai pantiksi annettuja. Nuo kolme Kaunissaaren taloa Pyhtäällä kuuluivat kruunulle, joka kantoi niiden suorittamat 12 kimppeä krampesillia, siksi kun ne joutuivat autiotilaan.

talojen nimiä eikä edes, mitä pitäjä ne olivat. Mutta mitään noista kolmesta Kaunissaaren talosta, jotka 1500-luvulla silliä maksoivat, tässä ei voi olla puhetta. Ne olivat nähtävästi kaikki autiotilassa, niinkuin jo olivat olleet 1500-luvun lopussa. Varmaankin niiden tähden poistettiin verolyhennyksessä valtion tuloista 12 kimppeä krampesilliä samaten kuin oli tehty 1500-luvun lopussa. Näin ollen ei valtiolle alkuperäisistä 26 kimpusta krampesilliä verona mitään langennut.

Tätä asiantilaa kesti vielä 1650-luvulle. Mutta ainakin vuonna 1660 on tämä verolyhennys supistunut 22 kimpuksi, niin että valtiolle verona lankesi 4 krampesillikimppeä. Minä vuonna muutos tapahtui, olen jättänyt tutkimatta sen vähäarvoisuuden tähden.¹

Myöskin krampesillin maksusta osuuskalana Kyminkartanon läänistä saa 1600-luvulta jonkun tiedon. Niin ilmoitetaan esimerkiksi tilivuoden 1617 Viipurin linnan tilissä, että linnaan oli tuotu, niinkuin näyttää syksyllä 1617, Kyminkartanon läänissä saatua osuuskrampesilliä 710 kimppeä. Ruotsiksi tämä kuuluu: »Lottfiskan, som är tagen i Kymmenegårds län hösten 1617.» »Tagen» sana vastanee meidänaikaista »fångad» sanaa. Kyminkartanon läänin tiliiä ei ole tilivuosilta 1617 ja 1616, mutta niitä edellisessä tilivuoden 1615 tilissäkään ei ole tietoa mistään osuuskalana kannetusta sillistä. Äsken mainitun vuoden 1617 silliä koskevan tiedon johdosta tulee arvelleeksi, että nyt puheenalainen syyssaaliin silli mahdollisesti oli uunissa kuivatettua.²

Verrattuna suomuskalan hintaan krampesillin hinta laski tuntuvasti 1600-luvun ensi vuosikymmeninä. Vielä vuosisadan alussa se oli kohtalaisen hyvä ja parempi kuin edellisellä vuosisadalla. Siten arvioitiin Viipurin, Koiviston ja Säkijärven pitäjäin tilissä vuodelta 1606 krampesillileiviskän hinta 6 äyriksi ja seuraavan vuoden 1607 tilissä 10 äyriksi. Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1608 sanotaan taas krampesillileiviskän

¹ Suom. valt. ark. nid. 3620 (v. 1622), fol. 4 ja 6 v.; nid. 3626 (v. 1623), fol. 4 v., 12 ja 20; nid. 6122 (v. 1631), fol. 78, 81 ja 86; nid. (v. 1634), fol. 90, 90 v., 94 ja 94 v.; nid. 8599, (v. 1650) siv. 240 ja 280; nid. 8635 (v. 1660), siv. 415 ja 417.

² Suom. valt. ark. nid. 6021 (v. 1617), fol. 8 v.

hinnaksi markka eli 8 äyriä. Suolattu silli, varsinkin jos se oli ulkomaalta ostettu, oli näitä hintoja paljon kalliimpi. Niin huomaamme Ahvenanmaan tilistä vuodelta 1605, että oli ostettu 7 talarilla tynnyri silliä, joka nähtävästi oli suolattua, koska sitä ei krampesilliksi sanota. Tilistä ei ilmene, oliko tämä silli ulkomaalaista vai kotimaista. Mutta ulkomaan sillistä on tileissä tavallisesti tieto, mistä maasta se on tuotu. Kun niin ei ole asiantaita, on otaksuttavaa, että se oli kotimaista, vaikka ehk'ei Ahvenanmaan vesillä saatua. Sitä pyydetään, niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, aikanamme useissa paikoin Ahvenanmaan saaristoa, mutta, niinkuin edellä kerroimme, ei ole tietoa sen pyytämisestä siellä 1500- ja 1600-luvulla. Jos tynnyriin meni, niinkuin 1500-luvulla oli tavallista, 12 leiviskää suolakalaa, olisi suolasillin leiviskän hinta ollut 2 markkaa $2\frac{2}{3}$ äyriä (s.o. $18\frac{2}{3}$ äyriä) eli vähän vähemmän kuin kahdenkertainen krampesillileiviskän hinta Viipurin puolella 1607 ja runsaasti kahdenkertainen verrattuna sen hintaan siellä 1608. Mutta luultavampaa on, että Kaarle IX:n voutisäännön kautta vuodelta 1602 aikaansaatu mitan ja painon muutos oli myöskin saattanut sillitynnyrin leiviskäluvun muuttumaan 16 leiviskäksi¹, jona se oli myöhemmin 1600-luvulla. Siinä tapauksessa olisi suolasillin leiviskän hinta 14 äyriä eli 1 markka 6 äyriä ja lähes kahdenkertainen krampesillileiviskän hinta Kyminkartanon läänissä vuonna 1608. On mahdollista, että edellä luetellut krampesillin hinnat Itä-Suomessa vuosina 1606—1608 ovat suhteellisesti isojen ja maukkaiden sillien hintoja, sillä korkeita ne ovat lähinnä edellisinä aikoina ilmoitettuihin sillin hintoihin verrattuina.

Vertauksena sillin hintaan Ahvenanmaalla vuonna 1605 voimme tämän yhteydessä ottaa puheeksi muutamain muitten kalain hinnat siellä samana vuonna. Siten maksoi haili (suolattu)

¹ Turun läänin kuuluvain kihlakuntain tileissä on mitan muutoksen jälkeen laskettu ainakin yli 14 leiviskää suolakalaa tynnyriin ja läänin yhteisistä tileistä huomaa aivan selvään, että suolakalatynnyriin meni 16 leiviskää suolakalaa. Tämän huomion voi myöskin tehdä lukiessa Viipurin läänin tilejä 1600-luvun keskivaiheilta. Ahvenanmaan tileistä 1600-luvun alussa, kohta mitan muutoksen jälkeen, näkee, että esimerkiksi suolaa laskettiin tynnyriin yli 14 leiviskää, joten oli hylätty vanha tapa laskea siihen 12 leiviskää paikallispainoa.

2 talaria tynnyri ja kuiva kala (kalalajia ei mainita) 12 äyriä leiviskä. Jos, niinkuin edellä otaksuimme, 1600-luvun alussa laskettiin suolakalaa 16 leiviskää tynnyriin, olisi nyt puheena olleen hailin hinnaksi leiviskältä tullut 4 äyriä eli vähän enemmän kuin neljäs osa usein mainitun sillin hinnasta leiviskältä samana vuonna Ahvenanmaalla. Kuivan kalan leiviskän hinnasta 12 äyriä leiviskältä on vaikeata johtopäätöksiä tehdä, kun ei ole ilmoitusta, mitä kalalajia tarkoitetaan.¹

Jo 1610 luvulta alkaen olivat krampesillin hinnat aikaisempia paljon pienemmät. Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1615 sanotaan nimittäin krampesillileiviskän maksavan vain 3 äyriä ja saman läänin tileissä vuosilta 1631 ja 1634 4 äyriä. Viimemainittu hinta on itse teossa jotenkin alhainen, kun otetaan huomioon, että talarin arvo oli, kuparirahan tultua käytäntöön hopean sijasta vuonna 1625, vuoteen 1634 laskenut puoleen entisestä. Ennen vuotta 1625 sillä oli ollut melkein sama arvo kuin 1615. Vuosina 1650 ja 1660 olivat Kyminkartanon läänissä lampuotien sopimusveroon kuuluvat 26 kimppua krampesilliä arvioidut 3 talariksi 8 äyriksi eli 4 äyriksi kimpulta. Arviohinta oli siten sama kuin 1630-luvulla huolimatta rahan arvon jatkuvasta laskusta. Yleensä ei vähällä ryhdytty muuttamaan valtion veronkantoa koskevia arviohintoja, koska niillä ei ollut myyntitavaran hintain merkitystä, vaan olivat olemassa yksistään valtion tilinpitoa varten. Vuonna 1650 Ruotsin talarin arvo oli jo tuntuvasti alle puolet arvostaan vuonna 1615 ja vuonna 1660 oli se laskenut niin, että se rupesi menemään alle kolmatta osaa arvostaan vuonna 1615.²

¹ Suom. valt. ark. nid. 5867 (v. 1606), fol. 16; nid. 5884 (v. 1607), fol. 19; nid. 5885 (v. 1608), fol. 18; nid. 2835 (v. 1605), fol. 18 ja 31.

² Tämä kuparirahan käyttö alkoi varsinaisesti vuonna 1625, vaikka jo edellisenä vuonna 1624 valmistettiin vähäinen määrä kuparirahaa. Kun se oli tullut käytäntöön, rupesi pian tyytymättömyyttä siihen ilmeneeseen. Aikaisemmin 6½ markan arvoisena ollut hopeariksi nousi kupariseksi muuttuneessa Ruotsin rahassa siksi nopeasti, että se jo syksyllä 1626 vastasi 8 kuparimarkkaa. Vuoden alussa vuonna 1628 maksoi Ruotsissa hopeariksi 9 kuparimarkkaa sekä Virossa ja Liivinmaalla 10 samoja markkoja, joka vuoden lopussa oli Ruotsissakin sen hintana. Vuonna 1629 hopeariksin hinta oli 10, 11 ja 12 kuparimarkkaa. Vuonna 1632 hopeariksi maksoi jo yleisesti 14 markkaa. 1640 ja 1650-luvuilla

Niinkuin myöhemmin tulemme näkemään, pysyi myöskin Maskun kihlakunnassa ainakin vuodesta 1622, jolloin Ruotsin talarilla oli jotensakin sama arvo kuin vuonna 1615, sillin hinta tilikirjoissa aivan samana 1660-luvulle asti, vaikka talari, niinkuin sanottiin, vuonna 1660 oli menossa alle kolmannen osan arvoaan 1615.¹

Edellisessä olemme vähän verranneet krampesillin hintoja Ahvenanmaalla muun kalan hintoihin siellä. Mutta syytä on laajentaa tätä vertailua muutamaan muuhun osaan maatumme runsaamman ainehiston saamiseksi. Saadaksemme hyvän sellaisen täytyy meidän siirtyä Kustaa Aadolfin hallitukseen ja sitä myöhempiin aikoihin. Vasta niihin aikoihin alkaa nimittäin verokirjoihin ilmestyä rahassa ilmoitettuja verokappalten hintoja. Sitä ennen näkee tileissä niiden hintoja vain silloin, kun niitä on vaihdettu toisiin verokappaleihin. Kummankin vaihdettavan tavaran hinta on nimittäin tässä tapauksessa useimmiten ilmoitettu. Ylen harvoin näkee aikaisemmissa tileissä ostettujen tavarain hintoja.

Koska Kyminkartanon läänin tileissä on enemmän kuin muissa ilmoituksia kalain hinnoista, otan ne ensiksi puheeksi. Tämän läänin tilissä vuodelta 1615 sanotaan verokappalten vaihdosta, että krampesillikimpun maksaessa 3 äyriä särkikimpun hinta oli 10 äyriä ja hailitynnyrin 10 markkaa eli 80 äyriä. Vuosina 1631 ja 1634 ilmoitetaan särkikimpun maksavan kahta vertaa enemmän kuin krampesillikimpun, nimittäin 8 äyriä, kun myöhemmän hinta oli 4 äyriä. Kuivat säynäät maksoivat

vaadittiin hopeariksistä 15 ja 16 kuparimarkkaa, ja myöhempi näistä arvoista sillä oli kuningatar Kristiinan luopuessa hallituksesta. Ajanjaksolla 1660—1665 vaadittiin hopeariksistä aina 21 kuparimarkkaan asti. Vuonna 1674 laskettiin rixsin vastaavan 22 kuparimarkkaa, v. na 1675 24 sekä 1676 26 ja 1677 27 kuparimarkkaa. Vuonna 1680 hopeariksi vielä kävi 27 kuparimarkan arvoisena, mutta seuraavasta vuodesta alkaen se enimmäkseen vaihteli 24 ja 25 kuparimarkan välillä. Näitä kuparimarkkoja meni kuparitalariin neljä. [Stiernstedt, Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar (Kongl. Vitterhets-, historie- och antiqvitetsakademins handlingar, 23 osa, 71, 93, 97, 100, 107, 119, 136, 154, 155, 165, 176 ja 185 siv.)]

¹ Suom. valt. ark. nid. 5998 (v. 1615), fol. 24 v.; nid. 6122 (v. 1631), fol. 78; nid. 6132 (v. 1634), fol. 90.

24 äyriä leiviskältä, suolattu lohi 10 talaria tynnyriltä ja savustettu lohi 16 äyriä kappale. Suolattujen hailien hintana oli 4 talaria eli 128 äyriä tynnyriltä. Kun nähtävästi täällä niinkuin Turun puolella 1600-luvulla laskettiin 16 leiviskää hailitynnyriin, tuli leiviskän hinnaksi 8 äyriä eli kahdenkertaisena luultavasti leiviskän painavan krampesillikimpun hinta. Vuodelta 1650 saamme tästä läänistä samat kalain hinnat kuin vuosina 1631 ja 1634. Lisään tulevat 1650 vain ahvenet maksaen 8 äyriä tuhat, joka kappalemäärä näkyy vastanneen kimppea. Vuoden 1660 tilissä ilmoitetaan lohien, hailien, säynästen, särkien ja krampesillien hinta samaksi kuin 1630-luvulla ja 1650. Ahvenista sanotaan nyt, että kimppu maksoi 8 äyriä. Koska kuivattuja ahvenia näyttää menneen 1,000 kimppuun, ei tunnu sillien hintaan verrattuna paljolta niiden kahdenkertainen hinta. Sillä jos ahvenet olivat suurenpuoleiset, painoivat ne hyvin kahta vertaa enemmän kuin sillit otaksumalla, että kumpaakin kalalajia oli sama kappalemäärä kimpussa. Se, että särkikimput edellämainituina vuosina maksoivat saman kuin ahvenkimput, saattaa tutkijan samaan päätökseen, minkä teimme viimemainituista, nimittäin että kalat särkikimpuissakin olivat isoja ja painavia sekä kappaleluku sama kuin ahvenkimpuissa eli 1,000.¹

Siirtyessäni Länsi-Suomeen voin mainita pari esimerkkiä kalain hinnoista Ahvenanmaalla vuosina 1623 ja 1631. Vuonna 1623 sanotaan siellä kuivan kalan maksavan 3 markkaa eli 24 äyriä leiviskältä, suolakalan hinnaksi ilmoitetaan taas 4 talaria tynnyriltä sekä halaistun kuivan kalan (spetfisk) 1 markka eli 8 äyriä kimpulta (klofva). Vuonna 1631 olivat näitten kolmen kalalajin hinnat samat, vaikka kuparirahan käytäntöön ottamisen kautta talarin arvo oli laskenut lähes puoleen entisestä arvostaan. Suolakalan hinta oli vuonna 1623 kahta vertaa suurempi hailin hintaa vuonna 1605. Luultavasti laskettiin kumpanakin vuonna 16 leiviskää suolakalatynnyriin, niinkuin aikaisemmin (220 siv.) olemme lausuneet. Kuivan kalan hinta on myöskin 1623 kahta vertaa suurempi kuin 1605.²

¹ Suom. valt. ark. nid. 6122 (v. 1631), fol. 75, 78, 81 ja 86; nid. (v. 1634), fol. 90, 90 v., 94, 94 v. 96 v.; ja 98; nid. 8599 (v. 1650) siv. 240 ja 280; nid. 8635 (v. 1660), siv. 415.

² Suom. valt. ark. nid. 2901 (v. 1623), fol. 3 v. ja nid. 2911 (v. 1631) siv. 2.

Maskun kihlakunnasta, jossa krampesilliä edelleen saatiin verona, on meillä seuraavat tiedot verokalain hinnoista. Kaikkina vuosina ainakin vuodesta 1631 alkaen aina vuoteen 1660 oli haililla ja kuivalla kalalla seuraavat veroarviot hinnat. Hailitynnyristä maksettiin 4 talaria ja hailileiviskästä 8 äyriä, mikä osoittaa oikeaksi aikaisemmin lausumani mielipiteen, että tynnyriin meni 16 leiviskää. Kuivasta kalasta oli verohinnaksi pantu 24 äyriä leiviskältä. Vuonna 1660 huomaa turskan hinnan olevan 8 äyriä leiviskältä. Krampesillin veroarviohintana oli taas tilien ilmoitusten mukaan tällä ajanjaksolla Käkölästä saadun 1 talari tynnyriltä sekä Maanpäästä ja Jänissaaresta suoritetun 1 talari 18 äyriä sadalta eli $\frac{1}{2}$ äyriä kappaleelta. Niinkuin jo aikaisemmin olemme huomanneet, on viimeainittu aika hyvä kuivan kalan hinta. Tämän lisäksi huomaamme tileistä, että Käkölän sillitynnyriin vuonna 1622 ja ehkä aikaisemminkin meni 3,000 silliä ja kun se maksoi talarin, tulee yhden sillin hinnaksi 0,256 penninkä. Tätä viimeainittua rahaa meni 24 äyriin ja, niinkuin ennestään tunnemme, 32 äyriä talariin. Verrattuna kappaleittain laskettuun Jänissaaren ja Maanpään silliin oli Käkölän sillin hinta hyvin pieni. Mutta sen hinta tuhannelta oli 10 äyriä 16 penninkä ja, jos kimppuun laskettiin 1,000 kappaletta, olisi tämä aika hyvä kimpun hinta.¹

Ennenkuin siirryn Porin seutuun, josta on runsaasti tietoja 1600-luvulta sillistä, tahdon mainita muutaman sanan Pohjanmaasta tässä suhteessa. Olemme jo aikaisemmin maininneet, että Cronholm teoksessaan »Sveriges historia under Gustaf II Adolfs regering» kertoo asukasten Länsi-Pohjassa saaneen rahatuloja myymällä lohta, silliä ja kuivattua kalaa pääkaupunkiin ja valtakunnan eteläisempiin osiin. Samoja kaloja hän edellisen yhteydessä sanoo Pohjanmaan asukasten myyneen mainittuihin paikkoihin. Tämä osoittaa, että Pohjanmaalla 1600-luvulla edelleen saatiin silliä niinkuin meidänkin aikanamme, vaikka sillivero

¹ Suom. valt. ark. nid. 1831, Maskun kihlak tili 1622, fol. 1 v. nid. 1894, saman kihlak. tili 1631, siv. 23, 27 ja 45; nid. 1916, saman tili 1634, siv. 30, 37 ja 39; nid. 7240 Turun ja Porin läänin verokirja (Landsbok) 1650, siv. 56 ja 87; nid. 7278, samain verokirja 1660, siv. 28, 70 ja 71.

luultavasti tämän kalan vähenemisen johdosta oli jo 1500-luvun loppupuolella lakannut.¹

Myöskin Porin puolelta on 1600-luvulta ja varsinkin sen keskivaiheilta tavattavana useita tietoja sillinkalastuksesta. Sitä näyttää harjoitetun erityisellä yleisellä sillinkalastusvedellä, joka luettiin Ulvilan hallinnolliseen pitäjään. Siihen, että se todella oli yleinen kalavesi, viittaavat useat asiakirjat. Niin kerrotaan Ulvilan käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1621 erään henkilön repineen rikki toisen nuotan yleisellä (allmänna) kalavedellä Porin edustalla, jota ikimuistoisista ajoista siellä kalastaneet olivat tottuneet käyttämään. Nimellä »allmänning» näkyy Kustaa Aadolfin aikuinen Suomen gubernaattoni Niilo Bjelke sitä nimitävän eräessä sitä koskevassa määräyksessään vuodelta 1630, johon myöhemmin tulemme. Ala-Satakunnan tilissä v:lta 1634 puhutaan taas kruunun sillinkalastuksesta Porin luona näillä samoilla vesillä, josta näkee kruununkin katsovan itseään niiden omistajaksi. Olihan Ruotsin hallitus Kustaa Vaasan ajoista alkaen johdonmukaisesti pyrkinyt omistamaan yhteisiä alueita. Yleiseksi sillinkalastusvedeksi (allmänna sillfiskevattnet) näemme myöskin sitä käsitettävän eräessä silliverkkoja ja kalastusvenettä koskevassa riidassa vuodelta 1648, josta pian tulemme puhumaan. Samanlaisista nimitystä käytetään kalastusvedestä Kokemäenjoen suun edustalla eräessä Inderön kylän ynnä Pakkarin (Backari) ja Laiskan entisten rälssitalojen vuonna 1688 laaditun kartan selityksessä. Siinä sanotaan: »Sill och strömingfiske brukas på allmän vatten med skötor, men intet med not, der de så förmögne äre». Tässäkin nuo sanat »allmän vatten» nähtävästi tarkoittavat kruunulle kuuluvaa kalavettä.²

Saaretkin näitten kalavesien läheisyydessä näyttävät olleen valtiolle kuuluvia. Sen huomaa eräästä pöytäkirjasta syyskuulta 1638, jossa sanotaan kihlakunnanoikeuden Ulvilassa tuominneen sillinkalastajat siirtämään pois aittansa Tyttön (oikeastaan Tyl-

¹ Cronholm, Sveriges historie under Gustaf II Adolfs regering, III osa, 582 siv.

² Suom. valt. ark. Ala-Satakunnan tuomiokirja 1620—24, fol. 88 v.; Ulvilan kär. $\frac{5}{3}$ 1621; saman tuomiokirja 1639—44, fol. 362, Ulvilan kär. $\frac{9}{3}$ ja $\frac{12}{3}$ 1648, Ala-Satakunnan tili 1634, nid. 2591, fol. 37 v.; Maanmittaushallituksen arkisto, Karttakirja A. 1 B, karttalehti n:o 2.

tyn) saarelta ja pieniltä luodoilta sen ympäriltä ja sijoittamaan ne »Kirrin luotoon ja Kuninkaanluotoon¹ «(Kirren och Konungsskär), joilla muut aitat olivat. Tylytyn saarella olivat nimittäin kala-aitat haitaksi Porin kruununkartanossa olevan hevossiitoslaitoksen nuorille hevosille, jotka luultavasti siellä kävivät laiturilla. Kun tässä pöytäkirjassa puhutaan kuninkaan luodosta, saadaan siitä lisätodistus, että kalavesi saarien ympäristössä kruunulle kuului. Niillä tienoin on aikaisemmin voinut olla seudun yhteinen kalavesi, jonka kruunu sittemmin oli omistanut. Monia muitakin vesiä hän kruunu sillä tapaa oli omakseen saanut.

Vielä voin mainita muutamia tätä sillinkalastusvettä valaisevia tietoja. Ulvilan keräjillä oli vuonna 1676 ratkaistavana seuraava velkajuttu. Kun eräs Lampaluodon mies, joka oli silliverkosta jäänyt velkaa eräälle ragvaldinkyläläiselle² 6 talaria kuparirahaa, ei saapunutkaan oikeuteen vastaamaan tähän kanteseen, tuomittiin velkasumma ulosottoon. Verkon ostaja Lampaluodolta oli kaiketi kalastaja. Lampaluoto on, niinkuin jo sanottiin, pohjoiseen Tylytystä. Koska sillinkalastajain aitat olivat Tylytyn saarella ja sillinkalastaja asui Lampaluodolla, on luultavaa, että tuo yleinen sillinkalastusvesi oli niiden läheisyydessä. Nähtävästi se sijaitti jonkun matkaa Kokemäenjoen suusta kaiketi Reposaaaren tienoilla, joka on näistä saarista länteen jonkun matkaa aavalle merelle päin. Tämä sillinkalastusvesi ulottui näiltä tienoin vielä pohjoiseen, koska 1600-luvun lopussa peruutusasiakirjoissa puhutaan Lautjärven kylän sillinkalastuksesta Merikarvialla eli oikeammin sen eteläosassa Ahlaisissa Pohjanlahdessa. Ahlaisten saaristo on juuri pohjoiseen päin Reposaaaresta. Lautjärvi on taas pohjois-Satakunnassa sisämaassa nykyisessä Siikaisten pitäjässä, joka ennen kuului Merikarviaan.

Usealla kartanolla ja kyläkunnalla oli kaiketi kalastusoikeus tällä sillinkalastusvedellä, vaikkakin muutamat niistä samaten kuin Lautjärvi sisämaassa sijaitsivat. Niin mainitaan vuonna

¹ Edellämainituista paikoista on Kirrin luoto Mäntyluodosta koilliseen. Kuninkaan luoto on herra kalastuksenneuvoja K. Salmisen ilmoituksen mukaan Ahlaisissa Sandön eteläkulmassa. Se käy nykyään Rungrunin nimellä. Tylytty on taas paljon etelämpänä Mäntyluodosta pohjoiseen päin olevan Lampaluodon eteläpuolella.

² Ragvaldinkylä on Ulvilassa, nykyinen Ravaninkylä.

1634 presidentin, kaiketi Juho Kurjen, kalastaja Ruhatteesta (Ruhade)¹, joka syytti erästä toista miestä silliverkkonsa varkaaksi. Vuonna 1648 saman presidentin lampuoti oli pahoinpidellyt tällä kalavedellä Ahlaisissa asuvan Niilo Olavinpojan renkiä ynnä porilaista Eerikki Pentinpoikaa sekä ottanut heiltä 5 verkkoa veneestä ja yhden merestä. Nähtävästi lampuoti arveli tämän kalaveden kuuluvan yksinomaan Kurjen omistamalle Anolan kartanolle. Myöskin Inderön² asukkaat näyttävät olleen tähän kalaveteen oikeutettuja. Siihen viittaa tieto vuodelta 1675, että eräs mies oli varastanut silliä ja hailia Inderöllä sijaitsevasta aitasta. Maaherra Jordanillakin oli, niinkuin kohta tulemme näkemään, 1660-luvulla Villilän² kartanon puolesta kalastaja samalla sillikalavedellä, mikä nähdään eräästä Ulvilan ja Huittisten käräjain pöytäkirjasta vuodelta 1662. Nähtävästi oli edellämainituilla Ragvaldinkylän asukkaillakin oikeus kalastukseen siellä.²

Tästä sillinkalastuksesta oli jo maamme gubernattori Niilo Bjelke vuonna 1630 määrännyt kannettavaksi veroua niinkutsuttua tullikalaa. Mutta nähtävästi oli tämä määräys jäänyt unohduksiin, koska maamme kenraalikuvernööri Pietari Brahe vuonna 1648 julkaisi uudestaan käskykirjeen saman veron kantamisesta. Kun Porin kreivikunnan omistajan Kustaa Hornin pehtori valitti vuonna 1662, että maaherra Jordanin perillisten kalastaja Villilässä vasten Pietari Brahen sääntöä laiminlöi sillitullin maksun, oli nähtävästi hallitus luovuttanut sen kannon tämän kreivikunnan omistajalle.

Mitä tässä sillinkalastuksessa tavattaviin kalastusneuvoihin

¹ Ruhade ja Villilä ovat nykyisessä Nakkilan pitäjässä Kokemäenjoen lounaispuolella, Ruhade melkein pohjoiseen päin Villilästä. Inderö on niemimaaksi muuttuneen Kokemäen saaren etelä osassa.

² Ruuth, Satakunnan asutusoloista keskiajalta (Historiallinen Arkisto XV osa, 15 s:lla); Suom. valt. ark. Ala-Satakunnan tuomiokirja 1629—34 fol. 354; Ulvilan kär. 28, 29 ja 30. IX. 1634; saman tuomiokirja 1635—39, fol. 287 v., Ulvilan kär. 17, 18 ja 19. IX. 1638; saman tuomiokirja 1644—49, fol. 362 v. Ulvilan kär. 9 ja 10. III. 1648 sekä fol. 460 v. Ulvilan kär. 30 ja 31. X. 1648; Vehmaan ja Ala-Satakunnan tuomiokirja 1674 1675, 1677 ja 1678, Ulvilan kär. 19 ja 20. I 1675; Ulvilan tuomiokunnan konseptituomiokirja 1648—1725, Ulvilan kär. 10 ja 11. X. 1662 sekä 11 ja 12. I. 1676.

tulee, käytettiin siinä verkkoja. Jos ne olivat valmistetut erityisesti sillinkalastusta varten, kävivät ne silliverkkojen nimellä. Mutta jollei yksin sillinkalastusta tarkoitettu vaan samalla hailien saantia, käytettiin jataverkkoja, niinkuin huomaamme selostuksesta vuodelta 1688 Inderön ja kahden muun talon sillin- ja hailinkalastuksesta. Näitä kahta verkkolajiahan olemme nähneet sillinkalastuksessa käytetyn 1500-luvullakin. Porin kartanon kalastusneuvojen joukossa silliverkot sillä vuosisadalla useat kerrat mainitaan. Nuotan käyttämisestä sillinkalastuksessa en ole 1600-luvulta huomannut mitään esimerkkiä Pohjois-Satakunnasta. Siitäkin, että asiakirjoissa puhutaan sillinkalastusvesistä ja sillinpyytäjien kala-aitoista, voimme päättää näillä seuduin harjoitetun ainakin paikoittain varsinaista sillinkalastusta, joka ei ollut muun kalan pyyntiin yhdistetty. Ja nähdäänhän asiakirjoissa toiselta puolen esimerkkejä, että puhutaan kalavesistä yksistään hailinkalastusta tai hailin- ja suomuskalan pyyntiä varten, jolloin sillit eivät lainkaan tule puheeksi. Yksistään hailinpyyntiä näkyy harjoitetun kalavesillä, joista ulvilalaiset ja kokemäkeläiset riitelivät vuonna 1674. Hailinkalastuksen ohella näkyy taas olleen jonkun verran suomuskalanpyyntiä kalastuspaikoilla, joista Porin kaupunki ja ulvilalaiset riitelivät 1670-luvulla. Tämän riidan, joka pääasiallisesti koski hailinkalastusta Kallion, Pihlavan ja Paikarin¹ luotojen ympäristössä Reposaaren ja »Hwettenskaties» ehkä Vettenkarin läheisyydessä, hovioikeus Turussa oli jo kerran ratkaissut ulvilalaisten hyväksi. Asia tuli kuitenkin uudelleen käsittelyn alaiseksi Ulvilan käräjillä vuonna 1676, kun Porin pormestari Gabriel Kekonius oikeudelta tiedusteli seuraavia asioita: 1) olivatko mainitun tuomion perustuksella kaupunkilaiset velvollisia mainituilta luodoilta siirtämään

¹ Herra kalastuksenneuvoja K. Salmisen ilmoituksen mukaan on Mäntyluodon lounaiskulmassa kaksi saarta Kallo ja Mäntykallo. Kalliolla tarkoitetaan ehkä edellistä tai pikemmin Kallioluotoa siitä etelään. Pihlavan luodon sanoo herra Salminen olevan Iso-Katavaluodon pohjoispuolella. Iso-Katava on Reposaaren ja Lampaluodon välillä. Paikarista en ole saanut tietoa. Ehkä se on Paakari, joka samaten kuin Kallioluoto kuuluu Tahkoluodon saariryhmään. [Satakunta. Kötiseutututkimuksia II, 184 siv. (Kirjoitus: »Kalastuksesta Pohjois-Satakunnan rannikolla.)]

pois aittansa; 2) oliko kaupunki edellämainitun tuomion kautta kadottanut oikeutensa suomuskalan kalastukseen tällä kalavedellä; 3) mistä ajasta alkaen, ehkä jo jättien lähdettyä, ulvilalaisille siirtyi oikeus siellä käyttää kaupungin kahta suomuskalan kalastuspaikkaa. Kihlakunnan oikeus kehoitti pormestaria asian selvittämiseksi kääntymään Turun hovioikeuden puoleen.¹

1700-luvun alkupuolella vuonna 1737 aloitti Ruotsin kauppakollegion asessori Ulrik Rudenschöld puolentoista vuotta kestäneen tutkimusmatkansa maamme taloudellisten olojen selville saamiseksi. Matkansa aikuiset havainnot ja niistä tekemänsä johtopäätökset hän hallitukselle esitti laajassa ja seikkaperäisessä kahtena eri osana vuosina 1738 ja 1741 valmistamassaan matkakertomuksessa. Tämän tehtävän hän oli saanut, koska kuului komissiooniin, jonka oli annettava lausunto muutamista maamme sisällistä tilaa koskevista kysymyksistä, ennen muita kulkuväylän aikaansaamisesta Pohjanlahdesta Hämeen kautta Suomenlahteen.

Kalastuksesta Kokemäenjoen suussa Rudenschöld huomauttaa, että hailinkalastusta vanhaan aikaan harjoitettiin itse Kokemäenjoessa Annulan (Anolan) säterin kohdalla $\frac{3}{4}$ peninkulmaa kaupungista jokea ylöspäin.² Mutta veden vähenemisen johdosta niillä seuduin se siirtyi joen suun edustalla olevalle merenselälle ja, kun kala sielläkin väheni, ulommas merenpuolelle. Siellä sitä Rudenschöldin paikkakunnalla käydessä harjoitettiin joltisellakin menestyksellä erään valtiolle kuuluvan Antora³ nimisen saaren kohdalla olevassa salmessa kuuden sylen syvyisessä ja vielä syvemmässäkin vedessä. Tätä kalastusta Rudenschöld sanoo Kokemäen ynnä muitten sisämaan puolella olevain pitä-

¹ Suom. valt. ark. Ulvilan tuomiokunnan konseptituomiokirja 1648—1725, Ulvilan kär. 6. VII. 1674 ja 11 ja 12. IX. 1676.

² Niin kaukana Kokemäenjoen suusta kuin Anolan kartanon kohdalla luulisi hailinkalastuksen olleen aikaiseen keskiaikana, sillä Anola on vielä Ulvilasta sisämaahan päin, se kun sijaitsee Nakkilassa. Rudenschöldin tiedoista tuntuvat muutamat muilta saaduilta, joita hän ei ole tarkistanut.

³ Antoran eli oikeammin Antuoran saari on Ahlaisten alueella, sen kirkosta melkein suoraan länteen ja Lampaluodosta luoteiseen. Antuoran ja Lampaluodon välillä on Bastuskärin saari.

jään talonpoikain harjoittavan, koska jo silloin, kun hailia saatiin lähempänä heidän asuinpaikkojaan, sitä pyysivät.

Sillia hän kertoo näiden samain talonpoikain¹ ynnä muutamain porilaisten pyytävän. Heidän kalastuspaikkansa hän sanoo olevan pienellä saarella niinkutsutulla Kuninkaan luodolla (Kongzklippan) alempana selällä, (kaiketi kauempana merelle päin). Näyttää siis siltä, kuin tarkoitettaisiin samoja pieniä luotoja, joille kihlakunnan oikeus Ulvilan käräjillä vuonna 1638 määräsi sillinkalastajat siirtämään kala-aittansa Tylytyn saarelta. (Kirrin luodon ohellahan silloin tulee puheeksi juuri Konungsskär). Aikana, josta Rudenschöld puhuu, harjoitti hänen ilmoituksensa mukaan vain 9 venekuntaa tätä sillinkalastusta, mutta hän sanoo kuulleen, että venekuntain luku entisaikaan oli noussut 40:een.

Sillinkalastuksesta, joka siis oli aivan erillään hailinkalastuksesta ja eri venekuntain tehtävänä, Rudenschöld antaa muutamia mielenkiintoisia tietoja. Veneet olivat nelilaitaiset² (fyrbördingar). Niissä oli kussakin 24 verkkoa ja kaksi miestä, aivan niinkuin olemme nähneet venemiehistön olleen Pohjanmaalla 1500-luvulla. Verkot olivat 25:stä 30:een kyynärän pituiset ja viiden kyynärän syvyiset. Ne laskettiin vesille auringon laskiessa (Solbärngningen) ja nostettiin aamun sarastaessa (dagningen). Vuoden kalastus aloitettiin toukokuun lopussa ja jatkettiin sitä aina siksi, kun heinänteon aika tuli (Höö-anden infaller). Kun Rudenschöldin tätä kirjoittaessa Ruotsissa noudatettiin vanhaa lukua, joka on nykyään, vaikka ei vielä silloin, 13 päivää jälessä nykyisestä eli gregorianisesta kalenterista, vastaa toukokuun loppu kesäkuun alkupuolta. Tämä kalastusaika menee siis yhteen sen ajan kanssa, jonka kuluessa ainakin paikoittain Tammissaaren sisäsaaristossa lapsena ollessani hailinuottaa vedettiin. Vielä Rudenschöld huomauttaa, ettei sillinkalastuksen lopettaminen heinänteon alkaessa tapahtunut vain huononevan saaliin vuoksi; se lopetettiin silloin ehdottomasti katsomatta siihen, saatiinko sillia

¹ Edellä olemme nähneet, että paitse kokemäkiläisiä myöskin ulvilalaiset ja merikarvialaiset etupäässä Ahlaisten asukkaat tätä sillinkalastusta harjoittivat.

² Nelilaitaisessa veneessä on neljä lautaa veneen kummassakin laidassa eli sivussa.

vai eikö ja kukin lähti kotiinsa palaamatta sinä kesänä takaisin ja yrittämättä uudelleen kalastusta.

Paikoista, missä tätä sillinkalastusta harjoitettiin, antaa Rudenschöld seuraavat tiedot. Kalastajat olivat aikaisemmin osittain vanhan tavan mukaan, osittain peläten meren lainehtimista ja sattuvia myrskyjä harvoin uskaltaneet laskea verkkonsa kauvemmas merenselälle (neder uti Fjärden) vaan pysytelleet Sanduddenin luona, jolla nähtävästi tarkoitetaan edellämäinittua Sandön nientä. Mutta viimeksi kuluneina vuosina he olivat siirtyneet kalastamaan kaukaisimmassa osassa merenselkää lähelle Reposaaren kohdalla olevan väylän suuta aavalle merelle päin 8, 9 ja 10 sylen syvyisellä vedellä siellä löytyväin karien kohdalla.

Sillinkalastajat suorittivat tästä kalastuksesta, joka katsottiin kruunulle kuuluvaksi (regale), sitä koskevan veron vuokraajalle joka veneestä 6 talaria kuparirahaa tai $\frac{1}{2}$ tynnyriä silliä. Sen ohella he kymmenyksinä Porin kirkkoherralle suositivat, luultavasti myöskin joka venettä kohti, 3 talaria kuparirahaa. Kaiketi oli peruutuksessa tuo aikaisemmin mainittu sillitullimaksu, joka 1609-luvun keskivaiheilla suoritettiin Porin kreivikunnan omistajalle Horn'in suvulle, siirtynyt kruunulle takaisin. Se antoi taas puolestaan tämän kannon enimmin tarjoovalle vuokralle, johon edellä oleva kertomus vuokraajalle suoritettavasta maksusta viittaa.

Rudenschöldin mielestä oli senaikuinen sillinpyynti Porin edustalla huononlaisella kannalla. Sellaisena sitä ei voitu vahinkoa kärsimättä jatkaa. Sillä paitse sitä silliä, joka tuoreena myytiin, jäi harvoin venekuntaa kohti enempää kuin yksi tai kaksi tynnyriä suolattavaksi. Hänelle oli kerrottu, että se oli ennen aikaan paljon enemmän tuottanut. Syyksi tähän katsoo Rudenschöld veden laskeutumista (nähtävästi siellä nopeasti edistyvän maan nousun johdosta). Mutta vaikka kalat tämän tähden olivat olleet pakoitettut luopumaan vanhoista olinpaikoistaan ja kareistaan, eivät kalastajat olleet ottaneet sitä huomionsa, vaan jääneet vanhoille pyyntipaikoilleen siirtymättä kalain jälkeen. Kalastajat olivat sen laiminlyöneet, vaikka juuri niihin aikoihin, jolloin Rudenschöld Porin seudulla kävi, silli hyvin lukuisana ilmestyi syvemmällä vedellä oleville hiekkasärkille (Sandbankar) Reposaaren ulkopuolella aavan meren laidassa (vid Hafsbandet).

Nähtävästi hän tarkoittaa, että heidän olisi pitänyt siirtyä vielä kauvemmas merelle päin, kuin hän kertoo heidän viime vuosina tehneen. Todistuksena väitteelleen siirtymisen tarpeellisuudesta vielä kauvemmas aavan meren puolelle mainitsee hän hailinkalastajain sillinsaannin. Hän lausuu nimittäin, ettei muita esimerkkejä mainitsemattakaan ole pitkää aikaa siitä, kun kokemäkeläiset hailinkalastajat Antoran kruunulle kuuluvan saaren luona eli tavallisella kalastuspaikallaan 6 sylen syvyydestä vedestä olivat yhdestä ainoasta apajasta saaneet 9 tynnyriä erittäin hyviä ja lihavia sillejä. Sen sijaan Rudenschöld sanoo sisempänä meren selällä (selvään siellä, missä sillinkalastajat pyysivät), harvoin saatavan enempää kuin muutamia harvoja kasteja, jolla tarkoitettiin neljä kappaletta.¹

Rudenschöld näkyy olleen aivan vakuutettu, että runsaasti sillejä oleskeli vesillä Porin ulkopuolella. Hän huomauttaa vielä, että Porin silli oli erittäin lihava ja joka suhteessa (i alla mål) sen Hollannin sillin kaltainen, joka kahdeksikoissa (ättingar) tuotiin maahan. Yhtäläisyys oli siksi suuri, kun Porin silli oikealla tavalla suolattiin ja pantiin astioihin (råkat vara rätt omlagad), ettei sitä voinut Hollannin sillistä eroittaa. Seuraava Rudenschöldille kerrottu tapaus oli hänen mielestään sen selvään osoittanut. Kesällä 1712 oli eräs kauppias Nevanlinnassa rahdannut hollantilaisen laivan ottamaan Porissa palkkilastin. Porissa ollessaan oli hollantilainen laivuri ostanut kaiken silloin siellä kaupan olevan tuoreen sillin, suolannut sen ja pannut astioihin (inpackadt) hollantilaiseen tapaan sekä sen jälkeen purjehtinut Tukholmaan. Siellä hän sitten oli hyvällä voitolla myynyt sen hollantilaisena sillinä. Sentähden Rudenschöld katsoo olevan koko Ruotsin valtakunnalle, mutta varsinkin Porin tulolähteitä puuttuvalle seudulle eduksi, että tämä sillinkalastus niin pyyntineuvoihin kuin sillin pakkaukseen ja suolaamiseen nähden saadaan hollantilaiselle kannalle. Itse sillinpyynti hänen mielestään olisi siirrettävä ulos aavan meren laitaa sopivaan paikkaan. Sellainen löytyi kuuleman mukaan peninkulman päässä Reposaaaresta Kahiskari nimisellä saarella, jolla oli hyvä satama (Ehkä tässä tarkoitetaan Kaijankaria Reposaaaresta länteen ulkona merellä.) Ja oli niillä

¹ Falkman, Om mått och vikt i Serige, I osa, 453 siv.

tienoin useita muita korkeata metsää kasvavia saaria, joiden puiden varjoon kalat mielellään pyrkivät. Sen lisäksi oli siellä päin monta karia 2 tai 3 peninkulmaa Reposaaaren ulkopuolella.

Rudenschöldin mielestä eivät kuitenkaan paikkakunnan köyhä rahvas ja porvaristo voineet sellaisia uudistuksia kustantaa. Sentähden hän ehdottaa, että yleisö (publicum), nähtävästi lähinnä valtion viranomaiset ryhtyisivät asiaan, jollei edellämäinittuja urakoitsijoita (entrepreneurer), kaiketi sillitullin vuokraajia, saataisi toimeen ryhtymään. Yleisön täytyisi vastata ensimmäisistä tarvittavista menoista ja kannattaa kalastajia. Kustannukset saataisiin arvattavasti runsaasti korvatuksi suurella Hollannin sillin saaliilla.

Lopuksi Rudenschöld huomauttaa, että tätä sillinkalastusta, jota muutaman peninkulman päässä merestä asuva rahvas huonon pyyntitavan johdosta suurella vaivalla ja ilman mainittavaa voittoa, vähäväliin tappiollakin, esivanhemmiltaan opittuna hyödyllisenä elinkeinona harjoitti, olisi edistettävä. Seudun sillinkalastus, kaiketi oikeammin kalastus ja suolaaminen, oli niitä harvoja teollisuuksia (industri), joita Suomessa voitiin elvyttää.¹

Kertoessaan sillin saannin vähenemisestä Rudenschöld ei näy ottavan huomionsa suomalaisenkin niinkutsutun sillin tapaa jonkun verran vaihtaa olinpaikkaa. Porin seudun silli, joka ehkä vain oli sillintapainen haili, on voinut sekain vaihdella vähän olinpaikkaa, vaikei laajalta vaeltanut ja siirtynyt edellisistä olinpaikoistaan kaukana oleviin seutuihin niinkuin varsinainen silli. Kyllähän veden mataloittuminen näistä seikoista huolimatta on voinut olla pääsyyinä Porin sillin siirtymiseen toisille vesille.

Sen yhteydessä, mitä nyt olen lausunut sillin halusta vaihtaa jonkun verran olinpaikkaa, täytyy minun huomauttaa seuraavasta jo ensi luvussa tätä kirjoitusta puheena olleesta seikasta. Sanottiinhan Porin vastapäätä Ruotsin puolella olevasta Hudiksvallin seudusta, että siellä ennen 1700-luvun alkua ei ollut silliä, mutta että tämä kala oli sinne sen jälkeen siirtynyt vuosi vuodelta

¹ Todistuskappaleita Suomen historiaan julaissut Suomen historiallinen Seura VI. Ulrik Rudenschöldin kertomus taloudellisista oloista Suomessa 1738—1741, 86—88 siv.

yhä suuremmissa määrin. Luultavata on, että vaikka silli ennen edellämainitun sataluvun alkua oli ollut Hudiksvallin tienoilta kadoksissa, se kuitenkin aikaisemmin oli siellä ollut. Ehkä voi mahdolliseksi katsoa, että se 1700-luvun alussa juuri Porin tienoilta oli sinne siirtynyt. Muuten pitäisin mahdollisena, että Porin ja Hudiksvallin välillä ja siitä pohjoiseen Merenkurkkuun asti on ollut ja ehkä vieläkin on vyöhyke Pohjanlahtea, jolla niinkutsuttu silli runsaammassa määrin oleskelee ja jolla se siirtyy toiselta tämän laajan lahden rannalta toiselle.

Tahdon tässä vielä ottaa puheeksi, mitä muutamissa painetuissa lähteissä kerrotaan maamme sillistä. Pienessä sanomalehteen »Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo» vuosilta 1771 ja 1772 painattamassaan tutkimuksessa »Försök till Ichtyologia Fennica» Gadd antaa siitä seuraavat lyhyet tiedot, jotka tähän alkuperäisessä muodossaan painatamme. Hän sanoo: Denna fisk har och sina lekgrund på stenrös och sandbankar i Finska skären. Den flyttar sig ifrån Finska viken och Nylandsskären om våren och sommaren in åt Norrbotten, fångas nu mest i Björneborgs skärgård. Den, som fiskas sent om hösten och vintermånaderna med skötor i Kimito skären, är fetast.» Viipurin läänistä ei Gaddilla ole tietoja, koska se maastamme erotettuna kuului silloin Venäjälle. Mutta myöskin Ahvenanmaasta hän ei puhu, joka osoittaa, ettei silliä sielläpäin ainakaan mainittavassa määrin ollut.

Lukijan huomiota herättää tässä pienessä selostuksessa Gaddin puhe sillin siirtymisestä keväällä ja kesällä Peräpohjaan (Norrbotten). Tuskin hän sillä tarkoittaa vain Pohjanlahden pohjoisosaa, vaan vähän etelämpiäkin tämän lahden rantaseutuja. Eikä myöskään ole otaksuttavaa, että silli talveksi siirtyisi Suomenlahden vesille pyrkiäkseen uudelleen avoveden aikana Pohjanlahdelle. Nähtävästi Gadd tarkoittaa, että tälle lahdelle siellä löytyvän sillikannan lisäksi silliparvia siirtyi Suomenlahdelta. Mutta jossakin määrin siirtyväinen silli mahtoi olla ainakin Pohjanlahden rantaseuduilla. Olemmehan puhuessamme sillinkalastuksesta 1500-luvulla huomanneet, että varsinkin Etelä-Pohjanmaalla muutamilta kalastuspaikoilta ja Varsinais-Suomessa joistakuista

pitäjistäkin ajottaisin maksettiin silliä verona, mutta toisin ajoin tämä vero lakkasi. Vaikkei tarvitse otaksua sillin veromaksun lakatessa kokonaan jättäneen paikkakuntaa, oli se nähtävästi niin paljon vähentynyt, ettei enää kannattanut silliveroa vaatia. Mutta selvältä todistukselta sillin siirtyväisyydestä tuntuu edellä puheena ollut rovasti Bromanin kertomus sillin ilmestymisestä Hudiksvallin seutuville Ruotsin puolelle.

Tuneldin teoksen »Geographie öfver Sveriges rike», viidennessä, vuonna 1773 ilmestyneessä, painoksessa annetaan Suomea koskevassa osastossa taas seuraava tieto sillin saannista maassamme. Siinä lausutaan: »Man får förutan annan slags fisk, sill, som ej är någon strykfisk, utan har vissa ständiga lekgrunder i finska skären.» Ahvenanmaasta puhuttaessa ei taas sanota sillistä mitään, vaan kehutaan sen hailinkalastusta lausuen: »Ålands skärgård har af ålder haft ett välsignadt strömingfiske.» Näin ollen ei Tuneldin teoksen lyhyestä tiedosta käy ilmi, mistä osista maattamme silliä saatiin. Mutta sen huomaa, että maamme silliä katsottiin paikallaan pysyväksi, eikä muuttokalaksi (strykfisk). Niinkuin edellisessä olemme esittäneet, voitaneen muutamain paikoin esiintynyttä silliä katsoa jossakin määrin muuttokalaksi, joten emme täydellisesti voi tähän käsitykseen yhtyä.

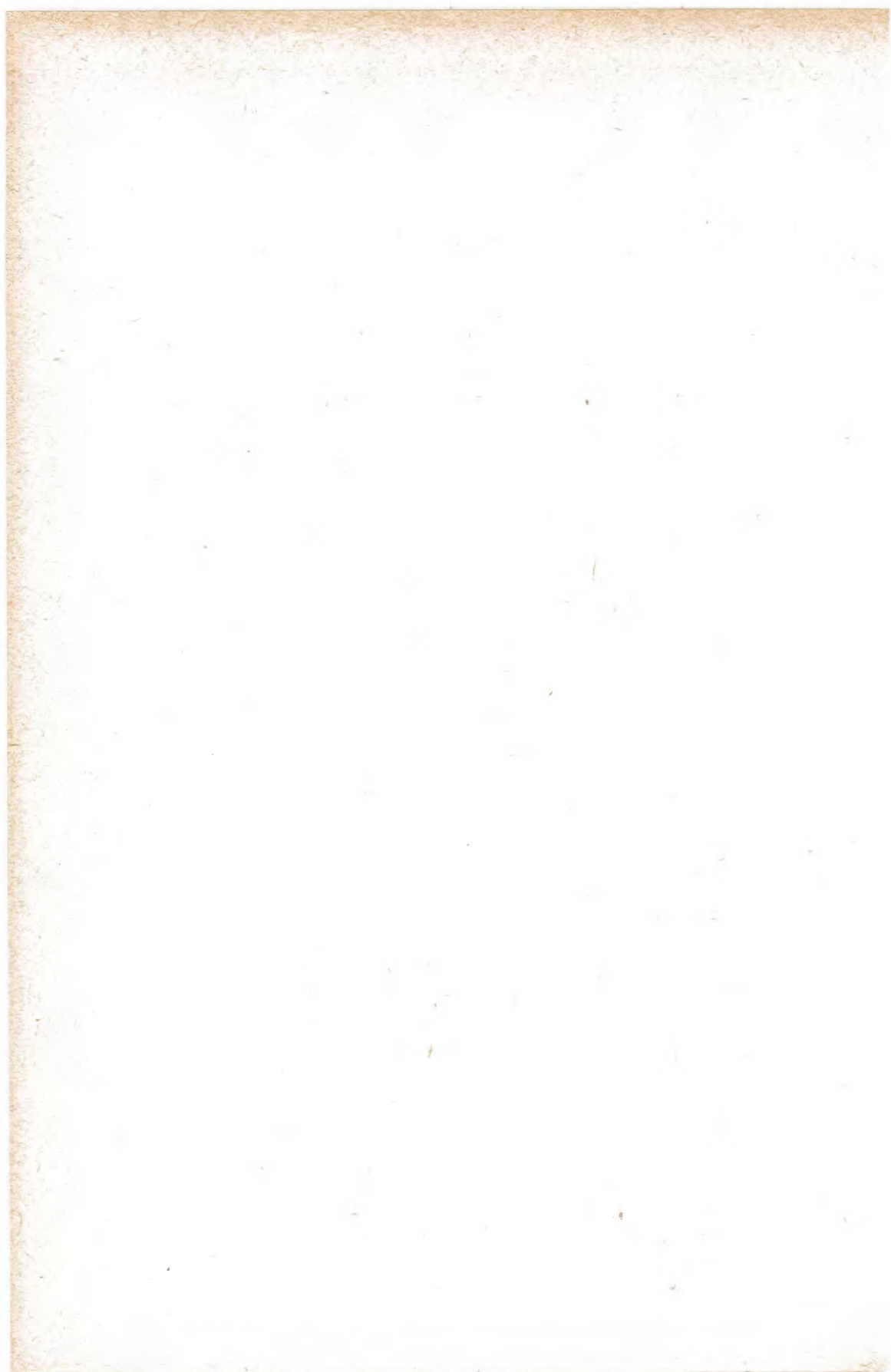
Mitä Ahvenanmaahan tulee, voin vielä mainita teoksen 1700-luvulta, jossa myöskin sivuutetaan silli tämän maan kalastuksessa. Vuonna 1795 ilmestyneessä Radloffin teoksessa »Beskrifning öfver Åland» ei kalastuksesta puhuttaessa lainkaan silliä mainita, ei edes sen läheisen sukulaisen hailin yhteydessä. Ahvenanmaan kaloista laatimassaan luettelossa hän vain ennen hailia sillin mainitsee kertoakseen sen muunnoksesta hailista, jonka pyytäminen Ahvenanmaalla oli tärkeä elinkeino.¹ Näyttää siis siltä, kuin vielä 1700-luvun lopussa sillinkalastusta ei olisi ollut Ahvenanmaalla, aiyan niinkuin asianlaita oli 1500-luvulla. Siihen suuntaanhan myöskin tiedot sillistä maassamme Gaddin Ichtyologiassa samaten kuin Tuneldin maantiedossa viittaavat. Tämä ei suinkaan tarkoita, ettei laisinkaan sillejä olisi liikkunut Ahvenanmaan

¹ Radloffin luettelossa Ahvenanmaan kaloista tämä kohta kuuluu näin: »clupea Harangus, sill. Varieteten Membras Rondeletii, Ströming-utgör en hufvudsaklig näringsgren» (edellä mainittu teos, 233 siv.)

kalavesillä 1700-luvulla. Saadaanhan niitä siellä meidän aikamme jonkun verran, niinkuin ensi luvussa tulemme näkemään. Mutta niitä löytyi kaikei aikaisemmin niin vähän, ettei kannattanut niitä pyytää. Tälläiseksihan jo otaksuimme asian laidan 1500-luvulla.¹

¹ Tidningar utgifna af ett sällskap i Åbo, vuosikerta 1772 n:o 46, 367 siv., Tuneld, Geographie öfver Sveriges rike, viides painos, II osa 149 ja 174 siv., Radloff, Beskrifning öfver Åland, 195 ja 233 siv.

XII LUKU

Tietoja suurhailin eli sillin pyytämisestä maassamme 1800- ja 1900-luvuilla.

Viime kuluneen vuosisadan alusta on vain yksi teos, jossa Suomen kaloista tehdään selkoa, nimittäin Sadelinin »Fauna Fennica II». Mutta tämä lyhyt tutkimus perustuu suureksi osaksi edellä mainittujen Gaddin ja Radloffin teoksiin ja sillistä hän aivan lyhyesti puhuu.¹ Vasta Malmgren, josta myöhemmin tuli ensimmäinen kalastuksemme tarkastaja, käsittelee julkaisemassaan väitöskirjassa »Kritisk öfversigt af Finlands fiskfauna» niinkutsuttua silliä vähän laajemmin. Hän lausuu siitä: »Maamme etelä- ja länsirannikolla aina Merenkürkkuun saakka tavataan haililaji, jota kalastajat tavallisesti silliksi nimittävät ja joka kasvaa 13—15 tuuman pituiseksi (32—37 senttimetriä). Se on varmaankin erikoinen hailista erotettu kalarotu (ras), sillä se oleskelee erikseen hailista ja käyttää eri kutupaikkoja. Bastuskärin luona Källfjärdissä harjoitetaan erityistä tämän suuren hailin pyytämistä sen kutuaikana, joka on säännöllisesti juhanuksen ja jaakonmessun välillä. Pienempi haili kutee, niinkuin tunnetaan, koko kesän keväästä aikaiseen aina syyskuuhun saakka. Helsingin läheisyydessä pyydetään näitä suuria haileja verkoilla, jotka lasketaan muuta kalaa varten, varsinkin myöhään syksyllä, mutta saadaan niitä vähän. En ole ollut tilaisuudessa vertaamaan sitä Itämeren eteläosassa tavattavaan silliin.»²

¹ Sillistä on hänen teoksessaan tämä lyhyt tiedonanto: Clupea haren-gus, sill, F. silli α) Sommarsill, major, pingvior, β) Vintersill, minor, mar-crior. Sen jälkeen tulee selitys hailista. Hän antaa siten Suomen sillista ylen epämääräisen tiedon, josta ei edes ilmene, missä osissa maatamme se tavataan. (Edellä mainittu Sadelinin teos, 49 siv.).

² Bastuskär on, niinkuin (229 siv.) mainittiin, Lampaluodon ja Antuoran välillä.

Malmgrenin mainitsema Källfjärd on nykyinen Kellahden jo sisämaahan siirtynyt kartano. Bastuskär on siitä jotenkin kaukana luoteiseen päin ulkona merellä.¹ Ainakin 1700-luvun alkupuoliskolla oli, niinkuin edellä kerroimme, kohta Saunasaaren eli Bastuskärin pohjoispuolella sijaitseva Antuora koko hyvä sillinsaantipaikka. Ehkä se oli semmoisena pysynyt niinhin aikoihin viime kuluneella vuosisadalla, jolloin Malmgren väitöskirjansa kirjoitti. Nykyään se ei enää kuulu hyviin sillinkastuspaikkoihin. Malmgrenin tieto Porin puolen sillin kutuajasta pitänee jotenkin paikkansa. Jaakon päivä on heinäkuun 25 päivä. Niinkuin myöhemmästä esityksestäni tulee ilmenemään, on sillin kutuaika siellä kesäkuun alkupuolelta heinäkuun puoliväliin, mutta muutamina vuosina vielä elokuun alkuun. Paras saantiaika ja samalla varsinainen kutuaika on kesäkuun loppu ja heinäkuun alkupuolisko. Tätä varsinaista saanti- eli kutuaikaa on siis Malmgrenin ilmoittama kutuaika vain noin kymmenen päivää pitempi, mutta taas jonkun verran lyhyempi koko mahdollista kutuaikaa. En myöskään tahdo epäillä Malmgrenin väitettä, että Helsingin läheisyydessä saadaan myöhään syksyllä verkoilla muun kalan ohella muutamia sillejä. Niinkuin myöhemmin tulen tarkemmin esittämään, väittävät nimittäin monet kalastajat Helsingin saaristossa, että voidaan saada syksylläkin silliä, vaikka he saavat sitä pääasiallisesti keväällä, niinkuin tulemme näkemään, kalastustapansa johdosta. Tähän on lisättävä, että olen tavannut jonkun kalastajan täältä Helsingin tienoilta, joka epäilee suurhailin eli sillin ilmestymistä näille vesille syksyllä, mutta olisin taipuvainen yhtymään edelliseen katsantokantaan, koska tätä kalaa muutamilla muilla seuduilla maassamme saadaan syksyllä.

Professori O. M. Reuter on pienessä kirjoituksessaan »Om förekomsten af strömming i träsk» ottanut myöskin Suomen sillin puheeksi. Hän luulee Malmgrenin otaksuvan, että sillin kutuaika Helsingin tienoilla olisi myöhäiseen syksyllä, mitä Malmgren, niinkuin edellisestä huomaa, ei tee. Tämän huomautuksensa tueksi Reuter mainitsee, ettei hän eikä kukaan niistä, joilta hän tätä asiaa on tiedustellut, ollut nähnyt silliä tuotavan Helsingin torille kaupungin ympäristöstä muina vuoden aikaina kuin ke-

¹ Malmgren, A. J., Kritisk öfversigt af Finlands fiskfauna (68 s.).

väällä ja kesän alussa. Ja kutuajan suhteen Reuter on oikeassa, sillä se on todella, niinkuin tulemme näkemään, keväällä.

Sukulaiseltaan sanomalehdentoimittaja Ossian Reuterilta oli professori O. M. Reuter kuullut, että tätä nyt mainittua silliä pyydettiin Helsingin ympäristössä erityisillä sillijatayerkoilla toukokuun lopussa ja kesäkuun alussa. Ossian Reuterin ilmoituksen mukaan käytettiin myöskin Kökarissa Ahvenanmaalla ja Utössä Korpoossa sillinpyynnissä näitä sillijataverkkoja. Vielä Ossian Reuter oli ilmoittanut, että silliä tavataan niitten hailien joukossa, jotka kesän alkupuolella pyrkivät rannemmalle kutemaan (stiga upp att leka), ja että ajottaisin saatiin edellämainittuun aikaan Horslökin ja Härkäpään kylissä Pernajan pitäjää hailinuotalla silliä kolmannes koko saaliista. Loviisan lahdessa oli hänen tiedonantonsa mukaan silli kesäkuun keskivaiheilla viides osa suurrysillä saadusta hailista. Ossian Reuter oli erityisesti huomauttanut, että näilläkin paikkakunnilla puuttui välimuotoja tavallisen hailin ja sillin välillä.

Kun professori O. M. Reuter kesäkuussa vuonna 1893 kävi Kirkkonummen pitäjässä, harjoitettiin siellä juuri innokkaasti hailinkalastusta. Joitakuita sillejä oli tässä kalastuksessa myöskin saatu. Kaikkiaan oli niitä koottu vähän yli tynnyrin. Professori Reuter oli silloin mitannut sillien pituuden ja saanut sen 370 millimetriksi. Hänelle oli Kirkkonummella kerrottu, että silli jo Juhannuksen aikana rupeesi katoomaan, mutta tavallista hailia saatiin vielä kauvan sen jälkeen.

Siellä oli maanviljelijä Åberg professori O. M. Reuterille sanonut sillejä saatavan yksinäisiä kappaleita hailien joukossa, mutta kerran oli Junkarsin luona (Kirkkonummen kirkolta melkein etelään hiukan kaakkoon kallistuvaan suuntaan) yhdessä nuotta-apajassa saatu koko tynnyri silliä. Muina aikoina kuin alkukesällä ei silli sielläkään näyttäytynyt.

Turun ulkosaaristossa saadusta sillistä professori O. M. Reuter oli saanut seuraavat sitä koskevat tiedot kapteeni Erikséniltä Nauvon Sandöstä. Silli oli alkanut näyttäytyä tämän saaren luona kesäkuun keskivaiheilla tavallisten hailien joukossa ja oli sitä saatu aina kesäkuun loppuun saakka. Mutta heinäkuussa se ei enää juuri koskaan näyttäytynyt. Suurimmat siellä saadut sillit olivat olleet 12 tuumaa (29 $\frac{1}{2}$ senttimetriä) pitkiä. Kapteeni

Eriksén oli arvellut tätä niinkutsuttua silliä suuremmaksi kalaroduksi (ras), joka oli eksynyt hailien joukkoon.

Lopputuloksena saaduista tiedoistaan professori O. M. Reuter arvelee, että Malmgrenin edellämainittu väite sillin pysymisestä eri kalaparvina yhtä vähän pitää paikkansa kuin syksyinen kute-misaika, josta M. ei laisinkaan puhu lyhyessä esityksessään niin sanotusta sillistä. Edellisen selostuksensa Reuter arvelee jo osoit-tavan, että silliä toukokuussa saatiin Helsingin ulkopuolella yksinäisinä kappaleina hailiparvissa eikä lainkaan syksyllä, mikä todistaisi kutuajan olevan keväällä. Kun toiselta puolen silli, edellämainituista toimittaja O. Reuterin kokoomista tiedoista päättäen, siirtyi rannikoillemme vain lyhyeksi aikaa ja välimuo-toja sen ja hailin välillä siihen aikaan puuttuu, arvelee hän, ettei tämän kalan laatu vielä lainkaan ole ratkaistu. Se voisi syystä tulla maamme varsinaisten iktyologein tutkimusten alai-seksi.¹

Kolmas suomalainen tutkija, nimittäin kalastuksentarkastaja O. Nordqvist, on pienessä tutkielmassaan »Några hafsfiskars lek i Finska viken» ottanut myöskin niinsanotun sillimme puheeksi. Hän lausuu tästä kalasta, että ainakin Simossa ja Vaasan—Uudenkaarlepyyn seutuvilla Pohjanlahden puolella sekä Inkoossa ja Helsingin seutuvilla vaeltaa jättien lähdön aikana ja sitä ennen-kin sisäsaaristoon suurikasvuinen haili, jota rahvas sanoo sil-liksi. Hän huomauttaa tämän yhteydessä, ettei se ole levinnyt, niinkuin Malmgren väittää, vain Merenkurkkuun asti pohjoi- sessa, vaan aivan Pohjanlahden pohjoisosaan saakka. Simossa oli tarkastaja Nordqvistille ilmoitettu, että kolme tällaista isoa hailia painoi naulan eli siis 430 grammaa, joten jokaisen osalle tuli keskimäärin 143 grammaa. Vielä oli siellä kerrottu tästä suuresta hailista, että sillä keväällä, jolloin sitä saadaan, on kova määhnä, jonka tähden kalastajilla ei ollut tietoa sen kutuajasta.

Nordqvistin mielestä näyttää siltä, kuin tämä niin sanottu silli pääasiallisesti esiintyisi saaristossa (inomskärs). Hän sanoo nimittäin hänelle kerrotun, kun hän Oravaisissa piti kalastaja- kokousta, että avoimen meren rannalla sijaitsevassa Munsalassa

¹ Meddelanden af Societas pro fauna et flora fennica, 20 vihko (1894), 57 ja 58 siv.

saatiin vain pienikokoisia merihaileja, kun taas saariston puoleisessa Oravaisten pitäjässä muka saatiin vain isoja sillejä.

Suomen lahden puolella väittää Nordqvist, ettei ulkona merellä Kotkan ja Suursaaren välillä sijaitsevan Haapasaaren luona saada lainkaan näitä sillejä, joita sen sijaan kyllä saadaan läheisessä sisäsaaristossa. Espoossa sanoo hän kuulleensa, että »silli» kulkee keväällä ennen jättien lähtöä kauvemmas lahtiin kuin haili. Inkoossa hän kertoo nähneensä Jakobi Ramsön saarella neljä näitä »sillejä», joilla oli juokseva määhnä ja maiti. Pituudeltaan ne olivat 31, 34,5, 33 ja 28 senttimetriä.

Puhuessaan tavallisesta hailista Nordqvist mainitsee, että kesäkuun 8 p:nä 1895 saatiin Inkoossa Stor-Fagerön saaren ulkopuolelta hailiryssä haileja, joiden joukossa isointen pituus vaihteli 14,6 ja 25,4 senttimetrin välillä. Suurinta lähinnä pituudeltaan olivat 18, 19,7, 19,8, 20, 20,5 ja 21 senttimetriä. Näiden kaikkien pituus tavoittelee niin sanottujen sillien pituutta muutamilla seuduin maatamme.¹

Voidakseni selostaa maamme sillinkalastusta aikanamme eli 1900-luvulla olen tiedusteluilla kääntynyt useiden henkilöitten puoleen eri paikkakunnilla ja heidän vastauksistaan saanut koko runsaan lisän siihen aivan vähäiseen ainehistoon, jonka painetusta kirjallisuudesta voi löytää. Ryhtyessäni tähän aloitan maamme lounaisosasta Ahvenmaasta ja kuljen nytkin samassa järjestyksessä kuin 1500-luvun oloja kuvatessani. Ahvenanmaalta olen Eckerön ja Getan seurakunnista saanut tietoja rovasti J. L. Wikmanilta sekä itäisestä ja eteläisestä saaristosta runsaasti selostuksia kalastuksenneuvoja K. Nordbergilta, osaksi myös valtiopäivämies Forsbergilta sekä Kökarista kansakoulunopettaja Idemanilta. Sen lisäksi olen muutaman tiedon sillinkalastuksesta saanut Ahvenanmaalta tulleilta markkinamiehiltä Helsingissä. Ainehaston perustuksella, jonka näin olen koonnut, voin päättää, että silliä saadaan useissa paikoin ja joka ilmansuunnalla Ahvenanmaan saaristossa. Länsiosassa tätä saariryhmää nimittäin Eckerössä pyydetään rovasti Wikmanin ilmoituksen

¹ Acta Societatis pro Flora et Fauna Fennica, XX osa, 7 kirjoitus, O. Nordqvist, År 1900 verkställda undersökningar rörande några hafsfiskars lek och förekomsten af deras ägg och yngel i Finska viken, 9—11 siv.

mukaan silliä keväisin ja syksyisin sillijataverkoilla. Sillin pituus on 20 ja 30 senttimetrin välillä. Sen kutuaika kestää siellä elokuusta lokakuuhun. Koska sikäläinen silli on kuiva ja laiha, pyydetään sitä vain kotitarpeeksi ja syödään tuoreena. Kun sitä ei varata talveksi eikä myytäväksi, ei suolaamisesta ole puhuttakaan. Täällä niinkuin muualla ruotsinkielisessä saaristossamme tätä kalaa nimitetään paitsi silliksi myöskin »suurhailiksi» (storströmming). Rahvas Ahvenanmaalla katsoo sitä jotenkin yleisesti niinkuin muualla saaristossamme hailista eroitettavaksi eri kalaksi.

Pohjois-Ahvenmaalla Getan seurakunnassa ei sielläkin papina toimineen rovasti Wikmanin tiedonannon mukaan silliä eli suurhailia pyydetä eikä se taida liikkua niillä vesillä. Mutta naapuriseurakunnassa Saltvikissa, joka on Getasta itään ja kaakkoon, näkyy silliä saatavan. Eräältä sieltä syksyllä 1926 Helsingin markkinoille saapuneelta kalastajalta kuulin, että sillejä saadaan toukokuussa ulompana merellä suurrysillä jokunen muitten kalain joukossa. Syksyllä syyskuussa saadaan lihavampia sillejä meren lahdissa, joissa vesi on vähemmän suolaista. Mutta silloinkin on saalis vähänpuoleinen. Seuraavilla syysmarkkinoilla 1927 tapasin saltvikilaisen Helsingin kalarannassa. Hän ei puhunut mitään sillin saannista ulompana merellä keväällä, ehkä sentähden että silloin saadaan vain jokunen silli ja tämä kalastus koskee oikeastaan muuta kalaa. Mutta syksyllä hän sanoi silliä vähän pyydetävän heidän seurakunnassaan talon tarpeeksi. Tätä aikaa hän arveli sillin kutuajaksi.

Ahvenanmaan itäisestä saaristosta on kalastuksenneuvoja Nordberg ilmoittanut, että silliä eli suurhailia saadaan nykyään sekä Kumlingessä ja Brändössä että Sottungassa. Hänen tietämänsä mukaan sitä on siellä pyydetty aina 1800-luvun alusta asti. Mutta nykyään ei tällä kalastuksella ole mitään taloudellista merkitystä.

Sillinkalastuksesta näissä kolmessa Itä-Ahvenanmaan saaristopitäjässä herra Nordberg on antanut minulle seuraavat yksityiskohtaiset tiedot. Silliä pyydetään keväällä kohta jättien lähdettyä sekä myöhäiseen syksyllä marraskuussa. Pyyntöneuvona käytetään jataverkkoja, joissa silmukkain solmuvälejä on 20—22 59 ¹/₂ sentrimetriltä eli vanhalta kynnärältä. Jataverkkojen sy-

vyys on 5:stä 6:teen metriin. Keväällä sillit saadaan syvemmältä pohjan puolelta, mutta syksyllä lähellä veden pintaa. Näitä jataverkkoja käytetään johtoina koukkuverkkoihin¹ eikä niitä valmistetakaan yksistään sillinkalastusta varten. Jataverkkoa kohti saadaan 20—40 silliä.² Harvoin kalastaja käyttää enempää kuin kahta jataverkkoa, koska arvellaan, että näin saadulla sillillä on perin vähäinen arvo jo muutaman päivän kuluttua saannin jälkeen. Syynä siihen näkyy olevan, että sitä ei suolata myytäväksi vaan se joko paistetaan tuoreena tai käytetään sitä hieman suolattuna (gravsaltad). Talvinuotalla ei sielläpäin silliä saada, mikä seikka jossakin määrin on herra Nordbergia kummastuttanut. Hän huomauttaa tämän yhteydessä, ettei niitä suuria halleja, jotka nuotalla yksinäisinä kappaleina saadaan, rahvaan piirissä koskaan katsota silleiksi eikä näiden kahden kalan välillä mitään sekoitusta tapahdu. Kooltansa herra Nordberg sanoo näiden Ahvenanmaan sillien olevan tavallisten sillien kokoisia. Hän ei sano koskaan kuulleensa, että tätä Ahvenanmaan silliä olisi kuivatettu. Eräässä myöhemmässä kirjeessään hän ilmoittaa mitanneensa ja punninneensa kolme käsiinsä saamaa silliä. Niistä isoin oli 27 senttimetrin pituinen ja painoi 140 grammaa, suuruudessa sitä lähin oli pituudeltaan 25,5 senttimetriä ja painoltaan 125 grammaa ja pienin 21,5 senttimetriä pitkä ja 75 gramman painoinen. Myöhemmin olen kansanedustaja Forsbergilta, joka on Brändöstä kotoisin, kuullut, että sillin kutuaika Brändössä ja Kumlingessa on myöhään syksyllä marras- tai joulukuussa. Omituisuutena tässä kohdin voin mainita, että kun markkinoilla syksyllä 1927 parilta brändöläiseltä tiedustelin sillin kutuaikaa, eivät he sitä tunteneet. Jataverkoista, joilla silli saadaan, herra Forsberg ilmoitti, että niissä on 22—24 silmukkain solmuväliä noin vanhaa kyynärää (59¹/₂ senttimetriä) kohti.

Sillinkalastuksesta Kökarissa olen kansakoulunopettaja Idemanilta saanut muutamia arvokkaita tietoja, joita vielä vähän

¹ Koukkuverkoista tulemme myöhemmin (258 siv.) antamaan tarkan selityksen.

² Markkinoilla Helsingissä syksyllä 1927 pari brändöläistä minulle ilmoitti, että jataverkoilla voidaan saada kerralla kolme tiua eli 60 kappaletta, joskus neljä tiua, mutta myöskin vain kaksi tiua. Tämän arvion mukaan saalis vaihtelisi 40 ja 80 sillin välillä.

täydensin käydessäni Helsingin kalarannassa markkinoilla syksyllä vuosina 1926 ja 1927. Sillin kutuajasta herra Ideman ilmoitti sen olevan keväällä.¹ Jonakuna lämpimänä päivänä toukokuussa voi joskus, mutta harvoin nähdä sillin kutevan niin matalassa vedessä, että pohja näkyy (att det är bottensynt). Silloin rientävät kalastajat laskemaan jataverkkonsa kalaparven tielle, jolloin saalista toisinaan tulee tynnyrittäin. Kökarin sillin suuruudesta hän ilmoitti, että niitä voi mennä 9 tai 10 kiloon ja pituudeltaan ne ovat noin 22 senttimetriä.²

Silliiä pyydetään Kökarissa suurisilmukkaisilla jataverkoilla, joita siellä ruotsiksi nimitetään »rumskötor». Näiden jataverkkojen käyttämisestä sillinkalastuksessa herra Ideman ilmoitti, että ne lasketaan paikoille, joissa on veden syvyyttä 5—8 metriä siten, että nuora kiinnitetään rantaan ja siihen sidotaan verkkoja aina neljään saakka samaan riviin. Tätä jataverkkokalastusta harjoitetaan keväällä ja syksyllä ja saalis lasketaan tavallisesti kappalettain, mutta toisinaan voidaan saada nelikkokin. Saalis on siten paljon pienempi kuin päästäessä matalalla vedellä kutevan kalaparven kimppuun.³

Kökarissakaan silliiä ei pyydetä myytäväksi vaan kotitarpeeksi

¹ Eräs Helsingin syysmarkkinoilla vuonna 1926 tapaamani kökarilainen ilmoitti tämän kutuajan olevan huhtikuun lopussa ja toukokuun ensi päivinä.

² Muutamat syksyllä 1927 Helsingin markkinoilla tapaamani kökarilaiset arvelivat heidän puolen sillin pituuden olevan 22 tai 23 senttimetriä, mikä sopii yhteen herra Idemannin antaman pituusmitan kanssa. Mutta edellisen vuoden syysmarkkinoilla Helsingissä ilmoitti siellä tapaamani kökarilainen heidän paikkakuntansa sillin pituuden 30 senttimetriksi lisäen, että toiset ovat sitä pitemmät toiset lyhyemmät. Edellinen ilmoitus sillin pituudesta ilmoittaa kyllä keskimääräistä pituutta, mutta on kuitenkin koko pitkä askel 22 à 23 senttimetristä 30 senttimetriin.

³ Eräs Helsingin markkinoilla syksyllä 1927 tapaamani kökarilainen ilmoitti, että sillin kutuaikana keväällä saatiin Nörrsundissa Österbyggen kylän luona, joka on Kökarin itäisemmän pääsaaren itärannan eteläosassa, noin 20 vuotta sitten enemmän silliiä kuin nykyään. Kertoja arveli, että moottoriveneet ovat viime vuosina sieltä karkoittaneet, niin että niitä hyvin vähän saadaan. Pari muuta samoilla markkinoilla tapaamani kökarilaista arveli, että sillin saanti heidän kalavesillään on eri vuosina hyvin erilainen. Milloin niitä saadaan enemmän, milloin vähemmän.

ja syödään tavallisesti paistettuna. Sillinkalastuksessa Kōkarissa käytettyjen jataverkkojen kudonnasta herra Idenman ilmoitti, että kalastukseen sisäsaaristossa kudotaan verkot niin, että on 24 silmukkain solmuväliä päällekkäin vanhaa kyynärää eli $59\frac{1}{2}$ senttimetriä kohti. Mutta ulkoluodoilla (kobbarna) käytettäviksi kudotuissa verkoissa on vähän suuremmat silmukat, niin että niitä tulee 23 samanlaista solmuväliä kyynärää kohti.

Silliä eli suurhailia herra Ideman sanoo Kōkarissa sekoitettavan niinkutsuttuun jäähailiin (isströmming) eli aikaiseen keväällä jättien lähdön jälkeen saatuun suureen hailiin. Molemmat käyvät usein jäähailin nimellä. Sellaista sekoitusta huomaa joskus mutta harvoin muuallakin Ahvenanmaalla niinkuin Brändössä ja Kumlingessä. Vielä on lisättävä, että herra Ideman tekemänsä huomioiden perustuksella ei katso niinkutsuttua silliä eri kalalajiksi, vaan erityiseksi haililajiksi ja arvelee tämän mielipiteen olevan Kōkarissa vallalla.¹

Herra kalastuksenneuvoja Nordbergin välityksellä olen saanut tietoja sillinkalastuksesta Lemlannissa Ahvenanmaan saariston eteläosassa. Nämät tiedot on hänelle antanut eräs Österlund Jersön saarelta, joka on länteen Lemlannin pääsaaren eteläosasta. Sielläkin on sillinkalastus vähäinen. Silliä pyydetään viidellä eri lajilla jataverkkoja, jotka suuruudeltaan paljon eroavat toisistaan.² Näitä jataverkkoja laskee kalastaja vesille vain muu-

¹ Syksyllä 1926 Helsingin kalarannassa tapaamani kōkarilainen katsoi taas paikkakuntansa silliä erityiseksi kalalajiksi. Hänen ilmoituksensa mukaan näitä siljejä voisi siellä saada enemmänkin, kuin niitä pyydetään, mutta niiden kalastus ei kannata, koska niille ei saa ostajia. Sentähden niitä ei kootakaan suolattavaksi vaan paikkakunnan rahvas syö niitä niinkuin kerroimme paistettuina.

² Isoimmat ovat 150 jalkaa eli 44 metriä 25 senttimetriä pitkät sekä 14—18 jalkaa eli 4 metristä 16 senttimetristä aina 5 metriin 34 senttimetriin syvät. Silmukkain solmuvälejä menee niissä 26 kyynärään eli $59\frac{1}{2}$ senttimetriin. Toisessa lajissa on verkon pituus sama, mutta syvyys 12 jalkaa eli 3 metriä 56 senttimetriä. Tässä lajissa menee 27 silmukkain solmuväliä kyynärään eli $59\frac{1}{2}$ senttimetriin. Kolmannessa lajissa verkon pituus on 72 jalkaa eli 21 metriä 40 senttimetriä ja sen syvyys 12—13 jalkaan eli 3 metristä 56 senttimetristä 3 metriin 86 senttimetriin. Näissä verkoissa on taas 27—28 silmukkain solmuväliä kyynärää eli $59\frac{1}{2}$ senttimetriä kohti. Neljännen lajin verkot ovat pituudeltaan 65 jalkaa eli 19 metriä 30 senttimetriä ja syvyydeltään 12 jalkaa eli 3 metriä 56 senti-

tamia kerralla saadakseen päiväksi tuoretta kalaa. Silliä kalastetaan sekä keväällä että syksyllä ja väittävät paikkakunnan kalastajat, että sitä pyydetään paljon enemmän keväällä kuin syksyllä. Kevätsilli onkin syyssilliä paljon lihavampi. Ulkonä meressä Lågskärin¹ loistomajakankin luona, jossa syksyllä aika paljon silliä pyydetään, on kevätsaalis kuitenkin runsaampi. Österlund väittää, että parhaimmat sillinkalastuspaikat ovat saarten luonnaisella puolella. Sen jälkeen tulee järjestyksessä kaakkoinen puoli. Itä- ja länsipuoli saarista ovat jotenkin hyviä saantipaikkoja, jos tuuli puhaltaa niiltä suunnilta. Yleensä on huonoin menestys pyynnillä, jos jataverkot lasketaan saarten pohjoispuolelle. Ennen aikaan sanoo Österlund Lemlannissa pyydetyn paljon enemmän silliä kuin nykyään.

Vielä on Österlundin kertomuksessa seuraava tutkimukselle tavallaan mielenkiintoinen kohta. Hän sanoo nimittäin, että Lemlannissa puhutaan hyvistä ja huonoista sillivuosista, ja lisää, että vuosi 1926 oli jotenkin huono sillinkalastukseen nähden. Talvi 1926 oli sekä lumirikas että kylmä ja jäätten lähtö tapahtui tavallista myöhemmin. Tämä väite viittaa mahdollisuuteen, että kevään alkaessa aikaiseen lämpimän talven jälkeen Itämeren eteläosasta vaeltaisi jo talvikuukausista alkaen jonkun verran silliä tai sillin kokoisia isoja haileja Lounais-Suomeen saakka. Tähän kysymykseen tulen uudelleen siirryttyäni Varsinais-Suomen sillinkalastukseen.

Markkinoilla Helsingissä syksyllä 1927 tapasin kalarannassa föglöläisen Ahvenanmaalta, joka väitti, ettei heidän seurakunnassaan sillejä saada. Tämä ilmoitus tuntuu oudolta, kun sillejä saadaan naapuripitäjässä Lemlannissa.

Nykyään on Varsinais-Suomessa hyvin vähän sillinkalastusta. Herra Nordbergin hankkiman tiedon mukaan pyydetään Kor-

metriä. Kyynärräa kohti niissä on 24 silmukkain solmuväliä. Viidennen eli viimeisen lajin verkot ovat 60 jalkaa eli 17 metriä 80 senttimetriä pitkiä ja syvyydeltään 11 jalkaa eli 3 metriä 26,5 senttimetriä. Niissä on kyynärräa kohti 30 silmukkain solmuväliä.

¹ Lågskär on luoto Tukholmaan johtavan väylän varrella Ahvenanmerellä Ruotsin rajan läheisyydessä Lemlannin saaresta lounaiseen. Sitä vastapäätä toisella puolella Ahvenanmerta on Ruotsiin kuuluva Söderarmin loistomajakka.

poossa silliä Ulkoluodon (Utö) ja Jurmon vesillä aivan aikaiseen keväällä ja myöhään syksyllä. Silliä arvellaan olevan näillä vesillä vähänpuoleisesti, jonka tähden sitä pyydetäänkin vain talon tarpeiksi.

Paitsi että viime vuosisadan lopussa pyydettiin silliä Korpoossa Ulkoluodon luona, saatiin sitä, mikäli maanviljelijä Jansson Brunskäristä Korpoossa on minulle ilmoittanut, samalla vuosisadalla tämän seurakunnan vesillä muuallakin, vaikka nähtävästi hyvin vähän. Nykyään silli on sieltä melkein aivan kadonnut, niin ettei enää Korpoon saariston pääryhmän vesillä saa, niinkuin Jansson lausuu, nähdä sillin hypähtävän (springa) vedenpinnan yläpuolelle tyyneellä ilmalla syksyllä.¹ Sillinkalastuksessa on sielläpäin käytetty silliverkkoja.

Saadaanko vielä, niinkuin professori O. M. Reuter ilmoittaa, Nauvon Sandön luona silliä, en ole ollut tilaisuudessa tiedustelemaan Mahdollista olisi, että siellä edelleen jokunen silli muun kalan ohella joutuu pyydyksiin.

Kemiön saaren lounaisosassa ynnä saarilla sen läheisyydessä sijaitsevan Dragfjerdin pitäjän kalavesillä saadaan nykyään silliä vähässä määrin ja vain keväällä, niinkuin eräs Helsingin markkinoilla syksyllä 1927 käynyt kalastaja ilmoitti. Hän sanoi sillin kutuajan sielläpäin olevan keväällä. Kun Dragsfjärd ennen aikaan oli Kemiön kappeli, on luultavata, että Gadd edellämainitulla kertomuksellaan Kemiön sillinkalastuksesta tarkoittaa etupäässä Dragsfjerdinkin sillinpyyntiä.

Turun sisä- ja ulkosaariston rajamailla Rymättylässä saadaan vielä meidän aikanamme näitä niinkutsuttuja sillejä. Niinkuin edellä kerroimme (47 siv.), suoritti tämän pitäjän Röötilän talo 1500-luvun lopussa silliä kruunulle verona. Lehtori E. W. Suomalainen Hämeenlinnassa, joka erityisesti on tutkinut sillin saantia Airiston selällä Turun saaristossa, ilmoitti minulle vuonna 1917

¹ Sillinsaannista Ulkoluodolla herra Jansson arvelee, että se on käynyt hyvin vähäiseksi ja otaksuu, että siellä vain muutama vanha ukko syksyllä joskus kalastaa silliverkollaan, jos sellainen vielä on jälellä. Mutta kun herra Janssonin ei ollut onnistunut keväällä 1925, jolloin hän näistä asioista minulle kirjoitti, tapaamaan ketään ulkoluotolaista, jolta olisi asiaa tiedustellut, en voi antaa tälle arvelulle suurtaakaan arvoa. Herra Nordbergin ilmoitushan perustuu suoranaiseen tiedonantoon sieltä.

ja uudestaan lisäten antamia tietoja vuonna 1927, että Airiston selän pohjoisosassa saadaan talvinuotalla tavallisissa hailiapa-joissa useasti sillejä ja siksi runsaasti, että voi koota talteen useita kymmeniä. Lehtori Suomalainen lausuu vielä suomus-tutkimusten näyttävän jokseenkin varmaksi sen olettamuksen, että nämät sillit ovat muualta tulleita.

Kalastusneuvos E. Hellevaara, joka vuoden 1910 alussa suoritti hailitutkimuksia Lounais-Suomen sisäsaaristossa, sai silloin käsiinsä vain kaksi näitä Rymättylän sillejä. Suuremmasta niistä hän arvelee, että se mahdollisesti oli joku eksynyt vieras meren takaa. Hän lisää, ettei nyt mainitun kalan pituusmittaa mitenkään voi sovittaa meidän silakkamme kasvukäyrään. Se oli nimittäin 297 mm. pitkä, mutta ainoastaan seitsemän vuoden vanha. Samanikäistä Suomen hailia se oli 86 mm. pitempi. Hän huomauttaa, että tämän »sillin» pituus ja ikä soveltuvat hyvin Ruotsin Itämeren silliin eli hailiin.¹ Kalastusneuvos Hellevaara mainitsee vielä, että kaikki kalastajat, joiden kanssa hän tästä asiasta on puhunut, väittävät varmasti, ettei Rymättylän niin sanottu »silli» ole kotoisin heidän vesistönsä eikä kukaan tiedä mitään sen kutemisajasta ja paikasta. Se ei ainakaan, lausuu hän, ole sukukypsä silloin kuin tavallinen kevähaili eikä myöskään käy samoilla paikoilla kutemassa. Oikea silli ja haili, sanoo kalastusneuvos Hellevaara, tulevat aina suurissa joukoissa rannoille kutemaan, mutta näitten »sillien» parvista meillä ei ole mitään tietoa. Voivatpa nekin, jatkaa hän, olla oikeita sillejä, jotka ovat parvestaan ja kotiseudultaan eksyneet ja erilaisiin elinehtoihin tulleina kadottaneet rasvapitoisuutensa ja mahdollisesti muuttaneet väriäänkin.² Viitaten edellä puheena olleeseen professori O. M. Reuterin esitykseen asiasta kalastusneuvos Hellevaara yhtyy hänen huomautukseensa, että välimuotoja »sillin» ja hailin välillä

¹ Hän sanoo vielä, ettei tämä suurikasvuinen haili eli silli vanhempana muutu petokalaksi, joka syö pieniä kaloja, niinkuin muutamat tässä kirjoituksessa myöhemmin puheeksi tulevat saksalaiset ja ruotsalaiset tutkijat väittävät.

² Suomen kalatalous. Suomen kalastusyhdistyksen julkaisusarja. Toimittaja T. H. Järvi. Nid. I, 36 ja 37 siv. (E. Hellevaara, Tutkimuksia Lounais-Suomen silakasta).

ei juuri koskaan tavata, ei edes silloinkaan, kun niitä molempia saadaan samalla pyydyksellä.

Missä määrin kalastaja Österlundin väite, että esimerkiksi lumisen ja kylmän talven jälkeen vuonna 1926 Lemlannissa saatiin seuraavana keväänä huonompuoleisesti silliä, pitää talvikalastuksen suhteen paikkansa Rymättylässä, siitä en ole sieltä asianomaisilta saanut mitään tietoa. Olisin nimittäin taipuvainen otaksumaan, että leudompina talvina Itämeren eteläosasta tulisi niille seuduille enemmän sillejä kuin kylmempinä.

Samaan suuntaan kuin lehtori Suomalaisen ja kalastusneuvos Hellevaaran antamat käyvät tiedot, jotka olen saanut herroilta K. Th. Karlssonilta ja O. Suutarlalta Rymättylässä. He kertovat pitäjässään niinkutsuttuja sillejä saatavan pääasiallisesti ja melkein yksinomaan talvella, vaikka syksyllä marraskuulla ja keväällä jäiden lähdettyä sattuu pyydyksiin joitakuita sellaisia. Talvella niitä saadaan kaikkialla, missä talvikalastusta harjoitetaan, mutta runsaimmin Maanpään lahdessa Maanpään talon alueella. Rymättylän Maanpää sijaitsee Arismaan saarella sen etelärannalla eli Airiston selän puolella. Kun siellä joissakin nuotta-apajoissa on ollut monena päivänä runsas hailin saalis ja se alkaa vähetä, saadaan taas runsaammin silliä. Tämä osoittanee, että sillit seuraavat hailiparvia. Sillin saanti ei yleensä ole runsas, sillä harvoin saadaan niitä yli 10 kiloa. Nämät Rymättylän sillit ovat näidenkin herrain ilmoituksen mukaan enimmäkseen suuria. Pienimmät ovat suurenpuoleisen hailin kokoisia. Suurempia väittävät he menevän 2, 3 tai 4 kiloon, mutta tapaa niitä joskus 800 gramman painoisia. He sanovat niitä lihaviksi ja hel-poiksi eroittaa hailista.

Nämät perin suuret meidän aikanamme Rymättylän puolelta Airiston selkää saadut »sillit» johtavat ajattelemaan vähän pohjoisempaan Hirvenluodolla sijaitsevia Jänissaaren ja Maanpään taloja, jotka 1500- ja 1600-luvulla verona suorittivat tavallista suurempia sillejä. Näiden talojen nykyisestä kalastuksesta olen herroilta Karlssonilta ja Suutarlalta saanut seuraavat tiedot. Hirvensalon Maanpään talolla on erinomainen kalavesi Airiston selän puolella, jota se taitaa edelleen käyttää. Mutta Ison Pukinsaaren luona he arvelevat jänissaarelaisten mahdollisesti vieläkin kalastavan rysillä. Ison Pukin saari on hyvin lähellä Airistoa Linnan-

aukon alkuosassa. Ei tunnu aivan mahdottomalta, että nuo 1500- ja 1600-luvun suuret sillit olisivat voineet sinne saakka kulkea. Muuten nämät herrat ilmoittavat, että hirvenluotolaiset ja niiden joukossa Maanpään ja Jänissaaren talojen väki melkein nykyaikoihin asti ovat vetäneet talvinuottaa Maarian pitäjän Ison Heikkilän talolle kuuluvain Vepsän saaren ja sen läheisten pienten luotojen kohdalla. Nämä ovat kaikki Airiston selällä. Jos Maanpään ja Jänissaaren talot jo 1500- ja 1600-luvulla siellä kalastivat, olisivat ne sieltä voineet parhaiten suuria sillejään pyytää.

Vielä on Varsinais-Suomen yhteydessä otettava puheeksi, Uudenkaupungin saariston ulkopuolella olevain Isonkarin (Enskär) ja Vekaran¹ saarten vesillä harjoitettu sillinkalastus. Siitä olen saanut tietoja herra Wahlbäckilta Isollakarilla ja Lyökin kalastajaseuran esimieheltä herra Isaksonilta. Isostakarista sanoo herra Wahlbäck, ettei sillinkalastuksesta siellä voi oikeastaan enää olla puhetta. Saatiin nimittäin vuonna 1926 yksi ja v. 1925 kaksi silliä. Yritettäessä silliä saada oli siellä käytetty silliverkkoja. Näin ollenhan niitä ei kannata pyytääkään. Herra Wahlbäck arveli tästä asiasta minulle lähettämässään kirjeessä, että Vekaran saaren vesillä syksyisin saadaan jonkun verran silliä. Mutta kääntynytäni sen johdosta jo mainitun herra Isakssonin puoleen sain tietää, ettei sielläkään enää ole paljon puhetta sillistä. Aikaisemmin on kyllä Vekaran vesillä, herra Isakssonin ilmoituksen mukaan, saatu suurkokoista hailia, joka siellä on käynyt sillin nimellä, samaten kuin sitä on pyydetty tämän seudun sisemmässäkin saaristossa. Mutta hän arvelee sen Vekarastakin nyt hävinneen, niinkuin muualla niillä seuduin. Tässä kohden on ehkä sittenkin herra Wahlbäckin tiedonanto oikeampi, hän kun varmuudella sanoo silliä siellä saatavan, mutta toinen vain arvelee sen kadonneen. Samaa mieltä tästä asiasta kuin herra Wahlbäck tuntuu olevan kalastuksenneuvoja Salminen Ahlaisissa.

Herra Isakssonin ilmoituksen mukaan olivat sillinkalastusta Uudenkaupungin puoleisessa saaristossa ennen harjoittaneet Ahvenanmaan saaristosta sinne siirtyneet henkilöt, noudattaen

¹ Isokari on ulkona Pohjanlahdella Uudestakaupungista lounaiseen suuntaan. Siellä on nykyään loistomajakka. Vekara eli Vaakari on 15 kilometriä pohjoiseen Isostakarista ulkona merellä ja luoteiseen Uudestakaupungista. Lyökin majakasta se on jotenkin lounaiseen.

siinä perinnäisiä pyyntitapojaan silliverkoilla. Pyyntiä oli harjoitettu keväällä, mutta saalis oli ollut pieni supistuen lopulta muutamiin kappaleisiin. Vuonna 1920 toimintansa lopettanut »Kuusiston nuottayhtymä» sai herra Isakssonin arvelun mukaan ehkä runsaimmin silliä hailin ohella. Mutta ei sekään saanut niin paljon, että saaliilla olisi mitään merkitystä ollut kauppatavarana. Talvella kotitaloudessa käytettäväksi sitä kuitenkin jäi. Sillin suuruudesta herra Isaksson sanoo, että se sielläpäin oli keskimäärin 25 senttimetriä. Suurin hänen näkemänsä silli oli 33 senttimetriä.

Uudeltamaalta olen usealta taholta saanut tietoja sillinpyynnistä. Länsi-Uudeltamaalta ovat parhaimmat ne, jotka on minulle lähettänyt luonnontutkija lehtori Einar Öhman Tammissaarella. Paitsi huomioita, jotka hän itse on tehnyt, hän on sillin esiintymisestä Snappertunan saaristossa saanut tietoja veljeltänsä Halstön omistajalta Helge Öhmanilta. Lehtori Öhman sanoo siellä tavattavan sillin käyvän nimillä »storsill», »storströmming» ja »rännare». Viimemainitun nimityksen hän arvelee ehkä syntyneen siitä, että sillit kulkevat kalaparvien edellä. Se on hänen mielestään myöskin voinut johtua niiden tavasta siirtyä matalalle vedelle. Sillejä hän sanoo nykyään pyydettävän keväällä ennen varsinaista kutuaikaa isorysällä, minkä kalanpyydysten käyttäminen monessa paikoin Uudellamaalla sillinpyynnissä on tavallista. Mitään erityistä sillinkalastusta ei harjoiteta, sillä rysät, joihin ne tarttuvat, ovat oikeastaan muita kaloja varten kudotut. Niin voi sillejä esimerkiksi tarttua haukirysän jatko verkkoon (ryssjearm). Mutta voidaan niitä saada muutamia kymmeniä kerralla, (noin 50—100 kapp.) hailiryssä. Myöskin jataverkkokokoukkuihin ja ahvennuottaan voivat ne tarttua. Eriytyisiä sillinsaantipaikkoja, joista niitä runsaammin saataisiin, ei lehtori Öhman luule löytyvän. Niin kuin sanottu saadaan silliä enimmästä päästä hailiryssä ja saantipaikkoina lehtori Öhman erityisesti mainitsee Strömsön nuottapaikat. Tämä saari on Barönsalmen läntisestä suusta lounaiseen ja melkein länsilounaiseen saman salmensuun eteläpuolella olevasta Svartöstä. Niin kauvas pohjoiseen kuin Tvisäckiin, joka on aivan lähellä mannermaata sisäsaaristossa, hän ei luule sillien kulkevan. Tvisäck on

lehtori Öhmanin ilmoituksen mukaan Strömsösta melkein pohjoiseen päin.

Ennen aikaan sanoo lehtori Öhman silliä saadun nuotalla. Ja jos siirrymme takaisin 1500-luvulle, tiedämme, että silloin Tammisaaren puolella ja juuri näillä tienoilla silliä saatiin verkkojen ohella myöskin nuotalla.

Useita hailin kutupaikkoja lehtori Öhman vielä mainitsee ulkona merenpuolella, joille kesällä kuteva haili kokoontuu. Ne ovat matalikkoja (bankar). Vanhat tällaiset hailin pyyntipaikat ovat Bådabankarna, jotka sijaitsevat kauvempana merelle päin. Sinne oli lehtori Öhmanin isoisä kilpaillut kahden kalastajan kanssa päästäkseen ensimmäisenä laskemaan kalastusneuvonsa. Ne olivatkin siihen aikaan ainoat tunnetut kesähailin kutupaikat. Siellä saatiin nähtävästi aikaisemmin myöskin silliä, vaikkei lehtori Öhman sitä mainitse.¹ Hänen ilmoituksen mukaan pyydetään kutuhailia yleisesti keväällä monessa paikoin Snappertunaa koukkujataverkolla² ja tavallisella jataverkolla aina Juhannukseen saakka.

Näillä nykyisillä hailinuottapaikoilla saadaan lehtori Öhmanin mukaan useimmiten myöskin silliä, mutta, niinkuin sanottiin, ei paljon lainkaan enää nuotalla vaan hailiryssä.

Vielä voin tämän yhteydessä mainita seuraavat tiedot Tammisaaren ulkosaaristosta, jotka professori Jonatan Reuterin ystävällisellä välityksellä olen saanut Tammisaarella asuvalta luotsi Österlundilta. Hän oli routavuosiin saakka palvellut luotsina Hästö-Busössä, joka on Tammisaaresta lounaiseen ja Hangosta melkein itään. Siellä ollessaan hän oli saanut ahvenverkoilla jäit-ten lähtöaikaan keväällä sekä syksyllä siksi isoja sillejä, että olivat

¹ Lehtori Öhman on ystävällisesti lähettänyt minulle piirtämänsä pienen kartan, josta nähdään hailinuottapaikat Snappertunan saaristossa. Vaikka tämä kartta on hyvin mielenkiintoinen, en voi sitä tähän kirjoitukseeni painattaa, koska se vaatii suuria kustannuksia. Hänen siinä mainitsemansa nuottapaikat Snappertunan saaristossa ovat seuraavat kartassa merkityt, nimittäin Tvisäck, Långö, Strömsö, Wäxär, Halstö, Nothamn ja Gestans.

² Näistä koukkujataverkoista ei lehtori Öhman ilmoita, millaiset ne ovat, mutta varmaankin ne ovat samanlaiset kuin ne koukkuverkot, joista myöhemmin (258 siv.) tulemme puhumaan.

30—35 senttimetriä pitkiä ja niin painavia, että niitä meni 4 tai 5 kiloon. Mutta niitä tarttui vain kaksi tai kolme verkkoon.

Omasta puolestaan professori Jonatan Reuter on minulle kertonut nähneensä lapsena Elgön saarella, joka on edellämainitusta Hästö-Busöstä vähän matkan päässä koilliseen, kalastuksessa usein saatavan suuria haileja (silleja), vaikka vähässä määrin. Professorska Hultmanin minulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan pitäisi näitä silleja siellä vielä saataman Ängsholman virrassa, joka on pohjoispuolella Räcknäsin Elgön pohjoisosassa sijaitsevaa taloa. Hän kertoi nykyään silliä saatavan paitse Elgöllä varsinkin Sommarön pohjoisen niemen kohdalla. Viimemainitussa paikassa saadut sillit ovat hänen kertomansa mukaan 25—35 senttimetrin pituisia. Ehkä tässä samassa paikassa Sommarötä saatiin nuo jo 1500-luvulla tavatut sillit, joista aikaisemmin puhuimme (65 ja 66 siv.).

Vielä vähän suuremman sillin tohtori Hirschmann sai keväällä 1927 Lill-Krokanin saaren luona. Se oli 36 senttimetriä pitkä. Lill-Krokan on vähän itäänpäin Hermansön saaresta, joka taas on vähän matkaa länteen edellämainitusta Elgöstä. Vielä tätäkin pitempi oli professori O. M. Reuterin kesällä 1893 Kirkkonummella näkemä, joka oli 37 senttimetriä. (Katso 241 siv.)¹

Helsingissä asuessaan professori Jonatan Reuter sanoo usein käyneensä torilla kalakauppaa katsomassa ja silloin huomaneensa, että muutamilla kalastajilla keväällä oli suuria haileja aina hehtolitraan saakka, jotka olivat keskenään jotenkin yhtä suuret. Hänen kysyessään, mistä ne oli saatu, vastattiin Villingen puolelta. Myöskin oli hänelle ilmoitettu saantipaikaksi Ullholmarna nimisten saarten vedet. Villinge on Degerön saaren itäisestä kärjestä itään vain salmen siitä erottamana. Ullholmarna ovat tästä salmesta suoraan pohjoiseen.

Toukokuun loppupuolella 1926 kävin professori Jonatan Reuterin kehoituksesta entistä useammin Helsingin Eteläsataman puoleisessa kalarannassa tiedustelemassa, oliko »silleja» myytävänä. Silloin näin, että niitä oli tuotu Länsisaaristosta Inkoosta Barönsalmesta, sekä Inkooseen luetusta Degerbyn kappelista, Porkkalasta Kirkkonummella sekä Espoosta Penttalasta, Bock-

¹ Suomen Kalastuslehti 1927.

holmenista ja Svinösta, jota viimeainittua nyt Sommaröksi nimitetään. Itäsaaristosta tuojat olivat Villingestä ja Tallholmenista Helsingin pitäjässä ynnä Simsalöstä ja Mölandetista Sipoosta (oikeastaan Öster-Sundomin kappelista).

Näistä paikoista on ehkä Villinge asetettava ensi sijalle, mitä niinkutsuttujen sillien suuruuteen tulee. Kesäkuun alussa vuonna 1928 tapasin Helsingin kalasatamassa kalastaja Sjöholmin Villingesta, joka sikäläisen sillin tultua puheeksi sanoi sen toisinaan olevan aika suuren. Hän ilmoitti siellä usein saatavan sillejä, jotka painavat $\frac{1}{4}$ kiloa, ja toisinaan, vaikkei joka vuonna, voi saaliin joukossa olla joku $\frac{1}{2}$ kilon painoinen. Tämä muistuttaa siis jo Rymättylän sillin suuruutta. Suuriksi myöskin eräs Mölandetista kotoisin oleva kalastaja kehui sillejä. Hän arveli, että niitä menee noin kolme kiloon. — Edellisessä luetelluista sillinsaantipaikoista on Penttala Espoon lahden suun ulkopuolella Medvastösta länteen. Tallholmen on sen läheisyydessä kohta länsipuolella Ramsötä. Svinö on Pentalasta koilliseen. Niiden välillä on Ramsö. Bockholmen taas on Svinösta koilliseen. Mölandet on Östersundomin kirkolta etelään Granön eteläpuolella ja Simsalö on Östersundomin kirkolta kaakkoon Simsalön selän itä- eli paremmin koillispuolella.

Vielä tahdon omasta puolestani mainita, että suurimmat niinkutsutut sillit, jotka minä kevästä 1916 kevääseen 1926 olen mitannut, ovat pituudeltaan vaihdelleet 25 ja lähes 33 senttimetrin välillä. Ne ovat olleet Helsingin läheisyydestä ja sen kalarannassa ostettuja. Kaikkein pisimmät ostin toukokuun loppupuolella 1926 eräältä Simsalön kalastajalta. Niitten joukossa oli juuri yksi lähes 33 senttimetrin pituinen. Lyhyin silloin ostamistani »silleistä» oli lähes 29 senttimetriä.

Syyksi, miksi sillejä näkee Helsingin kalarannassa melkein yksinomaan keväällä ovat monet kalastajat minulle ilmoittaneet seuraavan. He käyttävät keväällä suurrysiä ulkona merenpuolella ja juuri näillä pyydyksillä he sillejä saavat. Mutta kun suurrysiä ei lasketa vesille syksyllä, ei ole paljon mitään mahdollisuutta siihen aikaan sillejä saada. Yksin näitä kaloja ei kannata pyytää. Veneissä, missä olen keväällä sillejä kalarannassa nähnyt, on niitä ollutkin vähäinen määrä hailien joukossa ja yleisö on ollut

sangen vastahakoinen niitä ostamaan, vaikka ne paistettuina hyviltä maistuvat.

Arvatenkin ovat niinkutsutut sillit viime aikoina saaristossa molemmin puolin Helsinkiä tuntuvasti vähentyneet, sillä, niin kuin sanoin, siksi suuria määriä niitä en ole Helsingin kalarannassa nähnyt kuin professori Jonatan Reuter jokunen vuosikymmen aikaisemmin.

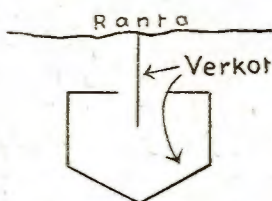
Kun edellä puheena ollut luotsi Österlund venäläisten sortovallan johdosta oli eronnut luotsinvirastaan Hästö-Busössä, sai hän muun toimen itäsaaristossa Skyttenskärissä, joka on Östersundomissa Löparösta lounaiseen. Siellä asuessaan havaitsi hän, että niin sanottuja sillejä saatiin Pirttisaarella (Pörtö) erityisillä sillijataverkoilla. Saalista oli silloin voinut tulla noin 20—30 kilogrammaa neljällä verkolla. Siellä saadut sillit olivat kuitenkin pienemmät kuin hänen verkkoihinsa Hästö-Busössä joutuneet.

Helsingin kalarannassa tapasin toukokuun keskivaiheilla 1926 kalastajan Pirttisaarelta, joka paikkakunnan kalastuksesta kertoi, että hänen lapsena ollessaan (mies oli jo paljon yli keski-ikä) saatiin Pirttisaaren kalavesillä aika paljon sillejä, mutta sittemmin ne melkein kokonaan hävisivät. Viime vuosina kuitenkin on ruvennut tulemaan jonkun verran enemmän. Samaten kuin Österlund sanoi hän niitä pyydettävän erityisillä silliverkoilla. Suuruudeltaan sama pirttisaarelainen arveli sikäläisten sillien olevan haileja kahta vertaa suuremmat.

Saadakseni itse Pirttisaarelta tarkan selvityksen varsinaiselta asiantuntijalta kirjoitin paikkakunnan ruotsinkielisen kansakoulun johtokunnan puheenjohtajalle herra Fagerströmille ja sain häneltä seuraavat tiedot. Pirttisaaren silliverkot ovat 24 jalkaa korkeita ja 200 jalkaa pitkiä. Ne ovat harvoja verkkoja, joka nähdään siitä, että niissä on 24 solmuväliä kyynärältä eli $59\frac{1}{2}$ senttimetriltä ja että silmukan leveys on kaksi tuumaa solmusta solmuun. Silliiä pyydetään keväällä, kohta kun jäät ovat lähteneet. Tämän kalan keskipituus on 25 senttimetriä, suurin pituus 30 ja pienin 18—20 senttimetriä. Pirttisaarella arvellaan sillin olevan eri kalalajin eikä niin sanottua suurhailia (storströmming). Sillin saanti tuntuu herra Fagerströmin mielestä olevan vähenemään päin varsinkin verraten saaliiseen noin 50 vuotta

sitten. Vanhat ihmiset kertovat nimittäin, että silloin saatiin hyvin suuria sillejä, sillä kalastettiin pyydyksillä, joissa oli 17—18 solmuväliä kyynärältä.

Sillinkalastuksesta Pellingin saaristossa Porvoon pitäjässä olen saanut tietoja Pellingin kalastusseuran (fiskaregille) sihteeriltä herra Felix Anderssonilta sekä Helsingissä asuvalta, mutta Pellingestä kotoisin olevalta torikauppiaalta Anton Anderssonilta. Vielä idempänä Uudellamaalla harjoitetusta sillinkalastuksesta olen sen lisäksi sangen paljon tietoja saanut herra kalastussenneuvoja Forsselliilta. Kalastusseuran sihteerin F. Anderssonin ilmoituksen mukaan pyydetään Pellingessä silliä niinkutsutulla sillikoukulla (sillkrok).¹ Tässä ei kuitenkaan ole puhetta mistään kalakoukusta tavallisessa merkityksessä. Sillikoukussa käytetään nimittäin kahta verkkoa, joista toinen kulkee rannasta

suoraan ulos, ja toinen asetetaan sen ulkopään eteen hevosenkengän muotoon, niinkuin tähän piirustetusta pienestä kuvasta huomaa. Tavallisesti on ulompi verkko eli koukku niin syvä, että se pohjasta ulottuu vedenpintaan saakka. Koukun syvyys vaihtelee 36 ja 42 jalan (10 metriä 70 senttimetriä ja 12 metriä 50 senttimetriä) välillä ja sen pituus on 60 sylvä (eli 106 metriä 80 senttimetriä).

Sillin kutuajan herra F. Andersson sanoo olevan saman kuin hailin nimittäin keväällä eli vähän jättien lähdettyä tavallisesti kesäkuun alussa.

Sillin pituuden katsoi herra F. Andersson vaikeaksi määrätä, mutta otaksui sen enimmäkseen 30 senttimetriksi. Herra A. Andersson taas arveli, kun noin puolitoista vuotta aikaisemmin hänen tapasin, sillin olevan kolmatta osaa pituudestaan hailia pitemmän. Kun haili harvoin on 17 senttimetriä pitempi, olisi hänen käsityksensä mukaan Pellingin silli 25 à 25¹/₂ senttimetrin pituinen.

Silliä saadaan Pellingessä vielä ja on aikaisemmin noin 10 tai 15 vuotta sitten saatu paljon eri paikoissa tätä saariryhmää.

¹ Edellisessä on jo ollut (254 siv.) puhetta Tammisaaren puolella käytetyistä koukkujataverkoista.

Näistä on Nyttisholm, joka on Suur-Pellingen saaren länsipuolella vain kapean salmen siittä eroittamana, parhaimpia pyyntipaikkoja. Nyttisholmin ohella herra A. Andersson sanoo Näseuddia Söderbyyissä samalla Suur-Pellingen saarella hyväksi sillinkalastuspaikaksi.

Kumpikin herra Andersson on minulle ilmoittanut, että paikkakunnan rahvas katsoo silliä eri kalalajiksi eikä vain suurikasvuisiksi hailiksi.

Sillinpyytämisen herra F. Andersson sanoo nykyään olevan Pellingessä aivan lopussa, koska sitä on melkein mahdotonta myydä vaivannäköä vastaavasta hinnasta. Ennen maailmansotaa tuli Pellingeen lavansaarelaisia ja suursaarelaisia, jotka veivät siellä ostamansa sillin Narvaan ja muille paikkakunnille, joista se nähtävästi kuljetettiin kauvemmas Venäjälle. Eikä silloinkaan suolattun sillin hinta suuri ollut, koska kilosta maksettiin 10 penniä. Muuten ilmoittaa herra F. Andersson, että Pellingen silli aina suolattiin eri astioihin eikä koskaan sekaisin hailien kanssa.

Herra A. Andersson, joka nimitti tätä nyt puheena ollutta silliä pyyntiajan mukaan kevätsilliksi (vårsill), antoi myöskin muutamia tietoja paikkakunnan hailikalastuksesta, josta tässä mainitsen seuraavat. Hän väitti näet hailien olevan kolmea eri lajia nimittäin: 1) jäähaili (isströmmingen), 2) kesähaili eli Laurinmessun haili sekä 3) syyshaili. Jäähaili on laiha ja ruoaksi voimaton. Sen lisäksi se on liian kuiva suolattavaksi. Kesähaili on lihavampi kuin jäähaili, mutta ei sekään niin hyvin sovellu suolattavaksi kuin lihavin laji syyshaili, joka on tässä kohden sopivin. Näistä lajeista on jäähaili pisin. Sitä noin puoli päätä lyhyempi on kesähaili ja sitäkin vähän lyhyempi syyshaili. Viimemainittua vielä lyhyempi on kilohaili, jota myöskin saadaan Pellingessä.

Tästä herra A. Anderssonin selostuksesta huomaa, että hän, niinkuin rahvas monessa paikoin Lounais-Suomessa ja Pohjanmaalla, tekee tarkkaa eroa jäähailin ja niin kutsutun sillin välillä, ja olen minä kuullut, että muuallakin Uudenmaan saaristossa sellainen ero tehdään.

Saadakseni muualtakin Itä-Uudeltamaalta eli Porvoon pitäjän itäpuolelta tietoja sillinkalastuksesta, käännyin Itä-Uudenmaan kalastuksenneuvojan herra Forssellin puoleen. Hän arvelee sillinkalastuksen Itä-Uudellamaalla siinä määrin vähentyneen,

ettei sitä harjoiteta muualla kuin edellämainitussa Pellingin saaristossa ja sielläkin vain nimeksi. Viimekuluneen vuosisadan lopussa sillinkalastus oli hyvin tärkeä (av stor betydelse) Pyhtään, Ruotsin-Pyhtään (Strömfors) ja Pernajan pitäjissä. Mutta sitten silli rupesi vähenemään vähenemistään, niin että nykyään saadaan vain yksinäisiä sillejä. Sillin päämyyntipaikkana oli ennen Loviisan kaupunki kaikille edellämainittujen pitäjien kalastajille ja myöskin pellingeläisille Porvoon pitäjästä. Sen ohella myytiin suuri osa saaliista Narvaan kaiketi lavansaarelaisten ja suursaarelaisten välityksellä, niinkuin herra F. Andersson kertoi. Tämä viimeainittu seikka muistuttaa paljon oloja 1500-luvulla, jolloin Porvoon läänistä paljon silliä vietiin Viroon. Luultavasti vietiin sitä silloin Suomenlahden eteläpuolelle myöskin Kyminkartanon läänistä, vaikka ei ole siitä säilynyt tietoja nykyaikaan. Ainakin näyttää virolaisia kalastajia tulleen silliä pyytämään Kyminkartanon ja Viipurin läänin vesille. Muuten herra Forssell kertoo, että Itä-Udellamaalla sillin kutuaika on tavallisesti kesäkuun alusta Juhannukseen saakka. Kutu tapahtuu aikaisemmin saariston selillä ja vasta Juhannuksen aikana aavan meren puolella (uti hafsbandet). Viimemainitunlaisia kutupaikkoja ovat Hudön seutu ja Täktarsaaret Pernajassa sekä Lövön seutu Ruotsin-Pyhtäällä. Hudö on Loviisasta melkein etelään ja vähän merelle päin Loviisan lahden suusta. Täktarsaaret ovat taas Hudösta kaakkoon ja Reimarslandetin saaresta lounaiseen. Lövö on kohta eteläpuolella suurta Vahterpään saarta.

Sillin pituus Itä-Udellamaalla on herra Forssellin ilmoituksen mukaan keskimäärin 24—25 senttimetriä, mutta on hän tavannut 37 senttimetrin pituisiakin. Silliä pyydettiin usein mainituilla silliverkoilla, koukkujataverkoilla ja osittain myös suurrysillä. Näistä tuottivat ennen koukkujataverkot parhaimman saaliin. Sillin varsinainen pyyntiaika on enimmäkseen sama kuin sen kutuaika eli kesäkuun alusta Juhannukseen asti. Mitään varsinaista sillinpyytämistä ei herra Forssellin tiedonannoista päättäen Itä-Udellamalla ole ollut syksyllä. Mutta satunnaisesti on siihen vuodenaikaan silliä saatu. Nämät syyssillit ovat olleet hyvin lihavat, lihavammat kuin kevätsillit. Tähän viimeiseen tiedonantonsa herra Forssell lisää, että talonpojat silliä suuriksi haileiksi nimittävät. Hän tarkoittanee tuota ruotsinkielisen rahvaamme

piirissä käytettyä nimitystä »storströmning». Niinkuin edellä olemme kertoneet, rahvas ainakin useimmissa paikoin rannikollamme katsoo »storströmminkiään» eri kalaksi eikä hailiksi.

Mitä sillinsaantiin tulee nykyisessä Viipurin läänissä olen jo edellisessä herra Forssellin tiedonantojen perustuksella kertonut sen tilasta Pyhtään pitäjässä. Sillinkalastuksesta sieltä itäänpäin olen saanut selostuksia Tammion saarelta Vehkalahden pitäjässä opettaja Suomalaiselta sekä Pitkäpaadesta Virolahdella opettaja Niemelältä. Herra Suomalainen ilmoitti minulle, ettei silliä nykyään kalasteta Tammiossa. Mutta noin 50—70 vuotta sitten silliä pyydettiin siellä harvoilla sitä varten soveltuvilla verkoilla. Paras pyyntiaika saaliiseen nähden oli silloin lokakuu. Arvatenkin silli silloin oli lihavin. Opettaja Suomalaisen vastauksesta voi päätätä, että silliä voitiin saada jonkun verran muuhunkin aikaan.

Opettaja Niemelän ilmoituksen mukaan saadaan vieläkin vähän sillejä Pitkäpaaden seutuvilla mutaveisiltä paikoilta varsinkin mutapengerrannikolta. Pitkäpaaden sekä länsi- että itäpuolella on Virojoen ja Vaalimaajoen suuhun syntynyt mutapohjaiset saariset merenselät. Näistä saadaan nuotalla syksyllä tavallisesti rautakalaa pyydetäessä sen ohella kymmenkunta silliä, kun on vahva merituuli ja nousuvesi. Myöskin mutarannoilta, joiden kohdalla on mutapenger, saa ahvenverkolla muun kalan muassa sillejä noin kymmenen kappaletta tuulioloista riippumatta. Keväällä sielläpäin ei silliä saada ja syksyllä on saantiaika syyskuun lopulla, lokakuussa ja marraskuussa vieläpä joulukuun alussa, jos meri on sulana. Kumpikin sekä herra Niemelä että herra Suomalainen on sillin suurudesta ilmoittanut, että se voi olla 30—32 senttimetriä pitkä, mutta myöskin pienempi. Opettaja Niemelä nimenomaan huomautti, että se on Norjan sillin kokoinen. Hänen ilmoituksensa mukaan saadaan vielä ainakin Koivistolla tätä kotimaista silliä. Koivistolaiset pyytävät sitä erityisillä silliverkoilla.

Porin seudun sillinkalastuksesta meidän päivinämme on lehtori E. W. Suomalainen minulle ilmoittanut, että sillin nimellä siellä käy muuan lihava suurempikokoinen haililaji, josta suurimmat ovat hänen mittaustensa mukaan 230—242 millimetrin pituisia. Mutta näkyy hän tavanneen muutamia 25—27 sentti-

metriä pitkiä. Niitä saadaan juuri jäiden lähtiessä runsaasti, kerralla muutamia nelikoitakin, mutta myöhemmin ne häviävät, eikä enää kesällä, jolloin pääasiallisesti ajoverkkopyyntiä harjoitetaan, saada niin suuria ollenkaan. Lehtori Suomalainen arvelee tämän johtuvan siitä, etteivät ne verkossa pysy. Hän sanoo keväällä 1924 kalastajilta kuulleen, että joskus kesälläkin on siikarysään käynyt »suursilliä». Mutta kun hän ei ole saanut niitä nähdä, ei hän niistä sen enempää tiedä. Omasta puolestaan hän katsoo mahdolliseksi, että tässä voi olla kysymyksessä toinenkin laji, nimittäin *Clupea alosa* tahi *Clupea finta*. Tärkeimmäksi nykyiseksi saantipaikaksi lehtori Suomalainen mainitsee Tyltyn saaren seudun. Ja hän sanoo kalastajain vastaavan, kun heiltä kysyy, mistä sillinsä ovat saaneet, »Tyltyn maan takaa». Ruohokarin vanha isäntä, joka lehtori Suomalaisen häneltä sillinkalastuksesta kysyessä oli iältään 80 vuoden tienoissa, kertoi hänen poikana ollessaan sillejä saadun elokuussa oikein runsaasti, mutta että sen jälkeen saalis on vähentynyt vähentymistään. Kun Porin saaristossa ei voida harjoittaa talvinuotan vetoa, tahi ei ainakaan harjoiteta, sanoo lehtori Suomalainen, ettei voida todeta, olisiko sielläkin talvisin »sillejä» olemassa. Omasta puolestaan hän sanoo tämän olevan mahdollista, jopa todenmukaistakin.

Ylioppilas Inberg, joka muutamia vuosia sitten kehoituksentani hankki tietoja sillinkalastuksesta Ahlaisissa, on ilmoittanut, että silliä siellä pyydetään Antuoran, Hamskerin (*Hamnskär*) Rankkuun ja Lampaluodon saarien ynnä Koivukarin ¹ ja muutamain muitten luotojen luona. Sillejä saadaan näillä seuduin verrattain vähän, mutta saalis voi toisinaan olla runsaskin. Joskus on yksi venekunta saanut kaksikymmentäkin nelikkoa sillejä kerrallaan. Pyydyksinä käytetään Ahlaisissa sekä verkkoa että isoa rysää. Siten näkyy aikaisempi tapa pyytää silliä verkoilla eli, niinkuin tulemme näkemään, erityisillä silliverkoilla, edelleen

¹ Näistä sillinsaantipaikoista ovat muutamat niinkuin Antuora ja Lampaluoto sekä sen eteläpuolella oleva Tylty jo ennestään tunnettuja. Rankkuu on Lampaluodosta kaakkoon. Hamskeri eli *Hamnskär* on Ahlaisten kirkolta luoteiseen ja Sandön pitkästä saaresta länteen. Koivukari on Lampaluodon läheisyydessä, siitä itään. Kaikki nämä paikat kuuluvat Ahlasiin.

pysyneen siellä. Kalastuspaikat, joita nykyään käytetään sillinkalastuksessa, ovat osittain jo vanhoista ajoista tunnettuja, niinkuin Tylytynmaa ja Lampaluoto jo 1600-luvulta ja Antuora 1700-luvun alulta.

Viimeksi olen saanut kalastuksenneuvoja Salmiselta Ahlaisissa tietoja sillinkalastuksesta Porin puolella. Hänen ilmoituksensa mukaan ei silli nykyään esiinny muualla Satakunnan rannikolla paitsi Ahlaisissa, mikä jo edellisestäkin ilmenee. Jos sitä on muualla vähän, ei sitä ainakaan pyydetä. Tavallisesti ei silliä saada aikaisemmin kuin kesäkuun alussa, mutta on saalis parhaimmillaan kesäkuun loppu- ja heinäkuun alkupuolella. Toisina vuosina saantia vielä jatkuu elokuun alussa. Nämät ajat ovat juuri sillin kutuaikoja.

Vesialueet, joista nykyään silliä parhaiten saadaan, ovat herra Salmisen ilmoituksen mukaan Gummandouran, Tallouran, Hamnskärin ja Väkkärän saaristot sekä Sandön niemi. Näistä on Hamskär jo herra Inbergin luettelemain kalastuspaikkain joukossa. Ehkeivät muut hänen luettelemansa paikat enää ole mainittavia sillinkalastuspaikkoja, koska herra Salminen ei niitä mainitse. Viimemainitun luettelemista on Gummandoura Sandön saaresta länteen kohta Hamnskärin eteläpuolella. Talluora on Antuorasta melkein koilliseen ja Väkkärä Antuorasta jotenkin itään.

Sillin kalastuksessa käytetään herra Salmisen ilmoituksen mukaan erityisiä silliverkkoja niinkuin 1600-luvulla. Isoja rysiä ei herra Salminen mainitse. Silliverkot ovat 60—65 metriä pitkiä. Niiden syvyys vaihtelee vesien mukaan ollen 8—12 metriä. Tiheys ilmenee siitä, että solmujen väli on 30—33 millimetriä. Pumpulinen lanka, jota näihin verkkoihin käytetään, on $\frac{6}{6}$. Aikaisemmin ne olivat pellavalangasta kudotut. Verkkoja käytetään aina kahta yhdessä niin, että toinen kulkee aitana suoraan maan puolelta merellepäin, toinen on asetettu pesäksi puoliympyrän muotoon vähän matkaa edellisen merenpuolisesta päästä. Nämät verkot ovat siis asetetut sillikoukkuverkkojärjestelmän mukaan, josta kerroimme (siv. 258) puhuessamme Pellingin sillikalastuksesta ja se nähdään myöskin tähän painetusta herra Salmisen piirrästä kuvasta.

Mikäli silliä vielä pyydetään ja saadaan, myydään ne herra Salmisen ilmoituksen mukaan joko tuoreena tai suolataan $\frac{1}{1}$ tai $\frac{1}{2}$ tynnyrin astioihin.

Pohjanmaan sillinkalastuksesta viime aikoina saamme muutamia Munsalan pitäjää ja sen lähiseutuja koskevia tietoja herra Näsän sitä esittävästä kirjoituksesta vuoden 1917 Suomen Kalastuslehdessä. Hän lausuu, että sillinkalastusta siellä on harjoitettu useiden miespolvien aikana sekä Kantalahdessa (Kantlax) että Monån ja Oravaisten selillä saaliin vaihdellessa. (Itse teossahan edellisestä tiedämme, että sitä on Etelä-Pohjanmaalla harjoitettu jo vuosisatoja). Muutamina vuosina, lausuu herra Näs, saatiin 15—20 verkolla 3,000 jopa 6—7,000 silliä. Jää-, tuuli- ja virtainsuhteitten ollessa epäedulliset tuotiin jäältä kuitenkin aina muutamia tuhansia kappaleita joka päivä läpi talven.

Ennen vanhaan Näs sanoo sillin esiintyneen sekä edellämaintuilla vesillä että Monäsän salmessa lähellä rantoja, jossa sillä oli kutupaikkansa. Silloin sitä pyydettiin sekä syksyllä että kesällä nuotalla, ja saatiin joinakin vuosina venelastittain, kun sopivat tuulet ajoivat kalat rantaan. Ja talvinuotallakin hailia pyydetäessä oli saaliissa joskus isompia tai pienempiä määriä silliä.

Sillin kutu tapahtui silloin kesäkuun alkupuolella Monäsän salmessa olevan pienen saaren Lillön ympärillä ja varsinkin sen itäpuolella. Kutupaikalta saatiin nuotalla 3—10 tynnyriä jokaisesta apajasta koko kudun aikana, joka muutamina vuosina päättyi vasta kuun lopulla. Tätä kalastusta harjoitettiin, sanoo Näs, vielä kolme vuosikymmentä sitten, mutta sen jälkeen se ei ole kannattanut. Nyt on tällä paikalla jälellä enää vain muutamia sillejä, sen jälkeen kuin verkoilla on pyydystetty viimeinenkin sillikanta. Samalla tavalla on kalastusta jatkettu pitkien aikojen kuluessa myöskin sillin kutupaikoilla Kantalahdessa (Kantlaks) sekä Monån ja Oravaisten selillä ja sillikanta sielläkin on melkein kokonaan hävinnyt.

Niinkuin edellisestä näemme, saatiin Munsalassa viime vuosisadan loppupuolella silliä paitse syys- ja talvikalastuksella varsinkin kevätkalastuksella kutuaikana kesäkuussa. Keväällähän 1500-luvulla niitä Itä-Suomessa pyydettiin ja luultavasti oli sillä

vuosisadalla sillien varsinainen saantiaika Pohjanmaalla kesän alkupuolella, koska ne voitiin kuivattaa.¹

Niillä tienoin, missä herra Näs sanoo sillin kalastuspaikkoja olleen vielä miesmuistin mukaan, oli niitä jo 1500-luvulla. Vuoden 1559 Etelä-Pohjanmaan tilissä mainitaan nimittäin sellaisena Mones eli Monäs. Samalla niemimaalla kuin Monäs ja siitä eteläänpäin vastakkaisella rannalla on Kantlaks eli Kantalahti. Sen edustalla oleva merenselkä käy Monän selän nimellä ja sen pohjukkaa nimitetään taas Oravaisten seläksi, koska se on kokonaan Oravaisten pitäjän alueella. Muuten on 1500-luvun asiakirjoissa usein puheeksi tuleva Stubbanin kalastuspaikka jonkun matkaa luoteiseen päin sen lahden suusta, jonka rannalla Monäsän kylä on.

Herra Sjöbergin kirjoittamassa teoksessa »Livet bland Kvarkens söner och döttrar» tavataan selostus nykyisestä sillinkalastuksesta Repoluodon (Replotin) saaristossa. Sillin eli, niinkuin sitä paikkakunnalla nimitetään, suurhailin (storströmming) kalastuksessa käytetään siellä erityisiä silliverkkoja. Ne lasketaan syvään veteen suoraviivaisesti. Nämät verkot tehdään 50 kyynärän eli 29 metrin 70 senttimetrin pituisiksi sekä syvyydeltään 5—10 kyynärän eli 2 metristä 97 senttimetristä 5 metrin 94 senttimetrin mittaisiksi. Painoiksi käytetään suuria kiviä, joiden ympäri kierretään silmukka nuorasta, jonka toinen pää sidotaan verkon alareunaan. Koska silliverkot käyvät talonpojille jotenkin kalliiksi, ei tavallisissa varoissa olevalla kalastajalla ole niitä enempää kuin 12—15 kappaletta. Solmuvälejä niissä oli aikaisemmin 28, mutta myöhemmin 30 kyynärältä eli 59¹/₂ senttimetriltä. Sjöbergin kertomuksesta päättäen näyttää siltä, kuin näitä silliverkkoja käytettäisiin pääasiallisesti talvikalastukseen.²

Niinkuin edellä kerroimme, valittaa herra Näs vuonna 1917 painetuissa kirjoituksessaan sillin tuntuvasta vähenemisestä Pohjanmaalla. Mutta yhdeksän vuotta myöhemmin vuonna 1926 kyselyihini saamassani vastauksessa kalastuksenneuvoja herra Sikströmiltä Repoluodosta (Replot) on kuvaus sillistä vielä synkempi. Vanhoista 1500-luvulla tunnetuista sillinkalastuspaikoista hän ilmoittaa silliä pyydettävän vähän Mickelsören ja Helsing-

¹ Suomen kalastuslehti 1917 (24 vuosikerta), 93 ja 94 siv.

² Sjöberg, Livet bland Kvarkens söner och döttrar, II osa, 56 siv.

ören luona. Muualla Etelä-Pohjanmaalla paitse Repoluodossa se hänen ilmoituksensa mukaan on siksi vähäistä, ettei hän siitä paljon lainkaan puhu. Siten hän ei laisinkaan mainitse herra Näsin luettelemia kalastuspaikkoja, joilla nähtävästi nykyään ei juuri mitään saada. Hän lausuu vain, että enimmäiten sillejä saadaan Repoluoden seurakunnan vesillä. Seuraavat sillin kalastuspaikat herra Sikström mainitsee, nimittäin Klubbhällen, Hällbådan ja Långsävet. Näistä on hänen ilmoituksensa mukaan Klubbhällen luoteiseen Repoluodosta. Tämä on nähtävästi kartoissa läytyvä Klubbhällarna, jotka kyllä ovat Repoluodosta luoteiseen, mutta lähempänä Vallgrundin saarta ja siitä myöskin luoteiseen. Niinkuin aikaisemmin on ollut puhetta, arvelin minä vuosina 1558 ja 1559 hailinkalastuspaikkana mainittua Klubbuddeniä Klubbhällareiksi, jollei se ollut Klubbskärin niemen kärki (157 siv.). Hällbådanin ja Långsävetin Sikström sanoo olevan koilliseen Repoluodosta. Långsävetiä en ole kartasta löytänyt, mutta Hällbådanin tapaa kartasta hänen ilmoittamaansa suuntaan Repoluodosta ja Björkön saaresta itään. Sen lisäksi hän sanoo sillin kalastusta harjoitettavan Repoluodon suurselällä (Replot storfjärden)¹ sekä Repoluodon saaren eteläpuolella. Vielä herra Sikström sanoo silliä pyydettävän, vaikka jonkun verran vähemmän, Öster- ja Vesteröllä. Ne sijaitsevat Mikkelsörestä kaakkoon Monån selän puolella.

Silliä saadaan Sikströmin ilmoituksen mukaan nyt erityisillä tätä kalastusta varten valmistetuilla silliverkoilla, joita käytetään yksinomaan tähän kalastukseen. Sen tiedonhan Sjöbergkin antaa. Tässä kohden huomaa siis selvän eroituksen 1500-lukuun verrattuna, jolloin Pohjanmaalla silliä pyydettiin enimmäkseen muun kalan kanssa, ulompana merellä hailien ja sisäsaaristossa suomus kalan kanssa. Edellisessä kalastuksessa käytettiin 1500-luvulla pääasiallisesti jataverkkoja, myöhemmässä taas enimmäkseen nuottia mutta paikoittain lanoja. Ainakin näyttää viimemainittuja käytetyn Svartön vesillä. Silliä pyydetään herra Sikströmin ilmoituksen mukaan enimmäkseen syksyllä ja talvella, jolloin paras saalis saadaan, ainoastaan vähän keväällä. Samatenhan näkee herra Näsin esityksestä, että varsinkin talvella saatiin

¹ Tämä Replot storfjärden on Repoluodosta koilliseen.

paljon silliä. Mutta 1500-luvulla näyttää kaikilla Pohjanmaan sillinsaantipaikoilla kalastusaika, kaiketi kutuajan tähden ja kuittamisen helpottamiseksi, olleen kevätpuoleen.

Sillin pituus Etelä-Pohjanmaalla on herra Sikströmin ilmoituksen mukaan 193 ja 225 millimetrin välillä. Silli viedään hänen tiedonantonsa mukaan tuoreena myytäväksi. Ainoastaan pienempi määrä sitä suolataan kotitarpeiksi.

Lisäyksenä tähän kuvaukseen sillin pyynnistä nykyaikaan Pohjanmaalla voin mainita kalastusneuvos Gottbergin suosiollisesti ilmoittaneen minulle, että silliä vielä saadaan jonkun verran Närpiönkin pitäjässä.

Niinkuin edellisestä kertomuksesta huomaa, ei sillinsaanti Pohjanlahden rannikolla aikanamme taida ulottua edes Monån selän pohjoisosassa sijaitsevaan Kantalahteenkaan, vaikka kyllä Nordqvist mainitsee niitä saadun Simossa jonkun aikaa ennen vuotta 1901. 1500-luvun loppupuolella maksettiin vielä vuonna 1571 silliveroa Kantalahdesta vähän lounaiseen sijaitsevan Stubbanin eli Stubbenin luona, mutta sen suoritus loppui jo seuraavana vuonna 1572. V. 1558 sitä saatiin niin pohjoisessakin kuin Saloisten selällä.

Verrattuna muihin osiin Suomea on sillinkalastus Etelä-Pohjanmaalla pysynyt suuremmissa määrin voimassa kuin muualla, missä 1500-luvulla silliä saatiin. Selvimmin eroitus pistää silmiin, kun Pohjanmaan sillinkalastusta vertaa sillinkalastukseen entisessä Kyminkartanon läänissä. Viimemainitussa kannettiin, niinkuin tiedämme, silliveroa runsaan sillin saannin johdosta enemmän kuin missään muualla maassamme. Nykyään on taas sillinsaanti siellä ylen pieni.

Päinvastainen kuin vanhan Kyminkartanon läänin on Ahvenanmaan laita. Siellähän ei 1500-luvulla tietävästi mitään silliveroa kannettu eikä edes 1700-luvun lopussa puhuta mistään sillinkalastuksesta siellä. Mutta nykyään saadaan sen kalavesiltä enemmän silliä kuin useista niistä seuduista, joilta 1500-luvulla silliveroa kannettiin.

Porin seutukin eli oikeastaan Ahlainen on vähän samalla kannalla kuin Ahvenanmaa. 1500-luvullahan siellä ei silliveroa ollut, vaikka ainakin Porin läheisyydessä näkyy silliä jonkun verran saadun. Mutta 1600-luvulla Porin ulkopuolella jo saatiin siksi

paljon silliä, että gubernatori Niilo Bjelke määräsi siellä silliveron kannettavaksi, jonka määräyksen Pietari Brahe sittemmin uudisti. 1700-luvun alussa, kun Rudenschöld teki matkansa maassamme, näkyy sillinkalastus Porin tienoilla paljon vähentyneen, koska sitä harjoitti vain 9 venekuntaa. Aikanamme ja varsinkin 1800-luvulla on tämä Porin seudun sillinkalastus ehkä ollut vilkkaampaakin kuin 1700-luvulla. Kuitenkaan ei voi asiasta varmaa päätöstä tehdä, koska ei ole sitä kuvaavaa tilastoa.

Eroituksena sillinkalastuksen välillä 1500-luvulla ja nykyään on myöskin se, että silliä nykyään pyydetään paikoittain niin kuin Etelä-Pohjanmaalla ja Ahvenanmaalla kevään ohella myöhäiseen syksyllä, Pohjanmaalla talvellakin. Vähäinen sillinpyynti Viipurin läänissä niinkuin Pitkäpaadella ja Koivistolla tapahtuu vain syksyllä alkaen syyskuun loppupuolelta ja jatkuen marraskuuhun joskus joulukuun alkuun. Rymättylässä silliä saadaan melkein yksinomaan talvella, vaikka aikaiseen keväällä ja myöhäiseen syksyllä jokunen joutuu pyydyksiin. Vekaran saaren vesillä niitä saadaan syksyllä vähäisen. Toisissa paikoin saadaan taas sillejä kevätpuoleen ja kesällä. Syynä sillinpyyntiin 1500-luvulla keväällä ja kesän alkupuolella oli, niinkuin jo mainittiin, luonnollisesti kuivattaminen lämpimänä vuoden aikana, mutta nähtävästi myöskin se seikka, että sillillä silloin oli kutuaikansa.

Yhtäläisyytenä nykyajan ja 1500-luvun välillä voin mainita, että suurimmat niisanotut sillit on saatu Turun saaristossa kumpanakin aikakautena nimittäin nykyaikana Rymättylän kalavesillä pyydetty ja 1500-luvulla varsinkin Hirvensalon Maanpään ja Jänissaaren talojen verona suorittamat. Niinkuin tiedämme, tavataan näiden kahden talon verosillit vielä 1600-luvun verokirjoissa.

Sillinsaantialuekin on pienempi nykyään kuin 1500-luvulla. Silloinhan se ulottui 1550-luvun lopussa aina Saloiisiin saakka pohjoisessa ja Viipurin läänissä olivat kalastuspaikat paljon lukuisammat ja monta vertaa tuottavammat kuin meidän aikamme. Nykyään saadaan Pohjanmaalla silliä vain Merenkurkun tienoille¹ ja idässä ainoastaan vähänpuolisesti Pitkäpaadella

¹ Omituisen poikkeuksen muodostaa tässä kohden Nordqvistin mainitsema sillinsaanti Simossa, sillä tämä pitäjä on Saloisten pitäjää paljon pohjoisempi.

sekä Koivistolla. Ahvenanmaa on vain lisää tullut uusi alue, jolta ei 1500-luvulla tietoja ollut samaten kuin muutama saari Uudenkaupungin tienoilla ja Dragsfjärd Kemiön puolella. Sen lisäksi on muistettava että saadut sillimäärät yleensä ovat paljon pienemmät kuin 1500-luvulla ja tulee tämä räikeimmin näkyviin entisen Kyminkartanon läänin suhteen.

Sillin suuruudesta 1500-luvulla meillä ei ole suoranaisia tietoja. Edellisessä olemme sen painoa koskevain ilmoitusten avulla koettaneet tehdä suuruudesta jonkunlaisia johtopäätöksiä ja myöskin sellaista vähän yrittäneet siitä maksetun hinnan perustuksella. Mutta sentapaiset tulokset jäivät aina hyvin epävarmoiksi. Sen sijaan on ajaltamme saatavissa tietoja sekä sillin pituudesta että sen painosta, niinkuin edellä on kerrottu.

Edellisestä esityksestä huomaamme, että sillin pituus meillä paljon vaihtelee. Se voi olla paikoittain niinkuin Porvoon pitäjän Pirttisaaren vesillä toisinaan vain 18 senttimetriä ja Etelä-Pohjanmaalla 19,3 senttimetriä. Mutta toiselta puolen tavataan Rymättylässä aina 40 senttimetrin pituisia sillejä ja Uudenmaan rannikolla voi saada aina 36 ja 37 senttimetrin pituisia. Pirttisaaren tienoilla tapaa äsken mainittujen lyhyiden sillien ohella saaliissa jonkun 30 senttimetrin pituisenkin ja Etelä-Pohjanmaalla paljon 22,5 senttimetrin pituisia. Viipurin läänissä ei liene juri 32 senttimetriä pitempiä sillejä. Ahvenanmaallakaan ne eivät taida mennä yli 30 senttimetriä pituudeltaan. Niistä ilmoituksista päättäen, jotka olen saanut, taitaa sikäläinen silli olla jonkun verran lyhyempi kuin Etelä-Suomen. Mitään varmoja päätöksiä ei kuitenkaan voi tehdä niistä hajanaisista tiedoista, jotka tässä kohden olen koonnut. Mitään järjestelmällisiä mitauksia ei maamme silleistä nimittäin ole tehty.

Usein mainitut suuret Rymättylän sillit voittavat muut ei vain pituuden vaan myöskin painon puolesta, niitä kun menee kiloon 2, 3 tai enintään 4. Mutta voi niiden joukossa olla, niinkuin kerroimme, 800 gramman painoisia. Villingessa mainitsimme saatavan $\frac{1}{4}$ kilon painoisia sillejä ja joskus poikkeuksellisesti $\frac{1}{2}$ kilon painoisia. Eivätkä ne Mölandetin kalavesilta saadut sillit pieniä ole, joita kerroimme menevän 3 kiloon. Niistä eivät jää paljon jäljelle Hästö-Busön sillit Tammisaaren puolella, joita menee 4 tai 5 kiloon. Pienimmät ovat saamieni tietojen

mukaan Kökarin sillit, joita pitäisi mennä 9 tai 10 kiloon. Se on enemmän kuin Simossa, jossa meni 7 silliä kiloon. Mutta luultavasti tässä ei ole puhetta suurimmista Kökarin vesillä saaduista silleistä. Nämätkin painoa koskevat tiedot ovat sitä laatua, ettei niistä voi luotettavia päätöksiä tehdä, koska silleistä ei ole mitään tarkkoja järjestelmällisiä punnitsemisiä tehty.

Paljon varmemmalla pohjalla liikkuu, kun vertaa 1500-luvun sillinkalastuksessa käytettyjä kalastusneuvoja nykyisiin. Edellisessä olemme kertoneet, että 1500-luvulla silliä pyydettiin verkoilla, jotka usein olivat jataverkkoja ja paikoittain varsinaisia silliverkkojakin. Sen lisäksi käytettiin nuottaa ja, niinkuin näyttää, vähän lanaakin. Viimemainittua ei tietääkseni enää lainkaan käytetä silliä pyydetäessä ja nuottakin lienee tässä kalastuksessa suuressa määrin poistettu. Sitä käytetään vielä Rymättylän talvikalastuksessa. Tammisaaren läheisyydessä, Kirkkonummella ja paikoittain Pohjanmaalla siitä on vasta suhteellinen vähän aikaa sitten luovuttu ja Snappertunassa saadaan vieläkin ahvennuotalla muiden kalain ohella joitakin sillejä. Verkot ovat taas vieläkin hyvin paljon käytännössä sillinkalastuksessa. Siten käytetään nykyään Pohjanmaalla silliverkkoja, vaikka 1500-luvulla tyydyttiin ainakin suurimmaksi osaksi jataverkkoihin. Silliverkoilla pyydetään edelleen »silliä» niinkuin 1500- ja 1600-luvuilla Porin puolella. Pirttisaarella ovat myöskin erityiset silliverkot käytännössä samaten kuin Varsinais-Suomen ulkosaaristossa ja Viipurin läänissä. Viimemainitussa läänissä saadaan kuitenkin Pitkäpaadella muun kalan ohella silliä syksyllä nuotalla. 1500-luvulla taisivat nykyisen Viipurin läänin alueella varsinaiset silliverkot olla harvinaisempia kuin tavalliset verkot ja nuotat. Ahvenanmaalla näyttää verkkojen käyttäminen sillinkalastuksessa olevan tavallisinta varsinkin sillijataverkkojen ja muittenkin jataverkkojen.

Mutta verkkokalastuksessa tuntuu uudelta kalastustavalta niinkutsuttujen koukkuverkkojen käyttö, joita en ole nähnyt mainittuna selityksissä vanhempain aikain asiakirjoissa. Niillä saadaan sillejä, niinkuin edellisestä esityksestä huomaamme, Itä-Ahvenanmaalla, Porin puolella, Tammisaaren seutuvilla Länsi-Uudellamaalla ja Porvoon pitäjältä itäänpäin Itä-Uudellamaalla.

Uusi aikanamme käytäntöön tullut pyydys, jolla silliä saa-

daan, on isorysä. Sitä käytetään vähän Ahlaisissa, Ahvenanmaalla Saltvikin pitäjässä ja Uudellamaalla useissa seuduin niinkuin Tammisaaren ja Helsingin puolella sekä Porvoon pitäjästä itään-päin olevalla Uudellamaalla. Helsingin ympäristössä se on ainoa kalastusneuvo, jolla silliä saadaan.

Ruotsissa on 1700-luvulta alkaen huomio ollut kääntynyt sillin suhteeseen hailiin. Jo Artedi ja Linné koskettelivat tätä kysymystä katsoen hailia Itämeressä löytyväksi tavallisen sillin muunnokseksi (varietet), joka sillistä erosi vaan kokonsa puolesta. Ruotsalainen Gisler luettelee vuonna 1748 julkaisemassaan tutkimuksessa »Beskrifning om strömmingsfisket i Norrbotten» useita muunnoksia (varieteteter) hailia, jotka sikäläiset kalastajat erot-tivat toisistaan. Vasta Nilssonille on luettava kunniaksi, että hän teoksissaan »Prodromus ichthyologiae Scandinaviae» ja »Skandinavisk Fauna» on käynyt toisistaan tarkemmin eroittamaan »merisillin» eli Juutinraumasta aina Ruijaan asti avomeressä löytyvät sillimuodot »saaristosillistä» eli sillin »Itämeren muodosta».

Koska en ole luonnontutkija enkä ole tarkoittanutkaan luonnontieteen kannalta tätä kysymystä valaista, mainitsen vain tuloksen, johon Nilsson on tullut sillin ja hailin vertailemisella toisiinsa. Hän erottaa toisistaan Itämeressä kaksi lajia sillin-sukuisia kaloja, nimittäin Kivikiä eli Simbrishamnin sillin tämän meren keskiosassa ja hailin sen pohjoisosassa.¹

Nilsson oli näin alottanut niin sanotun skandinaavisen ajan-jakson sillitutkimuksessa. Hänen jälkiään seuraten ruotsalaiset, norjalaiset ja tanskalaiset ichthyologit tutkivat kotimaittensa rannikkojen sillimuotoja. Heistä useat kannattivat Nilssonia, mutta toiset väittivät, että samoilla seuduilla oli tavattavana kaksi toisistaan eroavaa rotua niinkuin esimerkiksi Tukholman saariston kevät- ja syyshaili.

Uuden suunnan taas tanskalainen Krøyer pani alulle julkai-semallaan teoksella »Danmarks Fiske», joka ilmestyi vuosina

¹ Bihang till kongl. svenska vetenskapsakademins handlingar, III nide, n:o 4 R. Lundberg, Bidrag till kannedom om strömmingen i Stockholms skärgård, 4 ja 5 siv.

1846—1853. Hän ynnä monet häntä kannattaneet tutkijat kielsivät kokonaan eri sillirotujuen olemassa olon. He väittivät Nilssonin rotutunnusmerkkien olevan sellaisia, että ne muuttuvat iän, ravinnon, sukupuolen ja sukukypsyyden mukaan. Heistä oli mahdollista, että Itämerestä Juutinrauman ja Beltien kautta Kattegatiin siirtyvät sillit useitten vuosien kuluessa vähitellen saavat Kattegatin sillin ominaisuudet ja täydelleen mukaututtuaan uusiin elinehtoihinsa tulevat aivan samanlaisiksi kuin ne. Nilssonin mielestä taas ei tällaista siirtymistä koskaan tapahdu.

Useimmat Skandinavian luonnontieteilijät olivat näistä väitteistä huolimatta varmasti vakuutettuja eri paikallisrotujen olemassa olost. Mutta kumminkaan ei kukaan heistä kyennyt niitä niin hyvin toisistaan eroittamaan, että heidän selvityksensä olisivat kestäneet tarkkaa tieteellistä arvostelua. Näistä tutkijoista tahdon tässä kosketella vain kahden mielipiteitä.

Ruotsissa julkaisi vuonna 1855 professori Sundevall kirjoituksen »Berättelser om fiskeriet i Stockholms skärgård». Siinä hän toisistaan eroittaa mainitun saariston sillinsukuiset kalat kahdeksi hänen mielestään eri roduksi (ras), nimittäin suuremmaksi eli silliksi ja pienemmäksi eli niinkutsutuksi »Lidingön hailiksi».

Aivan tämän aikakauden lopulta voin mainita toisen ruotsalaisen suorittaman sillikysymystä koskevan tutkimuksen. Vuonna 1875 professori Lundberg nimittäin julkaisi kirjoituksen »Bidrag till kännedom om strömmingen i Stockholms skärgård» sen tutkimuksen tuloksena, jonka hän myöhemmin puheeksi tulevan professori Smittin kehoituksesta oli suorittanut. Siinä hän lausuu, että eroavaisuudet suuren Itämeren hailin eli niinsanotun sillin ja tavallisen hailin välillä ovat yleensä vain sellaisia, jotka eroittavat vanhemmat kalat nuoremmista, eivätkä suinkaan osoita mitään rotueroavaisuutta (raceskillnad). Ja Lundbergin mielestä riippuu Sundevallin ynnä muutamain muitten tutkijain käsitys suuresta Itämeren hailista eri rotuna vähemmän ruumiillisesta erilaisuudesta sen ja tavallisen hailin välillä kuin niitten oleskelupaikkain erilaisuudesta. Tätä suurta haililajia ei nimittäin saada ulkoluotojen luona, joiden kohdalla tavallinen haili enimmäkseen on tavattavana, vaan matalammilla vesillä

rantojen läheisyydessä ja lahdelmissa.¹ Eikä sitä koskaan saada sellaisia määriä kuin tavallista hailia. Lundberg sanoo vielä, ettei nyt puheena oleva suuri haili ole tavattavana vain Tukholman saaristossa. Se esiintyy, mikäli intendentti Widegren oli Lundbergille ilmoittanut, pitkin Ruotsin Itämeren rannikkoa aina Blekingesta Hernösandiin. Lundberg lisää tähän, että edellämainittu Gisler luettelee tämän suurhailin Norrbottenin hailimuotojen (strömmingsformerna) joukossa.

Mitä Lidingön hailiin tulee, ei Lundberg sano huomanneensa siitä valtion museossa säilytettyjen kappaleitten ja muun hailin välillä huomattavia eroavaisuuksia. Sen tarkempaan tutkimiseen ei Lundbergille kuitenkaan ollut tarjoutunut tilaisuutta. Myöhemmin Lundberg esiintyy sen uuden suunnan miehenä, johon edellä mainittu Smittkin liittyy ja josta seuraavassa tulemme teemmään selkoa. Sitä edustavaksi on esimerkiksi katsottu hänen pientä kirjoitustaan »Om Skånes kustfiskerier. Sillfisket.»² — Noin vuonna 1877 alkoi nimittäin sillitutkimuksessa taas uusi n. s. saksalais-hollantilais-skotlantilainen ajanjakso. Sillitutkimukset laajenivat ja kävivät perusteellisemmiksi, niin että ruvettiin tutkimaan sillin sisärakennetta, sen sikiökehitystä, toukan ja täyskasvuisen kalan kasvua, sukupuolikypsyys- ja kutemissuhteita sekä kalan vaelluksia. Ennen kaikkea koetettiin keksiä keinoja, joitten avulla eroavaisuudet eri yksilöiden välillä selvästi saataisiin näkyviin ja täten varmasti voitaisiin päättää eri rotujen olemassa olosta ja ominaisuuksien periytyvyydestä.

Aikaisemmista tämän jakson tutkijoista voin tässä mainita jo puheena olleen skandinaavin, professori F. A. Smittin, joka vertaamalla eri henkilöiden tekemiä mittauksia eri seuduilta on tullut siihen käsitykseen, että sillirotuja kyllä löytyy, mutta että

¹ Tämä muistuttaa vähän oloja Pohjanmaalla 1500-luvulla, jolloin haileja saatiin etupäässä ulkona merenpuolella, mutta silliä sekä ulko- että sisäsaaristossa. Muuallakin maassamme saatiin samalla sataluvulla sillejä sisäsaaristossa. Vielä meidän aikanamme saadaan paikoittain sisäsaaristossa sillejä, niinkuin edellisestä esityksestä ilmenee.

² Bihang till kongl. svenska vetenskapsakademins handlingar, III osa, n:o 4. R. Lundberg, Bidrag till kännedom om strömmingen i Stockholms skärgård, 4—7 siv; Meddelanden rörande Sveriges fiskerier, II. R. Lundberg, Om skånes kustfiskerier. Sillfisket.

ne edustavat vain eri ikäasteita, joiden ala on maantieteellisesti määrätty. Niin esim. haili edustaa nuorinta tällaista ikäastetta, jossa se pysyy koko ikänsä, tullen kuitenkin sukukypsäksi. Ulkomuodoltaankin se muistuttaa muiden, myös eri ikäasteille jääneitten, rotujen nuoria muotoja. Tätä uusinta suuntaa sillitutkimuksessa kehittivät ennen muita saksalainen Fr. Heincke, skotlantilaiset C. Ewart ja D. Matthews sekä hollantilainen P. P. C. Hock varmentaan teoriaa eri paikallisrotujen olemassa olost ja periytyväisyydestä. Näistä on professori Heincke huomattavin, sillä hän keksi uuden, ja kuten näyttää, oikean keinon kysymyksen ratkaisemiseksi. Hän alkoi nimittäin eroittaessaan sillirotuja toisistaan käyttää niitä tuntomerkkejä, joiden avulla läheiset lajit haili ja kilohaili toisistaan erotetaan, nimittäin useita mittauksia ruumiista, pään ulkomuotoa, evien asemaa ja ruotomäärää sekä selkärangan ikenien ja vatsan alareunassa olevien n. s. talkasuomujen lukumäärää. Ja tämän menettelyn mukaan molemmat edellämainitut skotlantilaiset tutkijat voivat huomata pysyväisiä eroavaisuuksia maansa itä- ja länsirannikon sillin välillä sekä samoilla seuduilla kummallakin rannikolla eroittaa toisistaan n. s. kevät- ja syyssillit.

Heincken menettely perustuu näin ollen siihen, että eri sillirodut eroavat toisistaan niissä ominaisuuksissa, joiden suhteen suvun Clupea eri lajit ovat keskenään erilaiset. Hän käyttää, niinkuin mainittiin, tutkimuksissaan paljon mittauksia voidakseen niitten avulla päättää kalan ulkonaisten elinten asemasta toistensa suhteen sekä saadakseen selvän eri elinten pituudesta.

Heincken ensimmäinen huomiota herättävä teos oli »Die Varietäten des Herings», joka ilmestyi vuosina 1874—1876. Siinä hän luo perustuksen uudelle tutkimustavalleen. Mutta vuonna 1898 julkaisemallaan teoksella »Naturgeschichte des Herings» hän vasta aloittaa nykyään vallitsevan jakson sillitutkimuksessa. Tässä laajassa teoksessaan hän selittää kaikki siihenastiset sillitutkimukset ja parantaa aikaisemmassa teoksessaan »Die Varietäten des Herings» esittämänsä tutkimusmenettelyä. Sillin hän nyt jakaa kymmeneen pääryhmään ja selittää niiden väliset eroavaisuudet, niiden asuinpaikat, kutemisajat j. n. e. Näistä pääryhmistä hän jakaa monet pienempiin, vähemmän selvästi

eroitettaviin ryhmiin. Heincken näin erottamat rodut ovat todistetut oikeiksi ja selitetty uusia lisään.

Varsinaisiksi Itämeren silleiksi Heincke katsoo vain syksyllä kutevia Beltein salmissa ja lounaisessa Itämeressä tavattavia sillin sukuisia kaloja. Hänen mielestään voi vetää viivan Rügenistä Bornholman kautta Gotlantiin, jonka länsi- ja tavallaan lounaispuolella on sillin alue ja sen itä- ja koillispuolella eri haililajien aluevedet. Ja tällä varsinaisten sillien alueella on sen rajamailla lajeja, jotka ovat jonkunlaisia sillin ja hailien välimuotoja. Sellainen on hänen mielestään muuten mielenkiintoinen keväällä kuteva niisanottu Rügenin silli samaten kuin Gotlannin matalikon syksyllä kuteva silli. Näitä Heincken sangen mielenkiintoisia tutkimuksia en voi tämän enempää kosketella, koska ne lankeevat aineeni ulkopuolelle. Niistä on lyhyt selostus kalastusneuvos Hellevaaran kirjoituksessa »Tutkimus Lounais-Suomen silakasta», joka on painettu aikakauskirjan »Suomen kalatalous» ensi niteeseen, ja jota edellisessä esityksessäni olen paljon käyttänyt¹

Toinen ulkomaalainen tutkija, balttilainen professori Guido Schneider on jatkanut menestyksellä Heincken tutkimuksia ja ollut tilaisuudessa suuremman aineiston avulla niitä muutamassa kohden oikaisemaan. Lyhyessä tutkimuksessaan »Die Clupeiden der Ostsee» vuodelta 1908 hän muun muassa puhuu tutkimastaan kolmesta nuoresta 51, 53 ja 58 millimetrin pituisesta suomalaisesta hailista, joiden iän hän arvelee vähintään puoleksi vuodeksi. Tämän perustuksella hän olettaa, että haili meidän rannikollamme saavuttaa vasta 6—9 kuukautisena sen pituuden, joka Kielin kevätsillillä on jo 3—4 kuukauden vanhana. Vielä voin lisätä, että Heincke ja Schneider väittävät nopeakasvuisten Itämeren hailien kuudennella ikävuodellaan muuttuvan petokaloiksi. Nämä suuriksi kasvaneet ja sillin nimellä tunnetut hailit syövät mielellään pikku kaloja ja tulevat aikaiseen keväällä, vieläpä syksylläkin rannoille niitä pyydystämään.

Schneider on, niinkuin jo viittasin, käyttänyt paitsi aikaisempia tutkimuksia myöskin aivan uusia esimerkiksi Saksasta pro-

¹ Fr. Heincke, Naturgeschichte des Herings, I osa, LXI, LXIII ja LXIV siv. (Tämä teos kuuluu toisena niteenä julkaisuun »Abhandlungen des deutschen Seefischerei-Vereins»; Suomen Kalatalous, I nide (1912), 22—25 siv. (Yllämainittu Hellevaaran kirjoitus.)

fessori Jenkinsin ja Ruotsista varsinkin kalastuksentarkastajan Trybomin tutkimuksia ja tiedonantoja. Näiden johdosta hän on muun muassa tullut vähän toisenlaiseen käsitykseen alueista Itämerellä, joilla tavataan oikeita sillejä ja niiden sukulaisia haileja. Hän sanoo, että läntinen raja hailin alueelle Itämerellä soveltuu yhteen, niinkuin hän on merkinnyt kirjoitukseensa liittämään karttaan, niinsanotun Bornholmin meren itärajan kanssa. Hän lisää, että keväällä kutevat sillit, jotka tavataan Itämeren itärannikolla Torhamnsuddesta pohjoiseen päin, ovat myöskin varmuudella haileiksi katsottavat. Karttaansa hän on vetänyt suoran viivan Rixhöftistä, joka on kohta Danzigin mutkan länsipuolella, siihen niemeen Ruotsin rannikolla, jossa ranta Karlskronan itäpuolella kääntyy pohjoiseen. Tämän viivan länsipuolelle on karttaan merkitty »Bornholmsee», joten viiva selvään merkitsee tämän Itämeren osan itärajaa. Toinen viiva kulkee Rixhöftistä koillista suuntaa vähän pohjoispuolelle Memelia ja sen mantereen puolella seisoo »Preussische Bucht». Tällä viivalla ei kuitenkaan liene mitään tekemistä Itämeren varsinaisen sillialueen kanssa, vaan tekijä on ainoastaan tahtonut merkitä, mitä merialuetta hän tarkoittaa Preussenin mutkalla.¹

Tästä Schneiderin esityksestä huomaamme, että hän katsoo Itämeren varsinaista sillialuetta paljon pienemmäksi kuin aikaisemmin Heincke. Schneiderin ilmoittama varsinainen sillinsaantialue menee jotensakin yhteen sen alueen kanssa, jolla, niinkuin tämän tutkimuksen ensi luvussa kerroimme, keskiaikana kaupankäynnissä tunnettu »Skoonen silli» liikkui. Niinkuin siinä lausuiimme, siirtyi Skoonen silli ainakin pari kertaa Rügenin vesille ja itse Pommerinkin rannikolle ja tavattiin sitä silloin runsaasti Odervirran suullakin (katso 9 siv.). Paitsi Skanörissa ja Falsterbossa saatiin keskiajan lopussa ja uuden ajan alussa Skoonessa silliä niistä itäänpäin sijaitsevain paikkakuntain, niinkuin Trelleborgin, Ystadin ja Simbrishamnin kalavesiltä (katso 11 siv.). Siirtäähän Schneider sillialueen itärajan paljon kauvemaksikin siihen suuntaan, nimittäin Karlskronan itäpuolelle.

¹ G. Schneider, Die Clupeiden der Ostsee (painettu viidentenä tutkielmiana IX niteeseen julkaisua Conseil permanent international pour l'exploration de la Mer julkaisemien Rapports et procès-verbaux des réunions, 77—92 siv.

Sensijaan hän ei halua katsoa varsinaisiksi silleiksi niitä, jotka saadaan Ölannin vesillä, vaikka Heineke kyllä ne sellaisiksi arvelee. Niinkuin edellä (17 ja 18 siv.) kerroimme, saatiin varsinkin keskiaikana etenkin Ölannin eteläosassa sillejä. Tanskan aluevesillä ja Ruotsin länsirannikon vesillä tavattavasta sillistä en tässä yhteydessä puhu, sillä niinkuin keskiaikana ja uuden ajan alussa niitä nykyäänkin ehdottomasti katsotaan oikeiksi silleiksi.

Edellä puheena olleitten tutkijain Heincken ja Schneiderin julkaisemiin tuloksiin perustuen kalastusneuvos Hellevaara, niinkuin edellä kerroimme, vuoden 1910 alkupäiviin aloitti hailitutkimuksensa Lounais-Suomen saaristossa käyttämällä Heincken tutkimustapaa. Sen mukaan oli nimittäin helppo numerotulosten avulla tehdä vertauksia ja vastata kysymyksiin: erooko ja missä suhteissa meidän rannikkomme haili jo ennen tutkituista varsinkin Tukholman saariston hailista? Ruotsinkin puolella tunnettiin silloin tarkemmin vasta tämän saariston haili.¹

Niinkuin aikaisemmin jo kerroimme, on toinen suomalainen tutkija, nimittäin lehtori Suomalainen, suorittanut samanlaisia tutkimuksia Lounais-Suomessa, mutta silloin pitänyt pääasiallisesti silmällä niinkutsutun sillin esiintymistä siellä. Hänen tutkimuksensa tulokset eivät vielä ole julaistuja.

Myöhemmin Ruotsissa Heincken tapaan suoritetuista Itämeren niinsanottuun silliin kohdistuvista tutkimuksista otan tässä puheeksi vain kalastus-stipendiaatti Hesslen sitä koskevan julkaisun. Hän on perusteellisesti tutkinut Ruotsin itärannikolla sillin nimellä rahvaan keskuudessa käypiä kaloja verraten niitä tavallisiin haileihin ja huomannut ne hailin erilaisiksi muunnoksiksi. Hän jakaa nämä hailin muunnokset neljään eri rotuun (racer) eli oikeammin roturyhmään nimittäin 1) syksyllä kuteviin haileihin, 2) keväällä kuteviin merihaileihin 3) selkävesihaileihin (fjärdströming) sekä 4) Norrlannin jäähaileihin. Mitä suuruuteen tulee, sanoo hän keväällä kutevan merihailin hiukkasen syksyllä kutevaa hailia pienemmäksi. Muuten hän mainitsee yleisenä sääntönä, että hailien koko vähenee, kuta kauemmaksi pohjoiseen päin siirtyy.

¹ Suomen Kalatalous, 1 nide 1912, siv. 21—25 (edellä puheena ollut Hellevaaran kirjoitus).

Selkävесиhaileista Hessle lausuu, että niitä tavallisesti pyydetään nuotalla ja että niitä ilmestyy samaan apajaan hyvin eri kokoisina, pienistä hailinpoikasista jättiläishaileihin asti. Tämä riippuu hänen mielestään selkävесиhailin pysymisestä säännöllisesti samoilla vesillä, jonka johdosta eri vuosiluokat tulevat sekaantumaan keskenään. Jättiläis-selkävесиhaileista hän mainitsee, että ne usein ovat yhtä suuret kuin suurimmat Islannin sillit, ja lisää kalastajain keskuudessa luulon olevan hyvin yleisen, että nämät jättiläishailit ovat Skagerackista ja Pohjanmereltä Itämerelle siirtyneitä sillejä. Mutta niiden ruumiinrakennus osoittaa Hesslen mielestä, etteivät ne ole muuta kuin jättiläis-selkävесиhaileja. Ne ovat enimmäkseen iältään vanhoja ja näyttävät olevan nopeakasvuisia. Yhteiseksi piirteeksi selkävесиhaileille huomaa, että niistä sekä nopea- että hidaskasvuiset kasvavat samassa suhteessa niin nuorempana kuin vanhempana. Tämän tähden nopeakasvuiset vanhat selkävесиhailit voivat tulla aika suuriksi. Hessle lausuu, että enimmäkseen jättiläishailit, jotka tutkitaan, ovat aika vanhat (kymmenvuotisia ja vanhempiakin). Toisinaan tapaa kuitenkin jättiläishaileja, jotka ovat vain neljän tai viiden vuoden vanhoja. Niiden kasvaminen on siten ollut aivan poikkeuksellisen nopea. Tämän ilmiön selittämiseksi on otettava varteen ravinto, jota ne nauttivat.

Aivan nuorina nauttivat kaikki selkävесиhailit ravintonaan pääasiallisesti copepodplanktoneja. Mutta kun jonkun verran vanhempien selkävесиhailien sisälmyksiä tutkii, huomaa ihmekseen niiden nauttineen paljon karkeampaa ravintoa. Ja varsinaisten jättiläishailien ruoansulatuskanavassa näkee hyvin harvoin planktoneja, mutta sen sijaan usein jäännöksiä kaloista ja isonpuoleisista rapueläimistä. Jättiläishailit osoittautuvat siten todelliseksi petoeläimiksi.

Samaan ryhmään kuin nämä jättiläishailit näkyy Hessle lukevan niinsanotut jäähailit (isströmming). Norrlannin jäähailista hän lausuu, että se käy monella nimellä ja sanotaan myöskin silliksi. Sitä pyydetään melkein yksinomaisesti saaristossa (inomskärs). Norrbottenissa ja Vesterbottenissa sitä saadaan enimmäkseen suurrysällä sekä eteläisen Norrlannin rannikolla isosilmukaisilla jataverkoilla (silliverkoilla).

Jäähaili on hyvin suurikasvuinen ja sen keskikokoa voi hyvin

verrata nopeakasvuisempain selkävesihailien suuruuteen Itämeren keskiosissa. Samaten kuin viimemainittu kasvaa se vielä vanhempana rohkeasti. Kutunsa jäähaili toimittaa saariston sisäosissa pääasiallisesti kesäkuussa ja on siinäkin kohden selkävesihailin kaltainen.¹

Mutta ruumiinrakenteensa puolesta jäähaili sensijaan eroaa selkävesihailista ja muistuttaa siinä kohden enemmän keväällä kutevaa merihailia. Siinäkin on jäähaili keväällä kutevan merihailin kaltainen, että se on muuttelevainen. Se kutee kyllä saaristossa, mutta kutuajan jälkeen se luultavasti lähtee aavalle merelle ja jää sinne kesäksi, siirtyäkseen syksyllä jälleen saaristoon.²

Koska en ole luonnontutkija ja siten olen tälle alalle aivan vieras, en tahdo yrittääkään tässä kysymyksessä lausua omaa mielipidettäni. Koko tutkimukseni tarkoituksena on ollut koota historiallista ainehistoa asiantuntijoille siten tulevaisuudessa helpottaakseni heidän työtään. Tietoja nykyaikaisesta niin sanotusta sillinkalastuksesta olen koonnut saadakseni vertauskohtia entisaikoihin, niinkuin esityksestäniikin ilmenee. Olen aikaisemmissa tutkimuksissani huomannut, että tällainen vertailu on asioita valaiseva.

Yhteen kohtaan Hesslen tutkimusta tahtoisin juuri tämän nykyaikaa selvittävän tietovaraston perustuksella vähän koskea. Näissä saamissani tiedoissa tekevät melkein kaikki, joita olen asiasta puhutellut tai joilta olen saanut kirjallisia tietoja, selvän eron jäähailin ja suurhailin eli sillin välillä. Selvimmin asettuu tässä kohden toiselle kannalle edellämäinittu kansakoulunopettaja Ideman Kökarissa. Hän katsoo itse ja arvelee rahvaankin tässä pitäjässä katsovan niinsanottua silliiä vain haililajiksi.

Getan seurakunnassa Ahvenanmaalla, jossa ei laisinkaan suurhailleja eli sillejä pyydetä, näkyy rahvas nimittävän jäähailiksi erästä siellä joskus saatua varsin lihavaa ja hyvää tavallista hailia vähän suurempaa haililajia. Tästä kalasta ilmoitti minulle rovasti Wikman, että hänen ollessaan pappina Getassa muutamat

¹ Oisivatko edellämäinitut (242 siv.) Nordqvistin Simossa tapaamat »sillit» itse teossa olleet suurkokoisia jäähailleja?

² Svensk Fiskeritidskrift, 34 vuosikerta 1925, 2 vihko, 38, 39, 46 ja 47 siv.

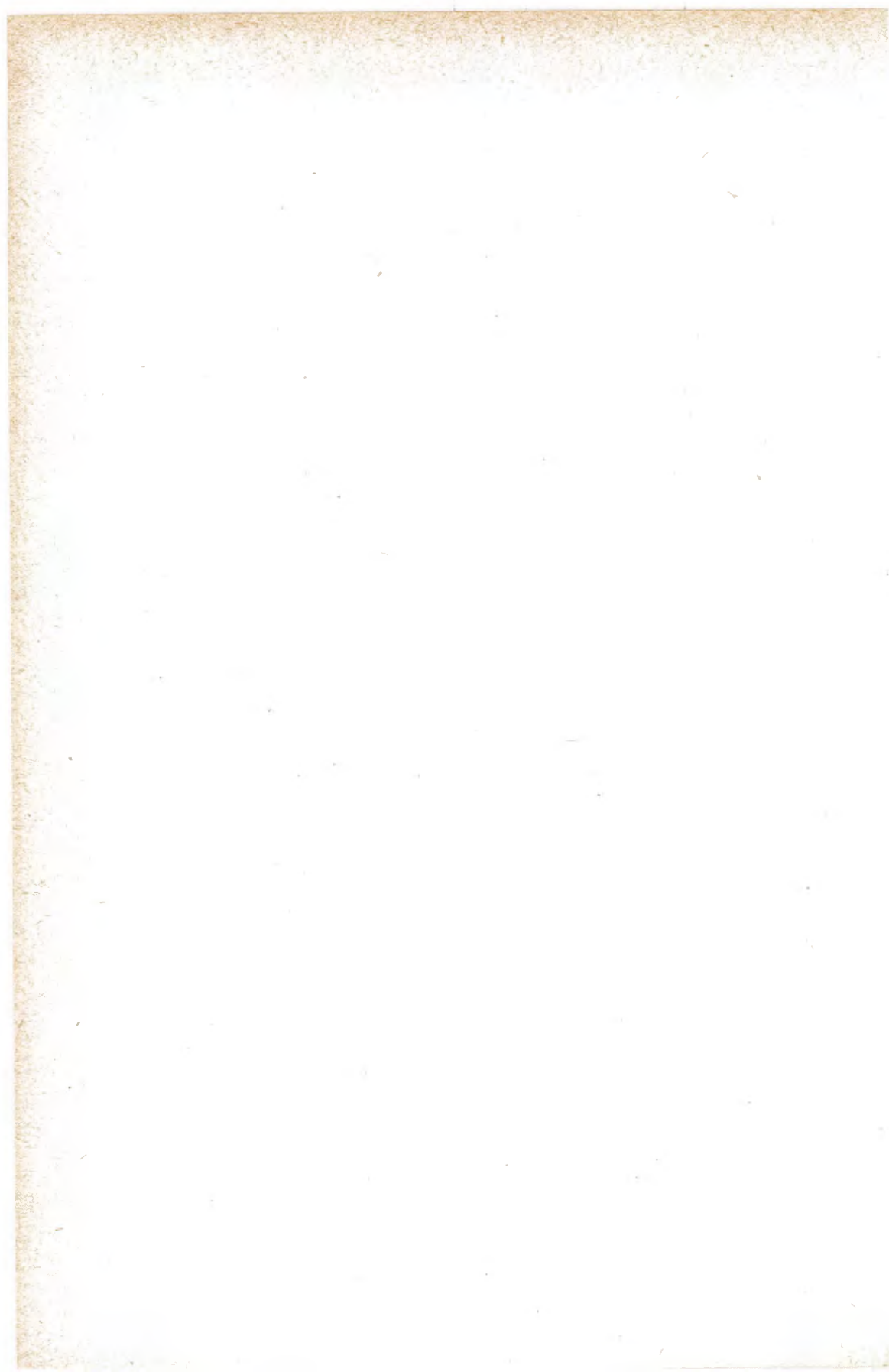
kalastajat seurakunnan länsiosassa olivat maaliskuussa 1903 saaneet nyt mainittuja hyviä ja lihavia »jäähaileja». Lihavuus ja hyvyys eivät viittaa jäähailiin, joka muualla maassamme on laiha ja kuiva. Ehkä nämät kalat olivat jotakin paikkakunnalla outoa haililajia, joita jäähaileiksi nimitettiin, koska ne saatiin niinkuin se jättien lähtöaikaan. Mutta Eckerössä rahvas kyllä näkyy eroittavan suurhailin jäähailista. Viimemainittuja rovasti Wikman sanoo siellä saatavan joskus, kun jonkun aikaa on ollut etelätuulia. Brändöstä kotoisin oleva ennen mainittu kansanedustaja Forsberg väittää vanhojen kokeneitten kalastajain kotipitäjässään ja Kumlingissa tekevän selvän eron jäähailin ja suurhailin eli sillin välillä. Sama on asianlaita ruotsinkielisissä pitäjissä pitkin etelärannikkoamme. Myöskin ruotsinkielisellä Etelä-Pohjanmaalla rahvas tekee eron jäähailin ja »sillin» välillä, niinkuin herra Sikström on minulle ilmoittanut.

Suomenkielisissä rannikkopitäjissä maassamme tavataan myöskin jäähaili, vaikka eri nimillä ainakin Hailuotoon saakka, jossa sitä nimitetään »kirsisilakaksi». Varsinais-Suomen saaristossa taitaa niinkutsuttu »Kirskala», »kirskutukala» eli »lehtikala» tarkoittaa jäähailia. Se on suuri, mutta laiha haililaji, jota saadaan Turun saaristossa Airiston selän ympärillä 1—6 p:ään kesäkuuta lehden kasvuaikana.¹

Tahdon lopuksi mainita, että jonkun verran sivistystä saaneitten ja kalastusta koskevaan kirjallisuuteen jossain määrin perehtyneitten saaristolaisten joukossa on monta, jotka koettavat itse rahvaaseen istuttaa sitä käsityskantaa, jonka kirjoituksista ovat saaneet. Siitä on ollut seurauksena, että maamme suurkokoisen hailin aikaisempi aivan yleinen nimitys »silli» on monessa paikoin suurhailiksi muuttunut ja tämäkin nimitys paikoittain rupee katoomaan. Siten kuulee jo toisinaan rahvaan miehenkin sanovan, että meikäläinen »silli» eli »suurhaili» on vain perin tavallinen haili.

¹ Jo mainittu E. Hellevaaran kirjoitus »Tutkimuksia Lounais-Suomen silakasta» (Suomen Kalatalous, I nid., 26 siv.), S. Paulaharju, Kuvia Hailuodosta, 50 siv. y. m.

XIII LUKU

Katsaus maamme aikaisempaan kalatalouteen vertaamalla sitä nykyaikaiseen.

Edellisessä olemme jo koskettelleet kuivatun ja savustetun kalan suolausta 1500- ja jonkun verran 1600-luvulla.¹ Silloin emme tehneet vertauksia nykyiseen suolaukseen seuraavista syistä.

¹ Tämän yhteydessä sopinee mainita, että Hans Hildebrand teoksessaan »Sveriges medeltid» kuvatessaan keskiaikaista kalataloutta antaa aivan meidänaikaisen selityksen kalan kuivatuksesta. Hän sanoo nimittäin: »kala pantiin kallioille (klippor) tai puiselle alustalle kuivamaan auringossa. Ennen kuivatusta se jonkun verran suolattiin». Kuitenkaan hän ei tämän tietonsa suhteen viittaa mihinkään lähteeseen, jossa asiasta näin kerrottaisiin. Päin vastoin Olaus Magnus sanoo, niinkuin X luvussa (193 siv.) mainitsin, »toisten kalojen annetaan kuivaa auringossa ja suolataan, jonka jälkeen ne survotaan ja syödään raakoina». Toisessa paikassa teostaan hän taas lausuu: »Melkein kaikki kala, mikä kuivataan ulkoilmassa tai savustetaan, suolataan myöskin, että se paremmin voisi säilyttää ominaisen makunsa». Siten hänenkin esityksestä ilmenee suolauksen tulleen kuivatuksen jälkeen. Vielä 1700-luvun lopussa kuivatettiin toisinaan isojakin kaloja niitä ennakolta suolaamatta. Siten sanoo E. Lagus kirjoituksessaan »Utdrag af en Beskrifning öfver Kuusamo socken i Kemi Lappmark», joka on painettu Ruotsin Tiedeakademian toimituksiin vuodella 1773, että haukeja kuivatettiin joko suolattuina tai suolaamattomina. Vielä voin lisätä pienen tiedon kalan kuivatuksesta 1600-luvulta, jonka Piikkiön ja Halikon kihlakuntain tuomiokirjasta löysin vasta sen jälkeen, kun tästä asiasta olin kertonut X luvussa. Eräässä Piikkiön ja Kaarinan käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1643 kerrotaan nimittäin, että sinä vuonna oli Kaksikerran kappelin Nikkilän talossa kuivatettu haukeja ynnä muuta suomuskalaa ripustamalla ne tuvan uuniin. Tämä tukisi aikaisemmin (219 siv.) lausumaani mielipidettä, että 1600-luvulla kaloja uunissa kuivatettiin [H. Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 217 siv.; Olaus Magnus, Historia de gintibus septentrionalibus, 20 kirjan 26 ja 27 luku (ruotsinnoksen IV osan 198 ja 199 siv.); Kongl. Vetenskaps Akademiens Handlingar för år 1773 Vol. XXXIV, 84 siv.; Suom. valt. ark. Piikkiön ja Halikon kihlakuntain tuomiokirja 1639—1643, fol. 466 v.—467 v., Piikkiön ja Kaarinan kär. 29 ja 30/V 1643].

Nykyaikana ei nimittäin enää kalaa mainittavassa määrin kuivateta ja suolaaminen tapahtuu, niinkuin tulemme näkemään, ennen kuivatusta kalan pitämisellä suolavedessä. Savustetun kalan suhteen menetellään aivan samoin. Sekin pannaan ennen savustamista joksikin aikaa suolaveteen. Näissä kahdessa tapauksessa käytettyyn suolaveteen pannun suolan määrästä en ole saanut tarkempaa tietoa.

Mutta tuoreen kalan suolaukseen 1500- ja 1600-luvulla käytettyä suolamäärää voidaan kyllä verrata nykyaikana siihen tarkoitukseen käytetyn suolan kulutukseen. Kun emme aikaisemmin ole siitä puhuneet, on sitä enemmän syytä ottaa se nyt puheeksi.

Mainitsen tässä kuitenkin lisäyksenä esitykseeni X luvussa ensin, mitä eri teoksissa olen lukenut tai suullisesti saanut tietää meidänaikaisesta kalain kuivatuksesta ja sen yhteydessä tapahtuvasta suolauksesta, Teoksessaan »Borgå sockens historia» tohtori Allardt ottaa puheeksi kalan kuivatuksen Porvoon saaristossa. Tästä nykyajasta paljonkin taaksepäin menevästä kuivaustavasta hän lausuu seuraavaa. Kalan pää leikattiin poikki, sisälmykset ja selkäranka poistettiin myös, jonka jälkeen kalat halaistiin aina pyrstöön saakka. Sitten ne pantiin kuivamaan leipävirtaita muistuttaville seipäille. Nämät vartaat sijoitettiin yksikerroksisten saaristolaisittain eteläpuolelle kalain kuivattamista varten auringossa. Pienemmät kalat niinkuin hailit, kuoret, ahvenet ja särjet kuivatettiin auringossa niinuurilla kiinnitettyinä.

Tähän voin omasta puolestani lisätä, että lapsena ollessani Tammisaaren ulkosaaristossa näin seuraavalla tavalla meneteltävän haukien kuivatuksessa. Kalat halaistiin ja asetettiin tikulla leveillään pidettyinä rakennusten auringonpuoleisille seinille kuivamaan riippuen puunauloista.

Nykyaikaisesta kalain kuivatuksesta meillä kalastusneuvos Hellevaara antaa »Suomen kalastuslehden» painetussa kirjoituksessa »Kalojen kuivaaminen» seuraavan selvittelyn. »Kalojen kuivaaminen», hän sanoo, »tapahtuu joko auringonpaisteessa tai uunissa. Kalan koosta, vesipitoisuudesta ja ilman laadusta riippuu, onko se ennen kuivattamista suolattava. Niinpä auringossa kuivattamista varten ei kuoretta tarvitse suolata, samoin pienikokoiset hauet, kuhat, ahvenet ja turskat kuivuvat sopivien ilmojen vallitessa ilman edelläkäypää suolausta, mutta jos on

pelättävä sadesäätä, ovat nekin säilyäkseen poutapäiviin saakka lievästi suolattavat, mikä tapahtuu suolavedessä. Suolattu kala sitä paitse säästyy kärpäsiltä paremmin kuin tuoreena kuivattava.

Kuivaamista varten annetaan suolaveden ensin valua kaloista, jonka jälkeen ne levitetään auringonpaisteeseen, tuuliseen paikkaan puhtaalle kalliolle, katolle, päre- tai rautalankaristikolle, ripustetaan tangoille tai lävistetään tikkuihin, jotka pistetään seinän rakoihin. Halaistut kalat pidetään tikkujen avulla leveilläään. Jos on kostea ilma tai sadesää, kootaan ne pois ja levitetään uudelleen auringonpaisteen tultua».¹

Myöskin kalain kuivaamisesta aikanamme sain edellä mainitulta opettaja Niemelältä muutamia tietoja. Hänen ilmoituksensa mukaan Suursaarella haileja kuivatettiin ennen siten, että ne ensin olivat $\frac{1}{2}$ tuntia suolavedessä, jonka jälkeen ne pantiin uuniin kuivamaan tuohien päälle. Sentähden niitä nimitettiin »tuohikaloiksi» eli, kun vietiin Viroon, viron kielellä »tohikaloiksi». Herra Niemelä kertoi vielä, että Koivistolla Venäjän keisarivallan aikana kuivatettiin kuoreita keväällä ja vietiin kesällä Pietariin myytäväksi. Kuivattaessa kuoreet pantiin pelti- tai puukehykselle uunin pohjalle kuivamaan.

Kalan kuivatuksesta Korpoon pitäjässä edellä puheena ollut maanviljelijä Jansson on minulle seuraavat tiedot antanut. Kalaa kuivatetaan siellä edelleen varsinkin Korpoon mantereella eli pitäjän pääsaarella. Melkein kaikkia kalalajeja paitse hailia siellä kuivatetaan seuraavalla tavalla. Huokainten läpi ne pistetään ohkaisille seipäille tai nauhoille ja saavat vuorokaudet läpi riippua ulkona auringonpaisteessa kaksi viikkoa. Sen jälkeen ne uudelleen kuivatetaan puolikuumassa uunissa. Ennen kuivattamista niitä suolataan enemmän tai vähemmän.

Saadakseni aivan selville, miten runsaasti nykyään käytetään suolaa kalan kuivauksessa, olen siitä pyytänyt tietoa kalastuksen-neuvojalta herra A. Haapalalta Turussa. Hänen ilmoituksensa mukaan lioitetaan suolaa veteen niin paljon, että peruna pysyy hyvästi liuksen pinnalla. Hän sanoo sen olevan kalastajain

¹ Allardt, Borgå sockens historia intill freden i Nystad, 25 ja 147 siv.; Hellevaara, Kalojen kuivaaminen (Suomen kalastuslehti 25 vuosikerta, 41 ja 42 siv.).

keskuudessaan käyttämä tapa ja arvelee, että sellaisessa liuoksessa on 15—20 prosenttia suolaa eli siis sängen runsaasti. Tähän liuokseen upotetaan kalat vuorokaudeksi tai pariaksi riippuen sen vahvuudesta ja kalain koosta. Samaa suolaliuosta käytetään hänen kertomuksensa mukaan useat kerrat perätysten.

Herra Haapala väittää, että kalan kuivatusta merenrannikko-alueillamme harjoitetaan enää vain vähässä määrin. Kalat, jotka hänen tietääkseen nykyään kuivataan, ovat ahven ja särki sekä vähemmässä määrin hauki ja haili. Ahvenen, särjen ja hauen kuivauksen hän sanoo osaksi riippuvan kutupyynnin runsaasta saaliista. Tämä pyynti tapahtuu keväällä alkaen jäiden lähdöstä ja jatkuen kesäkuun 15 p:n vaiheille. Mainittu kutuaika on eri seuduilla jonkun verran vaihteluva. Paras kuivattava kala saadaan touko- ja kesäkuulla. Myöhemmin kesällä ei kuivaus nimittäin onnistu hyönteisten ynnä muitten syitten tähden.

Valtiopäivämies Forsberg Ahvenanmaalta on minulle kertonut, että sielläpäin kuivatetaan vain haukeja, jotka halaistuina pannaan puunauloista riippumaan räystäään alle rakennuksen auringonpuoleiselle seinälle. Ennen kuivattamista pidetään niitä vähän aikaa suolaliuoksessa.

Niinkuin edellisestä esityksestä huomaa, on maassamme viime aikoihin saakka kuivatettu hyvin monta kalalajia, vaikka siinä kohden on ollut paljon eroavaisuutta maamme eri osain välillä. Siten on kuivatettu haukeja, turskia, kuhia, ahvenia, särkiä, haileja ja kuoreita. Mutta suhteellisen harvalla paikkakunnalla on kuivatettu enempää kuin kahta, kolmea kalalajia, monasti vain yhtä ainoata.

Mutta kun ryhdymme vertaamaan kalan suolausta 1500-luvulla nykyaikaiseen, on syytä ottaa huomioon suolan hinta näinä molempina aikoina.¹ Siinä astuu nimittäin näkyviin hämmästyttä-

¹ Kun edellisessä (191 ja 192 siv. muist.) puhuin tuoreen kalan suolaamisesta, en vielä ollut tavannut seuraavaa tietoa viranomaisten määräyksestä kalan suolaamisesta valtion suolalla maamme saaristossa. Paraisten keräjän pöytäkirjassa vuodelta 1641 kerrotaan nimittäin Klaus Flemingin ja Eerik Ryningin huhtikuussa samaa vuotta lähettäneen amiraliteetin puolesta kirjeen, jossa määrätään valtion tarpeeksi suolauttamaan haileja. Sitä varten hallitus oli Tukholmasta lähettänyt Paraisiin 50 tynnyriä suolaa. Siis ei ollut puhetta aivan pienen kalamäärän suolaamisesta (Piikkiön

vän suuri ero, joka hyvin selittää edellä puheena olleen suuren säästäväisyyden suolan suhteen, joka varsinkin vähävaraisten keskuudessa tuli ilmi neljättä vuosisataa sitten.

Suolan hinnasta 1500-luvun keskivaiheilla saamme K. Grotenfeltin teoksesta »Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasa-kuninkaitten aikoina» tiedon, että se oli lästiltä enimmästä päästä 64—45 markkaa kohoten aina 100 markkaan asti. Toisinaan hinta aleni 25 à 12 markkaan, josta tekijä arvelee, että se tarkoittaa vahingoittunutta suolaa. Kun lästi käsitti 16 tynnyriä, olivat 64 ja 45 markan hinta-ilmoituksen mukaan tynnyrin hinnat 4 markkaa sekä 2 markkaa 6 1/2 äyriä. 100 markan mukaan lästiltä tuli tynnyrin hinnaksi 6 markkaa 2 äyriä. Vahingoittuneeksi katsottua suolaa en tässä ota puheeksikaan.

Muistettava on, että nyt puheena olleet suolan hinnat ovat maamme kaupunkeihin meritse tuodun suolan tukkuhintoja. Kun kauppiaat sitä maaseudulle möivät, ottivat he paljon suuremman hinnan. Runsaimmin tuli luonnollisesti maamme rahvas suolastaan maksamaan. Se osti nimittäin vain pieniä määriä ja enimmäkseen kaiketi vaihtokaupalla kykenemättä arvostelemaan suolaan vaihdettavain tavarain raha-arvoa.

Vertauskohdaksi suolan hintaan voin saman Grotenfeltin teoksen mukaan mainita, että huokeanpuoleinen ulkomaan olut, niinkuin Lübeckin, maksoi 2 markkaa ja Ruotsin ollut 3 markkaa tynnyriltä. Preussin olut, niinkutsuttu »pryssinki», oli kuitenkin näitä paljon kalliimpi maksaen 8 ja 7 markkaa tynnyriltä. Ulkomaalta tuodut rukiit maksoivat 4 ja 3 markkaa sekä 2 markkaa 4 äyriä tynnyriltä. Maahamme tuodut jauhot maksoivat 5 ja 4 markkaa sekä 3 markkaa 5 äyriä tynnyriltä. Ulkomaan maltaitten hintana oli 3 ja 2 markkaa sekä valkoisten herneitten 3 markkaa tynnyriltä.

Kun otamme keskiarvon kolmesta ensinmainitusta suolan hinnasta, saamme sen 4 markaksi 2,8 äyriksi. Kolmen ulkomaan

ja Halikon kihlakuntain tuomiokirja 1639—1643 fol. 346, Paraisten kär. 7 ja 8/VI 1641). Vielä sopii mainita, että hallitus lähetti tynnyrejäkin maaseudulle, joihin sille suolattu kala oli pantava. Pohjois-Pohjanmaan tileistä tapaamme usein tietoja suolasta ja tynnyreistä, jotka hallitus oli lähettänyt tämän seudun lohikalastuspaikoille (Suom. valt. ark. nid. 4990 (v. 1613) fol. 2; nid. 4991 (v. 1616) fol. 27 v.; nid. 4992 (v. 1618) fol. 12 y.m.).

olutlajin keskihinnaksi saamme 4,1 markkaa, kun pryssingin hinnoista, joita on kaksi, otamme laskuun vain niiden keskiarvon 7,5 markkaa. Jos jätämme pryssingin pois, on kahden muun lajin keskihinta 2 markkaa 4 äyriä. Rukiitten keskihinnaksi tulisi 3 markkaa 1,3 äyriä, jauhojen 4 markkaa 1,66 äyriä ja maltaitten 2 markkaa 4 äyriä tynnyriltä. Siten huomaamme, että kaikkien muitten nyt puheena olleitten tavarain keskihinta on suolan keskihintaa pienempi. Samaten on ulkomaalaisten herneitten hinta suolanhintaa halvempi.

Edellisessä lueteltujen ulkomaalta maahamme tuotujen tavarain hinnat on professori Grotenfelt hakenut maatumme koskevista tulliluetteloista. Ne tuntuvat olevan Kustaa Vaasan hallitusajalta, jolloin rahan arvo oli pysyväinen. Sëntähden onkin helppo verrata toisiinsa tavarain hintoja eri vuosilta sitä ajanjaksoa. Mutta Eerikki XIV tultua hallitukseen, rupesi rahan arvo verkalleen halpenemaan, koska sen hopeapitoisuutta vähennettiin. Tämä raha-arvon halpeneminen koski pääasiallisesti markkaa ja sitä pienempää rahaa, joita kaupanteossa enimmin käytettiin.¹

Verokirjoista ja muistakin asiakirjoista tapaa toisinaan tietoja suolankin hinnasta, vaikka näitä viranomaisten ilmoittamia hintoja täytyy katsoa talonpoikain maksamia paljon huokeammiksi. Sängen halpana tileihin merkitty suola esiintyi, jos se oli kruunun suurista varastoista lähetettyä. Mutta oli suola silloinkin talonpoikain maksamaa hintaa huokeampaa, kun vouti oli sen pienissä määrin ostanut valtion tarpeisiin.

Aivan uuden ajan alusta olen tavannut seuraavan tiedon suolan hinnasta. Eräässä kohdassa Iivari Flemmingin maakirjaa, josta ei aikamääräystä tapaa, sanotaan suolatynnyrin maksavan 6 markkaa. Samassa paikassa ilmoitetaan ruispannin maksavan 12 äyriä ja mallaspannin 10 äyriä. Toisessa samassa maakirjassa olevassa asiakirjassa vuodelta 1538 sanotaan viljapannin hinnaksi marka eli 8 äyriä ja voileiviskän hinnaksi 10 äyriä.

¹ K. Grotenfelt, Suomen kaupasta ja kaupungeista ensimmäisten Vaasakuninkaitten aikana; 153 ja 154 siv.; H. Forssell, Anteckningar om mynt, vigt, mått och varupris i Sverige under de första femtio åren af Vasa-husets regering, katso varsinkin sivuja 90 ja 91. (Tämä tutkimus on liitteenä tekijän julkaisemaan »Sveriges inre historia från Gustaf I, sen toiseen osaan.»)

Tässä kohden on huomattava, että viljalla tarkoitettiin niihin aikoihin rukiita ja ohria yhdessä, puolet kumpaakin lajia. Seuraavana vuonna 1539 sanotaan taas ruispannin hinnoiksi 10 ja $7 \frac{3}{7}$ äyriä. Kun viljapanni luultavasti jo tähän aikaan niinkuin 1550-luvulla oli $\frac{2}{3}$ viljatynnyristä Varsinais-Suomessa, jota nämät tiedot tuntuvat koskevan¹, tulisivat edellämainitut pannin hinnat muutettuina tynnyrin hinnoiksi olemaan 15, 12 ja $11 \frac{1}{7}$ äyriä. Mutta kun suolatynnyrin hinta muutettuna äyreiksi oli 48 äyriä, meni siihen ensimmäinen viljatynnyrin hinta $3 \frac{1}{5}$ kertaa, toinen 4 kertaa ja kolmas vähän viidettä kertaa. Voileiviskän hinta on myöskin sängen vähäinen verrattuna suolatynnyrin hintaan.

Nämät kahden viimeksimainitun vuoden hinnat ovat Kustaa Vaasan hallituksen alkupuolelta. Hänen hallituksen myöhemmältä puoliskolta on taas paljon runsaammin tavattavana tavarain hintoja. Siten maksoi Varsinais-Suomessa saman maakirjan mukaan vuonna 1550 ruispanni markan eli 8 äyriä sekä 12 äyriä ja voileiviskä 12 äyriä. Kun vertaa näitä nyt viimeksi puheena olleita rukiin ja voin hintoja suolatynnyrin hintaan, huomaamme ne sitä paljon pienemmiksi. Sillä vaikka panni Varsinais-Suomessa oli $\frac{2}{3}$ tynnyristä, ei rukiitten suurin hinta tynnyriltä, joka näin ollen kohoo 18 äyriin eli 2 markkaan 2 äyriin, ole paljon yli kolmannen osan suolatynnyrin hinnasta. Voileiviskän hinta 12 äyriä eli $1 \frac{1}{2}$ markkaa oli taas neljäs osa suolatynnyrin hinnasta.²

Pohjanmaalta saamme Pietarsaaren pitäjässä sijaitsevan Pinnonäsin kartanon tilistä vuodelta 1557 seuraavat tavarain hinnat. Suolatynnyristä oli maksettu kaksi eri hintaa nimittäin 4 markkaa sekä $3 \frac{1}{2}$ markkaa. Tämä myöhempi hinta maksettiin ostetusta 4 tynnyrin määrästä. Vertauksen vuoksi mainitsen

¹ Näissä tilityksissä tarkoitetaan varmaankin Varsinais-Suomen paikallista panna, joka oli mainitussa suhteessa paikalliseen tynnyriin, eikä Tukholman panna, joka oli $\frac{2}{3}$ Varsinais-Suomen pannista. Mitään suoranaista ilmoitusta Varsinais-Suomen viljatynnyrin suuruudesta verrattuna suolatynnyrin suuruuteen en ole tavannut, mutta varmaa lienee, että ero niitten välillä oli suhteellisen pieni.

² Iivar Flemingin maakirja 1413—1585 fol. 34, 87 v.; 88 ja 93 v.; Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j.n.e. (Historiallinen Arkisto XI, 45 ja 57 siv.)

tässä samasta tilistä otetut muutamain muitten tynnyrittäin laskettujen tavarain hinnat. Siten maksoi tynnyri soineleipää (svennebröd) ja tynnyri ruokaleipää (spisebröd) kumpikin yhden markan, makkaratynnyri 2 markkaa ja soiniolut 2 markkaa tynnyri. Rukiit ja ohrat maksoivat yhden markan pannilta, joka oli puoli paikkakunnan tynnyriä, siis 2 markkaa tynnyriltä. Niinkuin tästä vertailusta näemme, ovat kaikki muut kartanon palkollisten ravinnoksi käytettyjen tavarain hinnat suolan hintaa paljon huokeammat, ollen $\frac{1}{2}$ tai $\frac{1}{4}$ suolan suurimmasta hinnasta. Eikä tarvitse otaksua, että Pinnonäsissa asuva vouti Lauri Fordell maksoi runsaita hintoja suolasta, sillä hän oli samaten kuin muutamat muut tämän suvun jäsenet taitava liikemies, joka harjoitti laajaa tukkukauppaa. Näemmehän edellisistä Grotenfeltin teoksessa mainituista hinnoista, että maamme kaupunkien kauppiaat joskus maksoivat Fordellin suolanhintoja suurempiakin suolan tukkuhintoja. On toiselta puolen myönnettävä, että kruunun maanviljelyksestä saadut tuotteet kartanojen tileissä yleensä ovat arvosteltuja kaupassa käyviä hintoja vähän alhaisemmiksi. Mutta tämä asianhaara vähentää vain hiukkasen suurta hintaeroa suolan ja muun edellä puheena olleen tavaran välillä.¹

Näitä tilikirjain suolan hintoja voin vielä mainita muutamia lisäksi. Korsholman kartanon ynnä sen alle kuuluvain pitäjain tilissä vuodella 1559 sanotaan suolaleiviskän maksavan 2 äyriä. Tämä hinta tuntuu kyllä huokealta, mutta se oli nähtävästi tukkuhinnan mukaan laskettu ja suola kruunun varastosta saatua. Siihen aikaan laskettiin suolatynnyrin painavan 16 leiviskää Tukholman vaakapainoa. Kun äskettäin kerroimme suolatynnyrin Pinnonäsin kartanon tilin mukaan vuodelta 1557 maksaneen 4 markkaa eli 32 äyriä, oli 2 äyriä leiviskältä juuri tämän tynnyrin hinnan mukaan laskettu. Olihan sinä vuonna Pinnonäsin kartanossa huokeampaakin suolaa, joka oli maksanut $3\frac{1}{2}$ markkaa tynnyriltä.

Vuoden 1563 Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä sanotaan ostetun suolaleiviskän maksaneen 1 markan. Verrattuna

¹ Nid. 4576, Pinnonäsin kartanon ynnä Pietarsaaren, Kaarlepyyn, Saloisten ja Kalajoen pitäjain tili 1557, fol. 7, 8 ja 25 v.

edellä mainittuun suolaleiviskän hintaan Korsholman kartanossa vuonna 1559 on tämä nelikertainen. Näin suuri hinnanero on voinut syntyä kolmesta syystä. Ensiksi tuntuu vuoden 1563 hinta olevan vähittäiskaupassa maksettu. Vouti oli ehkä ostanut tämän pienen määrän suolaa kihlakunnan suolauksia varten. Sen sijaan näyttää, niinkuin jo lausuimme, Korsholman kartanon suolahinta tukkukauppahinnalta. Mutta toiseksi oli Ruotsin rahan arvo vuoteen 1563 mennessä laskenut $\frac{2}{3}$ osaan arvostaan 1559 ja liikkeessä oli 1563 sellaistaakin markan rahaa, jonka arvo läheni puolta markan arvosta 1559.¹ Kolmanneksi on hintaeroon voinut vaikuttaa painojen erilaisuus. Varsinais-Suomen leiviskä oli nimittäin näihin aikoihin $27 \frac{3}{11}$ naulaa Tukholman vaa'alla ja vuonna 1566 se jo vastasi 28 Tukholman vaaka- ja 30 sen puntarileiviskää. Se oli siten Tukholman leiviskää paljon suurempi. Jos mainittu vuoden 1563 suola oli voutin ostama, oli se nähtävästi punnittu paikkakunnan painolla. Korsholman kartanon suola vuodelta 1559 oli taas nähtävästi varastosta annettu ja nähtävästi sen ajan tavan mukaan Tukholman vaa'alla tai puntarilla punnittu. Kun nämät seikat ottaa huomioon, ei ero suolan hinnassa vuosina 1559 ja 1563 aivan suureksi tule.²

Pari muuta suolan hintaa olen tavannut tileistä 1500 luvun myöhemmiltä vuosikymmeniltä. Mutta ne ovat ajalta, jolloin Ruotsin markan arvo vuosi vuodelta aleni, joten vertailu eri vuosien välillä käy vaikeaksi. Sen lisäksi tilikirjain mainitsemat hinnat harvoin menevät yhteen kaupassa vallitsevain hintojen kanssa.

¹ Niinkuin yllä mainitsimme, huomattiin jo alkupuolella Eerikki XIV hallitusta tuntuva Ruotsin rahan arvon lasku. Vuoteen 1561 asti markan hopeapitoisuus oli 6.018 grammaa hienoa hopeata, mutta toukokuun alkuun vuonna 1563 sen hopeapitoisuus oli laskenut 4.137 grammaan hienoa hopeata. Tämän markan ohella näkyy, päättäen H. Forssellin tutkimuksista sen ajan rahasta, olleen liikkeessä vuosina 1563—1568 toinen markka, jonka hopeapitoisuus oli vain 3.552 grammaa hienoa hopeata. Me näemme siis, niinkuin yllä mainittiin, että markan arvo vuonna 1563 oli lähes $\frac{2}{3}$ sen arvosta 1559, mutta oli sellaisiakin markkoja, joiden hopeapitoisuus ei ollut aivan kaukana puolesta niiden hopeapitoisuudesta 1559 (H. Forssell, Anteckningar om mynt, vigt å mått samt varupris i Sverige j.n.e., 91 siv.).

² Suom. valt. ark. nid. 4601 (v. 1559) fol. 69 v.; nid. 967 (v. 1563) fol. 39 v.; Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j.n.e. (Historiallinen Arkisto XI, 97 siv.)

Paljon arvokkaammat edellä puheena olleita tilikirjain sisältäviä hintoja ovat todellisessa kaupanteossa maksetut. Muutamia sellaisia on Pohjanmaan tuomiokirjassa vuodelta 1600. Kyrön keräjillä huhtikuussa samaa vuotta ilmoitettiin, että puoli tynnyriä suolaa maksoi 50 markkaa klippinkirahaa, joten koko tynnyrin hinnaksi tuli 100 markkaa.¹ Jauhotyynnyri, ehkä ruisjauhoja, maksoi samaan aikaan 40 markkaa ja ruistyynnyri 30 markkaa samaa klippinkirahaa. Suolatynnyri oli siis kaksi ja

¹ Vertailun vuoksi voin Ruotsista mainita ne suolan ja viljan ylimmät hinnat, jotka Kaarle IX oli vahvistanut siellä vuoriseutuja varten. Ne olivat alla mainittuina vuosina seuraavat:

Vuosina	1604	1608	1610
Viljatyynnyri	2 a 3 tal.	6 mk. eli 1 1/2 tal.	6 markkaa
Suolatynnyri	4 »	14 a 16 » » 3 1/2 a 4 tal.	14 »
Vuosina	1614	1616	1619
Viljatyynnyri	2 tal.	2 tal.	2 tal.
Suolatynnyri	4 »	4 »	4 »

Niinkuin edellisestä huomaa, maksoi näitten pakollisten hintojen mukaan vilja kerran v. 1604 3/4 suolan hinnasta, mutta muuten sinä vuonna ja vuosina 1614, 1616 ja 1619 puolet siitä. Vuosina 1608 ja 1610 oli taas viljan hinta 3/7 suolan hinnasta, paitsi että se yhdessä tapauksessa v. 1608 oli 3/8 siitä. Mutta vapaassa kaupassa oli eroitus luonnollisesti paljon suurempi. (Sommerin, Bidrag till kändedom om arbetareförhållandena vid svenska bergverk och bruk i äldre tid, 120—123 siv.)

Samalta vuosisadalta mutta myöhemmin voin Norjasta mainita seuraavat esimerkit suolan hinnoista vapaassa kaupassa. Teoksessaan »Illustreret Norges historie» Overland sanoo, että sekä espanjalainen että sitä huokeampi ranskalainen suola oli kallista. Kalliina vuosina voi suolatynnyri maksaa 2 à 3 talaria ja vuonna 1642 suolan hinnat Bergenissä kohosivat 8 à 9 riksiin, kaiketi tynnyriltä. Kun se tässä Norjan tärkeimmässä kauppakaupungissa oli niin kallista, oli se maalla rahvaan piirissä paljon kalliimpaa. Riksellä tarkoitetaan nähtävästi Saksan specieriksiä, jonka hopea-arvo vastasi rahassamme ennen mailman sotaa 5 markkaa 77.7 penniä. Mutta riksin silloinen ostokyky oli tätä arvoa paljon suurempi. Laskien näin metalliarvon mukaan, vastaisi 8 riksiä 46 markkaa ja lähes 22 penniä ja 9 riksiä lähes 52 markkaa rahaamme ennen mailmansotaa. Ja kuitenkin on tässä puhetta vain hopea-arvosta. (Overland yllämainitun teoksen folkeudgabe, VI osa, 253 siv.; Historiallinen Arkisto XXXVI, toinen kirjoitus, 40 siv., 1 muist.

puoli kertaa niin kallis kuin jauhotynnyri ja ruistynnyrin hinta oli vain kolme kymmenesosaa suolatynnyrin hinnasta. Kun ei tiedetä, minkä vuoden klippingeistä on puhetta, on vaikea muuttaa näitä summia nykyaikaiseksi rahaksi. Klippingeillä oli nimittäin eri vuosina eri hinnat.¹

Myöhemmältä ajalta 1600-luvulla meillä on myöskin tietoja suolan hinnasta. Siten sanotaan suolaleiviskän vuonna 1641 maksavan Maarian pitäjässä 11 talaria sekä Porvoon pitäjässä vuonna 1642 10 talaria. Nämät hinnat olivat varmaankin kuparirahaa. Pyhtäällä maksettiin vuonna 1641 yhdestä suolakapasta kolme vakkaa rukiita. On luultavata, että tässä tapauksessa vakka on vain kapan toisena nimenä, niinkuin se meillä hyvin usein oli 1500-luvulla.² Niin ollen tulisi suolan hinta olemaan kolmikertainen rukiin hinta. Suola olisi siten ollut vähän huokeampaa kuin se oli vuonna 1600.³

Edellä puheena olleitten ravintoaineitten hinnoista olen Helsingin Talousosakekaupan palveluksessa olevalta herralla J. V. Auerilta saanut seuraavat tiedot hänen niistä vuonna 1910 tekemistä muistiinpanoistaan. Niiden mukaan rukiitten hinta oli

¹ Suomen valt. ark. nid. 4819 a fol. 29, Kyrön kär. 5 ja 6 p. huhtikuuta 1600.

² Oulun raastuvanoikeuden pöytäkirjassa v:ltä 1633 kerrotaan kyllä, että kaikkia kaupungissa olevia tynnyrejä ja vakkoja tarkastettiin, olivatko ne oikeita, ja ilmoitetaan samalla, että tynnyriin meni 30 kappaa ja 15 pyyhittyä vakkaa, mutta kukkurapäisiä vakkoja vain 12. Jos yllämainitulla vakalla tarkoitettaisiin pyyhittyjä sellaisia, tulisi suolakappa vastaamaan kuutta ruiskappaa, ja jos kukkurapäinen vakka tässä olisi puheena, olisi suolakapan hintana ollut 7½ kappaa rukiita. Mutta, niinkuin jo mainitsimme, vastasi vakka hyvin usein 1500-luvulla kappaa. 1500-luvun lopulla käytettiin Porvoon läänissä säännöllisesti kapan nimenä vakkaa. Pyhtään pitäjässä käytettiin silloin jotenkin säännöllisesti Porvoon läänin mittoja, sillä siihen oli Pyhtään pitäjä aina vuoteen 1556 kuulunut. On luultavata, että tässä pitäjässä vielä 1600-luvulla kappa kävi vakan nimellä. (Oulun kaupungin tuomiokirja vuodelta 1633, raastuvankokous 1 p:ltä heinäkuuta; Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuh-teista j.n.e. (Hist. Arkisto XI osa, 27 ja 28 siv.)

³ Suom. valt. ark. Maskun kihlak. tuomiokirja 1637—43 fol. 216 v. Maarian pitäjän kär. 22/I 1641; Porvoon läänin tuomiokirja 1636—43 fol. 147 v., Pyhtään kär. 28/VI 1641; sama tuomiokirja fol. 195, Porvoon pitäjän kär. 14/IX 1642.

14—16 penniä kilolta ja ruishehdon, joka painaa noin 72 kiloa, hinnaksi tulisi siten 14 pennin mukaan kilolta 10 markkaa 8 penniä sekä 16 pennin mukaan kilolta 11 markkaa 72 penniä. Ruisjauhojen hinta oli 17 à 18 penniä kilolta eli 65 kilon säkiltä 11 markkaa 5 penniä ja 11 markkaa 70 penniä. Mutta tältä 65 kilon säkiltä aleni vielä samana vuonna hinta 10 markaksi 50 penniksi sekä 11 markaksi. Vuonna 1902 ruisjauhojen hinta oli suuren ulkomaalaisen kilpailun johdosta niin alhainen, että maksettiin samanlaisesta 65 kilon säkistä vain 8 markkaa 65 penniä. Maltaitten hinta oli vuonna 1910 20:stä 24:ään markkaan 5 Venäjän puudan säkistä, joka vastasi n. 80 kiloa, eli 25—30 penniä kilolta. Herneitten hintana oli 1910 23 à 24 penniä kilolta. Samana vuonna suolan tukkuhinta oli 2 markkaa 90 penniä hehdolta, joka ei käsittänyt täyttä 100 kiloa, vaan ainoastaan 96 à 98 kiloa. Kilon hinnaksi tulee siten noin 3 penniä. Tämä koskee kuitenkin vain karkeata suolaa, sillä hieno suola oli tuntuvasti kalliimpi.

Niinkuin näistä esimerkeistä huomaamme, on nykyään hinta karkeasta suolasta, jota 1500-luvulla käytettiin kalan suolaukseen, mitättömän pieni niitten tavarain hintaan verrattuna, joiden raha-arvoa 1500-luvulla vertasimme suolan raha-arvoon. Siten meidän aikanamme suolakilosta voidaan maksaa vain kymmenesosa maltaitten hinnasta, kahdeksas osa herneitten sekä kuudes osa ruisjauhojen ja vähemmän kuin viides osa rukiitten hinnasta ottaen vertauskohdaksi näiden tavarain korkeammat hinnat. Tahdon vielä selvitykseksi mainita, että tässä ei ole puhetta vähittäiskaupan hinnoista vuonna 1910 vaan kaikki edellä luetellut hinnat ovat tukkukaupan hintoja.

Siitä, miten paljon suolaa maassamme käytettiin 1500-luvulla eri kalain suolaamiseen tuoreena, mainitsen tässä muutamia rannikkoseutujamme koskevia esimerkkejä, jotka olen tilikirjoista poiminut.

Porvoon kuninkaankartanossa käytettiin vuonna 1555 hailitynnyriin 3 leiviskää suolaa sekä lohen ja siian suolaamiseen 3 leiviskää 5 naulaa tynnyriä kohti. Helsingin kuninkaankartanossa kului vuonna 1556 lohi- ja turskatynnyriä suolattaessa 3 leiviskää 13 $\frac{1}{2}$ naulaa sekä hailitynnyrin suolaamiseen 3 $\frac{1}{2}$ leiviskää suolaa. Lohesta ja turskasta sanotaan tilissä nimenomaan, että niitä suolattaessa käytetty suolamäärä tynnyriä kohti oli

Tukholman puntarilla 7 leiviskää 7 naulaa eli edellämainittu suolamäärä kahdenkertaisena. Hailista sanotaan vain, että siihen käytetty suolamäärä tynnyriä kohti $3\frac{1}{2}$ leiviskää oli Tukholman painon mukaan 7 leiviskää. Ilmeistä on, että tässäkin tiedossa tarkoitetaan Tukholman puntaripainoa. Se ilmenee siitäkin, että samaten kuin lohen ja turskan suolauksessa hailia suolattaessa käytetty suolamäärä Tukholman painoksi muutettuna tulee kahta vertaa suuremmaksi. Tämä ensin mainittu isompi paino oli Porvoon läänin paikallispaino, josta tiedämme, että se oli juuri näihin aikoihin Tukholman puntaripainoa kahta vertaa suurempi ja oli käytännössä sekä Porvoon että Helsingin kartanossa.

Edellämainitut Porvoon kartanossa vuonna 1555 kalan suolaamiseen käytetyt suolamäärät ovat lasketut saman Porvoon painon mukaan kuin Helsingin kartanossa, vaikka tilissä ei ole ilmoitusta, paljonko ne painoivat Tukholman painoksi muutettuina. Kun muutamme nekin Tukholman puntaripainoksi, saamme hailitynnyriin käytetyn suolan määrän 6:ksi sekä lohi- ja siikatynnyriin käytetyn $6\frac{1}{2}$ Tukholman puntarileiviskäksi.¹

Turun linnan tilissä vuodelta 1555 ilmoitetaan hailin suolaamiseen kuluneen 4 leiviskää sekä ankeriaan suolaamiseen 5 leiviskää 14 naulaa suolaa tynnyriä kohti. Nämät painomäärät näkyvät olevan Turun painon mukaisia. Mutta samain suolamääräin paino ilmoitetaan tässä tilissä myöskin Tukholman painossa hailin suolaamiseen kulutettu 5 Tukholman leiviskäksi ja ankeriaan suolauksessa käytetty 7 leiviskäksi $2\frac{1}{2}$ naulaksi Tukholman painoa. Näiden painojen suhde toisiinsa oli siis sellainen, että leiviskä eli 20 naulaa Turun painoa oli 25 naulaa Tukholman painoa. Mutta juuri tällainen oli niihin aikoihin Turun ja Tukholman puntarin painon suhde toisiinsa.

Ulvilan kartanon tilissä vuodelta 1557 ilmoitetaan, että hailitynnyrin suolaaminen oli vaatinut 4 leiviskää sekä lohi- ja siikatynnyrin suolaaminen 5 leiviskää suolaa. Kun tiliin paremmin tutustuu, huomaa näitten painojen olevan Tukholman puntari-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3034 (v. 1555) fol. 42 v.; nid. 3041 (v. 1556), fol. 19 v.; Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j.n.e. (Historiallinen Arkisto XI, 104 s.)

painoa.¹ Ulvilan kartanossa oli siis kalan suolauksessa suolaa säästetty paljon enemmän kuin Porvoon ja Helsingin kartanoissa ja enemmän kuin Turun linnassakin.

Kyminkartanon tilissä vuodelta 1579 ilmoitetaan menneen suolauksessa sekä lohi- että siikatynnyriin 5 leiviskää suolaa Tukholman painon mukaan. Tässä näkyy olevan puhetta Tukholman vaakapainosta syystä, että senaikuisissa tämän läänin tileissä verrataan paikkakunnan painoa vain Tukholman vaakapainoon, joka silloin näkyy olleen vertauspainona. Tukholman puntaripainoa ei näissä tileissä lainkaan mainita. Seuraavina vuosina ainakin vuoteen 1600 asti huomaa Kyminkartanossa suolauksessa kuluneen tämä sama määrä suolaa lohi- ja siikatynnyriä kohti.²

Olen rajoittanut nämät esimerkit tuoreen kalan suoлаamiseen käytetystä suolasta näin harvoiksi syystä, että vain näissä edellä mainituissa tapauksissa voi jotenkin varmaan laskea, paljonko käytetyt suolamäärät painoivat Tukholman puntaritari vaakapainon mukaan. Edellinen näistä vastasi Forssellin laskujen mukaan 6 kiloa 241.⁸⁹ grammaa, myöhempi taas 6 kiloa 866.⁰⁸ grammaa nykyisessä painossamme.

Kun muutamme nämät suolauksessa käytetyt suolamäärät nykyaikaiseksi painoksi, tulemme seuraaviin tuloksiin. Hailin suolauksessa käytettiin tynnyriä kohti Porvoon kartanossa 37 kiloa 451,³⁴ grammaa, Helsingin kartanossa 43 kiloa 693,²³ grammaa, Turun linnassa 31 kiloa 209,⁴⁵ grammaa sekä Ulvilan kartanossa 24 kiloa 967,⁵⁶ grammaa.

¹ Että nyt mainitut painomäärät todella ovat Tukholman puntaripainon mukaisia huomaa käytetyn suolasumman jälkeen tiliin merkitystä tiedosta, että se oli Tukholman puntarilla annettu. Tämän yhteydessä puhutaan myöskin Ulvilan kartanon erikoisesta puntarista, jonka leiviskä näkyy olleen vähän isompi Tukholman puntarileiviskää. Sanotaan nimittäin, että kartanossa kaikkiaan käytetyn suolan paino oli 10 lästiä 7 tynnyriä 4 1/2 leiviskää, mutta Ulvilan puntarin mukaan 10 lästiä 7 tynnyriä 14 1/2 naulaa (Suom. valt. ark. Ulvilan kartanon tili 1557, nid. 2006, fol. 55 v.).

² Suom. valt. ark. nid. 576 (v. 1555), fol. 7; nid. 2006 (v. 1557), fol. 57 v.; nid. 5465 (v. 1579), fol. 1 a ja 47 v. y.m. Kyminkartanon läänin tilejä; Melander, Muistiinpanoja Suomen mitta- ja painosuhteista j.n.e. (Historiallinen Arkisto XI, 92 s.)

Lohen suolauksessa käytettiin tynnyriä kohti Porvoon kartanossa 40 kiloa 572,²⁸⁵ grammaa, Helsingin kartanossa 45 kiloa 877,⁸⁹ grammaa, Ulvilan kartanossa 31 kiloa 209,⁴⁵ grammaa sekä Kyminkartanossa 34 kiloa 330,⁴ grammaa. Siian suolauksessa käytettiin niissä kolmessa kartanossa, Porvoon, Ulvilan ja Kymmin, joista meillä on siitä tietoja, aivan samat suolamäärät tynnyriä kohti kuin lohen suolauksessa.

Turskaan käytettiin sitä suolattaessa Helsingin kartanossa tynnyriä kohti 45 kiloa 877,⁸⁹ grammaa eli yhtä paljon kuin lohta suolattaessa. Ankeriaaseen taas kului sitä suolattaessa Turun linnassa 44 kiloa 473,⁴⁶ grammaa tynnyriä kohti.

Jos laskemme, miten paljon suolaa keskimäärin kului kolmen ensinmainitun kalan suolauksessa tynnyriä kohti, saamme sen hyllystä 34 kiloksi 330,³⁹⁵ grammaksi, lohesta 37 kiloksi 997,⁵⁰⁶ grammaksi sekä siiasta 35 kiloksi 370,⁷¹² grammaksi. Se että on eroavaisuutta loheen ja siikaan käytetyn suolan keskiarvossa riippuu Helsingin kartanosta. Siinä suolattiin näet lohta käyttämällä tavallista runsaammin suolaa, mutta siikaa ei siellä lainkaan suolattu.

Vaikein kohta tässä suolamäärän laskemisessa tynnyriä kohti on suolakalatynnyrin painon määrittäminen nykyaikaisessa painossa. Forsell ei usein mainitussa tutkimuksessaan ilmoita suolakalatynnyrin painoa Tukholman puntari- ja vaakapainon mukaan. Hän kertoo vain, että Norrlannissa laskettiin lohitynnyrin painavan 16 à 18 leiviskää ja suolakalatynnyrin 16 leiviskää. Sitä ennen hän huomauttaa, että ainakin merikaupungeissa (sjöstäderna) suurempain tavaramääräin paino ilmoitettiin vaakapainona. Samaan tulokseen suuremmista tavaramääristä olen myöskin tullut ja näyttää minusta siltä, kuin ei yksin merikaupungeissa vaan myöskin kruunun linnoissa ja kartanoissa suuria tavaramääriä olisi punnittu vaakapainolla ja nimenomaan Tukholman vaakapainolla.

Yleensä huomaa, maamme tilikirjain antamista tiedoista päättäen, että suolakalatynnyri ja suolatynnyri painoivat saman verran. Mutta ennen 1560 luvun loppupuolta niiden painosta on tileissä hyvin harvoja tietoja. Siten sanotaan Pinnonäsin kartanon tilissä vuodelta 1559, että suolakalatynnyri painoi 16 leiviskää. Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjän ynnä Ilmajoen kappelin

tilistä vuodelta 1557 huomaamme tarkastellessamme laskuja käytetystä suolasta, että suolatynnyriin laskettiin 16 leiviskää. Tämän painoiseksi ilmoitetaan suolatynnyri Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1574. Kaikissa näissä tapauksissa huomaa olevan puhetta Tukholman vaakapainosta.¹

Tileissä 1500-luvun loppupuolelta on sekä suolakala- että suolatynnyrin paino tavallisesti ilmoitettu paikkakunnan painossa. Siten ilmoitetaan Kyminkartanon läänin tileissa vuodesta 1579 vuoteen 1590, että paikkakunnan eli kihlakunnan painon mukaan meni 12 leiviskää sekä suolakala- että suolatynnyriin. Koko Pohjanmaan tilien mukaan vuosilta 1580—1594 painoi taas lohitynnyri 14 leiviskää paikkakunnan painoa. Jos nämät painomäärät muuttaa Tukholman vaakapainoksi sen mukaan, miten nämät paikkakunnan painot suhtautuivat Tukholman vaakapainoon, tulemme kummassakin tapauksessa 16:sta suurempaan leiviskämäärään. Kyminkartanon läänin leiviskä oli nimittäin 28 Tukholman vaakanaulaa ja sen mukaan laskien olisi 12 leiviskää edellistä painoa 16 leiviskää 16 naulaa myöhempiä. Ja kun Pohjanmaan leiviskä silloin oli 23 $\frac{1}{2}$ Tukholman naulaa, niinkuin näyttää vaa'alla, tulisi lohitynnyrin paino Tukholman vaa'alla olemaan 16 leiviskää 9 naulaa.² Mutta on huultava, että Tukholman suolakalatynnyri oli jonkun verran pienempi muutamissa osissa maattamme käytettyä suolakalatynnyriä samaten kuin tämän kaupungin viljatynnyri oli pienempi maamme viljatynnyrejä. Siitä huolimatta on vaikea otaksua, että kalatynnyri säännöllisesti Tukholman vaa'alla painoi 16 leiviskää. Eri kalain paino voi jo semmoisenaan olla erilainen ja sen lisäksi voi paino vaihdella sen mukaan, miten paljon suolaa on suolauksessa käytetty ja miten huolellisesti kalat on sullottu kokoon tynnyrissä. Sentähden lienee syytä katsoa tätä kalatynnyrin painoa Tukholman vaa'alla jonkunmoiseksi keskimääräiseksi

¹ Forssell, Anteckningar om mynt, vigt och varupris i Sverige etc., 109—112 siv.; Suom. valt. ark. nid. 4608 (v. 1559) fol. 56 v.; nid. 4569 (v. 1557) fol. 32; nid. 5398 (v. 1574) fol. 2.

² Toisinaan ilmoitetaan tileissä kalatynnyrin paino sangen suureksi. Niin sanotaan Hämeenlinnan linnan ja sen alle kuuluvain kartanojen tilissä vuodelta 1571, että tynnyrikalan tynnyri painoi 20 leiviskää, kaikesta päättäen Tukholman vaakapainoa (Suom. valt. ark. nid. 4068 fol. 21).

painoksi ja samalta kannalta on arvosteltava kalatynnyrin painoa maamme eri paikkakuntain painossa.¹

Se suuri ero, joka ilmenee edellä puheena olleissa tiedoissa kalatynnyriin käytetystä suolamäärästä, ei voine riippua yksistään runsaammasta tai vähäisemmästä suolauksesta ja kalan huolellisemmasta tai huolimattommasta sullomisesta tynnyriin. Siihenkin on varmaan jossakin määrin vaikuttanut tynnyrien vaihteleva suuruus, josta äsken mainitut lohitynnyrit ja Hämeenlinnan tynnyrikalan tynnyri ovat esimerkkinä.

Me näemme siis, että tuoreena suolattuun kalaan käytettyjen suolamääräin painon muuttaminen nykyaikaiseksi painoksi ei ole läheskään niin yksinkertainen eikä johda läheskään niin täsmälliseen tulokseen kuin kuivattuun ja savustettuun kalaan käytettyjen suolamääräin painon muuttaminen. Kahdessa viimemainitussa tapauksessahan oli, niinkuin tämän kirjoituksen X luvusta ilmenee, sekä suolattavain kalain että suolamääräin paino ilmoitettu kussakin tapauksessa aivan samassa lajissa painoa.

Niinkuin edellisestä jo tunnemme, on 1500-luvun Tukholman vaakaleiviskä nykyisessä painossamme 6 kiloa 886,⁰⁸ grammaa, joten kalatynnyrin paino eli 16 samaa leiviskää sen mukaan laskettuna tulee vastaamaan 110 kiloa 177,²⁸ grammaa. Edellä puheena ollut 18 Tukholman vaakaleiviskää painava lohitynnyri vastaisi taas meidänaikaiseksi painoksi muutettuna 123 kiloa 949,⁴⁴ grammaa. Mutta näin painava lohitynnyri lienee ollut harvinaisuus.

Samaten kuin aikaisemmin kuivatun ja savustetun kalan suhteen laskimme, miten suuren osan kalan painosta niihin käytetty suola muodosti, olisi nyt samalla tavalla meneteltävä tuoreena suolattuun kalaan nähden. Hailin suolauksesta huomaisimme, että suolaa oli siihen käytetty keskimäärin 34 kiloa 330,³⁹⁵ grammaa tynnyriä kohti, joka määrä sisältyy 110 kilon 177,²⁸ gramman tynnyriin 3,² kertaa. Tynnyrin painosta se siis oli vähän vähemmän kuin kolmas osa. Lohitynnyrin suolaukseen käytetyn suolan keskimääräinen paino 37 kiloa 997,⁵⁰⁸ grammaa

¹ Suom. valt. ark. nid. 5465 (v. 1579) fol. 1 a, nid. 5537 (v. 1584), fol 3; nid. 5554 (v. 1585), fol. 1; nid. 5570 (v. 1586) fol. 1; nid. 5630 (v. 1590) fol. 4; nid. 4757 (v. 1580), fol. 1; nid. 4803 (v. 1594) fol 1.

sisältyy samaan tynnyriin 2,⁹ kertaa ollen siis suurempi kuin kolmas osa tämän tynnyrin painosta. Siikatynnyrin suolaukseen kuluneen suolan keskimääräinen paino 35 kiloa 370,⁷¹² grammaa sisältyy puheena olevaan tynnyriin 3,¹¹⁵ kertaa ja on siten sen painon kolmatta osaa pienempi. On vielä lisättävä, että äsken mainituun 18 leiviskän lohitynnyriin sisältyisi tuo lohta suolataessa keskimäärin käytetty 37 kilon 997,⁵⁰⁶ gramman suolamäärä 3,²⁶² kertaa.

Kun meillä turskan ja ankeriaan suolauksesta on kummastakin vain yksi esimerkki, ei tässä kohden voi niistä mitään päätöksiä tehdä. Eivätkä edellisetkään esimerkit, joihin nähden olemme laske-neet suolamäärän suhteen kalamäärään, ole asian laita riittävästi valaisevia. Sillä tileissä tapaa kalan suolauksesta esimerkkejä, joissa suolaa on kulutettu vähemmän kuin edelliset käsittelemämme esi-merkit osoittavat. Niin käytettiin Kastelholman linnassa vuonna 1550 pienten kalain (små afvelsfisk) suolaamiseen tynnyriä kohti kaksi leiviskää suolaa, kun turskatynnyrin suolaaminen oli vaatinut kahta vertaa enemmän eli neljä leiviskää suolaa. Seuraavanakin vuonna 1551 meni samassa kartanossa turskatynnyrin suolaamiseen neljä leiviskää, hailitynnyrin 4¹/₂ sekä ruokakalatynnyrin suolaamiseen 3¹/₂ leiviskää suolaa. Pienten kalain suolausta ei enää tavata tässä vuoden 1551 tilissä eikä sitä seuraavain vuosien tilityksessä. Koska en ole tavannut selvitystä siitä, mitä painoa vuosina 1550 ja 1551 kalaa ja suolaa punnittaessa Ahvenanmaalla käytettiin, en ole yrittänytäkään sen tileissä mainittuja kala- ja suolamääriä laskea nykyisen painon mukaan. Mutta joka tapauk-sessa vuoden 1550 Ahvenanmaata koskevista esimerkeistä ilme-nee, että 1500-luvulla toisinaan käytettiin kalan suolauksessa tuntuvasti vähemmän suolaa, kuin edellä puheena olleista las-kuistamme voisi päätätä.

Jos vertaamme suolan kulutusta tuoreena suolatun kalan suolauksessa 1500-luvulla sen kulutukseen samalla sataluvulla kuivattua ja savustettua kalaa suolattaessa, huomaamme, että kahteen myöhempään kulutettiin jokseenkin vähän suolaa. Suurin määrä kuivaan kalaan käytettyä suolaa teki vähän yli neljännes osan kalan painosta. Mutta voi niihin aikoihin suola-määrä toisinaan olla vähemmän kuin 17 osa ja lähemmäs 18 osa suolatun kuivan kalan painosta. Savustettuun kalaan käytetyn

suolan painosta verrattuna kalan painoon on edellisessä vain yksi esimerkki. Siitä ilmenee, että kalaleiviskän suolaaminen vaati $4\frac{1}{2}$ naulaa suolaa eli vähän enemmän kuin viidennen osan kalan painosta. Mutta yhdestä ainoasta esimerkistä on vaikeata varmoja johtopäätöksiä tehdä. 1500-luvun tilikirjoista olen tavannut yhden, josta voi saada selville kalan ja siihen suolattaessa käytetyn suolan painon saman paikkakunnan painossa. Tämä on Ylä-Satakunnan tili vuodelta 1555. Siinä on ilmoitus, että lohitynnyrin suolaamiseen kului 5 leiviskää 5 naulaa ja siikatynnyrin $4\frac{1}{2}$ leiviskää suolaa. Kun tämän ohella sanotaan sekä lohi- että siikatynnyrin painavan 15 leiviskää, huomaamme lohileiviskään kuluneen 7 ja siikaleiviskään 6 naulaa suolaa. Siten oli loheen kulunut suola vähän yli $\frac{1}{3}$ ja siikaan kulunut vähän alle $\frac{1}{3}$ kalan painosta. Tässä siis näemme jotenkin samat suhteet, joihin äsken tulimme verratessamme lohi- ja siikatynnyrin painoa niihin suolattaessa keskimäärin käytetyn suolan painoon.

Myöskin 1600-luvun alusta ajalta, jolloin jo edellä puheena ollut mitan ja painon uudistus oli astunut voimaan ja tynnyrin suuruus kaikkialla tullut samaksi, on minulla muutamia tietoja kalan suolauksesta. Viipurin linnan tilissä vuodelta 1612 ilmoitetaan lohen, ankeriaan, siian, lahnan ja hällin suolauksesta, että siinä kului kolmea kalatynnyriä kohti yksi tynnyri suolaa. Sama tieto on näiden viiden kalan suolauksesta Viipurin linnan tilissä vuodelta 1617.

Pohjanmaalta on Oulun, Iin ja Kemmin pitäjän lohikalastusten tileissä vuosilta 1613 ja 1618 samanlainen lohta koskeva tieto. Sanotaan näet kummassakin tilissä, että kolmea lohitynnyriä kohti kului suolattaessa tynnyri suolaa eli siis kalamäärään verraten kolmas osa, niinkuin asianlaita oli Viipurin linnassa. Vähän oudolta tuntuu, että Viipurin linnassa ei, niinkuin 1500-luvulla oli tavallista, käytetty lohen, siian ja ankerian suolaamiseen enempää suolaa kuin muitten kalain. Mutta ehkä siellä ilmoitettiin vain jonkunlainen keskiarvo, syystä, että oli suhteellisesti vähän eroa mainittuihin kaloihin kuluneissa suolamäärissä.¹

¹ Suom. valt. ark. nid. 2626 (v. 1550) fol. 35 v.; nid. 2630 (v. 1551) fol. 36; nid. 1976 (v. 1555) fol. 18; 5947 (v. 1612) fol. 28 v.; nid. 6021 (v. 1617) fol. 32; nid. 4990 (v. 1613) fol. 2 v.; nid. 4992 (v. 1618) fol. 33.

Nykyisestä suolauksesta on kalastusneuvos Hellevaara ystävällisesti minulle antanut seuraavat tiedot. Kalatynnyrinelikoon, joka sisältää 30 litraa¹, pannaan suolattaessa vähintään 7 à 8 ja enintään 10 litraa suolaa. Tavalliseksi suolamääräksi nelikkoa kohden hän arveli 8.6 litraa suolaa. Kalastuksenneuvoja Haapala sanoo kirjassaan »Silakan suolauksesta», että tätä kalaa suoraan kauppa-astiaan suolattaessa käytetään 9 litraa suolaa nelikkoa kohden. Entinen kalastuksenneuvoja valtiopäivämies Forsberg Ahvenanmaalta ilmoitti minulle, että vanhaan tynnyriin, joka oli lähes 2 hehtolitraa, käytettiin haileja suolattaessa $\frac{1}{2}$ hehtolitraa suolaa. Vielä on herra Haapala minulle ilmoittanut, että lohen suolaukseen jääkellarissa käytetään 12—20 kilogrammaa suolaa 100 kalakilogrammaa kohti.²

Edellisen lisäksi on minulla Pohjois-Pohjanmaalta seuraava tieto kalan suolauksesta Kemin seudulla, jonka konsuli Edward Hirnu on minulle lähettänyt. Siitä huomaa, että lohta nykyään suolataan aivan toisella tavalla kuin entisaikoina ja käytetään suolan ohella myöskin salpietaria. Mutta muuten suolaus muistuttaa muuallakin meillä käytettyä. Siian suolauksessa kuluu suolaa kolmas osa kalan painosta ja hailia suolattaessa neljäs osa sen painosta

Näistä tiedoista huomaamme, että suolaamiseen käytetään suolaa enintään $\frac{1}{3}$ tai vähintään vähän alle $\frac{1}{8}$ kalamäärästä. Mutta viimeainittu vähäinen suolaus tulee kysymykseen jääkellarissa säilytetyn lohen suhteen, jolloin säilytyspaikan viileä ilma paljon edistää kalan säilymistä. Muussa tapauksessahan jo 7 kilogrammaa suolaa 30 kalakilogrammaa kohti on pienin mahdollinen määrä ei vastaten täydelleen neljättä osaa kalan painosta.

Edellisestä näimme, että tuoreen kalan suolauksessa 1500-luvulla kului keskimäärin noin $\frac{1}{3}$ kalan painosta ja esimerkeistä, jotka meillä on 1600-luvulta, ilmenee tämä suhde vielä säännöllisempänä. Mutta varsinkin 1500-luvulla tekevät, niinkuin mainitsimme, epämääräiset tiedot tynnyrin suuruudesta nämät ver-

¹ Nykyään käytetyistä suolakala-astioista sisältää koko tynnyri 120, puolitynnyri 60, nelikko, niinkuin jo sanottiin, 30 sekä kahdeksikko 15 litraa. Sen lisäksi käytetään vielä aivan pientä 8 litran suolakala-astiaa.

² Haapala, Silakan suolauksesta, 27 siv.

tauokset vähän vaikeiksi. Vaan samalla on muistettava, että 1500-luvulta on tavattavana esimerkkejä, joiden mukaan suolauksessa käytetty suolamäärä on kolmatta osaa tuntuvasti pienempi. Niin vähäistä suolausta kuin nykyinen jääkellarissa suolatun lohen, mikä voi olla alle $\frac{1}{8}$ kalan painosta, tuskin 1500- ja 1600-luvulta kuitenkaan tapaa.

Muuten on huomattava, ettei 1500-luvulla kalan suolauksessa toimittu yhtä taitavasti kuin aikanamme. Kalan latomisesta tynnyreihin ei silloin ollut aavistustakaan, vaan kalat sullottiin ilman järjestystä niihin, joten suola ei jakautunut yhtä tasaisesti kuin meidänaikaisessa suolauksessa. Niinkuin aikaisemmin olemme kertoneet, eivät yksityiset 1500-luvulla ryhtyneet niin huolelliseen suolaamiseen kuin valtio, ja talonpoikain kalain suolaaminen oli hyvin kurjaa laatua.

Kului vielä suuri osa viime vuosisataa, ennenkuin rahvas rannikkoseuduillamme ja saaristoissamme oli oppinut kalaa kunnollisesti latomaan sitä suolattaessa. Valtiopäivämies Forsbergin tätä asiaa Ahvenanmaalla koskevassa kirjoituksessa Suomen Kalastuslehdessä vuodelta 1898 annetaan siitä seikkaperäisiä tietoja. Suomen markkinoita varten haileja suolattaessa ne ennen aikaan vain sullottiin tynnyreihin. Mutta kun niitä vietiin Ruotsiin myytäväksi, ladottiin ne kerroksittain kala-astioihin. Jo 1840-luvulla alkoi hailin vienti Ahvenanmaalta Venäjälle. Latomistapaan nähden ei siellä suuria vaatimuksia ollut. Pääasiaksi katsottiin, että kalat olivat hyvin suolattuja ja tiukkaan astiaan puristettuja, sillä siinä tapauksessa sikäläiset »raatomestarit» ne hyväksyivät. Jokunen laivuri latoi kuitenkin hailit siihen tapaan, jota Ruotsin markkinoille vietäessä oli noudatettu. Kun nämät astiat tuotiin Tallinnaan tai Pernuun, saivat laivurit hyvin ladotusta tavarasta 50 kopekkaa enemmän tynnyristä. Se alkoi vaikuttaa sullomisjärjestelmän hylkäämiseen koko Ahvenanmaalla. Myöhemmin pääsi käytäntöön parempi järjestelmä, jota tämän maakunnan kalastajat yhä enemmän rupesivat käyttämään syksyisin, nimittäin että hailit ladotaan ja suolataan kerroksittain tuoreina. Tässä kirjoituksessa herra Forsberg ei sano tietävänsä, mihin aikaan tätä tapaa ruvettiin käyttämään, mutta suullisesti hän on minulle ilmoittanut saaneensa selville, että se kävi yleisemmäksi 1870-luvun keskivai-

heilla. Köökarilaiset olivat Ahvenanmaalla ensimmäiset, jotka sa-
nottavammassa määrin ottivat tämän uuden tavan käytäntöön.¹

Ostajain välinpitämättömyys maamme kaupungeissa lienee ollut syynä, miksi Länsi-Suomessa ei katsottu hailien lato-
mista astioihin tarpeelliseksi. Ensimmäinen, joka Tammisaaren tie-
noilla rahvasta kehoitti kalan latomiseen sitä suolattaessa, oli
kirjailija Ossian Reuter. Professorinrouva Hultmanin minulle
antaman tiedon mukaan hän 1880-luvulta alkaen tästä kirjoitti
paikkakunnan sanomalehteen. Myöhemmin hän tutustuttuaan
kalan suolaukseen ulkomailla julkaisi vuonna 1902 pienen kir-
jasen »Silakan suolaamisesta ja muunlaisesta säilyttämisestä», sekä
ruotsiksi että suomeksi ja hänen ehdottamaansa menettelytapaa
on ruvettu noudattamaan Länsi-Uudellamaalla, suuressa osassa
Varsinais-Suomea ja Ahvenanmaalla. Itä-Uudellamaalla näyttää
kalan kunnollinen latominen astioihin alkaneen Pellingessä, niin-
kuin edellämainittu torikauppias Anton Andersson on minulle
kertonut, vasta seitsemän, kahdeksan, enintään kymmenen vuotta
sitten, sillä hailia myytiin vain kotimaassa. Nykyään suolaus
myyntiä varten aletaan siellä tavallisesti noin kaksi viikkoa ennen
Porvoon markkinoita, jolloin niillä myytävä syyshaili ladotaan
astioihin. Nähtävästi on asian laita muualla Itä-Uudellamaalla
jotenkin sama.

Viipurin läänin rannikolta olen tätä asiaa valaisevia tietoja
saanut Pitkäpaadelta kotoisin olevalta jo ennen mainitulta opet-
taja Niemelältä Helsingissä. Hän on ilmoittanut, että myytävät
hailit siellä päin aikaisemmin pantiin suuriin tynnyreihin ja
vietiin Viroon. Syynä siihen, että tämä vanha tapa näin kauvan
säilyi, näkyy olleen vironpuoleisten ostajain välinpitämättömyys,
jotka eivät huolellisempaa suolausta vaatineet. Vasta maailman-
sodan jälkeen ruvettiin Itä-Suomen rannikkopitäjissä luopumaan
tästä tavasta ja suolattaessa latomaan haileja nelikkoihin.

Pohjanlahden rannikolta olen saanut seuraavan tiedon Kusta-
vista kotoisin olevalta insinööri Tukkilalta. Hän muistelee,
että hänen kotipitäjässään hailin latominen astioihin myyntiä
varten alkoi 1880-luvulla ja arveli hän varsinkin vuotta 1886

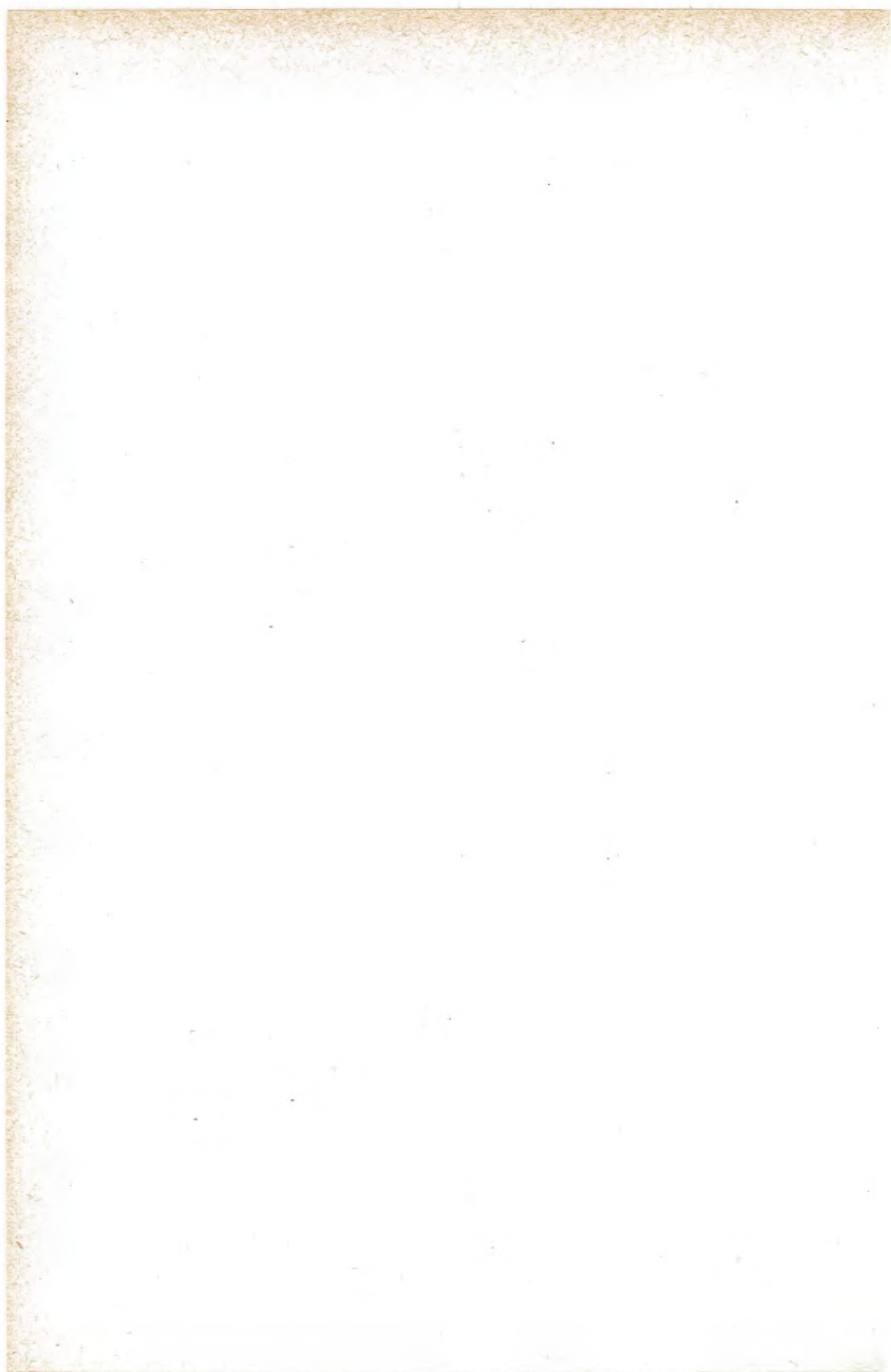
¹ Forsberg, Ahvenanmaan silakan säilyynpano ennen ja nyt (Suomen
Kalastuslehti, 1898, 124—127 siv.).

käännekohtaksi siinä. Luultavasti tämä muutos tapahtui lähipitäjissä jotenkin samoihin aikoihin. Aikaisemmin oli haili vaan sullottu tynnyreihin ja päällimmäinen kerros kaloja ladottu. Samanlainen oli menettely ollut Etelä-Pohjanmaalla siksi, kun edellämainittu valtiopäivämies Forsberg määrättiin sinne kalastuksenneuvojaksi. Hän rupesi vuodesta 1908 alkaen kehoittamaan kalastajia latomaan myytävän hailin Ahvenanmaalla käytäntöön tulleella uudella tavalla ja sai sen vähitellen siellä yleiseksi.

Niinkuin edellisestä ilmenee, ladotaan oikeastaan vain myytäväksi aiottu kala tynnyreihin. Ja hailiin nähden se koskee enimmäkseen syyssaalista. Mutta keväällä ja kesän alussa saatu haili suolataan latomatta suuriin ammeisiin, koska se on laihaa ja voimatonta. Usein menetellään muina aikoina ja syksylläkin näin, kun on saatu runsaasti kalaa. Vasta sen jälkeen myytäväksi aiottu kala ladotaan tynnyreihin.

Uudenmaan läntisessä saaristossa varsinkin Tammisaaren läheisyydessä oli jo paljon aikaisemmin ruvennut leviämään tapa lisäämällä erityisiä maustimia pieniin puunassakkoihin (kaggar) myytäväksi suolata varsinkin kilohaileja. Sen olivat professorinrouva Hultmanin antaman tiedon mukaan muutamat naiset Tammisaarella jo 1850-luvun lopussa panneet alulle ja 1860-luvulla se oli tullut kaupungissa sekä sen ympäristössä siksi yleiseksi, että Tammisaaren apteekkari katsoi etunsa mukaiseksi myydä tällaista suolaamista varten valmiiksi sekoitettuja maustimia. Vasta edellämainitun toimittaja Reuterin ponnistuksista saatiin tämä menettely laajalti leviämään maalaikalastajain keskuuteen. Samalla hän paransi maustamismenettelyä ja sai rahvaan tällä tavalla maustamaan lihavia syyshailejakin. Entiset puunassakat ovat sen jälkeen ruvenneet väistymään läkipeltiastiain tieltä.

XIV LUKU

Maamme kalastusneuvot ja niiden valmistus 1500- ja 1600-luvulla.

Kalastusneuvoja kansallamme on ollut muinaisista ajoista saakka useita lajeja. Niistä sopinee ensiksi ottaa puheeksi maasamme aivan yleisesti käytetyt nuotat. Hyvin alkuperäisiksi nuotiksi meillä Sirelius teoksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria» katsoo niitä, joita pikku pojat Lieksassa ennen laittoivat koivun, pajun tai jonkun muun lehtipuun lehdeksistä. Näiden valmistuksesta lausuu hän näin: »Niitä (lehdeksiä) koottiin $\frac{2}{3}$ vaaksan läpimittaisiksi koko nuotan pituisiksi tukuiksi eli kervuiksi, joita sitten sidottiin pajunvitsoilla päällekkäin — toinen toiseensa kiinni, kunnes syntyi keskikohdalta noin kyyvärän korkuinen seinä.» Sitä käytettiin matalassa rantavedessä pienten kalain pyytämiseen. Vielä yksinkertaisemmaksi nuotalajiksi hän sanoo seuraavaa, jota meillä entisaikoina monessa paikoin käytettiin. Se tehtiin kahdesta tiheälehväisestä latvoistaan toisiinsa yhdistetystä puusta. Somerolla hän sanoo sitä muodostetun koivunnäreistä.¹

Mutta siirtykäämme langoista valmistettuihin nuottiin. Sellaisista puhutaan meillä kirjallisissa todistuskappaleissa jo keskiaikana. Niin mainitaan esimerkiksi nuotta Kalvolan käräjän pöytäkirjassa vuodelta 1509. Uudella ajalla ne tulevat yhä useammin puheeksi. Siten kerrotaan Taivassalosta, että vähäkseläisillä, niinkuin näyttää vuoden 1534 tienoilla, oli sekä kesäettä talvinuotta. 1500-luvun alkupuolella käytettiin talvinuotta sen lisäksi Apollajärven (kaiketi Apuljärven) lähellä Vihtjärven taloa Vehmaalla.

Sellaisiakin nuottia tulee jo näihin aikoihin puheeksi, joissa oli eri suuruiset silmukat, koska olivat tarkoitetut kokonsa puo-

¹ Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 167 ja 168 siv.

lesta toisistaan eroavia kaloja varten. Siten mainitaan Raaseporin linnan tilissä vuodelta 1541 särkinuotta ja sen tilissä vuodelta 1544 ahvennuotta. Sillin- ja hailinkalastuksesta puhuessamme olemme aikaisemmin ottaneet puheeksi näiden kalain pyytämiseen rannikkoseuduillamme käytetyt nuotat 1500-luvulla. Sisämaan järvissä ja joissa käytettiin myöskin 1500-luvulla paljon nuottia, jotka olivat eri kalalajeja varten kudotut. Kun nuottakalastuksesta verona maksettiin esimerkiksi vain haukia tai kuoreita, käytettiin siinä nähtävästi erityisiä hauki- ja kuorenuottia. Lohen ja siian pyytämisessä käytettiin myöskin nuottia 1500-luvulla vaikka harvoissa paikoissa, sillä tässä kalastuslajissa turvauduttiin enimmäkseen muunlaisiin kalastusneuvoihin.¹

1600-luvulta saa useita tietoja nuotan käytöstä tuomiokirjoista. Siten olen huomannut ahvennuotan olleen vuonna 1625 käytännössä Rymättylässä ja samanlaisen vuonna 1651 Ahvenanmaalla Saltvikissä. Vuonna 1627 oli Rymättylän käräjillä ratkaistavana riita Kurisen (Kuris) nuottakunnan ja Raulahden (Ravolax) riimunuottakunnan välillä. Myöhemmän nimestä huomaa, että se riimunuottaa käytti. Vesilahdella näkyy taas vuonna 1683 kalastetun kuorenuotalla. Paitse nyt mainittuja oli nähtävästi tällä vuosisadalla nuottia kudottu muitakin kaloja varten.²

Muuten on nuottakalastuksesta sanottava, että 1500-luvulla paikoittain käytettiin suhteellisen vähän nuottia. Ainakin muutamissa hallitukselle kuuluvissa kartanoissa oli asian laita sellainen. Ja talonpoikain kalastuksessa viittaavat suuret yhteiset nuottakunnat samaan suuntaan. Maamme kruununkartanoista voin siinä suhteessa mainita muutamia valaisevia esimerkkejä. Siten oli Pohjanmaan ainoassa kuninkaankartanossa, Korsholman kartanossa vuonna 1571 yksi puoleksi kulunut 53 sylen eli 159 kyynärän pituinen, uusi 47 syltä eli 141 kyynärää

¹ Iivar Flemingin maakirja 1413—1585, fol. 24 v. ja 65 v.; Suom. valt. ark. nid. 2921 (v. 1541) fol. 19; nid. 2938 (v. 1544) fol. 59.

² Suom. valt. ark. Mynämäen ja Maskun kihl. tuomiokirja 1620—29, fol. 128 v., Maarian ja Raision kär. 11/IV 1625; fol. 221 v. Rymättylän kär. 8/VII 1627; Ahvenanmaan tuomiokirja 1644—56, 349 siv., Saltvikin kär. 28/V 1651; Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1681—85 988 siv.; Vesilahden kär. 23/II 1683.

pitkä sekä yksi kulunut 10 sylen eli 30 kyynärän pituinen nuotta. Viimemainittu oli varmaankin niitä pikku nuottia, joista tileissä toisinaan on puhetta.

Oli jo paljon, kun Porin kartanolla oli vuonna 1582 viisi järvinuottaa (sjönot), joll'ei niillä tarkoitettu merinuottia, sillä ruotsinkielinen sjö sana voi mertakin tarkoittaa. Eihän tämän kartanon lähimmässä ympäristössä ollutkaan järviä. Sen lisäksi oli Porin kartanolla samana vuonna 2½ talvinuottaa. Puolis-kolla tarkoitettiin kaiketi niin suurta osuutta nuotassa. Tämä runsaus näkyy kuitenkin olleen poikkeusta, sillä edellisenä vuonna 1581 oli vain kaksi nuottaa edellistä lajia ja yksi myöhempää.

Helsingin kartanossa käytettiin vuonna 1560 siellä harjoitettuun hailinkalastukseen vain kahta nuottaa, vaikka tilissä sanotaan haileja pyydetyn kaikkialla saaristossa, kaiketi kartanon aluevesillä. Kyminkartanossa oli säännöllisesti vain yksi varsinainen nuotta 1500-luvulla ja seuraavan vuosisadan alussa. Turun linnan kalastusneuvoihin kuului vuonna 1556 vain yksi talvinuotta.¹

Ahvenanmaalla näkyy kruunun kartanoista Haga olleen nuotilla huonosti varustettu. Sillä oli esimerkiksi vuosina 1556 ja 1557 vain pari nuotanperää, toinen haili-, toinen ahvennuotan, 1558 taas yksi riimunuotta sekä hailinuotan perä ja puolet talvinuotan perästä. Mutta Kastelholman kartanolla mahtoi vuonna 1552 olla useita nuottia, minkä huomaa seuraavasta kohdasta sen tiliä siltä vuodelta. Sanotaan nimittäin, että neljän talvinuotan paulan sekä 17 kesänuotan paulan valmistamiseen oli annettu 12 leiviskää niiniä. Tähän lisätään, että kuuden talvi- ja 12 kesänuotan paulan punomiseen Gregerbyn eli Grelsbyn kartanoa varten oli annettu 10 leiviskää niiniä. Vuoden 1554 Grelsbyn kartanon tilissä ilmoitetaan siellä olevan kolme puoleksi kulunutta vanhempaa ja kolme uutta talvinuottaa, seitsemän kesänuottaa ja vielä nuotta, jonka laadusta ei mitään sanota. Niitä oli siis yhteensä neljätoista. Sisämaassa Lohjanjärven

¹ Suom. valt. ark. nid. 4721 (v. 1571) fol. 49; nid. 2333 (v. 1581) fol. 81; nid. 2342 (v. 1582), fol. 64 v.; nid. 3175 (v. 1560) fol. 10; nid. 5522 (v. 1583—86), fol. 18, 30 v., 46 v., 60 v. y.m. tilejä, nid. 596 (v. 1556) fol. 1 v.

rannalla sijaitsevalla Laakspohjan kartanolla oli vuonna 1561 6 isoa nuottaa ja 4 nuotanperää.¹

Kalastusta harjoittavain maalaisten keskuudessa näyttävät talolliset omistaneen yksin enimmäkseen vain pieniä nuottia. Isot nuotat kuuluivat taas useimmiten nuottakunnille, joissa oli useita omistajia.² — Omituisuutena tahdon vielä mainita, että

¹ Suom. valt. ark. nid. 2654 (v. 1556) fol. 20; nid. 2669 (v. 1557) fol. 9 v.; nid. 2685 (v. 1558) fol. 6; nid. 2634 (v. 1552), fol. 25; nid. 2646 (v. 1554) fol. 8 v.; nid. 3198 (v. 1561) fol. 31.

² Näitä suuria nuottakuntia tapaa 1500-luvulla useita Pohjanmaalla. Niin ilmoitetaan Limingan, Kemin ja Iin pitäjän tilissä vuodelta 1560 70 talonpojan käyttävän »Save»padon kohdalla yhtä yhteistä nuottaa ja 50 talonpojan kalastavan Ilmolan padon luona niinikään yhdellä nuotalla. Nämät molemmat patopaikat luettiin silloin Kemin pitäjään. Etelä-Pohjanmaalla tapaa vielä enemmän näitä yhteisiä nuottia, vaikka niillä ei ollut niin runsaasti omistajia kuin muutamilla Pohjois-Pohjanmaan nuotilla. Siten ilmoitetaan Mustasaaren, Vöyrin ja Kyrön pitäjän tilissä vuodelta 1572, että Vöyrin pitäjän Junksundissa 65 talonpoikaa kalasti 3 nuotalla, joten joka nuotan omistajiksi jää keskimäärin $2\frac{2}{3}$ talonpoikaa. Samain pitäjän tilissä vuodelta 1560 sanotaan 40 talonpojan Kuivalahdella kalastavan 2 nuotalla ja samalla määrällä nuottia niinikään 40 talonpoikaa Vassorin luona, joten kummassakin tapauksessa tuli 20 talonpoikaa nuottaa kohti. Mustasaaren selän suulla sanotaan taas 20 talonpojan kalastavan yhdellä nuotalla. Mustasaaren, Vöyrin ja Kyrön pitäjän tileissä vuosilta 1571 ja 1572 ilmoitetaan 54 talonpojan pyytävän kalaa 3 nuotalla Svartön luona, joten nuottaa kohti tuli 18 talonpoikaa, ja myöhemmässä näistä tileistä 18 talonpojan kalastavan Korparön luona yhdellä nuotalla. Edellä puheenaolleista paikoista ovat muut tuttuja paitse Save, Ilmola, Junksund ja Korparö. Save on nähtävästi Sauvo. Eräässä luettelossa Kemijoen kalastuspaikoista vuodelta 1686 mainitaan Maa-Sauvo-saaren eli Veitosen Nätien pato, joka näkyy olleen aivan Kemijoen suussa. Ilmolan pato on siitä vähän pohjoiseen Kemijoen varrella Ilmolan kylän kohdalla. Junksund on nykyinen Jungsund Mustasaaren pitäjässä, mikä kylä on jakautunut kahdeksi nimittäin Jungsund norrbyksi ja Jungsund söderbyksi. Ne ovat Vaasan kaupungista pohjoiseen. Korparö eli Korparö on myöskin Mustasaaren pitäjässä erään järven rannalla Jungsundin kylistä kaakkoon ja Koiyulahden kirkonkylästä länteen. — Nuottakuntain omistamia olivat ehkä vielä ne 15 suurta nuottaa, joilla vuonna 1543 kerrotaan kalastetun Puruvedellä Savossa.

Tahdon tähän lisätä, että edellisessä osuusveronkannon yhteydessä on ollut puhetta haileja ja silliä pyytävistä nuottakunnista Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa Varsinais-Suomessa. (Katso edellistä 44 ja 45 siv.) (Suom. valt. ark. nid. 4624 (v. 1560) fol. 7 v. ja 8; nid. 4723 (v. 1571) fol.

Käkisalmen linnan tilissä vuodelta 1589 mainitaan venäläinen nuotta, mutta tilistä ei ilmene, millainen se oli.¹

Paitsi että maamme rannikolla käytettiin paljon haili- ja sillinuottia ja suuressa määrin nuottakuntain omistamia nuottia, tapaa varsinkin Pohjanmaan rannikolla paljon nuottia, jotka eivät kuuluneet kumpaankaan näistä kahdesta ryhmästä. Niin käytettiin vuonna 1559 esimerkiksi senaikuudessa Pietarsaaren pitäjässä Älholmin² selällä 17 nuottaa säynäskalastusta

57 v.; nid. 4728 (v. 1572) fol. 8, 8 v. ja 9; nid. 6134 (v. 1543) fol. 39 v.; Malmgren, Handlingar och förordningar om Finlands fiskerier, andra häftet, 201 siv.)

1600-luvulla tapaa Varsinais-Suomen tuomiokirjoissa tietoja muutamista suurista nuottakunnista, joissa lukuisat talot olivat osallisina. Siten ilmoitetaan riidassa kahdesta nuotta-apajasta Naantalin luostarin nuottakunnan ja Raision nuottakunnan välillä Maarian ja Raision pitäjään käräjillä vuonna 1624, että edelliseen kuului Naantalin pappila ja 15 muuta osakasta ja myöhempään neljätöistä. Kaksi myöhempään lukeutuvaa osakasta oli, mikäli oikeudessa ilmoitettiin, ennen kuulunut Naantalin luostarin nuottakuntaan, mutta olivat raisiolaiset houkutelleet heidät siitä pois ja yhtymään omaan nuottakuntaansa, joten edelliseen aikaisemmin oli kuulunut 18 osakasta. Luostarin nuottakuntaan kuuluvat talot sijaitsivat molemmin puolin Naantalin aukkoa eli selkää osittain mannermaan osittain Luonnonmaan puolella. Kolmas iso nuottakunta tulee puheeksi Rymättylän käräjien pöytäkirjassa vuodelta 1640. Tämä oli Ruokorauman nuottakunta Rymättylässä, johon kuului 14 talonpoikaa (bönder). Ruokorauma on Rymättylän itäosassa siitä saaresta länteen, jolla on Lapilan (Ekstensholmin) kartano ja Suurpään talo.

Korpoossa näkyy nuottavaen keskuudessa olleen omituista kilpailua, niinkuin muutamat pitäjän asukkaat sen käräjillä vuonna 1639 valittivat. Tehdäksensä aikaisemmin alkaneille nuotanvetäjille kiusaa myöhemmin tulleet heittivät nuotan ja joskus kaksikin edellämäinittujen nuotan ulkopuolelle. Oli semmoisiakin, jotka illalla heittivät nuottansa ja vasta seuraavana aamuna tulivat sitä vetämään. Tämä myöhempi oli siis verkkokalastuksen tapaista menettelyä. Tehdyn valituksen johdosta oikeus määräsi 40 markan sakon tällaisesta mielivaltaisuudesta. (Maskun ja Mynämäen kihlak. tuomiokirja 1620—1629, fol. 90, Maarian ja Raision kär. 6|XII 1624; Maskun kihlak. tuomiokirja 1637—1643, fol. 112, Korpoon kär. 7|II 1639; sama tuomiokirja, fol. 167, Rymättylän kär. 16|III 1640.)

¹ Suom. valt. ark. nid. 5623 (v. 1589) fol. 62.

² Älholmia en ole niillä seuduin kartasta löytänyt. Se käy ehkä nykyään toisella nimellä.

varten. Vanhassa laajassa Kaarlebyyn pitäjässä pyydettiin säynäitä Kirkonselällä¹ 16 ja Rosalan¹ selällä 19 nuotalla. Siikaa saatiin Pihengin selällä² 10 ja Pyhäjoen selällä 9 nuotalla. Patti-joen selällä³ pyydettiin 17 nuotalla haukia ja siikoja sekä Siikajoen suun köhdällä 13 nuotalla haukia, säynäitä ja siikoja. 18 nuotalla saatiin Kalajoen suulla haukia ja säynäitä sekä Hailuodon vesillä vuonna 1559 31, ja 1560 32 nuotalla siikoja. Vanhassa Liminkaan pitäjässä kalastettiin kaikkiaan 97 nuotalla. Perin suuria nuottamääriä käytettiin siellä Liminkaan selällä, jossa neljästä kylästä oli yhteensä 50 nuottaa. Oulunsalon vesillä käytettiin yhteensä 40 nuottaa. Iin pitäjän rannikolla kalastettiin eri merenselillä yhteensä 31 nuotalla. Liminkaan vesillä näkyy nuottakalastuksella saadun siikoja, säynäitä ja kuoreita, mutta Iin kalastuspaikoilla vain siikoja ja Oulunsalon kalastuksessa vain kuoreita. Nämät myöhemmät tiedot Pohjois-Pohjanmaalta ovat vuodelta 1560.⁴

Sisämaassa Pohjanmaalla oli yleensä jotenkin pienet määrät nuottia käytännössä. Pohjois-Pohjanmaalla harjoitettiin verkko-kalastuksen ohella nuottakalastusta Oulunjärvellä haukia pyydettäessä. Etelä-Pohjanmaalla pyydettiin taas v. 1559 Evijärvellä⁵ haukia ja säynäitä 11 nuotalla.⁶

Silloisessa Viipurin läänissä kalastettiin 1500 luvun keskivaiheilla paikoittain lukuisilla nuotilla. Siten sanotaan vuonna 1564 Makslahdella pyydetyn kalaa 30 1/2 nuotalla ja Latikolla vuonna 1569 41 nuotalla. Puolinuotalla tarkoitettiin, niinkuin aikaisemmin olen huomauttanut, että yhtä

¹ Kaiketi tarkoitetaan Kokkolan maalaisseurakunnan kirkon edustalla olevaa merenselkää, joka nähtävästi niihin aikoihin ulottui lähelle kirkonkylää. Rosalan selkää en ole kartasta löytänyt.

² Pihengin (Piehengin)-selkä on varmaankin Piehenginjoen suulla Kalajoesta pohjoiseen.

³ Tässä tarkoitetaan Raahesta vähän pohjoiseen mereen laskevan Pattijoen suulla olevaa merenselkää.

⁴ Suom. valt. ark. nid. 4606 (v. 1559) fol. 12 v. — fol. 21 v.; nid. 4623 (v. 1560) fol. 6.

⁵ Evijärvi on Evijärven pitäjässä Uudesta Kaarlepyystä melkein itään päin.

⁶ Edellämainittu nid. 4606 (v. 1559) fol. 12 v. ja 14.

nuottaa käytettiin kalastuksessa puolta lyhyemmän ajan kuin muita.¹

Kaikkein suurin määrä nuottia oli se, jolla kalastettiin Puruvedellä vuonna 1543. Paitse äskenmainittuja 15 suurta nuottaa käytettiin siellä 404 pientä nuottaa, mikä osoittaa tämän järven olleen erittäin kalarikkaan.²

Hämeessä ja Savossa oli kruunun kalastuspaikoilla sen sijaan 1500 luvulla sangen vähän nuottia. Mikäli tilien epätäydellisistä ilmoituksista voi päätätä, ei Hämeen vesistön kalastuspaikoilla, jotka Hämeenlinnalle kuuluivat, käytetty muualla nuottaa kuin linnan läheisyydessä olevalla. Hollolan, Mustelan (Mustialan) ja Sairilan (Sairialan) kartanoilla oli kullakin vain yksi nuotta. Kutakin viimeksimainituista nuotista käytettiin kahdessa järvessä, sillä jokaisella näistä kartanoista oli kalastusta kahdessa paikoin. Savonlinnan alle kuului 1570-luvulla kalastuksen ollessa kukoistavimmillaan 13 kalastuspaikkaa, joilla käytettiin yhteensä 13 nuottaa. Näistä nuotista oli kolme kahta eri kalastuspaikkaa varten. Myöhemmin Juhana III Venäjän sodan aikana ei ole tietoa kalastuksesta kolmella kalastuspaikalla, jotka olivat lähellä Venäjän rajaa. Yhdellä niistä, nimittäin Lapinlahdella³ sijaitsevalla, olivat venäläiset vuonna 1585 käyneet hävittämässä kalastusneuvot. Muilla paikoilla oli nähtävästi rauhattomien olojen tähden kalastus lakannut.⁴

1600-luvulla oli muutamissa kuninkaankartanoissa jo monta nuottaa, vaikka niillä edellisellä vuosisadalla oli ollut vain joku-nen. Sellainen on Hagan kartanon laita Ahvenanmaalla, sillä

¹ Makslahti on lahti Koiviston mannermaanpuoleisessa osassa kirkolta pohjoiseen. Latikko nimistä paikkaa en ole kartoista tavannut.

² Suom. valt. ark. nid. 5265 (v. 1564) fol. 18; nid. 5322 (v. 1569) fol. 14, nid. 6134 (v. 1543) fol. 39 v.

³ Lapinlahden kalastusta harjoitettiin varmaankin saman nimisessä Onkiveden lahdessa nykyisessä Lapinlahden pitäjässä.

⁴ Suom. valt. ark. nid. 3843 (v. 1557) fol. 35; nid. 3868 (v. 1559) fol. 9 v.; nid. 3872 (v. 1559) fol. 6; nid. 3877 (v. 1559) fol. 23; nid. 3889 (v. 1560) fol. 5 v.; nid. 3890 (v. 1565) fol. 9; nid. 4010 (v. 1566) fol. 5; nid. 4068 (v. 1571) fol. 2 v.; nid. 4069 (v. 1571) fol. 2; nid. 4074 (v. 1571) fol. 29 v.; nid. 4153 (v. 1578) fol. 3; nid. 6479 (v. 1575) fol. 23; nid. 6497 (v. 1577) fol. 4—5 v.; nid. 6538 (v. 1582) fol. 6—7; nid. 6577 (v. 1587) fol. 5—6 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 3—5.

vuonna 1608 sillä oli 7 kulunutta nuottaa, joiden laatua ei ilmoiteta, ynnä puolet ahvennuottaa sekä vanha nuotanperä. Vuonna 1618 sillä taas oli yhteensä 8 talvi- ja kesänuottaa. Grelsbyn kartanolla oli vuonna 1608 7 puoleksi kulunutta ja 5 vanhaa ahvennuottaa, yksi uusi talvinuotanperä ja yksi puoleksi kulunut kesänuotanperä. Kastelholman kartanolla oli niitä tällä vuosisadalla sangen monta. Siten luetellaan sen tilissä vuodelta 1610 11 kesänuottaa ja 14, joista ei ilmoiteta, mitä vuodenaikaa varten ne olivat. Sen lisäksi oli sillä yksi talvinuotanperä ja kaksi kesänuotanperää. Saman kartanon tilissä vuodelta 1612 mainitaan sen omistavan 5 talvinuottaa ja 10 kesänuottaa sekä yhden talvi- ja yhden kesänuotanperän. Porin kartanolla näkyy tällä sataluvulla olleen tasaisempi lukumäärä nuottia kuin edellisellä. Vuonna 1610 ja sitä lähinnä seuraavina vuosina sillä oli eräässä pienessä joenhaarassa kaksi lohinuottaa sekä kolmessa paikassa saaristossa, niinkuin näyttää, yksi nuotta kussakin niistä. Savonlinnan läänin kuuluvain kalastuspaikkain nuottaluku oli vuonna 1618 12.¹

Edellisessä olemme jo maininneet, että eräässä järvessä Vehmaalla 1500-luvulla vedettiin talvinuottaa. Sama oli asianlaita kalastuksessa Mustialan kartanon alle kuuluvassa kahdessa sisämaan järvessä 1550-luvulla. Sanotaan nimittäin kartanon tileissä, että niistä kalaa pyydettiin sekä kesällä että talvella nuotalla ja verkoilla.

Merenpuoleisesta Suomesta olemme jo aikaisemmin maininneet, että Hagan, Kastelholman ja Grelsbyn kartanoissa oli 1500-luvulla talvinuotat. Sen lisäksi näkyy Ahvenanmaalla 15-sataluvulla talvisesta hailikalastuksesta, joka luultavasti oli nuottakalastusta, kannetun viides osa saaliista. Tämä osoittaa talonpoikain siellä aika suuressa määrin harjoittaneen talvikalastusta. Puhuessamme sillinkalastuksesta Porvoon läänissä 1500-luvulla mainitsimme, että siellä vedettiin talvinuottaa. Viipurin linnan ja sen läänin tilissä vuodelta 1547 ilmoitetaan, miten paljon nuottalankaa oli kulunut uuden talvinuotan kutomiseen. Saman

¹ Suom. valt. ark. nid. 2848 (v. 1608) fol. 27; nid. 2849 (v. 1608) fol. 25 v.; nid. 2857 (v. 1610) fol. 46; nid. 2869 (v. 1612) fol. 4 v.; nid. 2894 (v. 1618) fol. 31 ja 31 v.; nid. 2495 (v. 1610) fol. 44—45 v.; nid. 2514 (v. 1614) fol. 62 v. ja 63; nid. 2535 (v. 1618) fol. 36—37 v.; nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.

linnan tileissä vuosilta 1564, 1569 ja 1610 sanotaan talonpoikain vetävän talvinuottaa Makslahdella Koiviston pitäjässä. Vielä mainitaan sen tilissä vuodelta 1612, että linnan sekä isoilla että pienillä nuotilla kalastettiin linnan luona jäällä sekä talvella että keväällä. Käkisalmen linnan tilissä vuodelta 1586 kerrotaan, että kaksi nuottajällä (notisen) keväällä ollutta hevosta oli hukkunut, ja saman linnan tilissä vuodelta 1589 sanotaan, että sen nuotilla kalastettiin jäällä talvella ja keväällä.

Länsi-Suomessa määrätään Euran käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1551 talvinuotista, että kirkonneljännes ja ylinen neljännes tätä pitäjää saisivat yhdessä pitää vain kaksi talvinuottaa. Luvian neljännekselle myönnettiin niinkään kaksi talvinuottaa, jonka lisäksi kuivalahtelaiset¹ saivat yhden tällaisen nuotan pitää. Mutta pieniä nuottia (kaiketi juuri talvinuottia) ei enää ollut luvallista käyttää. Pohjanmaalla käytettiin talvinuottaa 1500-luvulla Pietarsaaren pitäjässä Gloskärin selällä ja Torsön luona, joista paikoista aikaisemmin (158 siv. ja 169 siv. muist.) olemme puhuneet sillinkalastuksen yhteydessä.²

1600-luvulta tapaa myöskin paljon tietoja talvinuotista. Kerroimmehan äsken, että kuninkaankartanoilla Ahvenanmaalla oli sen luvun alussa talvinuottia. Samalta sataluvulta, nimittäin vuodelta 1631, on ainakin Rymättylästä tieto talvinuotta-apajapaikasta, josta eräs taivassalolainen jakoveljineen Rymättylän käräjillä riiteli kolmen Rymättylän kylän kanssa. Maarian ja Raision pitäjain käräjillä vuonna 1625 on kyllä puhetta ahvennuotan reestä. Mutta kun maalla silloin, niinkuin meidän päiviimme asti, on kesällä lyhytmatkaisia ajoja reellä toimitettu, ei reen mainitsemisen tarvitse ehdottomasti talvikalastusta tarkoittaa. Mutta riitaisuudet nuottajällä osittain Paraisten nuottamiesten kesken osittain heidän ja kaks kertalaisten välillä, jotka keväällä 1642 kihlakunnan oikeudessa ratkaistiin, osoittavat näissä seurakunnissa talvinuottaa vedetyn. Korpoon käräjillä määrättiin taas vuonna 1629, minä viikon päivinä talvella Ki-

¹ Kuivalahden kylä on Eurajoen pitäjän pohjoisosassa likellä Luvian rajaa.

² Suom. valt. ark. nid. 2799 (v. 1569) fol. 21; nid. 5012 (v. 1547) fol. 62; nid. 5579 (v. 1586) fol. 27 v.; nid. 5623 (v. 1589) fol. 16 v.; nid. 216 a (Euran kär. 19/XI 1551) fol. 96.

tuisten kylän asukkaat saivat vetää nuottaa Sandön luona.¹ Kirkkonummen ja Suintion käräjillä vuonna 1638 olivat muutamats nuottamiehet syytteenalaisia, koska eivät olleet merkinneet nuotta-avantoa. Sen johdosta oli erään miehen hevonen siihen hukkunut.²

Niinkuin edellisestä esityksestä huomaa, vedettiin maamme eri osissa puheenalaisilla vuosisadoilla talvinuottaa. Ainoastaan Pohjois-Pohjanmaalta en ole tätä asiaa valaisevia tietoja tavannut.

Olemme edellä puhuneet talvinuotasta maassamme 1500- ja 1600-luvulla. Mutta miten sen vetämisessä meneteltiin, ei selviä sen ajan tilikirjoista eikä tuomiokirjoista. Kuitenkin antaa monitietoinen Olaus Magnus teoksessaan siitä selityksen, jonka tähän liitän. »Kun tahdotaan kalastaa jään alla», sanoo hän, »hakataan jäähän kaksi 8:sta 10 jalkaan leveätä avantoa 150:stä 100 askeleen välimatkan päähän toisistaan. Näiden kahden väliin hakataan 30—40:een pienempää avantoa 30 jalan päähän toisistaan ja ovat ne vain 1 1/2 jalkaa leveät. Nuottaköydet lasketaan veteen toisesta isosta avannosta ja ne johdetaan pitkällä seipäillä toisesta pienestä avannosta toiseen siksi, kun päästään myöhemmän suureen avantoon. Kun ne on sinne saatu, jätetään ne kahdelle ratsastavalle miehelle, jotka antavat hevostensa vetää nuottaa. Heitä kehoitetaan jouduttamaan hevosiaan sen mukaan, kuta enemmän nuotta huomataan lähenevän viimeistä avantoa». »Näin menetellään», sanoo hän, »kalain ja varsinkin haukien estämiseksi sätkyttelemästä verkot rikki päästäkseen irti, kun huomaavat olevansa vankina». Olaus Magnus väittää tällä tapaa voitavan saada useasti suuret määrät erilaisia kaloja, joita mieli-

¹ Kitiuis eli oikeammin Kittuis on Houtskärin pitäjän pääsaaren itäosassa, Sandö taas saman saaren eteläpuolella Kittuisista lounaiseen.

² Suom. valt. ark. Maskun ja Mynämäen kihlakuntain tuomiokirja 1620—1629 fol. 129, Maarian ja Raision kär. 11/IV 1625; sama tuomiokirja fol. 291 v. Korpoon kär. 23/VII 1629; samoin kihlakuntain tuomiokirja 1630—1636, fol. 25 v., Rymättylän kär. 31/I 1631, Raaseporin läänin tuomiokirja 1634—1643 Kirkkonummen ja Suintion kär. 7/III 1638; Piikkiön ja Halikon kihl. tuomiokirja 1639—1643 fol. 395 v. Piikkiön ja Kaarinan pit. kär. 23 ja 24/V 1642, sama tuomiokirja fol. 401, Paraisten kär. 25 ja 26/V 1642.

hyvällä katselee. Niitä tulee siksi runsaasti, ettei kannata ruveta kaloja myymään painon mukaan vaan vaunuttain (kaiketi reittäin) tai suurin tynnyrin.¹

Kustavin pitäjässä Varsinais-Suomessa on viime aikoihin asti hevosella vedetty talvinuottaa, mutta toisella tavalla kuin Olaus Magnus kertoo. Insinööri Tukmila, joka on tältä paikkakunnalta kotoisin, on siitä minulle antanut seuraavan kertomuksen. Nuottamiehet tuovat jäälle kaksi rekeä, joiden kummankin päälle on pystyyn asetettu pyöreä tynnyrinmuotoinen tukinpätkä. Se on pitkinpäin keskeltä läväisty, ja läpeen on pantu luja alapäästään rekeen kiinnitetty puukanki. Sen ympäri pannaan tynnyrinmuotoinen tukinpätkä kierimään siihen kiinnitetyn suhteellisen pitkän tukevan seipään avulla, jota kierretään ympäri joko mies- tai hevosvoimalla. Kun nuotan kumpikin vetoköysi tällaiseen tynnyrintapaiseen tukkiin kiinnitetään, saadaan lopulta nuotta vedetyksi nuottaköysien siirryttyä avannosta avantoon yhä lähemmälle toisiaan.

1600-luvun keskivaiheilta eli tammikuulta 1651 antaa Suomessa silloin oleskeleva ruotsalainen ylioppilas Gyllenius seuraavan kuvauksen suuren hällinuotan vedosta talvella Björnholman² luona Korpoossa. Hän sanoo tätä nuottaa hyvin pitkäksi ja 12 syltä syväksi. Sen hampusta valmistetut vetoköydet olivat laivan touvien kaltaisia. Nuottaa vedettiin niin, että vetomiehillä kullakin oli pitkä käyrä puu, jonka päässä oli rautainen rengas ja pyöreä hakanen (koota). Renkaan he hakasella kiinnittivät nuotan vetoköyteen ja käyrää puuta pitivät he selälleen ja olkapäällään vetäen siten nuottaa. Näitä nuotan vetäjiä oli, sanoo Gyllenius, kuusi, kahdeksan ja useampiakin paria. Toiset nuottamiehet taas kuljettivat eteenpäin nuottaseipäitä avannosta toiseen. Näitä nuottaseipäitä Gyllenius sanoo pyöreiksi ja hyvin pitkiksi. Ensimmäisestä apajasta kertoo hän silloin saadun niin paljon haileja, ettei nuottaväki jaksanut nuottaa jäälle nostaa, vaan täytyi kasseilla (katzsar) kantaa kalat jäälle. Saalis oli nimittäin kaikkiaan 10 tynnyriä, niin että kaikille päiväpalkka-

¹ Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus*, 20 kirja, 16 luku (ruotsinnoksen IV osa, 185 siv.).

² Björnholman saari on Korpoon pitäjän pohjois-osassa, Vattkastin saaresta luoteiseen.

laisille, jotka sinne olivat saapuneet nuottaa vetämään, voitiin antaa kalaa palkaksi. Toisella sen jälkeen vedetyllä nuotalla sanoo Gyllenius saadun myöskin paljon kalaa, vaikk'ei niin paljon kuin edellisellä.¹

Tämä Gylleniusen kertomus nuotanvedosta ei sisällä mitään hevosten osanotosta siihen, jonka tapasimme Olaus Magnuksen kuvauksesta. En ole historiallisissa asiakirjoissa sellaista tavannut muistakaan osista maatumme.²

Gylleniusen mainitsema pitkä käyrä puu, joka vetämistä varten kiinnitettiin nuotan vetoköyteen, on nähtävästi niinkutsuttu »klova», jota meillä vielä käytetään muun muassa Ahvenanmaalla. Tästä nykyaikaisesta klovasta olen usein mainitulta valtiopäivämies Forsbergilta saanut seuraavan tiedon. Se on Gylleniusen kuvaamaa korpolaista koukkua paljon yksinkertaisempi, niinkuin pienestä tähän liitetystä kuvasta huomaa. Klovassa olevaan uurrokseen sovitetaan nuotan vetoköysi, jonka jälkeen nuotanvetäjä panee klovon varren olkapäälleen voidakseen nuottaa paremmin vetää.

Nykyaikainen klova Ahvenanmaalla.

Tämä nyt puheena ollut talvinuotan vedossa käytetty klova eli vetokoukku tulee maamme kruununkartanojen tileissä 1500-luvulla muutaman kerran puheeksi. Niin ilmoitetaan Raaseporin kartanon tilissä vuodelta 1557, että oli annettu hamppua

¹ Diarium Gyllenianum el. Petrus Magni Gyllenii dagbok 1622—1667, utgivet genom R. Hausen, siv. 160 ja 161.

² Eri nuotan lajia ei suinkaan tarkoiteta niillä »stöhe nöther», joita Kustaa Vaasa eräässä kirjeessään 24 p:ltä toukokuuta 1527 Kokemäen ja Ulvilan pitäjän asukkaille sanoo heidän käyttävän Ulvilan merenselällä Kokemäenjoen suulla. Dalinin julkaisemassa »Ordbok öfver svenska språket» (v. 1853 painos) sanotaan, että »Stönot» tarkoittaa: »ett slags not, vid hvars begagnande man med puls stöter i vattnet, för att fösa in fisken». Kustaa Vaasa tarkoittaa siis nuotanvetoa tarpomalla. (Arvidsson »Handlingar till upplysning af Finlands häfder, II osa, 205 siv.; »Handl. rör. Sveriges historia. I serien. Konung Gustaf den förstes registratur», IV osa, 186 siv.)

»till kloffweband» eli klovon nauhan valmistamiseksi, jolla klovalla ehkä tarkoitetaan juuri nuotanvetokoukkua. Ahvenanmaalla luetellaan Kastelholman kartanon kalastuskalujen joukossa v. 1610 4 »notklofwar» eli neljä edellä selitettyä nuotanvetokoukkua. Grelsbyn kartanon tilissä vuodelta 1618 on taas kalastuskalujen luettelossa 3 »notklofwor» eli kolme tällaista nuotakoukkua. Tätä vetokoukkua eli klovaa on, niinkuin mainitsin, käytetty meidän aikaamme saakka talvinuottaa vedettäessä Ahvenanmaalla. Kun se yhä, niinkuin konsuli Hirnu on minulle ystävällisesti ilmoittanut, on käytännössä talvinuotan vedossa niin pohjoisessa kuin Kemissä, on se kaiketi ollut viime aikoihin asti koko yleinen maassamme.

Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1564 kerrotaan taas, että oli annettu niiniä vinttaus- eli kelanuoran valmistukseen. Se, että tämän yhteydessä puhutaan nuottiin ja verkkoihin niinistä valmistettavista vetonuorista, osoittanee edellisellä nuoralla tarkoitettavan nuottavintturissa käytettävää. Ehkä Rymättylän käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1639 käytetyllä sanalla »wedhar» tarkoitetaan vintturia, kun siinä puhutaan henkilöistä, jotka toisilta anastivat monta nuotta-apajaa ynnä niiden nuottaköydet ja »wedhar». Koska viimeainittu sana näin tulee puheeksi nuotta-apajain ja nuottaköysien yhteydessä, olen taipuvainen otaksumaan, että pöytäkirjaan on erehdyksestä »wewar» sanan sijasta kirjoitettu »wedhar».

Myöskin seuraava kohta Rymättylän käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1656 tarkoittanee vinttausta nuotanvedossa. Siinä kerrotaan erään talonpojan ennen kuolemaansa määränneen palvelijalleen, jolle oli sukua, veneen ja erään »windnot»'in ynnä muuta irtaimistoa. Luulisi tässä tarkoitettavan vinttausnuottaa, kun alkupuoli sanaa vindnot nähtävästi johtuu ruotsinkielisestä sanasta »vinda», josta sen suomenkielinen vastine vintata on muodostettu. Ahvenanmaalla mainitaan Föglössä 1660 pidettyjen rovastinkäräjain pöytäkirjassa muun muassa »wijnödnötter» ja samanlaisessa pöytäkirjassa Kökarista vuodelta 1661 »windnootgärder». Nämä esimerkit osoittanevat siis Ahvenanmaalla käytetyn vinttausnuottia.¹

¹ Suom. valt. ark. nid. 3081 (v. 1557) fol. 60; nid. 3257 (v. 1564) fol. 75; nid. 2857 (v. 1610) fol. 46; nid. 2893 (v. 1618) fol. 14 v.; Maskun kihlak.;

Vuoden 1606 Jomalan pitäjän käräjillä Ahvenanmaalla tulee puheeksi nuotta, jolla on outo nimi »Dempenooth». Sillä olivat muutamat Westersundin (ehkä nykyisen Vestersundan) kylän asukkaat kalastaneet vasten naapuriensa tahtoa. Tätä nuottaa sanotaan oikeuden pöytäkirjassa ympärillä asuville vahingolliseksi, koska se karkoitti pois kalat. Juuri tämän tähden, että se oli monen kylän kalastukselle haitaksi, oikeus sen nyt kielsi. Saadakseni selville tämän nuotan laadun käännysin liikemies Markströmin puoleen Maarianhaminassa, koska olin kuullut hänen hyvin tuntevan kalastusneuvot niillä seuduin, muun muassa Jomalassakin. Mutta hänellekin »dempenot» oli tuntematon. Henkilökohtaisena arvelunaan hän lausui, että »dempenot» olisi sama kuin »dämnot» eli »damnot». Kun ennen aikaa nuotalla tai myöskin verkolla suljettiin kalain uintiväylän suu (myningen av en fiskled) tai suurenpuoleisella nuotalla ympäröitiin matalalle vedelle kutemaan siirtynyt lahna- tai säynäsparvi, kävi nuotta, sanoo hän, juuri dämnotin eli damnotin nimellä. Herra Markström näkyy siten yhtyvän hänelle kirjeessä lausumaani arveluun, että »dempenotissa» alkupuoli sanaa johtuisi verbistä »dämpa, dämma».¹

Ahvenanmaata koskeissa asiakirjoissa puhutaan joskus nuottatarhasta (notgård). Niin on esimerkiksi asianlaita Finströmin käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1555 ja äsken mainitussa Kökarin pöytäkirjassa 1661. Tiedustellessani valtiopäivämies Forsbergilta, mitä Ahvenanmaalla nykyään nuottatarhalla tarkoitetaan, sain kuulla, etteivät tällä nimellä käyvät paikat varsinaisia nuottatarhoja olekaan. Sielläpäin nimitetään näet paikkaa, minne nuotta pannaan vapeille riippumaan, nuottatarhaksi. Millään aitauksella se ei ole ympäröity, vaan on aivan avoin paikka. Sama on kaiketi asianlaita aikaisemminkin ollut. Opettaja Niemelältä olen kuullut, että Pitkäpaadella Virolahden pitäjässä tällainen nuottavavepaikka toisinaan aidalla varustetaan elukain estämiseksi sinne pääsemästä. Aitausta käytetään tavalli-

tuomiokirja 1637—1643 fol. 130, Rymättylän kär. 13/VI 1639; saman kihlak. tuomiokirja 1656—60 fol. 17 v., Rymättylän kär. 17 ja 18/III 1656; Boëtius Murenius »Acta Visitatoria» 443 ja 500 siv.

¹ Ahvenanmaan tuomiokirja vuodelta 1606 (jäljennös Suomen valtiotarkistossa) fol. 37 v. Jomalan kär. 9/VII 1606.

sesti vain silloin, kun nuottavapeet on asetettu niemelle, jolloin aitans tulee aivan lyhyeksi.¹

Kolkka eli *kulle*, millä myöhemmällä nimellä Sirelius usein mainitussa teoksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria» tätä kalastusneuvoa nimittää, on poveton nuotta. »Nämät nuotat», sanoo Sirelius, »joilla kalastus on nähtävästi jo pitkät ajat kuulunut nuottakalastuksen kehittyneimpiin, ovat nykyään yksinomaan jokipyödyksiä.» Kulteen nykyisen käytön hän näkyy kohdistavan Oulujokeen ja Vienan Karjalaan. Hän lisää, että se aikoinaan on ollut tunnettu myöskin Tornionjoella (Bureuksen mukaan jo 1500-luvulla), Ruotsin Lapissa, Norlannissa ja Tanskassa. Edellämainitun tiedon Tornion kalastuksesta Sirelius näkyy saaneen Bureuksen 1600-luvun alkupuolella kirjoitetusta kokoelmasta »Sumlen», jossa sanotaan: »Torneossa kalastetaan lohikolkalla aivan toisin kuin muualla Ruotsissa ja Suomessa. Käyttäen 150 sylen pitkää kolmikertaista lohiverkkoa kahden veneen välillä, joissa kummassakin on kolme henkeä, soutavat he tätä kolkkaa kaikkialla.» Kun lohiverkko eli kolkka oli kolmikertainen, muistuttaa se paljon riimuverkkoa. Bureus ei näy tässä tekevän paljon eroa kolkan ja verkon välillä, ehkä syystä että kolkka on poveton niinkuin verkko.²

Muuten huomaa ainakin 1500-luvun verokirjoista, että Tornionjoen lohikalastuksessa pyyntineuvona oli melkein yksinomaan kolkka. Niitä oli siellä esimerkiksi vuonna 1559 käytännössä 50 kappaletta. Keskiaikanakin sitä näkyy siellä käytetyn, niinkuin huomaa eräästä kohdasta Tukholman kaupungin Tjänkebokia vuodelta 1482.³

Jo keskiajalla kolkkaa käytettiin Kokemäenjoen kalastuksessa. Se mainitaan näet laamannintuomioissa kalastuksesta

¹ Hausen, Bidrag till Finlands historia, II osa, 135 siv. (Finströmin kär. 23/VIII 1555.)

² Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, 172 ja 173 siv.; Nyare bidrag till kännedom om de svenska landsmälen och svenskt folkliv. Tidsskrift utgiven genom J. A. Lundell. Bihang I, 227 siv.

³ Meddelanden från kungliga landtbruksstyrelsen n:o 206. Undersökningar öfver laxen och laxfisket i Norrbottens län av Nils Rosén, 59 s.; Lewenhaupt, Historik rörande det regela laxfisket i Torneå elf, 6 s.; Hausen, Finlands Medeltidsurkunder, V osa, 47 siv.; Stockholms tänkebok, 372 s.

Lammaisten virrassa vuonna 1345 ja Lammaisten lahdessa v. 1412. Sen tapaamme myös Henriikki Klaunpoika (Hornin) laamannintuomiossa vuodelta 1453, joka koskee kalastusta muun muassa tällä kalastusneuvolla Lammaisten kosken¹ alapuolella. Sama tuomio uudistettiin Turun linnassa pidetyillä tutkimuskäräjillä vuonna 1463. Huomattava on, että tässä tutkimuskäräjäin tuomiossa puhutaan nuottakolkasta (nooth kolk), mikä siis osoittaa, että tätä kalastusneuvoa nuotaksi katsottiin. 1500-luvulla sitä myöskin enimmäisä niistä tileistä, joissa se tulee puheeksi, katsotaan nuotaksi. Mutta poikkeuksen tekee vuoden 1552 Ulvilan kartanon sekä Ulvilan ja Närpiön pitäjän ynnä Ulvilan kaupungin tili. Siinä sitä taas sanotaan kolkkaverkoksi.²

1500-luvulla käytettiin, päättäen Ulvilan kartanon kalastusneuvojen luetteloista vuosilta 1552 ja 1553, kolkkaa lohen ja siian kalastuksessa Kokemäenjoessa. Siten mainitaan edellisessä luettelossa annetun hampua kahden kolkan, mutta myöhemmässä nimenomaan kahden lohi- ja kahden siikakolkan valmistukseen. Myöhemmässä näistä luetteloista sanotaan vielä, että pellavia oli annettu siikakolkkien valmistukseen. Vuonna 1558 sanotaan saman kartanon tilissä kalastetun kahdella kolkalla Haistilassa.¹ Ulvilan käräjillä vuonna 1585 puhutaan taas kuninkaalle kolkista tulevasta verosta, mikä käsitti joka seitsemännen kalan. Vielä 1600-luvulla on Ala-Satakunnan ynnä siellä sijaitsevain kartanojen tileissä, niinkuin esimerkiksi vuodelta 1610, tieto, että Ulvilassa talonpojat maksoivat kolkista, joilla kalastivat omilla rantavesillään, verona lohta.

Pohjois-Pohjanmaan tilissä vuodelta 1558 mainitaan olleen Oulujoessa 12 kolkkaa Laitasaaren kohdalla sijaitsevan Turkan padon luona sekä 11 kolkkaa ylempänä Oulujoen varrella sijait-

¹ Lammaisten koski on yksi Kokemäenjoen koskia, joka sijaitsee Nakkilan pitäjässä. Vähän myöhemmin puheeksi tuleva Haistila on Ulvilan pitäjässä sen kirkolta kaakkoon Kokemäenjoen varrella.

² Arwidsson, Handlingar till upplysning av Finlands häfder, I osa, 29 siv., IV osa, 31 siv.; V osa, 10 ja 11 siv. sekä VIII osa, 8 ja 9 siv.; Hausen, Finlands Medeltidsurkunder, I osa, 210 siv.; sama IV osa, 133 siv.; Hausen, Registrum Ecclesiae Aboensis, 245 siv.; Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552) fol. 6; nid. 1954 (v. 1553) fol. 10; nid. 1966 (v. 1554) fol. 12; nid. 1974 (v. 1555) fol. 9.

sevan »Törvenpadon» kohdalla.¹ Tämä kolkalla pyytäminen Oulujoessa mainitaan myöhemminkin niinkuin vuoden 1565 tilissä. Muilla seuduin Pohjois-Pohjanmaalla en 1500-luvulta sen pitäjiä koskevilla tileissä ole nähnyt kolkka nimitystä käytetyn. Sen sijaan näkee kulteen useissa paikoissa mainittuna, mutta yksinomaan Kemijoessa. Edellämaitussa Pohjois-Pohjanmaan tilissä vuodelta 1558 ilmoitetaan Kemijoessa kulletta käytetyn viidessä eri kalastuspaikassa. Sen lisäksi mainitaan yksi kullepaikka, jossa sinä vuonna ei kalastettu. Vuoden 1560 Pohjois-Pohjanmaan tilissä mainitaan Kemijoessa olleen koko 11 kullekalastuspaikkaa. (Kalastuksesta kulteella on kuva I taulussa liitteessä).

Seuraavalta vuosisadalta on myöskin muutama tieto kolkalla kalastamisesta. Niin mainitaan vuonna 1616 Kemijoessa olleen kolme kolkkapatoa. Oulun pitäjän käräjillä vuonna 1651 syytettiin taas kahta venäläistä, kaiketi Vienan karjalaista, ynnä muutamia Oulun kaupungin porvareita siitä, että lohenpyyntiaikaan kolkilla kalastivat kruunun lohypadon alapuolella siten estäen kalaa nousemasta virtaa pitkin ylös. Ulvilan joessa ja Kokemäenjoen koskilla sanotaan vuonna 1614 talonpoikain kalastavan kulteilla.²

Tämän yhteydessä voin vielä mainita usein nuotantapaiset kalastusneuvot *lanan* eli *ruonan* sekä *suurian* ja *vadan*.

Lanoja näkyy olleen erilaisia. Rietz sanoo julkaisemassaan »Svenskt dialektlexikon» eli »Ordbok öfver svenska almogespråket» *lanaa* puusäleista tehdyksi neliskulmaiseksi kaitaiseksi kalanpyydykseksi, jossa on sisäänpäin kääntyvä merta. Viimemainitun

¹ Tilissä sanotaan, että Turkanpato oli Oulujoessa kahden wickusjön matkan päässä meren rannasta ja »Törvenpato» ylempänä tässä joessa 4 wickusjön päässä Turkan padosta eli 6 wickusjötä merestä. Wickusjö on matkan mitta, joka 1500-luvulla enimmäkseen oli 2 meripeninkulmaa, joskus lyhyempi, toisinaan taas vähän pitempi. Kartoista en ole Törvenpatoa tavannut. (Falkman, Om mått och vigt i Sverige, I osa, 111 siv.)

² Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552) fol. 37; nid. 1954 (v. 1553) fol. 38; nid. 2040 (v. 1558) fol. 12 v.; nid. 2495 (v. 1610) fol. 45; nid. 4577 (v. 1558) fol. 7, 9—11; nid. 4624 (v. 1560) fol. 8; nid. 4676 (v. 1565) fol. 13 v.; Ala-Satakunnan tuomiokirja 1584—1588, Ulvilan kär. 12/VII 1585; Pohjanmaan tuomiokirja 1650—1652, fol. 308 v., Oulun kär. 22 ja 23/VII 1651; nid. 4991 (v. 1616) fol. 32; nid. 2514 (v. 1614) fol. 62 v.

kautta vesi virtaa ulos. Vanhan ruotsin kielen lana sanan Rietz väittää merkinneen jonkunlaista kalaverkkoa ja suomen kielen lana sanan rysää ja mertaa tarkoittavan. Dalin sanoo julkaisemassaan »Ordbok öfver svenska språket» (painos v:lta 1853) lanaa melkein nuotan kaltaiseksi ja lisää, että siinä on pienet lujasti punotusta hamppulangasta kudotut silmukat perässä. Sitä hän ilmoittaa käytettävän virroissa sulkujen kohdalla sellaisen kalan pyytämiseen, joka ui myötävirtaan. Lönnrot sanoo sanakirjassaan lanaa säkinmuotoiseksi kalastusneuvoksi, jota joissa ja koskissa käytetään. Lohipadoissa niinkuin myöskin siian pyytämässä hän sanoo sitä rysän muotoiseksi. Samalla hän huomauttaa sen yhtäläisyydestä potkun kanssa. Se taas on hänen ilmoituksensa mukaan verkko eli jataverkko tai verkkosäkki, joka on sijoitettu padon alapuolelle, ja hän lisää, että padon yläpuolelle asetettu sellainen kalanpyydys on lana.

Sirelius sanoo tutkimuksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria», että lana on ruona nimisen pyydyksen toinen nimi. Hän katsoo sitä meillä jo aikaiseen kivikaudella tunnetun niinkutsutun »havasnuotan» lajiksi. O. Nordqvistin johdolla julaistu teos »Söt-vattensfiske och fiskodling» antaa seuraavan kuvauksen tästä pyyntineuvosta. »Lana on verkkopussi, jonka virtaa vastaan käännetty suu pidetään leveällä neliskulmaisella puukehyksellä, mikä sopii jossakin sulussa olevaan aukkoon. Verkkosäkki (eli pussi) kapenee vähitellen kapeaksi töttööröksi, jonka läpi juokseva vesi pullistaa ulos». Sellaiselta näyttääkin se toisessa ruonan kuvassa (188 siv.), jonka Sirelius on painattanut edellä mainittuun teokseensa.¹ Toisessa tässä teoksessa olevassa (189 siv.)

¹ Väitöskirjassaan »Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern» professori Sirelius arvelee, että enimmäkseen rysän nimellä käyvät ja monet lana nimiset kalanpyydykset, jotka 1500-luvun tilikirjoissa mainitaan, ovat jonkunlaisia jokiryisiä. Hän näkyy tulleen tähän päätökseen tutustuttuaan Elias Laguksen Ruotsin Tiedeakademian toimituksiin vuonna 1773 painattamaan kirjoitukseen »Om hushållningen och näringarna uti Kuusamo socken i Kemi Lappmark». Lagus sanoo siinä, että ryisiä käytetään padolla varustetuissa joissa keväällä ahvenen, säynään ja harjuksen (harr) pyytämässä, mutta syksyllä siian ja mateen pyyntiin, viimeainittuun nähden vain sen kutuaikaan. Saksaksi professori Schmidt käänneksessään professori Sirelius teoksesta on hänen selityksensä mukaan nimittänyt tämän pyydyksen »Wenteriksi». Se on, mikäli professori Schmidt

kuvassa töttöro päättyy melkein yhtä leveänä kuin ruonan suu.¹

Nimitystä ruona käytettiin tästä kalastusneuvosta 1500- ja 1600-luvuilla Kokemäenjoen vesistöissä, vaikka lana nimitys sielläkin näkyy olleen tunnettu.² Siten sanotaan Ulvilan kartanon tilissä vuodelta 1553, että oli annettu hamppua ruonoiksi koskissa, varmaankin Kokemäenjoessa. Vuoden 1558 Ulvilan kartanon tilissä ilmoitetaan taas siellä valmistetun 6 uutta ruonaa kalastukseen Lammaisten koskessa. Sirelius kertoo usein puheena olleessa teoksessaan, miten vuonna 1585 eräässä tuomiokirjassa sanotaan tehdyn »uusia ja lainvastaisia» ruonapatoja Kokemäenjokeen. Niinkuin useissa muissa paikoin hän ei anna tämän tar-

on minulle ystävällisesti ilmoittanut, kansanomaisen nimi vanhalle Saksassa käytetylle kalastusneuvolle, joka oli jotenkin rysänmuotoinen ja valmistettiin langoista.

Todistukseksi mielipiteellen, että lana nimeä kantava kalastusneuvo voi olla rysä, Sirelius mainitsee, että Petolahdella (Petalaks) Etelä-Pohjanmaalla rysää lanaksi nimitettiin vielä aikoina, jolloin hän väitöskirjansa kirjoitti. Näihin »Wenteriksi» nimittämiensä kalastusneuvoihin lukee hän muun muassa 4 haili- ja 4 sillivereriä, jotka hän sanoo tavanneensa Porin kartanon tileissä n:o 2068 ja 2100. Silliwenterein hän sanoo tileissä käyvän nimellä »sijllelagnor», mutta hailiwentereistä hän ei tällaista tietoa anna. Edellisessä näistä tileistä, joka on Ulvilan eikä Porin kartanon tili vuodelta 1559, sanotaan näistä lanoista, että siellä oli kudottu »5 lagner Sijllenät» ja myöhemmässä, joka on Porin kartanon tili vuodelta 1560, että kartanossa oli valmistettu »4 Sijllelagnor». Sireliuksen mainitsemista 4 hailiwentereistä en ole näissä tileissä mitään tietoa tavannut. Se seikka, että edellisessä nyt puheena olevista tileistä sanotaan »lagner Sijllenät», saa tutkijan ennemmin otaksumaan, että on puhetta lanantapaisista silliverkoista eikä jotenkin rysänmuotoisista »Wentereistä». Sanoohan edellä puheena ollut Rietz, että vanha ruotsinkielen lana sana tarkoitti jonkunlaista verkkoa. Lausun tämän vain yksityisenä mielipiteenäni, sillä näihin asioihin perehtymättömänä minun on vaikea ruveta väittelemään niin taitavan asiantuntijan kanssa, kuin professori Sirelius oli. (Sirelius, yllämainittu teos, 319 ja 320 siv.; Kongl. Vetenskapsacemiens Handlingar för år 1773, 34 nid. 84 siv. (yllämainittu Laguksen kirjoitus.)

¹ Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 188 ja 189 siv.; Nordqvist, Sötvattensfiske och fiskodling, 255 siv. (Kuuluu sarjateokseen »Svenska jordbrukets bok».)

² Esimerkiksi Ala-Satakunnan ynnä siellä sijaitsevain kuninkaan-kartanojen tilissä vuodelta 1610 sanotaan, että kruunulla oli 3 ruonaa eli lanaa (3 ronor eller lanor) Lammaisten koskessa. (nid. 2495 fol. 44 v.)

kempaa tietoa lähteestään. Kokemäen käräjain pöytäkirjasta helmikuulta 1585 olen kyllä tavannut tiedon, että kaikki uudet muille haitaksi olevat laittomat kalastuslaitteet (fiskeverke) Kokemäenjoessa tuomittiin purettaviksi. Ne sulkiivat nimittäin joen pääväylän, jota laki vaati auki pidettäväksi. Mutta ei ainakaan tässä pöytäkirjassa kalastuslaitteita ruonapadoiksi sanota. Vielä on mainittava, että Kokemäen käräjillä vuonna 1637 puhutaan henkilöstä, joka yhdellä ruonalla harjoitti kalastusta rannalla.¹

Lana nimitystä nyt puheena olevalle kalastusneuvolle olen huomannut käytettävän useissa paikoin. Ulvilan kartanon tilissä vuodelta 1552 sanotaan annetun hampua lanalangoiksi kalastusta varten Vinnaisten ja Piispankoskissa² Kokemäenjoessa. Varsinais-Suomessa tämä nimitys myöskin tavataan, sillä Saaren kartanon kalastusneuvojen luettelossa vuodelta 1572 mainitaan kolme lanaa. Niinkuin pian tulemme näkemään, käytettiin Perniön pitäjässäkkin lanoja. Sen lisäksi tapaa tämän nimityksen Pohjanmaalla ja Savossa. Puhuessamme mustasaarelaisten sillin kalastuksesta kerroimme heidän Svartön luona kolmella nuotalla ja 56 lanalla pyytäneen paitse sillejä siikoja, ahvenia, särkiä, säynäitä ja kuoreita. Lapuan käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1631 mainitaan kaksi verkkolanaa, jotka eräs henkilö vahingossa oli polttanut. Kemin käräjillä oli vuonna 1651 riita kalastuspai-kasta Simojoen suulla Kallioniemen luona, jossa lohikoukkulanaa käytettiin. Koska on puhetta koukkulanasta, tarkoitetaan ehkä jonkunlaista puoliympyrän muotoon asetettua verkontapaista lanaa aivan samaan tapaan, kuin edellisissä luvuissa kerroimme koukkuverkkoja asetettavan (258 ja 263 siv.).³

¹ Suom. valt. ark. nid. 1954 (v. 1553) fol. 38; nid. 2042 (v. 1558) fol. 35 v.; Sirelius, edellämainittu teos, I osa 189 siv.; Ikaalisten tuomiokirja 1584—1667 fol. 27 v.; Kokemäen kär. 16/II 1685; Ala-Satakunnan tuomiokirja 1635—1639 fol. 205; Kokemäen kär. 24/IX 1637.

² Mitään Piispankoskea Kokemäenjoessa en ole kartoista löytänyt. Sillä on kai nyt toinen nimi.

³ Iin käräjain pöytäkirjassa helmikuulta 1651 puhutaan kolmesta lohikalastuksessa käytetystä koukkupaikasta (krokställe), jotka kuuluivat samalle äsken myydylle talolle. Näistä on luonnollisesti vaikeata sanoa,

Olisikohan näitten koukkulanojen yhteydessä ollut verkko, joka rannan puolelta kulki koukun sisälle, niinkuin edellisessä mainitsimme asianlaidan olevan koukkuverkoissa? Puhuttiinhan Lapuan käräjillä vuonna 1631 verkkolanoista.¹

Ja sekin seikka, että Perniön käräjillä vuonna 1632 kerrotaan lanan eli verkon laskemisesta (lana- eller nätläggning) osoittaa, että maassamme oli verkonmuotoisia lanoja ainakin 1600-luvun alkupuolella. Hämeenlinnan tilissä vuodelta 1608 mainitaan kalastuskalujen luettelossa 5 lanaa, josta huomaa sitä Hämeessäkin käytetyn. Savosta tiedämme, että Kustaa Vaasa vuonna 1559 kirjeessään Savonlinnan käskynhaltijalle Finckelle ilmoitti tämän pyynnön johdosta saada Savonlinnaan ankeriaan-kalastajan kirjoittaneensa Tukholman käskynhaltijalle ja käskeneensä hänen lähettää sinne kalastajan, joka tunki ankeriaan kalastuksen ja lanan käytön. Jo vuoden 1560 Savonlinnan tilistä näemme, että Puruvedellä yhdellä lanalla kalastettiin. Mutta 1570-luvun tätä linnaa koskevista tileistä huomaamme lanakalastuksen siirtyneen Siikalahden² kalastuspaikalle, jossa kahta lanaa käytettiin. Myöhemmältä ajalta, nimittäin vuodelta 1618, tapamme Savon kalastuspaikkain pyydysten joukossa kaksi lanaa, joilla ehkä juuri Siikalahdella kalastettiin.³

Käkisalmen läänissä käytettiin myös lanaa. Tämän läänin tileistä vuosilta 1589 ja 1591 näemme käytetyn kahdella kalastuspaikalla 12 lanaa sekä yhdellä 8 ja yhdellä kahta lanaa. Muuta-

olivatko niillä käytetyt kalastusneuvot koukun muotoon laskettuja lanoja vai verkkoja. Tulemme niistä myöhemmin enemmän puhumaan. (Pohjanmaan tuomiokirja 1650—1652, fol. 216 ja 217, lin käräjät 18/II 1651.)

¹ Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552), fol. 36 v.; nid. 1209 (v. 1572), fol. 15; Pohjanmaan tuomiokirja 1626—1631, fol. 173 v.; Lapuan kär. 1/VIII 1631; Pohjanmaan tuomiokirja 1650—1652, fol. 296, Kemin kär. 14 ja 15/VIII 1651.

² Tämä Siikalahti on ehkä Siikalahti Rautalammella tai kohta Kuopion kaupungin eteläpuolella oleva Siikalahti.

³ Suom. valt. ark. Piikkiön ja Halikon kihlak. tuomiokirja 1628—1633, Perniön kär. 29/III 1632; nid. 6304 (v. 1560), fol. 12 v.; nid. 6400 (v. 1567), fol. 10 v.; nid. 6879 (v. 1575) fol. 3; nid. 6497, (v. 1577) fol. 5; nid. 6538 (v. 1582), fol. 7; nid. 4392 (v. 1608) fol. 33 v.; nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.; Handlingar rörande Sveriges historia I serien, Konung Gustaf den förstes registratur, XXIX osa, 373 ja 374 siv. kirje 10/VIII 1559.

milla muillakin kalastuspaikoilla pyydettiin siellä joko yhdellä tai lukumäärältään ilmoittamattomilla lanoilla kalaa.¹

Vata ja *suuria*, joita Sirelius sanoo samaksi pyydykseksi, ovat pieniä nuotantapaisia kalastusneuvoja. Niiden muodosta ja käytännöstä lukija saa tarkemmat tiedot Sireliuksen usein mainitusta teoksesta. Vadasta hän sanoo, että meillä on sillä pyydetty kalaa vain Etelä-Suomessa ja rannikkoseuduilla ruotsalaisen asutuksen rajamailla. »Tämä seikka yhdessä itse nimen kanssa (= ruots. vada)», hän sanoo, »näyttäisi viittaavan ruotsalaiseen lainaan, ei kuitenkaan niin, ett'eivät suomalaisten esi-isät tätä alkeellista pyydystä olisi lainkaan käyttäneet. Kernaammin täytyy olettaa, että he lainan kautta uudelleen tutustuivat pyydykseen, jonka he aikoinaan kehittyneempien valtaan päästyä olivat hylänneet». Myöhempää nimitystä *suuria* hän sanoo käytettävän tästä kalastusneuvosta Kymijoen kalastusta koskevissa tilikirjoissa 1500-luvulta muodoissa *sörie*, *söria*. Olen näiden lisäksi tavannut muodot *surie*, *szöria* *syrie* ja *syrio* (monikollisena *surier*, *szörior*, *syrier* ja *syrior*) saman sataluvun tileissä. *Vata*-nimitystä Sirelius sanoo käytettävän samanaikuisissa tilikirjoissa Savonlinnan tienoilta ja Hämeestä. Mutta on huomattava, että 1500-luvun tilityksessä Kymijoen suupuolella harjoitetusta kalastuksesta tavataan *vata*-nimitys. Niin oli Kyminkartanossa 1500-luvun lopussa ja 1600-luvun alussa säännöllisesti yksi tai kaksi *vataa* kuoreitten pyyntiä varten. Kymijoen kalastuspaikoilla *vata* oli käytännössä lohien ja siian pyynnissä. Se mainitaan tileissä ainakin vuodesta 1557 alkaen. Sitä sanotaan silloin käytetyn neljä kappaletta Kalliikosken kalastuspaikalla. Vuonna 1559 taas kalastettiin Kalliikosken kalastuspaikalla kahdella, *Vatasaaren* luona yhdellä ja *Suur-Ahvenkosken* kalastuspaikalla niinkään yhdellä *vadalla*. Myöhempinäkin aikoina *vataa* käytettiin Kymijoen kalastuksessa niinkuin esimerkiksi vuonna 1587 kuudella kalastuspaikalla ja vuonna 1593 seitsemällä. Edellisenä näistä viimeainituista vuosista mainitaan *vadoilla* kalastetun *Klossarön* koskella, *Vatasaaren* koskella, *Kalliikoskella*, *Koivukoskella*, *Pirkonkoskella* ja *Pikku-Ahvenkoskella*. Vuonna 1593

¹ Suom. valt. ark. nid. 5623 (v. 1589) fol. 15 v. ja 16; nid. 5653 (v. 1591) fol. 8 ja 8 v.

taas käytettiin vatoja Paskoskella, Klossarön koskella, Vatasaaaren koskella, Kalliokoskella, Koivukoskella, Pirkonkoskella ja Pikku-Ahvenkoskella.¹ Kaikilla muilla koskilla kalastettiin kumpanakin vuonna vain yhdellä vadalla paitse Vatasaaaren koskella ja Pirkonkoskella, joilla kumpanakin vuonna pyydettiin kahdella vadalla. Vatasaaaren kosken vadoista ilmoitetaan tileissä, että pidettiin yhtä vataa kummallakin puolella koskea. Pirkonkosken vadoista ei ole tällaista ilmoitusta.²

Niinkuin edellisestä näemme, ei vatoja tavata joka vuosi yhtä monta samalla koskella ja koskien lukukin, joilla niitä käytettiin, vaihteli, sillä vuonna 1557 niillä kalastettiin yhdessä, 1559 kolmessa paikassa, 1587 jo kuudessa ja 1593 seitsemässä eri paikassa. Olenkin juuri osoittaakseni tätä eroavaisuutta vatojen käytössä ottanut neljä tilivuotta puheeksi.³

Vataa näkyy Savossa käytetyn jo 1500-luvun keskivaiheilla ja se tuli myöhemmin jonkun verran yleisemmäksi. 1570-luvulla tässä maakunnassa käytettiin viittä vataa, nimittäin Varkauden kalastuspaikalla kahta sekä Vianteen (Viande), kaiketi Viannon, Rokosalmen, kaiketi Ruokosalmen ja Murwen, nähtävästi Muurueen⁴ kalastuspaikoilla kylläkin yhtä. Vuosisadan lopulla

¹ Näistä koskista ovat Kalliokoski ja Koivukoski aikaisemmin mainitut (130 siv.) Ahvenkosket ovat kaikille tuttuja. Muista on Klossarön koski Pyhtään pitäjässä Kymijoen läntisessä suuhaarassa, Suur-Ahvenkoskesta melkein pohjoiseen ja Tammijärvestä etelään. Paskoski on samaan suuhaaraan kuuluva kuin Strömfors ja on sen ja Merikosken välillä. Niin ilmoitetaan ainakin Hydrografisen toimiston koskiluettelossa. Pirkonkoskea en ole löytänyt tästä luettelosta enkä kartoista.

² Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 168, 172 179 ja 204 siv.; Suom. valt. ark. nid. 2794 (v. 1551) fol. 22; nid. 2595 (v. 1551) fol. 6 v.; nid. 3004 (v. 1552) fol. 34; nid. 3093 (v. 1557) fol. 24 v.; nid. 3173 (v. 1559) fol. 26 v., 27 v. ja 28 v.; nid. 5522 (v. 1583—1586) fol. 2 ja 60; nid. 4616 (v. 1560) fol. 12 v.—13 v.

³ Nid. 3093 (v. 1557) fol. 24 v.; nid. 3173 (v. 1559), fol. 26—28 v.; nid. 5586 (v. 1587) fol. 52—54; nid. 5645 (v. 1593) fol. 34—35 v.

⁴ Näistä kalastuspaikoista on Varkaus siksi tunnettu, ettei ole syytä selittää, mistä se on löydettävissä. Rokosalmi tavataan Suur-Savon maakirjassa vuodelta 1561, jossa on eri taloille kuuluvat maakappaleet lueteltuna. Siinä mainitaan sen jälkeen, kun Kiurujärven (kaiketi Kiuruveden) seutuvilla olevista paikoista on ollut puhetta, toisena järjestyksessä talo tai kylä, jonka maita oli Rokosalmen kohdalla ja Rokoniemellä. Viime-

niiden luku taas supistui kolmeksi, joita käytettiin Varkauden, Viannon ja Muurueen kalastuspaikoilla kullakin vain yhtä. Näitä paikkoja on vaikea Sireliuksen tavoin sanoa Etelä-Suomessa sijaitseviksi.

Hämeessä näyttää vata taas olleen jokseenkin harvinainen kalastusneuvo, sillä olen sen tavannut siellä vain jonkun kerran mainittuna niinkuin esimerkiksi Mustelan eli Mustialan kartanon tilissä vuodelta 1559, jolloin siellä oli yksi vata.

Etelä-Pohjanmaalla mainitaan vuonna 1560 kalastetun vadoilla Mustasaaren pitäjässä Helsingbyyissä ja Voitilan (Voitbyn) joen suulla. Vuonna 1572 niitä sanotaan käytetyn Helsinginjoen suulla ja Koivulahden selällä. Vuonna 1560 kerrotaan Kirkon-
selällä (Kirkefjorden) Vöyrissä kalastetun niinsanotuilla »gånge-
vador», joiden laadusta ei ole tilissä selitystä. 1600-luvulla olen tämän lisäksi tavannut vadan käytettynä eräässä joessa Pöytyällä vuonna 1638, niinkuin tämän pitäjän senvuotisten käräjän pöytäkirjasta huomaa.¹

Samana sataluvun alussa puhutaan Viipurin linnan tileissä esimerkiksi vuosina 1612, 1614 ja 1617 vatojen valmistuksesta kalastukseen linnan kalavesillä. Vuoden 1618 Pikku-Savon tilissä sanotaan valtion kalavesillä kalastetun 5 vadalla ja Leppävirroilla kalastettiin Konnuksen koskessa ainakin vuosina 1642 ja 1644 vadalla, jonka pitäjän kirkkoherra omisti.²

mainitusta sanotaan, että se oli Rokovedessä. Roko, joka näiden nimien alkupuolena tavataan, lienee ruoko, sillä o:ksi muuttui silloin tileissä säännöllisesti tuo diftonki. Ruokovetta en ole Pohjois-Savossa muualla tavannut kuin Maaningan pitäjässä. Tämä järvi on Kallaveden pohjoispuolella ja luultavasti on salmi, joka sen Kallaveteen yhdistää, Ruokosalmi. Muurueella tarkoitetaan nähtävästi Muuruvettä, joka on Ruokovedestä itään Muuruveden kunnassa. Vianteella tarkoitetaan luultavasti Viannon koskea Maaningalla, ei kaukana Lapinlahden rajasta. Siinä on myöskin Viannon talo. Viannon kautta kulkee vesi Onkivedestä Maaninkaveteen.

¹ Suom. valt. ark. nid. 6301 (v. 1559) fol. 18 v.; nid. 6304 (v. 1560) fol. 11; nid. 6400 (v. 1567), fol. 9 v., 10 ja 10 v.; nid. 6479 (v. 1575) fol. 2 ja 3; nid. 6497 (v. 1577) fol. 4 ja 5; nid. 6538 (v. 1582) fol. 6 ja 6 v.; nid. 6577 (v. 1587) fol. 5—6 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 3 v.—5; nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.; nid. 4616 (v. 1560) fol. 12 v. ja 13 sekä nid. 4728 (v. 1572) fol. 8; nid. 3872 (v. 1559) fol. 6; Maskun kihlak. tuomiokirja 1637—1643, fol. 61, Pöytyän kär. 23/II 1638.

² Suom. valt. ark. nid. 5947 (v. 1612) fol. 45; nid. 5976 (v. 1614) fol. 64;

Suurian olen niinkuin Sirelius tavannut Kymijoen kalastuspaikoilla käytettynä ja suuremmissa määrin kuin vataa. Siten luetellaan Kyminkartanon ja Pyhtään pitäjän ynnä Elimäen neljänneksen tilissä vuodelta 1557 16 suurialaa, jotka vastasivat 4 vataa. Näitä suuria oli Kalliokosken alapuolella 12 ja Ahvenkoskella 4. Tilissä ei nimittäin sanota, kalastettiin niillä Suurella vai Pienellä Ahvenkoskella. Kaiketi käytettiin niitä molemmilla. Vuonna 1559 samaten kuin ainakin kahtena seuraavana vuonna oli Kyminkartanon ja sen alle kuuluvain pitäjain tilien mukaan Kymijoen kalastuspaikoilla pyydyksinä käytetty 15 suurialaa vastaten 4 vataa. Suurista oli silloin 8 Kalliokoskella, yksi sekä Ankeporan¹ koskella että Suurella Ahvenkoskella sekä 5 Pikku Ahvenkoskella. Tilissä vuodelta 1587 tavataan yksi suurialaa käytettynä Kalliokosken ja Pirkonkosken välillä, 8 suurialaa (Sörier) Korkeakoskella sekä 6 Isolla ja Pienellä Ahvenkoskella. Vuoden 1593 tilissä sanotaan kalastetun kaikissa neljässä edellämainitussa paikassa samalla määrällä suuria kuin 1587. Näillä suurialoilla saatiin pääasiallisesti lohta, mutta Kalliokosken ja Pirkonkosken välillä myöskin siikaa. Tämän yhteydessä on huomautettava, että Kalliokosken ja Pirkonkosken välillä käytettyä suurialaa vuosien 1587 ja 1593 tileissä niinkuin jo 1560-luvulla nuotaksi sanotaan, joka osoittaa sen olleen nuotantapaisen.

Lopuksi tahdon mainita, että vataa ja suurialaa 1500-luvulla tuskin katsottiin samaksi kalanpyydykseksi. Siihen, että ne olivat

nid. 6021 (v. 1617) fol. 71 v.; nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.; Savonlinnan tuomiokirja 1639—1643, fol. 175, Leppävirran kär. 7 ja 8/VI 1642; sama tuomiokirja 1643—1648, fol. 222, Leppävirran kär. 10 ja 11/XII 1644.

¹ Ankopora nimistä koskea en ole tavannut kartoista Kymijoen koskien joukosta. Se näkyy olevan aikaisempi nimi koskelle Anjalassa, niinkuin huomaa eräästä vanhasta tilikirjasta vuodelta 1542. Siinä mainitaan kaksi ankeriaan kalastuspaikkaa Vehkalahden pitäjässä, joista toinen on Ankopora. Ankoporan sanotaan sitä koskevassa selityksessä sijaitsevan hämääläisellä puolella jokea olevan »Anaielli» nimisen kylän kohdalla. Tuntuu jotenkin varmalta, että tuolla omituisella nimellä Anaielli Anjalaa tarkoitetaan, sillä siinä määrin Ruotsin vallan aikana suomenkielisiä nimiä väännettiin, varsinkin aikaisempina aikoina [Suomikirja v:lta 1846, 177 siv. (Akianderin kirjoitus: »Om Ankoperflodens läge»; Suom. valt. ark. nid. 5 fol. 166 v.]

jonkun verran toisistaan eroavia pyyntineuvoja, viittaa se seikka, että ne samassa tilissä käyvät eri nimellä. Mainitsen tässä vielä muutaman valaisevan esimerkin. Vuoden 1557 Kyminkartanon ynnä Pyhtään pitäjän ja Elimäen neljänneksen tilissä sanotaan nimittäin, että talonpojat Kalliokosken kalastuspaikalla pyysivät lohta 12 suuriolla ja 4 vadalla. Vuosien 1559, 1560 ja 1561 saman alueen tileissä kerrotaan taas talonpoikain kalastavan Ahvenkoskella yhdellä vadalla ja yhdellä suuriolla. Jos vata ja suuria siihen aikaan olisivat olleet vain eri nimiä samalle kalastusneuvolle, ei tileissä suinkaan olisi tarvinnut erikseen mainita, miten monella vadalla ja miten monella suuriolla kalastettiin.¹

Verkkojen käyttö kalastuksessa on sangen vanhoilta ajoilta peräisin. Tohtori Pälä on löytänyt kivikautisen sellaisen Antrean pitäjän Korpilahden kylästä eräästä suosta luusta ja kivistä valmistettujen kalujen kanssa. Niin aikaiseen ihmiskunnan kehityskauteen kuuluva verkko on harvinaisuus ei vain Pohjoismaiden mutta myöskin Euroopan esihistoriallisissa löydöissä. Jo keskiajalta tavataan meillä kirjallisia tietoja verkoista. Niin mainitaan Hauhon käräjillä vuonna 1489 ryöstetty verkko. Aivan tämän aikakauden loppuvuosilta on tieto, että Sääksmäellä sijaitsevan Lahisten kartanon neljälle sen erämaahan lähtevälle kalastajalle v. 1520 paitse jo mainittua nuottaa ja muita kalastusneuvoja annettiin neljä särki- sekä kahdeksan hauki- ja lahna-verkkoa.

Aikaisemmin olemme jo sillin ja hailin pyytämisen yhteydessä puhuneet sitä varten käytetyistä verkoista ja jataverkoista, joita emme nyt uudelleen kosketele. 1500-luvulta voin vielä mainita, että Raaseporin linnan tilissä vuodelta 1541 luetellaan 20 särki-verkkoa ja yksi riimuverkko sekä sen tilissä vuodelta 1544 33 särkiverkkoa, 6 riimuverkkoa ja viisi lahnaverkkoa. Kastelholman kartanon tilissä vuodelta 1566 tapaamme yhden riimuverkon. Laakspohjan kartanon kalastusneuvojen luettelossa vuodelta 1561 tapaamme 40 sylen kuhaverkon. Saaren kartanon tilissä vuodelta 1572 luetellaan yksi riimuverkko, 4 säynäsvetkkoa

¹ Suom. valt. ark. nid. 3093 (v. 1557) fol. 24 v.; nid. 3173 (v. 1559), fol. 26—28 v.; nid. 3193 (v. 1560) fol. 25—27 v.; nid. 3213 (v. 1561) fol. 27—30; nid. 5586 (v. 1587), fol. 52—54; nid. 5645 (v. 1593) fol. 34—35 v.

ja 4 muuta verkkoa. Porin kartanon tileissä vuosilta 1581 ja 1582 tapaamme kumpanakin vuonna paitse aikaisemmin puheena olleita silliverkkoja yhden riimuverkon ja 8 kuoreverkkoa. Korsholman kartanolla oli vuonna 1569 yksi ahvenverkko sekä 6 lohi- ja säynäsverkkoa. Jomalan pitäjän käräjillä Ahvenanmaalla vuonna 1588 puhutaan taas riimuverkosta.¹

Hämeessä ja Savon puolella huomaamme verkkoja käytetyn 1500-luvulla aika paljon kruunun kalastuksessa. Hämeessä niitä tavataan kruunun kalavesillä paljon pienemmässä mitta-kaavassa kuin Savossa. Siten tiedämme Hämeestä, että esimerkiksi Sairilan eli oikeammin Sairialan kartanon kalastuksessa vuonna 1557 käytettiin 9 särkiverkkoa. Hämeenlinnan kalavesillä, joiden kalastusneuvoista tileissä on jotenkin säännöllisesti tietoja, kalastettiin vuosina 1559 ja 1560 12 verkolla sekä vuonna 1571 17, mutta vuonna 1565 oli siellä käytettyjen verkkojen luku vain 4. Vuonna 1572 verkkojen määrä taas nousi 45:een, joista 27 oli siika-, 10 lahna- ja 8 haukiverkkoa. Suurta verkkomäärää käytettiin myöskin Hollolan kartanolle kuuluvassa kalastuksessa Vesijärvellä, sillä vuonna 1559 siellä kalastettiin 40:llä sekä vuonna 1561 50:llä verkolla.²

Ilmoituksissa kalastuksesta Savonlinnan alle kuuluvilla kalastuspaikoilla on tileissä jotenkin säännöllisesti ilmoitettu, mitä lajia verkot olivat. Siten mainitaan niillä käytetyn hauki-, siika-, lohi-, lahna- säynäs- ja särki-verkkoja, vieläpä enimpää niistä suuressa määrin. Lukuisimmat ovat näillä Savon kalastuspaikoilla haukiverkot. Kihlasalmen kalastuspaikalla niitä oli vuonna 1575 130 ja sen jälkeen useina vuosina 90 kappaletta. Lapinlahden ja Rasvannon³ kalastuspaikoilla käytettiin useina vuosina

¹ Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, 170 ja 208 siv.; Historiallinen Arkisto, XXIV osa, pöytäkirjat, 90 siv.; Ivar Flemings jordebok 1413—15? fol. 23; Hausen, Bidrag till Finlands historia, II osa 220 siv.; Suom. valt. ark. nid. 2921 (v. 1544) fol. 19; nid. 2938, (1544) fol. 59; nid. 2966 (v. 1566) fol. 6; nid. 1209 (v. 1572) fol. 15; nid. 2333 (v. 1581) fol. 81; nid. 2342 (v. 1582) fol. 64; nid. 4706 (v. 1569) fol. 27.

² Suom. valt. ark. nid. 3843 (v. 1557) fol. 35 v.; nid. 3868 (v. 1559) fol. 9; nid. 3889 (v. 1560) fol. 5 v.; nid. 3927 (v. 1561) fol. 24; 23 nid. 3927 (v. 1561) fol. 24; nid. 3990 (v. 1565) fol. 9; nid. 4068 (v. 1571) fol. 2 v.; nid. 4082 (v. 1572) fol. 47.

³ Näistä kalastuspaikoista on Lapinlahden jo aikaisemmin mainittu

80 haukiverkkoa. Monilla muillakin kalastuspaikoilla niitä oli useita kymmeniä. Varkauden kalastuksessa käytettiin 1570-luvulla ja pitkiä aikoja sen jälkeen vain 10 haukiverkkoa, mutta aikaisemmin oli sielläkin kalastettu paljon suuremmalla määrällä näitä verkkoja niinkuin esimerkiksi 1560 35:llä ja 1567 50:llä.

Haukiverkkojen jälkeen olivat näillä kruunun kalavesillä Savossa lukuisimmat siikaverkot. Niitä tavataan Lapinlahden kalastuspaikalla useina vuosina 80 kappaletta. Monilla kalastuspaikoilla niitä käytettiin 20 ja 50 välillä. Pienin määrä näitä verkkoja oli käytännössä 1570-luvulta alkaen Varkauden kalastuspaikalla, nimittäin 10, vaikka niitä tällä kalastuspaikalla aikaisemmin oli ollut paljon enemmän niinkuin esimerkiksi vuonna 1560 26 kappaletta. Muuruven kalastuspaikalla oli niitä vuonna 1567 myöskin aika vähän, nimittäin 12 kappaletta.

Lahna- ja säynäsverkkoja tavataan Savossa paikoittain myöskin runsaanlaisesti. Kumpaakin lajia käytettiin enintään 40, vaikka vain jollakin kalastuspaikalla, mutta usealla 30 ja 20. Siten oli Ristajärven ja Rasvannon kalastuspaikoilla 40 lahna- ja Siikalahden kalastuspaikalla 40 säynäsverkkoa jonkun ajanjakson kestäessä. Paikoittain oli lahnaverkoja sangen vähän niinkuin esimerkiksi Puruvedellä vuonna 1560 vain 3 lahnaverkoja ja vuonna 1559 Kihlasalmella 4 särki- ja lahnaverkoja.

Lohiverkkoja ei näillä Savon vesillä paljon käytetty. Suurin määrä oli 30, joka tavataan vuonna 1560 kalastuksessa Ristajärvellä ja Lapinlahdella. Varkaudella niitä käytettiin esimerkiksi vuosina 1560 ja 1567 20, mutta 1570-luvulla tapaamme niitä siellä vain 10 ja myöhemminkin niiden lukumäärä samana pysyi. Kyykosken¹ kalastuspaikalla oli niitä 1570-luvulla ja sen jälkeenkin paljon myöhempinä aikoina vain 5.

(katso 315 siv.). Kihlasalmi, jota myös Kihlasalmeksi sanotaan, on salmi Iisalmen pitäjässä. Se yhdistää Haapajärven Porojärveen. Rasvanto on kaiketi Rasvänginjärvi Karttulan pitäjän länsiosassa koilliseen Virmasvedestä, jonka kanssa se on yhteydessä. Karttulan kirkolta se on melkein länteen.

¹ Näistä kalastuspaikoista ovat Muuruveden, Lapinlahden ja Siikalahden jo aikaisemmin mainitut (katso 315, 329 ja 332 siv.) samaten kuin Kihlasalmen ja Rasvannon (katso edell. muist.). Ristajärvi, joka 1618 käy Riistajärven nimellä, on nähtävästi nykyinen Riistavesi, joka ainakin

Etelä-Pohjanmaalla käytettiin myöskin muutamilla kalastuspaikoilla aika paljon verkkoja. Niin kalasti silloiseen Mustasaaren pitäjään luetulla Grundfjärdillä¹ vuosina 1571 ja 1572 48 talonpoikaa 160 säynäsvetkolla sekä vuosina 1570 ja 1572 Repoluodon selällä 18 talonpoikaa 26 säynäsvetkolla. Merikaarron (Merikartin) koskessa Kyrönjoessa Voitilasta (Voitby) kaakkoon pyydettiin lohia vain 5 vetkolla.

Pohjois-Pohjanmaan joissa ja järvissä käytettiin niinkään runsaanlaisesti verkkoja. Niin kalastettiin Kalajoella 20 ja Pyhäjoen toisessa koskessa 10 sekä toisessa 20 niinkutsutulla »stakanät»illa. Venhenkarin luona Iijoen suun seutuvilla pyydettiin vuonna 1560 kalaa 69 tällaisella »stakanät»illa. Kemlin pitäjässä käytettiin taas Kallioniemen saaren² luona 21 »skatanät»ia, joilla ehkä tarkoitettiin skatta- eli skattenätia eikä edellämmainittuja »stakanät»ia. Kerran nimitetäänkin tätä verkkoa Limingan, Iin ja Kemlin pitäjän tilissä vuodelta 1558 nimellä »skattanätt» eli siis veroverkoksi. Nyt mainituissa pitäjissä pyydettiin verkoilla lohta, mutta jossakin määrin myös siikaa. Muissakin Pohjois-Pohjanmaan tileissä niinkuin vuodelta 1565 tulevat kalastuksessa Limingassa, Iissä ja Kemissä edellämmainitut »stakanät»it puheeksi.³

viime vuosisadalle saakka oli kruunun kalastuspaikkana. Se on Kuopiosta itään nykyisessä Riistaveden seurakunnassa. Kyyjärvi on nykyään seurakunta Karstulan pohjoispuolella. Ehkä Kyykoski on Kyyjärvestä etelään juoksevassa joessa.

¹ Grundfjärd on nyt jo maatonut. Korsholman kartanosta itään on nykyään niittymaa, joka käy Södra Grundfjerdin nimellä. Se on kaiketi eteläosa entistä Grundfjerdin matalaa selkää. (Suomenmaa. Vaasan lääninä koskeva osa, 166 siv.)

² Niinkuin edellä kerroimme (328 siv.), on Kallioniemi Simojoen suulla. Nähtävästi oli Kallioniemen saari sen kohdalla. Nykyajan kartoissa onkin lähellä tämän joen suuta Kallio niminen saari meren puolella. Ehkä tilissä juuri tätä tarkoitetaan. Koska Simo 1500-luvulla kuului Kemlin pitäjään, on luonnollista, että mainituissa tilissä puhutaan Kallioniemen saaresta tähän pitäjään kuuluvana.

³ Suom. valt. ark. nid. 6301 (v. 1559) fol. 18 v.; nid. 6304 (v. 1560) fol. 10 v.—12 v.; nid. 6400 (v. 1567) fol. 9 v.—10 v.; nid. 6479 (v. 1575) fol. 2 ja 3; nid. 6497 (v. 1577) fol. 4 ja 5; nid. 6577 (v. 1587) fol. 5—6 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 3 v.—5; nid. 4714 (v. 1570) fol. 61 ja 61 v. nid. 4721 (v. 1571) fol. 11; nid. 4728 (v. 1572) fol. 8; nid. 4623 (v. 1560) fol. 6; nid. 4597 (v. 1558) fol. 11; nid. 4624 (v. 1560) fol. 6; nid. 4676 (v. 1565) fol. 13 v.—15.

Mitä nimityksellä »stakanät» noina vanhoina aikoina tarkoitettiin, on luonnollisesti vaikea saada aivan selville. Siitä ei kuitenkaan voi olla epäilystä, että niissä oli seipäitä, joilla ne voitaisiin pohjaan kiinnittää, sillä ruotsinkielisellä sanalla »staka» on juuri tämä merkitys. Kun tileistä huomasi, että niitä Oulun läänissä 1500-luvulla paljon käytettiin, käännyin minä kalastusneuvos Hellevaaran kehoituksesta Kemissä asuvan konsuli Hirmun puoleen, joka tällä alalla on hyvä asiantuntija. Hänen ystävällisesti antamiinsa tietoihin perustuu seuraava nykyaikaisia senlaatuaisia verkkoja koskeva selitys.

Näitä verkkoja on kolmea lajia, nimittäin *sauvaverkot*, *veräjäverkot* ja *laita-* eli *alahampaan-verkot*. Ensinmainittua lajia eli sauvaverkkoa käytetään myöhemmin tässä kirjoituksessa puheeksi tulevan potkun yhteydessä, nimittäin sen yhdistäjänä patoon. Sauvaverkon toisessa padonpuoleisessa päässä on sauva, mutta potkunpuoleisessa päässä ei sitä ole. Veräjäverkkoja käytetään patojen lohikarsinoissa tukkimaan venereikiä ja muitakin sellaisia paikkoja, joihin niin sanottu sarjoitus ei sovellu. Sarjat ovat pieniä kuusi- ja mäntypuusta tehtyjä säleitä, joilla karsinan laidat tukitaan.¹ Näissä veräjäverkoissa on kummassakin päässä sauva. Laita- eli alahampaan-verkkoja käytetään myös karsinain yhteydessä, mutta karsinain niin sanotun suun puolella ilman että niillä on sarjoitusta tukena, vaan sen sijaan vaajoja. Näin menetellään sitä varten, että virta paremmin pääsisi karsinan suun alle vetääkseen helpommin kalaa karsinaan. Näissä alahampaan-verkoissa on kummassakin päässä sauva niinkuin veräjäverkoissa, koska niitä ei muuten saisi pohjaan kiinnitetyksi. Niitä käytetään karsinassa kahtena eri verkkona peräkkäin. Olisiko 1500-luvulla muutenkin kuin patojen

¹ Nämät sarjat ovat konsuli Hirmun ilmoituksen mukaan pienistä kuusi- ja mäntypuista valmistettuja säleitä, jotka sidotaan yhteen koivuvitsoilla. Niillä tukitaan myöhemmin puheeksi tulevan karsinan laidat. Mainitut sarjat muodostuvat sidottuina yhteen usean metrin levyisiksi leipoiksi. Ne painetaan kokonaan veteen ja kiinnitetään pohjaan lyötyihin vaajoihin ja viimeainittujen väliin asetettuun ulkuun. Kokemäen käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1664 mainitaan erään naisen anastaneen lohikalastuslaitteesta 98 tällaista sarjasälettä. (Mynämäen ja Ala-Satakunnan tuomiokirja 1664 427 siv. Kokemäen kär. 20, 21 ja 22/X 1664.)

yhteydessä käytetty noita »stakanät»'ejä, on vaikea sanoa. Olen meidän aikaisessa kalastuksessa nähnyt seipäitä lyötävän järvenpohjaan, joihin verkon kumpikin pää kiinnitetään. Niin meneteli esimerkiksi Hausjärvellä muutamia vuosikymmeniä sitten eräs kalastaja laskiessaan verkkonsa matalaan lahteen Pursijärvessä. Edellä puheena ollut kauppias Anton Andersson on minulle kertonut, että Pellingin saaristossa pannaan toisinaan, kun laskeetaan verkot matalaan paikkaan, seiväs verkon toiseen päähän ja kiinnitetään se pohjaan merkiksi, jonka avulla verkko helpommin löydetään. Nykyään näyttää kuitenkin näin meneteltävän vain poikkeustapauksissa. Padosta ja karsinasta tulemme myöhemmin enemmän puhumaan. (Niistä on kuvia II ja III taulussa sekä pohjapiirros V taulussa liitteessä).

Myöskin etelämpänä Pohjanmaalla näkyy näitä »stakanät»'ejä käytetyn. Siten niillä pyydettiin Kannuksenjoessa siikoja, Vetelinjoessa säynäitä samaten kuin Korpilahden purossa (bäck) ja Munsalan purossa. Oliko näissä pienissä joissa ja puroissa patoja, joihin verkkojen sauvat kiinnitettiin, sitä ei tiedetä, mutta mahdottomalta se ei tunnu. Voisi myöskin otaksua, että ainakin muutamissa näistä tapauksista on puhetta kalastuksesta tyyneessä matalassa vedessä, jossa ei ollut patoa, mutta verkko kiinnitettiin pohjaan sauvalla, joko kummastakin tai vain toisesta päästä.¹

1600-luvulta tapaa myöskin tietoja erilaisista verkoista pääasiallisesti tuomiokirjoissa. Siten mainitaan riimuverkko ynnä kolme ahvenverkkoa Hammarlandin ja Ekkerön käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1630. Karkun käräjillä on vuonna 1631 puhetta verkoista sekä Ison ja Vähän Kyrön käräjillä vuonna 1654 lohiverkosta, vieläpä mainitaan samanvuotisten Kemin käräjain pöytäkirjassa neljä haukiverkkoa. Grelsbyn kartanon tilissä Ahvenanmaalla luetellaan vuonna 1608 18 verkkoa, joista 16 oli säynäsverkkoa ja sen tilissä vuonna 1618 neljä lahnaverkkoa. Föglön spitaalissa Ahvenanmaalla oli v. 1665 kampelaverkkoja. Mutta sängen lukuisia verkkoja näkee mainittuna Savossa kruunun kalastuspaikkain kalustoluettelossa samalta vuodelta 1618. Niitä oli nimittäin yhteensä 644 erilaista verkkoa.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5497 (v. 1558) fol. 8—9 v; nid. 4606 (v. 1559) fol. 12—16; nid. 4676 (v. 1565) fol. 13 v.—15; nid. 4624 (v. 1560) fol. 6.

Hämeenlinnan alle kuuluvilla kalastuspaikoilla näkyy 1600-luvulla olleen paljon vähemmän verkkoja kuin edellä mainituilla Savon kalastuspaikoilla. Esimerkiksi vuonna 1608 oli itse Hämeenlinnan kalastuksessa käytännössä vain 2 verkkoa, mutta Kuonokosken¹ kalastuspaikalla koko 40. Muuten on 1600-luvulta vähänlaisesti Hämeenlinnan ja sen alle kuuluvain kartanojen tilejä ja niistä, jotka ovat säilyneet, puuttuu enimmäkseen tietoja kalastusneuvoista.²

Tunnetussa teoksessaan »Historia de gentibus septentrionalibus» Olaus Magnus puhuu myöskin verkoista, vaikka hän ei mainitse, mitä eri lajeja sellaisia kalastuksessa käytettiin. Sen sijaan hän kertoo seuraavasta kalastustavasta verkoilla. »Muutama kalastajat», hän sanoo, »sitovat eläviä pieniä kaloja siimaan ja kuljettavat niitä ristiin rastiin vedessä saadaksensa suuremmat, ahnaat ja saaliinhaluiset kalat hyökkäämään pienten kimppuun ja siten sotkeutumaan verkkoon», joka nähtävästi juuri sen varalta oli laskettu. Kaiketi kalastajat kuljettivat nauhasta näitä pieniä kaloja pitkin verkkoaan.

Pohjois-Pohjanmaalla olemme jo aikaisemmin puhuessamme lanoista maininneet Iijoessa olleen koukkupaikkoja lohikalastusta varten (328 siv., 3 muist.) Sanoimme silloin vaikeaksi päättää, tarkoitettiinko niillä koukkulanoja vai koukkuverkkoja. Mutta kun tileissä Iijoen lohikalastuksen selostuksissa ei mainita lanoja vaan sen sijaan hyvin usein verkkoja, olisin taipuvainen otaksumaan, että tässä tapauksessa tarkoitetaan koukkuverkkoja, jommoisista edellä sillinkalastuksen selostuksessa olemme puhuneet.³

¹ Kuonokoskea en ole kartoista tavannut. Ehkä tämä nimi on erehdyksestä tullut 1500-luvulla Hämeenlinnan tileissä toisinaan mainitun Konnekosken sijasta. Konnekosken otaksun olevan Konneveden yhteydessä, mikä järvi on osaksi Rautalammen osaksi Konneveden seurakunnan alueella, ja jonka veden pääosa on Keitelejärven eteläpuolella.

² Suom. valt. ark. Ahvenanmaan tuomiokirja 1623—1640 fol. 171, Hammarlandin ja Ekkerön kär. 26/VII 1630; Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1630—1631 fol. 273 v. Karkun kär. 27/I 1631; Pohjanmaan tuomiokirja 1653—1654 fol. 313, Ison ja Vähän Kyrön kär. 13 ja 14/VI 1654; sama tuomiokirja fol. 244, Kemin kär. 13 ja 14/VII 1654; nid. 4392 (v. 1608) fol. 33, nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.; Boëtius Murenus, Acta Visitoria 574 s.

³ Olaus Magnus, Historia de gentibus septentrionalibus, 20 kirja, 12, luku ruotsinnos, IV osa, 180 siv.; Pohjanmaan tuomiokirja 1650—1652 fol. 216 ja 217, Iin kär. 18/II 1651.

Kalastusneuvosta *potku* Sirelius sanoo teoksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria», että se on kaksinkerroin pannusta verkosta pussimaiseksi muodostunut pyydys, johon kalat virtavedessä ajautuvat. Hän lisää, että se tavataan paitse maamme keski- ja pohjoisosissa myös Lapissa ja Vienanmeren rantamilla ja näyttää alkuaan olleen suomalais-lappalainen pyydys.

Maamme tilikirjoissa olen nähnyt potkun mainittuna vain Pohjois-Pohjanmaan lohi- ja siikakalastuksen yhteydessä 1500-luvulla. Siten mainitaan Liminkaan, Iin ja Kemin pitäjän tilissä vuodelta 1558 potku kolme kertaa viimemainitun pitäjän kalastuksen veroselityksessä ja patosanan yhteydessä, siis muodossa potkupato. Vuoden 1560 samain pitäjän veronselityksessä tavataan potku niinkään Kemin pitäjän tilityksessä vain kaksi kertaa, myöhemmällä kerralla nähtävästi erehdyksestä »putkipadon» muotoisena potkupadon sijasta.¹ Tämä potkupatonimitys osoittaa, että potkuja käytettiin siellä patopaikoissa. Jokaisen potkupadon jälkeen on näissä tileissä ilmoitettu, montako verkkoa siinä käytettiin. Ne ovat kummassakin tilissä kaksi. Vuoden 1560 tilissä ilmoitetaan tämän lisäksi, miten monta talonpoikaa oli potkupadon omistajana. Edellinen niistä kuului 10:lle, myöhempi 12:lle talonpojalle.

Oudolta tuntuu, että Sirelius väitöskirjassaan »Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern» paitse näitä kalastuspaikkoja, joiden yhteydessä todella potkuista puhutaan, vielä otaksuu, että missä vain Pohjois-Pohjanmaan joissa oli tai voi otaksua olleen patoja, niiden yhteydessä mainitut »stakanät»'it olivat potkuverkkoja. Konsuli Hirmun näistä asioista antamain tietojen perustuksella ei nimittäin voi tulla tällaiseen päätökseen. Niinkuin verkoista puhuessamme huomautimme, käytetään potkupadossa potkuverkon ohella toinenkin verkko nimittäin sauvaverkko. Tämä seikka lienee syynä, miksi edellä puheena olleet tilit säännöllisesti mainitsevat potkupadon yhteydessä kaksi verkkoa aivan niinkuin asian laita on aikanamme. Näin ollen ei minusta tunnu olevan syytä otaksua potkua käytetyn muualla

¹ Edellisessäkin paikassa on tämä nimitys vähän väärin kirjoitettu nimittäin »potkepatan».

kuin tilien mainitsemisissa paikoissa.¹ (Katso potkuverkkoa sauva-verkkoineen V taulussa liitteessä).

Sireliuksen yllä mainittu potkun muodosta ja käyttämisestä lausuma mielipide pitänee mielestäni paikkansa, mitä Pohjois-Pohjanmaan potkuihin tulee. Niistä potkua koskevista kuvista päättäen, jotka hän on teokseensa »Suomen kansanomaista kulttuuria» painattanut, huomaa potkun olevan kahta eri lajia. Toisessa 191 sivulle painetussa nähdään todella aivan pussinmuotoinen potku, jossa on sauva kummassakin päässä, jonka tähden sitä syystä voisi nimittää »stakanätiksi» eli jonkunlaiseksi seiväs- eli sauva-verkoksi. Mutta kuvassa 192 sivulla näemme lohivadon aukon eteen viritetyn verkon, joka on koukun muotoon veteen laskettu ja sen ulompi pää ei näy olevan patoon nuoralla tai muulla tavoin yhdistetty. Eikä siinä myöskään nähdä mitään seivästä, jolla sen toinen pää olisi patoon kiinnitetty. Sitä varten näitä seipäitä juuri käytetään. Tämän kuvan Sirelius sanoo olevan vuodelta 1730 ja D. Bongen mukaan teokseensa otetuksi. Se kuvaa Kemijoen ja Iijoen potkuja.

Konsuli Hirmun selityksestä huomaa, että sauva-verkko on vain potkun toisessa päässä sitä yhdistämässä patoon, toisessa taas köysi sen patoon yhdistää. Bongen potku ei siis näy olevan nykyisten Pohjois-Pohjanmaan lohivadoissa käytettyjen potkujen kaltainen.

Konsuli Hirmu on myöskin ilmoittanut sauvatonta potku-verkkoa käytettävän meressä ja järvissä. Virrassa taas, jossa potku asetetaan padon alle, potkuverkkoa ei voi patoon kiinnittää ilman sauvaa.

Kansallismuseon luettelossa mainitaan, niinkuin tohtori Manninen on minulle huomauttanut, että museoon on tullut Länsi-Suomesta potku niminen hailiverkko, jonka yhteydessä ei ole sauvoista puhetta.² Sanakirjassaan Lönnrot sanoo potkua siksi verkon polveksi, joka sen loppuun muodostetaan kalan sulkemiseksi siihen. Verbin potkea hän sanoo merkitsevän verkon tai

¹ Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 191 ja 192 siv.; sama, Über die Sperrfischerei j.n.e., 290, 294 ja 296 siv.; Suom. valt. ark. nid. 4597 (v. 1558) fol. 7 v.—9 v.; nid. 4624 (v. 1560) fol. 8.

² Tämä potku mainitaan Kansallismuseon E osaston luettelossa numerona 325.

nuotan laskemista.¹ Tohtori Itkonen on minulle ilmoittanut, että kolttalappalaisten kielessä puotka (= potku) merkitsee verkkoa ja verbi puotkad laskea verkko veteen. Siis käytetään lappalaisillakin potkun vastinesanaa verkon merkityksessä.

Merroista Sirelius sanoo, että ne etymologisten tutkimusten mukaan todennäköisesti ovat kuuluneet jo uralilaiseen aikaan. Ne ovat hänen mielestään hyvin vanhat. Historiallisista asiakirjoista olen niistä saanut tietoja keskiajasta alkaen. Siten mainitaan vuonna 1450 eräässä kalavettä koskevassa riidassa kuoremerta. Vuonna 1484 puhutaan taas Tuulosten käräjain pöytäkirjassa merrasta. Ruotsissa Hans Hildebrand sanoo sen keskiaikana olleen yleisenä kalastusneuvona. Aivan keski- ja uudenajan rajamailta on tieto, että usein mainitun Sääksmäellä sijaitsevan Lahisten kartanon kalastajat vuonna 1520 erämaassa kalastuksella ollessaan käyttivät 40 mertaa. Sen jälkeen niitä uudella ajalla näkee asiakirjoissa vähä väliin mainittavan ja kantavat ne usein nimensä sen mukaan, mitä kalaa niillä pyydettiin tai mistä aineesta ne olivat valmistetut.²

Mertoja, joilla saatiin erilaista kalaa ja joiden valmistusainetta ei ilmoiteta, huomaa mainittuna monessa Viipurin linnan tilissä. Niitä käytettiin useilla sille kuuluvilla kalastuspaikoilla. Viipurin läänin kuuluvan Saviniemen kartanon³ kalastuksessa Vuoksen virrassa käytettiin vuonna 1569 100 mertaa. Myöskin Käkisalmen linnan kalastuspaikoilla huomaa mertoja käytetyn erilaisen kalan pyytämiseen eikä niidenkään valmistusaine ollut niille nimeä antanut. Näillä kalastuspaikoilla kalastettiin esimerkiksi vuosina 1589 ja 1591 monillakin merroilla. Neljällä tärkeämmällä kalastuspaikalla oli niitä 16—24 kappaleeseen kullakin. Mutta

¹ Lönnrotin sanakirjassa kuuluu näitä sanoja koskeva kohta näin: *Polkea*, lägga ut nät, kasta ut not. *Potku*, den bugt af nätet, hvilken vid detsamma utläggning göres vid slutet för att instänga fisken. Sen lisäksi hän sanoo, niinkuin mainitsimme 326 s:lla, potkun merkitsevän: ett slags nät, sköta, nätsäck vid laxpator nedanför patan.

² Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, 193 siv.; H. Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 211 siv.; Hausen, Finlands medeltidsurkunder, III osa, 506 siv.; sama, Bidrag till Finlands historia, I osa, 45 siv.; Historiallinen Arkisto, XXIV osa, pöytäkirjat, 90 siv.

³ Saviniemen kartano on Antrean pitäjässä Vuoksen itärannalla vastapäätä suurta Jaakonsaarta.

oli sellaisiakin tämän linnan kalastuspaikkoja, joilla käytettiin vain paria tai ei lainkaan mertoja. 1600-luvulta olen tästä läänistä vain kerran tavannut tiedon merroista nimittäin Raudun käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1643, jolloin käsiteltiin riitaa mertapaikoista.¹

Savossa ei tämäntapaisten mertojen luku ollut suuri kruunun kalastuspaikoilla. Monella kalastuspaikalla kalastettiin kahdella merralla, joskus vain yhdellä. 4 ja 7 mertaa oli suhteellisesti suuri määrä ja aivan poikkeuksellinen oli Savonlinnan oma kalastus, jossa usean tilin mukaan käytettiin 13 mertaa. Vuoden 1618 luettelossa kruunun kalastusneuvoista Savossa on 24 mertaa, mutta niitä näkyy käytetyn usealla eri kalastuspaikalla.

Hämeen kalastuspaikoilla käytettiin tuntuvasti enemmän tällaisia mertoja kruunun kalastuspaikoilla kuin sen kalastuksessa Savossa. Hämeenlinnan omassa kalastuksessa vaihtelivat merrat 20 ja 38 välillä, mutta joskus käytettiin vain kahta. Toisissa paikoin kalastettiin säännöllisesti vain kahdella merralla. 1600-luvulta on hyvin niukalta tietoja kalastusneuvoista Hämeenlinnassa ja sen alle kuuluvissa kartanoissa. Mutta ainakin niiden tilissä vuodelta 1608 ei mertoja mainita, mikä osoittaisi tämän kalastusneuvon kruunun kalavesillä siellä käyneen harvinaiseksi.

Pohjanmaalla käytettiin Ähtävänjoessa lohen ja siian pyydyksinä mertoja. Lapuanjoessa pyydettiin taas merroilla siikoja ja nahkiaisia. Niin oli kalastus näillä kahdella kalastuspaikalla järjestetty ainakin vuonna 1559.²

Olemme näin tulleet mertoihin, joilla paria kalalajia pyydettiin, jonka tähden voimme siirtyä yhtä ainoata kalaa varten valmistettuihin mertoihin. Siten käytettiin Helsingin kartanon lohikalastuksessa vuosina 1552 ja 1560 kahta lohimertaa. Porvoon kartanon kalastukseen kuului vuonna 1560 sulkavain pyytämi-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5265 (v. 1564) fol. 16 v.; nid. 5322 (v. 1569) fol. 12—13; nid. 5333 (v. 1569) fol. 1 v.; nid. 5623 (v. 1589) fol. 15 v. ja 16; nid. 5653 (v. 1591) fol. 8; Käkisalmen läänin tuomiokirja 1639—1643, Raudun kär. 6/II 1643.

² Suom. valt. ark. Edellä puheena olleet Savon ja Hämeen tilit 1500-luvulta; nid. 4606 (v. 1559) fol. 19 ja 20; nid. 4635 (v. 1561) fol. 6; nid. 6779 v. 1618) fol. 72 v.; nid. 4392 (v. 1608) fol. 33 v.

nen merroilla Myllykoskessa. Viipurin linnan tilissä vuodelta 1564 puhutaan Wadmalsuun (kaiketi Vaalimaanjoensuu Virolahdella) kalastuksesta, jossa käytettiin nahkiaismertaa.

Vääksyn koskessa Asikkalassa sanotaan vuonna 1560 kalastetun ankeriaita 14 merralla, mutta käytettiin siellä toisin ajoin vain kuutta ja neljääkin mertaa.

Pyhtään pitäjän ja Elimäen neljänneksen tilissä vuodelta 1559 puhutaan kolmesta häkkimerrasta (heckemierder) Ankaporan kruunun kalastuspaikalla. Ne olivat kaiketi vitsoista häkinmuotoon valmistettuja. Vitsamerrat olivat juuri Pyhtäällä Kymijoen suunpuoleisilla kalastuspaikoilla hyvin tavallisia 1500-luvulla. Tämän sataluvun keskivaiheilta alkaen niistä näkee runsaasti tietoja Kyminkartanon läänin tilikirjoissa. Ne sijoitettiin hyvin usein pyydyksinä Kymijokeen rakennettujen kiviarkkujen väliin, mutta toisinaan aivan erikseen rannan läheisyyteen. Varsinkin vuonna 1587 kalastettiin Kymijoen alajuoksun koskipaikoilla niin paljon tällaisilla vitsamerroilla, että niitten yhteiseksi summaksi tuli 81. Muutamilla koskipaikoilla oli niitä koko suuri määrä kalastusneuvoina. Siten sanotaan jo mainitussa vuoden 1587 tilissä niitä käytetyn Pikku Ahvenkoskella 15 ja sen lisäksi ilmoitetaan samassa tilissä Pikku- ja Suur-Ahvenkoskella kruunun puolesta kalastetun 6 vitsamerralla. Klossarön koskella ja Laajakoskella käytettiin 15 vitsamertaa kummassakin ynnä Kalliokoskella 9:ää.¹ Mutta vuonna 1560 pyydettiin Kalliokoskella kalaa 15 vitsamerralla. Helsingin kartanolla sanotaan vuonna 1561 olleen kaksi vitsamertaa, jotka näyttävät olevan edellämainitut lohimerrat.

Länsi-Suomesta on mainittava, että Perniön pitäjässä kalastettiin vitsamerroilla vuonna 1623.²

¹ Edellämainituista koskista ovat Suuri ja Pikku Ahvenkoski enimille lukijoille tuttuja, ne kun sijaitsevat Kymijoen läntisen suuhaaran varrella aivan lähellä sen laskupaikkaa mereen. Kläsarön koski on jo aikaisemmin ollut puheena. (Katso 331 siv. 1 muist.); Kalliokoski on Kymijoen itäisimmän haaran varrella ei aivan kaukana merestä, niinkuin edellä (130 s.) mainitsimme, samannimisen kylän kohdalla. Samaten on Laajakoski meille ennestään tuttu ollen sekin samannimisen kylän kohdalla Kymijoen varrella (130 siv.)

² Suomen valt. ark. nid. 3095 (v. 1552) fol. 21 v.; nid. 3175 (v. 1560) fol. 10 v.; nid. 3190 (v. 1560) fol. 22; nid. 3196 (v. 1561) fol. 16; nid. 3173

Omituinen mertalaji mainitaan Kyminkartanon tilissä vuodelta 1564, nimittäin seiväsmerrat (stolpemjerdor). Niitä sanotaan olleen kaksi ja näyttävät ne niinistä kudotuilta. Kaiketi ne kiinnitettiin seipäillä pohjaan. Myöskin Viipurin linnan tilissä vuodelta 1547 puhutaan niinistä valmistetuista merroista. Näitä niinimertoja tapaa vielä 1600-luvun loppupuolella, sillä Karkun ja Mouhijärven käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1670 mainitaan 18 niinimertaa (bastmjerdor).

Iin käräjillä vuonna 1631 näkyy taas olleen puhetta verkko-merroista. Ne olivat kaiketi kudonnaltaan verkontapaisia ja verkkolangasta valmistettuja.

Edellämainittujen mertalajien lisäksi tapaamme 1600-luvulla uuden mertamuodon, nimittäin lukitun merran. Pyhtään ja Elimäen käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1631 kerrotaan nimittäin, että rouva Gertrud Ungern von Sternbergin lohimerrasta Anjalan koskessa oli viety lukko ja muutamia lohia. Lukolla oli rouva antanut varustaa merran, koska jo aikaisemmin oli siitä lohia otettu. Pyhtään käräjillä vuonna 1633 oli eräs henkilö syytteenalaisena, koska oli ottanut kaksi siikaa toisen lukitusta merrasta, joka oli ollut 1 1/2 kyynärää veden pinnan alapuolella.¹

Myöskin Ahvenanmaalla tapaa valmistusaineesta nimensä saaneita mertoja. Kastelholman linnan tilistä vuodelta 1612 ilmenee, että kartanon kalastusneuvojen joukossa oli 2 lankamertaa, 13 katajamertaa (ennemjerdor) ja yksi merta, jonka valmistusaineesta ei tilissä mitään puhuta. Katajamerroilla tarkoitetaan kaiketi katajavitsoista valmistettuja mertoja. Voisi kyllä otaksua, että ne olivat valmistettuja katajasta kiskotuista niinistä², joita Ahvenanmaalla toisinaan käytettiin, mutta silloin

(v. 1559) fol. 23; nid. 5586 (v. 1587) fol. 52—54 v.; nid. 5645 (v. 1593) fol. 34—36; nid. 5265 (v. 1564) fol. 17 v.; Porvoon läänin tuomiokirja 1592—1596, fol. 44 v., Kyminkartanon lamputikäräjät 18/VIII 1593; Piikkiön ja Halikon tuomiokirja 1622—1628 fol. 22, Perniön kär. 16/V 1623.

¹ Suom. valt. ark. nid. 5012 (v. 1547) fol. 64; nid. 3457 (v. 1564) fol. 75; Ikaalisten kihlakunnan tuomiokirja 1669—1672, Mouhijärven kär. 11, 12 ja 14/II 1670; Pohjanmaan tuomiokirja 1631—1633, Iin käräjät 22/I 1631; Porvoon läänin tuomiokirja 1628—1635 fol. 96 v.; Elimäen kär. 21/II 1631; sama tuomiokirja fol. 202, Pyhtään kär. 16/XI 1633.

² Siihen aikaan kiskottiin niiniä paitse lehmuksesta eli niinipuusta myöskin katajan kuoresta. Siten kerrotaan Ekkerön käräjain pöytäkir-

niitä luultavasti olisi niinimerroiksi nimitetty, jolla nimellä lehmuksen niinistä tehdyt merrat kävivät. Grelsbyn kartanossa oli vuonna 1618 4 lankamertaa.¹

Ahvenanmaalainen mertalaji 1600-luvulla on Grelsbyn kartanon tilissä vuodelta 1618 mainittu »sprottmjärda», luultavasti »språtmjerda». Sitä on, mikäli olen kuullut, siellä meidän päivimme saakka käytetty kalastuksessa. Valtiopäivämies Forsbergin minulle ystävällisesti antaman selityksen mukaan tässä merrassa on kummallekin puolelle sen suusta aivan päähän saakka kiinnitetty säle. Siihen, missä nämät säleet merran päässä yhtyvät, on sidottu paino, tavallisesti kivi, ja kummankin säleen suunpuoliseen päähän on niinkään pantu paino, että merta saataisiin painumaan pohjaan. Samassa tilissä sanotaan tämän kartanon puolesta merroilla kalastettavan Lillenäsän virrassa (Lillenäs ström). Olisiko siellä käytetyt merrat olleet juuri näitä sprät- eli sälemertoja? Tällä kartanolla oli sinä vuonna aika paljon mertoja, niitä kun oli 14 kappaletta. Viimeisen tiedon Ahvenanmaan mertakalastuksesta olen tavannut Finströmin käräjän pöytäkirjassa vuodelta 1630.

Edelliset mertoja koskevat ilmoitukset saattavat jonkun veran epäilyksen alaiseksi K. Nordbergin kirjassaan »En öst-ålansk skärgårdsby Lappo i Brändö» antaman tiedon, että vanhan kertomuksen mukaan muuan Erik Jansson Vårdösta oli 1700-luvun lopussa Ahvenanmaalle tuonut merran ja saattanut sen siellä käytäntöön. Ehkä tämä taru on niin selitettävä, että merran käyttämisestä oli Ahvenanmaalla jostakin syystä luovuttu, mutta mainittu Jansson oli myöhemmin saattanut sen uudelleen käytäntöön.²

Edellisessä en ole puhunut mertakalastuksesta Satakunnassa, vaikka olen kosketellut sitä muissa maakunnissamme. Että sielläkin merroilla kalastettiin ainakin 1600-luvulla, näemme seuraavista esimerkeistä. Vuonna 1620 valitti Ulvilan käräjillä eräs

jassa 13/XII 1652 miehestä, joka lähti metsään katajaniiniä hakemaan. (Ahvenanmaan tuomiokirja 1641—1656, 427 siv.).

¹ Suom. valt. ark. nid. 2869 (v. 1612) fol. 4 v.; nid. 2893 (v. 1618) fol. 1 v.

² Suom. valt. ark. nid. 2893 (v. 1618) fol. 1 a, 5 ja 14 v.; En åländsk skärgårdby, Lappo i Brändö, 45 siv.; Ahvenanmaan tuomiokirja 1623—1640, fol. 181, Finnströmin kär. 28/VII 1630.

Ahlaisista kotoisin oleva mies, että hänen jakoveljensä tahtoivat sulkea hänet pois vanhalta mertakalastuspaikaltaan. Kangasalan ja Oriveden pitäjän sekä Roukulan neljänneksen käräjillä vuonna 1629 oli käsiteltävänä mertakalastus erään myllyn luona ja Kyrön eli Hämeen-Kyrön käräjillä oli vuonna 1630 riita kolmesta merrasta.¹

Niissä lähteissä, joita mertakalastusta tutkiessani olen käyttänyt, en ole tavannut tietoa siitä, käytettiinkö mertoja vain kesällä vai kalastettiin niillä myöskin talvella. Myöhemmin ainakin niillä näkyy kalastetun paitse kesällä myöskin talvella muutamissa paikoin maatamme. Lehtori K. Enwaldilta Kuopiossa olen kuullut, että hän poikana Savonlinnan läheisyydessä pyysi vitsamerroilla mateita. Tämä kalastus alkoi joulukuun lopulla ja paras pyyntiaika oli tammikuussa. Merrat laskettiin pitkän kapean lahden kapeimpaan paikkaan, noin 1 tai 1½ metrin syvyyteen. Rannasta käsin oli rakennettu risuista ja kepeistä juohdeaita, siksi kun päästiin sopivalle syvyydelle. Tämän aidan pään kummallekin puolelle oli laitettu lyhyt sivuaita. Sivuaitain väliin laskettiin merta sitä varten hakatusta avannosta ja asetettiin niin, että sen suu molemmin puolin yhtyi sivuaitoihin. Se kiinnitettiin pohjaan kolmella kepillä, joista keskimäinen oli keskellä merran suuta ja kaksi muuta reunoilla suun molemmin puolin. Merta oli tehty hienoista pajun virveistä siten, että vähän matkan päässä toisistaan oli pujotettu poikkipäin varpuja. Täten tulivat varvut olemaan noin lyijykynän paksuuden päässä toisistaan. Vaikka kudos oli niin tiheätä, tuli näihin mertoihin ani harvoin pikku kaloja. Merran loppupää oli sidottu kiinni nauhalla, joka irroitettiin, kun kala sitä tietä siitä poistettiin. Joskus nämät merrat olivat kapeista päleistä tehtyjä, mutta ne eivät kalastaneet yhtä hyvin kuin edellä selitetyt. (Kuvia tästä merrasta ja siihen kuuluvista laitteista on liitteessä VI taulussa).

Rysäin Hans Hildebrand väittää olleen Ruotsissa Taalain-

¹ Suom. valt. ark. Ala-Satakunnan tuomiokirja 1620—1624; fol. 54, Ulvilan kär. 26/IX 1620; saman kihl. tuomiokirja 1628—1629 fol. 361 Kangasalan ja Oriveden pitäjän ynnä Roukulan neljänneksen kär. 15—16/X 1629; saman kihl. tuomiokirja 1630—1631 fol. 23, Kyrön kär. 8—9/II 1630.

maassa jo hyvin aikaiseen tunnettuja. Hän mainitsee, että eräässä kirjeessä vuodelta 1440 sanotaan niillä siellä kalastetun aina pakanuuden ajoista asti (från hedenhös).

Meillä niitä käytettiin koko paljon kalastusneuvoina 1500- ja 1600-luvulla, vaikk'ei läheskään niin suuressa määrin kuin mertoja. Merenrannikon puolelta Etelä-Suomessa voin mainita muutamia esimerkkiä rysien käyttämisestä. Siten kalastettiin vuonna 1559 Latokartanon kalavesillä rysillä. Helsinginkartanon tilissä vuodelta 1561 puhutaan rysän valmistuksesta niistä, mutta Viipurin linnan tilissä vuodelta 1610 pellavasta ynnä hampusta. Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä vuodelta 1579 kerrotaan, että neljässä eri kalastuspaikassa muiden kalastusneuvojen ohella käytettiin rysiäkin.

Pohjanmaan tileissä 1500-luvulta olen rannikkoseudulta tavannut seuraavat tiedot rysistä. Vöyrinjoen suussa sanotaan vuonna 1560 kalastetun sekä katiskoilla että rysillä, vaikka näiden kalastusneuvojen lukumäärää ei ilmoiteta. Seuraavana vuonna ilmoitetaan Pinnonäsin kartanon kalanpyydysten joukossa olevan 15 rysää. 10 vuotta myöhemmin eli 1571 sanotaan Korscholman kartanolla olevan yksi purorysä (beckerysja). Vuosina 1571 ja 1572 sanotaan Hirvilahden salmessa ¹ nykyistä Munsalan pitäjää kalastetun 60 katiskalla ja rysällä. Näitä pyydyksiä käytti silloin mainitussa salmessa 16 talonpoikaa. (Liitteessä on IV ja VII taulussa kuva meriryjän kokemisesta Kemissä ja siihen kuuluvasta kadiskosta y. m.).

Sisämaassa tavataan Lohjalla Laakspohjan kartanon kalastuskalujen joukossa vuonna 1561 2 rysää. Kruunun kalastuspaikoilla Hämeenlinnan tienoilla oli jotenkin paljon rysiä käytännössä. Ainakin vuodesta 1559 alkaen oli pienin linnan vesillä harjoitetussa kalastuksessa käytetty määrä rysiä 10, mutta vuonna 1572 luetellaan sen kalastusneuvojen joukossa koko 30 rysää. Tavallisesti mainitaan niitä sen tileissä näiltä ajoilta 15 ja 20 välillä. Savossa taas kalastettiin rysillä aivan vähän. Niin käytettiin Savonlinnan kalastuksessa esimerkiksi vuonna 1590 kahta rysää, Viannon kalastuksessa muutamina vuosina

¹ Hirvilahden kylä on nykyisessä Munsalan pitäjässä erään pienen joen läheisyydessä jonkun matkan päässä meren rannasta. Kaiketi se 1500-luvulla oli rannikkokylä.

yhtä ja Suurjärven¹ kalastuksessa ainakin vuonna 1577 niinikään yhtä rysää.²

Näitten Savossa käytettyjen rysien joukossa mahtoi olla aika pitkiä, sillä vuonna 1590 sanotaan Viannon kalastuspaikalla käytetyn rysän olevan 30 syltä eli 90 senaikuista kyynäriä.³

Käkisalmen linnan tileissä vuosilta 1589 ja 1591 sanotaan muutamilla linnalle kuuluvilla kalastuspaikoilla käytetyn lanain ohella rysä.⁴ Mutta rysäin lukumäärästä ei saa tietoa, koska näiden paikkain suhteen ei kalanpyydysten lukua ilmoiteta.

Myöskin 1600-luvulta tapaa jonkun tiedon rysien käyttämisestä. Itä-Suomessa niitä edelleen käytettiin vähänlaisesti. Siten on vuoden 1618 Savon Jäänin kalastusneuvojen luettelossa vain 3 rysää mainittu. Käkisalmen linnassa korjattiin samana vuonna sen rysä, joiden lukumäärää ei ilmoiteta. Myöhemmin kerrotaan vuoden 1629 Vehkalahden käräjain pöytäkirjassa rysillä kalastetun eräessä tässä pitäjässä sijaitsevassa virrassa. Hämeenlinnan alle kuuluvilla kalastuspaikoilla en ole huomannut rysä käytetyn

¹ Tässä mainittu Suurjärvi on arvatenkin Leppävirran Suurjärvi, joka on samannimisessä kylässä Suonenjoen seurakunnan rajalla.

² H. Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 211 siv.; Suom. valt. ark. nid. 832 (v. 1559) fol. 1 v.; nid. 3197 (v. 1561) fol. 16 v.; nid. 5923 (v. 1610) fol. 95; nid. 1361 (v. 1579) fol. 54; nid. 4616 (v. 1560) fol. 13; nid. 4635 (v. 1561) fol. 16 v.; nid. 4721 (v. 1571) fol. 50; nid. 4728 (v. 1572) fol. 9 v.; nid. 4723 (v. 1571) fol. 57 v.; nid. 3198 (v. 1561) fol. 31 edellä puheena olleet Hämeen ja Savon tilit 1500-luvulla.

³ Professori Järven minulle antaman tiedon mukaan on nykyisessä isossa rysässä aika pitkä aitaverkko. Sen lisäksi näitä verkkoja usein pannaan 3:sta 5:teen yhteen juoneen, niin että koko juoni voi olla 500—800 metriä pituudeltaan ja sen ylikin.

⁴ Niinkuin aikaisemmin lanoista puhuessani mainitsin, käyttää professori Sirelius väitöskirjassaan »Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern» enimmästä rysistä saksankielistä nimitystä »Wenter» eikä »Reuse», joka on saksaksi rysän nimi. (katso 326 ja 327 siv.) Myöskin olen samalla huomauttanut, että hän perustuen E. Laguksen esitykseen kalastuksesta Kuusamossa »Wenterillä» näyttää tarkoittavan jokirysää, jota käytetään padon yhteydessä. Varsinkin Korsholman kartanon tilissä vuodelta 1571 mainittua purorysää (bäckeryssja) näkyy hän katsovan nostorenkaalla (Hebebügel) varustetuksi »Wehrwenteriksi» s. o. patoon yhdistetyksi Wenteriksi. Sellaisia suomeksi lanaksi nimitettyjä »Wehrwenterejä» sanoo hän käytettävän Pohjanmaalla Pohjanlahteen laskevilla joissa. (Yllämainittu Sireliuksen väitöskirja 319 ja 320 siv.)

tällä sataluvulla. Mutta Ahvenanmaalla niillä tuntuu ainakin paikoittain paljonkin kalastetun 1600-luvulla. Niin puhutaan Finnströmin käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1628 rysistä, jotka laskettiin valtavyölyän poikki Vandön virrassa ja suljettiin siten kulku kaloilta. Jomalan pitäjän käräjillä seuraavana vuonna 1629 kerrotaan, että tämän pitäjän Gättbyn kylän rikkaimmat laskevat Ramsön virtaan (Ramsöström) siellä kalastaessaan 16 tai 17 rysää, vaikka niillä ei ollut suurempaa veroa ja manttaalia kuin muillakaan talollisilla. Oikeus määräsi silloin, että kukin osakas tässä kalavedessä saisi virrassa pitää vain kuutta rysää. Vuonna 1642 kerrotaan rysillä kalastetun myöskin Lemlannin pitäjässä.¹

Samaan ryhmään kuin edelliset kalastusneuvot kuuluvat myöskin *lippo* ja *haavi*. Ne ovat siinä määrin toistensa kaltaisia, että Sirelius usein mainitussa teoksessaan maamme kansan-omaisesta kulttuurista puhuu liposta eli haavista katsoen ne siis itse teossa samaksi kalastusneuvoksi. Lippoa hän sanoo lusikkamaiseksi pyydykseksi, jolla kalat otetaan kuin kauhaan. Sitä ja haavia hän sanoo ikivanhoiksi pyydyksiksi.

Lipon olen tavannut jo keskiaikana kolkan ohella pyydyksenä. Sitä käytettiin Kokemäen joessa Lammaisten kosken alapuolella edellä puheena olleen Henrikki Klaunpoika (Hornin) laamannintuomion mukaan vuodelta 1453, mikä tuomio vahvistettiin tutkimuskäräjillä vuonna 1463. (Katso 324 siv.)²

1500-luvulla käytettiin lippoa edelleen pääasiallisesti Kokemäenjoen vesistöissä. Siten sanotaan Ylä-Satakunnan tilissä vuodelta 1555, että lipoilla ja verkoilla pyydettiin lohta Tampereen koskessa ja Kokemäen, Huittisten ynnä Loimaan pitäjain tilissä vuodelta 1560, että siikaa saatiin koskissa paitse kalastuslait-

¹ Suom. valt. ark. nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v. nid. 5623 (v. 1589) fol. 16 ja 62; nid. 5653 (v. 1591) fol. 8 v; nid. 6032 (v. 1618) fol. 41 v.; Lapveden kihlak. tuomiokirja 1623—1640 fol. 95 v., Vehkalahden kär. 25/VI 1629; Ahvenanmaan tuomiokirja 1623—1640 fol. 6, Finnströmin kär. 2/X 1628 sekä fol. 76, Jomalan kär. 30/VII 1629; Boëtius Murenus, Acta Visitatoria, 97 s.

² Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 162 siv.; Arwidsson, Handl. till upplysn. af Finlands hist. I osa, 29 ja 30 siv.; IV osa, 31 siv.; V osa, 10 ja 11 siv.; ja VIII osa, 8 ja 9 siv.

teilla (med verkena) myöskin lipolla. Samaten puhutaan Porin kartanon ja Ala-Satakunnan tilissä vuodelta 1563 kalastuksesta lipolla Kokemäenjoen koskipaikoilla.

1600-luvulta saamme Ala-Satakunnan ynnä siellä sijaitsevain kartanojen tilistä vuodelta 1610 tiedon, että Vinnaisten koskessa lipoilla kalastettiin sekä saman kihlakunnan ynnä kartanojen tilistä vuodelta 1614, että edellisen kosken lisäksi myöskin Lammaisten koskessa ja Ulvilan joessa lippokalastusta harjoitettiin. Kokemäen pitäjän käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1649 mainitaan, että lipolla kalastettiin Kokemäenjoen varsilla. Niinkuin haavi enimmäkseen on varrella varustettu, on lippokin varrekas, niin että varren haaraantuva jatko on lipon vanteena. — Lipolla näkyy kalastetun myöskin Etelä-Pohjanmaalla, koska Korsholman kartanossa vuonna 1571 valmistettiin 4 purolippoa ja oli niitä kartanossa kaikkiaan 15 kappaletta.

Ainoa tapaamani tieto Itä-Suomessa käytetystä liposta on Kyminkartanon läänistä. Tämän läänin tileissä vuosilta 1564 ja 1565 sanotaan nimittäin Kyminkartanon renkien kalastaneen yhdellä nuotalla ja yhdellä lipolla saaden muun kalan ohella siikoja ja lohia. Nähtävästi olivat siiat ja ehkä lohetkin lipon tuottamaa saalista.¹

Haavilla näkyy meillä 1500-luvulla kalastetun ainakin Uudella maalla ja Pohjanmaalla. Puhuttaessa Helsingin kartanon lohikalastuksesta sanotaan tämän kartanon ynnä Helsingin ja Sipoon pitäjain tilissä vuodelta 1560, että lohta Helsingin virrassa (kaikei Vantaanjoen koskessa) pyydettiin kahdella merralla ja yhdellä haavilla. Pohjanmaalta meillä taas on tieto, että Mustasaarella Grundfjerdin purossa kalastettiin vuonna 1559 20 haavilla ja Korsholman kuninkaankartanolle kuuluvassa niinkutsutussa Ladugårdsbäckenissä keväällä vuonna 1567 32 haavilla.

Myöskin kalain ottamiseen katiskoista käytettiin haavia, niinkuin huomaamme kertomuksesta kalastusneuvojen valmistuksesta Savonlinnassa vuonna 1549 ja Grelsbyn kartanon kalastus-

¹ Suom. valt. ark. nid. 2106 (v. 1560) fol. 2—6; nid. 2145 (v. 1563) fol. 14 v.; nid. 3257 (v. 1564) fol. 40; nid. 3274 (v. 1565) fol. 47 v.; Ala-Satakunnan tuomiokirja 1644—1649, fol. 587 v., Kokemäen kär. 11/VIII 1649; nid. 1976 (v. 1555) fol. 4; nid. 2495 (v. 1610) fol. 44 v.; nid. 2514 (v. 1614) fol. 62 v.; nid. 4724 (v. 1571) fol. 49.

neuvojen luettelosta vuodelta 1618. Kummassakin paikassa mainitaan nimittäin yksi katiskahaavi (Katessehof). Viipurin linnan tilissä vuodelta 1610 puhutaan taas sumppuhaavista, jolla siis sumpusta otettiin kalaa.¹

Kalastus *pitkällä siimalla* eli *velalla* näyttää myöskin olleen meillä aikaiseen tunnettu. Siihen viittaavat muutamat tiedot, jotka tapaamme jo 1500-luvun alussa. Edellä puheena olleessa kertomuksessa vuodelta 1520 Lahisten kartanon erämaahan lähteväin kalastajain varustuksista sanotaan muun muassa, että heille annettiin mukaan 19 koukkuja ja leiviskä niiniä koukkunauhaksi. 1500-luvun keskivaiheilla oli Turun linnalla turskan pyytämistä varten turskasiimoja eli turskanauhoja (Torsk-Reffuer, Torsksnören). Vuoden 1554 tämän linnan tilissä sanotaan, että näitä siimoja käytettiin kalastuksessa Korpoon, Nauvon ja Kemiön pitäjissä. Professori Järven ilmoituksen mukaan saadaan näissä pitäjissä saariston ulkopuolella ajottaisin paljon turskaa. Tästä samasta kalastuksesta on sitten muutamissa seuraavista tileistä lyhyitä tietoja aina vuoteen 1557 eli siis neljän vuoden kuluessa. Sen jälkeen tiedot turskalangan eli turskasiiman käyttämisestä tileistä katoavat ja on vain ilmoitettu, mistäpäin voudit olivat turskaa Turun linnaan lähettäneet. Nämät lähetykset tulivat muun kalan ohella Taivassalon, Rymättylän, Nauvon, Korpoon ja Paraisten pitäjistä. Tileissä ei ilmoiteta, mistä pitäjistä kutakin kalaa oli lähetetty, mutta turskaa saatiin kaiketi ainakin Korpoon ja Nauvon pitäjistä. Vuonna 1560 lähetti Latokartanon (Näs) vouti Turun linnaan 2 tynnyriä turskaa.

Helsingin kartanon kalastajat näkyvät turskalangalla pyytäneen turskaa Pohjanselällä, kaiketi Pohjanpitäjän selällä eli lahdella. Tätä pyyntikeinoa sanotaan saman kartanon tilissä vuodelta 1558 sen kalastajain harjoittaneen neljällä turskalangalla saaden 19 tynnyriä turskaa. Edellämainitussa teoksessaan »Oeconomia eller Huussholdz Book» vanhempi Pietari Brahe puhuu koukuista ja jataverkoista, joilla turskaa ja kampelaa pyydettiin. Ehkä hänenkin mainitsemansa koukut sidottiin pitkään siimaan.

¹ Suom. valt. ark. nid. 3175 (v. 1560) fol. 10; nid. 4689 (v. 1567) fol. 14; nid. 2893 (v. 1618) fol. 10 v.; nid. 6148 (v. 1549) fol. 69 v.; nid. 4601 (v. 1559) fol. 16, nid. 5923 (v. 1610) fol. 111 v.

1500-luvun lopussa näkyvät englantilaiset harjoittaneen jotenkin kehittyntä kalastusta pitkälläsiimalla Ruijan rannikolla Norjassa. Eräässä Norjan ja Ruotsin edustajain kokouksessa Länsi-Göötanmaan ja Hallannin rajalla olevassa Flacksjöbackissä (nyk. Flabäckissä), jossa keskusteltiin näiden valtioiden välisistä rajariidoista Lapissa, tuli tämä kalastusneuvo puheeksi. Ruotsin edustajat valittivat nimittäin, että sallittiin englantilaisen kalastaa Lapissa monella tuhannella koudella varustetuilla nauhoilla (medflera tusen krokar på ett snöre). Sellaiseen sanotaan köyhiltä lappalaisilta puuttuvan varoja, jonka tähden englantilaiset saivat koko voiton. Tästä esityksestä tulee päätökseen, että kalastus pitkällä siimalla oli Lapin rannikolla muillekin päitse englantilaisille tuttu ja että vain köyhyys esti lappalaisia sellaista kalastusta harjoittamasta.¹

Ei näin ollen liene syytä epäillä, että edellä puheena olleilla turskasiimoilla ja turskalangoilla pitkää siimaa tarkoitettiin, vaikka sitä käytettiin vain yhden kalan pyytämisessä. Samaten tuntuu hyvin luultavalta, että nuo ensiksi mainitsemani 19 kookua ja leiviskä niiniä, jotka Lahisten kartanon kalastajat vuonna 1520 veivät mukaansa erämaan kalastusretkellään, tarkoittivat pitkän siiman käyttämistä. Siihen arveluun antaa jossakin määrin aiheita seuraava kohta Olaus Magnuksen usein mainitussa teoksessa »Historia de gentibus septentrionalibus». Sen 20 kirjan 13 luvussa hän puhuu kalastuksesta jäällä. Hän sanoo nimittäin koukuilla kalastettavan jään alta seuraavalla tavalla. »Koukuihin kiinnitetään pieniä kaloja, jotka maukkailta näyttäen houkuttelevat suuria kaloja tarttumaan niihin, ennen muita haukia, joita väitetään ahnaimmiksi kaikista kaloista». Hänen selityksensä mukaan tämä pyyntineuvo oli seuraavanlaatuinen. Siihen kuului hieno 60 askeleesta 100 askeleeseen pituinen siima, josta joukko koukkuja riippui. Se laskettiin veteen jään alle kahden pitkän matkan päässä toisistaan olevan avannon väliin

¹ Historiallinen Arkisto, XXIV osa, pöytäkirjat, 60 siv.; Per Brahen Oeconomia, 80 s.; Enewald, Sverige och Finnmarken. Svensk Finnmarks-politik under äldre tid och den svensk-norska gränsläggningen 1751, 61 siv.; Suom. valt. ark. nid. 558 (v. 1554) fol. 2, nid. 577 (v. 1555) fol. 2; nid. 641 (v. 1557) fol. 2; nid. 838 (v. 1560) fol. 4; nid. 896 (v. 1561) fol. 41; nid. 938 (v. 1562) fol. 36 v.; nid. 3095 (v. 1558) fol. 21 v.

koko yöksi. Kun kalastaja seuraavana aamuna sen otti vedestä, sai hän mahdottoman määrän kalaa. Kalat olivat eri lajia ja enimmäkseen hyvin lihavia. Tämä riippui Olaus Magnuksen mielestä siitä, että niillä oli viileillä paikoilla parempi ravinto ja parempi rauha ynnä lepo. Varsinkin koskee tämä hänen mielestään niitä kaloja, jotka järvissä elävät.

Esityksestä päättäen ei nyt puheena oleva pitkäsiima suinkaan pitkältä näytä. Jos laskemme tavallisen askeleen noin 60 senttimetriksi, joka on hiukan yli kyynärän (kyynärä kun on $59\frac{1}{2}$ senttimetriä), saamme 60 askeleen siiman 36 metrin ja 100 askeleen siiman 60 metrin pituiseksi. Kun koukkuja kiinnitetään pitkään siimaan, jätetään niiden välille useimmiten täällä Etelä-Suomessa 4 metriä eli 2 syltä 3 kortteria ja vähintään 3 metriä. Mutta jos pannaan kaloja syötiksi, jätetään 5:kin metrin väli. Jos otaksomme koukkujen välin Olaus Magnuksen mainitsemisissa pitkissä siimoissa olleen vain 3 metriä, saatiin 60 askeleen siimaan 12 ja 100 askeleen siimaan 20 koukkuja. Mutta otaksuen koukkujen välin 4 metriksi voitiin 60 askeleen siimaan kiinnittää vain 9 ja 100 askeleen siimaan 15 koukkuja. Ja tämän välin ollessa 5 metriä olisi nyt puheenalaisiin siimoihin tarvittu vain 7 ja 12 koukkuja. Kun Lahisten kartanon kalastajat ottivat mukaansa 19 koukkuja, puuttui heiltä vain yksi koukku, jos 100 askeleen siimassa koukkujen väli oli 3 metriä. Muissa edellä otaksumissani tapauksissa heillä olisi ollut liiaksikin koukkuja mukanaan.

Mistä aineesta koukut olivat tehdyt, ei Olaus Magnus ilmoita. Ennen aikaan käytettiin muistakin aineista kuin metallista valmistettuja koukkuja. Enintään miespolvi sitten rahvas käytti monin paikoin maassamme mateita pyytäessään katajasta tehtyjä puukoukkuja. Näitä paremmiksi katsottiin silloin myytävänä olevia jonkun ammattimiehen valmistamia katajakoukkuja, joihin kiinnitetty teräpuoli oli luusta, niinkuin seuraavasta piirustuksesta huomaa.

Tämä kokonaan puusta.

Tässä teräpuoli luusta.

Tämäntapaisia koukkuja tarkoittanee aikasemmin mainittu Enander, kun hän teoksessaan Ruotsin sillinkalastuksesta 1700-luvun myöhemmällä puoliskolla kertoo paikoittain Itä-Göötanmaalla talvella ja keväällä pyydetävän mateita puukoukuilla. Hauen kalastuksessa hän sanoo Itä-Göötanmaan saaristossa käytettävän sarvesta ja kovasta, sitkeästä puusta valmistettuja kohokoukkuja (Flötkrokar). Nämät kohokoukut olivat varmaan-kin ongenkoukkuja.¹

Puhuttuani koukuista tahdon mainita, että *onkiminen* nyt puheena olevana aikana oli tavallinen. Siitä näkee silloin tällöin tietoja tuomiokirjoissa. Sirelius lausuu, niinkuin luonnollista onkin, että koukuista vanhimmat ovat puukoukut. Ikävätä vaan on, ettei meillä 1500- ja 1600-luvulta ole mitään tietoja onkikoukkujen muodosta ja aineesta, josta ne tehtiin. Mutta luultavasti olivat ainakin ne madekoukut, jotka mainitaan Viipurin linnan tilissä vuodelta 1569, puusta.

Ainakin Ruotsissa oli jo keskiaikana Hans Hildebrandin ilmoituksen mukaan käytännössä *haukkuistin* siimoineen. Hän sanoo sen mainittavan vuonna 1469. Sitä väittää hän talvella käytetyn niin, että se laskettiin veteen avannosta ja seuraavana päivänä käytiin sitä kokemassa. Ehkä Olaus Magni tarkoittaa samaa pyyntineuvoa kertoessaan eri tavoista, joilla haukia pyydettiin. Hän sanoo, että tähän tarkoitukseen käytettiin erityistä messingistä tai punaiselta hohtavasta vaskesta valmistettua leveätä koukkuja, johon on pantu valkoinen, kiiltävä kala. Näyttää siis siltä, kuin tämän kertomuksen mukaan uistimessa olisi täkyä käytetty. Suomesta en ole nähnyt mitään tietoa täällä edes 1500- ja 1600-luvulla käytetyistä uistimista, mutta hyvin luultavata on, että niitä meillä ainakin näillä sataluvuilla käytettiin.²

¹ Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus*, 20 kirja, 13 luku, ruotsinnoksen IV osa, 181 siv.; Sirelius, *Suomen kansanomaista kulttuuria*, 158 siv. ja XI taulu; Enander, *Svenska sillfisket ifrån äldsta tider till kon. Gustaf I:s antråde till regeringen* (Vitterhethshist.- o. antik. akademins handlingar, VII osa 163 siv.).

² Sirelius, *Suomen kansanom. kulttuuria*, I osa, 157 s.; H. Hildebrand, *Sveriges medeltid*, I osa, 211 siv.; Olaus Magnus, *Hist. de gentibus septentrionalibus*, 20 kirja 9 luku, ruotsinnoksen IV osa, 176 siv., *Suom. valt. ark. nid.* 5322 (v. 1569) fol. 12.

Sangen yleisenä kalastusneuvona on meillä menneinä aikoina ollut *atrain*. Siitä Sirelius sanoo edellä usein mainitussa teoksessaan: »Ensimmäinen varsinainen kalastin syntyi samalla, kun eräs vanhimmista metsästysvälineistä, keihäs, luotiin. Kalastimena kehittyi tästä vähitellen monihaarainen pistoase, *atrain*». Tämä pistoase mahtoi suomalaisilla ja lappalaisilla aikaisempina kehityskausina olla puusta. Sirelius sanoo näet muun muassa Keylandin kertovan Jämtlannin lappalaisten käyttävän, arvatenkin tilapäisesti, kaksihaaraista puuatrainta purojen komeroissa olevien lohenmullojen pistoon. Finnmarkenin lappalaisista Sirelius taas kertoo, että he käyttivät myöhäisellä rautakaudella kolmisorppaisia (eli -haaraisia) luuatraimia. Itse Suomesta hän sanoo Räisälän pitäjän Tiurinlinnasta tavatun yksinäisen pakanuuden ajan lopulle palautuvan rautaisen kynsiatrainin sorpan. »Samalta ajalta», jatkaa hän, »on Kurkijoen Hämeenlahden Linnavuorelta saatu talteen kynsiatrain, jonka molemmat puolet ovat kasvaneet kolmisorppaisiksi. Aivan samanlaisia on viimeisiin asti käytetty monissa osissa maattamme». Niinkuin nyt esitetystä näkyy, tehtiin *atrain* ensin puusta, sitten luusta ja lopuksi raudasta. Sen haarat ovat taas kahdesta alkaen kasvaneet monilukuisiksi. Sireliuksen teokseensa painattamissa kuvissa on niitä 11 haarasiakin.¹

Atraimella pyytäminen eli tuulastaminen on nykyään kielletty, jonka tähden sitä ei enää harjoiteta. Lienee senkin tähden syytä tähän lainata Olaus Magnuksen kuvaus hänen aikuisesta tuulastamisesta, jommoisena se säilyi pitkiä aikoja hänen kuolemansa jälkeen.

Hän on usein mainitun teoksensa 20 kirjan 10 luvun otsakkeeksi pannut »Kalastuksesta tulen valossa». Hän sanoo, että siinä käytetään rautahaarukkaa (eli toisin sanoen atrainta). Sellaisessa pyynnissä kertoo hän kuljettavan vesillä veneessä eli paremmin ruuhessa, joka on yhdestä tai kahdesta yhteenliitetystä puun rungosta koverrettu. Sen kokkaan sijoitetut kuivat halot sytytetään levittämään iloisen valon yön pimeyteen, niin että voitaisiin nähdä hauet ja ankeriaiset, jotka ihmetellen suurina parvina ruuha lähenevät, ja iskeä niihin *atrain*.

¹ Sirelius, Suomen kansanom. kultt., I osa 152—154 siv.

Tässä saamme siis kuvauksen tuulastamisesta semmoisena, kun sitä on lähes meidän päiviimme saakka harjoitettu. Erotuksena vaan on, että aikanamme on kuljettu tavallisessa veneessä tai ruuhessa, mutta silloin käytettiin vielä tuota jo kivikautena tunnettua yhdestä puun rungosta koverrettua ruuhaa. Kahdesta puunrungosta tehty ruuhi on kuitenkin paljon myöhemmin ollut käytännössä kuin edellinen. Olen tavannut vanhoja miehiä, jotka kertovat lapsena nähneensä niitä kaukaisessa sydänmaassa sijaitsevalla kotiseudullaan.

Toisesta paljon oudommasta tuulastustavasta Olaus Magnus myöskin puhuu. Hän kertoo, että toisinaan kasataan ajelehtivalle jäälautalle suuria halkoja rovioksi, jonka valossa kaloja pyydetään atraimella yhtä hyvin kuin veneessä seisten. Kalat käyvät nimittäin niin hämmästyneiksi, etteivät luule minkään vaaran uhkaavan. Vielä Olaus Magnus kertoo, että kaloja voitiin pyytää asettamalla veneeseen lehväs, jonka aikaansaamaan siimekseen kalat pyrkivät levätäkseen. Kaiketi niitä silloin atraimella iskettiin.¹

Ennenkuin siirryn selittämään tuulastusta 1500- ja 1600-luvulla, on syytä selittää eräs sitä koskeva tilikirjoissa ja tuomiokirjoissakin tavattava nimitys. Tämä sana on »stödning». Siitä lausuu Dahlgren sanakirjassaan »Glossarium öfver föräldrade ord och talesätt i svenska språket», että »stödja» merkitsee »ljustra fisk vid bloss» eli siis soihdun avulla tuulastaa kalaa. Julkaisuunsa »Svenskt dialektlexikon eller ordbok öfver svenska almogespråket» Rietz sanoo »stödja» sanan merkitsevän »fånga fisk om natten med bloss». »Stödning» tarkoittaisi siten tuulastusta ja sen monikko »stödningar» tuulastamisen harjoittamista ja kun se tavataan kalastusneuvojen luettelossa ehkä tuulastusvehkeitä.

Usein puheena olleilla, vuonna 1520 erämaankalastukselle lähtevillä, Lahisten kartanon kalastajilla oli myöskin mukanaan 12 rautaa (järn) neljää atrainta (liwster) varten. Nämät raudat olivat kaiketi veneeseen kiinnitettäviä rautatelineitä eli niinkutsuttuja tuulastus-arinoja, joille halot pantiin soihdun sytyttämistä varten.

¹ Olaus Magnus, Hist. de gent. septentr. 20 kirja 10 luku, ruotsinn. IV osa 177 ja 178 siv.

Näistä tuulastusvälineistä tapaa myöskin tietoja muutamista maamme vanhoista tilikirjoista. Siten puhutaan Grelsbyn-kartanon tilissä vuodelta 1554 tuulastusveneistä (stödningbottar). Ne olivat ehkä samanlaisia yhdestä tai kahdesta yhteenliitetystä hirrestä uurrettuja ruuhia, joista, niinkuin edellä kerroimme, Olaus Magnus puhuu. Hagan kartanon tilissä vuodelta 1556 mainitaan yksi »ljustra», kaiketi atrain, ja yksi »ljusejärn» eli nähtävästi tuulastusarina. Kastelholman linnan tilissä vuodelta 1566 tavataan kalastuskalujen joukossa kaksi »ljustrar» ja yksi »lysejärn». Niinkuin äsken mainitsin, tarkoittanee edellinen atrainta ja myöhempi tuulastusarinaa. 1500-luvun keskivaiheilla olen nähnyt atraimen kaksi kertaa mainittuna Ahvenanmaan tuomiokirjoissa.

Koko Satakunnan tilistä vuodelta 1551 huomaa Köyliön kartanon puolesta tuulastetun Köyliön järvellä. Ylä-Satakunnan tilissä vuodelta 1555 kerrotaan taas lohta ja siikaa atraimella (ljuster) ja nuotalla pyydetävän Murolahden koskessa (Muroloxström) Pirkkalan pitäjässä. Tässä tarkoitetaan varmaankin Muroleen koskea Ruovedellä, joka vielä silloin sekä hallinnollisesti että kirkollisesti kuului Pirkkalan pitäjään. Samassa tilissä ilmoitetaan vielä, että atraimella (lijster) ja nuotalla saatiin lohta Sarsankoskesta¹ Kangasalla. Helsingin kartanon tileissä vuosilta 1560 ja 1561 kerrotaan siellä pyydetyn kalaa tuulastamalla (med stödningar).

1600-luvun alkuvuosien Ahvenanmaan kartanojen tileissä mainitaan myöskin tuulastuskapineita. Siten tavataan Grelsbyn kartanon tilissä vuodelta 1608 yksi atrain ja yksi tuulastusarina sekä Kastelholman kartanon tilissä vuodelta 1612 yksi kappale kumpaakin näitä tuulastuskaluja.²

¹ Yllämainittu Sarsankoski, jonka kautta Längelmävesi ennen laski Roineeseen, kuivui vuonna 1604, jolloin Längelmäveden vesi rupesi pyrkimään silloin syntyneen Iharinkosken kautta Pälkäneenveteen.

² Hist. Arkisto, XXIV osa, pöytäkirjat, 90 siv.; Hausen, Bidrag till Finlands hist., II osa, 131 ja 134 siv. (Lemlannin kär. 8/II 1555 ja Saltvikin kär. 22/VIII 1555); Suom. valt. ark. nid. 2644 (v. 1554) fol. 8 v.; nid. 2654 (v. 1556) II fol. 20; nid. 2766 (v. 1566) fol. 6; nid. 3175 (v. 1560) fol. 10; nid. 3196 (v. 1561) fol. 16; nid. 1976 (v. 1555) fol. 4 v.; nid. 2848 (v. 1608) fol. 27; nid. 2869 (v. 1612) fol. v. 4.

1600-luvulta tavataan myöskin sisämaan järvissä harjoitettua tuulastamista, niinkuin esimerkiksi Lempäälässä vuonna 1631. Ahvenanmaan tuomiokirjoissa 1600-luvulta tulee tuulastaminen myöskin toisinaan puheeksi. Siellä se näkyy olleen keväällä kalankutuaikana kiellettyä ainakin muutamin paikoin, koska sillä kalat säilytettiin pois kutupaikoilta. Siten oli Sundin pitäjän käräjillä vuonna 1625 kuusi henkilöä syytteenalaisena syystä, että olivat keväällä säynään kutuaikana tuulastaneet Finnebyn lahdessa. Kaksi vuotta myöhemmin 1627 annettiin Ekkerön käräjillä kalastuksesta Örestömin ja Öravadin salmissa kirkonkyläläisille ja storbyläisille seuraavat määräykset. Näitä kahta salmea he eivät saaneet sulkea tai kalastusneuvoilla ja tuulastamalla estää kalaa nousemasta niitä myöten ylös. Siihen syylliset oli langetettava 40 markan sakkoon. Kaksi kirkonkyläläistä oli asetettava tässä kohden pitämään storbyläisiä silmällä ja päin vastoin kaksi storbyläistä valvomaan, etteivät myöskään kirkonkyläläiset tätä oikeuden määräystä rikkoisi.

Muuallakin maassamme näkyy tuulastamista harjoitetun keväällä nähtävästi kalan kudun tähden. Sen huomaamme esimerkiksi Ruoveden käräjain pöytäkirjasta vuodelta 1660.¹

Usein mainitussa teoksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria» professori Sirelius arvelee, että *katiska* pyydyksen nimi on slaavilaista alkuperää. Suomeen se hänen mielestään näyttää tulleen Itämeren maakunnista Suomenlahden poikki, sillä Inkerissä, Kauko-Karjalassa ja Pohjois-Pohjanmaalla se edelleen on tuntematon.

Missä määrin *katiska* oli maassamme levinnyt keskiaikana, on puuttuvain lähteitten tähden mahdotonta sanoa. Mutta aivan uuden ajan alussa se jo tulee asiakirjoissa puheeksi. Siten tavataan Iivar Flemingin maakirjassa eräs tieto vuodelta 1537, ettei kyllään ollut oikeutta kalastaa Lapjoessa Rauman läheisyydessä verkoilla ja katiskoilla enempää kuin heidän osuutensa tässä joessa myönsi. He eivät myöskään saaneet samaan ryhmään asettaa enempää katiskoja kuin kuusi (sättia flere kattiser än sex på ett

¹ Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1630—1631 fol. 312, Lempäälän kär. 20/IX 1631; saman kihlak. tuomiokirja 1658—1667, Ruoveden kär. 19—21/VI 1660; Ahvenanmaan tuomiokirja 1623—1640 fol. 60, Sundin kär. 15/II 1625 ja fol. 88, Ekkerön kär. 20/VIII 1627.

stånd). Kun näin seikkaperäisiä määräyksiä oli syntynyt kalastuksesta katiskoilla, ei luulisi niiden aivan äskettäin tulleen käytäntöön.

1500-luvun keskivaiheilta alkaen niistä tapaa sangen runsaasti tietoja ja olivat ne silloin ehkä suuremmassa määrin käytännössä kuin nykyään.

Etelä-Pohjanmaalla käytettiin paikoittain kalastuksessa hyvin paljon katiskoja. Niin ilmoitetaan Mustasaaren, Kyrön ja Vöyrin pitäjän tileissä vuosilta 1570—1572, että Mustasaarella Helsingbynjoen¹ suulla 35 talonpoikaa kalasti 130 katiskalla ja Kuivalahden selällä 20 talonpoikaa 80 katiskalla. 1572 käytti 37 talonpoikaa 65 katiskaa Voitilan (Voitbyn) joen suulla. Grundfjärdistä ilmoitetaan tileissä 1560-luvun lopulta ja 1570-luvun alulta, että siellä kalasti 48 talonpoikaa 300 katiskalla. Ainoastaan vuosien 1569 ja 1570 tileissä sanotaan erehdyksessä, että katiskain luku oli 30. Vöyrin pitäjässä kalasti Björnholman¹ salmessa vuonna 1571 40 talonpoikaa 85 katiskalla ja, niinkuin jo kerroimme, Hirvilahden salmessa 16 talonpoikaa 60 katiskalla ja rysällä.

Kruunun kartanoilla Etelä-Pohjanmaalla näkyy olleen runsaastikin katiskoja. Niin oli Pinnonäsin kartanolla Pietarsaaren pitäjässä vuonna 1559 aivan kartanon läheisyydessä Sundbäckin purossa 16 katiskaa ja Lappfjärdin järvessä 14 katiskaa. Sen lisäksi kartanolla oli meren puolella katiskoja, joiden lukumäärää v. 1558 oli 27. Paljon paremmin oli Korsholman kartano tässä suhteessa varustettuna. Sillä oli vuonna 1567 alueillaan 50 katiskaa Risön (eli Rysön) salmessa ja 23 Vackvikenissä sekä tämän lisäksi 48 Grundfjärdillä eli yhteensä 121 ja vuonna 1571 se omisti kaikkiaan 98 katiskaa.²

¹ Helsingby on nykyään jakautunut kahdeksi: Helsingnorrby ja Helsingöderby, jotka molemmat ovat Laihianjoen eteläpuolella. Niitten lounaispuolelle on karttoihin merkitty pieni joki, joka nähtävästi on Helsingbyn joki. Björkholmaa en ole kartoista löytänyt. Ehkä se on maatumisen kautta yhtynyt mannermaahan ja nimi hävinnyt. Muut paikat ovat ennestään tuttuja.

² Sirelius, Suom. kansanom. kultt., 208 siv.; Ivar Flemings jordebok 1413—1585, fol. 23; Suom. valt. ark. nid. 459¹ (v. 1558) fol. 3; nid. 4608 (v. 1559) fol. 7; nid. 4689 (v. 1567) fol. 9, 14 v. ja 15; nid. 4697 (v. 1568) fol. 11 v.; nid. 4714 (v. 1570) fol. 61; nid. 4721 (v. 1571) fol. 11 ja 28; nid. 4723 (v. 1571) fol. 57 ja 57 v.; nid. 4728 (v. 1572) fol. 8 ja 8 a.

Satakunnasta ei tilikirjoissa ole paljon tietoja katiskoista 1500-luvun keskivaiheilta alkaen. Vuonna 1551 kerrotaan Köyliön kartanolla olleen katiskoja Köyliön järvestä. Vuonna 1570 ilmoitetaan taas Liuksialan kartanon renkien harjoittaneen katiskakalastusta. Miten suuret määrät katiskoja näillä kartanoilla oli, ei tileistä ilmene.

Varsinais-Suomestakaan eivät tilikirjat 1500-luvulta tarjoo montakaan tietoa katiskoista. Pyhäjoen (Helgeä) ja Saaren kartanojen ynnä Latokartanon tileistä vuodelta 1559 huomaamme, että kaikki kolme kartanoa omisti katiskoja, mutta sen tarkempia tietoja niistä ei saa. Näistä kartanoista ovat Pyhäjoen ja Saaren kartanot meille ennestään tuttuja (Katso 36 ja 39 siv.). Lato-kartano on Perniön pitäjässä eteläpuolella Perniönjokea lähellä Pyhäjoen kartanoa. Vielä puhutaan Maskun ja Vehmaan kihlakuntain tilissä vuodelta 1579 katiskoista, joita oli neljällä eri veronalaisella kalastuspaikalla.

Veromaksunsa yhteydessä näkyy rahvaalla Varsinais-Suomessa olleen velvollisuutena toimittaa kruunun kalastuspaikoille katiskoja tai katiskan aineksia. Niin kerrotaan Turun linnan tilissä vuodelta 1542, että Sauvon pitäjän talonpojat olivat vuotuisen veronsa ohella tuoneet 28 katiskaa: Piikkiön ja Halikon kihlakuntain tilissä vuodelta 1555 sanotaan taas, että talonpojat olivat verona maksaneet 28 kuormaa katiskapuita (catitzewed). On luultavata, että kalastuspaikat niihin aikoihin olivat paljon tuottavimmat kuin nykyään, jonka tähden silloin voi paremmalla menestyksellä kuin meidän aikanamme haavilla ammentaa kalaa katiskoista.¹

Uudellamaalla tavataan myöskin kruununkartanoissa 1500-luvulla katiskoja, niinkuin Porvoon kartanossa, Helsingin ynnä sen yhteydessä olevassa Vikin kartanossa sekä Länsi-Uudellamaalla Raaseporin vanhassa ja uudessa kartanossa. Tileissä en ole tavannut tietoja Raaseporin ja Porvoon kartanoille kuuluvain katiskain lukumäärästä. Mutta enimmäkseen ne näkyvät olleen jokiin ja puroihin rakennettuja. Vuosien 1560 ja 1561 ja 1567

¹ Suom. valt. ark. nid. 802 (v. 1559) fol. 11; nid. 806 (v. 1559) fol. 5; nid. 832 (v. 1559) fol. 1 v.; nid. 489 (v. 1542) fol. 26 v.; nid. 586 (v. 1555) fol. 22 v.;

Porvoon kartanon tileissä sanotaan katiskoilla kalaa pyydetyn ja ainakin kahden edellisen tilin mukaan Porvoon joessa siellä olevan Uudistalon (Nygården) luona. Helsingin kartanon tilissä vuodelta 1561 sanotaan sen omistavan 60 katiskaa, mutta ei ilmoiteta, missä ne olivat. Vuonna 1575 sanotaan tätä kalanyytämistä katiskoilla Vikin kartanossa harjoitetun, kaiketi Vantaanjoessa eikä meren puolella. Raaseporin vanhalla kartanolla näkyy, niinkuin läänin tilistä vuodelta 1569 ilmenee, olleen katiskansa »Idebäcken» nimisessä purossa. Missä Raaseporin uudella kartanolla oli katiskansa, ei tileistä ilmene.¹

Kun siirrymme Hämeeseen, huomaamme sielläkin kruunun kalastuspaikoilla katiskan olleen käytännössä. Enimmin niitä käytettiin Hämeenlinnan omilla kalavesillä. Suurin määrä katiskoja, jotka kuuluivat linnan kalastukseen, olen tavannut vuonna 1559, nimittäin 35. 1560-luvulla oli niitä 20 ja 30 välillä vaihdellen jonkun verran eri vuosina. Pienin tapaamani määrä näitä linnan katiskoja mainitaan sen tilissä vuodelta 1578 nimittäin 8 kappaletta. Myöskin Sairialan ja Mustialan (Mustelan) kartanojen kalavesillä niillä kalastettiin. Vuonna 1557 oli Sairialan kartanolla niitä 4 paria ja Mustialan kartanolla vuonna 1559 16 kappaletta. Niinkuin Sairialaa koskevasta tiedosta huomaamme, käytettiin niitä paikoittain parittain.

Savon kruunun kalastuspaikoilla niitä näkyy myöskin olleen, mutta vähemmän kuin Hämeessä. Katiskoja oli nimittäin tilikirjain mukaan vain Savonlinnan kalavesillä ja Muuruveden kalastuspaikalla. Linna omisti niitä 1570-luvulta alkaen aika paljon. Niitä oli esimerkiksi vuosina 1567, 1575 ja 1577 26 sekä vuosina 1587 ja 1590 36 kappaletta. Muuruveden kalastuspaikalla niitä oli vuonna 1567 vain kolme.

Kyminkartanon läänistä saamme sen tilistä vuodelta 1565 tiedon, että siihen aikaan Pyhtään mutta nykyään Ruotsin-Pyhtään pitäjään kuuluvan Kullan kylän vesillä pyydettiin kalaa katiskoilla, joiden lukua ei ilmoiteta. Tämä kylä eli oikeammin talo on Tessjöjoen varrella lähellä sen suuta. Samassa ti-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3159 (v. 1559) fol. 3; nid. 3175 (v. 1560) fol. 22; nid. 1390 (v. 1560) fol. 22; nid. 3205 (v. 1561) fol. 33; nid. 3309 (v. 1569) fol. 45; nid. 3355 (v. 1575) fol. 2; nid. 1361 (v. 1579) fol. 54 v.; nid. 3211 (v. 1561) fol. 24; nid. 3289 (v. 1567) fol. 8 v.; nid. 3196 (v. 1561) fol. 16.

lissä sanotaan tämän kalastuksen vielä vuonna 1564 kuuluneen Viipurin linnalle.

Viipurin läänistä ilmoitetaan sen tilissä vuodelta 1564, että niemellä Viipurin lahden länsirannalla sijaitsevan Hagan (oikeastaan Ha'an) talon kalavesillä ja Ykspään kartanon alueella (kaiketi sen ohijuoksevassa Hanhijoessa) pidettiin katiskoja. Niidenkään lukumäärää ei ilmoiteta. Nämät molemmat paikat ovat likellä Viipuria, Ykspää siitä koilliseen ja Haka melkein länteen. Samaan lääniin kuuluvalla Muolaan kalastuspaikalla oli myöskin katiskoja ja Saviniemen kartanolla oli 1569 Kuhajoessa 4 sekä Vuoksen virrassa 30 katiskaa. Missä Saviniemen kartano sijaitsee olemme aikaisemmin (343 siv.) kertoneet. Nyt puheena olleet tiedot osoittavat, että 1500-luvulla harjoitettiin katiskakalastusta enimmäisessä osissa maatumme.²

1600-luvulla tapaaamme jälleen tietoja katiskoista eri osissa maatumme. Etelä-Pohjanmaalla Mustasaaren ja Maalahden käräjän pöytäkirjassa vuodelta 1629 kerrotaan erään isokyröläisen nähtävästi merenpuolella sijaitsevista katiskoista, jotka eräs henkilö oli hajoittanut. Porin kartanon tileissä 1610-luvulla puhutaan katiskakalastuksesta niinkutsutussa Herrevikenissä ja joessa (än), ehkä tähän lahteen laskevassa joessa tai purossa. Myöskin sisämaasta Satakunnassa meillä on tieto katiskoista. Karkun ja Mouhijärven käräjien pöytäkirjassa vuodelta 1670-tulee puheeksi mies, joka oli kolme vuotta käyttänyt 18 katiskaa. Että Ahvenanmaalla pidettiin katiskoja, osoittaa edellä puheena ollut katiska-haavi, joka kuului Grelsbyn kartanon kalastusneuvoihin. Katiskain käyttämisestä Varsinais-Suomessa on meillä esimerkki Perniön käräjien pöytäkirjassa vuodelta 1632, jossa sanotaan katiskoja olleen Perniön joessa. Uudellamaalla syytti Kirkkonummen käräjillä vuonna 1633 eräs nainen muuatta miestä siitä, että

¹ Tarkoitetaan kaiketi Kuhajokea Kirvun pitäjässä lähellä Räisälän rajaa. Se yhdistää toisiinsa Juoksemanjärven ja Helisevänjärven.

² Suom. valt. ark. nid. 3868 (v. 1559) fol. 9 v.; nid. 3889 (v. 1560) fol. 15 v.; nid. 3990 (v. 1565) fol. 9; nid. 4010 (v. 1566) fol. 5; nid. 4153 (v. 1578) fol. 3; nid. 3843 (v. 1557) fol. 35; nid. 3872 (v. 1559) fol. 6; nid. 6400 (v. 1567) fol. 10 v.; nid. 6479 (v. 1575) fol. 3 v.; nid. 6497 (v. 1577) fol. 5; nid. 6577 (v. 1587) fol. 6 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 5; nid. 3274 (v. 1565) fol. 48; nid. 5265 (v. 1564) fol. 15 ja 17; nid. 5333 (v. 1569) fol. 1 v.

hän kalan kutuaikana oli anastanut kolme paria katiskoja. Savonlinnan läänistä, jonka vesillä yleensä käytettiin runsaasti kalastuskaluja, on mainittava, että niiden luettelossa vuodelta 1618 tavataan koko 52 katiskaa.¹

Edellisessä en ole puhunut katiskoista Pohjois-Pohjanmaalla ja vanhassa Käkisalmen läänissä, joka käsitti itäosan nykyisistä Viipurin ja Kuopion lääneistä. Koska Sirelius, niinkuin jo mainittiin, teoksessaan »Suomen kansanomaista kulttuuria», sanoo katiskan vielä puuttuvan Pohjois-Pohjanmaalla, on mahdollista, ettei se 1500- ja 1600-luvulla ollut siellä tunnettu. Tässä teoksessaan hän ei puhu vanhasta Käkisalmen läänistä. Mutta väitöskirjassaan »Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern» hän sanoo sen puuttuvan myöskin Käkisalmen seutuvilla (in der Gegend von Keeksholm).²

Niinkuin edellisestä huomaamme, oli paikoittain varsinkin sisämaassa katiskoja aika paljon. Vaikka niitä tavataan merenrannallakin, oli niitä enimmästä päästä rakennettu järviin, jokiin ja puroihin. Toisinaan näemme niiden olleen rakennettuna parittain. Niiden suhteen oli voimassa muutamia määräyksiäkin. Siten ei niitä saanut rakentaa niin, että ne sulkivat valtaväylän, mikä määräys oli maanlaissa laadittu muistakin kalastusneuvoista. Kalan liikunnalta ei nimittäin saatu tietä katkaista. Edellisessä olemme nähneet, että Lapjokeen erään tiedon mukaan vuodelta 1537 ei saatu rakentaa katiskoja samaan ryhmään (stånd) enempää kuin kuusi. Ehkä tämäkin oli yhteydessä päävesiväylän aukipitämisen kanssa, ettei kaloilta katkaistaisi tie jokea ylöspäin.

Usein puheena olleessa teoksessaan kansanomaisesta kulttuuristamme Sirelius sanoo katiskan levinneen vain Ruotsin etelä-

¹ Suom. valt. ark. Pohjanmaan tuomiokirja 1626—1631, fol. 114 v., Mustasaaren ja Maalahden kär. 27/X 1627; nid. 2495 (v. 1610) fol. 45 v.; nid. 2514 (v. 1614) fol. 63 v.; nid. 2535 (v. 1618) fol. 37 v.; Ikaalisten tuomiokirja 1669—1672, Karkun ja Mouhijärven kär. 11, 12 ja 14/II 1670; Piikkiön ja Halikon tuomiokirja 1628—1633, Perniön kär. 29/III 1632; Raaseporin läänin tuomiokirja fol. 213, Kirkkonummen kär. 14/XII 1633; nid. 6779 (v. 1618) fol. 72 v.

² Sirelius, Suomen kansanomaista kulttuuria, I osa, 208 siv.; sama, Über die Sperrfischerei bei den finnisch-ugrischen Völkern, 316 siv.

osaan. Mutta kirjoittamisessaan muistiinpanoissa eli diariumissaan aikaisemmin puheena ollut ruotsalainen Gyllenius kertoo niitä olleen jo 1630-luvulla Vermlannissa, joka Keski-Ruotsiin kuuluu. Hän sanoo nimittäin kolmessa eri paikassa tätä maakuntaa nähneensä katiskoja ja puhuu niitten yhteydessä vähän katiskakalastuksestakin.

Vuonna 1674 Ruotsissa käynyt italialainen Lorenzo Magalotti antaa seuraavan kuvauksen katiskakalastuksesta. Puhuessaan ylimysten huvituksista maalaiskartanoissa sanoo hän naisten ja herrain iltapäivällä viettävän aikansa puistossa tai puutarhassa. »Lopulta», jatkaa hän, »kokoontuvat kaikki veneretkelle järvellä, jolloin nuoret tytöt soutavat. Silloin huvitellaan myöskin eräänlaisella kalastuksella, joka on näillä järvillä sangen tavallinen. Se toimitetaan laitteella, joka käy katiskain (katsar) nimellä. Magalottin matkakertomuksen julkaisija ruotsiksi ja sen selityksillä varustaja C. M. Stenbock huomauttaa tämän kertomuksen johdosta, että siinä varmaankin tarkoitetaan Kaarle Kustaa Wrangelin omistamaa kartanoa Ekebyhovia, joka sijaitsee Upplannin eteläosassa 14 kilometrin päässä Tukholmasta ja siis sek in Keski-Ruotsissa. Muuten ei Magalotti maaseudulla käydessään joutunut kauvas pääkaupungista.

Missä määrin Pohjois-Ruotsissa aikaisemmin on katiskoja käytetty, on puuttuvain tietolähteitten tähden vaikea päättää. Seikka joka kuitenkin antaa aihetta otaksua, että niitä on sielläkin aikaisemmin ollut, on katiska-san an siirtyminen meidän aikanamme toisen kalanpyydyksen nimeksi. Ala-Tornion saaristossa ja Ala-Kainuussa sanotaan nimittäin vaajoihin tai suuriin kiviin kiinnitettyjä lohiverkkoja katiskoiksi.¹

Kun tutustuu tilikirjoissa oleviin eri linnoille ja kartanoille kuuluviin kalastusneuvoihin, hämmästyty nähdessään, miten paljon niissä oli muutamia lajeja edustettuna. Mutta ensi sijalle on tässä kohden asetettava Savonlinna, jolla oli sangen runsaassa määrin hyvinkin monta lajia kalastusneuvoja. Asian valaisemiseksi otan tässä puheeksi tämän linnan luettelot kalastuskaluista

¹ Diarium Gyllennianum, utgifvet af Hausen, 12, 13, 19 ja 69 siv.; Lorenzo Magalotti, Sverige under år 1674, utgifven af C. M. Stenbock, 78 s.; Meddelanden från kungliga landtbruksstyrelsen n:o 208. Undersökningar över laxen och laxfisket i Norrbottens län av Nils Rosén, 49 ja 50 siv.

muutamilta vuosilta. Vuonna 1571 oli linnalla 13 kalastuspaikallaan

Nuottia	12
Lohiverkkoja	15
Siikaverkkoja	130
Haukiverkkoja	350
Lahnaverkkoja	120
Säynäsverkkoja	40
Lanoja	2
Vatoja	3
Mertoja	23
Katiskoja	57

Korkeimmilleen nousi tämä linnan kalastusneuvojen lukumäärä sen 13 kalastuspaikalla vuonna 1575, jolloin oli:

Nuottia	13
Lohiverkkoja	15
Siikaverkkoja	145
Haukiverkkoja	477
Lahnaverkkoja	130
Säynäsverkkoja	40
Lanoja	2
Vatoja	5
Rysiä	1
Mertoja	23
Katiskoja	26

Vuodesta 1587 vuoteen 1590 tuntuu vuosittain olleen linnan 13 kalastuspaikalla sama lukumäärä eri kalastusneuvoja nimittäin:

Nuottia	11
Lohiverkkoja	15
Siikaverkkoja	145
Haukiverkkoja	407
Lahnaverkkoja	90
Säynäsverkkoja	70
Lanoja	2
Vatoja	5
Rysiä	3

Mertoja	23
Katiskoja	36

Luettelosta vuodelta 1618 näemme näitä kalastusneuvoja olleen Savonlinnan läänissä 14 kalastuspaikalla seuraavat määrät:

Nuottia	12
Lohiverkkoja	15
Siikaverkkoja	145
Haukiverkkoja	407
Lahnaverkkoja	70
Säynäsverkkoja	7
Lanoja	2
Vatoja	5
Rysiä	3
Mertoja	24
Katiskoja	52

Niinkuin näistä luetteloista huomaa, oli haukiverkkoja hyvin paljon enemmän kuin muita ja varsinkin vuonna 1575 perin runsaasti. Niiden jälkeen tulevat järjestyksessä siikaverkot, joiden lukumäärä kaikkina muina vuosina paitse 1571 pysyi samana. Lahnaverkot vähenivät lukumäärältään vuodesta 1587 alkaen ja säynäsverkkojen lukumäärä oli hyvin vaihteleva. Katiskoja oli varsinkin vuosina 1571 ja 1618 aika paljon. Lanoja oli pitkin aikaa sama vähäinen määrä, mutta vadat lisääntyivät 3:sta 5:teen ja rysät yhdestä kolmeen. Viimemainitut tulivat kaiketi Savossa käytäntöön hyvin myöhäiseen, koska niitä ei ollut 1571 ja 1575 oli vain yksi. Merrat pysyivät jotenkin samassa lukumäärässä tällä aikakaudella ja lohiverkot olivat aina säännöllisesti 15. Nuottainkin lukumäärässä oli vaihtelu hyvin pieni.¹

Muilla kartanoilla ja linnoilla oli kyllä runsaassa määrin jotakin lajia kalastusneuvoa. Olemmehan jo aikaisemmin kertooneet, että Korsholman kartanolla oli vuonna 1567 121 ja vuonna 1571 98 katiskaa. Käkisalmen linnan alle kuuluvilla kalastuspaikoilla pyydettiin vuosina 1589 ja 1591 kalaa 84 merralla. Mutta kummankin linnan kalastusluetteloon kuului muita kalastusneu-

¹ Suom. valt. ark. nid. 6440 (v. 1571) fol. 4, nid. 6479 (v. 1575) fol. 3; nid. 6577 (v. 1587) fol. 6 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 5; nid. 6779 (v. 1618).

voja paljon pienemmät määrät. Saviniemen kartanolla oli, niinkuin kerroimme, vuonna 1569 100 mertaa.¹

Vielä voin mainita muutamia kalastuksen lajeja, joista Olaus Magnus puhuu usein mainitussa teoksessaan. Luvussa »Kalastus jäällä» hän kertoo mateen pyytämisestä seuraavaan tapaan: »Kun kalastaja talvisen päivänseisauksen aikana (eli joulukuun 21 päivän tienoilla²) näkee näitten kalain liikkuvan ohkasen jään alla, tainnuttaa hän ne yhdellä raskaan kirveensä iskulla. Siten hän saa ne jäämään paikalleen ja kääntymään vatsa ylöspäin, joten hän hyvin ehtii hakkaamaan aukon jäähän ja ottamaan ne puolikuolleina vedestä.³

Tämä kertomus muistuttaa paljon Sireliuksen usein mainitussa teoksessaan antamaa kuvausta »kolkalla käynnistä» eli »hamarakalastuksesta», jota hän sanoo ikivanhoista ajoista harjoitetun. Sitä hänen mukaansa nykyään harjoitetaan lumettomaan aikaan syksyllä iljanteisella jäällä. Silloin kala hengittämisenä tähden pysyttelee pintavedessä, josta se läpikuultavan ohkasen jään alta pistää siellä kulkevan silmään. Tämän kalastustavan vähäisen tuottavuuden tähden Sirelius sanoo etupäässä vain köyhälistön ja poikain sitä harjoittavan. Viimemainituthan kepeinä voivat vaarattomammin kuin täyskasvuiset liikkua ohkasella jäällä kaloja iskemässä ja sen lisäksi se huvituksena tarjoo heille suurta viehätystä.

Vienan Karjalassa Sirelius kertoo rahvaan käyttävän kolkka-kalastukseen muun muuassa kivinuijaa niinkutsuttua »ki'uria», jonka pääinä eli nuijaosana on keskeltä hiukan ohkasempi luonnonkivi ja vartena kaksin kerroin pantu kappale ohutta tuomen runkoa.⁴

Talvikalastuksen yhteydessä lienee syytä mainita ne erikoisjalkineet, joita Olaus Magnus usein mainitun teoksensa 20 kir-

¹ Suom. valt. ark. nid. 5623 (v. 1589) fol. 15 v.—16 v.; nid. 5653 (v. 1591) fol. 8 ja 8 v.

² Jos tämä Olaus Magnuksen tiedonanto koskee maataamme etelämpänä sijaitsevaa seutua, alkaa jäätyminen siellä paljon myöhemmin kuin meillä täällä Suomessa.

³ Olaus Magnus, *Hist. de gentibus septentr.*, 20 kirjan 13 luku, ruotsinnoksen IV osa, 181 siv.

⁴ Sirelius, *Suomen kansanom. kulttuuria I osa*, 151 ja 152 siv.

jan 16 luvussa kertoo kalastajain käyttävän iljanteella. Hän sanoo nimittäin: »Käyntiä varten liukkaalla jäällä on erityiset kumpaankin jalkaan soveltuvat puukengät, joiden pohjaan on kiinnitetty kaksi paria kolmionmuotoisia rautapiikkejä.¹ Nämät piikit tarttuvat kulkiessa yhtäläisesti liukkaaseen jäähän. Tästä on se hyöty, että kaikkalainen liikkuminen käy vakavaksi aivan kuin kulkisi kovalla maalla. Jollei kalastajalla ole näitä jalkineita käytettävänä, käy hän», sanoo Olaus Magnus, »vakavasti sukkasillaan pelkäämättä kaatuvansa. Mutta rasvanahkasaappaissa hän ei pysy pystyssä kylmyyden tähden, joka kohta tekee tällaisen nahan kovaksi ja liukkaaksi kuin jää, varsinkin jos jäälle on satanut harvaan yhden tai vain puolen yön vanhaa lunta. Tällaisissa oloissa voi nimittäin yht'äkkiä kaatua, mutta syvässä tai kokoon painuneessa lumessa voi sen sijaan varmemmin kulkea ja juosta». Tämän yhteydessä sopii mainita, että Olaus Magnus teoksensa ensi kirjan 28 luvun alkuun on painattanut kuvan muutamista jääjalkineista.¹ Niitä on pari puukengä, joiden pohjan alla on kaksi paria kolmikulmaisia rautapiikkejä. Sen lisäksi on soikionmuotoinen levy, jossa on pitkin ulkoreunaa yhtäjaksoinen alaspäinkääntyvä rivi kolmionmuotoisia rautapiikkejä. Ja lopuksi on kolmionmuotoon yhteenliitetyistä (kaiketi puisista) säleistä tehty jalkine, jonka kussakin kulmassa on kolmionmuotoinen alaspäin käännetty rautapiikki. Jokaisessa näistä jalkineista on nauhapari, nähtävästi niitten sitomista varten jalkaan.²

Vielä joitakuuta vuosikymmeniä sitten käytettiin Ahvenanmaalla paljaalla liukkaalla jäällä tämäntapaisia jalkineita. Niistä olen saanut seuraavat tiedot Ahvenanmaalta kotoisin olevalta tarkastusmies Edvin Kuhlmanilta täällä Helsingissä. Näissä jalkineissa on puupohja, jossa on kaksi pientä nahkarengasta sivulla, yksi sen kummallakin puolella, sekä takana yksi iso väljä sellainen. Nauhoilla, jotka kulkevat pienten sivurenkaitten läpi, sidotaan puupohja jalkineeseen ja vedetään niillä väljä takarengas jalkineeseen kiinni niin, että sen yläpuoli eli varsinainen rengas-

¹ Saman kuvan Olaus Magnus on painattanut teokseensa 20 kirjan 15 luvun alkuun.

² Olaus Magnus, *Historia de gentibus septentrionalibus* I kirja XXVIII luku sekä XX kirja, XV ja XVI luku, ruotsinnoksen I osa, 62 ja 63 siv. ynnä IV osa, 184 ja 185 siv.

osa tulee kantapään yläpuolelle kiinnittäen siten jalan lujemmin puupohjaan. Viimemainitun alle on taas kiinnitetty poikkipäin kaksi kapeata rautalevyä, toinen kantapään kohdalle, toinen lähelle varpaita. Näiden päät on puupohjan molemmin puolin väännetty alaspäin ja tehty teräviksi piikeiksi, jotka tarttuvat jäähän kiinni ja estävät kulkijaa kaatumasta. Näiden jääjalkineiden nimenä on herra Kuhlmanin ilmoituksen mukaan ollut »krampor».¹

Sekä Ruotsissa että Suomessa näkyy ennen aikaan olleen käytännössä kalastukseen kuuluvia parittain tavattavia esineitä, jotka asiakirjoissa käyvät nimellä »trampor». Mitä Ruotsiin tulee, olen tavannut ne eräässä luettelossa Gripsholman linnan kalustosta vuodelta 1529. Siinä on kalastuskalujen joukossa viisi paria »trampor». Aikaisemmin puheena ollut Per Brahe vanhempi mainitsee taas kirjoittamassaan »Huuszholdz-Book»'issa kartanoissa käytettyjen kalastustarpeitten joukossa »trampor» niistä sen enempää ilmoittamatta.

Maassamme olen tilikirjoista huomannut näitä »trampoja» käytetyin Ahvenanmaalla. Hagan kartanon tilissä vuodelta 1608 sanotaan niitä olevan siellä kaksi paria. Kastelholman kartanon tilissä vuodelta 1612 tavataan kalastuskapineitten joukossa niinikään kaksi paria »trampor». Luultavasti nämät ahvenanmaalaiset jääjalkineet 1600-luvulta olivat samanlaisia kuin vielä joku aika sitten siellä käytetyt »krampor», jotka ainakin siinä muistuttavat ensiksi mainittuja Olaus Magnuksen kuvaamia samaan tarkoitukseen käytettyjä jalkineita, että olivat puusta ja kahdella parilla rautapiikkejä varustetut, vaikk'eivät olleet varsinaisia puukenkkiä.²

Nykyään käytetään ainakin paikoittain maassamme merenrannikolla ja saaristossa erikoisia rautaisia jääjalkineita. Haminan seutuvilla ovat nämät niinkutsutut rautakengät opettaja Niemelän antaman tiedon mukaan seuraavanlaisia. Kumpikin kenkä on tehty leveästä vannekiskosta, joskus kahdestakin sellaisesta, ja nahalla päällystetty, ettei jalkineen pohjaa paljon kulut-

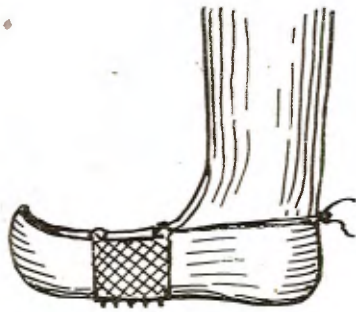
¹ Tohtori Manninen on minulle ystävällisesti ilmoittanut, että Virossakin on käytetty tällaisia puupohjalla varustettuja jääjalkineita.

² Suom. valt. ark. nid. 2849 (v. 1608) fol. 25 v.; nid. 2869 (v. 1612) fol. 4 v.; Handlingar rörande Skandinaviens historia, 37 osa, 3 siv.

taisi. Näihin vannekiskoihin on lyöty kiinni pykälät, jotka tavallisesti muodostavat 4 alaspäin kääntyvää piikkiä, mutta toisinaan useampiakin. Rautakengät, joissa on renkaat nauhoja varten, sidotaan nauhoilla lapikkaisiin kiinni. Kalastajan kulkiessa jäällä, tavallisesti venettä vetäen, piikit tarttuvat jäähän ja estävät kaa-
tumista. Liitän tähän kuvan Haminan puolen rautakengästä, jonka opettaja Niemelä on minulle ystävällisesti piirustanut.

Rautakenkä etupuolelta nähtynä.

Rautakenkä lapikkaaseen sidottuna.

Ahvenanmaalla käytetään nykyään seuraavanlaisia jääkenkiä, jotka käyvät nimellä »broddar». Niissä on kolmihaarainen molemmin puolin nahalla päällystetty rauta, jossa kunkin haaran pää on alaspäin väännetty ja taottu teräväksi piikiksi. Nimi broddar tarkoittaaakin oikeastaan näitä piikkejä. Jalkineisiin tämäläiset jääkengät sidotaan niin, että kaksi piikkiä tulee jalkineparin etupuolelle ja yksi takapuolelle lähelle niiden korkoa. Ne eivät siten paljontaan muistuta niitä kuvia tämänlaatuisista jalkineista, jotka Olaus Magnus on painattanut äsken mainitun 1 kirjan 28 luvun alkuun. Dalinin julkaisemassa »Ordbok över svenska språket» (v. 1850 painos) sanotaan »brodd» sanan merkitsevän hevosenkenkänaulan tapaista esinettä (söm), jolla on terävä jäähän tarttuva pää ja joka naulataan jalkineen korkoon kiinni.

Vielä lienee syytä ottaa puheeksi pari kalastustapaa, joita Olaus Magnus kuvaa usein mainitussa teoksessaan. Hän kertoo muun muassa seuraavaa. »Muutamilla», sanoo hän, »on tapana kaivaa kuoppia pitkin joen rantaa niin, että sen vesi voi niihin virrata. Näihin kuoppiin kalat sitten hakien lepoa ja rauhaa siirtyvät, mutta silloin kuopat eristetään joesta laudoista tehdyllä sululla

ja kalat joutuvat ovelan kalastajan saaliiksi.» Tämän pyyntitavan Olaus Magnus sanoo menestyvän paremmin syksyllä, jolloin on pahempia myrskyjä, kuin muina vuoden aikoina.

Vielä yhden nykyaikaista sulkukalastusta muistuttavan kalastuskeinon Olaus Magnus edellisen yhteydessä mainitsee. Muutama main kalastajain hän sanoo rakentavan kivistä ja hirsistä kiilanmuotoisen aitauksen, joka näyttää pyramiidilta. Se rakennetaan rannasta alkaen niin pitkäksi, että ulottuu puoleen joen leveyttä kuitenkin niin, ett'ei valtaväylää eli niinkutsuttua kuninkaanväylää, jota pitkin kala yleensä kulkee, kokonaan suljeta. Siitä oli nimittäin naapureille haittaa. Olaus Magnus tarkoittanee niitä naapureita, jotka joen yläjuoksun varrella kalastivat. Jos nimittäin virran vuo kokonaan suljettaisiin, jonka maanlakikin kielsi, ei ylempänä joen varrella oleviin pyydyksiin mitään kalaa saataisi. Tarkoituksena tässä Olaus Magnuksen selittämässä pyynnissä oli, että kalat joutuisivat pyramiidin kärkeen vedenpinnan alle asetettuun mertaan.¹ Nyt puheena ollut kalastuslaite on laadultaan lähellä niitä pato- ja kiviärkkulaitteita, joita lohen ja siian kalastusta varten rakennetaan koskiin ja virtoihin ja joihin nyt siirrymme.²

Niinkuin aikaisemmin olemme muutaman kerran maininneet, oli maassamme jokiin ja koskiin rakennettu erikoisia kalastuslaitteita etupäässä lohen, siian, ankeriaan, mutta myöskin nah-

¹ Tämän yhteydessä lienee syytä ottaa puheeksi Olaus Magnuksen kertomuksen kalankasvatuksesta Pohjoismaissa. Hän sanoo muutamain henkilöjen näissä maissa kaivavan kalalammikkoja hyötyäkseen muutamista kalalajeista. Lammikkonsa he tyhjentävät silloin tällöin laskeamalla niistä veden pois. voidakseen ottaa niihin jääneet kalat. Sen jälkeen he johtavat niihin uudelleen vettä saadakseen vangituksi uuden haalumansa kalalajin ja menettelevät sitten entiseen tapaan. Mutta lammikon mutaan jää siellä olleitten kalain jälkeen määhnää, josta vähitellen uusia kaloja muodostuu. Ne menestyvät hänen väitteensä mukaan lammikossaan paremmin kuin sinne muualta tulleet kalat. Toisten henkilöitten sanoo hän ottavan talteen määhnän, kun kalat perkataan, ja säilyttävän sen kosteassa paikassa talven yli. Kalain kutuaikana kevätpäivantasauksen aikaan he sitten laskevat määhnän veteen. (Olaus Magnuksen usein mainittu teos, 20 kirja ja 31 luku, ruotsinnoksen IV osa ja 205 siv.)

² Olaus Magnus, Hist. de gentibus septentrionalibus, 20 kirja, 12 luku, ruotsinnoksen IV osa, 181 siv.

kiaisen pyytämistä varten. Niistä koetti Kustaa Vaasa pitää erityistä huolta valtakuntansa eri osissa uudistaen niitä ajan vaatimusten mukaisiksi. Tässä kohden tämä tarmokas kuningas, joka kaikkialla koetti lisätä valtion tuloja, piti paljon huolta maastammekin.

Hänellä oli kalastuksen parantamista varten palveluksessaan muutamia sitä koskeviin asioihin perehtyneitä henkilöitä niinkuin Páfvel Kobergh, Svärkel Simonsson ja Eerik Svensson, joita hän lähetti eri osiin valtakuntaa kalastuslaitteita rakentamaan.

Ruotsia koskevia käskyjä kalastuksen parantamiseksi Kustaa Vaasa lähetti useita vuodesta 1548 alkaen¹, mutta maastamme hän näkyy tässä kohden ruvenneen huolehtimaan vasta vuonna 1555.

Venäjän sodan johdosta hän silloin kävi maassamme ja käytti täällä oloaan myöskin kalastusmahdollisuuksien tutkimiseen. Tekemistään huomioista ja suunnitelmistaan hän Sipoosta kirjoitti marraskuussa 1555 Savonlinnan käskynhaltijalle Thure Bjelkelle, että oli Viipurin ja Porvoon lääneissä tavannut kauniita virtoja, joihin oli tilaisuutta rakentaa lohen, ankeriaan ja muidenkin kalain kalastuslaitteita. Koska kuningas arveli, että Savonlinnan läänissä oli samanlaisia virtoja, piti Bjelken sellaisia tiedustella. Niihin, jotka hän sopiviksi katsoi, tuli hänen rakentaa kalastuslaitteita siihen tapaan kuin Hinnevadissa² Ruotsissa oli rakennettu.³

Tämän kuninkaan käynnin johdosta maassamme ja hänen määräyksensä mukaan näkyvät Thure Bjelke ja Kustaa Fincke vuoden 1555 lopussa laatineen selvityksen valtion tuloista ja mahdollisista uusista tulolähteistä Savonlinnan läänissä. Se käy nimellä »Uudistettu tutkimus verokappaleista Savonlinnan läänissä» ja sen loppupuolella on suunnitteleja kruunun kalastuksen laajentamisesta. Sen mukaan piti useihin uusiin paikkoihin saada järjestetyksi kruunulle kalastuslaitteita. Siten oli Varkauden kahteen valtavaan koskeen rakennettava lohiammeita (laxekar).

¹ Ainakaan en ole valtion registratuurassa aikaisempia tavannut.

² Hinnevad eli oikeammin Hynnevad sijaitsee Forsin pitäjässä Södermanlannissa.

³ Arwidsson, Handlingar till upplysning af Finlands historia, III osa, 257 siv.

Sopivaan paikkaan Joroisten koskeen oli taas rakennettava pieniä lohiammeita siian ja säynään pyytämiseksi. Sulkavan koskessa sanotaan tässä selostuksessa olevan sovelias paikka pienille lohiammeille, joilla olisi pyydettävä vesistöä ylöspäin pyrkivää kalaa niinkuin siikaa, säynästä, lahnaa vieläpä jonkun verran pieniä lohia. Koikkalan neljänneksessä silloista Juvan pitäjää sanotaan olevan Pyhäjärvestä jonkun matkaa länteen päin koski nimeltä Siikakoski. Siinä oli oikeastaan kaksi koskea noin kahden nuolenampuman matkan päässä toisistaan, joihin voi rakentaa pyydyksiä koskia ylöspäin pyrkivää kalaa varten. Vielä oli vähän koilliseen Savolahden (nykyisen Mikkelin) kirkolta kalastuslaitteille ja merroille sopiva virta, jota pitkin vuosittain pyrki ylöspäin lahnoja, säynäitä ja pientä kalaa.

Myöskin ankeriaan pyytämistä pidettiin silmällä tässä suunnittelussa valtion tulojen kartuttamiseksi. Siinä ehdotetaan nimittäin rakennettavaksi useita niinkutsuttuja »vrakhus» ja joku-
nen ankeriaanarkku (älkista). Yksi vrakhus oli rakennettava Joroisten koskeen, jonka yläpuolella olevista järvistä, varsinkin Sösmajärvestä sekä Sösmakoskesta (kaiketi Sysmäjärvestä ja -koskesta), tuli sekä ankeriaita että muuta kalaa. Pieni vrakhus oli laitettava Säunejärven jokeen, toinen sellainen Kodkajärven jokeen sekä pieni ankeriaanarkku Kolckennjärveen. Nämät kaikki tulisivat sijaitsemaan Joroisten neljänneksessä. Idelahden neljännekseen oli saatava aikaan pieni vrakhus Kalalahteen sekä Kulckasjärveen isompi sellainen ja toinen isompi Kohakoskeen (kai Kuhakoski). Koikkalan neljännekseen oli Pyhäjärvestä juoksevaan Virmo- (kaiketi Virmaan-)jokeen¹ rakennettava anke-

¹ Tätä nykyä ovat aikanamme tuntuvasti pienentyneessä Juvan pitäjässä Koikkalan kartano ja kylä, joki ja koski säilyttäneet tämän ennen koko neljännestäkin tarkottaneen nimen. Koikkalan kylästä pohjoiseen ja Juvan kirkolta kaakkoon on Pyhäjärvi. Siitä melkein länteen päin on Siikakoski Rautajärvestä tulevan pienen reitin laskupaikassa Enoveteen, niinkuin tohtori Taskinen on minulle ilmoittanut ja kartastakin näkee.

Muista mainitsemistani paikoista on Joroisten koski kaiketi Joroisten joessa, joka toisiinsa yhdistää Jokijärven ja siitä kaakkoon olevan Joroistenselän. Säunejärvi eli oikeammin Säynätjärvi on Putkilahdenjärvestä etelään. Viimemainittu taas on Haukiveden länsipuolella. Se on joen kautta yhteydessä salmen kanssa, joka yhdistää Raudanveden Haukiveteen. Sysmäjärvi on Joroistenselän länsipuolella. Kodkajärven joki eli

riaanarkku tai pieni vrakhus sekä jo mainittuun Siikakoskeen sen ylempään putoukseen vrakhus. Vielä oli tähän neljänneeseen erääseen Kiialan kuninkaankartanosta luoteiseen olevaan virtaan rakennettava ankeriaanarkku sekä Savolahden eli Mikkelin kirkosta koilliseen olevaan virtaan vrakhus ja lopuksi Sairilan kuninkaankartanon ohi virtaavaan virtaan vrakhus.¹

Näitten suunnitelmain toteuttaminen lykkäytyi kuitenkin toistaiseksi vaikeuksien tähden, jotka varsinkin sota Venäjää vastaan mahtoi aiheuttaa.

Vuoden 1556 alussa kuningas tammikuun keskivaiheilla käski edellämainitun Eerik Svenssonin rakentaa lohiarkkuja (laxkijster)² ja muita kalastuslaitteita Porvoon lääniin. On jotenkin varmaa, että näitä laitteita tarkoitettiin etupäässä rakennettaviksi Kymi-

oikeammin Kotkajärven joki on nähtävästi Joroistenselän pohjoiseen lahteen Kotkalahteen laskeva joki. Kotkalahten pohjoispuolella on kaksi pientä järveä, joiden nimiä en ole kartasta tavannut. Ehkä toinen niistä on Kotkajärvi. Kolckenjärvi on kaikei Kolkonjärvi, joka on Haapavedestä etelään ja Juvan kirkolta koilliseen. Kuhakoski on Sulkavan kirkolta luoteiseen. Sen kautta virtaa vesi Lahnajärvestä Kuhajärveen. Sulkavan koski on kaiketi virrassa, jonka kautta vesi virtaa Kuhajärvestä Sulkavan kirkonkylän ohi Alannejärveen. Kalalahti on nähtävästi lahti Kalajärveä, joka on Juvan ja Sulkavan pitäjän rajalla, Juvan kirkolta kaakkoon. Virmonjoki eli oikeammin Virmaanjoki alkaa insinööri M. Erosen minulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan Kiäkkälammesta ja Virmaankosken kautta sen vesi virtaa Virmaanlahteen. Viimemainittu on niinkutsutun Virmaanselän lahti. Virmaanselkä taas on osa Saimaan Enovesi nimistä lahtea. Kulckasjärvellä apteekkari F. J. Holopainen Juvalla, joka myöskin on antanut minulle tietoja näistä vesistä, arvelee ehkä tarkoitettavan Kolkkejärveä. Tätä otaksumista puoltaa se seikka, että edellämainitussa asiakirjassa sanotaan Kulckasjärven olevan Kolkkasalossa (Kolka salo). Kolkkejärvi on Saimaan lahti, joka on Auvilan kylässä. Tästä Kolkkejärvestä alkaa laaja Siikavesi.

¹ Arwidsson, Handlingar j.n.e. III osa, 325—328 siv.

² Ruotsissa nykyiset lohiarkut ovat kiinteitä hyvin vuolaaseen veteen rakennettuja kalastuslaitteita virtaa ylös pyrkivää kalaa, varsinkin lohta varten. Lohiarkun virtaa vastaan kääntyvä poikkiseinä on tehty pystyyn asetetuista seipäistä ja säleistä samaten kuin ne seinät, jotka muodostavat sen suun. Kun tämännimistä kalastuslaitetta ei tileissämme mainita, en voi sitä tarkemmin selittää. Ehkä laxkistalla 1500-luvulla tarkoitettiin niinsanottua »laxkar» (lohiammetta), josta edellä puhuimme ja jonka myöhemmin tulemme selittämään. (Svenska jordbrukets bok. Nordqvistin johdolla julaitu osa: Sötvattensfiske och fiskodling, 249 siv.)

jokeen, sillä Pyhtään pitäjä kuului siihen vuoteen saakka Porvoon lääniin. Sen näkee selvään uudesta Eerik Svenssonille maaliskuun lopussa samaa vuotta lähetetystä kuninkaan kirjeestä, jossa Svenssonia kehoitetaan ahkeroimaan lohen- ja ankeriaanpyydysten rakentamista Pyhtäällä ja muualla, missä siihen oli tilaisuutta. Elokuussa samana vuonna kuningas tiedusteli, miten paljon lohta Svensson oli Uudenmaan virroista kalastuksella saanut kolmen viikon kuluessa, josta siis voi päätellä, että uudet kalastuslaitteet jo olivat olleet sen ajan valmiina ja käytännössä. Samassa kirjeessä kuningas käskää hänen kohta antaa rakentaa pyyntineuvoja siikaa ja nahkiaista varten. Myöskin ilmoittaa kuningas hänelle käskeneensä Svärkel Simonssonin lähteä Ulvilaan hakemaan sopivia kalastuspaikkoja ja niihin rakennuttamaan lohiammeita (laxekar) ja muita kalastuslaitteita. Kuningas lisäsi vielä, että Svärkel Simonssonin tuli tehdä parastaan saadaksen ne pian valmistumaan. Samoihin aikoihin Kustaa Vaasa kirjoitti Suomeen Juhana herttualle käskeneensä jo 14 päivää sitten Svärkel Simonssonin kohta lähteä Elvkarlebystä Ruotsissa Ulvilaan arvellen hänen ehkä jo olevan perillä tai pian sinne saapuvan.¹

Kustaa Vaasan kuoltua jatkuivat harrastukset kalastuksen edistämiseksi maassamme vielä hänen poikansa Eerikki XIV hallitessa. Sen huomaa Eerikin kirjeestä vuoden 1562 lopussa samana vuonna Suomen gubernattoriksi nimitetylle Kustaa Finckelle. Kirjeessään kuningas sanoo Fincken pyytäneen maahamme edellä mainittua Páfvel Coberghia, että hän täällä tarkastaisi muutamia kalastus- ja myllypaikkoja. Eerikki ilmoittaa nyt jo aikoja sitten lähettäneensä maahamme Coberghin Jakob Henrikssonin seurassa tutkimaan puheenalaisiin tarkoituksiin sopivia paikkoja sekä Viipurissa että muualla.

Kuitenkin näkyy, jo ennenkuin Kustaa Vaasa vuonna 1555 kävi maassamme, ainakin Kokemäenjoen laaksossa olleen aikaisemmin mainittuja lohi- ja siikakalastuslaitteita niinkutsuttuja »laxverken». Näitä laitteita oli jo keskiaikana ainakin Lammaisten koskessa. Siitä puhutaan eräässä kuningas Maunu Liehakon

¹ Handlingar rör. Sveriges historia. Första serien. Konung Gustaf den förstes registratur XXVI osa, 73, 207, 479, 480, 504, 505, 535, 541, 815 siv.

kirjeessä vuodelta 1348. Kuningas käskee nimittäin Kokemäen pitäjän asukkaita uudestaan rakentamaan piispa Hemmingille hajoittamansa, hänen omistamansa kalastuslaitteen Lammaisten koskessa.¹

Eivät myöskään kuninkaan vuonna 1556 Ulvilaan rakennettaviksi määräämät lohiammeet olleet maallemme uutuus.¹ Sellainen mainitaan nimittäin jo vuonna 1417 Klaus Flemmingin laamanintuomiossa riidassa forsbyläisten ja Padiksen luostarin munkkien välillä kalastuksesta Forsbyn koskessa Pernajan pitäjässä.²

Vanhin Satakunnan tilikirja uuden ajan alussa, josta olen löytänyt tietoja Kokemäenjoen lohi- ja siikakalastuslaitteista, on vuoden 1547. Siinä sanotaan tässä joessa neljällä koskipaikalla harjoitettavan lohien ja siian kalastusta sekä tätä tarkoitusta varten siellä olevan 8 pientä kalastuslaitetta (verker). Millaisilla kalastusneuvoilla koskilla pyydettiin, ei tilissä mainita. Ehkä niissä käytettiin kolkkua ja lippoa. Vasta vuoden 1551 Satakunnan tilikirjassa Kokemäenjoen kalastuslaitteet tulevat uudelleen näkyviin. Siinä sanotaan 12 pienen kalastuslaitteen silloin olleen valmiina ja 6:sta muusta ilmoitetaan, että ne vielä olivat rakentamatta. Tästä näemme siis, että neljä niitä oli vuoden 1547 jälkeen tullut lisäksi ja 6 oli suunniteltu rakennettavaksi. Seuraavalta vuodelta 1552 on Satakunnasta kaksi sen eri osia käsittävää tiliä, mutta niistä ilmenee, että lohta oli saatu vain 10 paikasta, ja kuitenkin sanotaan toista niistä kummankin Satakunnan tiliksi, vaikka se ei sellaiselta näytä. Mahdollista on, että nämä tilit ovat epätäydellisiä kalastuslaitteitten suhteen, koska kalastuspaikkain luku on vähentynyt.³

¹ Lindström väittää tutkimuksessaan »Kumo socken i historiskt hänseende», että 14. ja 15. vuosisadalla Kokemäenjoessa oli kalastuslaitteita (fiskverk) Podissa, Hintikkalassa ja Rudangossa. Tämä tieto perustuu ehkä vanhoihin paikallisiin taruihin, sillä niitä aikoja koskevissa asiakirjoissa en ole sellaista tavannut. Lindströmin tutkimukseensa liittämässä kartassa on Hintikka Kokemäen kirkolta koilliseen ja Rudanko tältä kirkolta itään, molemmat Kokemäenjoen länsipuolella. Potia ei ole tähän karttaan merkitty. (Suomi-kirja vuodelta 1860, 204 siv.)

² Hausen, Finlands medeltidsurkunder, I osa n:o 542, 211 siv. Registrum Ecclesiae Aboensis n:o 128, 82 siv.; sama n:o 368, 275 siv., Arwidsson, Handlingar j.n.e. X osa, 44 siv.

³ Suom. valt. ark. nid. 1929 (v. 1547) fol. 1—2; nid. 1938 (v. 1551)

Vuoden 1553 Ala-Satakunnan tilissä on taas huomattavana tuntuva nousu kalastuslaitteitten luvussa. Ne ovat nimittäin äkkiä kohonneet 26:teen. Me näemme siis, että paitse noita kuutta laitetta, jotka vuonna 1551 vielä olivat rakentamatta, oli tullut 8 lisää. Vuonna 1554 oli lisäys aivan valtava, koska oli rakennettu 20 uutta kalastuslaitetta, joiden kautta yhteissumma oli kohonnut 46:ksi. Mutta silloin olikin jo liikoja tavoitettu, sillä seuraavana vuonna 1555 oli lohikalastuslaitteitten lukumäärä supistunut 27. Näistä oli silloin 7 uutta sen vuoden aikana rakennettua, joten 26 vanhempaa laitetta oli täytynyt jättää sikseen. Niistä onkin tilissä ilmoitus, etteivät olleet sinä vuonna mitään tuottaneet.¹ Sen vuoden uusista laitteista huomaa myöskin, etteivät ne valtiota paljon hyödyttäneet, koska jotkut niistä hyvin vähän tuottivat. Myöhempien aikain tileistä ilmenee, että näistäkin laitteista täytyi hylätä muutama. Niin näkee Ala-Satakunnan tileistä vuosilta 1563 ja 1566 lohikalastuslaitteita olevan vain 23. Tämän yhteydessä tahdon huomauttaa, että kaikki tähän saakka mainitut Kokemäenjoessa olevat kalastuslaitteet sijaitsivat Ala-Satakunnassa. Ylä-Satakunnan tulen vähän myöhemmin ottamaan puheeksi.²

Jo työpäiväin luku, joka tilikirjain mukaan Ala-Satakunnassa käytettiin Kokemäenjoen kalastuslaitteitten rakentamiseen, tuntuu sangen pieneltä. Vuonna 1554 sanotaan sen kohonneen 44:ään

fol. 11; nid. 1946 (v. 1552) fol. 15; nid. 1948 (v. 1552) fol. 5 v. ja 6; nid. 1954 (v. 1553) fol. 9—11; nid. 1966 (v. 1554) fol. 9—12.

¹ Lohi- ja siikkalastuksen yhteydessä sopinee huomauttaa, että Ala-Satakunnan tileissa usein mainitaan lohien ja siian ohella verona kannetun kummankin kalan mäännää. Kyminkartanon läänin tileissä olen jonkun kerran nähnyt tiedon, että siian mäännää on verona kannettu, mutta en ole mitään tällaista mäännäveroa nähnyt Pohjanmaan tileissä. Tämän lisäksi voin mainita oudon kalaveron, jonka olen Hämeessä tavannut. Valtiolle suoritettiin nimittäin hauen vatsoja (gäddemagor) pitkämatkaisen kyytiajojen sijasta. [Katso esim. Porin kartanon ja Ala-Satakunnan tiliä vuodelta 1563, (nid. 2145 fol. 13 v. ja 14), Kymin kartanon ja sen läänin tiliä vuodelta 1587, (nid. 5586 fol. 52 v. ja 53) sekä Hämeenlinnan läänin tiliä vuodelta 1541 (nid. 3671 fol. 13 v., 15, 16, 48 v. ja 117); Juvelius, Sysmän pitäjän historia, I osa, 279 siv.]

² Suom. valt. ark. nid. 1974 (v. 1555) fol. 6—9; nid. 2145 (v. 1563) fol. 13 v.—14 v.; nid. 2181 (v. 1566) fol. 20—21; nid. 1966 (v. 1554) fol. 60; nid. 2048 (v. 1558) fol. 2 v.; nid. 2041 (v. 1558) fol. 2 v.

ja 1558 51:een. Nämät myöhemmät työpäivät suoritti 2 talonpoikaa, jotka edellämainitun Svärkel Simonssonin johdolla valmistelivat lohiammeita Lammaisten koskessa. Mutta toisiin näistä kalastuslaitteista oli lohiammeita valmiina ostettu. Niin sanotaan esimerkiksi Ulvilan kartanon ynnä sen alle kuuluvain pitäjiensä tilissä vuodelta 1558 ostetuksi neljä lohiammetta neljällä pannilla rukiita ja viidellä markalla rahaa. Tämä nyt mainittu seikka osoittaa mielestäni, että paikkakuntalaiset ainakin jo silloin kykenivät ajanmukaisia lohiammeita rakentamaan. Ostoskautta saaduista ei nimittäin sanota, että ne olivat muualta ostettuja ja rahvaalle maksettiin siltä ostettaessa enimmäkseen elintarpeilla, tällä kertaa osaksi rukiilla. Muualta olisikin voinut ostaa vain irrallisia lohiammeita tai valmiiksi veistettyjä puuaineksia lohiammeisiin, joista ne sitten olisi koskeen rakennettu.

Niinkuin tästä esityksestä huomaa, oli Kokemäenjoessa Ala-Satakunnan alueella hyvin paljon lohi- ja siikkakalastusta varten rakennettuja laitteita saatu valmiiksi ennen Kustaa Vaasan käyntiä maassamme 1555. Vieläpä ruvettiin niistä liikoja poistamaan juuri nyt mainittuna vuonna. Sentähden mahtoi vuonna 1556 Ulvilaan lähetetyn Svärkel Simonssonin toimi supistua jotenkin vähäiseksi. Hän taisi johonkin koskipaikkaan laittaa uusia kalastuslaitteita, niinkuin huomaamme lohiammeitten rakentamisesta Lammaisten koskeen vuonna 1558, ja jossakin määrin aikaisempia parannella, mutta minäkään uuden uran uurtajana hän tuskin siellä esiintyi.

Ylä-Satakunnassa näkyy myöskin olleen kalastuslaitteita jo keskiaikana. Sen huomaamme eräästä vanhasta Turun piispan Olavin ja Etelä-Suomen laamannin Henriikki Bitzin tuomiosta, joka vahvistettiin vuonna 1455. Siinä mainitaan nimittäin, että oli useita kalastuslaitteita (werka) Kuokkalan koskessa, joista oli riitoja syntynyt. Mutta uuden ajan alussa ei niitä tässä kihlakunnassa monta ollut. Ylä-Satakunnan tilissä vuodelta 1555 sanotaan nimittäin, että oli yksi tällainen laite (verk) Tyrvällä Tyrvään koskessa ja toinen sellainen Meskalan koskessa, joka sijaitsee Keikyän rukoushuoneseurakunnassa likellä Kiikan pitäjän rajaa. Keikyän rukoushuoneseurakunta kuuluu taas Huittisten pitäjään. Vielä kerrotaan samassa tilissä lohta pyydetyn Tammerkoskessa sekä lohta ja siikaa Sarsankoskessa ja Muro-

leen virrassa. Nyt puheena olevassa Ylä-Satakunnan tilissä ilmoitetaan myös, että neljä suunniteltua kalastuslaitetta oli edelleen rakentamatta. Kallialan, Saastamalan¹, Vesilahden ja Lempäälän pitäjän tilissä vuodelta 1556 puhutaan Tyrvään kosken kalastuksesta ja Meskalan kalastuslaitteesta. Näiden lisäksi sanotaan kolmen kalastuslaitteen vielä olevan rakentamatta. Vuoden 1557 Tyrvään, Karkun, Lempäälän ja Vesilahden pitäjän tilissä puhutaan Tyrvään, Meskalan, Kiikan ja Kilpijoen kalastuslaitteista. Kiikan kalastuslaite sijaitsi, niinkuin nimi jo ilmoittaa, Kiikan seurakunnassa. Kilpijoki taas on aivan pieni purontapainen joki, joka Kiikan seurakunnan alueella vasemmalta puolelta yhtyy Kokemäen jokeen. Näistä kahdesta uudesta on Kiikan yksi niitä laitteita, jotka vuonna 1556 vielä olivat rakentamatta, mutta Kilpijoesta ei silloin mitään mainittu. Rakentamatta jääneeksi sanotaan vuonna 1557 vain yhtä laitetta. Kyrön, Pirkkalan ja Kangasalan pitäjän tilissä vuodelta 1556 puhutaan kalastuksesta Muroleen ja Sarsan virroissa sekä Tammerkoskessa. Uutena kalastuspaikkana on tullut lisää Emäkoski eli nykyinen Nokiankoski. Näiden pitäjän tilissä vuodelta 1558 ei kuitenkaan enää tavata kalastuspaikkaa Emäkoskella, mutta Tammerkoskea sanotaan nyt kalastuslaitteella (verk) varustetuksi. Se seikka, ettei tässä tilissä Emäkosken kalastuspaikkaa enää mainita, osoittaa jo tilapäistä taantumusta. Viranomaiset olivat varmaankin huomanneet liikoja yrittäneensä ja sentähden hylänneet tämän nähtävästi hyvin vähän tuottavan kalastuspaikan.²

Seuraavain vuosien tileissä ei, jotakin ainoaa poikkeusta lukuun ottamatta, puhuta uusista äsken valmistuneista kalastuslaitteista. Vuoden 1559 Liuksialan kartanon ynnä Hämeen-Kyrön, Pirkkalan, Kangasalan ja Oriveden pitäjän tilissä mainitaan Muroleen virta ja Tampereen koski kalastuspaikkoina, mutta myöhemmässä olevasta kalastuslaitteesta ei enää puhuta. Tämän lisäksi puhutaan tässä tilissä myöskin Tyrvään ja muitten eteläi-

¹ Saastamala on Satakunnan vanhin kirkkopitäjä, josta myöhemmin 14 nykyistä pitäjää on saanut alkunsa. Sen kirkko oli Karkussa. (J. O. I. Rancken, Saastamala). Tässä tilissä tarkoitetaan Saastamalalla Karkun ja Kallialalla Tyrvään pitäjää.

² Arwidsson, Handlingar j.n.e., I osa, 32 ja 33 siv., Suom. valt. ark. nid. 1976 (v. 1555) fol. 4.

sempäin Ylä-Satakunnan pitäjän piiriin oikeastaan kuuluvista Tyrvään kosken ja Hankolan kalastuslaitteista. Hankolalla, jota ei ole näissä tileissä ennen mainittu, ja siis uudelta näyttää, tarkoitetaan nähtävästi Honkolaa Keikyän kunnan alueella Kokemäenjoen varrella. Sen kohdalla oli siis kalastuspaikka tässä joessa.

Muissa Ylä-Satakunnan tileissä vuosilta 1558 ja 1559 ei ole tietoja kalastuspaikoista, mutta koko Ylä-Satakunnalle yhteisessä tilissä vuodelta 1560 on taas selostus kalastuksesta Tampereen ja Tyrvään koskissa sekä Muroleen virrassa. Hankolan kalastuspaikkaa ei näet enää mainita. Me huomaamme siis, että kalastuspaikat olivat supistuneet kolmeksi, joista ei ainoastakaan sanota, että siinä oli kalastuslaite. Varsinkin lohien saalis oli viime vuosina 1559 ja 1560 sangen vähäinen nimittäin Tammerkoskesta 5 leiviskää ja Muroleen virrasta 1559 1 $\frac{3}{4}$ tynnyriä sekä 1560 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä. Tyrvään ja Hankolan kalastuslaitteista saatiin vuonna 1559 $\frac{1}{2}$ tynnyriä ja vuonna 1560 Tyrvään koskesta yksi leiviskä. Vuodelta 1561 on tili Luiksialan kartanosta, mutta siitä puuttuu kalastuspaikkoja koskeva tilitys. Seuraavan vuoden 1562 kaikkien Ylä-Satakunnan pitäjän yhteisestä tilistä tapaamme jälleen edellämäinitut kolme kalastuspaikkaa. Yleensä ovat sen mukaan tulokset lohikalastuksesta jatkuvasti huononpuoleiset. Lohta saatiin Tammerkoskesta edelleen 5 leiviskää. Tyrvään kosken lohensaalis oli kuitenkin kohonnut 1 $\frac{1}{2}$ leiviskään ja Muroleen virrasta se oli edellisiin vuosiin verrattuna aika runsas nimittäin 2 tynnyriä 4 leiviskää. Siikaa tuli näinä vuosina kuitenkin enemmän kuin lohta, vaikka sitä ei saatu Tammerkoskesta. Siten oli saalis vuonna 1559 Muroleen virrasta 1 $\frac{1}{2}$ tynnyriä sekä Tyrvään ynnä Hankolan kalastuspaikoilta yhteensä 5 tynnyriä siikaa. Vuonna 1560 olivat vastaavat tulokset 2 tynnyriä Muroleen virrasta ja 11 $\frac{1}{2}$ tynnyriä Tyrvään koskesta sekä 1562 2 tynnyriä edellisestä sekä 3 $\frac{1}{2}$ tynnyriä myöhemmästä.¹

Hämeessä oli saatu sangen vähän aikaan lohikalastuksen hyväksi. Ainoa paikka tässä maakunnassa, jossa sitä harjoitettiin, oli Valkiakoski. Siellä mainitaan olleen muutamia lohiammeita niinkuin vuonna 1566 3 ja 1571 2.²

¹ Suom. valt. ark. nid. 2083 (v. 1559) fol. 2; nid. 2108 (v. 1560) fol. 7; nid. 2142 (v. 1562) fol. 16.

² Suom. valt. ark. nid. 4010 (v. 1566) fol. 5; nid. 4069 (v. 1571) fol. 2.

Kymijoen kalastuksessa näkyy 1500-luvun keskivaiheilla saadun paljon enemmän aikaan, kuin Kokemäenjoen. Ja olihan kuningas matkallaan maassamme juuri tutustunut kalastuspaikkoihin silloisissa Viipurin ja Porvoon lääneissä.

Kyminkartanon ynnä Pyhtään pitäjän ja Elimäen neljänneksen tileissä on ennen vuotta 1557 hyvin vähän ilmoituksia siitä, millaisia kalastuslaitteita Kymijoessa oli ja millaisilla kalastusneuvoilla siellä lohi- ja siikakalastusta harjoitettiin. Mutta vuoden 1557 tilissä nämät seikat astuvat hyvin selväpiirteisinä näkyviin. Siitä jo näkee, montako kiviarkkua koskissa oli ja millä eri kalastusneuvoilla siellä kalastettiin. Vuoden 1558 tilissä ei ole selostusta tästä kalastuksesta, mutta se tavataan uudelleen vuoden 1559 tilissä. Aina vuoteen 1564 kalastuslaitteitten lukumäärä Kymijoessa kasvoi, niinkuin seuraavassa tulemme näkemään, mutta sen jälkeen se hitaasti väheni jonkun verran. Jyrkkää nousua ja sitä seuraavaa äkkinäistä laskua kalastuslaitteitten lukumäärässä niinkuin Kokemäenjoessa ei Kymijoessa huomata. Siellä näkyy uusia kalastuslaitteita rakennetun paljon suuremmalla harkinnalla kuin Kokemäenjoessa. Muuten tuntuu todella siltä, kuin edellämainitulla Eerik Svenssonilla olisi ollut paljonkin ansiota Kymijoen kalastuslaitteitten rakentamisessa, sillä, niinkuin huomasimme, vasta vuotta myöhemmin hänen tulonsa jälkeen paikkakunnalle ilmestyy tileihin tarkempia tietoja niistä.

Sen sijaan että kalastuslaitteisiin Kokemäenjoessa uhrattiin vähän työpäiviä, käytettiin niitä tähän tarkoitukseen sitä runsaammin Kymijoessa. Siten käytettiin vuonna 1556 27 lohiammeen rakentamiseen Ahvenkoskessa (ehkä kummassakin tämän nimisessä koskessa) ja Pyhtään eli Pyhtään pappilan lohikalastusta varten 720 veropäivää ja 680 aputyöpäivää eli yhteensä 1400.¹ Seuraavana vuonna 1557 sanotaan menneen 1390 työpäivää seitsemän kiviarkun rakentamiseen Ahvenkosken kalastuslaitteisiin, ehkä kummassakin tämän nimisessä koskessa oleviin. Sen lisäksi vaati viiden kiviarkun rakentaminen samana vuonna Kymmin lohikalastusta varten 804 työpäivää. Tässä myöhemmässä

¹ Näistä lohiammeista ei myöhemmissä tileissä mitään puhuta, jonka tähden täytynee otaksua niiden olleen vaan tilapäisiä, joita myöhemmin ei käytetty. Tämä tieto voisi myöskin olla suoranaista erehdys, johon tilin laatija on tehnyt itsensä syypääksi.

tiedonannossa ei siis mainita, mitä Kymijoessa olevaa kalastuspaikkaa tarkoitetaan. Mutta, niinkuin seuraavassa tulemme näkemään, on tässäkin puhetta Pyhtään pappilan kalastuspaikasta. Vuoden 1558 tilissä ilmoitetaan kivien kantamisen Ahvenkosken kalastuspaikalle vaatineen 800 ja niiden kanto Kymin (eli Pyhtään pappilan) kalastuspaikalle 303 työpäivää eli yhteensä 1103 työpäivää.¹

Vuonna 1559 vähenivät nämät työt jonkun verran, niin että senvuotisessa tilissä aivan lyhyesti ilmoitetaan niihin käytetyn 800 työpäivää. Mutta seuraavana vuonna 1560 ne taas lisääntyivät monenkertaisiksi nimittäin 2886 päiväksi. Niistä olivat työt Ahvenkoskella (ehkä kummallakin) vaatineet 993 päivää sekä Kyminkoskella (eli Pyhtään pappilan koskella), Ankaporankoskella ja Laajakoskella suoritettut työt 1893 päivää. Vuonna 1561 rakennusyrietykset Kymijoen koskilla kävivät jälleen vähäisiksi, sillä vuoden tilissä ilmoitetaan niihin käytetyn yhteensä 420 työpäivää.

Mutta jo seuraavana vuonna 1562 näkyy kevättulvavesi paljon vahingoittaneen näitä uusia kalastuslaitteita, mikä aiheutti uusia kustannuksia niihin. Pikku Ahvenkoskella täytyi silloin korjaustöihin käyttää 670 työpäivää, Suur-Ahvenkoskella 560, Klosarön koskella 750 ja Ankaporan koskella 217 eli yhteensä 2197 työpäivää. Klosarön koskesta on huomattava, että osa siellä suoritetuista työpäivistä meni erään rakennuksen (hus) rakentamiseen sinne, joka ehkä oli jonkunlainen kalastajamaja. Tulvaveden aiheuttamia vahinkoja korjattiin vielä vuonna 1563, vaikka niihin silloin käytetty työ oli vähäinen edelliseen verrattuna. Siten kului Suur-Ahvenkoskella 180, Klosarön koskella 78 ja Ankaporan koskella 99 työpäivää. Mutta kun tulvaveden tuhojen korjaamiseen Pappilankoskella eli edellä mainitulla Pyhtään pappilan koskella² meni 138 päivää, on nähtävästi puhetta

¹ Suom. valt. ark. nid. 3069 (v. 1556) fol. 12; nid. 3093 (v. 1557) fol. 23—24; nid. 3139 (v. 1558) fol. 53; nid. 3173 (v. 1559) fol. 24—28 v.; nid. 3193 (v. 1560) fol. 25—27 v.; nid. 3213 (v. 1561) fol. 27—30.

² Edellisessä on tilien työpäiväluettelujen mukaan vuodelta 1556 kerrottu Pyhtään pappilan lohikalastuspaikasta Kymijoessa. Samoissa luetteleissa vuosilta 1557, 1558 ja 1560 mainitaan taas Kymin eli Kyminkosken kalastuspaikka vaan ei Pyhtään pappilan kalastuspaikkaa. Vuoden 1563

ainoastaan sen vuoden tulvien aiheuttamista vahingoista, sillä edellisenä vuonnahan siellä ei mitään korjauksia tehty. Laajakoskella sanotaan kuluneen 624 työpäivää kahden suuren arkun rakentamiseen, jotka nähtävästi olivat uusia. Kaikkiaan olivat nämät työt vaatineet 1119 työpäivää.

Korjaukset eivät kuitenkaan tähän loppuneet, vaan niitä jatkettiin yhä edelleen seuraavinakin vuosina. Vuonna 1564 meni näihin töihin yhteensä 780 työpäivää, kiviarkkujen parantamiseen nim. puuaineen hakkaamiseen ja arkkujen täyttämiseen kivillä. Tässä korjauksessa kului Ahvenkoskella 498, Papinkoskella ja Klosarön koskella 162 sekä Laajakoskella 120 työpäivää. Vuonna 1565 meni samanlaisiin töihin 720 työpäivää, nimittäin 375 Ahvenkoskella, 204 Papinkoskella ja Klosarön koskella sekä 141 Laajakoskella. Olisikohan edellä puheena ollut Kyminjoen kalastuslaitteitten vahingoittuminen tulvavedestä osaltaan vaikuttanut aikaisemmin mainittuun Coberghin lähettämiseen Suomeen vuonna 1562? Näiden rakenteiden uudistaminen entistä parempaan kuntoon vaati luonnollisesti taitavaa johtoa. — Vuo-

luettelossa tapaamme vain Pappilankosken kalastuspaikan eikä Kyminkosken kalastuspaikasta siinä mitään sanota. Ja vuodesta 1564 alkaen ei viimemainituista kalastuspaikoista tilien työpäiväluetteloissa enää puhuta vaan ainoastaan Papinkosken kalastuspaikasta. On ilmeistä että Pyhtään pappilan koskella ynnä Pappilan koskella sekä Papinkoskella tarkoitetaan samaa paikkaa. Astuuhan Papinkoski työpäiväluetteloissakin Pappilankosken sijaan.

Kun siirrymme tilien selityksiin kalastuspaikoista, tapaamme niissä vuodesta 1557 alkaen vain Papinkosken kalastuspaikan eikä niissä Kyminkosken kalastuspaikkaa kertaakaan mainita ja kuitenkin käsittelevät nämät selostukset kaikkia Kymiöen kalastuspaikkoja. Näin ollen täytynee katsoa Kyminkoskea jonkun siellä olevan kosken toiseksi nimeksi. Ja kun se työpäiväluetteloissa vaihtelee Pyhtään pappilankosken eli Pappilankosken kanssa, mahtanee se olla sen toinen nimi. Mutta edellisessähän olemme huomauttaneet, että Pyhtään pappilan kosken ynnä Pappilankosken toisintonimenä on Papinkoski, joka niiden sijasta tavataan tilien selostuksissa kalastuspaikoista.

Klossarönsaaren eteläpuolella on nykyisissä kartoissa Prestö-niminen saari. Jos sekin niinkuin Klossarö on kosken kohdalla, olisi sieltä Papinkoski (Prestforsen) haettava. Tätä otaksumista tukee sekin seikka, että tilien kalastusta koskevissa selityksissä Papinkoski aina mainitaan Ahvenkoskien ja Klossarönkosken välillä nähtävästi syystä, että edelliset ovat Prestön eteläpuolella ja myöhempi sen pohjoispuolella.

den 1565 jälkeenkin näkyy olleen korjaustöitä Kymijoen kalastuslaitteissa ja kohdistuivat ne yksinomaan Ahvenkoskessa ehkä molemmissakin sekä Papinkoskessa ja Klosarön koskessa oleviin. Nämä laitteet näkyvät olleen muita heikommalla huolimatta uudestaan rakentamisesta ja korjauksista. Olisivatko kevätulvat niiden kohdalla olleet rajummat kuin muualla Kymijoessa? Kiviarkut mahtoivat vähä väliin mennä rikki, koska niitä jonkun aikaa eteenpäin vuotuisesti korjattiin ja niitä kivillä täytettiin. Siten kului tällaisiin töihin esimerkiksi vuonna 1566 Ahvenkoskella 433 sekä Papinkoskella ja Klosarön koskella 119 työpäivää siis yhteensä sinä vuonna 552 päivää. Vuonna 1567 meni näihin töihin Ahvenkoskella 200 ja Papinkoskella ynnä Klosarön koskella 50 eli yhteensä 250 työpäivää sekä vuonna 1568 Ahvenkoskella 170 ja kahdella muulla koskella 59 siis yhteensä 229 työpäivää.¹

Kun tilikirjain avulla seuraamme lohiammeitten rakentamista Kymijoen vesistöissä, huomaamme, että niistä tulee tarkempia tietoja vuodesta 1559 alkaen. Sinä vuonna sanotaan nimittäin lohiammeita olevan Ankeporan koskessa 3 ja Korpilan koskessa 7 eli yhteensä 10 kappaletta. Seuraavana vuonna 1560 mainitaan Ankaporan koskessa jo olevan 4 lohiammetta, joten yhteissummaksi Korpilankosken lohiammeitten kanssa tulee 11 ja vuonna 1561 tuli näitten lisäksi 3 lohiammetta Laajakoskeen kohottaen kokonaissumman 14:sta.

Vuonna 1563 näitä lohiammeita oli Ankaporan koskessa 4, Laajakoskessa 5, joista 3 valtioneuvoston ja kaksi talonpoikain, sekä Korpilan koskessa 7 eli yhteensä 16, joista 14 kuului valtiolle. Seuraavana vuonna 1564 kohosi näitten lohiammeitten luku 22, joista silloin kaikki muut paitsi 5 Laajakoskessa olevaa kuuluivat valtiolle. Eri koskien välillä ne jakaantuivat niin, että oli 4 Ankaporan koskessa, 11 Laajakoskessa, (niistä siis 6 valtioneuvoston) ja 7 Korpilan koskessa. Valtiolle kuului siten 17 lohiammetta.

Vuonna 1565 oli valtioneuvoston Laajakoskessa olevain lohiammeitten luku vähentynyt yhdellä s.o. viideksi, jonka lisäksi talonpoikain lohiammeita tässä koskessa ei enää mainita. Kun olot muissa

¹ Suom. valt. ark. 3173 (v. 1559) fol. 68; nid. 3193 (v. 1560) fol. 57 v.; nid. 3213 (v. 1561) fol. 61; nid. 5242 (v. 1562) fol. 63; nid. 3240 (v. 1563) fol. 66; nid. 3257 (v. 1564) fol. 69; nid. 3274 (v. 1565) fol. 85 v.; nid. 3285 (v. 1566) fol. 69 v.; nid. 3295 (v. 1567) fol. 46 v.; nid. 3304 (v. 1568) fol. 71.

koskissa olivat ennallaan, tuli lohiammeitten yhteissummaksi 16. Siinä pysyi niiden lukumäärä ainakin vuoteen 1568, mutta oliko se sillä kannalla vielä 1569, jää epätietoiseksi, koska siltä vuodelta ei ole tiliä. Vuonna 1570 on niiden lukumäärä vähentynyt 15, koska Korpilan koskessa ilmoitetaan olevan vain 6 lohiammetta. 15 pysyi sitten lohiammeitten luku Kymijoessa aina vuoteen 1592. Seuraavan vuoden 1593 tilissä ilmoitetaan Korpilan koskessa olevan vain 5 lohiammetta, joten yhteissumma aleni 14, sillä muitten koskien laita oli ennallaan.

Mahdollista on, että tileissä mainitun kiviarkkujen korjauksen ohella Kymijoen koskissa olisi laitettu lohiammeita lisäksi, koska niiden luku kasvoi ja varsinkin vuonna 1564. Tilissä ei siitä kuitenkaan ole mitään ilmoitusta.¹

Myöskin silloisessa Viipurin läänissä näkyy olleen useita kalastuspaikkoja, vaikka niiden uudistamiseen varsinaisesti ryhdyttiin vasta Kustaa Vaasan kuoltua Eerikki XIV hallitessa. Kustaa Vaasan aikuisista tileistä ei edes saa tietoja, mitä kalastusneuvoja enimmäksä niistä käytettiin. Poikkeuksena ovat tässä suhteessa kuitenkin Saviniemen kartanon kalastuspaikat, joista saa tietoja jo Kustaa Vaasan hallitusajalta. Ne ovat Imatrankoski, Sindola (ehkä Siitola) ja Kuhajoki. Vuosien 1557 ja 1558 tätä kartanoa koskevissa tileissä sanotaan kalastetun Imatralla 5 merralla, Sindolassa kartanon nuotalla ja Kuhajoella yhdellä lanalla. Tämän kartanon kalansaaliista voin mainita, että Vuoksesta saatiin lohta, Kuhajoesta ankeriaan ohella erilaista suomuskalaa ja Sindolasta erilaista kalaa niinkuin ahvenia, särkiä y. m.

Vasta vuodelta 1564 on tavattavana tietoja kalastusneuvoista, joita muilla senaikuisen Viipurin läänin kalastuspaikoilla käytettiin. Lohta pyydettiin monissa paikoin niinsanotuilla lohiam-

¹ Suom. valt. ark. nid. 3173 (v. 1559) fol. 26 ja 26 v.; nid. 3193 (v. 1560) fol. 25 ja 25 v.; nid. 3213 (v. 1561) fol. 27—30; nid. 3240 (v. 1563) fol. 31—33 v.; nid. 3257 (v. 1564) fol. 37—38 v.; nid. 3258 (v. 1564) fol. 31 v.—34 v.; nid. 3274 (v. 1565) fol. 41—42; nid. 3275 (v. 1565) fol. 33 ja 33 v.; nid. 3285 (v. 1566) fol. 37—38; nid. 3295 (v. 1567) fol. 23—24; nid. 3304 (v. 1568) fol. 39 ja 39 v.; nid. 5342 (v. 1570) fol. 35—36; nid. 5586 (v. 1587) fol. 52; nid. 5615 (v. 1589) fol. 41 v.; nid. 5630 (v. 1590) fol. 46; nid. 5645 (v. 1591) fol. 34; nid. 3459 (v. 1592) fol. 39.

meilla. Niitä oli Rokkalassa, Tervajoessa ja Vilajoessa kussakin paikassa yksi sekä Kolinanlinnan (Bulreborg) kohdalla ja Vammalsuussa (kaiketi Vammelsuussa) kummassakin paikassa kaksi. Vuoden 1569 tilissä on jälleen selvitys tämän läänin kalastuspaikkain kalastusneuvoista, josta huomaamme lohiammeitten luvun kasvaneen. Niitä oli silloin Rokkalassa, Tervakoskessa (nähtävästi Tervajoessa), Juustilanjoessa, Vilajoessa, Laakso-ojassa (Laxioja), Karjalankoskessa, Vammalsuussa ja Karjavallassa kussakin yksi sekä Kolinanlinnan kohdalla kaksi.¹ Siten oli näitä kalastuslaitteita vuonna 1564 7 ja 1569 9 kappaletta. Koska siksi myöhäiseen kuin vuodesta 1564 alkaen lohienpyydykset tulevat Viipurin tileissä puheeksi, on luultavata, että ne vasta vuoden 1562 jälkeen edellämainitun Coberghin johdolla rakennettiin, sillä sinä vuonnahan hän pyydettiin, niinkuin olemme edellä kertoneet (377 siv.), sellaisten rakentajaksi maahamme ja nimenomaan Viipuriin.²

Myöskin Ruotsin valtaan Juhana III Venäjän sodan aikana joutuneessa Käkisalmen läänissä ryhdyttiin kalastusta edistämään. Mutta mitään lohiammeita, niinkuin Ruotsille aikaisemmin kuuluneessa Suomessa, ei siellä silloin rakennettu, vaan sen

¹ Edellä mainituista paikoista on Sindola, niinkuin lausimme, luultavasti Siitola. Se on lähellä Vuoksen lähtökohtaa Saimaasta. Kuhajoki on, niinkuin kerroimme (364 siv.) Kirvun pitäjässä aivan likellä sen naapuripitäjän Räisälän rajaa. Rokkala on nähtävästi Rokkalanjoki Johanneksen pitäjässä. Siinä on samanniminen koski vähän matkaa sen suusta sisämaahan päin. Vammelsuu on Uudenkirkon pitäjässä (V.l.) sen itäosassa Vammeljoen suulla. Juustilanjoki juoksee Saimaan kanavan länsipuolella ja näkyy siinä olevan koskikin. Tervajoki juoksee Viipurinlahteen Lappeen ja Vahvialan kuntain läpi. Siinäkin näkyy olevan koskipaikka. Vilajoen tunnemme edellisestä (katso 138 siv.). Laxioiaa, jonka arvelin olevan väännöksen Laakso-ojasta, en ole kartasta tavannut edes tässä otaksu-massani muodossa. Karjalankoskea en myöskään ole silloiselta Viipurin läänin alueelta tavannut. Tuskin Viipurin linnalla olisi voinut olla kalastuspaikkaa niin kaukana kuin Karjalankoskella, joka on Vuotjärven ja Akonveden välillä Nilsiänsä pitäjässä. Kolinanlinna eli Bulreborg, niinkuin sitä ruotsiksi tavallisesti nimitetään, on Jääsken pitäjässä Rouhialan kylän luona koskessa olevalla saarella. Karjavalla on ehkä Karvala Säkkijärvellä sen kirkolta luoteiseen Santajoen varrella.

² Suom. valt. ark. nid. 5138 (v. 1557) fol. 6 v.; nid. 5159 (v. 1558) fol. 42; nid. 5262 (v. 1564) fol. 15—17 v.; nid. 5322 (v. 1569) fol. 11 v.—13 v.

sijaan Venäjän mallisia lohenkalastuslaitteita. Tämän läänin tilissä vuodelta 1586 ilmoitetaan nimittäin, että eräs venäläinen eli oikeammin sanoen karjalainen oli sinne Aunuksenmaasta kutsuttu sellaisia kalastuslaitteita valmistamaan. Hänen venäläismallisiin töihin ilmoitetaan tilissä käytetyn 190 työpäivää, vaikkei sanota missä ne suoritettiin. Sen jälkeen sanotaan menneen 89¹/₂ työpäivää Pernon (kaiketi Pärnän) lohikalastuslaitteen rakentamiseksi venäläiseen tapaan. Lopuksi ilmoitetaan käytetyn 48 työpäivää Asilan lohikalastuslaitteen ja 26 työpäivää Järvenpään¹ kalastuslaitteen rakentamiseen. Näistä kahdesta myöhemmästä ei sanota, että ne rakennettiin venäläiseen tapaan. Saman vuoden syksynä marraskuun alussa tämä aunuselainen kalastuslaitteitten rakentaja, jota silloin kalastajaksi nimitetään, lähti Venäjälle takaisin. Se ilmenee viranomaisten tiedonannosta, että hänelle kotimatkaa varten annettiin hevonen. — Tileistä päättäen näkyy Käkisalmen läänissä lohta ja siikaa enimmästä päästä saadun merroilla ja lanoilla.²

Kustaa Vaasan kirjeenvaihdossa en ole tavannut mitään, joka osoittaisi hänen ryhtyneen uudistamaan kalastuslaitteita Pohjanmaalla. Enkä tilikirjoissakaan ole tavannut kertomusta kalastuslaitteitten rakentamisesta Pohjois-Pohjanmaalla, jossa todella laajassa mittakaavassa lohi- ja siikakalastusta harjoitettiin. Siellä oli myöskin ainakin vuonna 1559 yksi lohiamme nimittäin Pyhäjoessa sen pohjoisessa koskessa. Mutta Etelä-Pohjanmaasta tilikirjat tarjoovat muutamia kalastuslaitteitten rakentamista koskevia tietoja. Siten sanotaan Korsholman kartanon ynnä Mustasaaren, Vöyrin ja Kyrön pitäjään sekä Ilmajoen kappelin tilissä v. 1559, että lohipadon valmistamiseen (en laxpatu, sam gjordes) meni 38 työpäivää. Tilin sanamuodosta päättäen oli pato uusi, vaikka työpäiväin luku tuntuu sellaiseen työhön nähden jotenkin vähäiseltä. Ainoa lohikalastuspaikka, joka Korsholman kartanon ja edellämainittujen kuntain tileissä tulee puheeksi, on Merikaar-

¹ Edellämainituista kalastuspaikoista on Pärnä Käkisalmen kaupungista pohjoiseen erään lahden rannalla ja Järvenpää tarkoittaa nähtävästi Järvenpäänjärveä Kaukolan kirkolta koilliseen. Järvenpäänjärven eteläpäässä on Järvenpäänkylä, jonka läheisyydessä kalastuspaikka ehkä oli. Asilaa en ole kartoista löytänyt.

² Suom. valt. ark. nid. 5579 (v. 1586) fol. 26—27.

ron Kyröjoessa, jota nähtävästi tässä tarkoitetaan. Kaiketi juuri sen lohipadon eli lohitarhan (laxegård), korjaamiseen käytettiin vuonna 1569 59 työpäivää. Seuraavana vuonna 1570 kustannettiin lohipadon, nähtävästi samaan Merikaarron, 54 työpäivää. Näissä kahdessa tapauksessa on arvatenkin perusteellinen korjaus puheena, kun vuonna 1559 padon rakentamiseen meni vain 38 päivää. Mutta luultavasti sitä vain osittain rakennettiin 1559. Muita tietoja tämän lohikalastuspaikan rakentamisesta ja kunnossa pitämisestä en ole tavannut.¹

Siitä, minkälaisia uudistuksia ja parannuksia saatiin Kustaa Vaasan hallitessa aikaan kalastuslaitteitten rakenteessa Kokemäenjoessa ja Kymijoessa ynnä muualla maassamme, ei tilikirjoista saa asiaa selventäviä tietoja. Mutta luultavaa on, että lisäksi tulleet kalastuslaitteet olivat uudempaa mallia kuin aikaisemmat ja että näitä viimeainittujakin uudempaan tapaan muutettiin. Saihan Kustaa Vaasa valtakunnassaan hevos-, sarvikarja- ja lammasrodun suhteen paljon parannusta aikaan tuomalla rotuläimiä ulkomaalta.

Tuskinpa maamme kalastuslaitteitten uudistamisessa mallit saatiin yksin Ruotsista. Kustaa Vaasalla oli nimittäin tapana toisinaan hakea ne kaukaisistakin vieraista maista, joissa tiesi asianomaisen elinkeinon olevan edistyneellä kannalla.

Edellä mainitut lohiammeet tarkoittanevat meillä nykyään padon yhteydessä käytettyjä lohikarsinoita. Karsina on näissä laitteissa padon keskellä tai sen toisessa päässä ja sitä ympäröi aitaus lujista sarjasäleistä. Konsuli Hirmun Kemistä antaman tiedon mukaan viimeainitut valmistetaan, niinkuin mainitsimme, pienistä kuusi- ja mäntypuista ja sidotaan sitten koivu- vitsoilla useamman metrin levyisiksi leipoiksi. (Katso tätä tarkemmin 338 siv. muistutuksesta). Ruotsissa on aitaus karsinassa ja sen niin sanotuissa käsivarsissa tehty suurista paaluista, jotka ovat toisiinsa kiinnitetyt lujilla poikkipuilla. Paalujen väliin syntyneet aukot täytetään siellä toisella aitauksella, jonka muodostavat tiheään vierekkäin asetetut ja toisiinsa poikkipuilla yhdistetyt ohkaset seipäät. Tämäntapaisia karsinoita käytetään Ruotsin puolella Tornionjoessa ja Kainuunjoessa.

¹ Suom. valt. ark. nid. 4606 (v. 1559) fol. 13; nid. 4601 (v. 1559) flo. 51; nid. 4706 (v. 1569) fol. 32; nid. 4913 (v. 1570) fol. 54 v.

Niinkuin edellisessä kerroimme, määräsi Kustaa Vaasa vuonna 1556 Svärkel Simonssonin lähtemään Ulvilaan hakemaan sopivia kalastuspaikkoja ja niihin rakennuttamaan lohiammeita. Seuraavana vuonna 1557 sanotaan Lammaisten ja Pikalan (ehkä Pirilän¹) koskilla kalastettavan lohiammeilla, nuotilla ja kolkilla. Siihen lisätään, että kartanon, nähtävästi Ulvilan kartanon, kalastusta harjoitetaan koskilla näillä kolmella lajilla kalastusneuvoja. Vuonna 1558:han olemme sen lisäksi nähneet uusia lohiammeita rakennetun Svärkel Simonssonin johdolla ja kruunulle ostetun neljä lohiammetta. Sen jälkeen katoa tileistä nimitys lohiamme ja kaikista kalastuslaitteista käytetään jälleen niinkuin aikaisemmin ruotsinkielistä nimitystä »verke». Kun sana »laxekar» voi näin muuttua »verke»-sanaksi, tulee ehdottomasti ajatelleeksi, että ne tarkoittavat samaa esinettä. Tähän on vielä lisättävä, että Kokemäen käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1664, niinkuin aikaisemmin kerroimme (338 siv.), puhutaan eräästä lohikalastuslaitteesta (laxebyggningen eller verket) otetusta 98 sarjasäleestä, joita juuri karsinoissa käytetään. Vielä parempana todistuksena tälle asianlaidalle voin mainita sen, että nykyään on Ruotsissa karsinan toisena nimenä »fiskkaret». Tuskin karsinat kuitenkaan 1500- ja 1600-luvulla olivat niin monimutkaisiksi rakennetut kuin nyt ovat. Nykyaikaisista antaa Lindström tutkimuksessaan »Kumo socken i historiskt hänseende» tarkan selityksen.²

Edellä antamamme selvityksen perustuksella täytynee otaksua, että myöskin edellä puheena olleet Kymijoen samaten kuin Viipurin läänissä mainitsemamme lohiammeet olivat karsinoita. Sama on Valkeakoskessa Hämeessä käytettyjen lohiammeitten sekä Pohjanmaalla Pyhäjoessa mainitun lohiammeen laita. (Karsinasta on muutamia kuvia III ja IV taulussa liitteessä.)

Ainoastaan Pohjanmaan tuomiokirjoissa olen nähnyt nimityksen karsina mainittuna, nimittäin kaksi kertaa vuonna 1654 Kemin käräjillä. Toisella kertaa on puhetta karsinapadoista,

¹ Pirilän koski Kokemäenjoessa on Harjavallan pitäjän alueella lähellä Nakkilan pitäjän rajaa. Se on aivan Lammaisten kosken läheisyydessä.

² Suom. valt. ark. nid. 2006 (v. 1557) fol. 30 v.; Svenska jordbrukets bok. O. Nordqvistin johdolla toimitettu osa: Sötvattensfiske och fiskodling, 251 siv. Lindström, yllämainittu tutkimus, painettu Suomikirjaan vuodelta 1860, 207—212 siv.

jotka muuan pitäjäläinen Alapakkoilasta¹ yhtiömieherineen (consorter) vasten laamanni Yrjö Juhonpojan tuomiota vuodelta 1621 ja tervolalaisten kanssa tehtyä sopimusta oli rakentanut viimemainittujen vahingoksi. Juuri tämän kautta kärsimänsä vahingon tähden tervolalaiset olivat alkaneet oikeudenkäynnin. Toisessa käräjäjutussa eräältä mieheltä ja hänen yhtiömiehitään (consorter) kiellettiin oikeus pitää karsinapatoa Keihäskarilla, koska pitäjäläisillä vanhastaan oli sitä estävä sopimus keskenään kalastuslaitteitten omistuksesta.

Tässä mainitulla padolla tarkoitetaan veteen tehtyä sulkua, joka on ollut monella eri tavalla rakennettu. Kun näissä kahdessa esimerkissä puhutaan karsinapadoista, tuntuu siltä, kuin niin sanottu karsina olisi kiinteästi yhdistetty patoon ja niin on asianlaita meidänaikuisissa padoissa maassamme ja Pohjois-Ruotsissa. Paikoittain Etelä-Ruotsissa niinsanottu »karet» eli karsina on lohipyydyslaitteista irroitettava osa, jonka selittämiseen emme tässä ryhdy, koska sellaisia ei näytä aikaisemminkaan meillä olleen.²

Oudolta tuntuu tieto, että Ruotsiin silloin kuuluvassa Tornionjoessa ruvettiin rakentamaan lohipatoja vasta vuonna 1603, vaikka niitä oli Pohjanmaalla ainakin jo 1550-luvulla. Ensimmäiset padot tulivat Mattilaan ja Ylä-Vojakkalaan.³ Sen jälkeen niiden lukumäärä Tornionjoessa nopeasti kasvoi, niin että vuonna 1649 pidetyssä tarkastuksessa niitä huomattiin olevan 83.⁴

Lohiammeen ohella mainitaan Pohjanmaalla lohitiinuja (laxtinor), joita sen tileissä 1500-luvulta tavataan suuret määrät.

¹ Alapaakkolaa on Kemijoen varrella nykyään kaksi. Toinen on joen itäpuolella ja etelään päin Taivaskoskelta, toinen taas joen länsipuolella ja pohjoiseen Taivalkoskelta.

² Pohjanmaan tuomiokirja 1653—1654, Kemin kär. 13 ja 14. VII. 1654, Svenska jordbrukets bok, osa: Sötvattensfiske och fiskdlig, 251 siv.; Meddelanden från kungliga lantbruksstyrelsen n:o 208, Rosén, Undersökning öfver laxen och laxfisket i Norrbottens län, 53 siv.; sama kokoelma Meddelanden n:o 266, Arwidsson, Halländska laxfisker, 34, 42 ja 43 siv.

³ Mattila ja Ylä-Vojakkala ovat Tornionjoen länsirannalla, edellinen etelämpänä, myöhempi siitä pohjoiseen ollen vähän etelämpänä kuin Suomen puolen Ylä-Vojakkala.

⁴ Meddelanden från kungl. lantbruksstyrelsen n:o 208. Undersökningar öfver laxen och laxfisket i Norrbottens län av N. Rosén, 52 ja 55 siv.

Lohitiinua käytetään tätä nykyä Ruotsissa niinkutsuttujen lohimiinain yhteydessä, joita viimeainittuja on enää vain Uumajan ja Piitimen joissa. Lohimiina on nykyään rakennettu pysyväiseksi kalanpyydykseksi samaten kuin enimmät karsinat, mutta eroo niistä sen kautta, että sillä on seininä kiviarkkuja tai muurat-
tuja kiviseiniä, jotka rakennetaan hyvin vuolaaseen veteen. Toisinaan saavat kalliot virrassa tai sen rannalla muodostaa miinan seiniä tai osia niistä. Miinassa on aukkoja sekä ylä- että alapoikkiseinä, joiden läpi vesi pääsee virtaamaan. Yläpoikkiseinän aukot suljetaan erityisillä ristikoilla. Alapoikkiseinän aukkojen eteen asetetaan muutamissa miinoissa tiinuja, joihin lohi saa hypätä jääden siten kalastajan saaliiksi. Tästä päättäen nykyinen Ruotsissa käytetty tiinu on irrallinen kappale eikä mikään miinan kiinteä osa. Tiinun muodosta en ole tavannut selitystä.¹

Etelä-Pohjanmaalla olen 1500-luvulla huomannut lohitiinuja käytetyn vain kahdessa paikassa. Purmoonjoessa Purmoon pitäjässä oli ainakin vuonna 1559 yksi sellainen. Pieniä tiinuja taas ilmoitetaan samana vuonna olleen Lapuanjoessa koko neljäkymmentä.

Pohjois-Pohjanmaalla mainitaan näitä lohitiinuja 1500-luvulla olleen kaikkiaan neljässä eri joessa. Vuoden 1558 tilissä puhutaan vain yhdestä sellaisesta, joka oli Simojoessa. Mutta seuraavan 1559 vuoden tilistä huomaamme Siikajoessa käytettävän yhtä, nähtävästi suurempaa, lohitiinua 32 pienen sellaisen ohella. Pyhäjoen pohjoisessa putouksessa sanotaan sinä vuonna olleen paitse edellä puheena ollutta lohiammetta 30 pikkutiinua. Kalajoessa oli samana vuonna niinkään 30 pikkutiinua yhden niinkutsutun »laxetepa'n» ohella. Tämän laxetepan Kemin lohikalastuksen hyvä tuntija konsuli Hirmu sanoo tarkoittavan lohikarsinaa. Ja kun edellisessä Pyhäjokea koskevassa tiedossa 30 tiinun ohella oli yksi lohiamme eli karsina, vastannee Kalajoessa saman tiinuluvun ohella tavattava laxteppa kaiketi lohiammetta eli karsinaa. Lohiammeita olivat nähtävästi myöskin

¹ Svenska jordbrukets bok. Om sötvattnens fiske och fiskodling, 253 siv. Meddelanden från kongl. landbruksstyrelsen n:o 208. Rosén, Undersökningar över laxen och laxfisket i Norrbottens län, 52 siv.; Suom. valt. ark. nid. 4597 (v. 1558) fol. 8 v. ja 20; nid. 4606 (v. 1559) fol. 12, 13 ja 13 v.

ne kaksi laxteppaa, jotka edellämainittujen 40 pienen tiinun ohella vuonna 1559 mainitaan olevan Lapuanjoessa.¹

Olivatko nyt puheena olleet 1500-luvun tiinut irrallisia vai ei, on vaikeata sanoa. Mutta luulisi ainakin pikku tiinujen sellaisia olleen, koska niillä kalastettiin Siikajoessa ja Pyhäjoen pohjoisessa putouksessa vain syksyllä ja kummassakin paikassa 20 sauva-verkon (stakanät) ohella. — Tiinuilla saatiin Simojoessa lohia, Siikajoessa siikoja ja nahkiaisia, Pyhäjoen pohjoisessa putouksessa siikoja sekä Kalajoessa lohia ja siikoja.

Pohjois-Pohjanmaan joissa käytettiin lohien ja siian pyynnissä paitse äsken puheena olleita patojen yhteyteen rakennettuja karsinapatoja ja tiinuja, myöskin jonkunverran nuottaa, mutta enemmän kulteita ja sangen lukuisasti verkkoja, niiden joukossa sauvaverkkoja (stakanät) niinkuin aikaisemmin olemme kertooneet.

Lisäksi olisi mainittava eräs Itä-Karjalan sulkukalastuslaji, jossa käytettiin niinkutsuttua »kolua». Räisälän pogastan käräjillä vuonna 1643 syytettiin nimittäin maaherra Metstakea, että hän oli Pernon (Pärnän) virtaan rakennuttanut »kolun», jolla esti kalan kulkemista virtaa ylöspäin. Lönnrot sanoo sanakirjassaan kolun merkitsevän puusäleistä veteen tehtyä sulkua kalastus-neuvoja varten. Ehkä se oli joku karsinantapainen laite.¹

Siirtykäämme nyt niihin toimiin, joilla varsinkin ankeriaan pyytämistä koetettiin edistää. Edellisessä olemme jo kertoneet Kustaa Vaasan kirjeestä vuodelta 1555 Tuure Bjelkelle, jossa tätä käsketään rakennuttamaan sopiviksi katsomiinsa virtoihin Savonlinnan läänissä kalastuslaitteita Hinnevadissa Ruotsissa olevien malliin. Olemme sen yhteydessä myöskin selostaneet niitä suunnitteluja, jotka Tuure Bjelke yhdessä Kustaa Fincken kanssa samana vuonna laati kalastuslaitteitten rakentamisesta tähän lääniin (329 siv.). Niinkuin silloin sanoimme, lykkäytyi näiden suunnitelmain toteuttaminen toistaiseksi ja pääsyynä siihen oli Venäjän sota. Kun sodan loppupuolella tilanne oli käynyt vähemmän peloittavaksi, näkyy Bjelke ruvenneen tuumimaan keinoja kuninkaan käskyn toteuttamiseksi. Hän lausuu nimittäin eräässä

¹ Suom. valt. ark. nid. 4597 (v. 1558); nid. 4606 (v. 1559); Käkisalmen läänin tuomiokirja 1639—1643, Räisälän kär. 9/X 1643.

Birger Gripille, Göran Gyllenstiernalle ja Jakob Baggelle maaliskuun lopussa 1556 kirjoittamassaan kirjeessä aikovansa, milloin siihen tarjoutuisi tilaisuus, rakentaa sopiviin paikkoihin virtoihin niinkutsuttuja »vrakhus», ankeriaanarkkuja¹ (älkistor) ja muita kalastuslaitteita.²

Kuningas näkyy itsekin jatkaneen toimenpiteitään ankeriaan-kalastuksen edistämiseksi maassamme. Eräässä kirjeessään syyskuun 1 p:ltä 1556 käskee hän nimittäin Páfvel Koberghia lähettämään luokseen kaksi miestä, jotka ymmärsivät ankeriaan kalastusta. Kuningas aikoi nimittäin lähettää ne Suomeen rakentamaan ankeriaankalastuslaitteita, missä siihen olisi tilaisuutta. Minne nämät uudet laitteet rakennettaisiin, ei hänen kirjeistään ilmene. Mutta kolme vuotta myöhemmin 1559 oli tarkoitus saada sellaisia aikaan Savonlinnan läänissä. Kirjeessään elokuulta samana vuonna Savonlinnan käskynhaltijalle Kustaa Finckelle kuningas sanoo tämän pyytäneen sinne ankeriaankalastajaa ja ilmoittaa kuningas, niinkuin jo kerroimme (329 siv.), sen johdosta käskeneensä Tukholman käskynhaltijan lähettää Savonlinnaan ankeriaankalastajan, joka ymmärsi hoitaa sekä ankeriaankalastusta että lanoja. Kuitenkaan hän ei ollut varma siitä, että sellainen henkilö oli saatavissa. Muuten Kustaa Vaasa tässä kirjeessä moitti Finckeä siitä, ettei tämä itse tällaisia asioita järjestänyt, vaan lykkäsi ne kuninkaan huolehdittaviksi. Mihin tuloksiin päästiin näissä kalastuslaitteitten rakennuspuuhissa Savossa, ei asiakirjoista ilmene.³

Mitään selityksiä edellä puheena olleitten »vrakhus'ien» ja ankeriaanarkkujen rakenteesta en ole asiakirjoissa tavannut. Lienee sentähden syytä aluksi mainita, millaisia nykyaikaiset näitä nimiä kantavat ankeriaanpyyntineuvot ovat. Edellä puheena olleessa Nordqvistin johdolla toimitetussa teoksessa

¹ Näitä ankeriaanarkkuja katsottiin siihen aikaan vaikeaksi rakentaa paikkoihin, joissa virta oli vuolas. Niin sanotaan eräässä Kustaa Vaasan kirjeessä Botvid Larssonille vuonna 1549, että Synnerbossa (Sunnerbossa) oli hyvä ankeriaan saanti, mutta sinne ei voitu ankeriaanarkkua rakentaa, koska virta siinä oli kovin vuolas. (Handl. rör. Sveriges historia, I serien, Konung Gustaf I:s registratur, XX osa, 87 siv.)

² Arwidsson, Handl. till upplysn. af Finlands häfder, IX osa, 188 siv.

³ Handl. rör. Sveriges historia, I serien. Konung Gustaf den förstes registratur, XXIX osa, 252 siv., kirje 10/VIII 1559.

»Sötvattensfiske och fiskodling» lausutaan näistä kahdesta kalastusneuvosta, että periaate niissä on yleensä katsottuna sama. »Vrakhusia» sanotaan siinä kiinteäksi kalastusrakennukseksi, jossa alaosan sivut ja usein myöskin pohja on säleistä tehty, niin että vesi kulkee niiden välitse vaan ei kala. Ankeriaanarkuista ilmoitetaan tässä teoksessa, että toiset ovat aivan »vrakhusien» kaltaiset, kun toiset taas ovat monimutkaisemmat rakenteeltaan. Muun muassa niissä on eri osasto, johon ankerias voi vetäytyä, niin ettei arkun läpi tulviva vesi sitä vahingoittaisi. Mutta siirtykäämme ankeriaanarkun suhteen aikaisempaan tietolähteeseen, jossa sen rakenteesta 1500-luvun edellisellä puoliskolla annetaan kuvaus.¹

Tästä kalastusneuvosta ynnä ankeriaan pyytämisestä kertoo nimittäin Olaus Magnus Pohjoismaiden kansain historiassa seuraavaan tapaan. »Monasti ankeriaat ankerian ukkosenilman raivotessa pyrkivät vedestä ylös ikäänkuin eivät tuntisi itseään turvallisiksi veden syvyydessä. Mutta silloin niitä saadaan pyydetyksi suurissa määrin verkoilla, koukuilla (ehkä pitkällä siimalla), merroilla tai neliskulmaisilla, rei'illä varustetuilla puuarkuilla. Myöskin käytetään», sanoo hän, »kiilanmuotoisia rei'illä varustettuja puisia laatikkoja, jotka täytetään kuivilla hernevarsilla (ärthalm) ja jotka upotetaan järven pohjaan niihin kiinnitetyn riittävän raskaan kiven avulla. Ja tämä kalastus maksaa vaivan», lisää Olaus Magnus, »sillä kun laatikkoihin kiinnitetyillä nuorilla vetää ne ylös, ovat ne ääriään myöten kalaa täynnä.» Olaus Magnus väittää, että tämä pyyntikeino oli äsken keksitty ja mitä tuottavin.

Olivatko nuo 1550-luvun loppupuolella Savonlinnan lääniin laitettavat ankeriaanarkut tuota uudempaa äsken keksittyä mallia, jota Olaus Magnus ankeriaanlaatikoksi sanoo, vai vanhempaa mallia, jota hän ankeriaanarkuksi nimittää, on asiaa selvittävään tietojen puutteessa mahdotonta ratkaista. Nuo neliskulmaiset, rei'illä varustetut puuarkut muistuttavat hyvin paljon meidänaikaisia kalasumppuja, joiden käytöstä 1500-luvulla jo aikaisemmin (353 siv.) olen puhunut.

¹ Svenska jordbrukets bok, Nordqvistin johdolla toimitettu osasto »Sötvattensfiske o. fiskodling, 255 siv.

Olaus Magnus kertoo vielä meidän päiviimme asti rahvaan keskuudessa vallinneesta luulosta, että ankeriaat nousevat vedestä herneltoon. »Varsinkin kun pohjoinen tuuli puhaltaa kauvan aikaa», sanoo hän, »voivat ankeriaat hernelmaassa pysyä elossa koko kuusi päivää. Mutta jos sirottaa hiekkaa tai tuhkaa niiden tielle, eivät ne voi hernelmaasta kulkea takaisin veteen».

Toisenkin omituisen jutun Olaus Magnus ankeriaista kertoo. Hän sanoo, että ne viihtyvät erittäin hyvin jauhomyllyn alla hyvien jauhojen tähden, jotka silloin tällöin lattian läpi putoavat myllyn alle. Ankeriaita hän väittää olevan perin runsaasti Pohjoismaissa, joissa niitä syödään suolattuina ja savustettuina. Myöhemmällä tavalla valmistetuista hän erityisesti huomauttaa, että ne syödään raakana, siis keittämättä.¹

Vaikka tieteellisissä piireissä aikaisemmin on yleensä suhtauduttu hyvin epäileväisesti edellämainittuihin ankeriaita koskeviin juttuihin, on suunta viime aikoina alkanut tuntuvasti muuttua. Ruotsissa on kaksi tiedemiestä ruvennut niitä suorastaan puolustamaan saamainsa asiallisten tietojen perustuksella. Kalastusneuvos Hellevaaran minulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan kirjoitti jo vuonna 1919 tohtori Gunnar Alm aikakauskirjaan »Svensk Fiskeritidskrift» tästä asiasta kirjoituksen »Ålar på land». Kun nyt mainittua aikakauskirjaa ei ole kaupunkimme yleisissä kirjastoissa, en ole voinut sen sisältöön perehtyä. Mutta kaksi vuotta myöhemmin 1921 kirjoitti toinen ruotsalainen tutkija Carl H. Schragger tästä asiasta aikakauskirjaan »Fiskeritidskrift för Finland» pienen kirjoituksen »Ålen på land». Siinä hän kertoo lukeneensa sanomalehdessä »Wästmanlands läns tidning» uutisen nimellä »Ett knepigt sätt att fånga ål», (Sukkela keino pyytää ankeriaita). Eräs talollinen Långarydistä Hallannissa oli nimittäin lehden toimitukselle kertonut useana aamuna huomanneensa ankeriaitten olleen hänen sisäjärven rannalla sijaitsevassa hernelmaassaan. Hän ajoi sentähden kaksi hiekkakuormaa rannalle aivan veden rajalle ja jäi yöksi poikansa kanssa hiekkakuormainsa kohdalle vartioimaan, kumpikin la-

¹ Olaus Magnus, Hist. da gent. septentrionalibus, 20 kirja 9 luku, ruotsinnoksen IV osa, 178 siv.

piolla varustettuna. Kello 2 aikaan he kuuluivat kahisemista herneenvarsissa. Kun heidän mielestään oikea hetki oli tullut, alkoivat he levittää hiekkaa kapealle hernemaan ja järven väliselle rantakaistaleelle. Sen tehtyään sytyttivät he mukanaan tuomansa lyhdyn. Lyhdyn valossa huomattiinkin 9 suurta ankeriasta, jotka kaikin voimin yrittivät päästä hiekan läpi, mutta turhaan ponnisteltuaan joutuivat talollisen koriin. Omituista on, että nämät kaksi rahvaanmiestä pyytäessään herne- maasta ankeriaita katkaisivat niiltä tien veteen juuri sillä keinolla, jota Olaus Magnus suositteli noin 400 vuotta aikaisemmin. Kansan käsitys tästä asiasta oli siis Ruotsissa pysynyt muuttumattomana kautta vuosisatojen.¹

Ankeriaan pyytämistä näkyy maassamme harjoitetun monessa paikassa 1500-luvulla. Niin mainitaan ainakin jo vuonna 1540, että oli ankeriaan kalastuspaikka Asikkalan pitäjässä Vääksyn virrassa² Anianpellon kylän luona Päijänteen ja Vesijärven välillä. Mutta niinkuin jo aikaisemmin kerroimme (345 siv.), käytettiin tällä kalastuspaikalla ainakin 1500-luvulla mertoja kalastusneuvoina ja pidettiin niitä siellä toisinaan 14:kin kappaletta. 1600-luvulla oli tätä kalastusta varten virtaan rakennettu sulku, joka esti veden kulkua. Ehkä se oli tässä virrassa olevassa koskessa.³

¹ Svensk Fiskeritidskrift 1919, 142 ja 161 siv.; Fiskeritidskrift för Finland 1921, 53 siv.

² Ankeriaita ei nykyään pyydetä Vääksyn virrassa, vaikka niitä kyllä siellä liikkuu. Sen huomaa siitä, että myllyjen turbiineissa ankeriaita on tavattu. Sen jälkeen, kun kalastusentarkastaja Sandmanin toimesta istutettiin Vesijärveen ankeriaita, löydettiin niitä useinkin mainituista turbiineista, mutta viime aikoina ne ovat vähentyneet. Yritys saada niitä lisääntymään Vesijärvestä ei näy onnistuneen.

Paitse Vesijärvestä ovat ankeriaat myöskin vähentyneet Päijänteessä. Kalastuksenneuvoja K. Hinkkanen, joka nämät tiedot on minulle antanut, väittää, että syynä ankeriaan vähentymiseen näillä vesillä ovat sulut Kymijoessa. Nykyään ankeriaita saadaan pitkällä siimalla sekä Päijänteessä että Vesijärvestä. Herra Hinkkasen ilmoituksen mukaan kansa vielä muistelee entisaikoja, jolloin niitä pyydettiin merroilla.

³ Asiakirjoja, jotka valaisevat Suomen kameraalisia oloja I (Grotenfeltin siinä julkaisema »Finland rörande utdrag ur räntekammarböckerna 1527—1542». 41 s.); Suom. valt. ark. nid. 3868 (v. 1559) fol. 9 v.; nid. 3890 (v. 1565) fol. 9; nid. 4069 (v. 1576) fol. 2 j.n.e.; Hollolan kihlak.

Myöskin Hankoniemen luona, joka silloin luettiin Tenholan pitäjään, harjoitettiin 1500-luvulla ankeriaan pyytämistä »häma» nimisellä pyyntineuvolla. Ruotsin murre- ja rahvaankielestä julkaisemassaan sanakirjassa Rietz sanoo »ålám» eli »ålhumma» sanan merkitsevän ankeriaan kalastuksessa käytettyä merrantapaista pyydystä. Mutta, itse teossa on Etelä-Ruotsin itäranikolla käytetty ankeriaan »humma» eli »homma» rysänmuotoinen. Siellä on sillä ikimuistoisista ajoista ankeriaita pyydetty ja pyydetään yhä edelleen. Tätä pyytämistä harjoitetaan menestyksellä aikoina, jolloin sukukypsiksi kehittyneet naaras-ankeriaat pyrkiivät johonkin suolaiseen mereen tavataksaan uroksia ja voidakseen sikiytyä. Kuluvan vuosisadan alussa tekivät tätä asianhaaraa koskevia havaintoja käyttäen ruotsinmallista hommaa tohtori, sittemmin kalastusentarkastaja, Nordqvist Tvärminnen koeasemalla sekä tilanomistaja H. Saurén Källvikissä¹ ja arkkitehti H. Saurén Hirsalassa.¹ Äsken mainittu 1500-luvun ankeriaan kalastus hommalla Hankoniemen luona alkoi vuonna 1554 Kustaa Vaasan hallitessa ja luultavasti se järjestettiin samanlaiseksi kuin Ruotsissa tällä pyyntineuvolla harjoitettu kalastus. Silloin pantiin tällä maamme ehkä ensimmäisellä sentapaisella ankeriaan pyyntipaikalla kuntoon viisi hommaa. Seuraavana vuonna 1555 oli niitten luku jo kuusi, 1556 yhdeksän ja 1557 kymmenen. Mutta senjälkeen alkoi taantuminen, niin että tätä seuraavana vuonna 1558 oli niitä vain seitsemän. Näyttää siltä, kuin ankeriaan kalastuksessa olisi alkuinnostuksessa liikoja yritetty aivan niinkuin lohen ja siian kalastuksessa Kokemäenjoessa.

Näitä ankeriaanhommoja ei enää mainita seuraavissa tileissä. Niistä saa vain tiedon, että linnan ankeriaanpyytäjä oli sinne lähettänyt muutaman tynnyrin suolattua ankeriasta. Linnan tileissä vuodelta 1562 ei enää tällaista hänen lähetystään mainita, joka osoittaa, että tämä kalastus oli joko lopussa tai aivan mitättömäksi käynyt. Eikä se koskaan tuottava ollut, sillä ensi

tuomiokirja 1643—1649, 279 siv., Asikkalan kär. 11/VII 1649, sama tuomiokirja 1649—1657, 408 siv., Asikkalan kär. 1/VIII 1654.

¹ Källvik on vähän itäänpäin Porkkalan niemestä ja Hirsala (alkuaan Hirvsalo) Medvastöstä melkein etelään, vähän lounaiseen kallistuvaan suuntaan.

vuonna 1554 saatiin ankeriasta vain 5 nelikkoa, ja suurimmillaan oli saanti vuonna 1555, jolloin se kohosi 4 tynnyriin. Vuonna 1561 tuli linnaan vain yksi ankeriastynnyri.

Vuoden 1553 Savonlinnan tilissä ilmoitetaan, että siellä oli valmistettu yksi ankeriaan homma (ool häma), mutta kun sen aikuisissa Savonlinnan tileissä ei ole ilmoitusta siitä, mitä kalastusneuvoja eri kalastuspaikoilla käytettiin, ei saa selville, missä sillä kalastettiin.¹

Kustaa Vaasan harrastamaa ankeriaan pyytämistä ruvettiin vasta hänen kuoltuaan Eerikki XIV hallitessa Kaakkois-Suomessa tarmokkaammin edistämään. Silloin tuntuu Viipurin lääniin perustetun useita niinkutsuttuja ankeriaanarkkuja. Vuonna 1564 niitä näkyy olleen neljässä paikassa nimittäin Rokkalassa, Tervajoella, Vilajoella ja Nuiamassa (kaiketi Nuijamaassa) kussakin yksi. Mutta jo Juhana III hallituksen alussa vuonna 1569 oli niitä kuusi kappaletta, nimittäin Tervajoella, Vilajoella, Nuiamassa, Karjavallassa, (ehkä Karvalassa) Kanuskoskella (kai Kannuskoskella) ja Siikakoskella kussakin yksi. Niinkuin huomaamme, oli ankeriaanarkku Rokkalasta hävitetty, mutta uusia oli tullut lisäksi kolmeen viimeksimainittuun paikkaan.

Näistä kalastuspaikoista ovat Rokkala, Tervajoki ja Vilajoki ennestään tuttuja (katso 388 siv., muist.). Nuiamalla tarkoitetaan varmaankin Nuijamaan järveä Nuijamaan pitäjässä. Tämän järven läpi kulkee Saimaan kanava. Se on suurin niistä järvistä, jotka ovat kanavaan yhdistettyjä. Karvalasta olen jo aikaisemmin (388 siv. muist.) puhunut. Kannuskoski on Valkialan ja Luumäen pitäjän rajalla pienessä joessa, joka tulee Kivijärvestä Luumäellä ja laskee Tirvan järveen Valkialassa. Siikakoskia on kaksi. Toinen kuuluu Langinkosken koskisarjaan Kymijoessa ollen toinen järjestyksessä niistä kulkiessa merelle

¹ Suom. valt. ark. nid. 558 (v. 1554) fol. 2; nid. 577 (v. 1555) fol. 4 v.; nid. 596 (v. 1556) fol. 1 v.; nid. 641 (v. 1557) fol. 21; nid. 706 (v. 1558) fol. 15; nid. 775 (v. 1559) fol. 37 v.; nid. 838 (v. 1560) fol. 4; nid. 896 (v. 1561) fol. 42; nid. 6176 (v. 1553) fol. 6 v.; Suomen kalastuslehti 1904, 73—84 siv., O. Nordqvistin kirjoitus »Ankeriaanpyyntikokeet ja ankeriastutkimukset Etelä-Suomessa; sama lehti 1906, 23—26 siv., J. A. Palménin kirjoitus »Suomalai-
sten ankerioiden vaelluksista».

päin, jolloin Langinkoski on viimeinen. Toinen Siikakoski on Valkialan pitäjässä Vuohijärvestä etelään päin juoksevassa joessa siinä, missä se laskee Vuohijärvestä. Kun nyt puheena olevassa tilissä ei puhuta Kymijoen kalastuspaikoista, katsoisin luultavammaksi, että siinä tarkoitetaan Valkialan Siikakoskea.

Ankeriaita saatiin mainittuina vuosina toisinaan muun kalan ohella muutamilla muillakin Viipurin linnan alle kuuluvilla kalastuspaikoilla, joilla kalastusneuvona käytettiin lanaa. Näitä lanoja oli kalastuspaikalla yhdestä kolmeen. Käkisalmen läänissä pyydettiin 1500-luvun lopussa ankeriaita vain yhdellä ai-noalla kalastuspaikalla, nimittäin Heikolassa¹, ja yhdellä lanalla.²

1600-luvulla olen maassamme tavannut erään ankeriaan-kalastajan Virojoella Virolahdella, joka käskyhaltija Henrikki Flemingin määräyksen nojalla vuoden 1620 alussa nautti vapautta talonsa veroista. Kun hän oli verosta vapaa ja lähetti kruunulle pyytämäänsä ankeriaita, oli hän nähtävästi otettu kruunun kalastajaksi. Hänen talonsa mahtoi olla perin pieni, koska se oli verolle pantu $\frac{1}{6}$ talona ja hänellä ei ollut hevosta vaan yksi ainoa lehmä. Tilin reunaan on hänestä nähtävästi tilintarkastuksessa verokamarissa merkitty: »On näytettävä toteen, miten paljon ankeriaita on saatu». Kun tili alkoi juhan-nuksen aikana 1619 ja loppui samaan aikaan vuonna 1620, ei vouti nähtävästi ollut saanut tarkkaa tietoa kalastajamme lähettämäin ankeriaitten määrästä vuonna 1620. Mutta valtion etua tarkkaan valvova kamari katsoi sittenkin syytä olevan tehdä ajoissa asiasta huomautus. Tilissä ei ole ilmoitusta, millä tavalla tämä kalastaja ankeriaita pyysi.³

Ankeriaanarkkuja on maassamme ollut viime aikoihin asti muutamia Itä-Suomessa. Mutta kalastusneuvos Brofeltin mi-nulle ystävällisesti antaman tiedon mukaan ovat ne siinä mää-rin hävinneet, ettei enää ole muita kuin yksi Kymijoessa Stock-forsin kosken yläpuolella ja toinen Mikkelin pitäjässä.

¹ Missä Heikola eli, niinkuin se kirjoitettiin, Heikkola on, en ole kar-tasta saanut selville, mutta arvatenkin oli se likellä Käkisalmea niinkuin enimmät tämän linnan alle kuuluvat kalastuspaikat.

² Suom. valt. ark. nid. 5265 (v. 1564) fol. 15—17 v.; nid. 5322 (v. 1569) fol. 11—14; nid. 5623 (v. 1589) fol. 16 nid. 5653 (v. 1591) fol. 8 v.

³ Suom. valt. ark. nid. 3606 (v. 1619) fol. 13.

Tähän tahdon lisätä, että kahdesta asiakirjoissa tapaamastani kalastusta koskevasta nimityksestä en ole saanut mistään tietolähteestä selitystä nimittäin »halmstagfiske»'stä ja »norsenotflata»'sta. Edellinen tavataan Boëtius Mureniusen kirjoittamissa »Acta Visitatoria». Finströmin pitäjässä maaliskuun 6 p:nä 1654 pidetyn rovastintarkastuksen pöytäkirjassa sanotaan nimittäin kirkkoherran saatavista puhuttaessa: »— — — och småningom kan man komma them i lag som är med påskpengar, halmstagfiske etc». Jos halmstagfiske'stä otamme puheeksi myöhemmän osan nim. »stagfiske», niin tuntuu se tarkoittavan jotakin pitkänsiiman tapaista kalastusta. »Stag»-sana (suomeksi taaki) merkitsee laivan taklauksessa käytettyä pingoitettua köyttä. Kalastuksessa tämä sana voisi mielestäni tarkoittaa jotakin nuoraa tai paremmin nauhaa, jota käytettiin pitkän siiman tavoin. Ehkei »stag» sana 1600-luvulla merkinnyt yksinomaan pingoitettua nuoraa, vaan yleensä nuoraa tai nauhaa. Sana »halm» tuntuu minusta tässä erehdyksestä »stag» sanaan yhdistetyltä. »Halm» sana on nimittäin käsikirjoituksessa aivan rivin lopussa ja on paperista tämän sanan jälkeen niin paljon hävinnyt, ettei halm sanan loppukirjain m tulë selvästi näkyviin. Ja että sanat halm ja stagfiske ovat eroitettavat, huomaa, kun vertaa yllä olevaa kohtaa Finströmissä pidetyn tarkastuksen pöytäkirjassa toisten tässä pitäjässä pidettyjen tarkastusten pöytäkirjain samasta asiasta antamiin tietoihin. Siten sanotaan pöytäkirjassa 17 p. maaliskuuta 1655: »Pastor lider stoor skada i halm, staggfisk, påskpengar etc.» ja pöytäkirjassa 23 p. tammikuuta 1661: »Förmantes socknemännerna att göra rätt tijondh af alla fischiebragdher effter kongl. ordninghar. Item cappelssboarna uthgöra staghfische uthi gäddor effter häfdhen, eller betala efter marekgånghen uthi nästa stadh. Item servera accordet uthi strömingz-notadrächten, hvilket alla lofwade efterkomma». Näistä otteista huomaamme, ett'eivät kaikki seurakuntalaiset sielunpaimenelleen sääntöjen mukaisesti maksaneet hänen saataviaan. Tämä laiminlyöminen tuli näkyviin pääsiäisrahain, olkien ja kymmenyksien suorituksessa, joihin viimeainittuihin osuus »stagfiske» saaliista ehkä luuttiin. »Halm» sana tarkoittaa siis rovastinkäräjain pöytäkirjassa vuo-

delta 1654 eri lajia papin saata via, jolla itse teossa ei ollut mitään tekemistä »staggfiskan» kanssa.

Norsenotflatan olen taas tavannut Vesilahden käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1683, mutta siihen en ole voinut löytää mitään selitystä.¹

Aineesta, josta kalastusneuvot valmistettiin, saa jonkun verran tietoja painetusta kirjallisuudesta, mutta monta vertaa rikkaampana lähteenä ovat kruunun linnain ja kartanojen tilit, joita on säilynyt aina 1540-luvulta saakka. Ne antavat kyllä vähän yksipuolisen kuvan kalastusvehkeistä, syystä että nämät linnat ja kartanot olivat yleensä kalustonsa puolesta paremmin ja ajanmukaisemmin varustetut kuin varsinkin talonpoikaistalot. Mutta on luultavaa, että maassamme monet aatelisetkaan eivät tässä kohden voineet kilpailla hallituksen kanssa. 1600-luvun tuomiokirjoissa puhutaan kyllä usein kalastusneuvoista, mutta niiden tiedot eivät koske tekotapaa ja valmistusainetta.

Sisältörikkaassa teoksessaan »Historia de gentibus septentrionalibus» Olaus Magnus tätäkin asiaa koskettelee antaen siitä muutaman tiedon. Teoksessaan hän luonnollisesti kuvaa etupäässä kotimaataan Ruotsia, mutta kun siinä silloin tällöin puhutaan Suomestakin, on varsin luultavata, että muutamat hänen yleisistä kuvauksistaan niinkuin seuraava kohdistuvat Suomeenkin. Hän sanoo nimittäin, että kaikki pohjoismaalaiset käyttävät niiniä, kaisloja, hamppua sekä pellavaa aineina, joista verkkonsa kutovat. Saadakseen ne oikein kestäviksi voitelevat he ne tervalla, mikä koskee varsinkin lohiverkkoja. Hän lisää, että on tärkeätä saada verkot perin lujiksi, yhtä lujiksi kuin karhun pyyntiverkot. Tämä lisäys lujuudesta tuntuu kuitenkin koko lailla liialliselta enkä ole tavannut tietoja tervatuista verkoista painamattomissa lähteissä.

Edistyneempänä, kuin mitä Olaus Magnuksen kertoo, tapamme kalastusneuvojen valmistuksen kruunun linnain ja kartanojen tileissä 1540-luvulta alkaen, joiden tarjoomiin tie-

¹ Boëtius Murenius, Acta Visitataria, 279, 312 ja 478 siv.; Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1681—1685, 988 siv., Vesilahden kär. 23, 27 ja 28/II 1683.

toihin nyt siirrymme alkaen tärkeimmän kalastusneuvon, nuotan, valmistuksella.¹

Nuotan silmukat olivat säännöllisesti hamppulangasta kudottut ja nuotta kokoonpantu eri toisiinsa yhdistettävistä osista eli muruista (ruotsiksi: notslingor). Mitä valtion kalatalouteen tulee, kehrättiin nuottiin ja muihin kalastusneuvoihin tarvittavat hamppu- ja pellavalangat kruunun kartanoissa ja linoissa vieläpä kalastuspaikoillakin ja kudottiin itse kalastusneuvot myöskin niissä.

Esimerkkejä siitä, että nuotat olivat hamppulankaiset, tapaa hyvin usein tilikirjoissa ja mainitsen niistä tässä vain muutamia harvoja eri osista maatumme. Siten kudottiin vuonna 1549 Savonlinnassa nuottia ja 1558 Ulvilan kartanossa nuotanperiä hamppulangasta. Vuonna 1559 mainitaan Tavisalmen kartanon tilissä kuusi uutta hamppulankaista nuottaa ja seuraavana vuonna 1560 Porin kartanon tilissä hampusta kudottu talvinuotta. Laakspohjan kartanon tilissä vuodelta 1561 tapamme muun muassa hampusta valmistettuja nuotanperiä ja nuottia. Korsholman tilissä vuodelta 1571 puhutaan nuotan valmistukseen käytettävästä hampusta. Joskus niinkuin Ulvilan kartanossa vuonna 1556 kudottiin nuotta kahdenkertaisesta hamppulangasta (dubbelnotegarn), joten se tuli perin lujaksi ja kestäväksi.

Nuotat tuntuvat olleen meillä 1500- ja 1600-luvulla aika suuret. Niin puhutaan Helsingin ja Porvoon kartanojen varastotilissä vuodelta 1551 kolmesta talvinuotasta, joihin kuhunkin oli valmistettava uusi osa (lott). Kussakin nuotassa sanotaan tämän osan olevan 18 kyynärää syvä ja 5 syltä pitkä. Miten monta nuottamurua tähän osaan kuului, ei tilissä mainita. Kaikei olivat nämät kolme nuottaa yhteiset kruunulle ja joillekin talonpojille, kun tilissä on puhetta vain nuotan osista. Tavisalmen kartanon tilissä vuodelta 1559 mainituista kuudesta hamppulangasta kudotusta uudesta nuotasta olivat kaikki 30 syltä eli 90 kyynärää pitkiä. Senpituinen nuotta tulee uudestaan puheeksi Tavisalmen pitäjän käräjillä vuonna 1603.

¹ Olaus Magnus, Historia de gentibus septentrionalibus, 20 kirja, 14 luku ruots.nnoksen IV osa, 183 siv.

Laakspohjan kartanossa oli vuonna 1561 40 sylen eli 120 kyynärän pituinen särkinuotta. Mutta Kyminkartanon nuotta sanotaan sen tilissä vuodelta 1582 60 sylen eli 180 kyynärän pituiseksi. Näiden nuottain syvyydestä ei ole tietoa. Tämän lisäksi olen Ahvenanmaalta Grelsbyn kartanon tilistä vuodelta 1618 saanut seuraavat nuottain suuruutta koskevat tiedot. Kartanolle kuuluvista talvinuotista sanotaan yhden olevan 12 kyynärää, toisen 10 ja kolmannen 8 kyynärää syvä. Kesänuotta taas ilmoitetaan 7 kyynärän syvyiseksi. Näitten nuottain pituudesta ei taas tilissä ole mitään mainittu.

Tämän yhteydessä tahdon huomauttaa, että vielä 1500-luvun keskivaiheilla mahtoi kyynärä Ruotsin valtakunnan eri osissa olla pituudeltaan jonkun verran vaihteleva niinkuin keskiaikana, mutta paljon se ei suinkaan eronnut meillä metrimitan käyttöön ottamisen edellä käytetystä kyynärästä.¹

Mitä *kolkkiin* tulee, olen niihin käytetyistä langoista tavannut seuraavat tiedot. Ulvilan kartanon tilissä vuodelta 1552 sanotaan annetun kahden uuden kolkan kutomiseen ja kolmannen korjaamiseen 12 leiviskää hamppua. Saman kartanon vuoden 1553 tilissä ilmoitetaan taas kahden lohi- ja kahden siikakolkan valmistamiseen kuluneen 6 leiviskää hamppua. Vielä sanotaan samassa tilissä annetun siikakolkain kutomiseen leiviskä pellavia. Siten kudottiin kolkat joko hamppu- tai pellavainlangoista.²

Porvoon ja Helsingin kartanojen varsinaisessa tilissä vuodelta 1551 sanotaan annetun Niilo kalastajalle Ahvenkoskella *suurioita* varten leiviskä hamppua. Samain kartanojen varastotilissä siltä vuodelta ilmoitetaan taas käytetyn suurioiksi Ahvenkosken ja Kymin (eli Papinkosken) lohikalastuksessa kaksi

¹ Suom. valt. ark. nid. 6148 (v. 1549) fol. 69 v.; nid. 2042 (v. 1658) fol. 35 v.; nid. 6302 (v. 1559) fol. 43 v.; nid. 2100 (v. 1560) fol. 11 v.; nid. 3198 (v. 1561) fol. 31; nid. 4721 (v. 1571) fol. 49; nid. 3878 (v. 1559) fol. 23 v.; nid. 1988 (v. 1556) fol. 24 v., nid. 2995 (v. 1551) fol. 6 v.; nid. 2893 (v. 1618) fol. 10 v.; nid. 5504 (v. 1582) fol. 78; Falkman, Om mått och vigt i Sverige, I osa, 88—94 siv., Ruotsin valt. ark. Savonlinnan läänin tuomiokirja 1602 ja 1603, Tavisalmen kär. 26/IX 1603.

² Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552) fol. 36 v. ja 37; nid. 1954 (v. 1553) fol. 37 ja 38.

leiviskää hamppua. Seuraavan vuoden 1552 näitä kahta kartanoa koskevasta tilistä ilmenee annetun nuotan paulanuoriksi ja suurioiksi Kymin (Papinkosken) ja Ahvenkosken lohikalastuksessa 6¹/₂ leiviskää hamppua. Yksistään *vatoihin* käytettyjä aineksia en ole nähnyt mainittuna muuta kuin Viipurin linnan tilissä vuodelta 1612, jossa sanotaan varastosta annetun vatoihin niiniä. Ei kuitenkaan ole luultavata, että vadat niinilangoista kudottiin, vaan otaksuttavampaa on, että niihin tarvittavat nuorat niinistä punottiin. Koska Viipurin linnan tileissä vuosilta 1610 ja 1617 puhutaan lanain, vatain ja rysien kutomisesta pellava- ja hamppulangoista, on syytä otaksua, että kummas-takin aineesta valmistettiin vatojakin. Jos vata, niinkuin Sirelius arvelee, oli aivan sama kalastusneuvo kuin suuria, sopisi, mitä nyt olemme vadasta maininneet, myöskin suurioihin.¹

Lanat kudottiin Ulvilan kartanossa vuonna 1552 hamppulangasta, mutta vuonna 1559 sanotaan niitä tässä kartanossa valmistetun pellavalangasta ja tästä aineista näkyy niitä seuraavana vuonna 1560 kudotun Porin kartanossa. Viipurin linnan tilissä vuodelta 1547 mainitaan lanain kudonta-aineeksi hamppulankoja ja, niinkuin edellä vadoista puhuessamme mainitsimme, näyttää siltä, kuin tässä linnassa vuosina 1610 ja 1617 olisi lanoja pellava- ja hamppulangoista tehty. Käkisalmen linnassa valmistettiin vuosina 1589, 1591 ja 1618 lanoja hamppulangoista. Viipurin linnan tileissä vuosilta 1564 ja 1612 sanotaan lanain valmistukseen käytetyn niiniä, mutta silloin tarkoitetaan kaiketi, että niissä tarvittavat nuorat tehtiin tästä aineesta.

Vuosina 1553 ja 1558 sanotaan Ulvilan kartanossa käytetyn *ruonain* valmistukseen hamppulankoja ja näistä langoista ne kudottiin myöskin Kokemäen kartanossa vuonna 1558.²

Verkkoja kudottiin varsinkin ison kalan pyytämiseksi ham-

¹ Suom. valt. ark. nid. 2995 (v. 1551) fol. 6 v.; nid. 3004 (v. 1552) fol. 34; nid. 5923 (v. 1610) fol. 111 v.; nid. 6021 (v. 1617) fol. 71 v.

² Suom. valt. ark. nid. 1948 (v. 1552) fol. 36 v. ja 37; nid. 5012 (v. 1547) fol. 61 v.; nid. 2068 (v. 1559) fol. 10 v.; nid. 2100 (v. 1560) fol. 11 v.; nid. 5265 (v. 1564) fol. 104 v.; nid. 5947 (v. 1612) fol. 45; nid. 5623 (v. 1589) fol. 62; nid. 5653 (v. 1591) fol. 58 ja 60 sekä nid. 6032 (v. 1618) fol. 41 v.; nid. 1954 (v. 1553) fol. 37 ja 38; nid. 2042 (v. 1558) fol. 35 v.; nid. 2049 (v. 1558) fol. 11.

pusta. Siten tapaamme vuonna 1549 Savonlinnassa hamppulangoista valmistettuja verkkoja ja vuonna 1551 olivat Kymin (Papinkosken) lohikalastuksessa käytetyt verkot hamppulangoista. Samaa lajia lankoja tapaamme vuonna 1556, kun Helsingin kartanossa valmistettiin kolme riimuverkkoa. Ja Tavisalmen kartanossa kudottiin vuonna 1559 hamppulangoista 13 haukiverkkoa, jotka olivat 100 sylen eli 300 kyynärän pituisia.¹ Juvan käräjillä vuonna 1608 mainitaan taas 60 sylen pituinen haukiverkko. Laakspohjan kartanossa valmistettiin vuonna 1561 hamppulangoista kuha- ja haukiverkkoja. Korsholman kartanon tilissä vuodelta 1571 puhutaan hamppulangoista kudottavasta ahvenverkosta. Mutta vuoden 1551 Porvoon läänin ynnä Porvoon ja Helsingin kartanojen tilissä sanotaan kehrätyn yhteen pellavaa ja hamppua riimuverkon kutomista varten. Vielä hienompia verkkoja saatiin, kun Ulvilan kartanossa vuonna 1559 valmistettiin silli-, särki- ja kuoreverkkoja sekä Porin kartanossa vuonna 1560 kuoreverkkoja ja Föglössä Ahvenanmaalla vuosina 1560 ja 1561 verkkoja pellavalangoista.

Luultavasti tarkoitetaan hamppu- tai pellavalangoista valmistettuja verkkoja niillä »laxegarn» ja »sikegarn», jotka mainitaan Kangasalan kartanon tilissä vuodelta 1557, sillä tuskin näiden kalain pyytämiseen mitään pitkää siimaa käytettiin, jota ruotsinkielinen sana garn (lanka) voisi tarkoittaa. Kumpaakin lajia oli kartanossa kaksi. Lohilangoista sanotaan toista 15 sylen eli 45 vanhan kyynärän ja toista 20 sylen eli 60 vanhan kyynärän pituiseksi. Siikalangat olivat molemmat 40 syltä, siis 120 vanhaa kyynärää pitkiä.²

Mitä *mertoihin* tulee, olemme jo aikaisemmin maininneet, että Kymijoen kalastuspaikoilla käytettiin vitsamertoja, jotka

¹ Tilissä seisoo niistä »13 gäddnät 100 famn lång», jota on vaikea selittää muulla tavoin, kuin että kukin verkko oli 100 sylen pituinen. Jos 100 syltä olisi ollut verkkojen yhteinen pituus, olisi niistä jokainen ollut vain vähän yli 23 kyynärää pitkä ja siis jotenkin lyhyt.

² Suom. valt. ark. nid. 6148 (v. 1549) fol. 69 v.; nid. 2994 (v. 1551) fol. 22; nid. 2995 (v. 1551) fol. 6 v.; nid. 3041 (v. 1556) fol. 31 v.; nid. 6302 (v. 1559) fol. 43 v.; nid. 4721 (v. 1571) fol. 49; nid. 3198 (v. 1561) fol. 31; nid. 2068 (v. 1559) fol. 10 v.; nid. 2100 (v. 1560) fol. 11 v.; nid. 2028 (v. 1557) fol. 8 v.; Boëtius Murenus, Acta Visitatoria, 445 ja 505 siv.

muuallakin mahtoivat olla yleisiä (345 siv.). Mutta Viipurin linnan tilissä vuodelta 1547 sanotaan, niinkuin jo kerroimme (346 siv.), mertoja valmistetun niinilangoista ja saman tiedon tapaan Liuksialan kartanon tilistä vuodelta 1565. Karkun ja Mouhijärven käräjän pöytäkirjassa vuodelta 1670 puhutaan myöskin niinimerroista (bastemjerdor). Edellisessä olemme niinikään (346 siv.) puhuneet katajamerroista, joita oli Kastelholman linnassa vuonna 1612. Mutta Käkisalmen linnan tileissä vuosilta 1591 ja 1618 puhutaan taas hamppulangasta valmistetuista merroista. Edellisessä on niinikään kerrottu verkkomerroista, jotka mainitaan Iin käräjän pöytäkirjassa vuodelta 1631 (346 siv.). Ehkä niissä verkko oli hamppu- tai pellavalangoista kudottu. Viipurin linnassa tuntuu vuonna 1610 valmistetun hamppu- ja pellavalangoista muun muassa mertoja¹

Rysiin tiedämme, niinkuin jo mainittiin, Helsingin kartanossa vuonna 1561 käytetyn $\frac{1}{2}$ leiviskää niiniä, joka osoittaisi niitä tästä aineesta valmistetun. Mutta oli niitä myöskin hamppulangoista kudottuja, niinkuin huomaa Laakspohjan kartanon tilistä vuodelta 1561. Käkisalmen linnassakin oli, niinkuin näemme sen tileistä vuosilta 1589, 1591 ja 1618, hampusta valmistettuja rysiä. Ehkä oli myöskin tuo vuonna 1590 Viannon koskessa Savossa käytetty 30 sylen- eli 90 kyynärän pituinen rysä hampunen eikä niininen. Viipurin linnan tileissä vuosilta 1610 ja 1617 sanotaan pellavasta ja hampusta valmistetun paitse lanoja, vatoja ja mertoja myöskin rysiä.²

Lippoja huomaamme Ulvilan kartanossa vuonna 1553 kudottun hamppulangoista samaten kuin Korsholman kartanossa vuonna 1571. Mutta vuonna 1558 ne Kokemäen kartanossa kudottiin pellavalangoista. — Vuonna 1581 kirjoittamassaan »Oeconomia eller Hussholdz-Book för ungt Adels-folk» vanhempi Pietari Brade kertoo, että helmikuussa valmistetaan muutamain muiden kalastusneuvojen ohella *vitsakasseja*. Kaiketi käytettiin

¹ Suom. valt. ark. nid. 5012 (v. 1547) fol. 67; nid. 2175 (v. 1565) fol. 53; nid. 5653 (v. 1591) fol. 53 ja 60; nid. 6032 (v. 1618) fol. 41 v.; Ikaalisten tuomiokirja 1669—1672, Karkun ja Mouhijärven kär. 11, 12 ja 14/VI 1670.

² Suom. valt. ark. nid. 3197 (v. 1561) fol. 16 v.; nid. 3198 (v. 1561) fol. 31; nid. 5623 (v. 1589) fol. 62; nid. 5653 (v. 1591) fol. 58 ja 60; nid. 6032 (v. 1618) fol. 11 v.; nid. 6601 (v. 1590) fol. 3 v.; nid. 5923 (v. 1610) fol. 111 v.

meilläkin niihin aikoihin näistä aineksista sidottuja *kalakasseja*, joll'ei Brahe niillä pieniä vitsamertoja tarkoita. Mutta jo tätä aikaisemmin ne maamme kuninkaankartanoissa paremmista aineksista tehtiin. Niin ilmoitetaan kalakasseja Korsholman kartanossa vuosina 1569 ja 1571 valmistetun niinistä. Kun nämät Korsholman kassit itse teossa olivat *haaveja*, näyttää siltä, kuin viimeainuitakin olisi niinilangoista kudottu. Mutta luultavaa on, että niitä maamme eri osissa hienommistakin aineista varsinkin *hamppulangoista* valmistettiin. Savonlinnan tilissä vuodelta 1549 mainitaankin *hamppulangasta kudottu katiskahaavi*.¹

Kerroimme aikaisemmin, että vuonna 1520 erämaankalastukselle lähteneille Lahisten kartanon kalamiehille annettiin mukaan leiviskä niiniä koukkunauhaksi, jolla viimeainitulla nähtävästi *pitkää siimaa* tarkoitettiin. Helsingin ja Porvoon kartanojen ynnä niiden alle kuuluvain pitäjän tilissä vuodelta 1551 sanotaan, että, kaiketi Helsingin kartanossa, oli punottu turskanauhaksi 2 naulaa *hampputta*. Kun turskanauhakin näyttää olleen *pitkäsiima*, oli kaiketi siirretty sen punomisessa niinilangoista *hamppulankoihin*.

Niinkuin jo aikaisemmin (400 siv.) kerroimme, oli ainakin Savonlinnassa vuonna 1553 valmistettu *ankeriaanhomma* *hamppulangoista*. Kaiketi olivat myöskin Hankoniemen seudulla käytetyt *hommat* langoista kudotut ja ehkä juuri *hamppulangoista*.

Kun olemme puhuneet muitten kalastusneuvojen valmistuksesta, lienee syytä ottaa puheeksi myöskin *katiskan* rakentaminen. Siitä sanoo Linköpingin piispa Hans Brask »Hushällsalendariumissaan», että käytettävään säleiden (*katischeved*) piti olla 4 1/2 kyynärää pitkiä. Seinän (*skärmen*) itse *katiskassa* eli pesässä hän sanoo tehtävän 9 kyynärän ja sivuseinäin 4 kyynärän pituisiksi. Säleet olivat sidottavat yhteen *suovitsoilla* eikä *mäkitvitsoilla*. Tässä tarkoitetaan *kaiketi suo- ja mäkikoivun vitsoja*. Muun muassa Brask vielä ilmoittaa, että säleistä pesässä vain joka kolmas saisi olla uusi, muut siis vanhoja, mikä nähtävästi johtui taikauskosta. Kalat saatiin kaiketi paremmin *katiskaan*, kun enimmäkseen säleet olivat vanhoja.

¹ Suom. valt. ark. nid. 1954 (v. 1553) fol. 38; nid. 4707 (v. 1569) fol. 28; nid. 2049 (v. 1558) fol. 10 v.; nid. 4721 (v. 1571) fol. 49; nid. 6148 (v. 1549) fol. 69 v.; Per Brahe, edellämainittu *Oeconomia*, 100 siv.

Nuottiin, verkkoihin ja muihin kalastusneuvoihin tarvittavat köydet, niinkuin nuottain vetoköydet, niiden ja verkkojen ynnä muunlaisten pyyntineuvojen ylä- ja alapaulat eli paulanuorat (telner) sekä muut nuorat valmistettiin kruunun kartanoissa enimmäkseen niinistä.¹ Siitä löytää eri osista maattamme näitten kartanojen tileistä runsaasti esimerkkejä. Mutta punottiin toisinaan nuottaköydet, nuotta- ja verkkopaulat, nähtävästi kestävyyttä silmällä pitäen, hampusta. Niin valmistettiin Ulvilan kartanossa vuonna 1559 ja Porin kartanossa vuonna 1560 lohinnuotan köydet hampusta. Ennen olemme jo puhuneet hampullan-gasta valmistettavista nuotan paulanuorista. Niinkuin edellä puheena olleesta Gylleniuksen kertomuksesta (319 siv.) huomaa, näkyy yksityistenkin nuotissa ainakin 1600-luvulla olleen hampusta punottuja vetoköysiä. Tällainen hamppunen nuotan vetoköysi mainitaan myös Rymättylän käräjain pöytäkirjassa vuodelta 1638. Verkkopaulat valmistettiin paikoittain suhteellisen aikaiseen hampusta niinkuin Tavisalmen kartanossa vuonna 1559. Mutta kruunun kartanojen tileissä en ole tavannut suoranaista ilmoitusta tuohesta tai puun juurista punotuista nuorista. Ainoastaan kerran olen huomannut tiedon vitsoista väännetystä köydestä (widie reep), nimittäin Viipurin linnan tilissä vuodelta 1614. Tuohinuoria on kuitenkin meillä aivan viime aikoihin saakka käytetty. Niitä kalastusneuvos Hellevaara on minulle ilmoittanut nähneensä Lukkarinsannassa noin kilometrin päässä Porin kaupungista Kokemäenjokea ylöspäin. Tuohinuoria sanoo maatalousneuvos Hällström aikaisemmin käytetyn Liperissä, vaikka nykyiset tuohenkiskomiskiellot ovat siitä tehneet lopun. Konsuli Hirmulta Kemissä olen taas saanut tiedon, että sielläpäin ennen aivan yleisesti käytettiin juurinuoraa verkkojen yläpauloina jokikalastuksessa. Keskiaikana sekä 1500- ja 1600-luvulla olivat tämänlaiset nuorat varmaankin aivan yleisiä maassamme.²

¹ Siihen aikaan kiskottiin niiniä paitse lehmuksesta eli niinipuusta myöskin katajan kuoresta, niinkuin edellä olemme kertoneet (katso 346 siv.).

² Hist. Arkisto XXIV osa, pöytäkirjat, 90 siv.; Suom. valt. ark. nid. 2994 (v. 1551) fol. 22; nid. 6302 (v. 1559) fol. 43 v. ja nid. 6304 (v. 1559) fol. 72; nid. 5975 (v. 1614) fol. 40 v.; Maskun kihlak. tuomiokirja 1637—43, fol. 73, Rymättylän kär. 14/VIII 1638; nid. 2067 (v. 1559) fol. 18 v. sekä nid. 2100 (v. 1560) fol. 11 v.; H. Hildebrand, Sveriges medeltid, I osa, 212 siv.

Pohjois-Ruotsissa ovat tuohesta valmistetut köydet jo harvinaisia, mutta koivun vitsoista, kuusen juurista ja männystä pu-notut vielä käytännössä.

Luultavasti olivat 1500- ja 1600-luvulla ja sitä ennen verkontapaisissa kalastusneuvoissa tuohesta, kaarnasta ja puusta valmistetut kohot aivan yleisiä. Niitähän on melkein meidän aikoihimme maassamme käytetty. Ruotsissa näkyvät puusta ja tuohesta tehdyt kohot olevan vieläkin paljon käytännössä tällaisissa kalastusneuvoissa. Niinkuin meillä edelleen on varsin tavallista, olivat kaiketi verkontapaisissa kalastusneuvoissa myöskin vanhimpina aikoina painot tuohella verhottuja kiviä.¹

Olemme aikaisemmin puhuessamme sillinkalastuksesta Porvoon läänissä arvelleet, että sanat »basta», »besta», kun niitä käytettiin sillistä puhuttaessa, tarkoittivat sitomista niininauhalla. (29 s. 1 muist.) Useissa muissa tileissä, etenkin Viipurin linnan, olen myöhemmin tavannut lauseen »beste» tai »basta nors och mörter med bast», joka juuri osoittaa niininauhan käyttöä kalain sitomisessa yhteen. Viipurin linnan tilissä vuodelta 1564 sanotaan taas »är kommit till 547 knipp(or) mörter, nors och kramp-sill och till att upphenga andan (annan) torr fisk bast 1 skeppund 19 lispund». Siiş näyttää kalaa ripustetun kuivamaankin niininauhasta, aivan niinkuin tohtori Allardt kertoo ennen aikaan tehdyn pienempään kalain kuivatuksessa Porvoon pitäjässä.² (Katso 284 siv.)

Sangen myöhäisiin aikoihin on meillä hamppu- ja pellavalan-koja käytetty kalastusneuvojen valmistuksessa. Karl Nordberg lausuu julkaisemassaan »En öst-älänsk skärgårdsby Lappo i Brändö» vain lyhyesti, että pumpulilanka tuli siellä käytäntöön kalastusneuvojen valmistuksessa 1800-luvulla. Mutta Ahvenanmaan valtiopäivämieheltä Forsbergilta olen kuullut, että sielläpäin jataverkot kudottiin pellavalangoista ja nuotat hamppulan-goista aina 1870-luvun keskivaiheille saakka, jolloin ruvettiin niitä

¹ Svenska jordbrukets bok, Nordqvistin johdolla toimitettu osa »Söt-vattensfiske och fiskodling» 257 siv.

² Suom. valt. ark. Viipurin linnan tilit nid. 5265 (v. 1564) fol. 105; nid. 5923 (v. 1610) fol. 9 v.; nid. 5947 (v. 1612) fol. 45; nid. 5975 (v. 1614) fol. 40 v.

pumpulilangoista valmistamaan. Paraisten saaristossa käytettiin Tieteellisten Seurain kirjavarainhoitajan Wilhelmssonin ilmoituksen mukaan vielä noin 40 vuotta sitten hamppu- ja pellavalankoja kalastusneuvoja kudottaessa, joten siellä nähtävästi 1890 tienoilla pumpulilangat pääsivät voitolle. Lehtori Öhmanin minulle lähettämän tietojen mukaan tapahtui tämä muutos Snappertunan kappelissa ja luultavasti muuallakin Tammisaaren saaristossa noin 40 vuotta sitten eli 1890. Paikoittain tämä muutos siellä tapahtui jo muutama vuosi aikaisemmin. Mutta jotkut vanhukset jatkoivat hamppu- ja pellavalankain käyttöä aina vuosisadan loppuun. Itä-Uudeltamaalta olen tätä asiaa valaisevia tietoja saanut edellä puheena olleelta Pellingestä kotoisin olevalta torikauppias Anton Anderssonilta. Hän on ilmoittanut, että pumpulilangan käyttö kalastusneuvoissa Pellingessä alkoi noin 25 vuotta sitten eli tämän vuosisadan alussa. Mutta langat suuriin nuottiin kehrätään vieläkin kotona kasvatetusta pellavasta. Joskus ostetaan siellä niihin hamppulankoja. Viipurin läänistä olen tässä kohden saanut tietoja edellämäinöltä opettaja Niemelältä, joka kertoi, että vasta vuoden 1900 tienoilla hänen kotiseudullaan Pitkäpaaden saarella ruvettiin luopumaan kotona kehrätyistä pellava- ja hamppulangoista. Edellisiä oli käytetty verkkoihin ja myöhempiä nuottiin. Niiden sijaan tulivat silloin tehtaitten kauppaan lähettämät pumpulilangat.

Pohjanlahden rannikolta on minulla Kustavista seuraavat insinööri Tukkilan antamat tiedot. Hän sanoo siirtymisen hamppu- ja pellavalangoista pumpulilankoihin kalastusneuvojen valmistuksessa tapahtuneen 1880-luvulla. Porin tienoilta kotoisin oleva kalakauppias Tamminen Helsingissä väittää, että hänen kotiseudullaan neljä- tai viisikymmentä vuotta sitten alkoi luopuminen hamppu- ja pellavalangoista, joiden sijaan tuli pumpulilangat. Etelä-Pohjanmaalla kalastuksenneuvojana aikaisemmin ollut usein mainittu valtiopäivämies Forsberg on minulle ilmoittanut tämän siirtymisen pumpulilankoihin siellä tapahtuneen 1800-luvun lopussa. Pohjois-Pohjanmaalla alkoi konsuli Hirmulta saamieni tietojen mukaan varsinkin Kemin puolella tämä pumpulilankain käytäntöön ottaminen vuonna 1910. Kalastusneuvoihin, joilta vaaditaan suurta lujuuutta, ei siellä vielääkään katsota pumpulilangan kelpaavan.

Niinkuin tästä kalastusneuvoja koskevasta esityksestäni huomaa, ovat *enimmät nykyään käytetyistä kalastusneuvoista perintöä useitten vuosisatain takaa*. Siksi vähän on tällä alalla uutta keksitty. Mutta aineet, mistä ne ovat valmistetut, niitten muoto, tekotapa ja tehoisuus ovat paljonkin muuttuneet ja siinä kohden on pääasiallinen edistys huomattava.

Entisaikain kalastajain elämästä voin vielä mainita, että he ulkoluodoille merenpuolella tai sisämaassa erämaan kalastuspaikoille rakensivat itselleen *kala-aittoja* ja *majoja*. Siten kertoo jo mainittu Suomessa oleskellut ruotsalainen ylioppilas Gyllenius »Diariumissaan» eli muistiinpanoissaan 1600-luvun keskivaiheilta, että Ulkoluodon (Utön) saariryhmään kuuluvalle Eneskärin luodolle oli rakennettu aika monta kalastajain majaa (major) ja aittaa (bodar). Samaan luotoryhmään kuuluvalla Ören'in luodolla hän sanoo nähneensä lukemattomia isoja kivikasoja, jotka olivat entisaikoina liitetyt yhteen ikäänkuin rakennuksiksi. Niistä hän arvelee, että ne varmaankin olivat olleet kalastajain aittoja.

Maantieteellisessä kuvauksessaan Pohjanmaasta, joka ilmestyi vuonna 1734, rovasti Mathesius kertoo, että Kokkolan pitäjään kuuluu useita saaria, jotka ovat mukavia kalastuspaikkoja kalastajille. Semmoisena hän erityisesti mainitsee tässä tutkimuksessaan jo aikaisemmin (158 siv.) puheena olleen Tankarin luodon, joka on 3 peninkulman päässä Kokkolan kaupungista. Siellä hän sanoo kruunukyläläisillä ja kokkolalaisilla olleen kalastusmajansa. Heidän ohellaan kävi siellä toisinaan kalastuksella pietarsaarelaisia ja kälviäläisiäkin.

Tavisalmen käräjillä vuonna 1608 oli eräs henkilö syytteenalaisena, koska oli toiselta polttanut kalastajamajan (fiskarmaja) ynnä kolme muuta pientä rakennusta. Nämät rakennukset olivat rakennetut Kaijansalon saarelle. Muistomerkinä entisistä erämaan kalastajamajoista oli Pirkkalan ja Messukylän käräjillä vuonna 1683 puheena ollut rajapaikan nimi »Mattolan kjukaansija». Tästä Teuvolansarka nimisellä maakappaleella sijaitsevasta paikasta kertoi eräs niille käräjille saapunut todistaja, että se oli ollut kalastajamajan uunin paikka.

Taloille kuuluvia *ranta-aittoja* ja venerannalla sijaitsevia *ka-*

lastajasuojia mainitaan toisinaan tuomiokirjoissa. Siten valitti Rymättylän käräjillä vuonna 1635 pitäjän nimismiehen vaimo, että hän oli kadottanut heidän ranta-aittansa avaimen.¹ Saman pitäjän käräjillä vuosina 1636 ja 1639 on uudelleen puhetta ranta-aitoista.² Kurkijoen käräjillä vuonna 1639 eräs Olavi Maununpoika syytti Niilo Luukaanpoika nimistä pitäjäläistä seuraavasta mielivaltaisuudesta. Niilo oli nimittäin Olavin kalastajasuojien (fiskarehus) eteen rakentanut omansa, vaikka ranta Olaville kuului. Niilon kalastussuojan tuomitsikin oikeus sieltä poistettavaksi. Vuonna 1660 puhutaan Nousiaisten Lemun ja Maskun käräjäin pöytäkirjassa ranta-aitasta Taivassalossa.

Myöskin *nuottahuoneita* meidänaikaiseen tapaan oli ainakin 1600-luvulla. Niin mainitaan Lempäälän käräjäin pöytäkirjassa vuodelta 1669 erään henkilön omistama pieni nuottahuone («noottoos»).

Talasta veneitä varten näkyy myöskin käytetyn. Siitä on esimerkkinä Korpoon kirkkoherran käräjillä vuonna 1636 lausuma vaatimus, että seurakuntalaiset rakentaisivat talaan pappilaan, koska siellä oli sellainen vanhastaan ollut. Seurakuntalaiset eivät kuitenkaan sen rakentamisella kiirettä pitäneet, sillä vielä vuoden 1641 loppupuolella se oli puolivalmis. Silloin kirkkoherra ilmoitti itse toimittavansa siihen katon ynnä muuta, mitä vielä puuttui, jos seurakuntalaiset arvion mukaan suorittaisivat hänelle nämät kustannukset. Siihen seurakunta nyt yksimielisesti suostui. Vuosina 1658 ja 1660 mainitaan Lemun, Nousiaisten ja Maskun käräjäin pöytäkirjoissa merimaskulaisten talaita (bät-hus). Raison ja Maarian pitäjäin käräjäin pöytäkirjoissa vuo-

¹ Valtiollakin näkyy olleen omistamillaan kalastuspaikoilla rakennuksia, jotka olivat joko kalastajain asuinhuoneita tai kala-aittoja. Niin sanotaan esimerkiksi Kyminkartanon läänin tilissä vuodelta 1562, että samalla, kun Klosarön kosken kalastuspatoja korjattiin, rakennettiin kalastusta varten sen varrelle rakennus (hus). (Suom. valt. ark. nid. 5242 (v. 1562) fol. 63.)

² Diarium Gyllenianum utgifvet genom Hausen, 167 siv.; ruotsinno Mathesiuksen väitöskirjasta »Disputatio geographica de Ostrobotnia» aikakauskirjassa Suomi 1843, 159 siv.; Savon tuomiokirja 1606—1608 (Ruotsin valt. ark.) Tavisalmen kär. 3/II 1608; Suom. valt. ark., Ylä-Satakunnan tuomiokirja 1681—1685, Pirkkalan ja Messukylän kär. 21 ja 23/VIII 1683.

delta 1660 mainitaan Luonnonmaan saarella Naantalin seurakunnassa oleva talas.¹

Vielä aikanamme on kansantaruja kalastajain majoista, kuivatus-uuneista y. m. ulkosaaristossamme ja on monessa paikoin näitä taruja todistavia jäännöksiä niistä. Tahdon tässä muutamia sellaisia mainita. Virolahden pitäjässä on vielä Pitkäpaadella aikaisemmin (141 siv.) puheena olleitten lapveteläisten kalastajain kalapirttien kiukaita. Ehkä niitten joukossa voisi olla jätteitä virolaistenkin kalastajain kalapirteistä, koska siellä olevia »ryssäin uuneja» sanotaan virolaisten kalankuivatus-uuneiksi. Suursaarella on kiviraunioita Lupinlahden pohjukassa, Lehtsatamassa, Liivalahdessa ja Kytösatamassa, joita katsotaan kalastaja-asuntojen jäännöksiksi. Luodon (Larsmon) seurakunnassa Pohjanmaalla on kiviraunioita, joita on arveltu osaksi kalastajamajojen kiu-kaiksi osaksi kalankuivatus-uuneiksi tai nuottatelineiden tukikiviksi (nätivallar), niinkuin jo aikaisemmin kerroimme. Myöskin Kälviän pitäjässä on Poroluodolla ja Poroluodon runnilla eli karilla kivikokoja ja kiuvasraunioita, joista edelliset ehkä ovat olleet nuottatelineiden tukikasoja, myöhemmät kaiketi jätteitä kalastajamajoista.

Mahdottomalta ei näytä, että monissakin paikoissa, joissa on tavattu noita aikaisemmin puheena olleita »ryssäin uuneja», on entisaikoina niiden ohella ollut kalastajamajojakin.²

¹ Suom. valt. ark. Maskun kihlak. tuomiokirja 1630—36 fol. 165 ja 165 v., Rymättylän kär., 21/III 1635 sekä fol. 233 12/VII 1636 ja saman kihlak. tuomiokirja 1637—43 fol. 130, Rymättylän kär. 13/VI 1639; Pähkinälinnän läänin ja Käkisalmen läänin tuomiokirja 1639—1643, Kurkijoen kär. 4/IX 1639; Ikaalisten tuomiokirja 1669—1672, Lempäälän kär. 15 ja 17/VII 1669; Maskun kihl. tuomiokirja 1630—36, fol. 246 v., Korpoon kär. 29/X 1636 ja saman kihlak. tuomiokirja 1637—1643 fol. 251 v., Korpoon kär. 15/XI 1641; Maskun kihlakunnan tuomiokirja 1656—1660, 95 siv., Lemun, Nousiaisten ja Maskun kär. 11 ja 12/X 1658 ja 24 fol., samain pitäjä n kär. 24/III 1660, sama tuomiokirja fol. 36 v., Raision ja Maarian kär. 26 ja 2 /III 1660.

² Suomenmaa, V osa, Viipurin lääni, 77 ja 91 siv.; sama, VII osa, Vaasan lääni, 265 ja 281 siv.

Lisäyksiä ja korjauksia.

Lisäyksiä.

Sen jälkeen kun jo olin painattanut tähän julkaisuuni pienen tiedon nykyisestä niinsanotun »sillin» saannista Koivistolla (26 siv), julkaisi maisteri Kanerva »Luonnon Ystävän» 2 vihkossa vuodelta 1930 tutkimuksen »Viipurin rannikon hailinkannoista ja -kalastuksesta sekä muntamista hailisaaliin runsausvaihteluista aiheuttavista tekijöistä». Siinä hän myöskin ottaa Koiviston jättiläishailin eli sillin puheeksi. Viipurin rannikon kevätmerihailista ja Suomenlahden itäosan syyshailista sanoo maisteri Kanerva Koiviston jättiläishailin eroovan sekä elintavoiltaan että rotuominaisuuksiltaan. Ravinnosta päättäen nämät hailit ovat petokaloja, jotka joka syksy saapuvat itsenäisinä parvina rannikolle ilmeisesti ruokaa etsimään. Niiden suuri koko ei johdu korkeasta iästä, vaan jo pienestä pitäen erinomaisen nopeasta kasvusta, mikä on luonnollinen seuraus voimakkaasta ravinnosta. Tämän kalan pyytämisestä maisteri Kanerva sanoo: »Vaikka jättiläishaileja esiintyy syksyisin laajemmallekin alueelle rannikolla, näyttävät ne erikoisesti kerääntyvän Koivistolle saarten välisiin mataliin vesiin, jossa niitä kalastetaan myytäväksikin Joutsimiehen, Vanhankylän, Kiurlahden ja Soukan kylistä sekä Keskisaarelta käsin, ja ovat »sillit» tunnettuja lihavuudestaan ja rasvaisuudestaan». Jättiläishailin kudusta eivät kalastajat kuulu tietävän muuta, kuin ettei se tapahdu ainakaan niillä matalilla, joilla haili kutee. Kutuajasta maisteri Kanerva sanoo sekä sukurauhasten että suomun ydinsaran osoittavan sen tapahtuvan keväällä jo toukokuussa. Maisteri Kanervasta tuntuu siltä, kuin Koiviston jättiläishaililla olisi oma kutuaikansa ja omat kutupaikkansa. Sen rotuominaisuudet m. m. alhaiset nikamien ja korkeat harjusuomujen keskiarvot ynnä muutamat muut seikat viittaavat maisteri Kanervan mielestä siihen, etteivät »sillit» ole mistään kauvempaa Viipurin läänin rannikolle saapuneita vieraita.

Myöskin Seiskarissa ja Lavansaarella maisteri Kanerva sanoo syksyisin esiintyvän »sill»kannan, joka seiskarilaisen kalastajan Juho Pajusen kertomuksen perusteella elintavoiltaan liittyy

Koiviston jättiläishailiin. Lavansaarelaiset nimittävät jättiläishaileja »halpuksiksi». Mutta Helsingin saariston jättiläishailit, joiden rotuominaisuudet ovat vielä lopullisesti määräämättä, ovat, sanoo maisteri Kanerva, vanhoja haileja, jotka eivät kuulu ainakaan samaan rotuun kuin Koiviston jättiläishailit.¹

Kalastusneuvoja koskevaan esitykseen voin tehdä seuraavat lisäykset. Siv. 332 mainitsemistani Kirkonselällä Vöyrissä 1500-luvulla käytetyistä »gångevador» olen edellämainitulta opettaja Åkerblomilta saanut seuraavan selityksen. Hän sanoi vanhojen henkilöitten kertoneen, että niillä tarkoitettiin vataa, jota kalastajat matalassa vedessä kulkien kuljettivat jälessään. Tästä vedessä kulkemisestä on kaiketi nimi saanut alkunsa.

Keskiaikana maassamme käytetyistä katiskoista on eräs tieto Hausenin julkaisemissa »Finlands Medeltidsurkunder». Vuonna 1417 kielsi nimittäin maamme laamanni Klaus Fleming Uudellakirkolla pitämillään laamanninkäräjillä Kallelanlahden (Kallelavik) asukkaita sekä muita asettamasta katiskoja (kattitzär) pitäjän yhteiselle kalavedelle sekä ennen kalain kutuaikaa että sen kestäessä. Pitäjällä oli nimittäin vanhastaan oikeus tähän kalaveteen Arvi Kustaanpojan kirjeen perustuksella. Tämän kiellon rikkojia uhkasi kuuden markan sakko.² Kun puhutaan katiskain asettamisesta kalaveteen määrättyinä aikoina, osoitaisi se, että nämät katiskat olivat irrallisia, jotka muiden kalastusneuvojen tapaan voitiin asettaa kalaveteen ja helposti saada sieltä pois eikä kiinteitä rakenteita niinkuin meidänaikaiset katiskat. Ehkä ne olivat puuaineesta valmistettuja suuria mertoja. Muuten tämä kielto osoittaa sangen aikaista toimenpidettä maassamme kalain suojelemiseksi liialliselta pyytämiseltä, vaikka se koski vain yhteistä kalavettä.

409 s:lla on mainittu, että Korsholman kartanossa v. 1569 ja 1571 valmistettiin kalakasseja niinistä. Kun Sjöbergin teoksessa »Livet bland Kvarkens söner o. döttrar» (II osa, 26 ja 27 s.) kerrotaan, että Repoluodolla käytetään pieniä pumpulilangasta valmistettuja rysänmuotoisia mertoja, jotka käyvät kassin ni-

¹ XI Edellämainittu Kanervan kirjoitus, 9—12 siv.

² XXI Hausen, Finlands Medeltidsurkunder, II osa, 175 ja 176 siv.

mellä, olisi mahdollista, että nuo 1500-luvun niiniset kassit olivat pieniä mertoja. Ehkä edellä 352 s:lla mainitut kalanpyydyksinä käytetyt haavitkin olivat tällaisia pieniä mertoja, sillä ovathan kassit oikeastaan haaveja.

Korjattavia.

29 siv. 6 rivi ylhäältä seisoo: saivat sinä vuonna 13 kaksiniinuuoraista kimppua. Pitää olla: saivat sinä vuonna saaliin, josta tuli 13 kaksiniinuuoraista kimppua.

40 siv. 17 rivi ylhäältä on lisättävä: [Näillä seuduin on tämän lisäksi kaksi Vehaks nimistä saarta (Iso ja Vähä Vehaks) Lokalahdella].

154 siv. 4 rivi ylhäältä seisoo: Monäs Vöyrissä. Pitää olla: Monäs Munsalassa.

316 siv. 1 rivi ylhäältä seisoo: 7 kulunutta nuottaa, joiden laatua ei ilmoiteta, ynnä puolet ahvennuottaa sekä vanha nuotanperä. Pitää olla: 7 puolikulunutta ahvennuottaa ja vanha talvinuotan perä.

401 siv. 1 muist. Siinä mainittu Heikolan kalastuspaikka on nähtävästi Kirvun ja Räisälän pitäjän rajalla olevan Heikkolan kylän läheisyydessä. Tämä kylä sijaitsee niemellä Kuhajoen suulla sen laskiessa Juoksemanjärveen.

LIITE

Seuraavissa tauluissa nähdään ne kuvat, joihin edellisessä esityksessä olen viitannut. Ensimmäinen niistä on kalastusneuvos Profeltin ottaman valokuvan mukaan, jonka hän ystävällisesti on jättänyt minun käytettäväkseni. VI taulussa olevan talvikalastuksessa käytetyn merran kuvan on lehtori Enwald Kuopiossa hyväntahtoisesti tätä tutkimustani varten piirustanut. Muut tässä liitteessä olevat kuvat ovat konsuli Hirmun suosiollisesti minua varten ottamain valokuvain tai hänen laatimainsa piirustusten jäljennöksiä. Kaikista muista nyt puheena olevista kuvista on joko edellä itse tekstissä tai kuvain yhteydessä annettu riittävästi tietoja paitsi viimeisestä (VII taulu, 428 siv.) niinkutsuttua kadiskoa kuvaavasta. Kadisko sanalla sanoo konsuli Hirmu tarkoitettavan varsinaisen kalanpyydyksen eteen asetettuja karsinaksi muodostettuja aitauksia, joista yksi kulkee rantaan saakka. Niinkuin kuvasta näkee, on näiden karsinaaitausten jälkeen viime pyydykseksi asetettu rysä. Sen ja kadiskon välillä on porstua niminen verkko-osasto.

Taulu I

Kulletta vedetään Langinkoskella.

Taulu II

Veneväjä, joka on tukittu verkolla.

Alaperän puoli Korven karsinaa.

Taulu III

Suuaukko ja veneväjä karsinassa.

Karsinan selkälaidan puoli ja yläperä.

Taulu IV

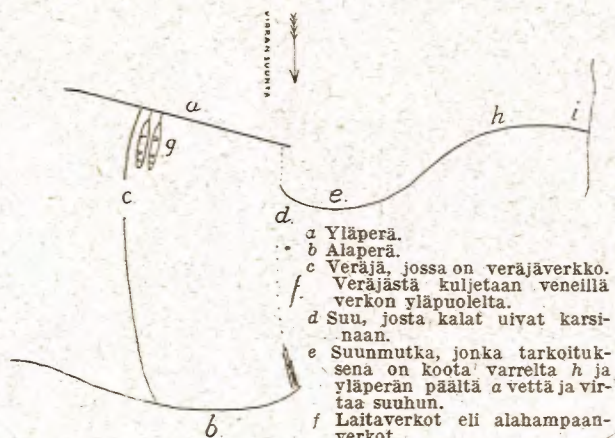
Isoa eli merirysää koetaan.

Isonrysan kadisko.

Taulu V

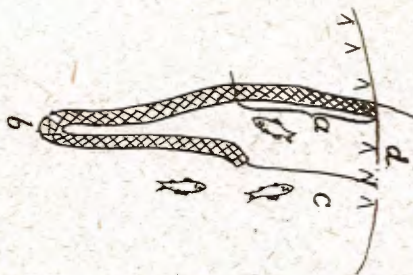
Kuv. 1.

- a Yläperä.
 b Alaperä.
 c Veräjä, jossa on veräjäverkko.
 Veräjästä kuljetaan veneillä verkon yläpuolelta.
 d Suu, josta kalat uivat karsinaan.
 e Suunmutka, jonka tarkoituksena on koota varrelta h ja yläperän päältä a vettä ja virtaa suuhun.
 f Laitaverkot eli alahampaanverkot.
 g Veneet, joilla kulle heitetään yläpäähän karsinaa ja menee virran mukana alaperään, minkä niskassa on verkko, joutuen kalat kahden verkon väliin ja vedetään molempien verkkojen mukana, i Ranta.

Karsinapato.

Kuv. 2.

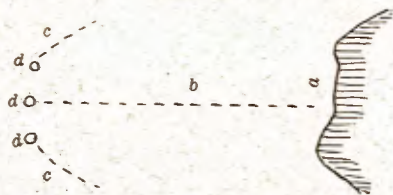

- a Sauvaverkko. b Potkun perä. c Köysi. d Pato.
 → kaloja, jotka virta painaa potkun perään.

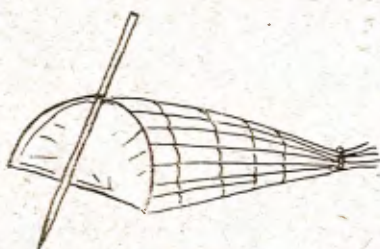
Potkuverkko yhdistelmä.

Taulu VI

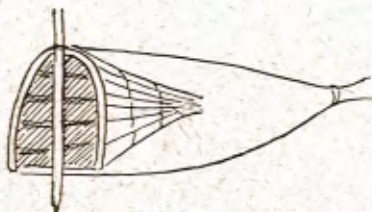
Kuv. 3.

a Ranta. b Juohdeaita. c Sivuidat.
d Kepit, joilla merta kiinnitettiin pohjaan.

Merta.

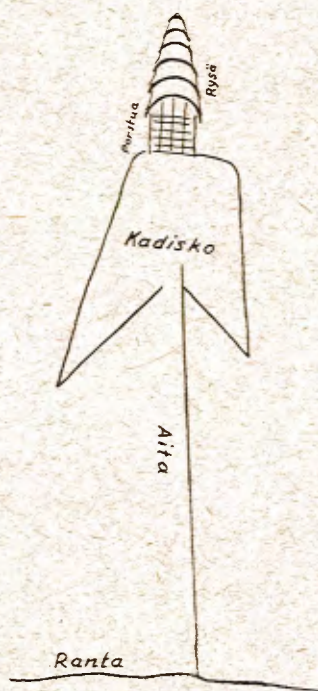

Merran nielu.

Talvikalastukseen käytetty merta.

Taulu VII

Kuv. 4.

Merirysä, kadisko ja aita
verkkoinen.

Aineisto.

- Aalborg: 12.
Aalborgfahrer: 12.
Aalborgin silli: 12.
Ahlainen: 25, 226, 227, 229, 230, 252, 262, 263, 267, 271, 348.
Ahven: 23, 152, 165, 169, 177, 189, 211, 223, 284, 285, 326, 328, 387.
Ahvenanmaa: 25, 30, 31, 187, 188, 193, 195, 220, 221, 222, 234, 235, 243, 244, 245, 247, 248, 267, 268, 269, 270, 272, 279, 286, 300, 302, 303, 304, 305, 310, 311, 315, 317, 320, 321, 322, 335, 339, 346, 347, 351, 359, 360, 364, 370, 371, 372, 405, 407, 411.
Ahvenanmaan saaristo: 220, 243, 247, 252.
Ahvenanmaan silli: 245.
Ahvenkoski: 333, 334, 383, 384, 385, 386, 405, 406.
Ahvennuotta: 253, 270, 310, 311, 316, 317.
Ahvenverkko: 254, 261, 335, 339, 407.
Airiston selkä: 249, 250, 251, 252, 280.
aitaverkko: 350.
ajoverkko: 262.
Akonvesi: 388.
Ala-Heikkilä: 134.
Ala-Kainuu: 366.
Alankomaat: 4, 5, 6, 7, 10, 16.
Alannejärvi: 376.
Alapaakkola, Alapakkoila: 392.
alapaula: 410.
Ala-Pihlaja: 135.
Ala-Tornio: 366.
Ala-Urpala: 135, 137.
Alholmö: 169.
Alkin eli Alken: 158, 159, 160, 161, 162, 163, 167, 168, 170, 172, 174.
Allardt, tohtori: 284, 285, 411.
Allen (kaiketi Alken): 167.
Alm, Gunnar, tohtori: 397.
Alskär: 159.
Alör: 159.
Amagar saari: 12.
Amböle: 136.
Amerika: 4.
Andeskär, Anderskär: 195.
Andersson, Anton, torikauppias: 258, 259, 304, 339, 412.
Andersson, Felix: 258, 259, 260.
Anianpelto: 398.
Anikkala: 137.
Anjala: 132, 333, 346.
Ankaporankoski: 333, 345, 384, 386.
ankeriaanarkku: 375, 376, 395, 396 - 400, 401.
ankeriaanhomma: 399, 400, 409.
ankeriaankalastuslaite: 395.
ankeriaanlaatikko: 396.
ankerias: 4, 24, 59, 193, 295, 297, 300, 301, 329, 345, 357, 373, 374, 375, 377, 387, 394, 395, 396, 397, 398, 399, 400, 401.
Anolan kartano, Annulan säteri: 146, 227, 229.
Antoran saari: 229, 232, katso Antuoransaari.
Antrea: 334.
Antuoran saari: 229, 240, 262, 263.

- Antwerpen: 5.
 Apollajärvi: 309. Katso Apuljärvi.
 apukrampesilli: 104.
 Apuljärvi: 309.
 Arismaan saari: 251.
 Artedi: 271.
 Asikkala: 345, 398.
 Asilan lohikalastuslaite: 389.
 Askainen: 25.
 Askeri: 116, 118, 120, 122, 126, 127,
 129, 130, 131, 134, 136.
 Aspskär: 116, 118, 120, 126, 127.
 Katso Askeri.
 Aspö: 116, 117, 126, 127, 135. Katso
 Haapasaari.
 Atlantinmeri: 3.
 atrain: 357, 358, 359.
 Auer, J. V.: 293.
 Aunus: 389.
 Auvila: 376.
- Backari: 225.
 Bagge, Jakob: 395.
 Bamböll by: 133.
 Barönsalmi: 65, 253, 255.
 bastemjerda: 346, 408.
 Bastuskär, Bastufuskär, Bastuö:
 116, 126, 127, 229, 239, 240.
 Bastö: 116, 126, 127.
 beckerysja: 349.
 Belgia: 4, 188.
 Beltin salmet: 272, 275.
 Bergby: 153.
 Bergen: 13, 14, 292.
 Bergö: 157, 158.
 Bernes: 130. Katso Bärnäs.
 Bertby: 153.
 Beukelsz, kalastaja: 16, 17.
 Birilö nyk. Pirilö: 169.
 Biskajan lahti: 3, 4.
 Bispensö: 139. Katso Piispansaari.
 Bitz, Henrikki, laamanni: 380.
 Bjelke, Niilo, gubernattori: 225,
 227, 268.
 Bjelke, Thure: 374, 394.
- Bjerkskär, Bjerkö: 115, 117, 126,
 127. Katso Koivuluoto.
 Björkholm: 361.
 Björköön saari: 153, 157, 159, 266.
 Björneborgs skärgård: 234.
 Björnholm: 319, 361.
 Björnram, Hannu Laurinpoika, Suo-
 men gubernattori: 94, 95.
 Blekinge: 273.
 Bockholmen: 255, 256.
 Bocksböle: 134.
 Bockö: 118, 126, 127. Katso Puk-
 kionsaari.
 Bodan talö: 38.
 Bodan kartano: 145.
 Bohusläänin rannikko: 13, 14, 16, 24.
 Boije, Antti: 95.
 Boije, Martti: 95.
 Boije, Yrjö: 95.
 Borgholm: 12.
 Bornholm: 12, 13, 275, 276.
 »Bornholmsee»: 276.
 Brahe, Niilo: 218.
 Brahe, Per, vanhempi: 353, 371, 408,
 409.
 Brahe, Pietari, kenraalikuvernööri,
 227, 268.
 Brakila, (Rakila): 132.
 Brask, Hans, piispa: 409.
 Braxby: 132.
 Bredfors: 130. Katso Laajakoski.
 Bredkall: 133. Katso Reitkalli.
 Bredskär: 116, 126, 127. Katso
 Reiskari.
 »broddar»: 372.
 broddsill: 3.
 Brofelt, P., kalastusneuvos: 401.
 Broman, rovasti: 20, 235.
 »brudsill»: 3.
 Brunskär: 249.
 Brügge: 5.
 Brändö: 115, 117, 126, 127, 244,
 245, 247, 280.
 Buckö: 118. Katso Pukkionsaari.
 Bulreborg: 388.

- Bureus: 323.
 Buxby: 130, 140.
 Bådabankarna: 254.
 Båssafjärd: 65.
 Båteskär: 168.
 Bärnäs: 130.
 Bölja, Kristoffer: 218.
 Bölja, Pietari: 218.
 Bölja, Viljam: 218.
 Böllia, Kristoffer Mikkelinpoika: 95.
 Bölsby, Bölisby: 132.

 Canterburyn arkkipiispa: 5.
 Claussøn, Peder, pappi: 13, 14, 15.
 Clupea alosa: 262, 274.
 Clupea finta: 262, 274.
 Clupea Pallasii: 4.
 Cobergh, Páfvel: 377, 385, 388.
 Creutz, Ernst: 218.
 Cronholm, 3, 4, 20.

 Dahlgren: 189, 358.
 Dalin: 326.
 Danzig: 276.
 Degerby: 255.
 Degerö: 65, 255.
 »Dempenooth»: 322.
 Djupöre: 168.
 Dogger Bank: 5.
 Domarinen eli Tuomarainen: 49.
 Dragsfjerd: 249, 269.
 Dragö: 12.
 Drakö: 12.
 »dämnot eli damnot»: 322. Katso
 Dempenooth.

 Eckerö: 195, 243, 280, 339, 360.
 Eerikki XIV: 288, 291, 377, 387,
 400.
 Ekeby: 366.
 Ekstensholmin kartano: 313.
 Elgö: 255.
 Elvkarleby: 377.
 Emäkoski: 381.
 Enander, A. D.: 3, 16, 18, 356.

 Eneskär: 413.
 Englannin rannikko: 5, 6, 8.
 Englanti: 4, 5, 6, 7, 10, 15, 188, 211.
 Enkhuizen: 7.
 ennemjerdha: 346.
 Enövesi: 375, 376.
 Enskär: 252.
 Enwald, K. lehtori: 348.
 Enäjärvi: 131, 132, 140.
 Eriksen, kapteeni: 241, 242.
 Eronen, M. insinööri: 376.
 Eskilsby: 130. Katso Eskilä.
 Eskilä: 130.
 Espanja: 3, 4.
 Espanjan Alankomaat: 4.
 Espanjan silli: 4.
 Espoo: 67, 68, 243, 255, 256.
 Espoon kartano: 67, 68.
 Etelä-Eurooppa: 5.
 Etelä-Norja: 13.
 Etelä-Pohjanmaa: 153, 164, 176,
 189, 234, 265, 266, 267, 268, 269,
 280, 305, 312, 314, 327, 332, 337,
 352, 361, 364, 389, 393, 412.
 Etelä-Ruotsi: 392, 399.
 Etelä-Suomi: 197, 269, 330, 332,
 349, 355.
 Etelä-Ölanti: 20.
 Eura: 317.
 Eurooppa: 3, 4, 334.
 Ewart, C.: 274.
 Evijärvi: 314.

 Fagerström, herra: 257.
 Fagerö: 94.
 Falsterbo: 9, 10, 11, 12, 13, 276.
 Fincke, Kustaa: 329, 374, 377, 394,
 395.
 Finnebyn lahti: 360.
 Finnfladan: 195.
 Finnhamn: 195.
 Finnmarken: 357.
 Finnskär: 115, 117, 126, 127.
 Finnö: 115, 117, 126, 127.
 Finska viken: 234.

- Finström: 322, 347, 350, 402.
 fiskarehus: 414.
 fiskarmaja: 413.
 »fiskkaret»: 391. Katso karsina.
 fjärdströming: 277.
 Flacksjöbäck, nyk. Flabäck: 354.
 »flaksild»: 16.
 Flandern: 5, 16.
 Flanderin silli: 5.
 Fleming, Henrik: 401.
 Fleming, Iivari: 288, 289, 310, 360.
 Fleming, Klaus: 67, 286, 378.
 flötkrok: 356.
 Fordell, Lauri, vouti: 290.
 Forsberg, valtiopäivämies: 243, 245, 280, 286, 302, 303, 304, 305, 320, 322, 347, 411, 412.
 Forsbyn koski: 378.
 Forsell, H. kalastuksenneuvoja: 200, 203, 206, 207, 208, 258, 259, 260, 261, 288, 291, 296, 297, 298.
 Fårskär, Fårö: 118, 119, 122, 126, 127. Katso Lammaasaari.
 Föglö: 321, 339, 407.

 Gadd: 234, 235, 239, 249.
 Gammal, Hannu, laivuri: 59, 70.
 de la Gardie, Jaakko: 217.
 de la Gardie, Juhana: 217.
 de la Gardie, Pontus: 51, 217.
 Gennarby: 95.
 Gestans: 254.
 Getan pitäjä: 243, 244, 279.
 Gisler: 271, 273.
 Glamila: 135. Katso Klamila.
 Gloskär: 169, 317.
 Gloskärsfjärd: 169, 170.
 Gloskärö: 169.
 Gotlanti: 275.
 Gottberg, G., kalastusneuvos: 266.
 Granö: 256.
 Gregerbyn eli Grelsbyn kartano: 311, 316, 364.
 Grennäs: 134. Katso Rännänen.

 Grip, Birger: 395.
 Gripsholman linna: 371.
 Grotenfelt, K.: 18, 31, 287, 288, 290.
 Grott, Henrik: 59.
 Grundfjärd: 337, 352, 361.
 Grönblad, arkistonhoitaja: 196.
 Guidingen: 156, 157, 159, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 174, 178.
 Gumila eli Kummila: 38.
 Gummandouran saaristo: 263.
 Gunnarsby: 38, 40.
 Gustaf II Adolf: 224.
 Gyllenhjelm, Sofia: 51.
 Gyllenius, ylioppilas: 319, 320, 366, 410, 413.
 Gyllenstierna, Göran: 395.
 »gångevador»: 332, 417.
 Gättby: 351.

 Haapajärvi: 336.
 Haapala, A. kalastuksenneuvoja: 26, 285, 286, 302.
 Haapaluoto: 117, 118, 126, 127, 135.
 Haapasaari: 78, 116, 117, 118, 122, 126, 127, 128, 135, 243.
 Haapavesi: 376.
 haavi: 351, 352, 362, 409.
 Haga, kruununkartano: 311, 315, 364.
 Haili: 3, 18, 19, 20, 24, 25, 27, 28, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 56, 58, 59, 60, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 69, 71, 75, 76, 77, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 94, 99, 100, 101, 102, 104, 108, 111, 112, 123, 141, 146, 147, 152, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 169, 170, 171, 172, 173, 175, 176, 177, 178, 179, 183, 184, 186, 190, 192, 195, 202, 209, 210, 218, 220, 221, 223, 224, 227, 228, 230, 233, 235, 239, 241, 242, 243, 244, 245, 248, 250, 251,

- 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258,
259, 260, 261, 264, 266, 271, 272,
273, 274, 275, 276, 277, 279, 280,
284, 285, 286, 295, 296, 297, 299,
301, 302, 303, 304, 305, 310, 311,
312, 319, 334, 416.
- hailinuotta: 61, 70, 71, 152, 230,
241, 311, 313, 319.
- hailirysä: 243, 253, 254.
- hailiverkko: 76, 123, 342.
- Hailuoto: 118, 280, 314.
- Haistila: 324.
- Hakiame Nemi, Hakiameniemi: 118,
120, 126, 127. Katso Hakianiemi.
- Hakianiemi: 126, 127, 128, 129.
- Halasmäki: 39. Katso Halesmäki.
- Halesmäki: 39.
- Halikon kihlakunta: 283, 287, 362.
- Hallanti: 354, 397.
- Hallula: 41.
- Hallun lääni: 44.
- »halmstagfiske»: 402.
- Halspannan saari: 47.
- Halstö: 253, 254.
- Halvarinpoika, Ragvald: 47, 48, 51.
- Hamar: 136.
- »hamarakalastus»: 369.
- Hamina: 116, 118, 132, 133, 134,
135, 136, 371, 372.
- Hammarland: 399.
- Hamnskär: 262, 263.
- hamppu: 324, 327, 349, 403, 405,
406, 407, 409, 410.
- hamppulanka: 326, 404, 406, 407,
408, 409, 410, 411, 412.
- Hamskeri: 262. Katso Hamnskär.
- Hanhijoki: 364.
- Hanhijärvi: 137.
- Hankmon niemi: 165.
- Hankmon salmi: 165.
- Hankoniemi: 399, 409.
- Hankoo: 254.
- Hannukkalan saari: 139.
- Hapensaari, Happensarij: 138.
- Haraldsholm: 218.
- Harjavalta: 391.
- harju (harr): 326.
- Hattulan kihlakunta: 95.
- Hauho: 334.
- hauki: 24, 165, 177, 189, 198, 283,
284, 286, 310, 314, 318, 356, 357.
- haukinuotta: 310.
- haukirysän jatkoverkko: 253.
- haukiuistin: 356.
- haukiverkko: 334, 335, 336, 339,
367, 368, 407.
- Haukivesi: 375.
- Häusjärvi: 339.
- havasnuotta: 326.
- »heckemieder»: 345.
- Heikkola, Heijkola: 401, 418.
- Heikkilä: 134.
- Heincke, Fr., professori: 274, 275,
276, 277.
- Heinelax: 137. Katso Heinlahti.
- Heinlahti: 137.
- Heinäsaari: 117, 126, 127, 128, 129.
- Helgeä: 36, 199, 362.
- Heligby: 130. Katso Helilä.
- Helilä: 130.
- Helisevänjärvi: 364.
- Hellevaara, E. kalastusneuvos: 250,
251, 275, 277, 280, 284, 285, 302,
338, 397, 410.
- Helsingby: 332, 361.
- Helsingenjoki: 332.
- Helsinglanti: 18, 20, 38.
- Helsingin kuninkaankartano: 57, 58,
59, 60, 64, 68, 70, 71, 210, 294,
295, 296, 297, 311, 344, 345, 352,
353, 404, 407, 408.
- Helsingin kylä: 38.
- Helsingin lohikalastus: 197.
- Helsingin mitta: 60.
- Helsingin panni: 60, 210.
- Helsingin pitäjä: 28, 57, 58, 59, 60,
61, 62, 68, 256, 352.
- Helsingin puntari: 203.
- Helsingkallan: 157.
- Helsingnorrby: 361.

- Helsingöderby: 361.
 Helsingö: 157.
 Helsingöre: 154, 156, 157, 160, 162, 163, 168, 170, 265.
 Helsingören niemi: 156.
 Helsinki: 7, 8, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 246, 248, 249, 255, 256, 257, 258, 271, 293, 304, 362, 370, 412.
 Helylä: 134.
 Hemming, piispa: 378.
 Henrik, piispa: 18.
 Henriksson, Jakob: 377.
 Heppile: 134. Katso Häppilä.
 Hermansö: 255.
 herneet: 294.
 Hernösand: 273.
 Herreviken: 364.
 Hessingö: 157. Katso Helsingö.
 Hesse: 277, 278, 279.
 Hevossaari: 132.
 Hietaniemi: 146.
 Hietasaari: 121, 126, 127, 128, 129, 140.
 Hiittinen: 195.
 Hijaifvele: 132. Katso Hirvelä.
 Hildebrand, Hans: 18, 283, 343, 348, 350, 356.
 Hilois eli Hilloinen: 38.
 Himanka: 153.
 Hinkarböle, Hinkaböle, Hinckeböle: 94, 95, 218, 122, 129.
 Hinkkanen, K. kalastuksenneuvoja: 398.
 Hinnevad: 374, 394.
 Hintikka: 378.
 Hirmu, Edvard, konsuli: 302, 321, 337, 341, 342, 390, 393, 410, 412.
 Hirola: 134.
 Hirsala: 399.
 Hirschmann, tohtori: 255.
 Hirvelä: 132.
 Hirvensalon saari (Hirvenluoto): 42, 43, 45, 118, 217, 251, 268.
 Hirvilahti: 349, 361.
 Hock, P. P. C.: 274.
 Hofvarö (Hofverskär): 118, 119, 126, 127. Katso Huovarinsaari.
 Höllannin maakunta: 6, 7.
 Hollannin silli: 4, 232, 233.
 Hollanti: 3, 6, 15.
 Hollolan kartano: 315, 335.
 Holstein: 14.
 Honkola (Hankola): 382.
 Horn, Henriikki Klauipoika: 351.
 Horn, Klaus Kristerinpoika: 161.
 Horn, Kustaa: 227.
 Hornborgssund: 13.
 Hornin suku: 231.
 Horslök: 241.
 Houtskär: 195, 318.
 Hudiksvall: 20, 233, 234, 235.
 Hudö: 260.
 Huittinen: 227, 351, 380.
 Hujakkala: 136.
 Hull: 17, 211.
 Hultman, O. F. professori: 3, 24.
 Hultman, E., professorin rouva: 65, 66, 255, 304, 305.
 »humma» eli »homma»: 399, 409.
 Huovarinsaari: 119, 120, 122, 126, 127, 134, 135, 136.
 Huruksela: 130, 131.
 Hurux: 130. Katso Huruksela.
 Husulanjoki: 133.
 »Hwettenskaties»: 228.
 Hvitsand: 66.
 Hynnevad: 374.
 Hyväluoto: 195.
 »häma». Katso humma.
 Häpsala, Hopsala: 169.
 häkkimerta: 345.
 Hällbådan: 266.
 Hällström, maatalousneuvos: 410.
 Häme: 229, 315, 329, 330, 332, 335, 344, 363, 379, 382, 391.
 Hämeenlahti: 357.
 Hämeenlinna: 249, 298, 315, 329, 335, 340, 344, 349, 350, 363.

- Hämeenlinnan tynnyrikalan tynnyri: 299.
 Häppilä: 134.
 Härkäpää: 241.
 Hästesko, Martti Klaunpoika: 95.
 Hästö-Busö: 254, 255, 257, 269.
 Högeland: 24. Katso Suursaari.
 Högfors: 130.
 Högskär: 118, 119, 120, 126, 127.
 Katso Korkeasaari.
- Idebäck: 363.
 Idelahden neljännes: 375.
 Ideman, kansakoulunopettaja: 243, 245, 246, 247, 279.
 Iharinkoski: 359.
 Iijoki: 337, 340, 342.
 Iin pitäjä: 314, 346, 408.
 Iisalmen pitäjä: 336.
 Iivanala: 119, 121, 137.
 Ilmolan kylä: 312.
 Ilmolan pato: 312.
 Imatrankoski: 387.
 Inberg, ylioppilas: 262, 263.
 Inderön kylä: 225, 227, 228.
 Inkeri: 360.
 Inkeroinen: 130.
 Inkoo: 64, 65, 242, 243, 255.
 Isakson: 252, 253.
 Iskmonniemi: 165, 195.
 Islannin silli: 278.
 Isnäs: 94, 95.
 Iso Heikkilä: 252.
 Isokari: 252.
 Iso-Katava: 228.
 Iso-Katavaluoto: 228.
 Iso-Kyrö 151, 339.
 Iso Pukinsaari: 251.
 isorysä: 253, 262, 263, 271.
 Iso-Särkilähti: 38.
 Israels: 153.
 Isräla: 153. Katso Israels.
 isströmming: 247, 259, 278.
 Itkonen, tohtori: 343.
 Itä-Ahvenanmaa: 270.
 Itä-Göötanmaa: 356.
 Itä-Indian kauppaseura: 6.
 Itä-Karjala: 394.
 Itämeri: 7, 17, 18, 20, 23, 218, 239, 248, 251, 271, 272, 273, 275, 276, 277, 278, 279.
 Itämeren maakunnat: 55, 56, 360.
 Itämeren silli eli haili: 250, 272, 275.
 Itä-Suomi: 193, 197, 204, 209, 212, 220, 264, 304, 350, 352, 301.
 Itä-Uusimaa, 259, 260, 270, 304, 412.
- Jaakko I: 6.
 Jansson, Erik, maanviljelijä: 249, 285, 347.
 jataverkko: 44, 45, 50, 65, 123, 154, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 172, 179, 183, 228, 244, 245, 246, 247, 248, 254, 266, 270, 278, 326, 334, 353, 411.
 jataverkkokoukku: 253.
 jataverkko-osuus: 44, 45.
 Jenkins, professori: 276.
 Jeppilä: 130.
 Jersö: 247.
 Joensuun kartano: 161.
 Johanneksen pitäjä: 121, 138, 139, 141, 388.
 Jomala: 322, 335, 351.
 Jordan, maaherra: 227.
 Joroistenjoki: 375.
 Joroistenkoski: 375.
 Joroisten neljännes: 375.
 Joroistenselkä: 375, 376.
 Joutsimiehen kylä: 416.
 Juhana herttua: 192, 377.
 Juhana III: 47, 48, 51, 95, 191, 209, 315, 388, 400.
 Juhonpoika, Yrjö: 392.
 Junksund, Jungsund: 312.
 Junkars: 241.
 Juoksemanjärvi: 364, 418.
 Jurmon: 249.
 juurinuora: 410.

- Juustilanjoki: 388.
 Juutinrauma: 8, 271, 272.
 Juva: 375, 376, 407.
 Jyllanti: 12.
 Jämtlanti: 357.
 Jänissaari: 42, 43, 45, 47, 48, 51,
 201, 217, 224, 251, 252, 268.
 Jäppilä: 130.
 Järvelän kylä: 134, 135.
 Järvenpään kalastuslaite: 389.
 Järventausta: 23.
 Järvi, T. H., professori: 350, 353.
 jättiläishaili: 278, 416.
 jäähaili: 247, 259, 278, 279, 280.
 Jääski: 141, 142, 388.
- Kaakkois-Suomi: 400.
 Kaarina: 39, 43, 283.
 Kaarle V: 17.
 Kaarle IX: 91, 220, 292.
 Kaarlepyynn pitäjä: 152, 154, 156,
 159, 160, 161, 162, 163, 164, 169,
 170, 171, 172, 208, 314.
 Kaarniemi: 132.
 Kahiskari: 232.
 Kaijankari: 232.
 Kaijanniemi eli Kainiemi: 120, 121,
 126, 127, 137, 138.
 Kaijasalo: 413.
 Kainuunjoki: 390.
 Kaipiainen: 132.
 kaisla: 403.
 Kaitainen: 38.
 Kakskerta: 283.
 kala-aitta: 413.
 Kalajoki: 314, 337, 393, 394.
 Kalajärvi: 376.
 kalakassi: 409.
 Kalalahti: 375, 376.
 kalapirtti: 195.
 kalastajakala: 196.
 kalastajamaja: 413.
 kalastajasuoja: 414.
 kalasumppu: 396.
 kalaverkko: 326.
- Kaldfjerd, Kaldskär, Kalfskär,
 Kalfwess, Kalfjerd: 115, 117, 126,
 127, 128, 129, 135. Katso Va-
 sikkasaari.
 Kallavesi: 332.
 Kallavik: 169.
 Kalliokoski: 130, 330, 331, 333, 334,
 345.
 Kallioniemi: 328, 337.
 Kallion luoto: 228.
 Kallon saari: 228.
 Kalvholm: 66, 169.
 Kalvola: 309.
 kampela: 24, 353.
 kempelaverkko: 339.
 Kanerva, R. U., maisteri: 416.
 Kangasala: 359.
 Kangasalan kartano: 407.
 Kang-Järff. 132. Katso Kannus-
 järvi.
 Kannuksen kyläkunta: 153.
 Kannuksen selkä: 152, 153, 156, 157.
 Kannusjoki: 339.
 Kannusjärvi: 132.
 Kannuskoski: 400.
 Kantlahden (Kantlaks) kylä: 162,
 264, 265, 267.
 Kantlaks, Kantlahti: 264, 265.
 Kanuskoski, 400. Katso Kannus-
 koski.
 »karet»: 392.
 Karffuola by: 137. Katso Karvola.
 Kärhula: 49.
 Karhulahti: 49.
 Karisviken: 65.
 Karjalankoski: 388.
 Karjan pitäjä: 64, 65.
 Karjavalla: 388, 400.
 Karkun pitäjä: 339, 346, 364, 408.
 Karlskrona: 276.
 Karlsson, K. Th. 251.
 Karmsund: 13.
 Karmö: 13.
 Karppila: 138.
 karsina: 338, 339, 390, 391, 392, 393.

- karsinapato: 391, 392, 394.
 Karstula: 337.
 Kartti: 118. Katso Majakartti.
 Karttis: 118, 126, 127. Katso Kartti.
 Karttu: 120. Katso Kartti.
 Karttula: 336.
 Karttusö: 118. Katso Kartti.
 Karvala: 388, 400.
 Karvola: 137.
 Kastelholman linna: 300, 311, 316, 408.
 katajakoukku: 355.
 katajamerta: 346, 408.
 Katessehof: 353. Katso Katiska-haavi.
 katiska: 36, 64, 349, 352, 360, 361, 362, 363, 364, 365, 366, 367, 368, 409.
 katiskahaavi: 353, 409.
 katisseved: 409.
 Kattegat: 7, 8, 14, 272.
 Kattila by: 134. Katso Kattilainen.
 Kattilainen: 134.
 Kaukaluoto: 151. Katso Köklot.
 Kaukiala: 137.
 Kauko-Karjala: 360.
 Kaukola: 130.
 Kaunissaari: 94, 95, 122, 129, 219.
 Keihäskari: 392.
 Keikyän rukoushuoneseurakunta: 380, 382.
 Kekonius, Gabriel, pormestari: 228.
 kelanuora: 321.
 Kellahden kartano: 240.
 Kemi: 302, 321, 328, 338, 339, 349, 390, 391, 393, 410, 412.
 Kemijoki: 312, 325, 342, 392.
 Kemin pitäjä: 312, 337.
 Kemiö: 249, 269, 353.
 Kemiön saari: 249.
 Keski-Ruotsi: 366.
 Keskiisaari: 416.
 kesähaili eli Laurinmessun haili: 259.
 kesänuotta: 40, 68, 69, 76, 186, 309, 311, 316, 465.
 kevätmerihaili: 416.
 kevätnuotta: 68.
 kevätsilli: 75.
 Keyland: 357.
 Kielin silli: 275.
 Kihlasalmi: 336.
 kihlakunnan mitta: 36.
 kihlakunnan paino: 46, 199, 205, 298.
 Kihlasalmi, 335, 336. Katso Kihlasalmi.
 Kiiälän kuninkaankartano: 376.
 Kiikan pitäjä: 380, 381.
 Kiiskilahti: 118, 119, 126, 127, 128, 129, 134, 135.
 Kiiskilax, (Kijskilax): 118, 126, 127, 134. Katso Kiiskilahti.
 kilohaili: 67, 259, 274, 305.
 Kilpijoki: 381.
 Kilpisaari: 115, 116, 117, 122, 126, 127, 128, 130, 131, 132, 133, 134, 136, 137.
 Kimito skär: 234. Katso Kemiö.
 Kinnarit: 119, 120, 122, 126, 127, 135, 136.
 Kirkefjorden: 332.
 Kirkegårdsskär: 156, 157, 158, 160, 167, 170, 172.
 Kirkkomaansaari: 116, 117, 126, 127, 132.
 Kirkkonummen pitäjä: 60, 64, 67, 68, 202, 242, 255, 270, 318, 364.
 Kirkonselkä: 314, 332.
 Kirren: 226. Katso Kirrin luoto.
 Kirrin luoto: 226, 230.
 »kirsisilakka»: 280.
 »kirs kala»: 280.
 »kirskutukala»: 280.
 Kirvu: 364, 388.
 Kituisten kylä: 317.
 »ki'uri»: 369.
 Kiurlahti: 416.
 Kiurujärvi: 331. Katso Kiuruvesi.
 Kiuruvesi: 331.

- Kiuskeri: 119, 126, 127, 136, 138, 139, 195.
 Kivijärvi: 400.
 Kivikari: 119.
 Kivikin sill: 271.
 Kiviluoto: 119.
 Kivitokes: 138.
 Kiwskär: 118, 119, 126, 127. Katso Kiuskeri.
 Kiäkkälampi: 376.
 Klamila: 135.
 Klauipoika, Martti: 95.
 Klobbudden: 156, 157, 266.
 Klosarön koski: 330, 331, 345, 384, 385, 386, 414.
 »klova»: 320, 321.
 Klubbhällar: 157, 266.
 Klubbhällen: 266.
 Klubbskär: 157, 266.
 Knuutinpoika, Martti: 81.
 Knuutinpoika, Torkel: 121.
 Kobben eli Kubban saari: 156, 157.
 Kobergh, Páfvel: 374, 395. Katso Cobergh.
 Kockoilotho: 126, 127. Katso Kolkoluoto.
 Kodkajärven joki: 375. Katso Kotkajärvi.
 Kohakoski: 375. Katso Kuhakoski.
 kohokoukku: 356.
 Koikkalan kartano: 375.
 Koikkalan neljännes: 375.
 Koivisto: 27, 28, 78, 79, 99, 101, 102, 103, 104, 119, 120, 121, 139, 140, 141, 204, 261, 268, 269, 285, 315, 317, 416.
 Koivukari: 262.
 Koivukoski: 130, 131, 330, 331.
 Koivulahti: 312, 332.
 Koivuluoto: 117, 122, 126, 127, 134, 138, 139.
 Koivusaari: 121.
 Kokemäenjoki: 146, 225, 226, 227, 229, 323, 324, 325, 327, 328, 351, 352, 377, 378, 379, 380, 381, 382, 383, 390, 391, 399, 410.
 Kokemäen pitäjä: 146, 229, 320, 328, 351, 352, 378, 391.
 Kokemäen saari: 227.
 Kokkoiluoto: 118, 119. Katso Kolkoluoto.
 Kokkola: 157, 158, 314, 413.
 Kokkoluoto: 119, 126, 127, 128.
 Kolckennjärvi: 375, 376. Katso Kolckonjärvi.
 Koldingensis, Jonas: 12.
 Kolinanlinna: 388. Katso Bulreborg.
 »kolkalla käynti»: 369.
 Kolka salo: 376. Katso Kolkkasalo.
 kolkka eli kulle: 323, 324, 342, 351, 378; 391, 405.
 Kolkkajärvi: 376.
 kolkkakalastus: 369.
 Kolkkasalo: 376.
 kolkkaverkko: 324.
 Kolkonjärvi: 376.
 »kolu»: 394.
 Kongzklippan: 230.
 Konnekoski: 340.
 Konnevesi: 340.
 Konnuksenkoski: 332.
 Konungsskär: 226, 230.
 Korkeakoski: 130, 131, 333.
 Korkeasaari: 119, 120, 121, 126, 127, 136, 137.
 Korparö: 312.
 Korpilahti: 334, 339.
 Korpilan koski: 386, 387.
 Korpoon pitäjä: 35, 38, 40, 41, 47, 192, 195, 248, 249, 285, 313, 317, 319, 353.
 Korsalla: 132. Katso Kuorsalo.
 Korshamn: 120, 126, 127. Katso Ristisatama.
 Korsholman kartano: 162, 164, 183, 310, 335, 337, 349, 352, 361, 368, 389, 408, 409.
 Korsholman niemi: 76, 122.

- Korsholmsudd: 76.
 Korsnäs: 120, 121, 126, 127.
 Korsö: 76, 122. Katso Ristisaari.
 Koskeby: 195.
 Koskela: 135.
 Koskenkylä: 165.
 Koskeby: 165. Ehkä Koskön kylä.
 Koskijärvi: 139.
 Koskön kylä: 165.
 Kotka: 76, 116, 117, 118, 243.
 Kotkajärven joki: 376.
 Kotkalahti: 376.
 Koukiala by (käiketi Kaukalan kylä): 137.
 koukku: 353, 354, 355, 356, 396.
 koukkujataverkko: 254, 258, 260.
 koukkulana: 328, 329, 340.
 koukkuverkko: 245, 254, 270, 329, 340.
 Krabbholm: 119.
 krampesilli: 18, 19, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 50, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 95, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 108, 109, 110, 111, 112, 124, 145, 151, 152, 153, 154, 155, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 169, 170, 176, 177, 178, 183, 186, 200, 201, 202, 203, 204, 205, 209, 210, 211, 212, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224.
 krampesillivero: 62, 75, 77, 104, 110.
 »krampor»: 371.
 »krampsillar»: 24.
 kramsill: 24, 218.
 Kristian III: 11.
 Kristiina kuningatar: 19.
 Kriuvu: 118, 126, 127.
 Kronoby: 169.
 Kräkö: 119.
 Kröyer: 271.
 Kubben: 157.
 kuha: 196, 284, 286.
 Kuhajoki: 364, 387, 388, 418.
 Kuhajärvi: 376.
 Kuhakoski: 375, 376.
 kuhaverkko: 334, 407.
 Kuhlman, Edvin, tarkastusmies: 370, 371.
 Kuivalahti, 153, 157, 165, 312, 361.
 Kulckasjärvi: 375, 376. Katso Kolkajärvi.
 Kuljaisjoki: 41.
 Kullan kylä: 363.
 Kullan neljännes: 95.
 Kumlinge: 188, 244, 245, 247, 280.
 Kummila: 38.
 Kuninkaan luoto: 226, 230.
 Kunnarainen: 38, 40.
 Kuokkalankoski: 380.
 Kuonokoski: 340.
 Kuopio: 337, 348.
 Kuopion lääni: 365.
 kuore: 24, 36, 61, 62, 63, 64, 68, 69, 76, 89, 100, 101, 165, 186, 202, 204, 205, 211, 284, 285, 286, 310, 314, 328, 330.
 kuoremerta: 343.
 kuorenuotta: 61, 70, 310.
 kuoreverkko: 335, 407.
 Kuorsalo: 116, 117, 132, 135, 136.
 Kurilax: 40. Katso Kurjala.
 Kurisen (Kuris) nuottakunta: 310.
 Kurjala: 40.
 Kurki, Juh: 227.
 Kurkijoki: 357, 414.
 Kustaa Aadolf: 222, 225.
 Kustaa Vaasa: 28, 190, 202, 225, 288, 289, 320, 329, 374, 377, 380, 387, 389, 390, 391, 394, 395, 399, 400.
 Kustavi: 38, 40, 118, 304, 319, 412.
 Kuuluvala: 137.
 Kuurinmaa: 9.
 »Kuusiston nuottayhtymä»: 253.
 Kuussaari: 119, 122.

- Kuutsalo: 75, 76, 116, 195.
 Kvarnby: 129, 132. Katso Myllykylä.
 Kymi: 55, 56, 57, 75, 82, 115, 117, 120, 121, 122, 130, 131, 141, 194, 195, 330.
 Kymijoki: 94, 129, 130, 197, 331, 333, 345, 376, 383, 384, 385, 386, 387, 390, 391, 398, 400, 401, 407.
 Kyminkartano: 76, 79, 80, 84, 86, 89, 91, 123, 297, 311, 330, 383.
 Kyminkartanon lääni: 24, 58, 69, 75, 91, 94, 95, 102, 105, 106, 108, 112, 115, 120, 131, 133, 134, 135, 141, 183, 184, 186, 187, 188, 192, 194, 198, 204, 205, 206, 207, 208, 211, 212, 217, 218, 219, 220, 221, 260, 267, 269, 352.
 Kyminkartanon nuotta: 405.
 Kyminkoski: 385, 405, 406, 407.
 Kymnlinna: 130.
 Kymmenegårds län: 219. Katso Kyminkartanon lääni.
 kynsiatrain: 357.
 Kyrkofjärden: 156.
 Kyrkogårdsskär: 161, 163, 172, 174.
 Kyrkskär: 116, 126, 127.
 Kyrkö: 116, 126, 127.
 Kyrön pitäjä: 151, 154, 156, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 170, 174, 177, 292, 348.
 Kyrönjoki: 165, 337, 390.
 Kytösatama: 195, 415.
 Kyyjärvi: 337.
 Kyykoski: 336, 337.
 Kärnäs: 132.
 Kätö: 158.
 Käkisalmen lääni: 329, 350, 365, 388, 389, 401, 406.
 Käkölä: 42, 45, 47, 48, 51, 201, 217, 224.
 Källjärd: 239, 240. Katso Kellahden kartano.
 Källvik: 399.
 Kälviä: 195, 415.
 Kökar: 243, 245, 246, 247, 270, 279, 321, 322.
 Kökarin silli: 246, 270.
 Köklot: 151, 157.
 Köyliön järvi: 359, 362.
 Köyliön kartano: 359, 362.
 Kööpenhamina: 12.
 Laajakoski: 130, 345, 384, 385, 386.
 Laakso-oja: 388.
 Laakspohjan kartano: 312, 334, 349, 404, 405, 407, 408.
 Lachna Järfby: 137. Katso Lahna-järvi.
 Ladugårdsbäck: 352.
 Laffuola by: 137. Katso Lavola.
 Lagus, Elias, pappi: 283, 326.
 Lahisten kartano: 334, 343, 353, 354, 355, 358.
 lahna: 24, 43, 45, 48, 64, 169, 177, 193, 194, 196, 301, 322, 375.
 Lahnajärvi: 137, 376.
 lahnaverikko: 334, 335, 336, 339, 367, 368.
 Lahtela: 137.
 Laiha Jerff by: 137. Katso Laiha-järvi.
 Laihajärvi: 137, 141.
 Laihianjoki: 361.
 Laihian pitäjä: 151.
 Laiskan rälssitalo: 225.
 laita- eli alahampaanverkko: 338.
 Laitasaari: 324.
 Laitilan lääni: 44.
 Laitilan pitäjä: 35, 41.
 Laitsalmi (Laitsalmi by): 47, 119, 120, 135.
 Lammaisten koski: 323, 327, 351, 352, 377, 378, 380, 391.
 Lammaisten lahti: 324.
 Lammassaari: 119, 120, 122, 126, 127, 135.
 Lampaluoto: 226, 228, 229, 262, 263.
 Lana eli ruona: 165, 172, 179, 183, 266, 270, 325, 326, 327, 328, 329,

- 330, 340, 350, 367, 368, 387, 389, 395, 401, 406, 408.
- Landskrona: 11.
- Langinkoski: 130, 440, 401.
- Lankamerta: 346, 347.
- Lapinjoki: 41.
- Lapinlahti: 315, 335, 336.
- Lapjoki eli Lapinjoki: 41, 145, 360, 365.
- Lappenberg: 5.
- Lappfjärd: 361.
- Lappi: 313, 341, 354.
- Lappveden eli Lappeen pitäjä: 140, 141, 142, 388.
- Lapua: 328, 329.
- Lapuanjoki: 344, 393, 394.
- Lapura: 158, 159, 160.
- Lapören: 159, 161, 163, 167, 170, 172, 174.
- Larsmo: 169, 195, 415.
- Larsson, Botvid: 395.
- Latokartano: 349, 353, 362.
- Laurinpoika, Lassi: 48, 51, 68.
- Laurinpoika, Lauri: 217.
- Lautjärven (Lauttijärven) kylä: 23, 226.
- Lavansaari: 24, 99, 102, 103, 104, 107, 108, 416.
- Lavola: 137.
- »laxegarn»: 407.
- laxegård: 390.
- laxekar: 374, 376, 377, 391. Katso lohikarsina.
- »laxetäppa»: 393, 394.
- Laxgrund: 195.
- Laxioja: 388.
- laxkijsta: 376.
- laxpatu: 389. Katso lohipato.
- laxtina: 392.
- Lecko: 38. Katso Leikluoto.
- Lehmäsaari: 195.
- Lehtikala: 280.
- Lehtsatama: 195, 415.
- Leikluoto: 38, 49.
- Lekloth: 49. Katso Leikluoto.
- Lemlanti: 247, 248, 251, 351.
- Lempäälä: 360, 414.
- Lemun pitäjä: 25, 36, 39, 40, 41, 43, 185, 192, 199, 205, 414.
- Lepplax: 169. Katso Leppälahti.
- Leppälahti, (Leppälaks): 169.
- Leppävirta: 332, 350.
- Lepäisen saari: 19.
- Lewis: 5.
- Lickala: 132. Katso Liikala.
- Lidingön halli: 272, 273.
- Liehakko, Maunu: 377.
- Liekksa: 309.
- Lieto: 43.
- Lihaniemen kylä, (Lihanemij by): 138, 141.
- Liikala: 132.
- Liivalahti: 195, 415.
- Liivinmaa: 9, 55, 57, 58, 103, 213, 221.
- Lillenas: 347.
- Lill-Krokanin saari: 255.
- Lill-Kuppiksen talo: 122.
- Lill-neuwott by: 133. Katso Pien Neuyottoma.
- Lillö: 264.
- Limfjord: 12.
- Limingan pitäjä: 314.
- Limingan selkä: 314.
- Lindström, J. A.: 391.
- Linköping: 18, 409.
- Linnanaukko: 251.
- Linnavuori: 357.
- Linné: 271.
- Liperi: 410.
- lippu: 351, 352, 378, 408.
- Litikko: 314, 315.
- liwster: 358. Katso atrain.
- lohi: 4, 18, 19, 24, 190, 196, 197, 198, 223, 224, 294, 295, 297, 300, 301, 302, 310, 324, 330, 333, 334, 337, 340, 344, 346, 351, 352, 359, 373, 374, 375, 377, 378, 379, 382, 387, 389, 393, 394, 399.
- lohiamme: 374, 375, 376, 377, 378,

- 380, 382, 383, 386, 387, 388, 389,
390, 391, 392, 393.
- lohiarkku: 376.
- lohikoukkulana: 328.
- lohimerta: 344, 345, 346.
- lohimiina: 393.
- lohinuotta: 316, 410.
- lohipato: 325, 326, 342, 389, 390,
392.
- lohitarha: 390.
- lohitiinu: 392, 393, 394.
- lohiverkko: 323, 335, 336, 339, 366,
367, 368, 403.
- Lohjanjärvi: 311.
- Lohjan pitäjä: 65, 349.
- Lohtajan kirkko: 157.
- Lohtajan pitäjä: 157.
- Lohtanäs: 156, 157, 159, 160, 170,
185.
- Loimaa: 351.
- Lokalahti: 35.
- Lolahden kylä: 25.
- Lotlahti: 195.
- »Lottfisk»: 27, 37, 77, 219.
- Lottfiskare: 109.
- Lounais-Suomi: 217, 248, 250, 259,
275, 277.
- Loviisa: 260.
- Loviisan lahti: 241, 260.
- Lukkarinsanta: 410.
- Lundberg, R. professori: 272, 273.
- Luonnonmaansaari: 45, 217, 313,
415.
- Luoto: 195, 415.
- Lupinlahti: 195, 415.
- luuattrain: 357.
- Luukaanpoika, Niilo: 414.
- Luumäki: 400.
- Luvia: 195, 317.
- Lübeck: 12.
- Lübeckin olut: 287.
- »lysejärn»: 359. Katso tuulastus-
arina.
- Lyykylän Repola: 138.
- Lyökin kalastajaseura: 252.
- Lyökkio: 38.
- Lågskär: 248.
- Lålaks: 153.
- Långaryd: 397.
- Långskär: 116, 117, 119, 126, 127.
- Långsävet: 266.
- Långö: 254.
- Längelmävesi: 359.
- Länsi-Göötanmaa: 354.
- Länsikylä: 136.
- Länsi-Pohja: 224.
- Länsi-Suomi: 223, 304, 317, 342,
345.
- Länsi-Uusimaa: 253, 270, 304, 362.
- Läpäiskylä: 19.
- Löfsall: 24. Katso Lavansaari.
- Lökö: 38. Katso Lyökkio.
- Lönnrot, Elias: 326, 342, 394.
- Löparö: 257.
- Lövö: 260.
- Maaksamaan pitäjä: 195.
- Maal: 14.
- Maalahden pitäjä: 157, 364.
- Maaninka: 332.
- Maanpään lahti: 251.
- Maanpään talo: 42, 43, 45, 47, 51,
201, 217, 224, 251, 252, 268.
- Maarianhamina: 322.
- Maarian pitäjä: 40, 41, 42, 43, 45,
51, 217, 252, 293, 313, 317, 414.
- Maa-Sauvosaaren eli Veitosen Nä-
tien pato: 312.
- made: 326, 348, 355, 356, 369.
- madekoukku: 356.
- Madz Surpa: 138.
- Magalotti, Lorenzo: 366.
- major: 413. Katso maja.
- maja: 413.
- Majakartti: 118, 127, 135.
- Majakarttu: 120, 126. Katso Maja-
kartti.
- Makslahti: 139, 314, 315, 317.
- Malmgren, J. A.: 239, 240, 242.
- Malmin tila: 94. Katso Malms.

- Malms: 94, 95, 122, 129, 218.
 Malmö: 11.
 maltaat: 60, 294.
 Manninen, tohtori: 371, 342.
 Mannola (Manola): 139.
 Margaretha, rouva: 48.
 Marius eli Marjus: 49.
 Markström, liikemies: 322.
 Marstrand: 8, 13, 14.
 Marstrandin sillit: 15, 25.
 Masaby: 60, 202.
 Maskun kihlakunta: 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 123, 184, 185, 187, 199, 200, 212, 217, 224, 312, 349, 362, 414.
 Maskun pitäjät: 24, 25, 185, 192, 199, 205.
 Masseby: 60, 61, 64, 65, 67. Katso Masaby.
 Mathesius, rovasti: 413.
 Matthews, D.: 274.
 Mattila: 135, 136, 392.
 »Mattolan kiukaansija»: 413.
 Maununpoika, Birger: 18.
 Maununpoika: Olavi: 414.
 Maxsalax by: 139. Katso Makslahti.
 Medvastö: 256.
 Mehickele: 136. Katso Miehikkälä.
 Melander, K. R.: 220, 207, 209, 291, 293, 295, 296.
 Mellanö: 195.
 Memel: 276.
 Memmele by: 132. Katso Mämmälä.
 Memos: 153.
 Mentelax: 132. Katso Mäntlahti.
 Merenkurkku: 185, 234, 239, 242, 268.
 merihaili: 243, 277, 279.
 Merikaarto: 337, 389, 390.
 Merikart: 337. Katso Merikaarto.
 Merikarvia: 23, 226.
 Meri-Masku: 25.
 merinuotta: 311.
 meriryssä: 349.
 merisilli: 271.
 merta: 325, 326, 343, 344, 345, 346, 347, 348, 349, 352, 367, 368, 369, 373, 375, 387, 389, 396, 398, 399, -407, 408.
 Meskalan koski: 380.
 Messukylä: 413.
 Metstake, maaherra: 394.
 Metsäkylä: 130.
 Miehikkälän kappeli: 136.
 Miehikkälän kylä: 136.
 Miemois: 153, 154.
 Mikkeli: 375.
 Mikkelin pitäjät: 401.
 Mikkelskär: 151, 178.
 Mikkelsöre: 156, 157, 158, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 174, 265, 266.
 Mones: 39, 154, 178, 265.
 Monoisten kartano: 39, 40.
 Monän kylä: 154.
 Monän selkä: 154, 157, 264, 266, 267.
 Monäsin salmi: 178, 264, 265.
 Mouhijärvi: 346, 364, 408.
 Mudensala: 169. Katso Munsala.
 Muhulahti: 119, 121, 137.
 Muhulax by: 137. Katso Muhulahti.
 Mullo: 178.
 Munksund: 66.
 Munsalan pitäjät: 154, 162, 169, 242, 264, 349.
 Munsalan puro: 339.
 Muntila: 35, 36.
 Muolaa: 364.
 muonaverot: 78.
 Murenius, Boetius: 402.
 Murickala by: 136. Katso Muurikkala.
 Murolahden koski: 359. Katso Muroleen virta.
 Murolax ström: 359. Katso Muroleen virta.
 Muroleen virta: 359, 381, 382.
 Murwe: 331. Katso Muurue.
 muru: 404. Katso nuottamuru.

- Mussalo: 49, 117, 118.
 Mustamaa: 118, 121, 122, 126, 127.
 Mustasaaren pitäjä: 151, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 163, 164, 167, 168, 170, 174, 195, 312, 332, 337, 352, 364.
 Mustasaaren selkä: 312.
 Mustasaari: 118.
 Mustelan (Mustialan kartano): 315, 316, 332, 363.
 Mustesal: 49. Katso Mussalo.
 Muurikkalan kylä: 136.
 Muurue: 331, 332, 336.
 Muuruvesi: 332, 336, 363.
 muuttokala: 235.
 Myllykoski: 345.
 Myllykylä: 129, 132, 140.
 Mynämäki: 36, 39, 185, 199.
 Mäkipää: 153.
 mäkitvitsa: 409.
 Mälärinjärvi: 19, 191.
 Mämmälä: 132.
 Mäntlahti: 132, 141.
 Mäntykallon saari: 228.
 Mäntyluoto: 226, 228.
 Möen: 12.
 Mölandet: 256, 269.
 Mörkholm: 118, 126, 127, 128, 129, 135.

 Naantali: 145, 217, 313.
 Naantalin luostari: 37, 38, 42, 47, 48.
 Naantalin luostarin nuottakunta: 313.
 nahkiainen: 24, 196, 344, 373, 377, 394.
 nahkiaismerta: 345.
 Nakkila: 146, 227, 229, 324, 391.
 Narva: 212, 259, 260.
 Naulasaari (Nawlasari): 138.
 nautakunta: 78.
 Nauvo: 41, 43, 192, 218, 241, 249, 353.
 Nemespä by: 139. Katso Niemenpää.

 Neuvottoman kylä: 133.
 Nevanlinna: 232.
 Niemeles by: 139. Katso Niemelä.
 Niemelä: 139, 141.
 Niemelä, J., opettaja: 261, 285, 304, 322, 371, 372, 412.
 Niemenlautta: 119, 120, 121, 126, 127, 128, 129, 137.
 Niemenpää: 121, 139.
 van Niftrik, Chr. H. J., kenraalikon-
 suli: 7.
 Niilonpoika, Antti: 86.
 niinimerta: 346, 347, 408.
 Niinisaari: 116.
 Niittykartano: 39.
 Nikkilän talo: 283.
 Nilsia: 388.
 Nilsson: 271, 272.
 Nisalahti: 137.
 Nisalax by: 137. Katso Nisalahti.
 Nokiankoski: 381.
 Nordberg, K., kalastuksenneuvoja: 243, 244, 245, 247, 248, 347, 411.
 Nordqvist, O., kalastuksentarkas-
 taja: 242, 243, 267, 268, 279, 326, 395, 399.
 Norfolk-in-maakunta: 4.
 Norja: 3, 13, 14, 15, 16, 17, 24, 211, 292, 354.
 Norjan silli: 15, 17, 211, 261.
 Normandie: 10.
 Norrhotten: 234, 271, 273, 278.
 Norrlanti: 190, 191, 278, 297, 323.
 Norrlannin jäähaili: 277, 278.
 Norrsund: 246.
 »nørsenotflata»: 402, 403.
 Northridingin maakunta: 4.
 notgård: 322. Katso nuottatarha.
 Nothamn: 254.
 »notklofw»: 321. Katso nuotan-
 vetokoukku.
 notslinga: 404.
 Nousiainen: 36, 414.
 Nuijamaa (Nuiama): 400.
 Nuijamaan järvi: 400.

- Numlahti: 95.
 nuotanvetokoukku: 321.
 nuotta: 8, 20, 29, 36, 37, 38, 39, 40, 44, 45, 50, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 76, 77, 80, 84, 89, 91, 92, 103, 104, 123, 165, 169, 172, 179, 183, 184, 225, 228, 245, 254, 261, 264, 266, 270, 278, 309, 310, 311, 312, 313, 314, 315, 316, 317, 319, 320, 321, 322, 323, 324, 326, 328, 333, 334, 343, 352, 359, 367, 368, 387, 391, 394, 404, 405, 406, 410, 411, 312.
 nuotta-apaja: 241, 251, 321.
 nuottahuone: 414.
 nuottakolkka: 324.
 nuottakunta: 44, 45, 60.
 nuottaköysi: 321, 410.
 nuottamuru: 404.
 nuottapaula: 410.
 nuottatarha: 322.
 nuottavave: 322, 323.
 nuottavene: 55, 80.
 Nydalan luostari: 18.
 Nyttisholm: 259.
 Närpiö: 195, 267, 324.
 Näs, ent. valtiopäivämies: 264, 265, 266, 353.
 Näseudd: 259.
- Oby skär: 118, 120, 126, 127. Katso Opöskär.
 Odervirta: 9, 276.
 ohra: 60, 289, 290.
 Olaus Magnus: 5, 192, 196, 283, 318, 319, 320, 340, 354, 355, 356, 357, 358, 359, 369, 370, 371, 372, 373, 396, 397, 398, 403.
 Olavinpoika, Eerikki: 81.
 Olavinpoika, Niilo: 227.
 onkikoukku: 356.
 Onkiveden lahti: 315.
 ool häma: 400. Katso Ålumma.
 Opöskär: 118, 120, 126, 127, 135.
 Oravainen, 242, 243, 265.
 Oravaisten selkä: 264, 265.
 Oravalan kylä: 136.
 oravannahka: 18.
 Orisaari: 120, 121, 126, 127, 128.
 Osala (kaiketi Osula): 131.
 Osmuds: 169.
 osuushaili: 61, 67, 88, 102, 123.
 osuushailivero: 50, 80.
 osuuskala: 27, 28, 29, 37, 39, 40, 41, 47, 48, 50, 55, 56, 57, 58, 60, 61, 62, 64, 67, 68, 69, 70, 76, 77, 78, 79, 80, 81, 82, 84, 85, 86, 87, 90, 93, 99, 100, 103, 106, 111.
 osuuskalastajat: 109.
 osuussilli: 29, 46, 48, 50, 61, 62, 67, 86, 90, 92, 104, 105, 123.
 osuussillivero: 50, 82, 83, 87, 88, 90, 102, 108.
 osuusvero: 59, 60, 69, 75, 76, 77, 81, 83, 84, 90, 91, 93, 94, 99, 100, 101, 106, 107, 108, 109, 111, 112.
 Oulu: 118, 325.
 Oulujoki: 232, 324, 325.
 Oulunjärvi: 314.
 Oulun lääni: 338.
 Oulun pitäjä: 325.
 Oulunsalo: 314.
 Øverland: 16, 17, 292.
- Paakari: 228. Katso Paikarin luoto.
 Paatio: 117, 118, 119, 120, 135.
 paddfisk: 196.
 Padiksen luostari: 378.
 Padres by (Patruksen kylä): 137.
 Paijerffby: 133. Katso Paijärven kylä.
 Paijärven kylä: 133.
 Paikarin luoto: 228.
 Pajulahti: 80, 86, 94, 95, 106, 135, 218.
 Pajunen, Juho, kalastaja: 416.
 Pajusaari: 117.
 Pakkala: 23.
 Pakkarin rälssitalo: 225.
 Pampöylin kylä: 133.

- Pappilan eli Papinkoski: 384, 385, 386, 405, 406, 407.
 Parainen: 41, 43, 192, 218, 286, 287, 317, 353, 412.
 pato: 339, 342, 392, 393, 394.
 Patrusjärvi: 137.
 Pattijoen selkä: 314.
 Paulaharju, S.: 280.
 paulanuora: 406, 410.
 Pedersörudd: 168.
 Pellingen saaristo: 258, 259, 260, 263, 304, 339, 412.
 Pellingen silli: 258, 259.
 Pentinpoika, Antti, vouti: 196.
 Penttala: 255, 256.
 Pernaja: 55, 56, 57, 61, 68, 69, 70, 85, 86, 88, 186, 189, 193, 195, 197, 201, 212, 241, 260, 328, 378.
 Perniö: 36, 329, 345, 362, 364.
 Perniönjoki: 362, 364.
 Perno: 389, 394. Katso Pärnä.
 Pernu: 303.
 Peräpohja: 234.
 Petalaks: 327. Katso Petolahti.
 Petolahti: 327.
 Petteksen lääni: 41, 44.
 Peuraluoto: 158.
 Piehinginjoki: 314.
 Pieni Särkilähti: 38.
 Pien Neuvottoma: 133.
 Pietarin kaupunki: 285.
 Pietarsaaren kaupunki: 157, 158, 161, 169, 198.
 Pietarsaaren niemi: 156, 158.
 Pietarsaaren pitäjä: 152, 154, 156, 160, 162, 163, 164, 169, 170, 171, 172, 208, 289, 313, 317, 361.
 Pihengin (Piehingin) selkä: 314.
 Pihlajain by (Pihlajan kylä): 135.
 Pihlavan luoto: 228.
 Piikkiön kihlakunta: 43, 218, 283, 287, 362.
 Piikkiön pitäjä: 43.
 Piisaari: 139.
 Piispankoski: 328.
 Piispansaari: 78, 104, 107, 138, 139.
 Piitimenjoki: 393.
 Pikalan koski: 391.
 Pikku-Ahvenkoski: 330, 331, 333, 345, 384.
 Pirilän koski: 391.
 Pirkkala: 359, 413.
 Pirkonkoski: 330, 331, 333.
 Pirttisaari: 257, 269, 270.
 Pitkelohto: 116. Katso Pitkälüoto.
 Pitkälüoto: 115, 117, 119, 120, 122, 126, 127, 128, 129, 130, 133, 134, 135.
 Pitkäpaasi: 119, 194, 261, 268, 270, 304, 322, 412, 415.
 Pitkäsaari: 119.
 pitkä-siima eli vela: 353, 354, 355, 396, 398, 402, 407, 409.
 Pittkelohto: 116. Katso Pitkälüoto.
 Pohjanlahti: 23, 145, 157, 178, 226, 229, 234, 242, 252, 304, 412.
 Pohjanmaa: 31, 151, 153, 154, 155, 158, 161, 164, 165, 170, 176, 177, 179, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 193, 196, 197, 207, 208, 211, 224, 230, 259, 264, 265, 266, 267, 268, 270, 273, 289, 292, 301, 310, 312, 313, 314, 317, 328, 339, 344, 352, 389, 391, 392, 413, 415.
 Pohjanmaan paino: 154, 155, 208, 298.
 Pohjanmaan puntaripaino: 154, 208.
 Pohjanmeren silli: 5.
 Pohjanmeri: 5, 7, 24, 278.
 Pohjan pitäjä: 64, 65, 353.
 Pohjan pitäjän selkä: 353.
 Pohjoinen jäämeri: 3.
 Pohjois-Atlantti: 4.
 Pohjoismaat: 6, 188, 196, 334, 373, 397.
 Pohjois-Norja: 13.
 Pohjois-Pohjanmaa: 152, 153, 159, 161, 162, 164, 168, 169, 172, 176, 184, 302, 312, 314, 318, 337, 340,

- 341, 342, 360, 365, 389, 393, 394, 412.
- Pohjois-Ruotsi: 366, 392, 411.
- Pohjois-Satakunta: 228.
- Pohjois-Suomi: 47, 212.
- Pommerin rannikko: 9, 12, 276.
- Pori: 146, 183, 185, 224, 225, 228, 231, 232, 233, 234, 240, 261, 262, 263, 267, 268, 270, 410, 412.
- Porin kruunun kartano: 226, 228, 311, 316, 406, 407, 410.
- Porin kreivikunta: 227, 231.
- Porin silli: 232, 233.
- Porkkala: 255.
- Poroluodon krunni: 195, 415.
- Porojärvi: 336.
- Poroluoto: 195, 415.
- Porvoo: 55.
- Porvoonjoki: 67, 363.
- Porvoon kartano: 55, 57, 59, 61, 68, 70, 71, 297, 344, 362, 404.
- Porvoon lääni: 24, 27, 28, 29, 30, 55, 57, 58, 60, 63, 64, 67, 68, 69, 70, 75, 85, 101, 183, 184, 186, 187, 192, 194, 197, 201, 202, 205, 206, 209, 260, 293, 316, 374, 376, 377, 383, 411.
- Porvoon läänin paikallispaino: 295.
- Porvoon paino: 62, 202, 203, 204, 205, 295.
- Porvoon pitäjä: 28, 57, 61, 68, 70, 186, 189, 193, 195, 197, 201, 213, 258, 260, 269, 270, 271, 293, 411.
- Porvoon puntari: 203.
- Porvoon saaristo: 284.
- Poti: 378.
- potku: 341, 342, 343.
- potkupato: 341.
- potkuverkko: 341, 342.
- Prestforsen: 385. Katso Papinkoski.
- Prestö: 385.
- Preussin mutka: 276.
- Preussin olut eli »pryssinki»: 287, 288.
- Pukkionsaari: 118, 120, 122, 126, 127, 128, 129, 135, 136.
- Pundfisk: 210. Katso puntakala.
- puntakala: 210.
- Purmoonjoki: 393.
- Purmoon pitäjä: 393.
- purolippo: 352.
- purorysä: 349.
- Pursijärvi: 339.
- Puruvesi: 312, 315, 329, 336.
- Putkilahdenjärvi: 375.
- puuainain: 357.
- puukoukku: 356.
- Pyheldh: 133. Katso Pyhellon kylä.
- Pyhellon kylä: 133.
- Pyhtään hallintopitäjä: 57, 82.
- Pyhtään Kaunissaari: 76.
- Pyhtään Länsi-Kirkonkylä: 76.
- Pyhtään pappila: 383, 384.
- Pyhtään pitäjä: 28, 56, 57, 58, 75, 76, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 90, 93, 94, 95, 115, 118, 119, 122, 129, 131, 141, 183, 189, 197, 202, 204, 205, 206, 212, 218, 261, 293, 331, 345, 346, 376, 363.
- Pyhtään saari: 122.
- Pyhäjoen selkä: 314.
- Pyhäjoki: 337, 362, 389, 391, 393, 394.
- Pyhäjärvi: 375.
- Pyhämaan saaret: 38.
- Pyterlahti: 134, 135.
- Pytherlax: 135. Katso Pyterlahti.
- Pyttis-Fagerö: 94. Katso Pyhtään Kaunissaari.
- Päskoski: 331.
- Päijänne: 398.
- Pälkäneenvesi: 359.
- Pälsi, S., tohtori: 334.
- Pärnä: 389, 394.
- Pöhelde: 133. Katso Pyhellon kylä.
- Pörtö: 94, 257.
- Qwernnby: 129. Katso Myllykylä.

- Raahe: 314.
 Raaseporin kartano: 58, 63, 65, 362, 363.
 Raaseporin lääni: 28, 30, 57, 58, 59, 60, 63, 64, 67, 68, 69, 71, 184, 187, 192, 201.
 Raaseporin Vanha kartano: 65, 66, 362, 363.
 Radloff, lääkäri: 235, 239.
 Ragvaldinkylä: 226, 227.
 Raimo: 38.
 Raippaluoto: 195.
 Raision nuottakunta: 313.
 Raision pitäjä: 41, 42, 45, 51, 192, 199, 205, 271, 313, 317, 414.
 Rakila: 132.
 Ramsay, Jolly: 42.
 Ramsö: 256, 351.
 Ramsöström: 351.
 Rankkuu: 262.
 Ranska: 10, 15, 188.
 ranta-aitta: 413, 414.
 Rasvanginjärvi: 336.
 Rasvanto: 335, 336.
 Raudanvesi: 375.
 Raulahden (Ravolax) riimunuottakunta: 310.
 Rauma: 41, 360.
 Rauman lääni: 44.
 Rauman pitäjä: 35, 36, 41, 43.
 Rautajärvi: 375.
 rautakala: 261.
 Rautalampi: 329, 340.
 Rautu: 344.
 Ravaninkylä: 226.
 Ravijoki: 135.
 Ravio: 135.
 reffuosaari by: 139. Katso Revonsaari.
 Reimarslandet: 260.
 Reinikkalan kylä: 135, 136.
 Reiskari: 116, 122, 126, 127, 130, 131, 132.
 Reitkalli: 132, 133.
 Re kijoki: 153, 154.
 Rekipelto: 153.
 Renegrund: 168. Kaiketi Renögrund.
 Renö: 156, 158.
 Renögrund: 158, 168.
 Replot: 26, 118, 157, 165, 265.
 Replot, storfjärd: 266.
 Repola by: 138.
 Repoluodon saari: 118, 165, 265, 266. Katso Replot.
 Repoluodon suurselkä: 266, 337. Katso Replot storfjärd.
 Reposaari: 146, 226, 228, 231, 232, 233.
 Reuter, Jonatan, professori: 254, 255, 257.
 Reuter, O. M. professori: 240, 241, 242, 249, 250, 255.
 Reuter, Ossian, sanomalehdentömittäjä: 241, 242, 304, 305.
 Revonsaari: 139.
 Rietz: 325, 326, 358, 399.
 Riigrund: 157. Katso Ritgrund.
 riimunuotta: 310, 311.
 riimuverkko: 323, 334, 339, 407.
 Riionsaari: 139.
 Riistajärvi: 336. Katso Riistavesi.
 Riistavesi: 337.
 Rikegrund: 156, 157, 158, 159, 160, 161, 163, 166, 167, 168, 170, 172, 174, 175.
 Ripegrund: 158, 159.
 Ristajärvi: 336. Katso Riistajärvi.
 Ristinieniemi: 104, 121, 126, 127, 128, 137, 138.
 Ristisaari: 76, 122.
 Ristisatama: 120, 126, 127, 128, 129.
 Risö, Rijsö: 162, 169, 361.
 Ritgrund: 156, 157.
 Rixhöft: 276.
 Roine: 359.
 Rökkala: 139, 141, 388, 400.
 Rökkalanjoki: 139, 388.
 Rokosalmi: 311. Katso Ruokosalmi.
 Rokovesi: 332. Katso Ruokovesi.

- Romsdalen amtti eli lääni: 15.
 Rooma: 5.
 Rosalan selkä: 314.
 Rosén, R., maisteri: 120.
 Roudzby: 134.
 Rouhiala: 388.
 Roukulan neljännes: 348.
 Rudanko: 378.
 Rudenschöld, Ulrik: 146, 147, 229, 230, 231, 232, 233, 268.
 Ruhade: 227.
 Ruija: 271, 354.
 ruis: 26, 27, 60, 99, 100, 101, 289, 290, 294, 380.
 »rumskötör»: 246.
 Rungrunni: 226.
 Ruohokari: 262.
 Ruohola: 136.
 Ruokorauman nuottakunta: 313.
 Ruokosalmi: 331.
 Ruokovesi: 332.
 ruona: 325, 326, 327, 328, 406.
 ruonapato: 328.
 Ruotsi: 3, 17, 18, 19, 20, 24, 24, 26, 28, 30, 38, 147, 185, 188, 190, 191, 196, 207, 212, 221, 222, 225, 229, 230, 232, 233, 235, 250, 271, 272, 273, 276, 277, 292, 303, 323, 343, 348, 354, 356, 365, 366, 371, 374, 376, 377, 388, 390, 391, 392, 393, 394, 397, 398, 399, 403, 405, 411.
 Ruotsin olut: 287.
 Ruotsin-Pyhtää: 260, 263.
 Ruovesi: 359, 360.
 Ruuth, J. W., professori: 23, 146.
 Rügen: 9, 275, 276.
 Rügenin silli: 275.
 Rymättylän pitäjä: 36, 38, 40, 41, 47, 51, 192, 195, 199, 249, 251, 268, 269, 270, 310, 313, 317, 321, 353, 410, 414.
 Rymättylän silli: 250, 251, 256, 269.
 Rynning, Erik: 286.
 ryncke: 198.
 ryssjearm: 253.
 »ryssän uuni»: 194, 195, 197, 415.
 Ryssö: 162, 163, 164, 165, 166, 170, 172, 177, 361. Katso Risö.
 Ryssön kartano: 162, 166. Katso Risö.
 rysä: 179, 253, 326, 327, 348, 349, 350, 351, 361, 367, 368, 399, 406, 408.
 Räcknäs: 255.
 Räihelä: 136.
 Räihällä by, Räihälä: 139.
 Räisälä: 364, 388, 394.
 »rännare»: 253.
 Rännänen: 134.
 Räntämäki: 40.
 Rääntiö, 117, 122, 126, 127, 132, 133.
 Rödhäll: 120, 121, 126, 127, 138, 139. Katso Tuppuransaari.
 Rödsjär: 120, 121, 126, 127, 138, 139, 140. Katso Tuppuransaari.
 Rödö: 156, 158.
 Rökiönkylä: 153.
 Rönnskär: 157.
 Röyttzby: 134.
 Röötilän talo: 47, 48, 51, 249.
 Saaramaa: 132, 140.
 Saarelän koulukangas: 195.
 Saaren kartano: 39, 328, 362.
 »saaristonsilli»: 271.
 Saimaa: 140, 376, 388.
 Saimaan kanava: 400.
 Sairilan (Sairialan) kuninkaankartano: 315, 334, 363, 376.
 Saksa: 9, 15, 188, 275.
 Saksala: 131.
 Saksan Itämeren rannikko: 12.
 Sala Jerff by: 137. Katso Salajärvi.
 Salajärvi: 137, 141.
 Salmenkylä: 133, 141.
 Salmenniitty (Salmittu): 38, 40.
 Salminen, K. kalastusneuvoja: 25, 226, 228, 252, 263, 264.

- Saloisten pitäjä: 152, 155, 156, 169, 183, 208.
 Saloisten selkä: 152, 156, 183, 185, 208, 267.
 Salenius, A. professori: 41.
 salpietari: 301.
 Saltvik: 244, 271, 310.
 Samola: 138, 141.
 Samula by: 138. Katso Samola.
 Sadelin: 239.
 Sandholmin saari: 76.
 Sandman, kalastuksentarkastaja: 398.
 Sandudden: 146, 231.
 Sandwichin paikkakunta: 5.
 Sandö: 75, 76, 120, 121, 126, 127, 140, 226, 231, 241, 249, 262, 263, 318. Katso Hietasaari.
 Sannais eli Sannainen: 38, 40.
 Santajoki: 388.
 Sarma: 132. Katso Saaramaa.
 Sarsala: 38.
 Sarsankoski: 359, 380, 381.
 Sarslax eli Sarselax: 38.
 Satakunta: 30, 145, 147, 187, 193, 196, 226, 263, 347, 362, 364.
 Satavaluoto: 118.
 Sauckala: 135. Katso Savikkala.
 Saunasaari: 116, 117, 126, 127, 240.
 Saurén, arkkitehti: 399.
 Saurén, tilanomistaja: 399.
 sauvaverkko: 338, 394, 341, 342.
 Sauvo: 43, 312, 362.
 Saxaby: 131. Katso Saksala
 »Save» pato: 312.
 Savikkala: 135.
 Saviniemen kartano: 343, 364, 369, 387.
 Savo: 312, 315, 328, 329, 331, 335, 336, 339, 340, 344, 349, 350, 363, 368, 395, 408.
 Savolahti: 375, 376.
 Savonlinna: 315, 329, 330, 335, 348, 349, 352, 363, 366, 374, 400, 404, 407, 409.
 Savonlinnan lääni: 316, 344, 365, 368, 374, 394, 395, 396.
 Savonlinnan puntari: 206.
 Saxon kronika: 7.
 Scarborough: 4.
 Schneider, Guido, professori: 275, 276, 277.
 Schrager, Carl H.: 397.
 Schäfer, D.: 11.
 Seckejärff: 138. Katso Säkkijärvi.
 Seiskari: 99, 102, 103, 104, 107, 108, 416.
 seiväsmerta: 346.
 seiväsverkko: 342.
 Sekajärby: (Sekajärvi) 135.
 selkävesihäili: 277, 278, 279.
 Siffwatt by: 133. Katso Sivatti.
 Sigfridinpoika, Matti: 60.
 siika: 24, 152, 154, 189, 193, 196, 197, 294, 295, 296, 297, 300, 301, 302, 310, 314, 324, 326, 328, 330, 333, 337, 339, 341, 344, 346, 351, 352, 359, 373, 375, 377, 378, 379, 382, 389, 394, 399.
 Siikaisten pitäjä: 23, 226.
 Siikajoki: 314, 393, 394.
 siikakolkka: 324, 405.
 Siikakoski: 325, 376, 400, 401.
 Siikalahti: 329, 336.
 siikalanka: 407.
 »siikarynkki»: 198.
 siikarysä: 262.
 siikaverkko: 335, 336, 367, 368.
 Siikavesi: 376.
 Siitola: 387.
 »sikegarn»: 407. Katso siikalanka.
 Sikström, kalastuksenneuvoja: 25, 157, 159, 169, 265, 266, 267, 280.
 silakka: 92, 250.
 silakkanuotta: 63.
 silli: 3, 4, 5, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 14, 15, 16, 17, 18, 19, 20, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29, 30, 31, 35, 36, 37, 38, 39, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 47, 48, 49, 51, 52, 55, 56, 57, 58, 59, 60,

- 61, 62, 63, 64, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 71, 75, 76, 77, 78, 79, 81, 82, 83, 84, 85, 87, 88, 89, 90, 91, 92, 93, 94, 99, 100, 101, 102, 103, 104, 105, 106, 107, 108, 109, 110, 111, 112, 115, 122, 123, 124, 125, 128, 129, 140, 141, 145, 147, 151, 152, 154, 155, 158, 159, 160, 161, 162, 163, 164, 165, 166, 167, 168, 170, 171, 172, 173, 174, 175, 176, 177, 178, 179, 183, 184, 185, 186, 187, 188, 189, 194, 196, 198, 199, 200, 201, 202, 204, 205, 206, 207, 208, 209, 210, 211, 212, 217, 218, 219, 220, 221, 222, 224, 227, 228, 230, 231, 232, 233, 234, 235, 239, 240, 241, 242, 243, 244, 245, 246, 247, 248, 249, 250, 251, 252, 253, 254, 255, 256, 257, 258, 259, 260, 261, 262, 263, 264, 265, 266, 267, 268, 269, 270, 271, 272, 273, 274, 275, 276, 277, 278, 279, 280, 310, 312, 328, 334, 340, 356, 411, 416.
- sillihaili: 209.
- sillijataverkko: 147, 241, 243, 257, 270.
- sillikoukku: 258, 263.
- sillinuotta: 61, 70, 147, 313.
- silliverkko: 18, 123, 147, 183, 225, 226, 228, 249, 252, 253, 257, 260, 261, 262, 263, 265, 266, 270, 278, 335, 407.
- sillkrok: 258. Katso sillikoukku.
- sillsköta: 147.
- sillströmming: 209. Katso sillihaili.
- Sillöret niminen saari: 122.
- Simbrishamin silli: 271.
- Simbrishamn: 11, 276.
- Simo: 242, 267, 268, 270, 279, 337.
- Simojoki: 328, 337, 393, 394.
- Simonsson, Svärkel: 374, 377, 380, 391.
- Simsalö: 256.
- Sindola: 387. Katso Siitola.
- Sipoo: 57, 58, 59, 60, 61, 62, 68, 256, 352, 374.
- Sippola: 131, 132, 140.
- Sirelius, U.T. professori: 309, 323, 326, 327, 330, 332, 333, 341, 342, 343, 350, 351, 356, 357, 360, 365, 369, 406.
- Siuntion pitäjä: 64, 65.
- Siusluoto: 38, 40, 118.
- Sivatti: 133, 140.
- Sjöberg, herra: 265, 266.
- Sjöholm, kalastaja: 256.
- sjönot: 311.
- Skagerack: 8, 14, 278.
- Skainäs: 120, 126, 127. Katso Kajaniemi.
- Skandinavia: 272.
- Skånör: 9, 10, 13, 176.
- Skinnarholm: 118, 119, 126, 127.
- Skinnarö: 118, 119, 126, 127.
- Skogsby: 130. Katso Metsäkylä.
- »Skoonen aika»: 10.
- Skonnen rannikko: 7, 8, 9, 10, 11, 12, 18, 24, 276.
- »Skoonen silli»: 20, 25, 26, 276.
- Skottlanti: 5, 10, 15.
- Skrifvare, Lauri, vuoti: 196.
- Skrifvoskär: 118, 126, 127. Katso Kriuvu.
- Skytte, Martti, piispa: 42.
- Skyttenskär: 257.
- Sköldö: 115, 116, 126, 127. Katso Kilpisaari.
- Sköta: 50, 159, 183, 225. Katso jataverkko.
- Smitt, F. A. professori: 272, 273.
- »småströmming»: 67.
- Snappertuna: 65, 253, 254, 270, 412.
- snes: 15.
- soinileipä: 61, 290.
- soiniolut: 61, 290.
- Somero: 309.
- Sommarö: 65, 66, 255, 256.
- Sommerin, E., historiantutkija: 292.

- sopimuskrampesilli: 36, 37, 51, 80, 83, 87.
 sopimusvero: 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 91, 95.
 Sottunga: 244.
 Soukan kylä: 416.
 Speerschneider, C.I.H. tutkija: 188.
 »spettfisk»: 189, 223.
 »spikelax»: 196, 197, 198.
 »sporttmjårda»: 347.
 stadgaskatt: 79.
 »stagfiske»: 402, 403.
 stakanät: 337, 338, 339, 341, 342, 349.
 Stamö eli Stampö: 115, 116, 117, 126, 127. Katso Tammio.
 Stavanger: 13.
 St. Edmundin abbottikunta: 5.
 Stenbock, C. M.: 366.
 Stettin: 12.
 Stiernman: 191.
 Stockforsin koski: 401.
 Stockforsin tila: 94, 95, 122, 129, 218.
 »stolpemjerda»: 346.
 Stor-Fagerö: 243.
 Stor neuwott by: 133. Katso Suur-neuvottama.
 »storsill»: 253.
 Storskatan: 195.
 Storskäret: 157.
 storströmming: 67, 244, 153, 257, 261, 265,
 Storö: 162, 168, 195.
 Storöre: 162, 163, 170. Nähtävästi Storö.
 St. Petersin kirkko: 5.
 Stralsund: 10.
 strykfisk: 235.
 Strömfors: 260.
 Strömsby: 133.
 Strömsö: 253, 254.
 Stubbanin luoto: 157, 159, 160, 161, 162, 163, 166, 167, 168, 170, 172, 174, 178, 265, 267.
 Stubbengrund: 168.
 Stubben: 156, 157, 267. Katso Stubbanin luoto.
 Stubbenskår: 168, 170.
 Sture, Sten, nuorempi, valtionhoitaja: 196.
 Ståkeborgin saaristo: 190.
 »stödning»: 358. Katso tuulastus.
 Suffolk: 5.
 Suikkola: 132.
 Suintio: 318.
 Sukula by: 132. Katso Suikkola.
 Sukus kylä: 131, 132.
 sulkava: 24, 193, 194, 322.
 Sulkavan kirkko: 376.
 Sulkavan koski: 375, 376.
 sulkukalastus: 373, 394.
 Summan kylä: 133.
 sumppu: 353.
 sumppuhaavi: 353.
 Sundbäck: 361.
 Sundevall, professori: 272.
 Sundin pitäjä: 360.
 Sunnerbo: 395.
 Suomalainen, E. W. lehtori: 249, 250, 251, 261, 262, 277.
 Suomen lahti: 102, 116, 184, 212, 229, 234, 260, 360, 416.
 Suomi: 18, 91, 185, 191, 194, 196, 212, 233, 239, 267, 303, 316, 319, 323, 356, 357, 360, 371, 388, 395, 403, 413.
 suovitsa: 409.
 surie (surier): 330. Katso suuria.
 Surpä by: 137. Katso Suurpäälä.
 Sussexin maakunta: 5.
 Suur-Ahvenkoski: 330, 331, 333, 245, 384.
 surhaili eli silli: 239, 240, 244, 247, 257, 265, 273, 279, 280.
 suuria: 325, 330, 333, 334, 405, 406.
 Suurjärvi: 350.
 Suur-Mustan saari: 118, 126, 127.
 Suur-Neuvottoma: 133.
 Suur-Pellingen saari: 259.

- Suurpäälä: 137.
 Suurpään talo: 313.
 suurryssä: 241, 244, 256, 260, 278.
 Suursaari: 24, 195, 243, 285, 415.
 »suursilli»: 262:
 Suur-Tervon saari: 218.
 Suur-Varjo: 118, 126, 127.
 Suutarla, O: 251.
 Svartholm: 118, 122, 126, 127.
 Svartsola: 129.
 Svartverk: 129.
 Svartö: 117, 126, 127, 135, 165, 166,
 170, 172, 174, 175, 177, 179, 253,
 266, 312, 328.
 svennebröd: 61, 290.
 svenneöl: 61.
 Svensson, Eerik: 374, 376, 377, 383.
 Svinö: 67, 68, 256.
 szöria (szörior): 330. Katso suuria.
 Sydänkylä: 117, 135, 140.
 Synnerbo: 395. Katso Sunnerbo.
 syrie (syrier): 330. Katso suuria.
 syrio (syrior): 330. Katso suuria.
 Sysmäjärvi: 375.
 Sysmäkoski: 375.
 syyshaili: 259, 304, 305, 416.
 Säckijärf: 138. Katso Säckijärvi.
 Säckijärven kirkonkylä: 138.
 Säckijärven pitäjä: 75, 78, 79, 80,
 81, 82, 93, 94, 99, 102, 104, 105,
 106, 108, 110, 115, 119, 120, 121,
 136, 137, 183, 184, 388.
 Säkäjärvi: 135, 138, 140, 141.
 sälemerta: 347.
 särki: 24, 90, 165, 177, 209, 210,
 211, 222, 284, 286, 387, 328.
 särkinuotta: 310, 405.
 särkiverkko: 334, 335, 336, 407.
 Säynejärven (Säynätjärven) joki:
 375.
 säynäs: 24, 43, 44, 46, 48, 152, 177,
 178, 189, 193, 194, 222, 313, 314,
 322, 326, 238, 339, 360, 375.
 säynäsverkko: 334, 335, 336, 337,
 339, 367, 368.
 Säynätjärvi: 375.
 Sääksmäki: 334, 343.
 Söderby: 259.
 Södermanlanti: 374.
 Södervall: 190, 196.
 Sömmershamn: 11.
 Sösmäjärvi: 375. Katso Sysmäjärvi.
 Sösmäkoski: 375. Katso Sysmä-
 koski.
 Taalainmaa: 19, 349.
 taggsill: 3.
 Tahkoluoto: 228.
 Taivalkoski: 392.
 Taivassalo: 35, 38, 40, 41, 47, 49,
 185, 186, 192, 199, 309, 353, 414,
 talas: 414.
 Tallgren, A. M., professori: 195.
 Tallholmen: 256.
 Tallinna: 212, 303.
 Tallinnan paino: 199, 207.
 Talloura: 263.
 talvinuotta: 56, 69, 186, 245, 250,
 252, 262, 264, 309, 311, 316, 317,
 318, 319, 320, 321, 404, 405.
 Tammerkoski: 351, 380, 381, 382.
 Tammijärvi: 331.
 Tamminen, kalakauppias: 412.
 Tammion saari: 116, 117, 118, 120,
 122, 126, 127, 128, 129, 130, 132,
 133, 140, 261, 304.
 Tammisaaren kartano: 65, 66.
 Tammisaaren sisäsaaristo: 230, 412.
 Tammisaaren ulkosaaristo: 254, 284.
 Tammisaari: 253, 254, 258, 269, 270,
 271, 305.
 Tamsankoski: 131.
 Tamsan kylä (Tampsa by): 131.
 Tankargrund: 168. Katso Tankar-
 rin luoto.
 Tankarin luoto: 156, 159, 185, 413.
 Tanska: 5, 10, 12, 14, 15, 146, 188,
 277, 323.
 Taskinen, K., tohtori: 375.
 Tavastila: 131, 132, 133.

- Tavisalmen kartano: 407, 410, 413.
telner: 410. Katso paulanuorat.
- Tenholan pitäjä: 64, 65, 95, 399.
- Terffvaioki: 138. Katso Tervajoki.
- Tervajoen kylä: 137, 138.
- Tervajoki: 137, 138, 388, 400.
- Tervakoski: 388.
- Tessjökki: 363.
- Teuvolansarka: 413.
- Tiilikkala: 135, 136.
- tiinu: 393, 394. Katso lohitiinu.
- Tiilikkala: 135. Katso Tiilikkala.
- Tirvanjärvi: 400.
- Tiurinlinna: 357.
- Tiurinsaari: 119, 120, 121.
- Tjuuskär, Tjuuffskär, Tjuskär, Tijw-
skeer, Tijwskär: 118, 119, 120,
121, 122, 126, 127, 128, 139.
- Tjälaks: 195.
- Torhamnsudd: 276.
- Tornio: 196, 323.
- Tornionjoki: 323, 390, 392.
- Torois eli Toroinen: 38, 40.
- Torpson, N.: 11.
- »Torsk-Reffuer»: 353. Katso pitkä-
siima.
- torsksnören: 353. Katso pitkäsiima.
- Torsteninpoika, Lauri: 95.
- Torstholm: 65.
- Torsön niemi: 156, 185, 317.
- Törsön saari: 158, 168.
- »trampor»: 371.
- Trelleborg: 11, 276.
- Trondhjem: 15.
- Trullö: 156, 158.
- Trullögrund: 158.
- Trybom, kalastuksentarkastaja: 376.
- Trängsund: 138. Katso Uuraan-
salmi.
- Träskby: 134. Katso Järvenkylä.
- Tukholma: 18, 19, 29, 30, 31, 154,
155, 161, 190, 191, 212, 232, 271,
273, 277, 286, 323, 329, 366.
- Tukholman mitta: 199, 202, 203.
- Tukholman paino: 37, 154, 155, 161,
164, 165, 178, 199, 200, 202, 203,
204, 208, 295, 296.
- Tukholman panni: 61.
- Tukholman puntaripaino: 37, 199,
200, 202, 203, 291, 295, 296, 297.
- Tukholman vaakapaino: 50, 199,
200, 203, 206, 207, 208, 209, 290,
291, 296, 297, 298, 299.
- Tukkila, E., insinööri: 304, 319, 412.
- Tuneld: 235.
- »tuohikala»: 285.
- tuohinuora: 410.
- Tuomarainen: 49.
- Tuppuransaari: 121, 126, 127, 137,
138, 139, 140.
- Turkan pato: 324.
- Turku: 26, 118, 223, 285.
- turpa: 24.
- turska: 24, 64, 190, 224, 284, 286,
294, 295, 297, 300, 353.
- turskanauha: 353, 354, 409. Katso
pitkäsiima.
- turskasiima: 353, 354. Katso pitkä-
siima.
- Turun hoviokkus: 228, 229.
- Turun linna: 35, 37, 197, 311, 323,
353.
- Turun lääni: 220.
- Turun paino: 50, 200, 295.
- Turun sisäsaaristo: 195, 249, 268,
280.
- Turun ulkosaaristo: 241, 249.
- Tuulos: 343.
- Tvisäck: 253, 254.
- Tvärminne: 399.
- Tyllijärvi: 134.
- Tyltynmaa: 263. Katson Tyltyn-
saari.
- Tyltyn saari: 225, 226, 230, 262.
- tynnyrikala: 27, 28.
- Tyrvää: 380.
- Tyrvään koski: 380, 381, 382.
- Tyttön saari: 225. Katso Tyltyn-
saari.
- Tytärsaari: 99, 102, 103, 104, 107.

- Tyvenmeri: 4.
 Täktarsaari: 260.
 »Törvenpato»: 325.
- uistin: 356.
 Ulkoluoto: 249, 413.
 ulkomaan jauhot: 287, 288.
 ulkomaan ruus: 287, 288.
 Ulko-Tammio: 116, 117, 118, 119,
 122, 126, 127, 132, 133.
 Ullholmarna: 255.
 Ulsby sild: 145. Katso Ulvilan silli.
 Ulvila: 146, 147, 225, 226, 227, 228,
 229, 230, 320, 324, 347, 377, 378,
 391.
 Ulvilan joki: 325, 352.
 Ulvilan kartano: 193, 194, 198, 296,
 297, 391, 404, 496, 407, 408, 410.
 Ulvilan kartanon puntari: 296.
 Ulvilan kirkonkylä: 146.
 Ulvilan silli: 145, 146.
 unioonin aika: 196.
 Upplanti: 366.
 Urpala by: 135.
 Urpalanjoki: 135, 136.
 Urpalanlahti: 120, 135.
 Utstampö: 115, 116, 126, 127. Katso
 Ulko-Tammio.
 Utö: 249, 413.
 Uudenkaupungin saaristo: 252.
 Uumaja: 393.
 Uuraan saari: 121, 138.
 Uuraansalmi: 138.
 Uusi Kaarlepyy: 157, 242, 314.
 Uusikaupunki: 19, 269.
 Uusikirkko: 19, 26, 35, 36, 41, 43.
 Uusimaa: 28, 30, 55, 69, 75, 183,
 186, 187, 195, 201, 202, 210, 212,
 253, 258, 259, 269, 271, 305, 352,
 362, 364.
- Vaahtola: 139, 141.
 Vaakari: 252.
 Vaalimaa: 136.
- Vaalimaanjoki: 134, 135, 136, 261,
 345.
 Vaalimaan kylä: 134.
 Vaasa: 118, 158, 165, 242, 312.
 Vaasan kreivikunta: 189.
 Vaasan lääni: 195.
 Vaasan saaristo: 151.
 wachtola: 139. Katso Waahtola.
 Vackviken: 361.
 Vadelma: 136. Katso Vaalimaa.
 Wadelmo: 136. Katso Vaalimaa.
 Vadma by: 136. Katso Vaalimaa.
 Wadmalsuu: 345. Katso Vammelsuu.
 Wahlbäck: 252.
 Vahterauma: 41, 145.
 Vahterpään saari: 118, 260.
 Vahterus: 41.
 Vahviala: 388.
 val: 25.
 Valkeakoski: 382, 391.
 Valkialan pitäjä: 136, 140, 400, 401.
 valkoiset herneet: 287, 288.
 Vallgrund: 151, 157, 158, 159, 169,
 266.
 Valsö: 159, 195.
 Vammalsuu: 388. Katso Vammelsuu.
 Vammeljoki: 388.
 Vammelsuu: 388.
 Vandö: 351.
 Vanhakylä: 416.
 Vanha Vaasa: 162.
 Vantaanjoki: 197, 352, 363.
 Vargskär: 156, 157, 185.
 Vargö: 158.
 Varissaari: 119, 120, 122, 126, 127.
 Varkaus: 331, 332, 336, 374.
 Varsinais-Suomen paino: 199, 200.
 Varsinais-Suomi: 28, 35, 36, 39, 42,
 46, 145, 184, 185, 186, 187, 188,
 193, 195, 199, 200, 202, 205, 218,
 234, 248, 252, 270, 280, 289, 291,
 304, 312, 313, 319, 328, 362, 364.
 Vasikkasaari: 117, 122, 126, 127.
 vassbuk: 3.

- Vassorin kylä: 165.
 Vassorin selkä: 165, 312.
 vata: 123, 183, 325, 330, 331, 332, 333, 334, 367, 368, 406, 408.
 Vatasaaari: 330, 331.
 Vatinora: 139. Katso Vatnuori.
 Vatnuori: 139.
 Veckijerff by: 133. Katso Vehkajärvi.
 »wedhar»: 321.
 Vehaks eli Vehanen: 40.
 Vehkajoki: 133.
 Vehkalahden ja Virolahden pitäjän paino: 207.
 Vehkalahti: 75, 77, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 93, 94, 99, 102, 115, 116, 117, 118, 110, 121, 129, 131, 132, 133, 134, 136, 141, 183, 184, 204, 205, 206, 261, 350.
 Vehkajärvi: 133.
 Vehmaa: 37, 309, 316.
 Vehmaan kihlakunta: 42, 43, 45, 46, 47, 48, 49, 50, 51, 52, 184, 185, 199, 212, 312, 362.
 Vehmaan pitäjä: 35, 37, 43, 44, 185.
 Vekara: 252, 268.
 Veksala: 157.
 vela: 353.
 Velling: 117, 118, 119, 120, 122, 126, 127, 128. Katso Vellinki.
 Vellinginluoto: 140. Katso Vellinki.
 Vellingskär: 116, 117, 126, 127. Katso Vellinki.
 Vellinki: 129, 132, 133, 134, 135, 136.
 Venhekari: 337.
 Venäjä: 55, 145, 234, 259, 285, 303, 315, 174, 176, 388, 389, 394.
 venäläinen nuotta: 313.
 Vepsän saari: 252.
 verkko: 11, 18, 20, 36, 45, 58, 64, 65, 66, 82, 123, 124, 163, 254, 257, 261, 262, 263, 264, 265, 270, 316, 321, 322, 323, 326, 329, 334, 336, 337, 338, 339, 340, 341, 342, 351, 360, 396, 403, 406, 407, 408, 410, 412.
 verkkolana: 328, 329.
 verkkomerta: 346, 408.
 verkkopaula: 410.
 verkkosäkki: 326.
 verkkovene: 80.
 Vermlanti: 366.
 veräjäverkko: 338.
 Vesijärvi: 335, 398.
 Vesilahti: 310, 403.
 Vestböle: 136.
 Vesterbotten: 19, 20, 278.
 Vesterby: 40.
 Vester-Hankmo: 165.
 Vester-Kyrkoby: 76. i Katso Länsi-Kirkonkylä.
 Westersund: 322.
 Vesterö: 195, 266.
 Vestfaalin rauha: 3.
 Vetelinjoki: 339.
 vetokoukku: 321.
 Vettenkari: 228.
 »wewar»: 321.
 Viande: 331. Katso Vianne.
 Vianne: 331, 332.
 Viannon koski: 331, 332, 349, 350, 408.
 Widegren, intendentti: 273.
 Vidskär: 119, 126, 127. Katso Kiuskeri.
 Vienan Karjala: 323, 369.
 Vienan meri: 3, 341.
 Vig: 14.
 Vihtjärven talo: 309.
 Viiala, (Viala): 132.
 Viipuri: 19, 101, 109, 121, 138, 139, 220, 377, 388.
 Viipurin linna: 69, 86, 87, 99, 100, 102, 189, 192, 193, 197, 205, 364, 401.
 Viipurin lääni: 26, 27, 28, 56, 75, 81, 85, 99, 101, 102, 103, 105, 106, 107, 108, 110, 112, 115, 120, 122, 184, 186, 187, 194, 195, 204, 205,

- 206, 207, 209, 210, 212, 260, 261, 268, 269, 270, 304, 314, 316, 343, 364, 365, 374, 383, 387, 391, 400, 412.
- Viipurin läänin paino: 206, 207, 208.
- Viipurin pitäjä: 27, 99, 102, 103, 105, 106, 108, 110, 115, 121, 138, 141, 194, 195, 204.
- Viipurin saaristo: 61.
- Vikbyn selkä: 165, 166, 170.
- Viken: 14.
- Vikin kartano: 362, 363.
- Vikin selkä: 172, 174, 175, 177.
- Wikman, J. L. rovasti: 243, 244, 279, 280.
- Vilajoki: 138, 388, 400.
- Vilalahti: 121.
- Vilaniemi: 120, 121, 126, 127, 137.
- Wildeman, Arvi Tönnenpoika: 218.
- Willebrandt: 17.
- Villilän kartano: 227.
- Villinge: 255, 256, 269.
- Villnäs by: 133. Katso Vilniemi.
- Vilniemi: 132, 133, 134.
- Winchester: 5.
- »windnot»: 321. Katso vinttausnuotta.
- »windnootgård»: 321.
- Vinnaisten koski: 328, 352.
- Vinni: 117, 122, 126, 127, 130, 131, 132, 133.
- vinttausnuora: 321.
- vinttausnuotta: 321.
- vintturi: 321.
- Virmaanjoki: 375, 376.
- Virmaankoski: 376.
- Virmaanlahti: 376.
- Virmaanselkä: 376.
- Virmasvesi: 336.
- Virmojoki: 375, 376. Katso Virmaanjoki.
- Viro: 55, 57, 58, 59, 103, 107, 212, 213, 221, 260, 285, 304.
- Virojoki: 135, 136, 261, 401.
- Virolahden pitäjän paino: 207. Katso Vehkalahden ja Virolahden pitäjän paino.
- Virolahti: 75, 78, 79, 80, 81, 83, 84, 85, 86, 87, 88, 90, 93, 94, 95, 99, 102, 106, 108, 115, 116, 117, 118, 119, 120, 129, 134, 135, 136, 141, 183, 184, 194, 204, 205, 206, 260, 322, 345, 401, 415.
- Virolahti: 116. Katso Viroluodot.
- Virolätha: 115. Katso Viroluodot.
- Viroluodot: 78, 116, 122, 126, 127.
- Viru: 78. Katso Viroluodot.
- vitsakassi: 408.
- vitsamerta: 345, 348, 407, 408.
- Voidhiloto eli Voiluoto: 41, 145.
- Voitby: 332, 337, 361. Katso Voitila.
- Voitila: 165, 332, 337, 361.
- vol: 15, 25.
- voutiolut: 61.
- »vrakhus»: 375, 376, 395, 396.
- Wrangel, Kaarle Kustaa: 366.
- Vuohijärvi: 401.
- Vuoksi: 343, 364, 387, 388.
- Vuotjärvi: 388.
- Wårdö: 347.
- Wähä-Kyrö: 151, 177, 339.
- Väkkärän saaristo: 263.
- Värlaksin saari: 157.
- Wäxar: 254.
- Vääksyn virti: 34., 398.
- Vöyrinjoki: 153, 154, 349.
- Vöyrin pitäjä: 25, 151, 153, 154, 156, 158, 159, 160, 161, 162, 164, 167, 168, 170, 174, 178, 189, 195, 332.
- Yarmouth: 4.
- Ykspään kartano: 364.
- Ylenumme: 131. Katso Ylä-Nummi.
- Ylä-Heikkilä: 134.
- Ylä-Nummi: 131.
- yläpaula: 410.
- Ylä-Pihlaja: 135.
- Ylä-Urpala: 135, 136.
- Ylä-Vojakkala: 392.

- Yorkin kreivikunta: 4.
 Yrjö-Koskinen: 177.
 Ystad: 11, 276.
- Zeelannin maakunta: 6, 7.
 Zuidersee: 5, 7.
- Åberg, maanviljelijä: 241.
 Åbo: 234.
 Åkerblom, K. V., opettaja: 153, 157,
 159, 162.
 Åland (Ahvenanmaa): 23.
 Ålholmin selkä: 313.
 ålkista: 375, 395. Katso ankeriaan-
 arkku.
 »ålám» eli »ålhumma»: 399. Katso
 ankeriaanhumma.
 Åminnen eli Joensuun kartano: 161.
 Ångermanlanti: 19, 20, 26.
 Ähtävänjoki: 344.
- Ängsholman virta: 255.
- Öhman, Einari, lehtori: 253, 254,
 412.
 Öhman, Helge: 253.
 Ölantti: 17, 18, 277.
 Öravadin salmi: 360.
 Örebron paino: 207.
 Öregrundin saari: 157.
 Ören: 413.
 Öreström: 36.
 Östansjö: 38.
 Österbyggen kylä: 246.
 Österböle: 136.
 Öster-Hankmo: 16.
 Österlund, kalastaja: 247, 248, 251.
 Österlund, luotsi: 25., 257.
 Öster-Sundomin kappeli: 256, 257.
 Österviken: 65, 66.
 Österö: 266.

Referat

Über den Herings- oder Grosströmlingsfang in Finnland vom J. 1500 an und einiges über unsere frühere Fischwirtschaft.

Die vorliegende Untersuchung wird mit einer gedrängten Darstellung des Vorkommens des Herings in den verschiedenen Gegenden der Welt und seines Fangs in den westeuropäischen Ländern, speziell in der südlichen Ostsee während des Mittelalters und zu Beginn der Neuzeit eingeleitet. Dann folgt eine Beschreibung des Fangs der bei unserem Volke unter dem Namen Hering oder Grosströmling bekannten Strömlingart aus dem Anfang der Neuzeit, über den, ebenso wie über den Fang des gemeinen Strömlings, in unseren alten Rechenschaftsberichten erhaltene Angaben über die Heringssteuer uns Auskunft geben. Der älteste derartige Bericht über die Abgabe des s. g. Herings als Steuer, als welche er immer trocken erhoben wurde, und wo auch zugleich über den Fang desselben berichtet wird, stammt aus dem J. 1538. Die hier erwähnten Heringe wurden in den Kirchspielen Masku und Lemu im Eigentlichen Finnland gefangen, wo es also zu jener Zeite Hering gegeben haben muss. Nach dem J. 1540 werden als Steuer erhobene Heringe ebenfalls in den Regierungsbezirken Uusimaa (Nyland) und Viipuri (Viborg) erwähnt. Im Anschluss hieran mag erzählt werden, dass die Fischer aus den Kirchspielen Helsinge, Sibbo, Borgå, Pernå und Pyhtää im J. 1547 dem König Gustav Wasa eine grosse Anzahl getrockneter Heringe zum Geschenk überreichten. Diese Fische waren wohl ihrer Ansicht nach eine leckere und wohlschmeckende Ware, da sie es zu unternehmen wagten dieselben einer so hochstehenden Persönlichkeit zum Geschenk anzubieten. Übrigens wurde ein Teil der als Steuer erhobenen Heringe auch nach Schweden hinüber, zuweilen bis in's königliche Schloss versandt.

Vom J. 1550 ab kommen in den Rechenschaftsberichten jener Zeit immer wieder Angaben über eine Heringssteuer vor. Im folgenden sollen diese bezirkweise durchgenommen werden, da die Buchführung über die in Finnland eingetriebenen Steuern auf einer in der damaligen Zeit provinzweise vorgenommenen Steuererhebung fusst. Von Norden nach Süden wurde der Hering im Eigentlichen Finnland in den Fischereigewässern

der Gemeinde Lokalahti, Kustavi, Taivassalo, Mietoinen, Lemu, Naantali, Maaria und Rymättylä gefangen. Der im Kirchspiel Maaria gefischte Hering soll ganz besonders gross und infolgedessen wohl auch besonders wohl-schmeckend gewesen sein. Der in gewissen Gegenden der Kirchspiele Naantali und Rymättylä erhaltene Hering war auch ziemlich gut. Bei der Steuer-entrichtung wurde denn auch der Hering aus Maaria wie die meisten anderen Grossfische stückweise berechnet.

Desgleichen wurde im westlichen Uusimaa, in der Gegend von Ekenäs, Hering, wenn auch in nicht grossen Mengen, gefangen. Im östlichen Uusi-maa, in den Kirchspielen Helsingē, Sibbo, Borgå und Pernå war der Heringsfang ergiebiger. Von hier nach Osten hin wird der Heringsfang im Regierungsbezirk Viipuri und zwar in den Kirchspielen Pyhtää, Veh-kalahti, Virolahti, Säkkijärvi, Viipuri, Johannes und Koivisto immer besser, besonders gut jedoch war er nur in den 4 erstgenannten. Zum Fisch-fang in diesem Bezirk kamen damals ausser der Küstenbevölkerung nicht nur Heringsfischer aus dem Innern des Landes, zum Beispiel so weit wie aus Lappvesi her, sondern auch Fischer von der gegenüberliegenden Küste Estlands.

Wenn wir uns nun an die Küste des Bottnischen Meerbusens hinüber begeben, so finden wir, dass in der Provinz Satakunta im 16:ten Jahrhun-dert der Heringsfang daselbst ein recht unbedeutender war und nur in der Umgegend und in der Nähe von Rauma sowie an der Mündung des Fluss-es Kokemäenjoki betrieben wurde. In Pohjanmaa (Österbotten) muss, soweit man nach den Berichten über die Heringssteuer schliessen kann, der Heringsfang bei weitem ergiebiger als in Satakunta gewesen sein. In dieser Provinz wurde etwas vor 1560 bis zum nördlich belegenen Kirchspiel Saloinen hinauf Hering gefischt. Im J. 1560 wurde er noch so nördlich wie im Kirchspiel Lohtaja gefangen, doch ist hier bereits im drauffolgen-den Jahre von keiner Heringssteuer mehr die Rede, was darauf hindeutet, dass in jener Zeit in dieser Gegend wahrscheinlich nur wenig Hering vor-kam. Eine Heringsbesteuerung finden wir ferner in den südlich von Loh-taja belegenen Fischereigewässern, nämlich in der Umgebung von Meren-kurkku, von Kokkola ab bis in die Gegend von Mustasaari und ist sie dann später in den nördlicher belegenen Ortschaften nicht mehr erhoben worden. Von der Küstenbevölkerung waren es vorzugsweise die Einwohner des grossen Kirchspiels Mustasaari, desgleichen die zum Heringsfang hier-hergekommene Binnenlandbevölkerung aus Gross- und Klein-Kyrö und aus Laihia, die sich am Heringsfang beteiligten.

Über den Heringsfang im 16 Jahrhundert wäre noch zu bemerken, dass im Regierungsbezirk Viipuri der Hering nur im Frühling, im Herbst da-gegen der Strömling gefischt wurde. In Pohjanmaa wurde zu dieser Zeit an einigen wenigen Ortschaften nur Hering gefangen, anderorts wurde er zusammen mit dem Strömling und einigen gewissen Schuppenfischen gefischt. Zu welcher Jahreszeit er gefangen wurde, geht nicht aus den

Steuerberichten hervor, wahrscheinlich wird jedoch auch hier die Fangzeit in den Frühling und Vorsommer gefallen sein.

Bei einer Bewertung des Heringfangsertrags in den einzelnen Teilen des Landes im 16. Jahrhundert, nehmen die 4 vorgenannten Kirchspiele im westlichen Regierungsbezirk Viipuri den ersten Platz ein. Es folgen dann die übrigen Kirchspiele desselben Regierungsbezirkes, an dritter Stelle kommt das obengenannte Fangstgebiet in Pohjanmaa, an vierter Ost-Uusimaa östlich von der Stadt Helsinki, dann das Eigentliche Finnland, die Gegend von Ekenäs im westlichen Uusimaa und schliesslich Satakunta. Åland's wird im vorstehenden überhaupt nicht Erwähnung getan, und zwar aus dem Grunde, weil daselbst, wohl infolge des nur sehr unansehnlichen Heringsfangs, keine diesbezügliche Steuer erhoben wurde und auch nirgends in den alten Urkunden etwas über den Heringsfang in Åland erwähnt ist.

Über die Grösse des Herings im 16. Jahrhundert stehen uns keine direkten Angaben zu Gebote. Auch darüber gibt es keine Notizen, wieviel die Heringe in frischem und gesalzenem Zustande gewogen haben können, da sie, wie bereits erwähnt wurde, damals stets gedörrt wurden. Getrocknet wogen sie indessen in gewissen Gegenden nicht viel mehr als der gedörrte Stint. Da der Strömling nicht gedörrt wurde, so ist es nicht möglich, das Gewicht des Herings mit dem des Strömlings direkt zu vergleichen, doch wogen die Heringe im Durchschnitt so viel mehr als der Stint, dass sie offenbar auch den Strömlingen an Gewicht überlegen waren, wenn auch der Unterschied vielleicht bisweilen kein grosser gewesen sein dürfte. In den Rechenschaftsberichten kommen Notizen darüber vor, dass das Volk in einigen Gegenden den Hering als eine Zwischenform des eigentlichen Herings und des Strömlings betrachtete, und ihn Heringströmling nannte. Ein Ausnahme hiervon mag der obenerwähnte Hering aus Maaria gemacht haben und ausserdem dürfte das gleiche auch für viele andere Ortschaften unseres Landes gelten können.

Ausser dem von aus Estland herübergekommenen Fischern gefangenen Hering wurde auch sonst noch Hering aus Finnland nach Estland zum Verkauf gebracht. Auch in Schweden fand er im Handel Absatz.

Als Fanggeräte beim Heringsfang wurde sowohl das Zug- als auch das gewöhnliche Fischernetz benutzt. Ersteres scheint in den Innenschären, letzteres wiederum in den äusseren Schären das gebräuchlichste Fanggerät gewesen zu sein. Die Netze waren zuweilen Treibnetze (schwedisch »sköta») doch waren auch besondere Heringsnetze im Gebrauch.

Über die Bemannung des Heringsfangbootes besitzen wir Angaben aus dem Regierungsbezirk Viipuri und aus Pohjanmaa. Im ersteren schwankte die Bemannung des Fischerbootes zwischen 2 und 9, im letzteren bestand sie stets aus nur 2 Männern pro Boot.

Der in unseren Gewässern gefangene, sogenannte Hering wanderte nicht, wie der richtige Hering es tut, für längere Zeit in entferntere Gewässer, um dann wieder an seinen ursprünglichen Aufenthaltsort zurückzukehren.

Doch lässt sich auch bei ihm eine gewisse Beweglichkeit nachweisen. Dies tritt insbesondere im Eigentlichen Finnland und in Pohjanmaa zutage. In diesen beiden Provinzen lassen sich nämlich, den Urkunden gemäss, gewisse Ortschaften finden, in welchen die Heringssteuer nur während einer kurzen Zeit, zuweilen nur in einem Jahre erhoben wurde, um dann nicht weiter vorzukommen. In anderen Gegenden wiederum bleibt sie einige Jahre aus und tritt dann wieder auf's neue in Kraft. Es ist dies ein Beweis dafür, dass ein grosser Teil der Heringe in anliegende Gewässer auswandert um dann späterhin wieder an seinen ersten Aufenthaltsort zurückzukehren oder aber manchmal auch auf Nimmerwiederkehr zu verschwinden.

Gegen Ende des 16. Jahrhunderts ging die Heringssteuer an den meisten Orten, wo sie früher erhoben worden war, so gut wie gänzlich ein. Dies traf Anfang 1570 in Uusimaa und Pohjanmaa, etwas vor 1580 an den meisten Fischfangstellen des Eigentlichen Finnland's, etwas vor 1590 an der östlichen Küste des Regierungsbezirks Viipuri ein, wohingegen die Erhebung einer Heringssteuer in den westlich belegenen Kirchspielen dieses Regierungsbezirks bis gegen Anfang des folgenden Jahrhunderts, an einzelnen Stellen auch noch länger in Kraft war. Desgleichen wurde im Eigentlichen Finnland noch im 17. Jahrh. eine, wenn auch nicht hohe, Heringssteuer erhoben und zwar in den Kirchspielen Maaria und Naantali.

Während in den Schären ausserhalb von Pori der Heringfang im 16. Jahrhundert ein nur ganz unbedeutender gewesen war, nahm er im 17. Jahrh. einen ziemlich grossen Aufschwung. Vielleicht ist damals der Hering in grossen Scharen aus anderen Gegenden eingewandert. Dieser Zuwachs des Heringsbestandes hatte zur Folge, dass der Heringfang von Pori im J. 1630 mit einer besonderen Steuer belegt wurde. Auch im Kirchspiel Pargas, wo es im 16. Jahrhundert noch keine Heringssteuer gab, wurde jetzt Hering gefangen.

Im Zusammenhang mit dem obengesagten will ich eine aus Schweden stammende Notiz anführen, welche die Wanderung des sog. Herings von einem Ort des Bottnischen Meerbusens zum anderen mit gewünschter Deutlichkeit darlegt. In dem von Probst *Broman* verfassten Buch »Helsingeboken«, das erst in unserer Zeit im Druck erschienen ist, berichtet der Verfasser, dass an der Küste der Provinz Helsingland in Schweden vor dem J. 1700 kein Hering vorkam. Späterhin zeigte er sich indessen in dieser Gegend immer häufiger und in den J. 1720—25 soll bei Hudiksvall sowohl mit dem Zugnetz als auch mit dem gewöhnlichem Netz Hering im Sommer und im Winter gefangen worden sein.

Ende 1700 treten auch schon einzelne Angaben über den sog. Hering in unserem Lande im Druck auf, so z.B. in *Gadd's* 1771 und 1772 veröffentlichtem Aufsatz: »Försök till Ichthiologia Fennica« (Versuch einer Ichthiologia Fennica) und in *Tuneld's*: »Geographie öfver Sveriges rike« (Geographie des schwedischen Reiches) in der im J. 1773 erschienenen 5.ten Auflage derselben. In dem im J. 1795 erschienenen Werk: »Beskrifning

över Åland» (Beschreibung von Åland) wird die Fischerei in Åland von *Radloff* einigermaßen ausführlich behandelt, doch erwähnt auch er nichts über den dortigen Heringsfang. Dieser wird wohl auch zu jener Zeit nur ganz unbedeutend gewesen sein.

Auch *Sadelin* gibt Anfang 1800 in seiner Arbeit: »Fauna Fennica II» eine kurze Beschreibung über die Fische in unserem Lande, wobei beiläufig auch vom Hering die Rede ist. Als die erste wissenschaftliche Untersuchung auf diesem Gebiete muss jedoch die im J. 1863 von *Malmgren* herausgegebene »Kritisk öfversikt af Finlands fiskfauna» (Kritische Übersicht über die Fischfauna Finnland's) bezeichnet werden.

Im Auslande hat die Untersuchung des Herings gegen Ende des vorigen, Anfang des laufenden Jahrhunderts grosse Fortschritte gemacht und beachtenswerte Resultate an's Licht gefördert. Von den zahlreichen Forschern, die sich auf diesem Gebiete betätigt haben, will ich nur einen Bahnbrecher, den deutschen Forscher *Heincke* und dessen Nachfolger, den baltischen Gelehrten *Schneider* nennen. Diese beiden Forscher sehen in einem grossen Teil der sog. Ostseeheringe nur eine grosstämmige Strömlingsrasse. Und wären, ihre Ansicht nach, auch die in Finnland Hering genannten Fische hierher zu rechnen. In Finnland haben sich bisher erst nur wenige Gelehrte mit einer Untersuchung des Herings beschäftigt. Unter den Personen, die sich in letzter Zeit mit einer solchen befasst haben, mögen vor allem Fischereirat *Hellevaara* und Lektor *Suomalainen* genannt werden.

Wenn wir uns nun dem heutigen Heringsfang in unserem Lande zuwenden, so stellen wir fest, dass dieser im Vergleich zu den besten Zeiten des 16. Jahrhunderts nur noch ein recht unbedeutender genannt werden kann. Im Eigentlichen Finnland wird der sog. Hering, wenn auch nur im geringem Masse, in dem nach dem Kirchspiel Rymättylä hin belegenen Teil des Fjärdes von Airisto (Erstan), doch meist nur im Winter, gefischt. Die Laichplätze dieses Herings sind völlig unbekannt und die daselbst ansässigen Fischer nehmen an, dass die Heringe dort nicht heimisch sind. Auch an einigen anderen Lokalitäten der Schären von Turku werden, wenn auch nur in geringem Masse, noch Heringe gefangen. In Uusimaa, wo der Heringsfang auch noch betrieben wird, ist der Ertrag ein nur geringer und noch weniger lohnend gestaltet sich der Heringsfang im Regierungsbezirk Viipuri, wo er eigentlich nur noch in Koivisto und an einigen westlich von Viipuri belegenen Ortschaften gefangen wird. An der Küste des Bottnischen Meerbusens, in den Schären der Stadt Usikaupunki, wurde bis in die letzte Zeit hinein in einigen wenigen Gewässern der äusseren Schären Hering gefangen, heute hat der Heringsfang indessen auch hier ein Ende genommen. In der Umgebung von Pori, in den Gewässern der Unterpfarrei von Ahlainen kommt der Hering auch heute noch einigermaßen reichlich vor, doch ist die Ausbeute meistens keine grosse. Gegenwärtig wird in Pohjanmaa in den Schären von Merenkurkku, hauptsächlich in den Gewässern von Replot immer noch Hering gefischt. Indessen scheint auch hier die

Ausbeute mit jedem Jahr immer kärglicher zu werden. Auch in Nord-Österbotten wurde zeitweise der sog. Hering gefangen, so z.B. im J. 1901 im Kirchspiel Simo. In Åland, wo gegen Ende des 18 Jahrhunderts überhaupt kein Hering gefangen wurde, wird er heutzutage, wenn auch nur in geringen Mengen und zwar hauptsächlich in den Gewässern der, die Hauptinsel Åland umgebenden, kleinen Inselgemeinden gefischt. Im allgemeinen war der Heringsfang bei uns noch Ende des 19 Jahrhunderts bei weitem einträglicher als heutzutage.

Die heute in Finnland gefangenen Heringe haben eine sehr wechselnde Grösse. Wie bereits bemerkt, kommen die grössten Heringe in Rymättylä vor. Von diesen gehen 2, 3, 4 auf 1 kilo und es kommen sogar 800 gr. wiegende Heringe vor. In Villinge, unweit Helsinki, wurden Heringe gefischt, die $\frac{1}{4}$ kilo ja sogar, wenn auch nicht in jedem Jahr, $\frac{1}{2}$ kilo wogen.

Diese sog. Heringe werden heute und zwar ganz überwiegend beim Strömlingsfang mit grossen Reusen, doch ebenfalls mit dem Angelnetz, dem Treibnetz (sköta) und dem gewöhnlichen Fischnetz gefangen. In Pohjanmaa werden oft besondere Heringsnetze benutzt, desgleichen an gewissen Fischerortschaften von Uusimaa. Auch in Ahlainen, bei Pori, werden diese besonderen Heringsnetze nach alter guter Sitte benutzt. Auch gibt es noch Ortschaften, wo der Hering mit anderen Fischen zusammen in's Zugnetz geht.

Nach den Angaben, die uns über das Dörren der Heringe aus alten Zeiten zu Gebote stehen, geschah dieses im 16 Jahrhundert durch Aufhängen der Heringe im Freien an einer, der Sonne ausgesetzten, Seite des Wohnungshauses. Kleine Fische wurden zu Bündeln zusammengebunden, indem ein Bastfaden durch die Kiemen gezogen und das Bündel dann aufgehängt wurde. Über ein etwaiges Dörren von Fischen im Ofen im 16 Jahrhundert gelang es mir nicht irgend welche Angaben ausfindig zu machen, im 17 Jahrhundert jedoch sind sie bisweilen im Stubenofen gedörnt worden. Vielleicht geschah das Trocknen der Heringe damals schon in speziell zu diesem Zwecke angefertigten Trockenöfen, von denen sich heute noch an vielen Stellen in unseren Schären Überreste finden lassen.

Im 16 Jahrhundert und auch noch später war in Finnland, ebenso wie auch in anderen Teilen des schwedischen Reiches, das Salz eine sehr kostspielige Ware. Es wurde infolgedessen von der Bevölkerung beim Einsalzen der Fische in nur sehr sparsamer Weise benutzt. Eine Folge hiervon war, dass der auf den Markt gebrachte, gesalzene Fisch sehr häufig sauer und verdorben war. Sowohl Gustav Wasa als Johann III erliessen strenge Vorschriften darüber, wie das Einsalzen der Fische zu geschehen hätte, unter Androhung von Beschlagnahme der unvorschriftsmässig behandelten Handelsware und einer Geldstrafe von 40 Mark. Um den als Steuer eingetriebenen Salzfisch in essbarem Zustande zu erhalten lieferte die Regierung auf eigene Kosten Salz zum Einpökeln der Fische.

Hier mögen einige den hohen Preis des damaligen Salzes im Vergleich zu anderen Lebensmitteln beleuchtende Beispiele Platz finden. In der äl-

testen Kulturstätte unseres Landes, dem Eigentlichen Finnland, wurde Anfang des 16. Jahrhunderts für eine Tonne Salz, $3\frac{1}{2}$ mal, ja häufig 4 mal so viel und mehr als für eine Tonne Roggen bezahlt. Mitte desselben Jahrhunderts betrug hierselbst der Preis einer Tonne Roggen nur etwas mehr als den Preis für $\frac{1}{3}$ Tonne Salz und der Preis eines Lispunds Butter überstieg nur um ein wenig den Preis von $\frac{1}{6}$ Tonne Salz. In Pohjanmaa betrug im J. 1600 der Preis einer Tonne Roggen $\frac{2}{10}$ und der Preis einer Tonne Mehl $\frac{2}{5}$ des Preises einer Tonne Salz. Es handelte sich hierbei um das beim Einpökeln von Fisch gebräuchliche grobe Salz. Wenn man bedenkt, dass kurz vor Beginn des Weltkrieges 1 kilo Roggen bei uns 5 mal, 1 kilo Roggenmehl 6 mal und 1 kilo Malz 10 mal so viel als 1 kilo grobes Salz kosteten, so sieht man ein, in wie hohem Masse der Preis des Salzes im Laufe der Zeiten gesunken ist.

Eine Folge des hohen Salzpreises im 16. Jahrhundert war, dass das Volk den gedörrten Fisch überhaupt nicht gesalzen zu haben scheint. So wurde in den dem Staate gehörenden Schlössern und Gutshöfen allem Anschein nach der Fisch immer erst gesalzen nachdem er getrocknet war, und nicht, wie heutzutage vor dem Trocknen. Im 16. Jahrhundert wurde zum Einsalzen des gedörrten Fisches ein wenig mehr als $\frac{1}{4}$ des Eigengewichts des Fisches verbraucht, in vielen Fällen betrug das zum Einpökeln benutzte Salzgewicht nicht mehr als $\frac{1}{17}$ oder $\frac{1}{18}$ des Fischgewichts. Auch geräucherter Fisch wurde nur leicht gesalzen und auch immer erst, nachdem er geräuchert war. Unter allen Beispielen die mir zu Gesicht kamen, gab es nur einen einzigen Fall von Einpökeln, wo das Gewicht sowohl des Salzes als auch des Fisches angegeben war und betrug hier das Gewicht des Salzes etwas mehr als $\frac{1}{3}$ des Gewichts des geräucherten Fisches. Beim Einpökeln von frischem Fisch wurde im 16. Jahrhundert und auch noch im Anfang des folgenden Jahrhunderts durchschnittlich $\frac{1}{3}$ des Gewichts des zu salzenden Fisches für das Salz berechnet, für einige Fische wurde ein wenig mehr, für andere wiederum etwas weniger Salz genommen. Doch haben wir auch Beispiele aus dem 16. Jahrhundert, wo zum Einpökeln von frischem Fisch bedeutend weniger Salz als $\frac{1}{3}$ des Eigengewichts des Fisches verbraucht wurde.

Heute berechnet man beim Einpökeln von frischem Fisch für das Salz höchstens $\frac{1}{3}$ und mindestens nicht voll $\frac{1}{3}$ des Fischgewichts. Letzteres Mass bezieht sich indessen nur auf das Einsalzen von Eiskellerlachs, das in ganz besonderer Art geschieht. Heute wird auch der Fisch meistens in Fischtonnen reihenweise eingepökelt, was vormals noch unbekannt war. Damals wurde er ungerichtet eingepökelt. Heutzutage wird der eingepökelte Fisch auch mit Vorliebe gewürzt. Ein Vergleich zwischen der Art des Einsalzens von gedörrtem und geräuchertem Fisch im 16. Jahrhundert mit dem heute gebräuchlichen Einsalzen desselben lässt sich nicht gut anstellen, da jetzt nicht mehr genau angegeben wird, in welchem Verhältnis das verbrauchte Salz zum Gewicht des zu salzenden Fisches steht.

Bei einer Untersuchung der ehemaligen Fischereigeräte in unserem Lande zeigt es sich, dass im 16 und 17 Jahrhundert folgende Gerätschaften im Gebrauch gewesen sind: das gewöhnliche Zugnetz mit Sack (nuotta), das Zugnetz ohne Sack (kulle, kolkka), der Netzsack (lana oder ruona), das kurze Netz ohne Sack (vata), und eine Art desselben, die »suuria« genannt wird, das gewöhnliche Fischernetz (verkko), die Reuse (merta), die Flügelreuse (rysä), der Hamen mit langem Schaft (lippu), der gewöhnliche Hamen (haavi, kassi), die Grundleine (pitkäsiima), das Stecheisen (atrain) und die Zugangel (uistin).

Das gewöhnliche Zugnetz mit Sack (nuotta) scheint bei uns, nach den alten Urkunden zu schliessen, bereits gegen Ende des Mittelalters weit verbreitet gewesen zu sein. Im 16 Jahrhundert gab es für verschiedenartige Fische je Zugnetze mit verschiedener Maschengrösse. Eine besondere Art Zugnetz bilden die Halfternetze (riimunuotta), die meines Wissens heute nicht mehr im Gebrauch sind. Dann gab es im 17 Jahrhundert auch noch einen besonderen sog. Netzzughaken (nuotanvetokoukku), der auch noch heute existiert und der auf S. 320 abgebildet ist. Auch die Kurbel-einrichtung war, wie es scheint, im 17 Jahrhundert bei den damaligen Zugnetzen mit Sack schon bekannt.

Kulle, (kolkka) ist, wie gesagt, ein Zugnetz ohne Sack. Es mag dem obenbeschriebenen gewöhnlichen Zugnetz sehr ähnlich gewesen sein, da es auch manchmal »nuotta« genannt wird.

Lana und *ruona* sind heute eigentlich zwei verschiedene Bezeichnungen für ein und dasselbe Fischereigerät. In alten Zeiten vielleicht etwas verschieden konstruiert, ist es jetzt ein sackförmiges Netz, das in Stromschnellen gegen die Strömung aufgestellt wird, so dass das Wasser den Sack beim Durchfliessen aufbauscht.

Suuria und *vata* sind heute ein und dasselbe kurze sacklose Netz. In älteren Zeiten müssen es indessen zwei verschiedenartige Fanggeräte gewesen sein, da in den Rechenschaftsberichten aus dem 16 Jahrhundert noch ein Unterschied zwischen ihnen gemacht wurde. Worin letzterer bestand, darüber geben diese Notizen keine Auskunft.

Das gewöhnliche Fischernetz (verkko) war, soviel man über den Gebrauch desselben in alten Zeiten hat feststellen können, unserem Volke bereits in der Steinzeit bekannt. In den mittelalterlichen Urkunden wird seiner manchmal Erwähnung getan und die Rechenschaftsbücher aus dem 16 Jahrhundert enthalten eine Menge Angaben über dasselbe. Für verschiedene Fischarten gab es verschiedene Netze; an ein und demselben Fangplatze konnten bis zu drei verschiedenartige Netze ausgelegt sein. Auch von den ehemals schon bei uns viel verbreiteten Treib- (jataverkko, sköta) und Halfternetzen (riimuverkko, grimnät) ist in den Rechenschaftsberichten häufig die Rede. Eine besondere Art Netze sind die sog. Stangennetze (sauvaverkko), die immer an einer Seite, wenn nicht an beiden, mit einer Stange versehen waren, vermittels welcher das Netz am Boden und an der Wehr befestigt wurde. Beim Lachsfang wurde auch das sog. potku-Netz

oder ein, ein Knie bildendes Netz im Verbindung mit der Wehr benutzt. Aus den Rechenschaftsberichten vom 16 Jahrhundert geht hervor, dass sich in einer sog. »Potkuwehr« (potkupata) zwei Netze befinden könnten, ein eigentliches Potkunetz und ein Stangennetz. Eine derartige Netzkombination wurde im 16 Jahrhundert beim Lachsfang im Kemifluss angewandt. Das Stangennetz wurde im 16 Jahrhundert in vielen Flüssen in Pohjanmaa benutzt, doch fehlen Angaben darüber, ob sie immer an einer Wehr vorkamen. Heutzutage legt man sie oft in Seen und sogar im seichten Meerwasser an.

Die *Reuse* (*Merta*) wird bereits in den sich auf unser Land beziehenden Urkunden vom 15 und 16 Jahrhundert erwähnt und im 17 Jahrhundert kommt sie häufig vor. Im 16 Jahrhundert wurde sie aus verschiedenartigem Material hergestellt. In den Rechenschaftsberichten ist von aus Gerten hergestellten Reusen, von Wacholderreusen, die wahrscheinlich aus zarten Wacholderzweigen angefertigt waren, und von aus Bast und Garn gemachten Reusen die Rede. Im 17 Jahrhundert werden dann auch noch Reusen erwähnt, die mit einem Schloss versehen waren.

Über die *Flügelreuse* (*rysä*) ist bekannt, dass sie im 15 Jahrhundert beim Fischen in Schweden benutzt wurde, und ist es keineswegs ausgeschlossen, dass sie nicht auch bei uns Ende des Mittelalters bereits bekannt war. Im 16 Jahrhundert kommt sie jedenfalls schon überall in West-Finnland vor, während sie in Ost-Finnland nur selten ist.

Ein mit langem Schaft versehener *Hamen* (*lippo*) wurde schon im Mittelalter im Kokemäki-Fluss in Satakunta gebraucht. Im 16 Jahrhundert wurde damit auch anderorts in Satakunta sowie in Süd-Pohjanmaa und an der Mündung des Kymi-Flusses in den dem Gutshofe Kymiinkartano zugehörigen Fischereigewässern gefischt. Auch aus dem 17 Jahrhundert haben wir Aufzeichnungen über dieses Fanggerät.

Im 16 Jahrhundert wurde jedenfalls am Ausfluss des Vantaanjoki Flusses in Uusimaa, desgleichen in Süd-Pohjanmaa der *Hamen* (*haavi*) beim Fischen benutzt. Vielleicht ist damit eine Art von kleinen Reusen gemeint. In den Rechenschaftsberichten des 16 und 17 Jahrhunderts ist ausserdem auch noch von sog. Fischzaun-, und vom 17 Jahrhundert an auch von Fischkästenhamen die Rede. Mit ersteren wurde der Fisch aus dem Fischzaun, mit letzteren aus dem Fischkasten genommen.

Die *Grundleine* scheint bei uns zu Lande bereits 1520 bekannt gewesen zu sein, wo sie von den Fischern eines in Häme belegenen Gutshofes benutzt worden sein soll. Später im 16 Jahrhundert wurde mit derselben der Dorsch in den Schären von Turku und im westlichen Uusimaa gefangen. Aus welchem Material die Haken angefertigt waren, geht aus diesen Berichten nicht hervor.

Über die eventuelle Anwendung der *Zugleine* (*uistin*) im 16 und 17 Jahrhundert in unserem Lande, gelang es mir nicht in den alten Urkunden irgendetwas ausfindig zu machen. Doch kann man als sehr wahrscheinlich

annehmen, dass sie in jener Zeit auch bei uns bereits bekannt war, da in Schweden auch schon im Mittelalter Fische damit gefangen wurden.

Das *Stecheisen* (atrain) ist ein uraltes, einheimisches Fischfanggerät. In seinem Werk »Suomen kansanomaista kulttuuria« (Die volkstümliche Kultur Finnland's) sagt *Sirelius*, dass es das allerälteste, richtige Fischfanggerät des finnischen Volkes war. Aus dem 16 und 17 Jahrhundert besitzen wir aus verschiedenen Gegenden unseres Landes Berichte über das Fischstechen, und die dabei benutzten Fanggerätschaften: die Fischgabel und das Fackelgestell. Beiläufig sei bemerkt, dass jedenfalls in gewissen Ortschaften von Åland, das Fischstechen zur Laichzeit der Fische verboten war, da die Fische dadurch von ihren Brutplätzen verschreckt wurden.

Über *Fischzäune* (katiska) in unserem Lande gibt es bereits Berichte aus der ersten Hälfte des 16 Jahrhunderts. In der weiteren Folge dieses Jahrhunderts sowie im 17 Jahrhundert sind sie in den meisten Gegenden von Finnlands verbreitet. In zwei Kirchspielen des Eigentlichen Finnlands scheinen die Bauern die Verpflichtung gehabt zu haben, Fischzäune für den Staat zu errichten, andererseits wiederum mussten sie das Material zu diesen beschaffen. Auch an der Meeresküste kamen zu jener Zeit Fischzäune vor, doch sind sie vorzugsweise in Seen, Flüssen und Bächen im Gebrauch gewesen. Sie wurden bisweilen parweise gebaut und hatte man sich in bezug auf ihre Konstruktion an gewisse Vorschriften zu halten. So z.B. durften sie nicht derart angelegt werden, dass sie die Strombahn versperrten, eine Vorschrift, die auch in dem Reichsgesetz enthalten war, um den Fischen nicht die Wanderung längs den Wasserstrassen in entlegene Gewässer zu verlegen. In der Gegend von Rauma durften nie mehr als höchstens 6 Fischzäune in einer Gruppe angelegt werden; allem Anschein nach zielte wohl auch diese Einschränkung auf eine Freihaltung der Strombahn ab.

Aus Nord-Pohjanmaa und aus dem Regierungsbezirk Käkisalmi, das aus den östlichen Teilen der heutigen Regierungsbezirke Viipuri und Kuopio bestand, habe ich für die betreffenden Jahrhunderte keinerlei Angaben über den Gebrauch von Fischzäunen auffinden können. In Schweden kamen im 17 Jahrhundert Fischzäune ausser in Südschweden, ebenfalls in Mittelschweden vor, wenn sie auch aus dieser Gegend gegenwärtig verschwunden sein dürften.

Unter den beim Fischen angewandten Gerätschaften werden in den Rechenschaftsberichten der Gutshöfe in Åland im 17 Jahrh. die sog. »*Tretbretter*« (trampor) genannt, die stets parweise vorkamen und allem Anschein nach eine Art von an der Sohle mit Eisenstacheln versehene Eisschuh bezeichnen. Vielleicht waren es ähnliche Eisschuhe, wie die von *Olaus Magnus* in seinem Werk, »*Historia de gentibus septentrionalis*« beschriebenen. In Schweden waren derartige »trampor« bereits im 16 Jahrhundert im Gebrauch.

Gustav Wasa griff zur Beförderung der Fischerei in Schweden und in Finnland zu energischen Massnahmen. Er hatte zu diesem Zwecke Männer in seinem Dienste, die in der Anfertigung der verschiedenartigen Fischfanganlagen grosse Geschicklichkeit besaßen. Bei seinem Besuche in Finnland im Jahre 1555 während des Krieges zwischen Russland und Schweden beschäftigte sich der König in seinen Mussestunden mit Verbesserungsmöglichkeiten der Fischerei in Finnland. Insbesondere scheint damals der fischreiche Fluss Kymijoki seine Aufmerksamkeit gefesselt zu haben. Schon vordem — seit 1550 — gab es im Fluss Kokemäenjoki Vorrichtungen zum Lachs- und Schnäpelfang. Im J. 1554 gab es deren bereits in so grosser Anzahl, dass ein Teil derselben infolge allzu geringer Ausbeute nicht benutzt wurde. Im J. 1556 schickte der König einen Sachverständigen auf diesem Gebiete, Svärkel Simonsson hier, um die Einrichtung von neuen Fischfanganlagen zu leiten. Doch waren deren bereits so viele vorhanden, dass Simonsson nur sehr wenig auszurichten hatte. Dagegen scheint ein anderer Sachverständiger, Erik Svensson, der in demselben Jahre auf Befehl des Königs nach Kymijoki kam, um Fischfangvorrichtungen anzulegen, mehr Erfolg gehabt zu haben, da die Rechenschaftsberichte darlegen, dass während seines Aufenthalts in Finnland viele Fischereianlagen im Kymijoki hinzugekommen sind. Auch wurden etwas später an den östlich von Kymijoki, im Regierungsbezirk Viipuri, befindlichen kleinen Flüssen und am Vuoksi während der Regierungszeit Erik XIV unter der Leitung eines gewissen Páfwel Kobergh's Fischereianlagen in's Leben gerufen.

Nachdem das vorgenannte Regierungsbezirk Käkisalmi unter Johann III Schweden zugefallen war, wurden auch hier neue Fischereien gebaut, die indessen zum grossen Teil nach russischem Vorbild eingerichtet wurden, da der Erbauer der meisten aus Aunus (Gouvern. Olonetz) einberufen worden war.

In Savo war bereits zu Gustav Wasas Zeiten die Einrichtung einer Anzahl Fischereianstalten vorgesehen, die jedoch zum grössten Teil unausgeführt verblieben sein dürften. Und auch in Häme und Süd-Pohjanmaa wurde auf diesem Gebiete nichts nennenswert Neues geschaffen. In Nord-Pohjanmaa gab es allerdings im 16 Jahrhundert mancherlei Fischereivorrichtungen, doch berichten weder die Rechenschaftsbücher noch sonstige Urkunden irgend etwas darüber, ob Sachverständige hier mit der Verbesserung oder dem Neubau derselben zu tun gehabt hätten.

Die zwecks Lachsfangs im Anschluss an das Wehr in den Stromschnellen angelegten Vorrichtungen werden in den Rechenschaftsberichten unter der schwedischen Bezeichnung »laxekar« zusammengefasst und scheinen sog. »Verschläge« (finnisch. karsina) gewesen zu sein. In den Rechenschaftsberichten aus Pohjanmaa ist ebenfalls von »laxtinor« die Rede, die den Verschlägen ähnlich gewesen sein mögen.

Um die Hebung des Aalfangs in unserem Lande hat sich Gustav Wasa ebenfalls verdient gemacht. Ehemals wurde beim Aalfang bei uns die Reuse

benutzt. Der König machte den Versuch, die in Süd-Schweden gebräuchliche Aalreuse (humma) auch in Finnland einzuführen. Der erste diesbezügliche Versuch wurde im J. 1554 in der Umgebung von Hangö angestellt, doch scheint sich diese Art der Aalfischerei nicht eingebürgert zu haben. In Savo liess Gustav Wasa ebenfalls eine solche Aalreuse anfertigen, doch geht aus den Rechenschaftsberichten nicht weiter hervor, wo sie angewandt wurde. Das damalige Vorkommen der Humma in unserem Lande ist insofern von Interesse, als Anfang des laufenden Jahrhunderts der nachmalige Fischereiinspektor Dr. *Nordqvist* in den Fischereigewässern der von Prof. *J. A. Palmén* eingerichteten Versuchsanstalt zu Tvärminne Beobachtungen über die Wanderung des Aals anstellte, wobei er die vorerwähnte schwedische »humma« benutzte. Weitere Versuche mit derartigen Aalreusen sind dann auch noch von zwei Gutsbesitzern in Uusimaa, den Gebrüdern *Saurén* angestellt worden.

Unter der Regierung König Erik XIV wurden an einigen Orten des Regierungsbezirks Viipuri sog. *Aalkisten* gebaut. Aus den zur Zeit Gustav Wasa's in Savo in Aussicht genommenen Aalfanggerätschaften scheint nichts geworden zu sein. An einzelnen Orten in unserem Lande wurde der Aalfang nach wie vor mit gewöhnlichen Reusen weiter betrieben.

Über das bei der Anfertigung der Fischfanggeräte benutzte Material liefern uns besonders die Rechenschaftsberichte aus dem 16. Jahrhundert gute Auskunft. Die gewöhnlichen Zugnetze mit Sack wurden bei uns im 16. und 17. Jahrhundert aus Hanf, manchmal sogar aus doppelten Fäden geknüpft. Das Zugnetz ohne Sack (*kulle, kolkka*), der Netsack (*lana, ruona*), das kurze Netz ohne Sack (*vata*) und die Flügelreusen (*rysä*) wurden sowohl aus Hanf- als Leinengarn angefertigt. Doch scheinen letztere bisweilen auch aus Bastfäden hergestellt gewesen zu sein. Eine Art »vata«, die »suuria«, wurde aus Hanf geknotet. Die gewöhnlichen Fischnetze wurden sowohl aus Hanf- als aus Leinengarn gearbeitet. Zuweilen wurden für diese Netze Hanf- und Leinen zusammen versponnen. Die Reusen waren, wie erwähnt, aus Gerten, Wacholder, Bast oder Hanf angefertigt. Der Hamen mit langen Schaft (*lippo*) wurde aus Hanf- und Leinengarn geknüpft. Die gewöhnliche Hamen (*haavi, kassi*) waren aus Hanf und Bast. Möglicherweise waren auch bei uns aus Gerten geflochtene Hamen im Gebrauch, über welche der ältere Per Brahe in seinem Werk, »*Oeconomia eller Husholdsbok för ungt adelsfolk*« berichtet, wenn damit nicht etwa kleine Reusen gemeint sind. Die Grundleine wurde früher, wie es scheint, aus Bast späterhin aus Hanffäden gesponnen. Zur »humma« in Savo wurde gleichfalls Hanfgarn verwandt. Die zu den Zugnetzen und anderen Netzen gehörigen Zugseile und andere Seile wurden aus Bast oder Hanf angefertigt.

In einigen Gegenden wurde bis Ende des vorigen, in anderen bis Anfang des jetzigen Jahrhunderts bei der Anfertigung von Fischereigerätschaften Hanf- und Leinengarn benutzt. Allmählich sind diese dann vom baumwollenen Material verdrängt worden. Doch gelten auch heute noch

immer Hanf und Leinen als das beste Material für solche Fischgeräte, die haltbar und widerstandsfähig sein sollen.

Ehe ich meine Darstellung der Fischereigeräte abschliesse, will ich nochmals besonders darauf hinweisen, dass die Mehrzahl der auch heute noch benutzten Fischereigeräte uns aus alten Zeiten überkommen sind. Ein Fortschritt in bezug auf dieselben macht sich hauptsächlich hinsichtlich ihrer Form, ihrer Effektivität, ihrer Herstellung und ihres Material geltend.

Als einen, die Fischereiverhältnisse der Vorzeit in unserem Lande beleuchtenden Umstand sei auch noch angeführt, dass es vormals in den Schären und an unbewohnten Fischereiplätzen *Fischerhütten* und *Fischschuppen* gab, von denen man auch heute noch Überreste finden kann. Den Gehöften zugehörige *Strandschuppen* werden in den Gerichtsbüchern Finnlands oft erwähnt. *Bootsschuppen* (talakset) und *Zugnetzhäuschen* waren wenigstens schon im 17. Jahrhundert bekannt.

Verzeichnis der Tafeln.

Tafel I (422 S.). Fischfang mit »Kulle«.

Tafel II u. III (S. 423 u. 424). Abb. verschiedener Teile eines Verschlags (karsina).

Tafel IV (425 S.). *Oben*: Untersuchung einer grossen Flügelreuse.

Unten: »kadisko« einer grosser Flügelreuse. (»Kadisko« werden zu Verschlägen umgebildete Gehege genannt: am Ende befindet sich die Flügelreuse.)

Tafel V (426 S.). *Oben*: Grundriss eines Verschlags.

Unten: Kombination eines Potkumetzes.

Tafel VI (427 S.). Abb. einer Reuse, mit welcher im Winter Quappen (made) gefangen werden.

Tafel VII (428 S.). Grundriss einer »kadisko« mit Flügelreuse.

Sisällysluettelo.

I luku. Katsaus sillinkalastukseen muutamissa Euroopan maissa.

Meret, joissa silli tavataan, 3 siv. — Espanjasta muka Ruotsiin tuotu silli, 3 siv. — Sillinsaanti Englannissa, 4 siv. — Hollantilaiset sillinpyytäjänä, 5 siv. — Skoonen sillinkalastus, 7 siv. — Sillin siirtyminen Skoonesta Pohjois-Saksan rannikolle, 9 siv. — Liivin- ja Kuurinmaan rannikolla saatu silli, 9 siv. — Ulkomaalaisten varsinkin hansalaisten sillinkauppa Skoonessa, 9 siv. — Tanskassa saatu silli, 12 siv. — Sillinkalastus Bohusläänissä, 13 siv. — Sillinkalastus Norjassa, 13 siv. — Suolaamisen keksiminen ja sillin suo- laaminen, 16 siv. — Sillinkalastus Ruotsissa Itämeren rannikolla, 17 siv. — Sillinpyynti Pohjanlahden rannikolla Ruotsissa, 19 siv.

II luku. Tietoja sillinkalastuksesta maassamme 1530- ja 1540-luvuilla.

Sillinsaanti Maskun ja Lemun pitäjissä Varsinais-Suomessa vuonna 1538, 24 siv. — Viipurin läänistä tietoja sillistä vuosilta 1541, 1542 ja 1543, 27 siv. — Itä-Uudenmaan eli Porvoon läänin talonpoikain sillilahja Kus- taa Vaasalle vuonna 1547, 28 siv. — Vaihtokaupassa talonpojilta Porvoon läänissä valtiolle saatu silli, 29 siv. — Silliveron kanto Porvoon läänissä vuonna 1549, 29 siv. — Tukholman linnaan Uudeltamaalta lähetetty silli, 29 ja 30 siv.

III luku. Varsinais-Suomen sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhem- mällä puoliskolla.

Silliä kannettu verona Varsinais-Suomessa vuosina 1554—1556 Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa, 35 siv. — Sillinkanto verona Varsinais-Suo- messa vuosina 1557 ja 1558, 36 siv. — Silliveron maksajat Taivassalon pitäjässä vuosina 1558 ja 1559, 38 siv. — Sillinsaanti ja kanto verona Le- mun ja Mynämäen pitäjissä vuonna 1559, 39 siv. — Sillivero muutamissa Varsinais-Suomen pitäjissä vuonna 1560 ja senvuotiset silliveron maksajat Taivassalon pitäjässä, 39 siv. — Sillivero vuosina 1561—1563 Varsinais- Suomessa ja muutamat kalastuspaikat siellä, 40 siv. — Kruunun lampuo- tien sillivero vuosina 1563, 1564 ja 1565, 42 siv. — Vehmaan kihlakunnan sillivero vuonna 1565, 43 siv. — Sillin kanto verona Varsinais-Suomessa tilivuosina 1566, 1567 ja 1568, 43 siv. — Lampuotien sillivero vuonna 1568 Maarian ja Raision pitäjissä, 44 siv. — Osuussilliveronkanto Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa tilivuosina 1568 ja 1569, 45 siv. — Taulukko osuussilliveronkannosta tilivuosina 1554—1569, 46 siv. — Maskun kihla-

kunnan lampuotitalojen suorittama sillivero ja tietoja niitten läänittämisestä, 47 siv. — Osuussillivero Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa tilivuosina 1570 ja 1571, 47 siv. — Osuussillivero Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa tilivuonna 1572 sekä silliveroa maksavat talot Taivassalossa, 49 siv. — Osuussilli- ja hailivero Maskun ja Vehmaan kihlakunnissa tilivuosina 1573 ja 1574, 50 siv. — Osuussillivero samoissa kihlakunnissa tilivuosina 1575 ja 1577, 50 siv. — Lampuotitalojen suoritettava sillivero tilivuoden 1572 jälkeen ja näiden talojen läänitys, 51 siv. — Taulukko osuussilli- ja hailiverosta tilivuosina 1570—1578, 52 siv.

IV luku. Uudenmaan sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

Silliveron kanto Porvoon kuninkaankartanossa tilivuosina 1550, 1551, 1552, 1553, 1554 ja 1555, 55 siv. — Saman kanto Raaseporin läänissä tilivuosina 1553—1557, 57 siv. — Porvoon läänin silliveron kanto tilivuonna 1556, 58 siv. — Taulukko silliveron kannosta Porvoon läänissä tilivuosina 1550—1556, 59 siv. — Silliveron kanto ja sillinsaanti Helsingin ja Porvoon kartanoissa tilivuosina 1557—1559, 59 siv. — Sillinsaanti Raaseporin läänissä tilivuosina, 1557—1571, 63 siv. — Silliveron kanto ja sillinsaanti Porvoon läänissä tilivuosina 1560—1571, 67 siv. — Taulukko sillin ja hailin kannosta osuuskalana siellä tilivuosina 1557—1571, 70 ja 71 siv.

V luku. Kyminkartanon läänin sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun ensi vuosina.

Sillinsaanti ja sillivero Kyminkartanossa ja Pyhtään pitäjässä vuoteen 1559, 75 siv. — Osuussilli- ja hailiveron kanto Vehkalahden, Virolahden ja Säkijärven pitäjissä tilivuosina 1556—1559, 76 siv. — Kyminkartanon läänin lampuotitalojen sillivero tilivuosina 1560 ja 1561, 79 siv. — Osuussilli- ja hailivero samassa läänissä samoina vuosina, 79 siv. — Kyminkartanon läänin silli- ja hailiosuusvero sekä lampuotien sillivero tilivuosina 1562 ja 1563, 80 siv. — Taulukko silli- ja hailiverosta ynnä kalastamassa olleista venekunnista tilivuosina 1556—1563 Kyminkartanon läänissä, 82 siv. — Silli- ja hailiosuusvero ynnä lampuotien sillivero samassa läänissä tilivuosina 1564—1567, 83 siv. — Samat tiedot tilivuosilta 1568, 1570 ja 1571, 84 siv. — Taulukko silli- ja hailiosuusverosta ynnä kalastamassa olleista venekunnista tilivuosina 1564—1571, 85 siv. — Lampuotien sillivero sekä silli- ja hailiosuusvero Kyminkartanon läänissä tilivuosina 1572—1576, 85 siv. — Silliosuusvero Kyminkartanon läänissä tilivuosina 1577—1587, 87 siv. — Taulukko silli- ja hailiosuusverosta ynnä kalastamassa olleista venekunnista Kyminkartanon läänissä tilivuosina 1575—1587, 89 siv. — Silliosuusvero Kyminkartanon läänissä tilivuosina 1588—1603, 90 siv. — Taulukko silli- ja hailiosuusverosta ynnä kalastamassa olleista venekunnista Kyminkartanon läänissä tilivuosina 1588—1603, 92 siv. — Katsaus sillin- ja hailinsaantiin Kyminkartanon läänissä tässä

tutkimuksessa puheena olleella ajanjaksolla, 93 siv. — Läänitettyt silliiä tuottavat lampuotitilat Kyminkartanon läänissä, 94 siv.

VI luku. Viipurin läänin sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

Osuussillivero Viipurin läänissä 1550-luvun alkupuolella, 99 siv. — Taulukko osuussilli- ja hailiveron kannosta Viipurin läänissä vuosina 1550—1555, 102 siv. — Osuussilliveron kanto samassa läänissä tilivuosina 1556—1563, 102 siv. — Osuussilliveron kanto ja silliiä kalastamassa olleet venekunnat tilivuosina 1564—1573, 104 siv. — Lampuotitalojen sillivero, 106 siv. — Taulukko osuussilliveron kannosta ja sillin kalastuksesta Viipurin läänissä tilivuosina 1556—1573, 107 siv. — Osuussilliveron kanto samassa läänissä tilivuosina 1574—1607, 108 siv. — Osuushailin kanto samassa läänissä tilivuosina 1574—1586, 111 siv. — Taulukko silli- ja hailiosuusverosta ynnä kalastamassa olleista venekunnista Viipurin läänissä tilivuosina 1574—1586, 111—112 siv. — Katsaus sillin ja hailin kantoon osuusverona Viipurin läänissä nyt puheena olevalla aikakaudella, 112 siv.

VII luku. Katsaus sillinkalastukseen Kyminkartanon ja Viipurin lääneissä 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun alkuvuosina.

Selostus näitä läänejä koskevista kalaveroluetteloista, 115 siv. — Kalastuspaikat ja missä ne sijaitsevat, 115 siv. — Selostus kalastamassa olleista venekunnista, niiden miehistöistä ja kalamaksuista, 122 siv. — Taulukko eri kalastuspaikoilla olleista venekunnista, 126 siv. — Taulukko eri kalastuspaikoilla verona saaduista sillimääristä, 127 siv. — Edellämäinitut kaksi taulukkoa verrattuina toisiinsa, 128 siv. — Paikkakunnat, joilta sillinpyytäjät olivat kotoisin, 129 siv. — Johtopäätöksiä tämän kotipaikkoja koskevan luettelon perustuksella, 140 siv.

VIII luku. Muutamia tietoja Satakunnan silliverosta ja sillinsaannista 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

Pari sillinkalastuspaikkaa Etelä-Satakunnassa, 145 siv. — Sillinkalastus Kokemäenjoen suulla, 146 siv. — Porin kartanon sillinkalastusneuvoista ja sillinkalastuksesta, 147 siv.

IX luku. Pohjanmaan sillivero ja sillinsaanti 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla.

Sillinsaanti ynnä osuussilli- ja osuushailivero tilivuonna 1558, jolloin silliiä saatiin aina Saloisissa saakka, 151 siv. — Sillinsaanti ynnä osuussilli- ja osuushailivero Pohjanmaalla tilivuonna 1559, 153 siv. — Taulukko, jossa on eri kalastuspaikoilla kannetut sillin ja hailin verosummat tilivuosina 1558 ja 1559, 156 siv. — Tietoja, missä edellisessä puheena olleet kalastuspaikat sijaitsevat, 157 siv. — Sillinsaanti sekä osuussilli- ja osuus-

hailivero Pohjanmaalla tilivuonna 1560. Tietoja sinä tilivuonna puheeksi tulleista kalastuspaikoista tässä maakunnassa, 158 siv. — Sillinkalastus ynnä osuussilli- ja osuushailiveron kanto Pohjanmaalla tilivuosina 1561—1563, 160 siv. — Sillinsaanti sekä osuussilli- ja osuushailiveron kanto Pohjanmaalla tilivuosina 1564—1566, 165 siv. — Taulukko, josta nähdään osuussilli- ja osuushailiveron summat tässä maakunnassa tilivuosina 1560—1566, 170 ja 171 siv. — Osuussilli- ja osuushailiveron kanto Pohjanmaalla tilivuosina 1567—1572, 172 siv. — Taulukko osuussilli- ja osuushailiveron kannosta eri kalastuspaikoilla Pohjanmaalla tilivuosina 1567—1572, 174 ja 175 siv. — Huomautuksia sillinsaannista yleensä ja eri pitäjissä Pohjanmaalla ajanjaksolla 1567—1572, 174 ja 175 siv. — Katsaus silliveron kantoon Pohjanmaalla koko ajanjaksolla 1558—1572, 176 siv. — Sillinsaanti verrattuna muitten kalain saantiin niillä paikoin, joilla ei silliä yksin pyydetty, 178 siv. — Silmäys sillinkalastuksessa käytettyihin kalastusneuvoihin, 179 siv.

X luku. Yleiskatsaus sillinkalastukseen maassamme 1500-luvun myöhemmällä puoliskolla ja 1600-luvun ensi vuosina.

Sillinkalastuksessa maamme eri osissa käytetyt kalastusneuvot, 183 siv. — Silliveneitten miehistö maassamme, 184 siv. — Sillinsaannin vaihtelevaisuus kalastuspaikoilla, 185 siv. — Sillin pyyntiaika maassamme, 186 siv. — Sillinsaanti eri osissa maassamme, 186 siv. — Muutama kalain kuivattusta koskeva tieto vanhoissa tilikirjoissa, 188 siv. — Suolan puutteesta ja kalan huonosta suolauksesta, 189 siv. — Kalankuivatusuunit eli »ryssäin uunit» maassamme, 194 siv. — Kalain savustaminen entisaikoina, 196 siv. — Sillin paino ja suuruus eri osissa maassamme 1500-luvulla, 198 siv. — Sillin hinta maassamme 1500-luvulla, 209 siv. — Norjan sillin hinta 1300-luvulla, 211 siv. — Muutama tieto Suomen sillin kaupasta Tukholmassa 1500-luvun keskivaiheilla, 212 siv.

XI luku. Sillinkalastus maassamme 1600- ja 1700-luvuilla.

Lampuotitalojen sopimussillivero Maskun kihlakunnassa 1600-luvulla ja näiden talojen läänitys, 217 siv. — Sillinsaanti Paraisten pitäjässä 1600-luvun loppupuolella, 218 siv. — Kyminkartanon läänin lampuotitalojen sopimussillivero ja näiden talojen läänitys, 218 siv. — Osuuskalan sillimaksu Kyminkartanon läänistä tilivuonna 1617, 219 siv. — Kuivan sillin hinta verrattuna muitten kalain hintaan 1600-luvulla, 219 siv. — Muuan tieto Pohjanmaan sillinkalastuksesta 1600-luvulla, 224 siv. — Sillinpyynti Porin puolella 1600-luvulla ynnä siinä käytetyt kalastusneuvot ja kalastuspaikat, 225 siv. — Rudenschöldin kuvaus Porin puolisesta sillinpyynnistä 1700-luvun alkupuolella, 229 siv. — Porin seudun sillin mahdollisesta siirtymisestä ajottaisin muille vesille, 233 siv. — Eri teoksissa olevia tietoja sillistä Suomen vesillä 1700-luvun myöhemmällä puoliskolla, 234 siv.

XII luku. Nykyaikainen n.s. sillinkalastus maassamme.

Malmgrenin mielipiteet maassamme löytyvästä n.k. sillistä, 239 siv. — O. M. Reuterin siitä antamat tiedot, 240 siv. — O. Nordqvistin maamme sillistä antamat tiedot, 242 siv. — Tietoja nykyisestä sillinkalastuksesta Ahvenanmaan saaristossa, 243 siv. — Tietoja tästä kalastuksesta nykyaikaan Varsinais-Suomessa, 248 siv. — Tietoja Uudenmaan nykyaikaisesta sillinkalastuksesta, 253 siv. — Viipurin läänin nykyaikainen sillinkalastus, 261 siv. — Porin seudun sillinkalastus aikanamme, 261 siv. — Pohjanmaan meidänaikuinen sillinkalastus, 264 siv. — Nykyaikainen sillinsaanti verrattuna saaliiseen aikaisempina vuosisatoina, 267 siv. — Aikaisempi sillitutkimus Skandinavian maissa, 271 siv. — Saksalais-hollantilais-skotlantilainen ajanjakso sillitutkimuksessa, 273 siv.

XIII luku. Katsaus maamme aikaisempaan kalatalouteen vertaamalla sitä nykyaikaiseen.

Katsaus kuivan kalan suolaukseen entisaikoina sekä sen nykyaikainen suolaus, 283 siv. — Suolan hinta 1500- ja 1600-luvuilla verrattuna nykyiseen suolan hintaan, 286 siv. — Kalan suolaaminen tuoreena 1500- ja 1600-luvuilla sekä meidän aikanamme, 294 siv. — Kalan latominen astioihin suolattaessa meidän aikanamme, 303 siv.

XIV luku. Maamme kalastusneuvot ja niiden valmistus 1500- ja 1600-luvuilla.

Nuotat, 309 siv. — Talvinuotan vetokoukku, 320 siv. — Nuotan vintturi, 321 siv. — Dempenot, 322 siv. — Nuottatarha, 322 siv. — Kulle eli kolkka, 323 siv. — Lana eli rouna, 325 siv. — Vata ja suuria, 330 siv. — Verkot, 334 siv. — N.k. stakanät, 337 siv. — Sauva-, veräjä- ja laita- eli alahampaan-verkot, 338 siv. — Koukkuverkko, 340 siv. — Potkuverkko, 341 siv. — Merta, 343 siv. — Vitsamerta, 345 siv. — Seiväsmerta, 346 siv. — Lukittu merta, 346 siv. — Katajamerta, 346 siv. — »Språtmjärda», 347 siv. — Talvikalastusmerta, 348 siv. — Rysä, 348 siv. — Lippo, 351 siv. — Haavi, 352 siv. — Pitkäsiima, 353 siv. — Uistin, 356 siv. — Atrain ja tuulastus, 357 siv. — Katiska, 360 siv. — Katiskan käyttö Ruotsissa, 365 siv. — Kalastusneuvojen runsaus kruunun kalastuksessa maassamme, 366 siv. — Talvikalastus iskemällä kalaa, 369 siv. — Jääjalkineet, 369 siv. — Entisaikain kalanpyynti kuoppaan, 372 siv. — Entisaikain kalan kasvatus, 373 siv., muist. 1. — Kustaa Vaasan toimet kalastuksen edistämiseksi, 374 siv. — Suunnitelma uusista kalastuslaitteista Savoan, 374 siv. — Kustaa Vaasa määrää Eerik Svenssonin kalastuslaitteita rakentamaan Porvoon lääniin, 376 siv. — Kustaa Vaasa käskee Sverkel Simonssonin lähteä samanlaiseen tehtävään Ulvilaan, 377 siv. — Eerikki XIV käskee Päfvel Coberghin matkustaa samanlaista tehtävää varten Itä-Suomeen, 377 siv. — Kalastuslaitteitten rakentaminen: 1) Ala-Satakuntaan, 378 siv. — 2) Ylä-Satakuntaan, 380 siv. — Hämeen kalastuslaitteet, 382 siv. — Kymijoen kalastuslaitteitten rakentaminen, 383 siv. — Kalastus-

laitteitten rakentaminen Viipurin läänissä, 387 siv. — Kalastuslaitteitten aikaansaaminen Käkisalmen läänissä, 388 siv. — Pohjanmaan kalastuslaitteet, 389 siv. — Lohiammeet eli karsinat, 390 siv. — Padot, 392 siv. — Lohitiinut ja lohimiinat, 392 siv. — Kolu, 394 siv. — Ankeriaan pyytäminen, 394 siv. — N.k. »vrakhus» ja ankeriaanarkut (ålkistor), 395 siv. — Olaus Magnuksen kertomukset ankeriaan pyynnistä, 396 siv. — Ankeriaan pyytäminen Vääksyn virrassa, 398 siv. — Ankeriaanpyynti Hankoniemen luona, 399 siv. — Ankeriaanpyynti Kaakkois-Suomessa, 400 siv. — Pari outoa kalastusneuvoa, 402 siv. — *Kalastusneuvojen valmistus*, 403 siv. — Nuotta, 404 siv. — Kolkka, 405 siv. — Suuria ja vata, 405 siv. — Lana eli ruona, 406 siv. — Verkko, 406 siv. — Merta, 407 siv. — Rysä, 408 siv. — Lippo, kassi ja haavi, 409 siv. — Pitkäsiima, 409 siv. — Katiska, 409 siv. — Kalastusneuvoihin tarvittavain nuorain punominen, 410 siv. — Viime aikoina tapahtunut siirtyminen kalastusneuvojen valmistuksessa hamppu- ja pellavalangoista pumpulilankoihin, 411 siv. — Kalastajamajat ja -aitat, nuottahuoneet ja talaat y.m., 413 siv. — Lisäyksiä ja korjauksia, 416 siv.

- Liite. 419 siv. — Liitteessä olevat kuvat. 422—428 siv.

- Nimi- ja asialuettelo. 429 siv.

- Saksankielinen referaatti 459 siv.

